ITALO SVEVO

ZENO'NUN BİLİNCİ

ROMAN

İTALYANCA ASLINDAN ÇEVİREN
GÜL IŞIK

İtalo Svevo

ZENO'NUN BİLİNCİ

(Roman)

Türkçesi:
Gül Işık

SUNU

İtalo Svevo'nun Avrupa yazınındaki yerini belirtmek için adının Proust ve Joyce ile birlikte anıldığını söylemeliyiz. Gerçekten de, anıların yitik zamanının peşisıra gidişi, yitik zamanı yeniden yaratma çabası —kendi deyişiyle "Aralık ayında Mayıs güllerini isteyişi"—, kendine özgü bir zaman ve uzamın boyutları içinde benliğinin ve bilincinin derinlerine inişi bu yazarları anımsatır; ama yakından bakıldığında, benzerlikleri kadar ayrılıkları da bulunduğu ortaya çıkar. Benzerliklerin temeli, Proust ve Joyce gibi Svevo'nun da içinde yetiştiği geçen yüzyıl sonlarındaki ve yüzyılımızın başlarındaki kültür ortamında aranmalıdır.

O dönemde bir kültür taşrası olmaktan çıkış, Avrupa'ya açılış çabaları İtalyan aydınlarının önemli bir sorunu olmuştur. Bugün de İtalya'nın kuzeydoğu ucunda, uzun bir süre ülkenin siyasal sınırları dışında kalan Trieste'de doğup büyüyen Svevo, İtalyan eleştirmenlerince konuları ve sorunları ile İtalyan yazınını Avrupa boyutuna ulaştıran iki büyük yazardan biri olarak değerlendirilir. Öteki, herhalde yaklaşılması daha kolay bir yazar olduğundan ülkemizde oldukça tanınan Pirandello'dur.

İtalyan aydınlarının ortak sorunlarının ve güncel konularının uzağında kalışı Svevo'nun özgün kişiliğine katkıda bulunmuş, bu arada onun bir "yalnız ses" olmasına, ülkesinde başlangıçta suskunlukla karşılanırken, dış ülkelerde daha çabuk ve coşkuyla benimsenmesine yol açmıştır. Geçen yüzyıl sonlarında yazmaya ve yayımlamaya başlayan Svevo İtalyan yazınındaki yerini ancak Birinci Dünya Savaşından sonra, başyapıtı sayılan Zeno'nun Bilinci yayımlanıp yurt dışında beğenildikten sonra almıştır. Bunda, Faşizmi hazırlayan ve tırmandıran yıllarda resmi yazının tümüyle dışında kalan, hatta onu yadsıyan tutumunun etkisi de büyüktür. 1920'lerde Svevo yeni bir soluk arayan genç kuşakların karşısına etkileyici söz sanatını küçümseyen, kuru, hatta çetrefil biçemi, ülke yazınını uzun süredir yönlendiren D'Annunzio'nun tantanalı, görkemli "üstün insan"ına karşıt, sıradan insanın ruh yapısını irdeleyişi ile değişik bir ufuk, bir seçenek olarak çıkmıştır. Böylece Pirandello gibi, o da ülkesinde oldukça geç "keşfedilmiştir".

Svevo'nun ilk iki romanı XIX. yüzyıl Fransız yazınının Doğalcı, İtalyan yazınının Gerçekçi anlatım geleneklerinin izlerini taşır. Ama kişilerinin bilinçlerini zorlaydı, çevre ile olan ilişkilerini inceleyişi, gerçeği göğüslemekten kaçan kahramanlarını aldanmaları ve avuntuları ile sonuna dek izleyişi Zeno'nun Bilinci'nin habercisidir. Ama bu romanı yazmak için çeyrek yüzyıl bekleyecektir.

Başından beri Svevo'nun dikkati olaylara değil, kişilere yöneliktir; dışa değil, içe dönüktür; öyle ki, olay, her biri bir öncekini yadsıyan değişik yönlerden ardarda ele alınarak dağılır gider, elde yalnız ruhsal veriler kalır. Üç romanının başkişileri aynı hamurdandır, yaşama uğraşında yaya kalmış kişilerdir: yazar bir ömür boyu hep aynı insan tipini —kendi kendisinde tanıdığı kişiliği— kovalamış, Zeno'nun Bilinci'nde onu köşeye kıstırmıştır desek yanlış olmaz. Bu uzun irdeleyiş başyapıtının son sözünde endüstri devrimini yapmış kapitalist toplumun kısa yargılanmasıyla noktalanır.

Svevo'nun yazar kişiliğinin olgunlaşmasında nice klâsik ve çağdaş yazar kadar, Avrupa kültür tarihinin bir dönemine damgasını basan büyük ruhbilimci Sigmund Freud'un payı vardır. Onun düşler üzerindeki çalışmalarının doğrudan etkisi önümüzdeki sayfalarda açık seçik görülecektir.

Yazarın, çağının Avrupa kültürü ile en verimli karşılaşması ise 1904-1915 yıllarını Trieste'de geçiren Joyce ile arkadaşlığı olmuştur.

Svevo'nun İtalyan yazınındaki özel konumunda kişisel kökenleri ile, doğup büyüdüğü kentinin etkisi de büyüktür.

Asıl adı Ettore Schmitz'dir. İtalo Svevo[1] *adını yazarlığa başladığında damarlarındaki Alman ve İtalyan kanlarını uzlaştırmak ister gibi, bir tür kültür bireşiminin simgesi olarak almıştır), 1861'de Trieste'de doğmuştur. Baba tarafı Ren bölgesinden göçmen olarak gelmiş Yahudilerdendi, büyükannesi ailedeki ilk İtalyan olmuştu. Avusturya ile İtalya arasında çekişme konusu olan bu bölgede Svevo her zaman kendini kesinlikle ikincisinden yana duymuştur.*

Trieste o zamanlar İtalyan kültür özelliklerini korumakla birlikte, 1870'lerde tamamlanan İtalyan birliğinin dışında, Avusturya İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmış, Slav, Orta-Avrupa ve Latin düşünce biçimlerinin, kültür etkilerinin kaynaştığı çok canlı bir kenttir.

Bu değişik etmenlere bir de yazarın ilk gençliğindeki eğitimi eklenmiştir. Svevo'nun babası piyasada tutunmuş bir tüccardı, çocuklarını rahatça okutabilecek olanaklardan yoksun değildi, oğullarının kendi uğraşını devralmalarını diliyordu, bu amaçla Ettore'yi erkek kardeşlerinden ikisi ile birlikte Würzburg yakınlarındaki bir ticaret okuluna gönderdi, birer işadamı olmalarına gereken ilk eğitimi orada edineceklerdi.

Almanya'da geçen yıllar yazarımıza yepyeni bir kültür ufku açtı. Almancayı birkaç ayda öğrendi, ilkin Alman klâsiklerine, ardından Shakespeare'den Turgenyev'e kadar çeşitli büyük yazarlara merak sardı, hocalarının da özendirmeleriyle arkadaşları arasında bir kültür kulübü kurdu. Yatılı okuldaki uzun ve yoğun çalışma dönemleri zaman zaman Trieste güneşinde, deniz kıyısında kısa, neşeli tatillerle kesiliyordu.

Svevo, Trieste'ye döndüğünde onyedi yaşındadır, artık yazar ve sanatçı olarak geleceğini çizmiş gibidir. En çok tiyatro ile ilgilenir. Gelgelelim ailesinin ekonomik durumu eskisi kadar parlak değildir, babasının dileğine uyup ticaret öğrenimini sürdürmekten başka yol bulamaz. Bir yandan da küçük oyunlar yazmaya başlar. Çok geçmeden babasının firması iflâs eder, Ettore öğrenimini tamamlayamadan kendine bir iş aramak zorunda kalır: 1880'de bir bankaya memur olarak girer ve düşlediğinden çok ayrı bir yaşantıya onsekiz yıl süreyle boyun eğer.

Bir yandan da okuyup yazmayı sürdürür. Sıra İtalyan klâsiklerindedir, onları Schopenhauer düşüncesi, Stendhal'dan Balzac'a kadar büyük Fransız yazarları ve Zola izler. Bu arada bir Trieste gazetesine sanat eleştirileri de yazmaktadır. Trieste zaten her türlü sanatsal etkinliğe elverişli, çok hareketli bir ortamdır. Svevo ayrım yapmadan çeşitli sanat dallarına merak sarar, ressamların, müzisyenlerin gittikleri sanat çevrelerine girip çıkar (küçükken keman da çalmıştır), dostlar edinir. Bu deneyimleri romanlarında yansıyacaktır. Özellikle özyaşamından nice ayrıntıyı aktardığı Zeno'nun Bilinci'nde çevrenin, kişilerin, olayların resim ya da müzik terimleriyle betimlendiği sık görülür. Yine aynı yapıtta yansıyan kardeşi Elio'nun nefritten ölümü (1886) Svevo'yu derinden sarsar, yaşamın önüne yığdığı engeller karşısında çaresiz, şaşkındır, yazgısının elinde umduğundan çok başka yönlere sürüklenmektedir, erkenden yaşlanmış, anlamsız duyar kendini. Ölüm ve hastalık düşüncesi zihninde bir saplantıya dönüşecektir bundan böyle. Ancak, kişisel acısını ve sorunlarını sanata dönüştürmeyi başarır, ilk romanı Una Vita (Bir Yaşam) (18921 çağının

Orta-Avrupa'sının kentsoylu çevrelerini olanca gerçekliğiyle yansıtır. Birinci Dünya Savaşı ile sonuçlanacak olan bunalım Trieste'nin duyarlı ortamında özellikle belirgindir. Svevo bu yapıtıyla Doğalcılığı özümsemiş ve aşmıştır, yirminci yüzyıl başlarının ortamını, çağımız insanının bunalımını sezdirmektedir. Zamanının böyle çok ilerisinde gidişi yapıtın algılanma şansını azaltır; hiçbir yankı uyandıramaması belki de bundandır.

1896'da Svevo yaşantısına renk ve anlam katan, ömür boyu sürecek mutlu bir evlilik yapar, karamsarlığı biraz hafifler. İki yıl sonra ikinci romanı Senilita*'yı (İhtiyarlık) tamamlayışı bunun bir kanıtıdır. Çalıştığı gazetede dizi olarak yayımlanan yapıtta ruhbilimsel boyut daha da derinleşmiş, biçemde ustalık kazanılmıştır, ama okurların ve eleştirmenlerin suskunluğu devam etmektedir. Başarısızlık Svevo'nun cesaretini kırar, soluğunu keser; en çok umut bağladığı iletişim yolu kapanmıştır artık, «yazın denen o gülünç ve zararlı şeyle» vakit öldürmekten vazgeçmeyi kurar. Eşinin ailesinin boya fabrikasına adar kendini, çok geçmeden etkin, başarılı bir işadamı olur çıkar. Bu arada çoğu İngiltere'ye olmak üzere yurtdışına yolculuklar yapar.*

Yine de asıl tutkusundan gerçekten el çekmiş değildir. Tıpkı isteyip de sigarayı bırakmayı başaramadığı gibi, yazmayı da gizliden gizliye sürdürür. Ancak iyice içine kapanmış, bir günlük tutmaya başlayarak ruhbilimin mikroskobunu kendi benliğine yöneltmiştir. Yazmak kendi karmaşık varlığını anlamanın bir yoludur, zaten "elinde kalem olmadıkça düşünemez" Svevo. Yazdıklarını yayımlamaya ise hiç mi hiç niyetli değildir, ya da yenilgisine dayanabilmek için böyle avutur kendini.

Joyce ile tanışması bir dönüm noktası olur, onun özendirmesi sonunda yazınla barışır. Bu kez yeni bir görüş açısını benimsemiştir: psikanalizinkini. Freud'un çalışmaları ile yakından ilgilenir, bu arada Düşlerin Yorumu'nu (1900) İtalyancaya çevirir.

Savaşın patlaması endüstri etkinliklerine zorunlu bir kısıtlama getirerek Svevo'nun kendini yazma adayabilmesine olanak yaratır. İtalyan ordusunun Trieste'ye girmesinden dört ay sonra tamamladığı Zeno'nun Bilinci çeyrek yüzyıllık bir aradan sonra, 1923'de yayımlanır. Bireyin, yalnızlığının ve toplum içindeki iflâsının psikolojik incelenmesidir bu roman.

Svevo'nun çabası bu kez boşa gitmez, gerçi ülkesindeki eleştirmenler ilkin hiç ilgilenmezler ama, Paris'te bulunan Joyce romanı çok beğenir ve

Fransız eleştirmenlere tanıtır. "Le navire d'argent" dergisi bir sayısını Svevo'ya adar, bu arada romanlarından bazı bölümlerin çevirilerini de sunar. Olay İtalya'da hemen etkisini gösterir. Başta E. Montale ve E. Vittorini olmak üzere resmi yazının dışında kalan genç yazarlar Svevo'nun çevresini büyük bir ilgi ve hayranlıkla sararlar. O da niyetlenip de sürdürmediği tüm çalışmalarını birden ele alır: Corto Viaggia Sentimentale'yi (Kısa Duygusal Yolculuk), en güzel birkaç öyküsünü yayımlar, tiyatro yapıtları üzerine çalışır, Zeno'nun Bilinci'nin devamı olarak dördüncü romanı Le Memorie del Vegliardo'ya (İhtiyarın Anıları) başlar.

Ama 1928 Eylül'ünde bir trafik kazasında yaralanır. Bir ömür boyu ölümü düşündükten, ölümü düşledikten sonra, "Ölmek bir şey değilmiş" der ölürken.

Svevo'nun başyapıtı sayılan, tüm deneyimlerini özetleyen, ulaşabildiği tüm gerçeği dile getiren Zeno'nun Bilinci yarıda kalan bir ruhbilimsel çözümlemenin öyküsüdür: hastanın —romanın başkişisi Zeno— psikanaliz seanslarına inancını yitirip yüzüstü bıraktığı doktor öç almak için onun kendi eliyle not ettiği özyaşam öyküsünü kamuoyuna sunar.

İyileştiğini varsayan Zeno'ya sorarsanız ruhbilimsel çözümleme sözcüğü bile yerinde değildir, bir başka ad gereklidir, örneğin "ruhbilimsel serüven" demek daha yaraşır:

"Bir ormana dalmış gibi duyarsınız kendinizi," diye anlatır psikanalizi, "Karşınıza bir dost mu çıkacak, bir haydut mu, belli değil. İşin güzeli, serüven sona erdiğinde de bilmiyorsunuz bunu."

Anlatılan yaşam öyküsü oldukça yalındır: adam güzel diye —bir de âşık olup evlenmeyi kafasına koyduğundan— bir kızı sever, ama "bir hedefe nişan alıp da onu değil, yanındaki hedefi tutturan atıcılar gibi" onun kızkardeşini almak zorunda kalır. Daha sonraki gelişimler bu olayın suya fırlatılan bir taşın yarattığı halkalara benzeyen uzak çalkantıları olarak özetlenebilir. Gerisini talih tamamlar. Buna, rastlantılar ne olursa olsun, insanoğlunun ölümcüllüğü değişmeyen yazgısı da diyebiliriz.

Öykü fazlasıyla kişiye özel, dolaylı, fazlasıyla ayrıntılı başlar, yavaş yavaş Zeno'nun kişiliğinin, ruh yapısının gelişmesi, olaylarla etkileşimi izlenir. Anlatım yer yer beklenmedik genellemelerle özel koşulların sonucu

olan öznel düzlemden, insanoğlunun varoluş koşullarını içeren evrensel düzleme kaydırılır.

Bu koşullar sağlıklı mıdır, değil midir? Sorun budur.

Yaşam düpedüz bir hastalık mıdır ya da hastalık sanılan şey yaşamın kendisi midir?

Nedir Zeno'nun çözümsüz hastalığı? "Yaşama illeti" mi?

Zeno geçmişine eğilir, ömrü boyunca illetinden kurtulmaya çabalarken başvurduğu birbirinden zavallıca binbir çareyi incecik, zehir gibi bir alayla sıralar.

Ve sonunda iyileşir... mi acaba?

Doktoru iyileştiği kanısındadır, kendisi de öyle. Ne var ki, aynı durum karşısında hasta ile doktorun parmak bastıkları nedenler de, gösterdikleri çareler de ayrıdır.

Aslında durum da "aynı" denebilir mi?

Zenoyu, belki, kimi sıkılarak, kimi öfkelenerek izlerken kendinizi meydana sürüklenmiş bulursunuz. Tüm kaçamak yollarını kapatan, sıvışmaya fırsat bırakmayan, hiçbir yalanı, saptırmayı yutmayan "gerçeği ve yalnız gerçeği" arayan —ve sonunda bulamayan— acımasız ve alaycı, bir göz izler sizi de.

Kendi kendisiyle amansız bir oyuna oturur Zeno: belleğini hırpalayarak anıları soruşturur, sorguya çeker. Belleğin her bilinçli yanıtına bilinçaltı gülümser, masaya bir kâğıt daha açar, imge ya da olay yeni bir kanıtla zenginleşir, karmaşıklaşır, çapraşıklaşır, içinden çıkılmaz olur.

Sonunda bilinçlenir Zeno. Gelgelelim kimin, neyin bilincidir bu? Kendi derdine kapanmış bir hastanın mı, geleceği, bizim yaşadığımız bugünü çarpıcı bir berraklıkla gören yazarın mı?

Nereden bakar o göz, nereden kaynaklanır o bilinç, ruhbilimsel çözümlemeden mi, yoksa onun yadsınmasından mı?

İşin güzeli, öykü sona erdiğinde de bilemezsiniz bunu.

GÜL IŞIK

I
ÖNSÖZ

Ben bu öyküde kimi zaman pek de hoşa gitmeyecek sözlerle anılan doktorum. Psikanalizden anlayanlar hastanın bana beslediği hıncın nasıl açıklanacağını bilirler.

Psikanalizden söz etmeyeceğim, çünkü burada yeterince söz konusu oluyor zaten. Hastamı yaşam öyküsünü yazmaya zorladığımdan ötürü özür dilemeliyim; psikanaliz araştırmacıları böyle bir yeniliğe burun kıvıracaklardır. Ama hastam ihtiyardı, böyle anımsayacak olursa geçmişi yeniden can bulur, yaşam öyküsü ruhsal çözümleme yolunda iyi bir adım olur, diye düşündüm. Bugün hâlâ düşüncemin doğru olduğunu sanıyorum, çünkü umduğumdan da başarılı sonuçlar verdi, eğer hastam tam can alıcı noktasında tedaviyi bırakıp, anılarını uzun uzadıya, sabırla çözümleyerek gerçekleştirdiğim çalışmanın meyvasını elimden almasaydı daha da parlak olurdu bu sonuçlar.

Anılarını, öcümü almak için yayımlıyorum, umarım buna pek öfkelenir. Ancak şunu da bilsin ki, bu yayımdan elde edeceğim yüklü kazancı kendisiyle paylaşmaya hazırım, tek koşulum tedavime dönmesi. Kendi kendisini tanımaya ne de meraklı gözüküyordu! Burada üstüste yığdığı onca gerçekle onca yalanı yorumlayınca ne sürprizlerle karşılaşacağını keşke bilse!..

Doktor S.

II
GİRİŞ

Çocukluğumu görmek, ha? Elli yılı aşkın bir zaman var aramızda, feri sönmüş gözlerimle yine de seçebilirdim, ama hâlâ yansıttığı ışık çeşit çeşit engellerle perdeleniyor, gerçek ulu dağlar bunlar: yaşamımın tüm yılları ve bir kaç saati.

Doktor dedi ki ille de o denli uzaklara bakmakta ısrar etmemeliymişim. Geçmişim için yakın olaylar da değerliymiş, özellikle de bir önceki gecenin hayalleri, düşleri. Ama biraz çeki düzen de gerekli yine. Tâ başından başlayabilmek için, bugünlerde uzun süre Trieste'den ayrılan doktoruma Allahaısmarladık der demez, yalnızca onun işini kolaylaştırmak amacı ile, bir psikanaliz kitabı satın alıp okudum. Anlaması güç değil, ama pek sıkıcı.

Yemeğimi yedikten sonra şöyle rahatça bir koltuğa yerleştim, elimde kalemimle bir kâğıt parçası var. Alnım kırışıksız, çünkü zihnimden her türlü çabayı sildim. Düşüncem benden kopukmuş gibi gözüküyor gözüme. Görüyorum işte. Yükseliyor, alçalıyor... onun işi de bu zaten. Kendisinin düşünce olduğunu, görevinin dile gelmek olduğunu anımsatayım diye kaleme sarılıyorum. Ve işte alnım kırış kırış oluyor, çünkü sözcüklerin her biri bir alay harften oluşmuş ve buyurgan bugünüm yeniden canlanıp geçmişi gölgeliyor.

Dün kendimi alabildiğine koyvermeyi denedim. Deneyim deliksiz bir uyku ile noktalandı, elde ettiğim tek sonuç adamakıllı dinlenmek, bir de o uyku sırasında önemli birşeyler gördüğüm duygusuydu, garip bir duygu. Ama unutulmuş, sonsuza dek yitirilmişti.

Elimdeki kalem sayesinde uyanık kalıyorum bugün. Geçmişimle hiçbir bağıntıları olamayacak garip hayaller görüyorum, görür gibi oluyorum: bir lokomotif sonu gelmez vagonlarını ardından sürükleyerek oflaya puflaya bir yokuşu tırmanıyor; kimbilir nereden gelmiş, nereye gidiyor ve şimdi neden buradan geçiyor!

Uyku ile uyanıklık arasında aklıma geliyor: benim kitaba bakılırsa bu yöntemle insan ilk çocukluğunu, hatta kundaktaki dönemini bile anımsayabilirmiş. Gözümün önüne hemen bir kundak bebeği geliyor, ama neden ben olayım ki? Hiç de bana benzemiyor, sanırım birkaç hafta önce baldızımın doğurduğu bebek bu, elleri miniminnacık da gözleri

koskocaman diye handiyse bir mucizeymiş gibi bize gösterdilerdi. Zavallı çocuk! Nerede kaldı çocukluğumu anımsamak! Şimdi kendi çocukluğunu yaşayan seni bile uyaramıyorum, onu ilerde anımsamanın zekân ve sağlığın açısından ne denli önemli olduğunu bile anlatamıyorum. Yaşamını, hatta yaşamının seni iğrendiren nice bölümlerini belleğine kazımanın yerinde bir iş olacağını ne zaman anlayabileceksin acaba? Sen bu arada dünyadan habersiz, zevk peşinde minimini bedenini araştırmaktasın ve o güzelim keşiflerin seni acıya, hastalığa iletecek, bunu hiç istemeyen kimseler bile yine aynı yola sürecekler seni. Elden ne gelir? Beşiğini esirgemenin yolu yok ki! Esrarlı bir karışım oluşmada senin bağrında, minicik bebek! Her geçen an bir kimyasal ayıraç katıyor içine. Binbir hastalık olasılığı ile karşı karşıyasın, tüm anların temiz olamaz çünkü. Hem sonra —minicik yavru!— tanıdığım kişilerin kanındansın sen. Şimdi akıp giden dakikalar temiz bile olsalar, seni hazırlamış olan nice yüzyıllar arı değildi kuşkusuz.

İşte uykudan önce üşüşen görüntülerin çok uzağındayım artık. Yarın yeniden deneyeceğim.

III
SİGARA TİRYAKİLİĞİ

Derdimi açtığım doktor çalışmaya sigara tiryakiliğimin bir tarihsel çözümlemesini yaparak başlamamı öğütledi:

— Oturun, yazın! Bakın kendi kendinizi nasıl olduğunuz gibi göreceksiniz sonunda.

Sanırım, sigara tiryakiliğimi o koltukta düş görmeye gitmeksizin, burada masamda anlatabilirim. Nasıl başlayacağımı bilemediğimden, hepsi de şu elimdekine benzeyen sigaralardan yardım diliyorum.

Bugün ilk iş olarak unuttuğum bir şeyi keşfediyorum. İçtiğim ilk sigaralar piyasadan çekilmiş. 1870’lerde Avusturya’da üzeri iki başlı kartal damgalı karton kutularda satılan sigaralar vardı. İşte: o kutulardan birinin çevresine hemen bir kaç kişi toplaşıveriyor, adlarını anımsamama yeterli bazı özelliklerini de seçiyorum, ama beklenmedik karşılaşmadan ötürü beni duygulandırmaya yetmiyor bunlar. Daha fazlasını elde etmeye çalışıyor, koltuğa gidiyorum: insanlar soluklaşıyor, yerlerini benimle alay eden soytarılar alıyor. Cesaretim kırılıyor, yeniden masaya dönüyorum.

Görüntülerden biri, biraz çatlak seslisi Giuseppe’ydi, ben yaşlarda bir çocuk, öteki benden bir yaş küçük erkek kardeşimdi, yıllar önce öldü. Galiba babası Giuseppe’ye avuç dolusu para veriyor, o da bize o sigaraları armağan ediyordu. Ama kardeşime benden çok sigara verdiğine eminim. Bu yüzden kendime başka sigaralar da bulmak zorunda kalmıştım. Giderek işi hırsızlığa vardırdım. Yazın, babam yeleğini yemek odasında bir sandalyenin üzerine bırakırdı, cebinde de her zaman bozuk paralar bulunurdu: o değerli kutuyu almam için gereken on parayı oradan sağlıyor, hırsızlığımın sakıncalı ürününü uzun süre tutmamak için kutudaki on sigarayı peşpeşe içiyordum.

Bütün bunlar bilincimde el altında hazır bekliyordu. Kafamda ancak şimdi canlanışları önemli olabileceklerini daha önce bilmediğimdendir. İşte kötü alışkanlığımın kökenini saptadım, belki de iyileşmişimdir bile, kimbilir? Denemek için son bir sigara daha yakayım, belki de hemen iğrenir, fırlatıp atarım.

Sonra, bir gün babamın beni elimde yelekle yakaladığını anımsıyorum. Ben ise şimdi olsa hiç elimden gelemeyecek, şu anda bile beni iğrendiren bir yüzsüzlükle (kimbilir, belki de bu iğrenmem iyileşmeme çok yardımcı olur), merak ettim de düğmelerini sayıyordum, dedim. Babam matematik ve terzilik hevesime gülüp geçti, parmaklarımın yeleğin cebinde olduğunu da hiç farketmedi. Aslında artık yerinde yeller esen masumiyetime yönelen o gülüşün beni ondan sonra çalmaktan alıkoymaya yettiğini söyleyebilirim, kendi onuruma. Yani, aslında yine çaldım, ama bilmeden. Babam yarıya kadar içilmiş Virjinya purolarını evde şuraya buraya, masaların, dolapların üzerine iliştirip bırakırdı. İhtiyar hizmetçimiz Catina’nın onları kaldırıp attığını da sanıyorum. Gidip işte o puroları gizlice içiyordum. Beni ne denli rahatsız edeceklerini de bildiğimden, daha elimi atarken mide bulantısından tüylerim diken diken oluyordu. Sonra tâ alnım soğuk terlerle kaplanana dek, midem bulanana dek içiyordum onları. Çocukluğumda enerjiden yoksun olduğum söylenemez doğrusu.

Babamın beni bu alışkanlıktan da nasıl iyileştirdiğini çok iyi anımsıyorum. Bir yaz günüydü, bir okul gezintisinden eve yorgun ve terden sırılsıklam dönmüştüm. Annem soyunmama yardım etmiş, sonra beni bir bornoza sarıp uyuyayım diye sedire yatırmıştı, kendisi de aynı yere ilişip dikiş dikmeye koyuldu. Uyumak üzereydim, ama gözlerim hâlâ güneşle doluydu, bir türlü kendimden geçemiyordum. O çağda büyük bir

yorgunluktan sonraki dinlenmenin tatlılığı başlı başına bir görüntüymüş gibi belleğimde capcanlı duruyor, artık yokolmuş o sevgili beden hâlâ yanımdaymışçasına açık seçik.

Biz çocukların oynadığımız, şimdi bu yer kıtlığında iki bölmeye ayrılmış olan, serin, kocaman odayı anımsıyorum. Kardeşim sahnede görünmüyor, bu garibime gidiyor, düşünüyorum da, aslında o geziye onun da katılmış olması, daha sonra da benimle birlikte dinlenmesi gerekirdi. Yoksa o kocaman sedirin öteki ucunda da o mu uyumuştu? O yere bakıyorum, ama boş gibi geliyor. Yalnız kendimi görüyorum, dinlenmenin tatlılığı, annem, sonra sözcüklerinin yankılandığını duyduğum babam. İçeri girmiş ve beni hemen görmemişti, çünkü yüksek sesle:

— Maria! diye çağırdı.

Annemin dudaklarından hafif bir ses döküldü, eliyle beni gösterdi, uykuya daldım sanıyordu, oysa tüm bilincimle uykunun üzerinde yüzüyordum ben. Babamın beni rahatsız etmemeye zorlanması öylesine hoşuma gidiyordu ki, hiç kımıldamadım.

Alçak sesle yakındı babam:

— Deli mi oluyorum ne! Yarım saat önce şu dolabın üstüne bir yarım puro bıraktığıma emin gibiyim, ama şimdi bulamıyorum. Her zamankinden de kötüyüm, kafam darmadağınık.

Annem de alçak sesle yanıtladı, ama beni uyandırmak korkusu ile neşesini güç tuttuğu belliydi:

— Ama yemekten sonra o odaya kimse girmedi ki.

— İşte ben de bunu bildiğim için deli olasım geliyor ya, diye mırıldandı babam.

Dönüp çıktı odadan.

Gözlerimi aralayıp anneme baktım. İşine dönmüştü, ama hâlâ gülümsüyordu. Babamın korkularına böyle gülümsüyordu kuşkusuz onun delirmek üzere olduğunu düşünmüyordu. O gülümseme belleğimde öylesine yer etmiş ki, günün birinde karımın dudaklarında görünce hemen tanıyıverdim.

Kötü alışkanlığımı parasızlık kösteklemedi, yasaklamalar büsbütün azdırdı.

Akla gelebilecek her deliğe gizlenip uzun uzadıya sigara içtiğimi anımsıyorum. Ardından tüm bedenimi saran bir iğrenme duygusu izlediğinden ötürü, karanlık bir mahzende yarım saat kadar kaldığımı da

anımsıyorum; yanımda başka iki çocuk daha vardı, ama belleğimde giysilerinin çocuksu olduğundan başka bir şey bulamıyorum: kendi başlarına ayakta duran iki minik pantolon, içlerindeki bedeni zaman silip götürmüş. Bir yığın sigaramız vardı, kısa sürede kim daha çoğunu kül edecek, görmek istiyorduk. Yarışı ben kazandım ve bu garip eylemin verdiği rahatsızlığı kahramanca gizledim. Sonra güneşe, havaya çıktık. Sersemlemiştim, yere düşmemek için gözlerimi kapamak zorunda kaldım. Kendimi toparladım, zaferimle böbürlendim. İki küçük adamdan biri o zaman şöyle dedi:

— Ben yarışı kaybettiğime aldırmıyorum ki, ancak gerektiği kadar sigara içerim ben.

Sağlıklı sözleri anımsıyorum da, o anda bana dönük olması gereken ve sağlığı kuşku götürmeyen o küçük yüzü anımsamıyorum.

Oysa o zamanlar sigarayı, nikotin tadını, beni düşürdüğü durumu seviyor muydum, nefret mi ediyordum, bilmiyorum. Hepsinden nefret ettiğimi öğrenince daha da beter oldu. Öğrendiğimde yirmi yaşlarındaydım. O zamanlar bir kaç hafta şiddetli bir boğaz ağrısı çektim, ateşim de yükselmişti. Doktor yataktan çıkmamamı ve kesinlikle sigara içmememi öğütledi. O kesinlikle sözcüğünü anımsıyorum. Yüreğimde bir yara açıldı, ateşin rengine boyandı: koskoca bir boşluktu ve bu boşluğun çevresinde hemen oluşan ağır basınca dayanacak hiçbir şey yoktu.

Doktor çıkıp gittiğinde babam (annem yıllar önce ölmüştü), ağzında koskoca bir puro ile bir süre yanımda kalıp bana arkadaşlık etti. Giderken alev alev yanan alnımı usulca okşadı:

— Sigara yok, karışmam ha! dedi.

Korkunç bir tedirginliğe kapıldım. «Madem bana dokunuyormuş, bir daha hiç sigara içmeyeceğim,» diye düşündüm, «Ama son bir sigara içmek istiyorum.» Bir sigara tellendirdim, belki de ateşimin büsbütün yükselmesine, her solukta bademciklerimin sanki bir kor parçası değmiş gibi yanmalarına inat, tedirginliğimin yokolup gittiğini duydum. Sigarayı bir adağı yerine getirirmişçesine özenle sonuna kadar bitirdim. Yine korkunç acılar içinde, hastalığım boyunca birçok sigara daha içtim. Babam ağzında purosu ile gidip gelip:

— Aferin, diyordu, birkaç gün daha sigarasız dur, sapsağlam olacaksın!

Bu cümleyi duymak, onun çabuk, çabucak çekip gitmesini, sigarama sarılma olanağı vermesini dilememe yetiyordu. Daha çabuk uzaklaşsın diye uyur gibi yaptığım da oluyordu.

O hastalık ikinci illetime tutulmama neden oldu: birinci illetimden kurtulma çabasına yani. Giderek günlerim sigaralarla ve sigarayı bırakma kararları ile doldu; hemen söyleyeyim de içimde kalmasın bari, zaman zaman bugün bile öyle. Yirmi yaşımdayken tutulduğum son sigara debelenmesi hâlâ durdu sayılmaz. Kararım o denli güçlü değil artık, zayıflığım da ihtiyar ruhumda daha büyük bir hoşgörü ile karşılanıyor. İnsan ihtiyarladı mı, yaşama da, getirdiği her şeye de gülümseyip geçiyor. Hatta diyebilirim ki, bir süredir bol bol sigara içiyorum ve... bu son olsun diye niyetlenmiyorum.

Bir sözlüğün kapağına süslü püslü bir yazı ile şu kaydı düşmüşüm:

«Bugün, 2 Şubat 1886, Hukuk öğreniminden Kimya öğrenimine geçiyorum. Son sigara!».

Çok önemli bir son sigaraydı. Ona eşlik eden tüm umutlar aklımda. Yaşamın çok uzağındaymış gibi gelen Kilise Hukukuna içerlemiştim, bir deney tüpüne sıkışmış da olsa, yaşamın tâ kendisi olan bilime koşuyordum. O son sigaranın tam anlamı etkinlik (hatta el işçiliği), sade, sağlıklı, huzurlu düşünceler dileğiydi.

İnanmadığım zincirleme karbon bileşimlerinden yakayı kurtarmak için Hukuka geri döndüm. Ne çare! Yanılmıştım, yanılgımı bir son sigara ile noktalayışımın tarihini de bir kitabın kapağına kaydetmişim. Bu da önemliydi, karbon zincirlerini sonunda kırmış, benim, senin, onun hakkının sonu gelmez karmaşıklığına en iyi niyetlerimle dönüyordum. Elişi yeteneğinden de pek nasibimi alamadığımdan, kimyaya yatkın olmadığım ortaya çıkmıştı. Bir yandan baca gibi sigara tüttürürken, nasıl yetenekli olsundu ellerim?

Şimdi burada kendi kendimi çözümlüyorum ya, bir kuşku düşüyor içime: yoksa ben sigaraya kendi yeteneksizliğimin ayıbını yükleyebilmek için mi öylesine tutkundum? Acaba sigara alışkanlığımdan vazgeçsem o umduğum güçlü, üstün adam olur muydum? Belki beni tiryakiliğime zincirleyen de o kuşku olmuştur, çünkü insanın kendisini gizli kalmış bir büyük adam sanması rahat bir yaşam biçimidir. Ben bu savı gençliğimdeki zayıflığımı açıklayabilmek için ileri sürüyorum, gelgelelim buna kesinlikle inandığımı söyleyemem. Şimdi ihtiyarladım, kimsenin benden bir şey

beklediği yok, ama yine de sigara ile sigarayı bırakma kararı arasında mekik dokuyorum... O kararların bugün ne anlamı var ki? Acaba Goldoni'nin anlattığı o sağlık meraklısı ihtiyar gibi, ömrümü illetli geçirdikten sonra sağlıklı ölmek mi istediğim?

Bir kez öğrenciliğimde evden taşınmıştım da, odamın duvarlarını tarihlerle doldurmuşum diye parasını cepten verip duvar kâğıdını değiştirmek zorunda kalmıştım. Belki o odadan ayrılışımın nedeni de giderek kararlarımın gömütüne dönüşmesindendi, orada kaldıkça artık başka bir karar veremezmişim gibi geliyordu.

Galiba sigara son olunca tadı da bir hoş oluyor. Öteki sigaraların da kendilerine göre bir tadları var ama, öylesine lezzetli değiller. Son sigaranın tadı insanın kendi kendisini yendiği duygusundan, yakın bir gelecekte güçlü ve sağlıklı olacağı umudundan kaynaklanır. Öteki sigaraların da kendilerine göre bir önemleri vardır, çünkü onları yakarken özgürlüğümüzü ilân ederiz, güçlü, sağlıklı gelecek yine ufuktadır, birazcık ileriye itilmiştir, o kadar.

Odamın duvarlarındaki tarihler çok değişik renklerde, kimi yağlıboya ile yazılmıştı. En safça bir inanışla yinelenen karar, bir öncekini gölgede bırakan bir renkten güç almıştı. Kimi tarihleri sayıların uyuşmasından ötürü yeğlemiştim. Geçen yüzyıldan bir tarih kalmış aklımda, kötü alışkanlığımı kapatmak istediğim tabutu sonsuza dek mühürler sanmıştım: «1899 yılının dokuzuncu ayının dokuzuncu günü». Ne anlamlı, değil mi? Yeni başlayan yüzyıl da başka uyumlar yapan yeni tarihler getirmişti: «1901'in birinci ayının birinci günü». Bana öyle geliyor ki, o tarih yinelenecek olsa bugün bile yeni bir yaşama başlamak elimden gelirdi.

Takvimde tarih kıtlığı yok ya, biraz düşgücü ile her gün bir karara uydurulabilir. Şu tarih aklımda kalmış, çünkü karşı durulmaz bir buyruk gibi geliyor: «Üçüncü gün, altıncı ay, yıl 1912, saat 24», Sanki her sayı bir öncekinin masaya sürdüğü peyi iki katma yükseltir gibi.

1913 yılı bir an duraksatmıştı beni. Yıla eş düşecek bir onüçüncü ay yoktu. Ne var ki bir son sigaraya önem kazandırmak için tarihinin pek fazla uyum gerektirdiği sanılmasın. En sevdiğim kitaplarıma ya da defterlerime düştüğüm tarihlerden birçoğu biçimsizlikleri ile dikkati çekiyorlar. Örneğin şu: üçüncü gün, ikinci ay, yıl 1905, saat altı! İnsan düşündüğünde bir temposu olduğunu farkediyor, çünkü sayılar tek tek ele alınırsa, her biri öncekini yadsır gibi. Nice olaylar, hatta Papa IX. Pius'un ölümünden oğlumun doğuşuna dek tüm olaylar o her zamanki kesin kararlarla

kutlanmaya lâyık görünmüştü gözüme. Ailede herkes neşeli ya da üzüntülü yıldönümlerini nasıl belleğimde böylesine tutabildiğime şaşar, üstelik çok iyi biri olduğuma inanmışlardır!

Görünüşün garipliğini hafifletmek için son sigara hastalığıma bir düşünsel içerik kazandırmaya çalıştım. «Bir daha asla» diye hava basması pek güzeldir. Ama insan sözünü tuttu mu ne kalır o güzellikten? Ancak kararınızı yinelemeniz gerektiğinde o havaya bürünebilirsiniz. Hem sonra zaman, benim için, o hiç dur durak bilmeyen, düşünülmesi olanaksız şey değil ki. Bana, yalnız bana gerisingeri dönüyor zaman.

Hastalık bir kanıdır, ben de o kanı ile doğmuşum. O zamanlar bir doktora açılmış olmasam yirmi yaşımdaki illetimi pek anımsamazdım. Ne tuhaf, söylenmiş sözleri, dile getirilmemiş duygulardan daha iyi anımsıyor insan.

O doktora sinirsel hastalıkları elektrikle iyileştirdiğini söyledikleri için gitmiştim. Sigarayı bırakmak için gereken gücü elektrikten sağlarım diye düşünmüştüm.

Doktorun koskoca bir göbeği vardı, astımlı soluması hemen ilk seansta çalıştırdığı elektrikti makinenin tıkırtısına eşlik ediyordu; doğrusu beni düşkırıklığına uğrattı, çünkü beni muayene ederken, kanıma sızmış olan zehri bulup çıkaracağını beklemiştim. Oysa bedenimi sapasağlam buldu, sindirimimim ve uykularımın iyi olmadığından yakındığımda, midemde asit yetersizliği olduğunu, peristaltik hareketin (bu lâfı o kadar çok yineledi ki bir daha unutmadım) pek hızlı olmadığını ileri sürdü. Çaredir diye kalktı bir de asit verdi, mahvetti midemi, o gün bu gündür asit fazlalığından yakınıyorum.

Kanımdaki nikotini kendi çabaları ile saptamayı asla başaramayacağını anlayınca yardımcı olmak istedim, belki de rahatsızlıklarımın sigaradan ileri geldiğinden kuşkulandığımı söyledim. Koskocaman omuzlarını zahmetle kaldırdı:

— Peristaltik hareket... asit... nikotinin bununla bir ilişkisi yoktur.

Elektrik uygulamalarının sayısı yetmişi buldu, günün birinde canıma yetmeseydi tedavi bugüne dek sürüp giderdi. O seanslara bir mucize beklediğimden çok, doktoru bana sigarayı yasaklamaya kandırırım

umuduyla gidiyordum. Eğer o zaman kararlarım böylesi bir yasakla desteklenseydi kimbilir nasıl giderdi işler.

Hastalığımı doktora işte şu sözlerle anlatmıştım: «Derslerime çalışamaz oldum, kırk yılın başı erkenden yatmaya gitsem bile ilk çan seslerini duyuncaya kadar uyku tutmuyor. Hukukla Kimya arasında mekik dokumam da bu yüzden, çünkü bu bilim dallarının ikisi de belli bir saatte işe başlamayı gerektiriyor, gelgelelim saat kaçta yataktan kalkabileceğimi hiç bilemiyorum»».

— Elektrik her türlü uykusuzluğu iyi eder, diye kestirip attı Lokman Hekim, gözleri hastadan değil, kadrandan yana bakıyordu hep.

Sonunda benim karınca kararınca bilmeden uyguladığım psikanalizi anlayabilirmiş gibi kendisine açıldım. Kadınların karşısında nasıl çaresiz kaldığımı anlattım. Bir tanesi yetmiyordu bana, birçoğu bile yetmiyordu. Hepsini istiyordum! Sokağa çıktım mı kendimi kaybediyordum: yanımdan geçen tüm kadınlar benim oluyordu. Kendimi hayvansı duyma gereksinimi içinde tepeden aşağı terbiyesizce süzüyordum onları. Düşüncemle soyuyordum, yalnız çizmelerini çıkarmıyordum, sonra kollarımın arasına alıyordum, ancak hepsini iyiden iyiye tanıdığıma inandığımda salıveriyordum.

İçtenliğim de, soluğum da boşa gitmişti! Doktor soluk soluğaydı:

— Umarım elektrik uygulamaları sizin bu illetinizi iyi etmez. Tanrı korusun! Bu tür bir sonuç vereceği aklıma gelse bir daha bir Rumkhorff’a el sürmem.

Kendisine pek neşeli gelen gerçek bir olay da anlattı. Bu benim hastalığıma tutulmuş biri, ünlü bir hekime gitmiş, kendisini iyileştirsin diye yalvarmış, doktor tedavide çok başarılı olmuş, ama ülkeden göç etmek zorunda kalmış, yoksa hastası canına okuyacakmış.

— Böyle heyecanlanmam iyi şey değil, diye haykırıyordum. Damarlarımı tutuşturan zehrin marifeti hepsi!

Doktor üzüntüyle mırıldanıyordu:

— Bu dünyada kimse yazgısından memnun değildir.

Ben de onu inandırmak için kendisinin yapmaya yanaşmadığı şeyi yaptım, hastalığımı tüm belirtilerini bir araya getirerek inceledim: — Dalgınlığım! O da çalışmama bir engel. Graz’da ilk devlet sınavına çalışıyordum, son sınava kadar bana gerekli olan tüm metinleri özenle not etmiştim. Sonunda, sınava birkaç gün kala tâ yıllar sonra gerekli olacak

şeyleri çalıştığımı farkettim. Bu yüzden sınavı ertelemek zorunda kaldım. Aslında o kadarını da pek çalışmış sayılmam ya, nedeni de benimle yüzsüzce cilveleşmekten öte bir hayrını görmediğim bir komşu kızıydı. O pencereye çıktı mı kitap gözümün önünden siliniyordu. Böyle bir derde çatana ahmak denmez de ne denir?

Penceredeki kızın ufacık, akça pakça yüzünü hiç unutmadım, bu beyzi yüz, renkleri bakıra çalan havalı buklelerle çevriliydi. O beyazlığı, o kızılımtrak sarılığı yastığımın üstüne bastırdığımı düşünerek bakardım kıza.

Lokman Hekim mırıldandı:

— Cilveleşmenin gerisinde hep iyi şeyler vardır. Benim yaşıma bir gelin de bakın, cilveleşmek gelir mi içinizden.

Bugün kesinlikle biliyorum ki doktor bey cilveleşmenin c'sini bilmiyormuş. Yaşım elliyedi, ama hiç kuşkum yok, sigarayı bırakmazsam ya da psikanalizle iyileşmezsem, ölüm döşeğimden son bakışımda gözlerimden hastabakıcımı arzuladığım okunacaktır, tabii eğer hastabakıcım karım değilse ya da karım hastabakıcımın güzel olmasına izin vermişse.

Günah çıkarır gibi yürekten konuştum: kadınlar bütünüyle hoşuma gitmiyorlardı aslında... parça parça hoşuma gidiyorlardı! Güzel ayakkabılar içinde oldu mu hepsinin ayacıklarını, birçoğunun ister incecik, ister şöyle güçlü kuvvetli olsun, boynunu seviyordum, göğüslerini de, eğer ufacıksa. Kadın anatomisinin çeşitli parçalarını sayıp döküyordum ki, doktorum sözümü kesti:

— Bu kadar parça ile kadın tamamlandı zaten.

O zaman önemli bir söz ettim:

— Sağlıklı aşk diye bir kadını huyu suyu ile, zekâsı ile, olduğu gibi kucaklayana denir.

O güne dek böylesi bir aşk tatmamıştım elbette, tattığımda o da beni iyileştirmedi, ama benim için önemli olan, bir bilge kişinin sağlıklı gördüğü yerde hastalığı bulup çıkarmış olmam, dahası, benim koyduğum tanının sonradan doğru çıkmış olmasıdır.

Doktorluğu olmayan bir arkadaş, beni de, hastalığımı da daha iyi anladı. Bundan önemli bir yarar sağladım denemez, ama yaşamımda bugün bile yankılanan yeni bir nota oldu.

Arkadaşım boş zamanlarını yazınsal incelemeler ve çalışmalarla süsleyen zengin bir bey evlâdıydı. Yazdığından çok daha iyi konuşurdu, bu yüzden dünya onun ne nitelikli bir yazın adamı olduğunu öğrenemedi.

Şişman, iri kıyımdı, tanıştığımızda canla başla bir zayıflama rejimine girişmişti. Birkaç günde çok önemli sonuçlar elde etmişti, o kadar ki, sokakta herkes böylesi hastalıklı birinin yanında kendi sağlığını daha iyi ayrımsamak umudu ile ona yaklaşıyordu. İstediğini gerçekleştiriyor diye çok imrendim kendisine, tedavisi sürdüğü kadar yanından ayrılmadım. Her gün küçülen göbeğini yoklamama izin veriyordu, ben de, hasetim dilime vurduğundan, kesin kararını sarsmaya çabalıyordum.

— İyi de, tedaviniz bittiğinde bütün bu deri yığınını ne yapacaksınız?

Sıskası çıkmış suratını gülünçleştiren büyük bir sükûnetle şu yanıtı verdi:

— İki gün sonra masaj tedavisine giriyorum.

Tedavisi tüm ayrıntıları ile önceden belirlenmişti, tarihlerden hiç birini aksatmayacağı kesindi.

Bütün bunlar içimde büyük bir güven uyandırdı, oturup hastalığımı anlattım ona. Nasıl anlattığımı da anımsıyorum. Sayısını bilmediğim kadar sigara içmekten vazgeçmektense, günde üç öğün yemeğimden vazgeçmenin daha kolay olduğunu söyledim, üstelik o sigaraların her biri her an o zahmetli kararı vermemi gerektiriyordu. İnsan aklını böyle bir karara taktı mıydı başka şeye zamanı kalmıyordu, çünkü birkaç işi birden aynı anda yapabilmek Jül Sezar'dan başkasının harcı değildi. Gerçi mallarımı yöneten Olivi sağ kaldıkça bir baltaya sap olmamı bekleyen yoktu ama, nasıl olur da benim gibi biri bu dünyada düş görmenin ya da hiç yeteneği olmadan keman çalmanın dışında bir şeyler yapmayı beceremezdi?

Zayıflamış iri kıyım adam hemen yanıtlamadı. Bir yöntem adamıydı, ilkin uzun uzadıya düşündü. Sonra bu alandaki büyük üstünlüğünden kaynaklanan bilgelik havası içinde açıkladı: benim gerçek illetim sigara içmem değildi, bırakmaya niyetlenmemdi. O kötü alışkanlığımdan hiçbir karar vermeksizin yakayı kurtarmaya bakmalıydım. Ona kalırsa, içimde, yıllar geçtikçe iki kişilik birden gelişmişti, birisi buyruk veriyor, öteki de onun verdiği buyruklara baş eğiyordu, ama gözetim biraz hafifledi mi, köle özgürlük hevesine kapılıyor, efendisinin istemine başkaldırıyordu. Bu yüzden ona sınırsız özgürlük tanımalı, bu arada kötü alışkanlığımla sanki yepyeni, o zamana dek görmediğim, bir şeymiş gibi yüzleşmeliydim. Savaşmalıydım onunla, hiç uğraşmamalıydım, bana lâyık olmayan bir ahbaptan yüz çevirir gibi sırtımı dönmeliydim ona. Ne basit, değil mi?

Gerçekten basit göründü bana. Büyük bir çaba harcayıp içimden her türlü niyeti söküp atmayı başarınca bir kaç saat sigarasız durmayı başardığım da gerçek, ama ağzım tertemiz kalınca, yeni doğmuş bir bebeğin duyduğu türden masum bir tad aldım, canım bir sigara tellendirmek istedi, içince de pişman oldum, bu yüzden hemen o vazgeçip unuttuğum sigarayı bırakma kararımı yineledim. Daha uzun bir yoldu gerçi, ama aynı kapıya çıkıyordu.

Olivi olacak o alçak günün birinde bir fikir verdi: kararımı güçlendirmek için bahse girmek.

Bana öyle geliyor ki Olivi'nin dış görünümü hep şimdiki gibi olmuştur. Hep böyle gördüm onu, biraz beli bükülmüş, ama sapsağlam, gözüme de hep ihtiyar gözükmüştür. Bugün yaşı sekseni bulmuşken nasıl ihtiyar gözüküyorsa öyle. Benim yerime çalıştı, hâlâ da çalışıyor, ama sevmiyorum onu, sanki kendi yaptığı işi benim yapmamı engellemiş gibi geliyor.

Ve bahse girdik! İlk sigarayı içen parayı ödeyecekti, sonra ikimiz de özgürlüğümüze kavuşacaktık. Böylece, babamın mirasını har vurup harman savurmayayım diye başıma dikilen vekilharcım, özgürce harcadığım annemin mirasını kısıtlamaya çalışıyordu!

Bahisten son derece zararlı çıktım. Eskiden ara sıra efendilik ediyordum ya, şimdi tümüyle köle olmuştum, üstelik o hiç sevmediğim Olivi'nin kölesi! Hemen yaktım sigaramı. Sonra gizli gizli tiryakiliğimi sürdürerek onu dolandırmayı düşündüm. O zaman da bahse girmenin anlamı kalmıyordu. Bunun üzerine koşup bahsinkine uygun bir tarih buldum, son bir sigara içmek için, böylelikle o tarihi sanki Olivi kendisi saptamış gibi gelecekti bana. Ama başkaldırım sürüp gidiyordu, sigara içe içe tıknefes oluyordum. Yüreğimi o yükten kurtarabilmek için Olivi'ye gidip suçumu açıkladım.

İhtiyar parayı gülümseyerek cebine indirdi, hemen kocaman bir puro çıkarıp büyük bir hazla tüttürmeye koyuldu. Bahse uymamış olduğu kuşkusu hiç geçmedi içimden. Anlaşılıyor ki başkaları benden ayrı yaratılıştalar.

Oğlum üç yaşına bastığında karımın aklına parlak bir fikir geldi. Kötü alışkanlığımdan kurtulabilmem için bir süre bir sağlıkevine kapanmamı önerdi. Hemen, evet dedim, her şeyden önce oğlum beni yargılayacak yaşa vardığında dengeli, sakin bir baba ile karşılaşsın istiyordum, sonra daha

ivedi bir neden de vardı: Olivi'nin sağlığı bozulmuştu, beni yüzüstü bırakmakla tehdit ediyordu, birden bire onun yerine geçmek durumunda kalabilirdim ve bedenimde onca nikotin varken önemli işlere girişemeyeceğimi düşünüyordum.

İlkin sağlıkevlerinin klâsik ülkesi İsviçre'ye gitmeyi düşündük, sonra doktor Muli diye birinin Trieste'de bir tesis açmış olduğunu öğrendik. Karımı gidip onunla konuşmakla görevlendirdim, doktor bana kapalı bir daire ayırmayı, orada başkalarının da yardımı ile bir hastabakıcının gözetiminde tutulmamı önermiş. Karım bunları anlatırken zaman zaman gülümsüyor, zaman zaman kahkahalar atıyordu. Beni bir yere kapatmak düşüncesi onu pek eğlendiriyordu, ben de onunla birlikte yürekten gülüyordum. İyileşme çabalarıma katıldığı bu ilk kezdi. O zamana dek hastalığımı hiç ciddiye almamıştı, sigara içmenin yalnızca biraz garip, ama pek sıkıcı sayılmayacak bir yaşama biçimi olduğunu söylerdi. Sanırım benimle evlendikten sonra eski özgürlüğümün ardından hayıflandığımı hiç duymaması onun için hoş bir sürpriz olmuştu; nasıl duysundu ki, ben başka şeylerin ardından hayıflanmakla meşguldüm.

Olivi'nin ertesi aydan sonra artık kesinlikle yanımda kalamayacağını söylediği gün sağlıkevine gittik. Evde bir kaç parça çamaşır hazırlayıp bir valize doldurduk, hemen o akşam doktor Muli'nin kapısını çaldık.

Bizi kendisi karşıladı. Doktor Muli o zamanlar yakışıklı bir delikanlıydı. Yaz ortasındaydık, o ufak tefek, sinirli kara gözlerinin büsbütün cin gibi parladığı, ufacık, güneşten yanmış yüzüyle, yakasından pabuçlarına değin bembeyaz giysilerinin içinde zarifliğin tâ kendisiydi. Hayran kaldım ona, ama hiç kuşkum yok, o da bana hayran kalmıştı.

Hayranlığının nedenini anladığımdan, biraz utanarak dedim ki:

— Galiba siz, ne tedavi gereğine, ne de benim bu işe ciddiyetle sarıldığıma inanmıyorsunuz.

Hafif olmakla birlikte beni yine de yaralayan bir gülümseme ile:

— Neden? diye yanıtladı doktor. Belki de sigara tiryakiliği gerçekten biz doktorların sandığımızdan daha zararlıdır. Yalnız anlamadığım şey, sigarayı tümüyle bırakmak yerine neden içtiğiniz sigaraların sayısını azaltmayı düşünmediğiniz. Sigaranın bir zararı yoktur, zararlı olan sigaraya aşırı düşkünlüktür.

Aslında sigarayı toptan bırakmak isteye isteye, içtiğim sigaraların sayısını azaltmak olasılığını hiç düşünmemiştim. Ama şimdi bu öğüt olsa

olsa kararımı zayıflatmaya yarardı artık. Kesin konuştum:

— Madem bir kere karar verdim, bırakın da bu tedaviyi deneyeyim.

— Denemek mi? Bir üstünlük havası ile güldü doktor. Bir kez başladınız mı tedavinin başarılı olması zorunluğu var. Siz zavallı Giovanna'ya kaba kuvvet kullanmadıkça buradan dışarı çıkamazsınız. Sizi serbest bırakmak için o kadar çok belge düzenlemek gerekir ki bu arada siz de tiryakiliğinizi unutursunuz.

Bana ayırdıkları dairedeydik, ikinci kata çıktıktan sonra zemin kata dönerek gelmiştik buraya.

— Görüyor musunuz? Şu demir kapı, zemin katta çıkış kapısının bulunduğu öteki yan ile ilişkiyi kesiyor. Anahtarı Giovanna'da bile yoktur. Dışarı çıkabilmek için, o da ikinci kata ulaşmak zorundadır, o katta bizim için açılan kapının anahtarı yalnız onda bulunur. Zaten ikinci katta da her zaman gözetim vardır. Çocuklar ve lohusalar için yapılmış bir sağlıkevi olarak fena sayılmaz, değil mi?

Bunun üzerine güleceği tuttu, belki de beni çocukların arasına kapatmak düşüncesi gülünç gelmişti.

Giovanna'yı çağırıp bana tanıttı. Yaşı pek belli olmayan, kırk ile altmış arasında değişebilecek, ufak tefek bir kadıncağız. Baştanbaşa kırlaşmış saçlarının altında ufacık gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Doktor dedi ki:

— İşte gerekirse dövüşeceğiniz bey bu.

Kadın beni tepeden tırnağa süzdü, kıpkırmızı kesildi, tiz bir sesle haykırdı:

— Ben görevimi yapacağım elbette, ama bununla boğuşamam doğrusu. Siz beni tehdit edecek olursanız erkek hastabakıcıyı çağırırım, güçlü kuvvetlidir, hakkınızdan gelir, hemen gelmezse de bırakırım nereye isterseniz gidin, canımı tehlikeye atamam artık!

Sonradan öğrendiğime göre doktor kendisine bu görevi verirken yüklü bir ödül sözü vermişti, bunun tek yararı kadını korkutmak olmuştu. Sözleri öfkemi başıma sıçrattı.

Kendi isteğimle pek güzel bir kapana kısılmıştım doğrusu.

— Can tehlikesi de ne demek oluyor! diye haykırdım. Kimmiş canınızı tehlikeye sokacak olan? Doktora yöneldim:

— Lütfen bu kadını uyarın da canımı sıkmasın! Yanımda birkaç kitap getirdim, kafamı dinlemek istiyorum.

Doktor Giovanna’ya bir şeyler tembihledi. O da özür dileyeyim derken bana saldırısını sürdürdü:

— Kızlarım var benim, iki küçük kızım, yaşamak zorundayım, ne yapayım?

— Ben sizi öldürmeyi kendime yakıştırmam bile, diye yanıtladım, sesimin tonu zavallıcığın içine su serpmekten çok uzaktı.

Doktor üst kata çıkıp bilmem neyi almasını söyleyerek onu uzaklaştırdı, beni yumuşatmak için de yerine başka birini koymayı önerdi:

— Kötü bir kadın değildir aslında, diye ekledi, daha saygılı davranmasını tembihlerim, bir daha canınızı sıkmaz.

Beni gözetlemekle görevlendirilen kişiye hiç önem vermediğimi kanıtlamak istediğimden doktora kabul ettiğimi, dişimi sıkacağımı söyledim. Sakinleşmem gerekiyordu, cebimden sondan bir önceki sigaramı çıkarıp kıtlıktan çıkmış gibi içtim. Doktora yanımda yalnızca iki sigara getirdiğimi, tam geceyarısı sigarayı bırakmaya niyetlendiğimi söyledim.

Karım doktorla birlikte yanımdan ayrıldı.

— Mademki bu kararı verdin, güçlü ol bari, dedi gülümseyerek.

O kadar sevdiğim gülümsemesi alaylıymış gibi geldi ve tam o anda içimde yeni bir duygu filizlendi. Bu duygu, onca ciddiyetle giriştiğim denemenin kaçınılmaz bir iflâsla sonuçlanmasına neden olacaktı. Hemen fenalaştım, ama neden acı çektiğimi ancak beni yalnız bıraktıklarında anladım. Genç doktorun karşısında çılgınca, zehir gibi bir kıskançlığa kapılmıştım! Yakışıklıydı, özgürdü o! Doktorlar arasında bir ilâh diyorlardı onun için. Karım neden tutulmasındı ona? Giderken karımı izliyordu, o zarif ayakkabıları içindeki ayaklarına bakmıştı. Evlendim evleneli kıskançlık duygusunu ilk kez tadıyordum. Ne üzücü şeymiş! Bu aşağılık tutsaklık durumuma iyi uymuştu doğrusu! Kendimle savaştım! Karımın gülümsemesi her zamankinden farksızdı, beni evden uzaklaştırdığından ötürü alay ediyor değildi. Gerçi sigara tiryakiliğime hiç önem vermediği halde beni buraya tıktıran oydu, ama mutlaka hoşuma gitsin diye yapmış olmalıydı bunu. Hem sonra karıma tutulmak pek o kadar kolay değildir ki, unutmuş muydum yoksa bunu? Doktor onun ayaklarına baktıysa kuşkusuz sevgilisine ne biçim potin alması gerektiğini öğrenmek için yapmıştı. Ama hemen son sigaramı içtim; geceyarısı olmamıştı daha, saat yirmiüçtü, son bir sigara için hiç de elverişli olmayan bir saat.

Bir kitap açtım. Anlamadan okuyordum, gözümün önünde hayaller uçuşuyordu. Gözlerimi diktiğim sayfa doktor Muli’yi olanca yakışıklılığı ve zarafeti ile sergileyen bir fotoğrafı ile kaplanıyordu. Dayanamadım! Giovanna’yı çağırdım. Çene çalarsam sakinleşirdim belki.

Kadın geldi, hemen kuşkuyla baktı bana. Tiz sesiyle bağırdı:

— Sakın bana görevimi ihmal ettirebileceğinizi sanmayın.

Bense o an onu sakinleştirebilmek için yalan söyledim, bu aklımdan bile geçmez, dedim, yalnızca okumaktan bıkmıştım da kendisiyle iki çift lâf ederim diyordum. Alıp karşıma oturttum. O ihtiyar kadın görünümü, bütün zayıf hayvanlarınkine benzeyen oynak, genç gözleri, aslında iğrendiriyordu beni. Böylesi bir ahbaplığa eyvallah demek zorunda kaldığım için acıyordum kendi kendime! Gerçekte, özgürken bile kendime en uyan insanları seçememişimdir, çünkü genellikle, karımın yaptığı gibi, onlar beni seçer.

Giovanna’dan beni biraz oyalamasını rica ettim, dikkatime değen hiç bir şeyi olmadığını söyleyince, bana ailesinden söz etmesini istedim, bu dünyada herkesin hiç değilse bir ailesi vardır nasıl olsa, diye ekledim.

Peki, dedi, kızlarını Yoksullar Yurduna bırakmak zorunda kaldığını anlatmaya koyuldu.

Öyküsünü hevesle dinlemeye başlamıştım, çünkü o sekiz aylık hamilelikten böyle yakayı sıyırmış olması beni güldürüyordu. Ama kadında çataçat çekişme huyu vardı, ilkin bu kadarcık maaşla başka bir şey yapamayacağını, doktorun da birkaç gün önce bütün aileye Yoksullar Yurdu baktığından günde iki kuronun yeterli olduğunu söylediğinde haksızlık ettiğini kanıtlamaya kalkışınca dinleyemez oldum. Bas bas bağırıyordu:

— Ya başka şeyler? Karınlarını doyurup üstlerine bir şey giydirince her şeyleri tamam olmuyor ki! Ondan sonra kızlarına sağlamak zorunda olduğu bir sürü şey saymaya başladı, şimdi aklımda kalmamış, çünkü kulaklarımı kadının tiz sesinden koruyabilmek için düşüncemi başka şeylere yöneltiyordum. Ama yine de kulaklarım hırpalanmıştı, bir karşılık haketmişim gibi geldi:

— Bir sigara bulamaz mıydınız, bir tanecik? On kuron veririm, ama yarın, çünkü yanımda tek kuruş yok.

Önerim Giovanna’yı dehşete düşürdü. Çığlık çığlığa bağırmaya koyuldu; derhal erkek hastabakıcıyı çağırmak istiyordu, yerinden kalkıp odadan çıkacak oldu.

Sussun diye fikrimden hemen caydım, öyle rastlantı sonucu, bir şey söylemiş, kendime bir hava vermiş olmak için sordum;

— Peki, peki, bu hapishanede içecek bir şeyler bulunmaz mı bari?

Giovanna derhal cevabı yapıştırdı, beni şaşırtan kusursuz bir konuşma tonu ile, bağırıp çağırmadan:

— Bulunmaz olur mu! dedi. Doktor gitmeden önce bana bu konyak şişesini verdi. İşte şişe hâlâ kapalı. Bakın, kimse el sürmedi.

Öyle bir durumdaydım ki, sarhoş olmaktan başka çıkar yol yoktu. Karıma olan güvenim beni ne hale koymuştu!

O anda sigara düşkünlüğüm bunca zahmete değmez diye geçti aklımdan. Yarım saatten fazladır sigara içmiyordum, hiç de aklıma gelmiyordu, kafamı karımla doktor Muli'ye takmıştım çünkü. Yani tümüyle iyileşmiştim, ama maskara olup çıkmıştım!

Şişeyi açtım, altın rengi içkiden bir kadeh doldurdum kendime. Giovanna beni ağzı açık seyrediyordu, ama ona ikram etmekte biraz duraksadım.

— Bu şişeyi boşalttığımda başka içki alabilecek miyim? Yine en tatlı konuşma tonu ile güvence verdi Giovanna:

— İstediğiniz kadar! Sizin isteklerinizi yerine getirmek için kilere bakan hanım gerekirse geceyarısı yatağından kalkacak!

Ömrümde nekeslik ettiğim olmamıştır, Giovanna'nın kadehi de hemen ağzına kadar doldu. Daha teşekkürü tamamlamadan kadehi devirdi, cin gibi gözlerini hemen şişeye dikti. Yani onu sarhoş etme düşüncesini aklıma kendi getirdi. Ama pek kolay oldu da diyemem!

Birkaç kadeh yuvarladıktan sonra su katılmamış Trieste lehçesiyle bana söylediklerini tam olarak yineleyemem, ama eğer aklım kuruntularımda olmasa, yanında durup pekâlâ da zevkle dinleyebilirdim sanıyorum.

İlk iş olarak bir sır verdi bana, çalışmanın böylesini severmiş işte. Bu dünyada herkesin günde iki saat şöyle rahat bir koltuğa gömülüp, karşısına iyi cins, insana dokunmayan bir şişe içki dikerek oturma hakkı olmalıymış.

Ben de gevezelik etmeyi denedim. Kocası hayatta iken işini öyle mi ayarlıyormuş, diye sordum.

Kadın gülmeye koyuldu. Kocası hayattayken onu öptüğünden çok dövmüşmüş, o adam için öylesine saçını süpürge etmiş ki, şimdiki çalışması

onun yanında, ben o sağlıkevinde tedaviye başlamadan önceki durumunda bile dinlenme sayılabilirmiş.

Sonra Giovanna'yı düşünceler aldı, ölülerin, canlıların ne yaptıklarını gördüklerine inanıyor muyum diye sordu. Kısaca evet diye yanıtladım. Bir de ölüler öteki tarafa vardıklarında, kendileri daha yaşıyorken bu tarafta ne olup bitmişse sonradan hepsini öğrenirler miymiş, onu da bilmek istiyordu.

Bir an için bu soru beni gerçekten kendi kaygılarımdan uzaklaştırdı. Üstelik gitgide tatlılaşan bir sesle sorulmuştu, çünkü Giovanna ölüler ne söylediğini duymasınlar diye sesini iyice alçaltmıştı.

— Demek kocanızı aldattanız, dedim.

Kadın bağırmayayım diye yalvardı, sonra da onu aldattığını itiraf etti, ama yalnızca evliliklerinin ilk aylarında aldatmamış. Sonra köteğe alışmış, erkeğini sevmişmiş.

Konuşmanın tadı kaçmasın diye sordum:

— Yani yaşamını öteki adama borçlu olan kızlarınızın büyüğü, öyle mi?

Yine alçak sesle, bazı benzerlikleri gördükçe bunu kendisinin de düşündüğünü kabul etti. Kocasını aldattığına pek üzülüyordu. Bunu söylerken bir yandan da gülüyordu, çünkü acı verdiklerinde bile gülünen şeylerdir bunlar. Ama yalnızca adam öldüğünden beri üzgünmüş, çünkü daha önce o bilmediğine göre, olayın önemi olamazmış.

Kardeşçe bir yakınlık duygusuna kapılarak acısını hafifletmeye çalıştım, ölülerin her şeyi bildiklerine inandığımı, ama bazı şeylerin onlara vız geldiğini söyledim.

— Yalnız yaşayanlara derttir bunlar! diye haykırdım yumruğumu masanın üzerine indirerek.

Elim fena halde acıdı, insana yeni düşünceler esinlemede bedensel acısının üzerine yoktur. Ben burada oturmuş acaba karım tutukluluk durumumdan yararlanıp beni aldatıyor mu diye kahırlanırken, doktorun belki de sağlıkevinde bulunabileceği aklıma gelir gibi oldu. Doktora bir şey söylemem gerektiğini ileri sürerek Giovanna'ya yalvardım, gidip bir baksın diye, karşılığında şişenin tümünü vâdettim. O kadar çok içmekten hoşlanmadığını söyleyerek olmaz dedi, ama istediğimi de hemen yerine getirdi, tahta merdivenlerden sallana sallana ikinci kata tırmanarak hücremizden çıktığını duydum. Sonra yeniden indi, inerken ayağı kaydı, paldır küldür, bağıra çağıra düştü.

— Hay Allah cezanı versin! diye mırıldandım coşku ile. Bir kafasını kırsa benim durumum çok basitleşecekti.

Oysa gülümseyerek döndü yanıma, çünkü acıların pek can yakmadığı bir aşamaya varmıştı. Erkek hastabakıcı ile konuştuğunu anlattı, adam yatmaya gitmişmiş, ama benim babalarım tutacak olursa yatağında hazır bekleyecekmiş. Elini kaldırdı, işaret parmağını uzatarak o sözlere bir gülümseme ile yumuşayan bir tehdit ekledi. Sonra daha kuru bir sesle doktorun karımla çıkıp gittiğinden beri dönmediğini söyledi. Tam da o zamandan beri! Hatta hastabakıcı birkaç saat döner diye beklemişmiş, çünkü muayene olacak bir hastası varmış. Şimdi artık bundan sonra döner mi, bilmezmiş.

Suratını kırış kırış eden gülümsemesinin kalıplaşmış bir gülüş mü, yoksa yepyeni, doktorun, hastası olan benim değil, karımın yanında olmasından ileri gelen bir gülüş mü olduğunu araştırarak baktım yüzüne. Öyle bir öfkeye kapıldım ki, beynim döndü. Şunu itiraf etmeliyim, her zamanki gibi içimde iki ayrı kişi savaşmaktaydılar, bir tanesi, daha aklı başında olanı, diyordu ki: «Ahmak! Karının seni aldattığı da nereden aklına geliyor? Eline fırsat geçmesi için seni bir deliğe kapatması gerekmezdi ki». Kuşkusuz canı sigara içmek isteyen öteki de bana ahmak diyordu ama şöyle haykırıyordu: «Kocanın yokluğu ne büyük bir rahatlık sağlar, unuttun mu? Şimdi o parası senin cebinden çıkan doktorun yanında!».

Giovanna kafayı çekiyordu hâlâ: — İkinci katın kapısını kapatmayı unuttum, dedi. Ama şimdi gidip o iki katı çıkmayı canım istemiyor. Zaten yukarısı hiç boş kalmaz, kaçmaya kalkışırsanız pek güzel olur doğrusu.

— Ya! dedim, artık zavallıcığı kandırmak için birazcık ikiyüzlülük yeterliydi. Sonra ben de bir yudum konyak yuvarladım, elimin altında onca içki varken, sigaranın umurumda bile olmadığını açıkladım. Hemen inandı sözüme, ben de tuttum, aslında sigarayı bırakmamı isteyenin kendim olmadığımı anlattım. Karımdı bunu isteyen. Bir şeyi açıklamamda yarar vardı, şöyle bir on tane sigara içtim miydi bomba gibi oluyordum. Elimin erişebileceği her kadın o zaman tehlikede sayılırdı.

Giovanna sandalyesinde gevşeyerek kahkahalarla gülmeye haşladı:

— Şu gereken on sigarayı içmenizi engelleyen de karınız mı yani?

— Tâ kendisi! Başkalarını bilmem ama, hiç değilse benim içmemi engelliyordu.

Damarlarında onca konyak dolaşırken hiç de aptal sayılmazdı Giovanna. Öyle bir gülme nöbetine tutuldu ki, az kalsın sandalyesinden aşağı yuvarlanacaktı, ama soluklandıkça, kırık dökük sözcüklerle, illetimden esinlenerek şahane bir tablo çizdi: — On sigara... yarım saat... çalar saati kurduk mu... sonra...

Ben düzelttim:

— On sigara içebilmem için aşağı yukarı bir saat ister. Sonra tam etkisini göstersin diye de bir saat daha, ya bir on dakika eksik, ya bir on dakika fazla...

Giovanna birdenbire ciddileşti, pek de zahmet çekmeden iskemlesinden kalktı. Yatmaya gittiğini söyledi, başına bir ağrı girmiş de. Şişeyi de yanına almasını söyledim, ben o içkiden bıkmıştım artık. İkiyüzlülükle bana ertesi gün iyi kalite bir şarap bulmasını tembihledim.

Ama şarabı fazla düşündüğü yoktu. Şişeyi koltuğunun altına kıstırmış çıkıp gitmeden önce bana öyle kötü kötü baktı ki ürktüm bayağı.

Kapıyı açık bırakmıştı, birkaç saniye sonra odanın orta yerine bir paket düştü, koşup aldım: içinde tam onbir sigara vardı. Zavallı Giovanna emin olabilmek için ölçüyü bol tutmuştu. Gelişigüzel sigaralardı, Macar sigaraları. Ama ilk yaktığım nefis geldi. Yüreğim ferahlayıverdi. İlkin, çocukları kapamak için çok iyi bir yer olsa bile, bana uygun düşmeyen o sağlıkevine bir oyun oynadığımdan dolayı kendi kendimle övündüğümü düşündüm. Sonra karıma da bir oyun oynamış olduğumu farkettim, bana ettiğinin tam karşılığını vermişim gibi geliyordu. Öyle olmasa neden kıskançlığım şimdi pekâlâ dayanılır bir meraka dönüşmüştü? O mide bulandırıcı sigaraları içerek sakin sakin oturdum yerimde.

Aradan bir yarım saat geçtikten sonra Giovanna'nın da verdiğinin karşılığını beklediğini, o sağlıkevinden tüymem gerektiğini anımsadım. Ayakkabılarımı çıkarıp koridora çıktım. Giovanna'nın odasının kapısı aralıktı, hırıltılı ve düzenli soluğunu duyunca uyuduğunu düşündüm. Ayaklarımın ucuna basa basa ikinci kata kadar çıktım, o kapının — hani doktor Muli'nin pek böbürlendiği kapı— ardında ayakkabılarımı giydim. Bir merdiven sahanlığına çıktım, kimseyi kuşkulandırmamak için ağır ağır basamakları inmeye başladım.

Birinci katın sahanlığına varmıştım ki, hastabakıcı kılığında, ama özenle giyinmiş bir hanımkız arkamdan gelip nazikçe sordu:

— Birini mi aramıştınız?

Şirin kızdı, on sigaramı onun yanında bitirsem hiç de fena olmazdı. Biraz saldırganlıkla gülümsedim:

— Doktor Muli yok mu? Gözlerini faltaşı gibi açtı:

— Bu saatte hiçbir zaman burada bulunmaz.

— Bu saatte kendisini nerede bulabilirim, söyler misiniz? Evde bir hastam var da onun için arıyordum.

Doktorun adresini verdi nezaketle, ben de aklımda tutmak istediğime onu inandırmak için bir kaç kez yineledim. Doğrusu çekip gitmeye hevesli değildim, ama kız sıkılıp arkasını döndü. Tutukevinden handiyse dışarı atıyorlardı beni.

Aşağıda bir kadın koşup kapıyı açtı. Cebimde metelik yoktu.

— Bahşişi bir dahaki sefere veririm, diye mırıldandım.

Gelecekte neler olacağını kimseler bilemez. Benim yaşamımda kimi olaylar yinelenir: kimbilir, belki bir daha uğrardım oraya.

Berrak, sıcaktı gece. Özgürlük meltemini daha iyi duyabilmek için şapkamı çıkardım. Sanki az önce fethetmişim gibi hayranlıkla seyrettim yıldızları. Ertesi gün, sağlıkevinden uzakta, sigarayı da bırakacaktım. Bu arada henüz kapanmamış bir tütüncüden iyi kalite sigaralar aldım, çünkü tiryakilik kariyerimi zavallı Giovanna’nın sigaraları ile sona erdirmek olanaksız şeydi. Sigaraları getiren garson beni tanıdığı için veresiye verdi.

Villâma vardığımda çılgınca bir öfkeyle zile asıldım. İlkin hizmetçi pencereye çıktı, pek kısa sayılmayacak bir süre sonra, karım. Kendisini beklerken kusursuz bir soğukkanlılıkla «Galiba doktor Muli içerde» diye düşünüyordum. Ama karım beni tanıyınca bomboş sokağı öylesine içten bir kahkaha ile çınlattı ki, içimdeki tüm kuşkular süprüldü, gitti.

Evde biraz soruşturma yaptım. Karıma serüvenlerimi ertesi günü anlatacağımı söyledim, zaten o da tahmin ettiğini sanıyordu:

— İyi de, neden yatmıyorsun? diye sordu. Bir özür bulmuş olmak için:

— Yokluğumdan yararlanıp şu gardrobun yerini değiştirmişsin galiba, dedim.

Şurası bir gerçek ki ben hep evde eşyamın yerlerinin değiştiğini sanırım, karımın eşyanın yerlerini çok sık değiştirdiği de bir başka gerçektir, ama ben o sırada her yanı araştırmakla meşguldüm, acaba doktor Muli’nin ufak tefek, zarif bedeni bir yerlere gizlenmiş midir diye.

Karımdan hemen güzel bir haber aldım. Sağlıkevinden dönerken Olivi’nin oğluna rastlamış, delikanlı yeni buldukları bir doktorun verdiği ilacı alır almaz ihtiyarın hayli iyileşmiş olduğunu söylemişti.

Uyumak üzereyken sağlıkevinden ayrıldığıma iyi ettim diye düşünüyordum, yavaş yavaş iyileşmek için dilediğim kadar zaman vardı önümde. Bitişik odada yatan oğlum da beni yargılamaya ya da taklit etmeye hazırlanmıyordu kuşkusuz. Telâşa hiç, ama hiç gerek yoktu.

IV
BABAMIN ÖLÜMÜ

Doktor çekip gitti, ben de doğrusu babamın yaşam öyküsünü anlatmam gerekir mi, bilmiyorum. Babamı çok ayrıntılı olarak anlatsam, iyileşebilmek için ilkin onu çözümlemem gerekir, sonuçta iyileşmekten vazgeçerdim. Cesaretimi topluyorum, çünkü biliyorum ki, eğer babamın psikanalitik tedaviye gereksinimi olsa, hastalığı benimkinden farklı olurdu. Neyse, zaman kaybetmemek için, kendi anılarımı tazelemeye yetecek kadarını anlatacağım.

«15.IV.1890 saat 4,5. Babamın ölümü. US.». Bilmeyen için ekliyorum, o sondaki harflerin anlamı *United States* değil, *Ultima Sigaretta*, yani *Son Sigara*. Ostwald'ın bir pozitif felsefe kitabının kapağında rastladığım bir not bu, umutla dolu birkaç saat geçirmiştim bu kitaba bakarak, hiçbir zaman da bir şey anlamamıştım. Belki kimse inanmayacak ama, görünüşüne inat, o not benim yaşamımın en önemli olayını belirtiyor.

Annem öldüğünde onbeşimde bile yoktum. Onu yüceltmek için şiirler yazmıştım, bu da gözyaşı ile eşdeğerli değildi, acımın arasında hep o andan başlayarak, benim için ciddi bir çalışma yaşamının başlaması gerektiği duygusu vardı yüreğimde. Acı bile daha yoğun bir yaşantının habercisiydi. Sonra bugüne dek canlı kalan bir din duygusu bu büyük felâketi hafifletti, yumuşattı. Benden uzak da olsa, annem varlığını sürdürüyordu, hatta beni bekleyen başarılarla övünebilecekti. Amma da rahat şey! O günlerdeki halimi çok iyi anımsıyorum. Annemin ölümünden, o olayın bende uyandırdığı sağlıklı heyecandan ötürü yaşamımda her şey iyiye gitmeli diye inanıyordum.

Oysa babamın ölümü tam bir felâket oldu. Cennet diye bir şey kalmamıştı, üstelik otuzuma varmış, tükenmiş bir adamdım. Ben de! Yaşamımın en önemli, en belirleyici bölümünün çaresiz geride kalmış olduğunu farkettim ilk kez. Ama acım bu sözcüklerin akla getirebileceği gibi yalnızca bencilliğin ürünü değildi. Tam tersine! Hem onun için, hem kendim için gözyaşı döküyordum, kendime ağlayışım da yalnızca o öldüğündendi. O zamana değin sigaradan sigaraya, Fakülteden Fakülteye geçmiştim, kendi yeteneklerime sarsılmaz bir inancım vardı. Ama sanırım babam ölmemiş olsaydı, yaşantımı onca tatlılaştıran o inanç bugüne dek

sürer giderdi. O öldükten sonra artık kararlarımı bağlayacağım bir yarın kalmıyordu.

Düşündüğümde, kendimden ve geleceğimden umut kesmek için babamın ölümünü beklemiş olmam bana öylesine garip geliyor ki, şaşıp duruyorum. Hepsi yakın zamanlarda olup bitmiş şeyler bunlar, korkunç acımı ve talihsizliğimin tüm ayrıntılarını anımsamak için hiç de ruhsal çözümleme uzmanı efendilerin istedikleri gibi düş görmem gerekmiyor. Her şeyi anımsıyorum, gelgelelim hiçbir şey anlamıyorum. Babam ölünceye değin onun için yaşamadım. Kendisine yaklaşmak için hiçbir zahmete katlanmadım, hatta onu kırmadan, elimden geldikçe yüzyüze gelmekten kaçındım. Üniversitedeyken, herkes onu benim taktığım adla, parababası ihtiyar Silva olarak tanırdı. Beni ona bağlayan hastalığı oldu; ve bu hastalık ölüm demekti, çünkü çok kısa sürdü, doktor da hemen umudu kesti. Trieste'de olduğum zamanlar en uzun görüşmemiz günde iki saati geçmezdi. Hiçbir zaman, ağladığım zamanlardaki gibi, öylesine uzun uzadıya birlikte olmamıştık. Keşke ona daha iyi baksaydım da, ardından bu kadar ağlamasaydım! O kadar da hastalanmazdım. Birlikte olmamızı güçleştiren bir şey de kafa yapısı bakımından hiçbir ortak yanımız bulunmayışıydı. Birbirimize baktığımızda her ikimiz de kendi kendimizle böbürlenerek gülümserdik, bir baba olarak geleceğimden pek kaygılandığından, onun gülümsemesi hayli buruktu; bense pek hoşgörülüydüm, artık onun zayıflıklarının etkisiz kaldığına inanıyordum, zaten bir bölümünü de yaşına veriyordum. Benim gücüme ilk güvensizliği —bana kalırsa— daha pek erkenden o göstermişti. Ama kuşkulandığım bir şey daha var: bilimsel bir kanıttan yoksun bile olsa, bana olan güvensizliğinin bir nedeni onun bedeninden kaynaklanmış olmamdı, bu da —kesin bir bilimsel inançla— benim ona olan güvensizliğimi arttırmaya yarıyordu.

Gerçi becerikli bir tüccar olarak tanınırdı ama, işlerini yıllardır Olivi'nin yönettiğini biliyordum. Ticaret yeteneksizliği açısından bir benzerliğimiz vardı, ama başka benzerliğimiz yoktu; diyebilirim ki, ben kuvvet simgesiydim, o zayıflık simgesi. Bu defterlerde belirttiklerim bile içimde her zaman iyiye doğru coşkun bir atılım bulunduğunu kanıtlar —belki en büyük talihsizliğim de budur ya—. Bütün o dengeli ve kuvvetli olma düşlerim başka türlü açıklanamaz. Babam bunların hiçbirini bilmezdi. O kendi yaratılışından pek memnundu, iyileşmek için hiçbir zahmete

katlanmamış olduğuna inanmak zorundayım. Sabahtan akşama kadar sigara içerdi, annemin ölümünden sonra, uyumadığı zamanlar, gece de. Bir hayli de içerdi; efendi efendi, akşamları, yemekte demlenirdi, başını yastığa koyar koymaz uykuya dalacağına emin olana kadar. Ona bakılırsa sigara da, alkol de iyi birer ilaçtı.

Kadın meselelerine gelince, akrabalardan öğrendiğime göre, annemin bazı haklı kıskançlıkları olmuş. Hatta, anlattıklarına bakılırsa, o halim selim kadıncağız zaman zaman kocasını dizginleyebilmek için şiddetli çıkışlar yapmış. Babam eşini sever, sayardı, kendini onun ellerine bırakmıştı, ama anladığım kadarıyla ona hiçbir ihanetini açık etmemişti, bu yüzden kadıncağız yanıldığına inanarak bu dünyadan göçüp gitmişti. Ama benim hayırsever, iyi yürekli akrabalarım, onun, kocasını, kendi terzisiyle suçüstü yakalamasına ramak kaldığını anlatıyorlar. Babam kendisini savunmak için dalgınlığından ne yaptığını bilmediğini söyleyerek özür dilemiş, o kadar da ayak diremiş ki sonunda inandırmış karısını. Olayın tek sonucu annemin o terziye bir daha gitmemesi olmuştu, babam da gitmemişti. Sanırım onun yerinde ben olsam terziden ayrılamazdım, durduğum yerde kök saldığıma bakılırsa.

Babam huzurunu tam bir aile babasına yaraşır biçimde savunmasını bilirdi. Bu huzur hem evinde, hem kendi içindeydi. Okuduğu yalnız tatsız tuzsuz, ahlâkçı kitaplardı. İkiyüzlülükten falan değil, içtenlikle inandığından: sanırım o ahlâkçı vaazların gerçek yanını tâ yüreğinde duyar, erdeme içtenlikle bağlı kalmak vicdanını rahatlatırdı. Şimdi ihtiyarladıkça aile babası tipine yaklaşıyorum ya, başkalarına ahlâksızlık dersi vermenin ahlâksızlıktan daha büyük ceza hakettiğini duyuyorum ben de. İnsan sevdiğinden ya da nefretinden ötürü birini öldürebilir; ama öldürmeye özendirme yalnız kötülüktendir.

Aramızda ortak yanlar o denli azdı ki, dünyada kendisini en çok tedirgin eden kimselerden birinin ben olduğumu itiraf etmişti bana. Sağlıklı olmak isteğim beni insan bedenini incelemeye yöneltmişti. O ise o korkunç makinenin düşüncesini bile kafasından silmeyi başarmıştı. Ona sorsanız yüreğimiz çarpmıyordu, organizmamızın nasıl yaşadığını açıklamak için süpapları, damarları, maddesel alışverişi anımsatmaya gerek yoktu. Devinime de gerek yoktu, çünkü deneyimler her devinen şeyin bir gün gelip durduğunu söylerdi. Ona sorarsanız yeryüzü de kıpırtısızdı, ayaklarının üstüne sağlamca çakılmıştı. Bunu asla açığa vurmadı elbette, ama bu tür bir

inanışa uygun düşmeyen şeyler söylendiğinde acı çekiyordu. Yeryüzünde taban karşısından söz ettiğim bir gün iğrenerek susturdu beni. O başaşağı duran insanları düşününce midesi dönüyormuş.

Onun bende beğenmediği iki şey daha vardı: dalgınlığım ve en ciddi şeylere gülme eğilimim. Dalgınlık bakımından benden farklıydı, bir defteri vardı, anımsamak istediği her şeyi not eder, günde birkaç kez açıp bakardı. Hastalığını böylece yendiğine inanıyor, acı çekmekten kurtuluyordu. Öyle bir defter tutmam için üsteledi ama, ben birkaç tane son sigaradan başka not düşmedim.

Ciddi şeyleri küçümsememe gelince, onun bu dünyadaki pek çok şeyi ciddiye almak gibi bir kusuru olduğunu sanırdım. İşte bir örneği: Hukuk öğrenimimden Kimyaya geçtikten sonra, ondan izin alıp Hukuğa döndüğümde yumuşaklıkla: — Eh, deli olduğun kesinlik kazandı, artık, demişti.

Ben hiç alınmadım, izni verdiğinden ötürü öylesine minnet duydum ki, onu güldürerek ödüllendirmek istedim. Gidip doktor Canestrini’ye muayene olarak durumumu belgelemeye kalkıştım. Hiç de kolay olmadı, çünkü uzun, ayrıntılı incelemelerden geçirildim. Belgemi elime alınca büyük bir zafer kazanmış gibi babama götürdüm, ama gülmeyi beceremedi. Üzgün bir sesle, gözleri yaşlar içinde: — Eyvahlar olsun! Meğer gerçekten deliymişsin! diye bağırdı.

O zahmetli, zararsız güldürümün ödülü bu oldu işte. Babam beni asla bağışlamadı, hiç gülmedi buna. Şaka olsun diye doktora muayene olmak ha! İmzalı-damgalı bir belgeyi şaka olsun diye düzenletmek ha! Ancak bir delinin yapacağı işlerdi bunlar!

Kısacası, onun yanında ben kuvvet simgesiydim, hatta bazen düşünüyorum da, beni yücelten o zayıflık yokolunca benden bir şeyler eksildi gibi gelmişti.

Olivi olacak o alçak kendisini bir vasiyetname düzenlemeye kandırdığında babamın zayıflığının nasıl kanıtlandığını anımsıyorum. Olivi’nin o vasiyetnamede çıkarı vardı, işlerimin başına kendi geçecekti, ihtiyarı öylesine acı bir işe kandırıncaya kadar hayli uğraşmış diyorlar. Sonunda babam kararını verdi ama, o geniş, sakin yüzüne de bir gölgedir düştü. Sanki o işlemle ölümle bir ilişki kurmuş gibi, sürekli ölümü düşünüyordu.

Bir akşam şöyle bir soru yöneltti bana: — İnsan öldüğünde her şeyin bittiğine mi inanırsın sen?

Ölümün gizine her gün kafa yorarım, ama benden istediği bilgileri sunacak düzeye gelmemiştim henüz. Hoşuna gitsin diye geleceğimiz üstüne şenlikli bir inanç uydurdum.

— Zevk duygusu bitmez sanıyorum, çünkü acıya gerek yoktur artık. İnsan bedeninin çürüyüp dağılması cinselliğe benzer bir zevk verebilir. Yeniden oluşturulması pek zahmetli olduğuna göre, mutluluk ve dinlenme duygusu ile birlikte geleceğine kuşkum yok. Bedenin dağılıp gitmesi yaşamın ödülü olmalı!

Baltayı taşa vurmuştum. Akşam yemeğini yemiş, hâlâ sofradaydık. Babam hiç yanıt vermeksizin iskemlesinden kalktı, bardağını başına dikti:

— Felsefe yürütmenin zamanı değilmiş anlaşılan, dedi, hele seninle!

Ve çıkıp gitti. Üzülerek ardından seğirttim, karamsar düşüncelerinden ayırmak için yanında kalmayı düşündüm. Beni yanından uzaklaştırdı: ölümü ve ölümün verdiği büyük zevki anımsatıyormuşum.

Bana haber vermedikçe vasiyetnamesini aklından çıkaramayacaktı. Beni her gördüğünde anımsıyordu onu. Bir akşam patlak verdi:

— Sana bir şey söylemem gerek: vasiyetnamemi hazırladım.

Ben onu karabasanından kurtarmak amacı ile haberin uyandırdığı şaşkınlığı hemen yendim:

— Bak ben böyle bir zahmete asla girmeyeceğim, dedim, benden önce mirasçılarımın topu birden ölür inşallah diye umuyorum!

Benim gülmemden hemen tedirgin oldu, yine cezalandırma isteğine kapıldı. Böylece beni Olivi’nin vesayetine bırakarak oynadığı oyununu anlatması kolaylaşmıştı.

Şunu söylemem gerek: iyi bir çocuk olduğumu kanıtladım, ona acı çektiren o düşünceyi kafasından silip atmak için hiçbir itirazda bulunmadım. Son isteği ne olursa olsun boyun eğeceğimi bildirdim.

— Belki de, diye ekledim, sana son isteğini değiştirtecek davranışlarda bulunmayı başarırım.

Bu hoşuna gitti, çünkü daha uzun, upuzun yıllar yaşayacağını düşündüğümü görüyordu. Yine de benden yemin etmemi bile istedi: kendi vasiyetini değiştirmezse, ben Olivi’nin yetkilerini kısıtlamaya kalkışmayacaktım. Baktım ki onur sözü vermem yeterli olmuyor, yemin ettim. O anda öylesine uysal davrandım ki, ölmeden önce kendisini

yeterince sevmediğimden dolayı hayıflanarak kendi kendimi yediğim zamanlar hep o sahneyi aklıma getiririm. İçten konuşmam gerekirse, isteklerine boyun eğmemin kolay olduğunu söylemem gerek, çünkü o zamanlar çalışmamaya zorlanmak düşüncesi bana hayli tatlı gelmişti.

Ölümünden bir yıl kadar önce, bu kez onun sağlığını korumak amacıyla hayli etkin bir girişimde bulunmayı başardım. Kendini iyi duymadığını açıklamıştı bana, ben de onu doktora gitmeye zorladım, hatta ben kendim alıp götürdüm. Doktor birtakım ilaçlar yazdı, birkaç hafta sonra yeniden görünmemizi söyledi. Ama babam istemedi, doktorlardan mezarcılar kadar nefret ettiğini açıkladı, verilen ilacı da almadı, çünkü o da doktorları ve mezarcıları aklına getirirmiş. İki saat kadar sigarasız durdu, bir kerecik de akşam yemeğini şarapsız geçiştirdi. Tedaviden vazgeçince kendini çok iyi duydu, ben de onu daha keyifli görünce, artık kafa yormaz oldum.

Sonra kimi zaman hüzünlü gördüm babamı. Ama ihtiyardı, yalnızdı, asıl keyifli görsem şaşırırdım.

Mart sonlarında bir akşam eve her zamankinden geç döndüm. Kötü bir şey yapmış değildim; Hıristiyanlığın kökenleri üstüne birtakım düşüncelerini bana açmak isteyen bir ukalâ arkadaşıma rastlamıştım. O kökenleri düşünmem ilk kez isteniyordu benden, yine de arkadaşımın hoşuna gitsin diye o uzun dersi dinledim. Yağmur çiseliyordu, hava soğuktu. Her şey, hatta arkadaşımın sözünü ettiği Yunanlılarla Museviler bile sevimsiz ve karanlıktı, ama tam iki saat o işkenceye katlandım. Her zamanki zayıflığım! Bahse girerim, bugün bile o kadar dirençsizim ki, biri kalkıp ciddi ciddi uğraşsa beni bir süre astronomi çalışmalarına yöneltebilir.

Villamızı çevreleyen bahçeye girdim. Kısa bir araba yolundan geçiliyordu.

Hizmetçimiz Maria beni pencerede bekliyordu, yaklaştığımı duyunca karanlıkta seslendi:

— Siz misiniz, bay Zeno?

O şimdi soyu tükenmiş hizmetçilerdendi Maria. Onbeş yıldır yanımızdaydı. Her ay maaşının bir bölümünü ihtiyarlık yılları için götürüp bankaya yatırırdı, ama o paralar hiç işine yaramadı, çünkü ben evlendikten az sonra bizim evde, işinin başında öldü.

Kadın bana babamın birkaç saat önce eve döndüğünü, ama akşam yemeğine beni beklemek istediğini anlattı. Beklemeyip yemeğini yesin diye üstelediğinde, kadını kabaca kovmuştu. Sonra tedirgin, kaygılı beni sormuştu birkaç kez. Maria'nın anlatışından babamın kendisini iyi duymadığını düşündüğünü anladım. Adamcağızın konuşurken güçlük çektiğini, kesik kesik soluk aldığını söylüyordu. Şunu belirtmem gerekir ki, hep onunla yalnız kala kala babamın hasta olduğunu kafasına takmıştı. Yapayalnız evimizde pek gözlemleyecek bir şeyi yoktu zavallı kadıncağızın, üstelik —annemle geçirdiği deneyimden sonra— herkesin kendinden önce ölmesini bekliyordu.

Biraz meraklanarak yemek odasına koştum ama pek kaygılanmamıştım. Babam uzandığı divandan hemen kalktı, büyük bir sevinçle karşıladı beni, doğrusu pek duygulandığımı söyleyemem, çünkü daha çok siteme benziyordu. Ama hemen sakinleşmeme yetti, çünkü sevinci sağlıklı olduğunun belirtisi gibi geldi. Maria'nın sözettiği o kekelemeden ve tıknefeslikten bir iz görmedim. Ne var ki bana sitemde bulunacak yerde inatçılık ettiğinden ötürü özür diledi.

— Ne yaparsın? Dedi yumuşaklıkla, dünyada ikimiz kuru başımıza kaldık, yatmadan seni bir göreyim diyordum.

Keşke içten davransaydım, hastalığın pençesine düşeli öylesine yumuşakbaşlı, öylesine sevecen olmuş babacığımı bir kollarımın arasına alsaydım. Oysa soğukkanlı bir tanıya giriştim: ihtiyar Silva ne kadar da yumuşamıştı böyle? Hasta mıydı yoksa? Kuşkuyla baktım, sitem etmekten daha parlak düşünce gelmedi aklıma:

— İyi de, yemeğini yemek için neden bu saate kadar bekledin? Yemeğini yer, sonra yine beklerdin beni!

Bir delikanlı gibi güldü:

— İki kişi olunca yemek daha iyi yeniyor.

Bu neşe, iştah belirtisi de olabilirdi: ferahladım, yemeğe başladım. Ayağında pantuflaları, titrek adımlarla sofraya yaklaştı, her zamanki yerine oturdu. Sonra durup nasıl yediğime baktı; kendisi güç belâ iki kaşık aldıktan sonra yemekten vazgeçti, midesini bulandıran tabağı itti. Ama ihtiyar yüzünde gülümsemesi değişmemişti. Yalnızca, sanki dün olmuş gibi aklımda, bir-iki kez gözlerinin içine baktım, bakışını benden kaçırdı. Bunun bir ikiyüzlülük belirtisi olduğu söylenir, oysa şimdi hastalık belirtisi

olduğunu biliyorum. Hasta hayvan, hastalığının, zayıflığının belli olacağı o yarıkları gözden gizler.

Beni bekleyip durduğu saatleri neyle geçirdiğini anlatmamı bekliyordu. Çok merak ediyor diye bir an yemeğimi bıraktım, kuru kuru, o saate kadar Hıristiyanlığın kökenlerini tartışmaya durduğumu söyledim.

Kuşkulu, kararsız, yüzüme baktı:

— Şimdi sen de mi dine merak sardın?

Eğer onunla birlikte bu konuya kafa yormayı kabul etseydim büyük bir teselli vereceğim apaçık ortadaydı. Oysa ben, babam yaşadıkça kendimi dövüşken duymuşumdur (sonra bu duygu yokoldu gitti), Üniversite yakınlarındaki kahvelerde her gün işitilen basmakalıp cümlelerden biri ile yanıtladım:

— Din benim için incelenmesi gereken herhangi bir olgudur, o kadar.

— Olgu, ha? dedi, kafası karmakarışık olmuştu. Hazır bir yanıt aradı, vermek için ağzını açtı. Sonra duraksadı, tam o sırada Maria'nın getirip sunduğu, kendisinin el sürmediği ikinci yemeğe baktı. Sonra ağzını daha iyi tıkamak için dudaklarının arasında bir puro izmariti sıkıştırıp yaktı ve hemen sönmeye bıraktı. Salim kafa ile düşünebilmek için böylece bir mola vermiş oldu, bir an kararlı gözlerle baktı bana:

— Dinle de alay etmiyorsundur, inşallah!

Ben o her zamanki işsiz güçsüz öğrenci havamla, ağzımda lokma, yanıtladım:

— Ne alay etmesi canım! İnceliyorum dedim ya!

Babam sustu, bir tabağın kenarına bıraktığı puro izmaritine baktı uzun uzun. Bunu bana neden söylediğini şimdi anlıyorum. Bulanmaya başlamış o zihinden ne geçmişse biliyorum, o zaman hiçbir şeycikler anlamayışıma da şaşıyorum. Sanırım o zamanlar nice şeyleri anlamamızı sağlayan sevgi eksikti ruhumda. Daha sonraları o denli kolay oldu ki! Benim inançsızlığımla yüzleşmekten kaçmıyordu: o anda girişemeyeceği kadar çetin bir savaş olurdu bu; ama bir hastanın elinden geleceği kadarı ile, yumuşaklıkla, yandan saldırmak gerektiğini düşünüyordu. Hiç unutmuyorum, konuşurken soluğu kesiliyordu, sözleri bulmakta güçlük çekiyordu. Bir çarpışmaya hazırlanmak büyük çaba ister. Ama ağzının payını vermeden yatmaya razı olacağını sanmıyordum, tartışmaya hazırlandım, gelgelelim tartışmadık.

Hep o sönmüş puro izmaritine bakarak:

— Ben, dedi, deneyimindin ve yaşam bilgimin ne denli büyük olduğunu duyuyorum. Onca yılı boşuna yaşamaz insan. Birçok şey biliyorum ben, ne yazık ki içimden geldiği gibi, tümünü öğretemiyorum sana. Ama ne çok isterdim bunu! Hayatın tâ içini okuyorum, doğruyu, gerçeği de görüyorum, doğru ve gerçek olmayanı da.

Tartışacak bir şey yoktu. Pek inanmaksızın, yemeğimi sürdürerek:

— Evet babacığım! diye mırıldandım.

Kırılsın istemiyordum.

— Ne yazık, çok geciktin. Daha önce bu denli yorgun değildim, birçok şeyler söyleyebilirdim sana.

Yine geciktim diye keyfimi kaçırmak istiyor sandım, o tartışmayı ertesi güne bırakmayı önerdim.

— Tartışma değil bu, dedi düşlere dalar gibi, bambaşka bir şey. Hiç tartışma götürmeyen bir şey, söyler söylemez sen de öğreneceksin. Gel gör ki söylemesi güç.

Birden kuşkulandım:

— Ne o, fenalığın mı var?

— Rahatsızım diyemem, ama çok yorgunum, hemen gidip yatayım.

Zili çaldı, aynı zamanda Maria'ya seslendi. Hizmetçi geldiğinde odasında her şey hazır mı diye sordu. Sonra pantuflalarını sürüyerek hemen yola düzüldü. Yanıma geldiğinde her akşam yaptığım gibi öpeyim diye başını eğip yanağını uzattı.

Böyle sarsak hareket ettiğini görünce yeniden rahatsızlandığı kuşkusu sardı içimi, sordum. İkimiz de birkaç kez aynı sözcükleri yineledik, bir kez daha hasta olmadığını, yorgun olduğunu söyledi. Sonra ekledi:

— Şimdi sana yarın neler söyleyeceğimi düşüneceğim. Göreceksin, nasıl inandıracağım seni.

Duygulanmıştım, «Seni seve seve dinleyeceğim, babacığım» diye belirttim.

Beni deneyimine boyun eğmeye böylesine hazır görünce yanımdan ayrılmakta duraksadı: bu kadar elverişli bir andan yararlanmalıydı! Eliyle alnını sıvazladı, yanağını öpeyim diye uzatmak için dayandığı iskemleye oturdu. Hafif hafif soluyordu.

— Garip! dedi. Hiçbir şey söylemiyorum sana, hiçbir şey.

Sanki kendi içinde bulup yakalayamadığı şeyleri dışarda ararmış gibi çevresine bakındı.

— Hâlbuki bildiğim ne çok şey var, her şeyi biliyorum desem yeri. Deneyimimin büyüklüğünün etkisi olmalı bu.

Ama derdini anlatamadığına pek üzgün değildi, çünkü kendi gücüne, kendi büyüklüğüne gülümsedi.

Bilmem neden koşup doktoru çağırmadım. Tam tersine, acı ve pişmanlıkla itiraf etmem gereken bir şey var: babamın bu sözlerinin daha önceleri birkaç kez rastladığım bir kendini beğenmişlikten kaynaklandığını düşündüm. Ama zayıflığı öylesine apaçık ortadaydı ki, gözümden kaçmadı, yalnız bundan ötürü tartışmaya girmedim. Güçsüz mü güçsüz olduğu anda kendini pek güçlü sanıp aldanarak mutlu olduğunu görmek hoşuma gidiyordu. Gerçi ondan hiçbir şey öğrenemeyeceğime inanmıştım ama, kendisini bilgini sandığı bilimi bana emanet etme isteği göstererek beni sevdiği açıkladı diye koltuklarım kabarmıştı. Onu avutmak, içini rahatlatmak için, aradığı sözcükleri derhal bulmak için kendini zorlamaması gerektiğini anlattım, çünkü böyle durumlarda en yüce bilginler çok karmaşık gelen şeyleri kafalarının bir köşesine yerleştirirlerdi, kendi kendilerine yalınlaşsınlar diye.

— Benim aradığım şey hiç karmaşık değil ki, diye yanıtladı. Tam tersine, bir sözcük bulmalıyım, bir tanecik, bulacağım da. Ama bu gece değil, çünkü içinde en ufak bir düşünce bile bulunmayan, deliksiz bir uyku çekeceğim.

Yine de sandalyeden kalkmadı. Duraksayarak, bir an yüzüme dikkatle bakarak dedi ki:

— Sana ne düşündüğümü söyleyemiyorsam, korkarım bunun tek nedeni senin her şeye gülüp geçinendir.

Sözlerinden alınmamamı rica edermiş gibi gülümsedi bana, sandalyeden kalktı, ikinci kez yanağını uzattı. Tartışmaktan, bu dünyada insanın pekâlâ gülüp geçebileceği, gülüp geçmesini gerektiren birçok şeyler olduğunu kendisini inandırmaktan vazgeçtim, sımsıkı sarılarak onu rahatlatmak istedim. Belki de fazla sıkmıştım, çünkü kollarımdan sıyrıldığında eskisinden beter soluk soluğaydı, ama sevgimi anladığına kuşkum yok, çünkü beni eliyle dostça selâmladı.

— Haydi gidip yatalım! dedi sevinçle, ardında Maria ile çıkıp gitti.

Yalnız kalınca (garip şey!) babamın sağlık durumunu düşünmedim, duygulanmıştım ve —bunu kesinlikle söyleyebilirim— tüm evlât saygımla böylesine yüksek amaçlara yönelen bir kafanın neden daha iyi bir eğitim

görmemiş olduğuna hayıflandım. Şimdi babamın o zamanki yaşına yaklaşmışken yazıyorum ya, kesinlikle bildiğim bir şey var: insan çok yüce bir zekâ sahibi olduğu duygusunu besleyebilir ve bu zekâ da o duygudan başka hiçbir belirti göstermeyebilir. İşte: insan şöyle güçlü bir soluk verir, tüm doğayı olduğu gibi, bize sunulduğu değişmez biçimi ile benimser ve hayran olur ona: tüm Yaratılışın dilediği o zekâ kendini göstermiştir işte. Babam için kesin olan şuydu: yaşamının son bilinçli anında zekâ duygusu beklenmedik bir dinsel esinlenmeden kaynaklanmıştı, ben kendisine Hıristiyanlığın kökenleri ile uğraştığımı anlattığımdan bana açmıştı bunu. Ama şimdi biliyorum ki o duygu beyin ödeminin ilk belirtisiymiş.

Maria sofrayı toplamaya geldi, babamın hemen uyuyakaldığını söyledi. Ben de iyice ferahlayarak yatmaya gittim. Dışarda rüzgâr esip savuruyor, uluyup duruyordu. Sıcacık yatağımda bir ninni gibi geliyordu, ninni gitgide uzaklaştı, uyuyakaldım.

Ne kadar uyudum, bilmiyorum. Maria gelip uyandırdı. Galiba birkaç kez odama gelip bana seslenmiş, sonra hemen dışarı koşmuştu. Derin uykumun içinde ilkin bir tedirginlik duydum, ardından hayal meyal ihtiyar kadının odada çırpınıp durduğunu gördüm ve sonunda anladım. Uyandırmak istiyordu beni, ama uyandığımda odadan çıkmıştı bile. Rüzgâr hâlâ ninni söylüyordu, doğrusunu isterseniz babamın odasına uykumdan koparılmış olmanın acısı ile gittim. Maria'nın babamı hep tehlikede sandığını anımsıyordum. Bu kez de hasta değilse elimden çekeceği vardı!

Babamın odası pek büyük değildi, tıklım tıklım eşya doluydu. Annem öldüğünde, unutmasına yararı olur diye odasını değiştirmiş, tüm eşyasını daha küçük olan yeni odasına getirmişti peşisıra. Alçacık komodinin üzerine konulmuş gaz lambası odayı pek aydınlatmıyordu, her yan gölgeler içindeydi. Maria sırtüstü uzanmış, gövdesinin bir kısmı yataktan kaymış olan babamı tutuyordu. Babamın yüzü terle kaplıydı, yakındaki ışıktan kıpkırmızı kesilmişti. Başı Maria'nın sadık göğsüne devrilmişti. Acıdan kükrüyordu, ağzı öylesine taş kesilmişti ki, salyası çenesinden aşağı akıyordu. Hareketsiz, karşı duvara bakıyordu, girdiğimde benden yana dönmedi.

Maria, anlattığına göre, iniltisini duymuş, tam yataktan düşeceği sırada yetişip tutmuştu. İlkin —yemin ediyordu— babam daha çok debeleniyormuş, şimdi biraz sakinleşmiş gibiymiş, ama yalnız bırakmak tehlikeli olurmuş. Belki de beni çağırdığından ötürü özür dilemek istiyordu,

oysa ben uyandırmakla iyi ettiğini anlamıştım bile. Benimle konuşurken ağlıyordu, ama ben o zaman onunla birlikte ağlamadım, hatta susmasını, bir de sızlanarak o anın dehşetini büsbütün arttırmamasını söyledim. Henüz herşeyi kavramamıştım. Zavallı kadıncağız hıçkırıklarını zaptedebilmek için elinden geleni yaptı.

Babamın kulağına yaklaşıp seslendim:

— Baba neden inliyorsun? Rahatsız mısın?

Duydu sanırım, çünkü iniltisi zayıfladı, gözünü sanki beni görmeye çalışırmış gibi karşı duvardan ayırdı: ama bana çeviremedi. Birkaç kez aynı soruyu kulağına bağırdım, sonuç hep aynı oldu. Erkekçe davranışım hemen yokoldu. O anda babam benden çok ölüme yakındı, çünkü çığlığım ulaşmıyordu ona. Dehşete kapıldım, her şeyden önce, bir gece önce söylediğim şeyler aklıma geldi. Bir kaç saat sonra o ikimizden hangimizin haklı olduğunu görmek üzere yola çıkmıştı. Ne garip! Acıma bir de yakınma ekleniyordu. Başımı babamın yastığına gömdüm, az önce Maria'nın yaptığı gibi umutsuzlukla, hıçkıra hıçkıra ağladım, bir de terslemeye kalkmıştım onu!

Şimdi o beni sakinleştirmeye çalışıyordu, ama garip bir biçimde yaptı bunu. Sakin olmamı söylüyordu ama hâlâ gözleri fazlasıyla inleyen babamdan bir ölüden söz eder gibi söz ediyordu.

— Zavallıcık! diyordu. Böyle ölüp gidiyor işte. Bu güzel, gür saçlarla. Okşuyordu onu. Babamın başı gür, kıvırcık, bembeyaz saçlarla taçlanmıştı, benimse daha otuzumda saçlarım hayli seyrelmişti bile.

Bu dünyada doktorlar da vardır, hatta kimi kez insanları kurtardıkları bile varsayılır, hiç aklıma gelmedi bu. Acıdan allak bullak olan o yüzde ölümü görmüş, umudu kesmiştim bile. Doktor sözünü ilk eden Maria oldu, sonra gidip köylüyü kaldırdı, kente gönderecekti.

Bana sonsuzluk gibi uzun gelen bir on dakikalık sürede yalnız başıma babama destek oldum. Acılar içinde çırpman o bedene dokunan ellerime yüreğimi saran tüm sıcaklığı aktarmaya çabaladım. Sözlerimi duyamıyordu. Kendisini onca sevdiğimi nasıl anlatabilecektim şimdi?

Köylü geldiğinde odama gidip bir pusula yazdım, doktor hemen olayın ne olduğunu bilsin de gelirken yanında ilaç getirsin diye, birkaç sözü bir araya toparlamam hayli güç oldu. Babamın yakın ve kaçınılmaz eceli gözümün önünden gitmiyordu, kendi kendime sorup duruyordum:

«Ne yapacağım artık ben bu dünyada?»

Birkaç uzun bekleyiş saati sürdü. O saatlerin anısı öylece kalmış belleğimde. İlk saatten sonra babamı tutmaya gerek kalmadı, kendinden geçmiş, öylece yatıyordu yatağında. Çabuk çabuk soluk alıp veriyordu, ben neredeyse ne yaptığımı bilmeden, öykünüyordum ona. Soluğumu o tempoda sürdüremiyor, mola veriyor, kendimle birlikte hastayı da dinlenmeye zorlayacağımı umuyordum. Ama o hiç yorulmaksızın koşuyordu. Bir kaşık çay içirmeye çalıştık boş yere. Bizim bir girişimimizden kendini savunması gerektiğinde bilinçsizliği azalıyordu. Dişlerini sımsıkı kenetliyordu. O başedilmez inatçılığı baygın yatarken bile duyuluyordu. Şafaktan çok önce soluğun temposu değişti, belli aralıklara bölündü: sağlıklı birinin soluğunu andıran birkaç ağır soluğun ardından birkaç telâşlı soluk, sonra benimle Maria'ya ecelin habercisi gibi gelen uzun, korkunç bir duraklama. Ama sonra aynı aralıklar, hemen aynı tempo ile yeniden başlıyordu, .bu renksizliği içinde sonsuz hüzünlü bir müzik aralıklarıydı. Kimi zaman düzensiz, ama hep hırıltılı olan o soluk odanın bir parçası olup çıkmıştı. O saatten sonra oraya sindi kaldı, uzun, upuzun bir süre!

Kendimi bir divanın üzerine atıp birkaç saat geçirdim, Maria yatağın yanına oturmuştu. Gözlerimi en çok yakan yaşları o divanda döktüm. Gözyaşı insanın kendi suçunu gölgeler, rahat rahat talihi suçlamaya olanak verir. Ağlıyordum, çünkü kendimi bildim bileli yaşamımın nedeni olan babamı yitirmekteydim. Kendisine iyi bir arkadaş olamamıştım, ama önemi yoktu bunun. Daha iyi olayım diye harcadığım çabalar onu memnun etmek için değil miydi? Ulaşayım diye çırpındığım başarı benden her zaman kuşkulanmış olan babamın karşısında böbürlenmek içindi, ama onu avutmaya da yarayacaktı. Ve şimdi artık beni bekleyemiyordu. iflâh olmaz zayıflığıma inanmış olarak bu dünyadan göçüp gidiyordu. Gözyaşlarını zehir gibi acıydı.

Bu acılı anıları kâğıda dökerken, daha doğrusu kazırken, geçmişimi görmek için yaptığım ilk denemede içimde bir saplantıya dönüşen o imge, bir dizi vagonu yokuş yukarı peşisıra sürükleyen o lokomotif, bana ilk kez o divana uzanmış, babamın soluğunu dinlerken gözükmüştü. Çok ağır yükler sürükleyen lokomotifler böyle giderler: düzenli çuf-çuflar çıkarır, sonra hızlanır, sonra duraklarlar, tehdit dolu bir duraklamadır bu, çünkü kulak veren kimse makinenin ardındaki yükle birlikte vadiye yuvarlandığını

göreceğini sanıp korkar. Gerçekten de belleğimi ilk zorlayışım beni o geceye, ömrümün o en önemli anlarına doğru götürmüştü.

Daha gün doğmadan doktor Coprosich villaya geldi, yanında ufak bir sandık ilaçla bir de erkek hastabakıcı vardı. Yaya gelmek zorunda kalmıştı, çünkü şiddetli fırtına yüzünden araba bulamamıştı.

Doktoru ağlayarak karşıladım, o da büyük bir yumuşaklık gösterdi, cesaret verdi, umutlandırdı. Yine de şunu hemen belirtmeliyim ki, o karşılaşmamızdan sonra, yeryüzünde pek az kişi içimde doktor Coprosich kadar şiddetli bir antipati uyandırmıştır. Kendisi bugün hâlâ yaşıyor, çok çökmüş ve tüm kentin saygısı ile çevrili. Böyle cılızlaşmış, titrek, kentin sokaklarında yapacak bir şey, biraz hava arayarak dolaştığını gördükçe bugün bile içimde o hınç kabarıyor yeniden.

Doktor o zamanlar kırkını biraz geçmişti. Adli tıpla çok uğraşmıştı ve çok iyi bir İtalyan olmakla birlikte, imparatorluk makamlarınca en önemli bilirkişilikler ona verilirdi[2]. Zayıf, sinirli bir adamdı, dazlaklığı anlamsız yüzünü ortaya çıkarıyor, alnını çok yüksekmiş gibi gösteriyordu. Kendisine önem verdiren bir başka zayıflığı da vardı: gözlüğünü çıkardığında (düşünmek istediğinde hep çıkarırdı gözlüğünü) gözleri görmez oluyor, karşısındakinin yanına ya da başının üstüne bakıyordu, sanki bir heykelin renksiz, tehditti ya da belki alaycı gözleriymiş gibi tuhaf bir görünüm alıyordu. Sevimsizleşiveriyordu o zaman o gözler. Bir tek sözcük bile söylemesi gerekse, gözlüğünü yeniden burnunun üzerine yerleştiriyor ve gözleri işte yeniden sözünü ettiği şeyleri özenle inceleyen herhangi bir kentsoylunun gözleri olup çıkıyordu.

Doktor sahanlıkta oturup bir an dinlendi. İlk belirtiden kendi gelişine kadar olup bitenleri tam olarak anlatmamı istedi. Gözlüğünü çıkardı ve o garip gözlerini ardımdaki duvara dikti.

Her şeyi tam olarak anlatmaya çalıştım, ama öyle durumdaydım ki, kolay olmuyordu bu. Doktor Coprosich’in aslında tıp bilgisinden yoksun kimselerin tıp terimleri kullanarak o konuda bir şeyler bitirmiş gibi davranmalarına içerlediğini anımsıyordum. Bana, bunun bir «serebral respirasyon» gibi gözüktüğünü söyleyince yeniden gözlüğünü taktı, sanki şöyle demek ister gibiydi; «Tanımlamalarda acele etmeyelim. Ne olduğunu ilerde göreceğiz». Babamın garip davranışından, beni ille de görmek kaygısından, gidip yatmakta acele edişinden de söz etmiştim. Söylediği

garip sözleri doktora hiç aktarmadım; belki de kafasında evirip çevirdiği, ama dile getirmeyi başaramadığı bir şeyi söylemek zorunda kalmaktan korkuyordum. Doktor gözlüğü öyle burnunun üstünde, zaferle haykırdı:

— Kafasında evirip çevirdiğinin ne olduğunu biliyorum!

Onu ben de biliyordum ama, doktor Coprosich'i öfkelendirmeyeyim diye söylemedim: ödemdi bu.

Hastanın yatağına gittik. Kıpırdamadan yatan o zavallı vücudu bana upuzun gelen bir süre hastabakıcının yardımı ile evirip çevirdi. Dinledi, muayene etti. Hastanın kendisine yardıma olmasını sağlamaya çalıştı, ama boşuna. Bir an geldi:

— Yeter! dedi. Gözlüğü elinde, döşemeyi seyrederek yanıma yaklaştı, içini çekerek:

— Metin olun! dedi. Durumu çok ağır.

Odama gittik, yüzünü de yıkadı. Gözlüksüz kalmıştı, kurulanmak için başını kaldırdığında, ıslak kafası beceriksiz bir elden çıkmış bir fetişin garip başcağızma benziyordu. Birkaç ay önce bizi görmüş olduğunu anımsadı, neden bir daha gözükmedik diye şaştı. Bir başka doktor bulup kendisini bıraktığımızı sanmıştı: o zaman babamın tedaviye gereksinimi olduğunu açıkça belirtmişti ya. Böyle gözlüğünü çıkarmış, insanı azarlarken korkunçtu. Sesini yükseltmişti, açıklama istiyordu. Gözleri her yanda araştırıyordu bu açıklamayı.

Doğru söze ne denir, azarlanmayı haketmiştim. Burada şunu belirtmem gerek, doktor Coprosich'e olan nefretimin o sözlerden kaynaklanmadığına eminim. Babamın doktorlara ve ilaçlara olan düşmanlığını anlatarak kendimi mazur gösterdim; konuşurken bir yandan ağlıyordum, doktor da cömertçe bir iyilikle beni yatıştırmaya çalıştı, kendisine daha önce başvurmuş bile olsak elinden ancak şimdi tanık olduğumuz felâketi biraz ertelemek geleceğini, ama onu engelleyemeyeceğini söyledi.

Ancak hastalıktan önceki belirtileri biraz daha enine boyuna araştırınca, bana çatmak için yeni nedenler geçti eline. Şu son aylarda babam sağlığından, uykusundan, iştihasından yakındı mı, bilmek istiyordu. Belirgin hiçbir şey söyleyemedim; her gün birlikte oturduğumuz o masada babam az mı yerdi, çok mu, bunu bile bilmiyordum. Suçumun açık seçik ortada oluşu bana dehşet verdi, ama doktor sorularında üstelemedi.

Maria'dan, kadının onu hep ölüm döşeğinde sandığını, bu yüzden benim onu alaya aldığımı öğrendi.

Yukarılara bakarak kulaklarını temizliyordu:

— İki saate kadar, biraz olsun kendine gelmesi olasılığı var, dedi.

— Yani bir umut var mı? diye bağırdım.

— En ufak bir umut bile yok! diye kuru bir yanıt verdi. Ama bu durumda sülükler mutlaka etki yapar. Kuşkusuz bir az kendine gelecektir, belki çıldırabilir de.

Omuzlarını kaldırdı, havluyu yerine koydu. O omuz kaldırışı kendi çabalarını küçümseme anlamına geliyordu, bana konuşma cesareti verdi. Babamın öldüğünü kavraması için o bulanıklığından sıyrılması düşüncesi içime dehşet salmıştı, ama doktor öyle omuzlarını kaldırmasaydı bunu açıklayacak cesareti kendimde bulamazdım.

— Doktor! diye yalvardım. Onu kendine getirmek kötülük etmek gibi gelmiyor mu size?

Hüngür hüngür ağlamaya başladım. Sinirlerim öylesine sarsılmıştı ki, ağlama isteğim hiç dinmiyordu, kendimi dirençsizce bırakıveriyordum, doktor gözyaşlarımı görsün de, yaptıklarını yargılamaya yeltendiğimden ötürü beni bağışlasın diye.

— Haydi, sakin olun, dedi. Hasta hiçbir zaman durumunu kavrayacak kadar berrak bir bilinç kazanamayacak ki. Doktor değil o. Öldüğünü siz söylemezseniz o ne bilsin. Daha kötüsü de gelebilir başımıza: çıldırabilir yani. Ama deli gömleğini yanımda getirdim, hastabakıcı da burada kalacak.

Büsbütün korkuya kapıldım, sülükleri yapıştırmasın diye yalvardım. O zaman hiç istifini bozmadan hastabakıcının sülükleri çoktan yapıştırmış olduğunu açıkladı, babamın odasından ayrılmadan kendisi gereken buyruğu vermişti. O zaman öfkelendim. Kurtulması için en ufak bir umut bile yokken, yalnızca umutsuzluğa salmak ya da —o tıknefes haliyle!— bir de deli gömleğine sokmak tehlikesi ile bir hastayı kendine getirmekten daha kötü bir iş olabilir miydi? Tüm şiddetimle, ama sözlerimin yanısıra hoşgörü dilenen o gözyaşlarını seller gibi akıtarak, hiçbir umudu kalmayan birini rahatça ölmeye bırakmamak işitilmedik bir işkencedir, dedim.

O adamdan nefret ediyorum, çünkü o anda bana kızdı. Kendisini hiç bağışlamayışımın nedeni işte bu. O denli öfkelendi ki, gözlüğünü takmayı unuttu, yine de tam başımın bulunduğu noktayı keşfetti, o korkunç gözlerini oraya dikti. Bana dedi ki, hâlâ varolan o cılız umut ışığını da söndürmek

istiyormuşum gibi geliyormuş kendisine. Tamı tamına böyle söyledi, katı katı.

Çatışma yakındı. Ağlayıp bağırarak daha birkaç dakika önce hasta için hiçbir umut olamayacağını söylediğini hatırlattım. Evim de, içindekiler de deneme tahtası değildi, deney yapacak başka yerler de vardı bu dünyada!

Büyük bir sertlikle ve kendisine neredeyse bir tehdit havası veren bir sükûnetle yanıtladı:

— Ben size hastanın bilincinin o andaki durumunu açıkladım. Ama yarım saat sonra ya da yarına kadar ne olacağını kim bilebilir? Babanızı hayatta alıkoymakla tüm olasılıklara kapıyı açık tuttum.

Gözlüğünü taktı, titiz memur görünümü ile, doktorun girişiminin bir ailenin ekonomik yazgısını nasıl etkileyebileceği konusunda sonu gelmez açıklamalara koyuldu. Hastanın yarım saat fazla soluk alması bir mirasın yönünü değiştirebilirmiş.

Artık bir de böyle bir anda bu tür lâflar dinlediğim için kendime acıyarak ağlıyordum. Tükenmiştim, tartışmayı kestim. Zaten sülükler de yapıştırılmıştı!

Doktor hastanın başucundayken büyük bir güçtür, ben de doktor Coprosich'e her türlü saygıyı gösterdim. Bir konsültasyon önermeyişim de o saygıdan kaynaklanmış olmalı, oysa yıllar yılı hayıflandım buna. Şimdi o pişmanlık da bütün öteki duygularımla birlikte mezarı boyladı, bir yabancının başından geçmiş şeylermiş gibi burada soğukkanlılıkla anlatıyorum tümünü. O günlerden yüreğimde kala kala hâlâ yaşamakta ayak direyen o doktora beslediğim hınç kaldı.

Sonra bir kez daha babamın yatağına gittik. Sağ yanına yatmış, uyur bulduk. Sülüklerin açtığı yarayı kapatmak için şakağına bir havlu koymuşlardı. Doktor hemen bilincinin artıp artmadığını görmek istedi ve kulağına haykırdı. Hastada hiçbir tepki görülmedi.

— Böylesi daha iyi! dedim büyük bir cesaretle, ama hâlâ ağlıyordum.

— Beklenilen etki mutlaka görülecektir! diye yanıtladı doktor. Soluğunun değiştiğini görmüyor musunuz?

Gerçekten de, o zahmetli, telâşlı solumasında içime korku salan aralıklar kalmamıştı.

Hastabakıcı bir şey söyledi, doktor onayladı. Hastaya deli gömleğini giydirmeyi denemek gerekirmiş. O garip aracı valizden çıkardılar, babamı kaldırıp zorla yatağa oturttular. O zaman hasta gözlerini açtı: gözleri

bulanıktı, ışığa açılmamıştı daha. O gözler hemen bakıp da her şeyi görecekler diye korkarak hıçkırdım. Oysa hastanın başı yeniden yastığa düştü, gözler kimi taş bebeklerinkiler gibi kapanıverdi.

Doktor zaferini açıkladı:

— Durumu tümüyle değişmiş, diye mırıldandı.

Evet: tümüyle değişmişti durumu! Bana sorarsanız ağır bir tehditten başka bir şey yoktu ortada. Babamı coşkuyla alnından öptüm, içimden şöyle diliyordum:

— Uyu, uyu! Sonsuz uykuna varıncaya dek uyanma! Böylelikle babama ölümü dilemiş oldum, ama doktor bunu sezemedi, çünkü yumuşaklıkla:

— Kendine geldiğini görmek sizi de sevindiriyor şimdi! dedi.

Doktor gittiğinde gün doğmuştu. Bulanık, kararsız bir gündoğumu. Rüzgâr hâlâ esip savuruyordu ama, şiddeti kesilmiş gibi geldi bana, yine de donmuş kan yerden kaldırıyordu.

Doktoru bahçeye kadar götürdüm. Hınç beslediğimi anlamasın diye fazlasıyla nazik davranıyordum. Yüzümden yalnız saygı ve hürmet okunuyordu. Ancak onun villanın çıkışma ileten patikada uzaklaştığını görünce suratım iğrenerek buruştu, bu da beni zahmetten kurtardı, ferahladım. Karların ortasında ufak tefek, kapkaraydı, rüzgâr şiddetle estiğinde bir sarsılıyor, daha iyi uyanabilmek için duraklıyordu. O iğrenme ifadesi yetmedi bana, kendimi o kadar uzun süre sıktıktan sonra daha şiddetli başka hareketler yapma gereğini duyuyordum. Birkaç dakika yolda, soğukta, başım açık, kar yığınlarını öfkeyle çiğneyerek dolaştım. Ama onca çocuksu öfke doktora mıydı, kendime mi, bilmiyorum. Her şeyden önce kendimeydi, babamın ölmesini istemiştim ve bunu dile getirecek kadar yürekli çıkmamıştım. En temiz evlât sevgisinin esinlediği o dileği içime tepişim, karabasan gibi üzerime çöken gerçek bir suça dönüştürüyordu isteğimi.

Hasta hâlâ uyuyordu. Yalnızca anlamadığım iki sözcük söyledi, ama en sakin konuşma tonu ile, çok tuhaftı, çünkü öylesine uzak olan o soluması kesilmişti. Bilince mi yaklaşıyordu acaba, yoksa umutsuzluğa mı?

Maria hastabakıcı ile birlikte yatağın yanında oturuyordu. Adam bende güven uyandırdı, yalnız aşırı bir titizliği vardı, o hoşuma gitmedi. Hastaya Maria’nın çok iyi bir ilaç sandığı bir kaşıcık çorba içirme önerisine karşı çıktı.

Doktor çorba sözü etmemişti, böylesine önemli bir karar vermek için onun dönüşünü beklemek istiyordu. Durumun gerektirdiğinden daha buyurgan bir tonla konuştu. Zavallı Maria üstelemedi, ben de. Ama yine iğrenerek yüzümü buruşturdum.

Beni yatmaya zorladılar, çünkü geceyi hastabakıcı ile birlikte hastanın başında bekleyerek geçirecektim, yanında iki kişi yeterdi; birimiz divanda dinlenebilirdik. Yattım ve hemen uyuyakaldım, hiçbir düş izinin kesintiye uğratmadığı —buna eminim— katıksız, hoş bir bilinç yitişiydi bu.

Geçen gece ise, dünün büyük bölümünü bu anılarımı toparlamakla geçirdikten sonra beni muazzam bir sıçrayışla zamanı aşarak o günlere döndüren çok canlı bir düş gördüm. Yine doktorla sülükleri ve deli gömleğini tartıştığımız o odadaymışız, ama şimdi karımla benim yatak odamız olduğu için odanın görünümü tümüyle değişik. Ben doktora babamı tedavi etmenin ve iyileştirmenin yolunu öğretiyormuşum, o ise (şimdiki gibi çökmüş bir ihtiyar değil, eskiden olduğu gibi güçlü, sinirli) öfkeler içinde, gözlüğü elinde, gözlerini yolunu şaşırmış, onca zahmete girmeye değmez diye haykırıyormuş. Tam şöyle diyormuş: «Sülükler onu hayat ve acıya geri döndürecekler, sülükleri yapıştırmayalım daha iyi!». Ben ise bir tıp kitabına yumruğumu indirerek «Sülükler! Sülükleri isterim!» diye bas bas bağırıyormuşum, «Deli gömleğini de!».

Düşüm gürültülü patırtılı olmuş olmalı ki karım beni uyandırarak yarıda kesti. Uzak gölgeler! Sanırım onları seçmek için bir optik yardım gerekiyor, bu da her şeyin altını üstüne getiriyor.

Sakin uykum o günün son anısı. Onu her saati birbirine benzeyen birkaç upuzun gün izledi. Hava iyileşmişti; babamın durumu da iyiye gidiyor diyorlardı. Odada serbestçe dolaşıyordu, yatak ile koltuk arasında hava arayarak koşturmaya başlamıştı. Kapalı pencerelerden güneşte parlayan göz kamaştırıcı karlarla örtülü bahçeye dakikalarca bakıyordu. O odaya her girişimde Coprosich'in beklediği o bilinci tartışmak, bulandırmak için hazırdım. Babam her gün daha çok duyar, anlar gibiydi ama, o bilinçten henüz çok uzaklardaydı.

Ne yazık, babam ölüm döşeğindeyken içimde büyük bir hınç beslediğimi açıklamam gerekiyor, garip bir biçimde acımla kördüğüm olup, onu sahteleştirdi bu. Hıncım her şeyden önce Coprosich'e yönelikti, bunu kendisinden gizleyeyim diye çabaladıkça da büsbütün artıyordu. Kendi kendime de içerliyordum: doktorla tartışmayı yeniden açarak bilim denen

şeye beş paralık değer vermediğimi, babamın acı çekmesindense ölmesini dilediğimi söyleyemiyordum.

Hastaya da hınçlandım sonunda. Tedirgin bir hastanın yanında günlerce, haftalarca kalmayı denemiş, hastabakıcılığa yatkın olmadığından başkalarının yapıp ettiklerine eli kolu bağlı seyirci kalmış biri varsa halimi anlayacaktır. Hem sonra ruhumu açıklığa kavuşturmak, babam ve kendim için duyduğum acıyı düzene sokmak, belki de tadına varmak için bol bol dinlenmeye gerek duyuyordum. Oysa bana bir ilacını içirmek, bir odadan çıkmasını engellemek için savaşmak düşüyordu. Savaş her zaman hınç doğurur.

Bir akşam Carlo, yani hastabakıcı beni çağırdı, babamın durumunda yeni bir ilerleme olduğunu göstermek istiyordu. İhtiyar kendi hastalığını farkedip beni sorumlu tutacak diye yüreğim çarparak koştum.

Babam odanın ortalık yerindeydi, ayakta dikiliyordu, sırtında yalnız çamaşırları vardı, başında da kırmızı ipekliden gecelik takkesi. Yine soluk soluğaydı ama, ama arasıra bazı aklı başında sözler de ediyordu. İçeri girdiğimde Carlo’ya:

— Aç! dedi.

Pencereyi açmasını istiyordu. Carlo hava çok soğuk olduğu için açamayacağını söyledi. Babam da istediğini bir süre unuttu. Gitti, pencerenin yanında bir koltuğa oturdu, ferahlamak isteyerek uzandı. Beni görünce gülümsedi:

— Uyudun mu? diye sordu.

Yanıtımın ona ulaştığını sanmıyorum. Beni ona korkutan bilinç değildi bu. İnsan ölürken ölümü düşünmekten başka yapacak nice şeyi oluyor. Tüm bedeni soluk alma çabasındaydı. Durup beni dinleyecek yerde Carlo’ya bağırdı:

— Açsana!

Rahatı huzuru yoktu. Koltuktan kalkıp ayaklanıyordu. Sonra büyük bir zahmetle ve hastabakıcının yardımı ile yatağa yatıyor, ilkin sol yanına uzanıyor, sonra sağma dönüyor, o durumda da ancak birkaç dakika dayanabiliyordu. Yeniden ayaklanmak için hastabakıcıdan yardım istiyor, sonra koltuğa dönüp kimi zaman daha uzun süre oturuyordu.

O gün yataktan koltuğa geçerken aynanın önünde durdu, kendine baktı, şöyle mırıldandı:

— Meksikalıya dönmüşüm yahu!

Sanırım hiç değilse yataktan koltuğa koşuşmanın o dehşet verici tekdüzeliğinden sıyrılmak için o gün sigara içmeyi denedi. Ağzına bir nefes çekebildi, hemen soluk soluğa üfledi.

— Demek ağır hastayım? diye sordu bunalarak. Bilinci hiçbir zaman daha o denli yerinde olmadı. Az sonra da bir anlık bir hezeyana kapıldı. Yataktan kalktı, geceyi Viyana'da bir otelde geçirmiş de ertesi sabah uyanmış sandı kendini. Viyana'yı düşleyişi yanıp kavrulan ağzında serinlik aradığında olmalıydı, o kentin canım buzlu sularını anımsamıştı herhalde. Yakındaki çeşmede kendisini bekleyen nefis sulardan söz etti hemen.

Zaten tedirgin, yumuşakbaşlı bir hastaydı. Ben kendisinden korkuyordum, durumu bir kavrarsa sertleşeceğinden ürküyordum, bu yüzden uysallığı bitkinliğimi hafifletmeye yetmiyordu, ama o kendisine yapılan her öneriye baş eğiyordu, çünkü hepsi kendisini çektiği azaptan kurtarır diye umuyordu. Hastabakıcı gidip bir bardak süt getirmek istedi, o da gerçekten sevinerek kabul etti. Sonra aynı hevesle o sütü içmeye davrandı, bir yudumcuk aldıktan sonra hemen sütü elinden alsınlar istedi, isteği derhal yerine getirilmeyince bardağı yere attı.

Doktor hastanın durumundan hiç de düşkırıklığına uğramış görünmüyordu. Bir yandan, günden güne iyileşme bekliyor, bir yandan felâketi kapının arkasında görüyordu. Bir gün araba ile geldi, acele gitmesi gerekiyormuş. Bana hastayı elden geldiğince uzun süre yatar durumda tutmamızı söyledi, yatay pozisyon kan dolaşımına en elverişlisiymiş. Bunu babama da tembihledi, o da dinledi, hatta çok akıllı bir hava ile peki diyerek söz verdi, ama odanın orta yerinde ayakta kaldı ve hemen dalgınlığına, ya da benim deyimimle kendi acısını düşünmeye döndü.

Ertesi gece son kez olarak, onca korktuğum bilincin yeniden uyanacağı dehşetine kapıldım. Pencerenin yanındaki koltuğa oturmuş, camdan berrak geceye, yıldızlarla dolu gökyüzüne bakıyordu. Yine öyle tıknefesti, ama acı çekmiyormuş gibiydi, çünkü yukarıları seyre dalmıştı. Belki de solumasından ötürü, sanki başı ile onaylar gibiydi.

«İşte her zaman kaçındığı sorunlarla yüzleşiyor şimdi» diye düşündüm korku içinde. Göğün tam olarak hangi noktasına baktığını keşfetmeye çalıştım. Gövdesi dimdik doğrulmuş, pek yükseklerdeki bir delikten bir şeyler görmeye çabalayan biri gibiydi. Sanki Ülker yıldızına bakıyormuş gibi geldi bana. Belki de tüm yaşamında böylesine uzun süre o

kadar uzağa baktığı olmamıştı. Yine gövdesi dimdik, bana döndü birdenbire:

— Bak! Bak! dedi, azarlar gibi. Sonra hemen yine gökyüzüne dikti gözlerini, ardından bir kez daha bana döndü:

— Gördün mü? Gördün mü?

Yine yıldızlara dönmeye çabaladı, ama yapamadı: bitkinlikle koltuğun arkalığına yığıldı, bana ne göstermek, istediğini sorduğumda anlamadı, ne gördüğünü ve benim de görmemi istediğini anımsamadı. Bana aktarmak için onca zaman aradığı sözü sonsuza dek elden kaçırmıştı.

Gece uzun sürdü, ama benim ve hastabakıcı için pek yorucu olmadığını itiraf etmem gerekir. Hasta ne dilerse yapsın diye kendi haline bırakıyorduk, o da ölümü beklediğinden habersiz, garip kılığıyla odada dolaşıyordu. Bir kez buz gibi soğuk koridora çıkmaya çabaladı. Ona engel oldum, hemen baş eğdi. Bir başka kez ise, doktorun tembihini duymuş olan hastabakıcı yatağından kalkmasını engellemeye çalıştı, ama o zaman babam başkaldırdı. O şaşkınlığından sıyrıldı, ağlayıp söverek kalktı, ben de dilediğince hareket etmesi özgürlüğünün sağlanması için araya girdim. Hemen sakinleşti, sessiz yaşantısına, ferahlama yolundaki boş çabasına döndü.

Doktor geri döndüğünde güzel güzel muayene oldu, hatta kendisinden istenildiği gibi daha derin soluk almaya bile çabaladı. Sonra bana döndü:

— Ne diyor?

Bir an beni bıraktı, ama sonra yine döndü:

— Ne zaman çıkabileceğim?

Bu kadar uysallıktan cesaret bulan doktor, beni, ona elinden geldiğince uzun süre yatakta kalmaya çalışmasını söylemeye teşvik etti. Babam yalnızca çok alıştığı seslere, benim sesime, Maria'nın ve bakıcının seslerine kulak veriyordu. Ben, kendisine bu söylenenlerin bir etkisi olacağına inanmıyordum, ama kendi sesime bir tehdit tonu vererek babama aktardım.

— Olur, olur, diye söz verdi ve anında kalkıp koltuğa gitti.

Az sonra yatağıma girmiştim, ama gözümü uyku tutmadı. Geleceğe bakıyor, iyileşme çabalarımı kim ve ne için sürdüreceğimi bulmaya çalışıyordum. Bol bol ağladım, ama huzura eremeden odasında fır dönen o zavallıcıktan çok kendimeydi gözyaşlarını.

Ben kalktığımda Maria yatmaya gitti, hastabakıcı ile birlikte babamın yanında kaldım. Çökmüştüm, yorgundum; babam her zamankinden daha tedirgindi.

Asla unutmayacağım, gölgesini uzaklara, çok uzaklara kadar ulaştıran, tüm cesaretimi, tüm neşemi kıran dehşet verici sahne o zaman gerçekleşti. Acısını unutmam için yılların geçip tüm duygularımı köreltmesi gerekti. Hastabakıcı diyordu ki:

— Onu yatakta tutabilsek ne iyi olurdu. Doktor çok önem veriyor bunal

O ana değin sedire uzanmış kalmıştım. Kalktım, o anda her zamankinden de tıknefes olan hastanın yattığı yatağa gittim. Kararımı vermiştim: babamı en az yarım saat doktorun istediği gibi dinlenmeye zorlayacaktım. Görevim bu değil miydi?

Babam benim baskımdan sıyrılıp ayaklanmak için yatağın kıyısına hamle etti. Elimle omuzuna kuvvetle bastırarak engelledim, yüksek, buyurgan bir sesle kımıldamamasını söyledim. Kısacık bir an dehşete kapılarak başeğdi. Sonra bir çığlık kopardı:

— Ölüyorum!

Ve doğruldu. Ben ise o çığlıktan ürktüm, elimi gevşettim. Bu yüzden yatağın kenarına, tam karşıma oturabildi. Sanırım o zaman —yalnızca bir an bile olsun— hareketleri engellendiğinden öfkesi artmıştı, oturduğu yerde, önünde dikilerek ışığı kestiğim gibi, kuşkusuz onca gereksinim duyduğu havayı da kesiyorum gibi gelmiş olmalı. Son bir çaba ile ayağa kalkabildi, sanki ağırlığının gücünden başka güç veremeyeceğini bitirmiş gibi elini yukarıya, iyice yukarıya kaldırdı, yanağıma indirdi. Yatağın üzerine, oradan da yere yuvarlandı. Ölmüştü!

Öldüğünü bilmiyordum, ama son anında bana vermek istediği cezanın acısı yüreğime çöktü. Carlo’nun yardımı ile onu yerden kaldırdım, yeniden yatağına yerleştirdim. Tıpkı cezalandırılmış bir çocuk gibi ağlayarak kulağına bağırdım:

— Suç benim değil ki! O Allahın belâsı doktor seni zorla yatırayım istiyordu!

Yalandı. Sonra yine tıpkı bir çocuk gibi, bir daha yapmayacağıma söz verdim:

— Ne istersen yap, hiç karışmayacağım, söz.

— Ölmüş, dedi hastabakıcı.

Beni o odadan yaka paça çıkarmaları gerekti. Babam ölmüştü ve kendisine suçsuz olduğumu kanıtlayamamıştım!

Yalnız kalınca toparlanmaya çabaladım. Şöyle mantık yürütüyordum: hiç kendinde olmayan babamın beni cezalandırmayı kararlaştırıp, kolunu tam yanağıma indirecek biçimde yönetebilmesi olanaksızdı.

Bu mantığın doğruluğundan nasıl emin olabilirdim? Coprosich'e sormayı düşündüm. Doktor olarak, ölüm halinde bir insanın karar ve hareket yetilerinin ne olduğu konusunda bana biraz olsun bilgi verebilirdi. Soluk almasını kolaylaştırmak için çabalarken yaptığı bir hareketin kurbanı olmuş da olabilirdim! Ama doktor Coprosich ile konuşmadım. Babamın benimle nasıl vedalaştığını gidip ona açıklamak olanaksızdı. Babamı yeterince sevmemekle suçlamışta ya beni!

Akşam bakıcı Carlo'nun mutfakta olayı Maria'ya anlattığını duyunca beynimden vurulmuşa döndüm: —Babası elini kaldırdı, yaptığı son hareket evlâdını dövmek oldu. Durumu biliyordu, tabii Coprosich de öğrenecekti.

Ölünün odasına gittiğimde baktım giydirmişler. O güzelim beyaz saçlarını da taramış olmalıydı hastabakıcı. Ölüm bedenini katılaştırmıştı bile, kibirli, tehditli yatıyordu. Kocaman, güçlü, biçimli elleri morarmıştı, ama öylesine doğallıkla uzanmışlardı ki hâlâ yakalayıp cezalandırmaya hazır gibi duruyorlardı. Onu bir daha görmek istemedim, elimden gelmedi.

Daha sonra, cenaze töreninde, babamı çocukluğumdan beri her zaman gördüğüm gibi iyi yürekti ve zayıf olarak anımsamayı başardım, ölmek üzereyken suratıma yediğim şamarı isteyerek indirmemiş olduğuna inandım. Uslandım, uslandım, babamın anısı yanımdan ayrılmaz oldu, gittikçe tatlılaştı. Harika bir düş gibiydi: artık su sızmıyordu aramızdan, ben zayıf olmuştum, o güçlü.

Çocukluğumun dinine geri döndüm ve uzun süre bırakmadım. Babamın beni işittiğini düşlüyordum, suç benim değil, doktorun, diyordum. Yalanın önemi yoktu, çünkü o artık her şeyi anlıyordu, ben de öyle. Ve uzun bir süre babamla konuşmalarım bir yasak aşk gibi tatlı ve gizli sürüp gitti, çünkü ben başkalarının yanında her türlü dinsel törenle yine alay ediyordum, oysa gerçek olan her gün, coşkun dualar ederek birisine babamın ruhunu şâd etsin diye yalvardığımdı, bunu itiraf etmek istiyorum. Üstelik yüksek sesle, kimi kez —kırk yılın başı— insan böyle bir ferahlık duymadan edemiyor.

V
EVLİLİĞİMİN ÖYKÜSÜ

Burjuva aileden gelme bir delikanlının kafasında yaşam kavramı kariyer kavramına bağlıdır, ilk gençlikte de kariyer dendi mi akla I. Napolyon'unki gelir, insan, imparator olmayı düşler demek istemiyorum, çok, ama çok daha alçaklarda kalarak da Napolyon'a benzeme olanağı yok değildir. En yoğun yaşam en ilkel sestir, denizin dalgalarının sesi, dalga oluştuğu andan ölüp gidene değin her an değişir! Bu yüzden ben de Napolyon gibi, dalgalar gibi olmayı, sonunda onlar gibi yokolmayı umuyordum.

Yaşantım ise hiç mi hiç değişmeyen bir tek nota çıkarıyordu, oldukça yüksek, hatta kimilerini imrendiren, ama korkunç sıkıcı bir nota. Dostlarım bana olan saygılarını ömrüm boyunca değiştirmeksizin korudular, ben, kendim de, aklımın erdiği çağdan bu yana kendi hakkımdaki yargılarımı pek değiştirdiğimi sanmıyorum.

Bu yüzden evlenmek düşüncesi belki de o biricik notayı yaymaktan ve işitmekten bezdiğimden ötürü gelmişti aklıma. Henüz o deneyimden geçmemiş olanlar evliliği olduğundan daha önemli sanır. Seçtiğimiz hayat arkadaşı soyumuzu iyileştirerek ya da kötüleştirerek çocuklarımızda sürdürecektir, ama asıl niyeti bu olan ve bizi amacına doğrudan doğruya yöneltemeyen Tabiat Ana —çünkü o sırada çocuk falan düşündüğümüz yoktur— eşimizin bizi yenileyeceği masalını yutturur bize, ki bu da hiç bir kitabın yazmadığı bir garip aldanmadır. Gerçekten de iki kişi, hiç de değişmeksizin, yanyana yaşayıp giderler, tek yenilik bizden onca farklı olan birine duyduğumuz antipati ya da bizden üstün olan birine imrenmemizdir.

İşin güzeli evlilik serüvenim gelecekteki kayınpederimi tanımamla, gelinlik kızları olduğunu hiç bilmeden kendisine hayran olup dostluk kurmamla başladı. Varlığını bile bilmediğim bir hedefe doğru beni ilerleten şey kendi aldığım bir karar değildi, bu kesin. Bir an, bana uyar diye düşündüğüm bir kızı bir yana bıraktım, gelecekteki kayınpederimin peşine takıldım. Neredeyse yazgı denen şeye inanasım geliyor.

Giovanni Malfenti bendeki bu yenilik dileğine karşılık veriyordu: benden de, o güne değin ahbaplığını aradığım insanların tümünden de öylesine ayrıydı ki. Ben oldukça kültürlüydüm, bir kere iki fakülteye girip çıkmışlığım vardı, sonra uzun süren aylaklık dönemimin çok eğitici

olduğuna inanıyordum. O ise tam bir tüccardı, bilgisizdi, durup dinlenmeden koşuşturuyordu. Ama bilgisizliğinden güç ve huzur alıyordu, ben de ona imreniyor, bakarken büyüleniyordum.

Malfenti, o zamanlar elli yaşlarındaydı, demir gibi sağlamdı, iri kıyım, uzun boyluydu, heybetliydi, ağırlığı bir kentalden fazla çekiyordu. O koca kafasında dolanan bir kaç düşünceyi öylesine berraklıkla evirip çeviriyor, ıcığım cıcığım öylesine durup dinlenmeden ortaya koyuyordu, her gün öyle çok yeni işlere dönüştürerek uyguluyordu ki, kendisinin bir parçası, eli ayağı, huyu suyu olup çıkmışta bunlar. Bense bu yönden oldukça yoksuldum, zenginleşmek için dört elle sarıldım ona.

Olivi'nin öğüdüne uyup Borsaya gelmiştim, ticaret hayatına atılmak için *Tergesteo*'ya girip çıkmamın iyi olacağını, hem oradan kendisine yararlı haber de getirebileceğimi söylüyordu. Gelecekteki kayınpederimin taht kurmuş olduğu o masaya bir oturdum, bir daha yerimden kımıldamadan, uzun zamandır aradığım türden bir ticaret kürsüsüne varmışım gibi geldi bana.

Hayranlığımı çok geçmeden farketti, bana hemen babaca gelen bir dostlukla karşılık verdi. Yoksa işlerin dönüp dolaşıp nereye varacağını biliyor muydu? Onun sergilediği büyük etkinlik örneğine kapılarak, coşup da bir akşam Olivi'den kurtulmak, kendi işlerimi kendim yürütmek istediğimi açıklayınca beni caydırmaya çalıştı, hatta bu kararımdan telâşlanmış göründü. İstiyorsam ticarete atılabilirmişim ama kendisinin de tanıdığı Olivi ile olan bağlarımı asla koparmamalıymışım.

Beni eğitmeye dünden hazırdı, hatta herhangi bir şirketin yüzünü güldürmeye yeteceğine inandığı üç buyruğu defterime kendi eliyle not etti: 1) Çalışmayı bilmek gerekmez, ama başkalarını çalıştırmayı bilmeyen yokolur gider. 2) İnsanı köpekler gibi pişman ettiren bir tek şey vardır, o da kendi çıkarını kollamayı bilmemiş olmak. 3) İş hayatında kuramların değeri çok büyüktür, ama ancak işi sağlam kazığa bağladıktan sonra yararlıdırlar.

Bunları da, daha başka birçok teoremi de ezberledim, ama yararlarını gördüm diyemem.

Ben birini beğendim mi derhal ona benzemeye çalışırım. Malfenti'yi de taklit ettim. Çok kurnaz olmak istedim ve kendimi çok kurnaz duydum. Hatta bir kez ondan baskın çıktığımı bile düşledim. Onun ticaret düzeninde bir püf noktası bulduğumu sanıyordum: kendisine hemen bildireyim de beni beğensin, dedim kendi kendime. Bir gün Tergesteo'nun masasında, bir işi

tartışırken, karşısındakine hayvan derken yakaladım onu. Herkese kendi kurnazlığını ilân etmesini yanlış bulduğumu söyleyerek uyardım. Bana kalırsa, ticarette, gerçekten kurnaz olan birinin sanki ahmakmış gibi davranması gerekirdi.

Benimle alay etti. Kurnazlığıyla ün salmanın büyük yaran varmış. Bir kere herkes ondan öğüt alır, bu arada taze haberler getirirmiş, o da Ortaçağdan bu yana biriktirilmiş bir deneyimin süzgecinden geçmiş son derece yararlı öğütler saçarmış herkese. Kimi zaman haber alayım derken satış yapma fırsatı da çıkarmış. Ayrıca —bu noktaya gelince sesini yükseltti, çünkü beni inandırması gereken konuyu bulduğunu sanmıştı— kârlı alışveriş yapmak isteyen herkes en kurnaz bildiği kimse ona gidermiş. Ahmakla iş görmekten umulabilecek tek şey ona zararına iş yaptırmakmış, ama ahmağın malı her zaman kurnazınkinden pahalıya gelirmiş, çünkü kendisi satın alırken kazıklanırmış nasıl olsa.

Malfenti için masadaki en önemli kişi bendim. Bana ticaret sırlarını açtı, ben de onları asla kimseye açık etmedim. Kime güveneceğini çok iyi biliyordu, o kadar ki, ben damadı olduktan sonra beni iki kez kazıklamayı başardı. İlkinde onun bu uyanıklığı bana pahalıya da patladı, ama aldanan Olivi olmuştu, bu yüzden pek dert etmedim. Olivi ondan haber sızdırayım diye beni göndermişti, ben de haber taşıdım. Ama bunlar öyle haberler çıktı ki, Olivi beni bir daha bağışlamadı, bir bilgi vermek içini ağzımı her açışımda artık şöyle sorar olmuştu: «Kimden aldınız bu havadisi? Yine kayınpederinizden mi?». Kendimi savunmak için Giovanni'yi savunmak zorunda kaldım, sonunda kendimi dolandırılmıştan çok dolandırıcı gibi duydum. Son derece hoş bir duyguydu.

Ama bir kez de beni ahmak yerine koydu, ne var ki o zaman bile kayınpederime hınç besleyemedim. Beni bir imrendiriyor, bir eğlendiriyordu. Başıma gelen felâkette bana artık iyiden iyiye açık etmiş olduğu ilkelerini tıpatıp uygulamış olduğunu görüyordum. Benimle birlikte, olanlara gülmenin yolunu bile buldu, beni aldattığını hiç açığa vurmadı, derdimin gülünç yanını görmem gerektiğini ileri sürdü. O oyunu bana oynadığını bir tek kez itiraf etti, o da kızı Ada'nın düğününde (evlendiği ben değildim), genellikle sade suyla sulanan o heybetli gövdesini tedirgin eden bir kaç kadeh şampanya yuvarladığında.

O zaman olayı anlattı, gülmesini bastırıp söz söyleyebilmek için avaz avaz bağırıyordu:

— Bir de ne göreyim, o kararname çıkmamış mı! Fena bozuldum, başladım ne kadar zararım var diye hesaplamaya. Tam o sırada içeri kim girse beğenirsiniz? Damadım! Tutmuş, ticarete atılacağım da diyor. «Al sana güzel bir fırsat» dedim. Hemen belgenin üzerine atladı, Olivi gelir de kendisine engel olur diye ödü patlıyordu, işi bağladık.

Ondan sonra bir de beni göklere çıkarıyordu: —Klasikleri ezbere bilir. Şunu kim söylemiş, bunu kim demiş, bilmediği yoktur. Ama bir gazeteyi okumasını bilmez!

Doğru söze ne denir! O kararnamenin her gün okuduğum beş gazetenin pek göze çarpmayan bir yerinde yayımlanmış olduğunu görseydim tuzağa düşmezdim. O kararı hemen anlamalı, sonuçlarını öngörmeliydim, bu da pek kolay değildi, çünkü bir gümrük vergisi indirilmişti, söz konusu olan mal da değerinden yitiriyordu.

Ertesi gün kayınpederim itiraflarını yalanladı. Öyle bir ağız kullanıyordu ki, o iş o akşam yemeğinden önceki biçimine bürünüyordu yeniden. —Şarap yalancıdır, diyordu görkemli bir eda ile, söz konusu kararnamenin gazetede o iş olup bittikten iki gün sonra yayımlandığı tartışmasız kabul ediliyordu. Eğer o kararı görmüş olsaydım kendisini yanlış anlayabileceğim varsayımını hiç ileri sürmedi. Buna sevindim, ama beni koruyuşu nezaketten ileri gelmiyordu, herkes kalkıp gazeteleri okumaya başlar da kendi çıkarlarını farkeder diye düşünüyordu. Bense bir an gazete okuduğumda kendimi kamuoyuna dönüşmüş duyarım, bir gümrük vergisi mi indirildi, kalkar Cobden'i ve Liberalizmi anımsarım. Bu o denli önemli bir düşüncedir ki, kendi malımı kollayacak halim kalmaz.

Ama bir seferinde o bana hayran kaldı, hem de bu halimle, en kötü niteliklerimle bana. O da, ben de, bir hayli zaman önce, mucizeler yaratması beklenilen bir şeker fabrikasının hisse senetlerinden almıştık. Oysa hisse senetlerinin değeri düşüyordu, azar azar, ama her gün. Akıntıya kürek çekmeye niyetli olmayan Giovanni kendininkileri elinden çıkardı, beni de benimkileri satmam gerektiğine inandırdı. Tümüyle aynı düşüncedeydim, borsadaki adamıma satış emrini vermeyi kararlaştırdım, o sıralar yeniden tutmaya başladığım defterime not düştüm. Ama bildiğiniz gibi, insan gün boyunca cebinde ne var ne yok, görmüyor, böylece bir kaç akşam tam yatacağım sırada cebimde o notu buldum, çok geç olduğundan işe yaramadı elbette. Bir seferinde öylesine canım sıkıldı ki bağırdım bile, karıma fazla açıklama vermek zorunda kalmayayım diye de dilimi ısırdığımı söyledim.

Başka bir sefer bu kadar dalgınlığa kendim de şaştığımdan parmağımı ısırdım. «Sıra bundan sonra ayaklarında galiba» dedi karım gülerek. Ama başka sıkıntım olmadı, çünkü duruma alışmıştım. Gündüzün kendini duyuramayacak kadar ince olan o lânet deftere şaşkın şaşkın bakıyordum, sonra ertesi akşama değin bir daha aklıma gelmiyordu.

Birgün beklenmedik bir sağanağa tutulunca Tergesteo'ya sığındım. Orada adamıma rastladım, son sekiz günde o hisselerin değerinin neredeyse iki katma yükseldiğini söylemez mi?

— Ben de şimdi satarım! diye bağırdım bir zafer kazanmış gibi.

Kayınpederime koştum, hisselerin değerinin arttığını öğrenmiş, elindekini sattığına yanıp yakılıyordu, benimkileri sattırdığına da —o denli olmasa bile— üzgündü.

— Boş ver! dedi gülerek, benim öğüdümü tutarak zararlı çıktığın ilk kez oluyor.

Öteki iş onun öğüdünden değil, bir önerisinden doğmuştu, ki bu da, onun gözünde, çok ayrı bir şeydi. Ben keyfimden gülmeye koyuldum.

— Senin öğüdünü tutmadım ki! Şanslı çıkmak yetmiyordu, kendime maledip böbürlenmek istedim. Hisse senetlerimin ancak ertesi gün satılacağını anlattım, şöyle önemli bir adam edası ile öğüdüne kulak asmaktan beni alıkoyan birtakım haberler almış, kendisine söylemeyi unutmuş olduğuma inandırmaya çalıştım.

Fena bozulmuş, alınmıştı, yüzüme bakmadan konuştu:

— İnsanda sendeki gibi bir kafa olunca işle uğraşmaz, bu kadar büyük bir halt etti mi de kalkıp açığa vurmaz. On fırın ekmek yemen gerek daha.

Sinirlendirdiğime üzüldüm. Bana kendisi zarar verdiğinde çok daha eğlenceli oluyordu. Tuttum, açık yüreklilikle işlerin nasıl gittiğini anlattım.

— Görüyorsun ya, asıl benimki gibi bir kafa ile iş yapmak gerekiyor.

Hemen sakinleşip benimle birlikte güldü:

— Senin o işten kazandığına kâr denmez: tazminat say, gitsin. Şu kafan var ya şu kafan, sana şimdiye dek o kadar pahalıya oturdu ki, kaybettirdiklerinin birazını olsun geri verirse iyi eder!

Onunla çekişmelerimizi neden tutup anlatıyorum, bilmem, zaten çekiştiğimiz pek enderdi. Kendisini gerçekten sevdim, o kadar ki kafasını dinlemek istediğini haykırdığı halde yanında olmayı istedim. Kulak zarım bağırtılarına dayanabiliyordu. Eğer o kadar avaz avaz bağırmasaydı o

ahlakdışı kuramlarını daha incitici bulurdum, daha iyi eğitim görmüş olsaydı, gücü öylesine göz kamaştırmazdı. Ve kendisinden o denli ayrı olmama karşın, sanırım sevgime eş bir sevgi ile karşılık vermişti. Eğer o kadar erkenden ölmeseydi, bundan daha da emin olurdum. Ben evlendikten sonra da bana sık sık ders vermeyi sürdürdü, öğütlerini çoğu zamanlar bağırtılar ve saygısızlıklarla süslerdi, ben de hakettiğime yürekten inandığımdan, göz kırpmadan kabullenirdim.

Kızı ile evlendim. Tabiat Ana yönlendirdi beni, hem de ne şiddetli bir buyurganlıkla, göreceksiniz. Şimdi zaman zaman çocuklarımın yüzlerine dikkatle bakıyorum da, benim zayıflık belirtisi ince çenemin, onlara aktardığım düşlerle dolu gözlerimin yanında, kendilerine seçtiğim büyükbabanın hayvansı gücünden de eser var mı diye araştırıyorum.

Benimle son vedalaşması pek sevecen olmadığı halde, kayınpederimin mezarında yine de gözyaşı döktüm. Ölüm döşeğinden bana dedi ki, kendisi o yatağa çakılmışken, benim elimi kolumu sallayarak dolaşmama izin veren o utanmaz talihime hayranmış. Ben şaşırdım, beni hasta görmeyi istemesini gerektirecek ne yaptığımı sordum. O da bana tam şu yanıtı verdi:

— Eğer hastalığımı sana aktararak kurtulacak olsaydım, hemen aktarırdım, hem de gerekirse iki katına çıkararak! Senin gibi insancıllık ayaklarına yatmam ben!

Bunda alınacak bir şey yoktu: o bana değeri düşmüş malı sokuşturduğu öteki işi de yinelerdi, elinden gelse. Hem sonra buradan da bana bir pay çıkarmamış değildi, çünkü zayıflığımın onun bende bulunduğunu sandığı insancıllık kaygısı ile açıklandığını görmek hoşuma gitmiyor değildi.

Mezarında, ağladığım tüm mezarlarda olduğu gibi, acımın birazı oraya kendimden bir parça gömdüğümdendi. Bu bilgisiz, bu kaba saba, acımasız mücadeleci babalığımdan yoksun kalmak benden ne çok şey eksiltiyordu! Zayıflığımı, kültürümü, pısırıklığımı gözler önüne seren hep oydu. Gerçek bu işte: pısırığın tekiyim ben! Burada Giovanni'yi incelemeseydim, bunu hiç anlayamayacaktım. Eğer o benim yanımdan ayrılmasaydı, kim bilir kendimi daha ne kadar iyi tanıyacaktım!

Tüm benliğini olduğu gibi, hatta olduğundan biraz da daha kötü biçimde ortaya koyduğu Tergesteo'nun masasında çok geçmeden bir şey farkettim: bir konuda susuyordu. Evinden hiç söz etmiyordu ya da ancak

zorunlu kalınca söz ediyordu, o da edeple, her zamankinden biraz daha tatlı bir sesle. Evine büyük bir saygısı vardı ve belki de o masaya oturanların hepsi o ev hakkında bir şeyler bilmeye lâyık görünmüyorlardı gözüne. Orada bir tek şey öğrendim: dört kızının dördünün de adları *A* harfi ile başlıyormuş, kendisine sorarsanız dünyanın en pratik şeyiymiş bu, çünkü üzerlerinde o baş harf bulunan eşyaları hiç değişiklik yapmadan birbirlerine aktarabiliyorlarmış. Adları (hepsini hemen ezberledim) Ada, Augusta, Alberta ve Anna imiş. O masada dördünün de güzel olduklarını söylediler. O baş harf beni gereğinden fazla etkiledi. Adları birbirine öylesine uyum sağlamış o dört genç kızı düşledim. Şöyle demetle sunulacakmış gibi gözüküyorlardı. Baş harfin fısıldadığı bir şey daha vardı. Benim adım Zeno idi, yani eşimi kendi köyümden hayli uzaklardan seçeceğe benzerdim.

Malfenti'lerin kapısını çalmadan önce, belki aslında kendisine daha iyi davranmamı da haketmiş olan bir kadınla hayli eskimiş bir ilişkimi koparmış olmam da belki bir rastlantıydı. Ama kafamı kurcalamıyor diyemem bu rastlantı için. O ayrılma kararı önemsiz bir nedenden ötürü verilmişti doğrusu. Zavallı kızcağız beni kendisine bağlayabilmenin en iyi yolunun kıskandırmak olduğunu sanmıştı. Ne var ki kuşkum beni kendisinden tümüyle koparmaya yetti. Ne bilsindi ki, o zamanlar evlilik düşüncesini kafama takmıştım bir kez ve bu tür bir ilişkiye kendisiyle girmiyorsam bunun tek nedeni yeterince büyük bir yenilik olmayacağıydı. Onun bende ustalıkla uyandırdığı kuşku evliliğin üstünlüğünün kanıtıydı: evlilik böylesi kuşkulara yer bırakmazdı. Çok geçmeden kuşkumun yersizliğini anlayınca da, kızcağızın savurgan olduğunu anımsayıverdim. Şimdi, yirmidört yıllık bir dürüst evlilik yaşantısını geride bıraktım ya, o düşüncemin de yerinde yeller esiyor.

Ayrılık ona uğur getirdi, bir kaç ay geçmeden çok varlıklı birine vardı, istediği değişikliğe benden önce kavuştu. Evlenir evlenmez de onu evimde buluverdim, çünkü kocası kayınpederimin arkadaşıydı. Sık sık karşılaştık, ama uzun yıllar, gençliğimizde birbirimize tam birer yabancı gibi davrandık, geçmişi anımsatan tek söz çıkmadı ağzımızdan. Geçen gün bana ağarmış saçlarla çevrili yüzü gençliğindeki gibi kıpkırmızı, apansız soruverdi:

— Sahi, neden bırakmıştınız beni?

Ben içten bir yanıt verdim, bir yalan tasarlayacak zamanı bulamamıştım:

— Bilmem ki, zaten yaşamımda bilmediğim daha başka nice şeyler de var.

— Ben üzgünüm doğrusu buna, dedi. (Ben bu sözlerin vâdettiği iltifat karşısında saygı ile eğilmeye hazırlanmıştım) Yaşlanınca pek tontonlaştınız doğrusu.

Zahmetle belimi doğrulttum. Teşekkürün hiç sırası değildi.

Günün birinde, Malfenti ailesinin kırdaki yazlıklarından sonra hayli uzayan bir yolculuktan sonra kente dönmüş olduğunu öğrendim. O eve ayak atmak için hiçbir şey yapmama gerek kalmadı, çünkü Giovanni benden atik davrandı.

Benden haber soran yakın bir ahbabının mektubunu gösterdi bana: kendisi bir zamanlar okul arkadaşımdı, bir büyük kimyager olacağını sandığım sürece onu çok sevmiştim. Şimdi ise aklıma bile gelmiyordu, çünkü bir büyük gübre tüccarı olmuştu, o haliyle de tanıdığım insan olmaktan çıkmıştı. Giovanni beni evine işte o ahbabının arkadaşıyım diye çağırdı, ben de —tahmin edersiniz— hiç nazlanmadım.

O ilk ziyareti sanki dün yapmışım gibi anımsıyorum. Karanlık, soğuk bir sonbahar ikindisiydi; o evin ılıklığında pardösümü çıkarınca duyduğum rahatlık bile aklımda hâlâ. Tam limana giriyordum işte. O zamanlar bana keskin bir görüş gibi gözüken böylesi bir körlüğü şaşkınlıkla seyrediyorum şimdi. Sağlık, yasallık peşindeydim. O *A* harfinde tam dört tane genç kız toplanmıştı, ama içlerinden üçü hemen elenecek, dördüncüsü zorlu bir sınavdan geçecekti. Kılı kırk yaran bir yargıç olacaktım başına. Ama bu arada onda hangi özellikleri arayacağımı, hangi niteliklerden nefret ettiğimi sorsalar söyleyemezdim.

O zamanlar moda olduğu gibi möblelerle (bir yanda XIV. Lui, bir yandan deri kaplamalarının üzerine değin zengin altın yaldızlarla bezeli Venedik stili möbleler) iki bölüme ayrılmış zarif, geniş salonda yalnızca Augusta'yı buldum, bir pencerenin yanında kitap okuyordu. Bana elini verdi, adımı biliyordu, babası ziyaretimi önceden haber verdiğinden, beni beklediklerini bile söyledi. Sonra annesini çağırmaya koştu.

İşte adları aynı harfle bağlayan dört genç kızdan biri benim için ölüyordu. Nasıl olmuş da güzel demişlerdi buna? İlk dikkati çeken yanı şaşı oluşuydu, hem öylesine şaşıydı ki, kendisini bir süre görmediniz mi, aklınızda kala kala bu özelliği kalıyordu. Üstelik saçları da öyle pek gür değildi, sarışındı ama, ışıltısız, bulanık bir sarıydı renkleri; bedenine

gelince, biçimsiz denemezdi ama, o yaş için biraz kaba sabaydı. Yalnız kaldığım birkaç dakikada şu geçti aklımdan: «İnşallah öteki üçü de buna benzemiyorlardır!...».

Az sonra nişanlı adaylarının sayısı ikiye indi. Bayan Malfenti yanında kızlarından biri ile içeri girdi, ancak sekiz yaşında bir çocuktu bu. Işıltılar saçan, upuzun, lüle lüle saçları omuzlarına salınmış güzel bir kız çocuğu! Biraz toplu, tatlı yüzü Raffaello Sanzio'nun fırçasından çıkmış tasalı meleklere benziyordu (çenesini açmadığı sürece).

Kayınvalideme gelince... Bakın: ondan ulu orta söz etmemi saygım engelliyor. Uzun yıllar var ki, annem sayılır diye seviyorum onu, ama bana dostça davranmadığı bir eski öyküyü anlatmaktayım, onun hiç görmeyeceği bu defterde de kendisini saygıyla anmak isterim. Zaten işe o kadar kısa bir süre karıştı ki, unutabilirim bile: tam zamanında hafif bir vuruş, bana o iğreti dengemi kaybettirecek kadar. Belki o işe karışmasa da dengemi kaybedecektim zaten; hem sonra kimbilir o da işlerin tam öyle mi gitmesini istemişti? O kadar iyi eğitim görmüştür ki, kocası gibi içkiyi fazla kaçırıp da başıma ördüğü çorabı açık etmesi olanak dışı. Asla böyle bir şey olmadı, bu yüzden pek iyi bilmediğim bir öyküyü anlatmaktayım; yani kızlarından hangisini istemiyorsam sonunda gidip onunla evlenmem onun kurnazlığının mı, yoksa benim salaklığımın mı sonucu, bilmiyorum.

Bu arada benim o ziyareti yaptığım sıralarda kayınvalidemin hâlâ güzel bir kadın olduğunu söyleyebilirim. Zarafetinin bir nedeni de göze batmayan lüks giyimiydi. Her şeyi ile yumuşak ve uyumluydu.

Böylece kayınpederimle kayınvalidemde düşlediğim çeşitten bir karı-koca bütünleşmesi örneği ile karşılaşıyordum. Birlikte mutluluklarına diyecek yoktu, adam hep bas bas bağırıyor, eşi hem onaylayan, hem acıyan bir gülümseme ile gülümsüyordu. İri kıyım erkeğini seviyordu besbelli, adam da onu kârlı işler çevire çevire ele geçirmiş ve elde tutmuş olmalıydı. Kadını ona bağlayan şey çıkar değil, benim de paylaştığım, bu yüzden anlamakta güçlük çekmediğim bir hayranlıktı. Adamın o daracık ortama — içinde bir mal ile iki düşmandan (alıcı ve satıcı) başka şey bulunmayan bir kafes— getirdiği onca canlılık, hep yepyeni birleşimlerin ve ilkelerin doğması ve keşfedilmesi yaşama soluk kesen bir coşkunluk katıyordu. Adam ona bütün işlerini anlatıyordu, o ise hiçbir öğüt vermeyecek kadar iyi eğitim görmüştü, kocasını yanıltmaktan korkuyordu. Giovanni o sessiz

yardımın gereğini duyuyor, hatta kimi zaman eşinden öğüt alacağına inanarak koşup evde kendi kendine konuşuyordu.

Kayınpederimin onu aldattığını, onun da bunu bildiğini ve hınç beslemediğini öğrendiğimde pek şaşmadım. Bir yıllık evliydim, bir gün Giovanni allak bullak olmuş, çok önemli bir mektubu kaybettiğini söyleyerek bana verdiği bir takım kâğıtların arasında mı diye bakmak istedi. Birkaç gün sonra ise, neşe içinde mektubu cüzdanında bulduğunu anlattı. «Bir kadından mı gelmişti?» diye sordum, o da başı ile onayladı talihi ile böbürlenmeye hazırdı. Sonra bir gün ben kâğıtlarımı kaybettim diye suçlandığımda kendimi savunmak için karımla kayınvalideme «babam gibi şanslı değilim ki kâğıtlarım kendi ayakları ile cüzdanıma geri dönsünler» dedim. Kayınvalidem öylesine keyifle gülmeye başladı ki o kâğıdı yerine koyanın o olduğundan kuşkulandım. Karı-koca ilişkisinde bunun önemi olmadığı açıktı. Herkes elinden nasıl geliyorsa öyle sevişir, onların tuttukları yol da kanımca en aptalcası değildi.

Hanımefendi beni büyük bir nezaketle karşıladı. Küçük Anna'yı yanında alıkoymak zorunda olduğundan ötürü özür diledi: başkasının yanına bırakılamayacağı bir zamanındaymış da. Küçük kız beni ciddi gözlerle inceleyerek bakıyordu. Augusta dönüp benim ile bayan Malfenti'nin oturduğumuz divanın karşısındaki bir küçük sedire oturunca ufaklık gidip ablasının kucağına yattı, oradan hiç arasız, o ufacık kafanın içinde ne düşünceler dolaştığını bilmediğim sürece beni eğlendiren bir direşkenlikle gözledi.

Konuşma hemen pek eğlendirici oldu denemez. Hanımefendi, hemen bütün iyi eğitim görmüş kimseler gibi, ilk karşılaşmada oldukça sıkıcıydı. Beni o eve tanıttığı varsayılan arkadaşım üstüne bir yığın soru soruyordu, bense onun küçük adını bile anımsamıyordum.

Sonunda Ada ile Alberta içeriye girdiler. Soluklandım: ikisi de güzeldiler, o salona o âna dek eksik olan ışıltıyı getiriyorlardı. İkisi de esmer, ince, uzun boyluydular, ama birbirinden çok ayrıydılar. Seçmem güç olmayacaktı. Alberta o zamanlar on yedisini geçmemişti. Esmer olmasına karşın, teni annesininki gibi pembe beyaz, dupduruydu, bu da çocuksu görünümünü vurguluyordu. Ada ise, kar beyazlığı mavimsi gölgelerle büsbütün göz alan yüzünde ciddi gözleri, lüle lüle, gür, ama sert bir zarafetle taranmış saçları ile tam bir kadın sayılırdı.

Sonraları bizi kasıp kavurmuş bir duygunun yumuşacık köklerinin nelere uzandığını bulup çıkarmak güçtür, ne var ki Ada'ya yıldırım aşkı ile vurulmadığım kesin Ama o yıldırım aşkının yerine içimde derhal bir kanı doğdu: beni o gereksindiğim kutsal tek eşli evlilik yolundan ruhsal ve bedensel sağlığa iletecek kadındı Ada. Şimdi yeni baştan oturup düşündüğümde o yıldırım çarpmasının eksik kalışına, onun yerine o kanının doğmasına şaşıp kalıyorum. Biz erkeklerin sevgilimizde hem tapınıp hem küçümsediğimiz özellikleri eşimizde aramadığımız bilinen şeydir. Ada'nın tüm zarafetini, tüm güzelliği hemen görmedim de, onda bulunduğunu varsaydığım başka niteliklere, ciddiyete, enerjiye, yani biraz hafiflemiş olarak babasında sevdiğim özelliklere hayran kaldım, büyülendim desem yeri. Daha sonralar da yanılmış olduğumu düşünmedim; inancım bugün bile değişmemiş olduğuna, Ada evlenmeden önce o nitelikleri kendinde topladığına göre, iyi bir gözlemci sayılabilirim, ama hayli kör bir gözlemci. İlk kez Ada'yı süzerken bir tek şey diliyordum: bu kıza doludizgin tutulmayı, çünkü evliliğin yolu buydu. Sağlık uygulamalarımda her zaman gösterdiğim o enerji ile giriştim işe. Ne zaman başardığımı bilemeyeceğim: belki de daha ilk ziyaretin kısa sayılacak süresi içinde.

Giovanni kızlarına benden bir hayli söz etmişe benziyordu. Öğrenimim sırasında Hukuk fakültesinden Kimya fakültesine geçtiğimi, sonra da —ne yazık ki!— birincisine geri döndüğümü biliyorlardı. Açıklamaya çalıştım; kuşkusuz, insan bir fakülteye kapandı mı, bilinmesi gereken şeylerin çoğunu öğrenmekten vazgeçiyor demekti. Diyordum ki:

— Ve eğer bugün hayat olanca ciddiyeti ile omuzlarıma çökmüş olmasaydı —bu ciddiyeti ancak kısa süredir, evlenmeye karar verdiğimden bu yana duyduğumu söylemedim— hâlâ bir fakülteden ötekine dolaşıyor olacaktım.

Sonra gülsünler diye, ne garip dedim, bir fakülteden tam sınavları verme sırası geldiğinde ayrılıyordum.

— Bir rastlantı elbette, diyordum, yalan söylediği izlenimini uyandırmak isteyen birinin gülümsemesi ile. Oysa öğrenimimi en değişik mevsimlerde değiştirdiğim doğruydu.

Ada'nın gönlünü çelmeye böyle çıktım, kendisini ciddiyetinden ötürü seçtiğimi unutarak hep onu kendime ve arkamdan güldürme çabalarını sürdürdüm. Gerçi garip olmasına biraz garibimdir ya, ona hepten dengesiz gözüküyordum herhalde. Suçun tümü benim değil, kendime eş diye

seçmemiş olduğum Augusta ile Alberta'nın beni başka türlü değerlendirmiş olmalarından anlaşılıyor bu. Ama tam o sıralarda güzel gözlerini çevresinde gezdirerek yuvasının kapılarını açacağı erkeği araştıracak kadar ciddi olan Ada kalkıp da kendisini güldüren birini istese de sevemezdi. Gülüyordu, uzun uzun, fazlasıyla gülüyordu, bu gülüşü kendisini güldüreni gülünç duruma düşürüyordu. Tam bir küçüklüktü bu, günün birinde zararlı çıkacaktı ama, ilk zararlı çıkan ben oldum bu arada. Zamanında çenemi tutmayı bilseydim belki de işler başka türlü giderdi. Bu sırada ona konuşması, bana içini açması için zaman bırakırdım, kendimi savunabilirdim.

Dört kız ufacık sedire oturmuşlardı. Anna'nın Augusta'nın kucağında olmasına karşın sıkışık duruyorlardı. Böyle topluca pek güzeldiler. Dört başı mâmur bir hayranlık ve aşk yoluna girdiğimi görüp içimden sevinerek saptadım bunu. Gerçekten güzeldiler! Augusta'nın soluk rengi, ötekilerin saçlarının koyu kestane rengini büsbütün vurguluyordu.

Ben Üniversiteden söz etmiştim, lise ikide okuyan Alberta da okulunu anlattı. Latincenin çok güç geldiğinden yalandı. Hiç şaşmam dedim, kadınlara göre bir dil değildi, o kadar ki daha eski Romalılar zamanında bile kadınların İtalyanca konuştuklarını düşünüyordum. Oysa benim için —pek güvenerek söyledim bunu— Latince en sevdiğim ders olmuştu. Ne var ki az sonra bir hafiflik ettim, bir Latince özdeyiş patlattım, Alberta da yaptığım bir yanlışı düzeltmek zorunda kaldı. Tam anlamıyla kazaya kurban gitmiştim! Ben pek önem vermedim, hatta Alberta'yı Üniversitede şöyle bir on yarıyıl kadar okuduktan sonra kendisinin de Latince özdeyişler söylemekten sakınması gerektiği konusunda uyardım.

O yakınlarda babası ile birlikte birkaç ay İngiltere'de kalmış olan Ada o ülkede birçok genç kızın Latince bildiğini anlattı. Sonra yine o ciddi, o müzikten hiç nasibini alamamış, o incecik kızdan beklenenden bir az daha alçak sesi ile İngiltere'de kadınların bizdekinden çok ama çok farklı olduklarını açıkladı. Hayır işleri için, dinsel, hatta ekonomik amaçlarla dernekler kuruyorlarmış. Kızkardeşleri Ada'yı konuşturmaya çalışıyorlardı, o çağda bizim kentin kızlarına harika gibi gelen o şeyleri yeniden duymak istiyorlardı. Ada da gönüllerini kırmadı, kürsüye çıkıp yüzleri kızarmadan, yüzlerce kişiye söylev veren, sözleri kesildiğinde, sözleri yalanlandığında hiç şaşırıp bocalamayan bütün o başkan, gazeteci, sekreter ve politikacı

kadınları anlattı. Yalın deyişlerle, renklendirmeden, dinleyeni şaşırtmaya ya da güldürmeye çabalamadan konuşuyordu.

Ağzımı açar açmaz olayları ya da insanları çarpıtan, yoksa kendimi boşa konuşuyormuş gibi duyan ben onun yalın konuşmasını sevmiştim. Söylevci değildim ama, lâf ebeliği illetim vardı. Benim için sözlerin başlı başlarına bir olay olması gerekirdi, başka hiçbir olayın tutsağı olamazdı.

Gelgelelim ben hain Albione'ye[3] karşı özel bir kin beslemekteydim ve Ada'yı kırmaktan korkmadan açığa vurdum bunu, zaten o da İngiltere'yi sevdiğini ya da nefret ettiğini söylememişti. Ben orada birkaç ay geçirmiştim, ama babamın iş arkadaşlarından aldığım tanıtma mektuplarını yolculuk sırasında kaybettiğimden, bir tane olsun kalburüstü İngiliz tanıyamamıştım. Bu yüzden Londra'da yalnızca Fransız ve İtalyan ailelerin yanına girip çıkmıştım, sonunda o kentteki tüm ipe sapa gelir kişilerin kıtadan gelmiş oldukları kanısına varmıştım. İngilizce bilgim hayli kıttı. Yine de dostlarımın yardımı ile adalıların yaşamı üstüne biraz bilgi edinmiş, en çok da İngiliz olmayan herkese antipati beslediklerini öğrenmiştim.

Kızlara böyle düşman içinde kalmış olmanın verdiği tatsız duyguyu anlattım. Ama başıma sevimsiz bir olay gelmeseydi yine de babamla Olivi'nin ille de İngiliz ticaretini öğreneyim diye başıma açtıkları altı aylık staj süresine katlanabilir (bu arada İngiliz ticareti ile de hiç tanışmamıştım, çünkü anlatıldığına göre gizli yerlerde yapılırmış), İngiltere'de ayak sürüyebilirdim. Bir sözlük aramak için bir kitapçıya gitmiştim. Dükkânda, tezgâhın üzerinde koskocaman, şahane bir Ankara kedisi yan gelmiş yatıyordu, o ipek gibi tüyleri ile gel beni okşa der gibiydi. İyi ya! Şöyle tatlı tatlı bir okşadığımı bilirim, o hain kalkıp da ellerimi bir güzel tırmalamaz mı! O andan sonra İngiltere'ye dayanamaz oldum, hemen ertesi gün soluğu Paris'te aldım.

Augusta, Alberta, hatta bayan Malfenti içtenlikle güldüler. Ada şaşırmıştı, yanlış anladığını sanıyordu. Yoksa canımı yakan, beni yaralayan kitapçının kendisi miymiş? Öykümü baştan anlatmak zorunda kaldım, sıkıcı oldu, çünkü yinelemeler pek başarılı olmaz.

Bilge kılıklı Alberta yardımıma koşayım dedi:

— Eski insanlar da kararlarını verirken hayvanlara başvururlarmış.

Yardımı kabul etmedim. İngiliz kedisi kâhin rolünde değildi, düpedüz kaderin eliydi!

Ada, gözleri faltaşı gibi açılmış, daha fazla açıklayayım istedi:

— Yani sizin gözünüzde kedi tüm İngiltere halkını mı temsil ediyordu?

Amma da talihsizmişim! O serüven gerçek olmasına gerçekti ama, bana sanki belli bir amaçla uydurulmuşçasına eğitici ve ilginç gelmişti. Ne demek istediğimi anlamak için, onca insanı tanıyıp sevdiğim İtalya'da o kedinin yaptığı şeyin böyle önem almayacağını anımsamak yetmez miydi? Gelgelelim ben öyle demedim, şöyle dedim:

— Hiç kuşkum yok, bir İtalyan kedisi böyle bir şey yapamazdı.

Ada güldü, uzun uzadıya güldü. Başarım bana çok büyükmüş gibi göründüğünden, başka açıklamalarda bulunarak hem kendimi, hem serüvenimi küçülttüm:

— Aslında kitapçı da kedinin davranışına şaşırmıştı, başka herkese karşı yumuşakbaşlıymış hayvan. Bu serüven benim başıma geldi, sırf ben olduğumdan ya da kimbilir, belki de İtalyan olduğumdan. *It was really disgusting*[4], kaçıp gitmek zorunda kaldım.

Bu noktada öyle bir şey oldu ki aslında beni uyarması ve kurtarması gerekirdi. O ana değin kımıldamadan beni gözlemiş olan küçük Anna avaz avaz bağırarak Ada'nın duygularını açığa vurdu:

— Deli bu, zırdeli, değil mi, ha? Bayan Malfenti onu tehdit etti:

— Susar mısın sen? Büyüklerin konuşmalarına karışmaya utanmıyor musun?

Tehdit daha beter etti. Anna bağırdı:

— Bal gibi deli işte! Kedilerle konuşuyormuş! Hemen bir ip bulsak da bağlasak!

Augusta öfkesinden kıpkırmızı kesilmişti, kalktı, çocuğu azarlayarak aldı götürdü, benden de özür diledi. Ama o küçük engerek yılanı kapıdan hâlâ gözlerimin içine bakıyordu, suratını ekşitip bir daha bağırdı:

— Seni bağlasınlar da gör!

Öylesine akla gelmedik bir saldırıya uğramıştım ki kendimi savunmanın hemen yolunu bulamadım. Ama Ada'nın, kendi duygularının o biçimde dile getirilmiş olmasından üzüldüğünü farkederek hemen ferahladığımı duydum. Ufaklığın yaptığı terbiyesizlik bizi birbirimize yaklaştırıyordu.

İçtenlikle gülerek evde ruh sağlığımı her yanından inceleyen, pullu-damgalı bir belgem olduğunu anlattım. İhtiyar babama oynadığım oyunu böylece öğrenmiş oldular. O belgeyi Annacığa sunmayı da önerdim.

Kalkıp gidecek olduğumda bırakmadılar, bu ikinci kedinin tırmıklarını unutturmak istiyorlardı. Beni alıkoyup bir fincan çay ikram ettiler.

Ada'nın hoşuna gitmek istiyorsam, olduğumdan farklı olmam gerektiği belli belirsiz içime doğdu, bu kesin; beni istediği havaya girmemin kolay olacağını düşündüm. Babamın ölümünden söz ettik yine, üzerimde ağırlığını hâlâ duyduğum büyük acıyı açığa vurursam o ciddi Ada buna katılırmış gibi geldi. Gelgelelim ona benzeyeyim derken doğallığımı yitirdim ve —hemen anlaşıldığı gibi— ondan uzaklaşmış oldum. Dedim ki, böylesi bir kaybın acısı öyle ağır oluyordu ki, eğer çocuklarım olsa, daha sonra ben öldüğümde o kadar acı çekmesinler diye beni pek sevmemeleri için elimden geleni yapardım. Peki elimden ne gelir diye sordular, ben biraz bocaladım. Çocuklara kötü davranmak, dövmek falan mı gerekirmiş yani? Alberta gülerek dedi ki:

— En sağlam çare çocukları öldürmek.

Ada'nın beni kırmak istemediğini görüyordum. Bu yüzden duraksıyordu; ama tüm çabaları duraksamanın ötesine iletemiyordu kendisini. Sonra dedi ki, çocuklarının yaşamını böyle düzenlemeyi düşünmem iyiliğimdenmiş elbette, gelgelelim ölüme hazırlanarak yaşamak da kendisine doğru bir şey gibi gelmiyormuş. Ben ayak diredim, ölüm yaşama asıl düzenini veren şeydir, dedim. Ben hep ölümü düşünürdüm, bu yüzden de bir tek şeyden ötürü acı çekerdim: öleceğimi bilmekten ötürü. Başka her şey önemini öylesine yitirirdi ki gözümde, olsa olsa neşeli bir gülümseme ya da bir kahkaha ile karşılardım. Pek de doğru sayılmayacak şeyler söylemeye sürüklenmiştim, üstelik onun yanında, ömrümün hayli önemli anlarını yaşıyorken. Gerçekte onunla böyle konuşmam sanırım pek neşeli bir adam olduğumu kanıtlamak dileğindendi. Kadınların yanındayken neşem çoğu kez bana yardımcı olmuştu.

O ise duraksayarak, düşünceli bir havayla böylesi bir ruh halinden pek hoşlanmadığını açıkladı. Yaşamın değerini azaltmakla onu Tabiat Ananın istediğinden de fazla iğretileştirirmişiz. Aslında bana kendisine göre biri olmadığımı söylemekteydi, ama onu duraksatmayı, düşüncelere salmayı başarmıştım, bu da bana hatırı sayılır bir başarıymış gibi geldi,

Alberta yaşamı yorumlayışı benimkine benzeyen bir eski filozofu andı, Augusta da gülmek çok iyi şeydir dedi. Babasının da kahkahaları hiç eksik olmazmış.

— Kârlı işler çevirmekten hoşlanır da ondan, dedi bayan Malfenti gülerek.

O unutulmayacak ziyareti kestim sonunda.

Bu dünyada dilediğiniz gibi bir evlilik yapmaktan güç şey yoktur. İşte benim başıma gelenler: hâlbuki evlenme dileğim nişanlı seçmemden çok önde gelmişti. Neden bir kızı seçmeden önce, gidip çok, ama birçok kız görmedim sanki? Ama, hayır! Sanki çok fazla kadın görmüş de usanmış gibiydim, kendimi yormak istemedim. Kızı seçtikten sonra da onu bir az daha iyi inceleyebilir, hiç değilse mutlu sona varan aşk romanlarında olduğu gibi beni yan yolda karşılamaya gelmeye razı mı diye bakabilirdim. Oysa kalktım, o ciddi sesli, saçları biraz isyankâr, ama sertçe taranmış kızı seçtim ve o denli ağırbaşlı olduğuna göre, benim gibi zeki, çirkin sayılmayacak, zengin bir iyi aile çocuğuna hayır demez diye düşündüm. Daha karşılıklı iki çift lâf eder etmez bir çatlak ses çıktığını duymadım değil, ama çatlak sesler uyuma giden yolun başlangıcıdır. Hatta şöyle bile düşünmüş olduğumu itiraf etmeliyim:

«O nasılsa öyle kalmalı, çünkü olduğu gibi sevdim onu, eğer o isterse ben değişirim». Bütünüyle hayli alçakgönüllü sayılırdım, çünkü kuşkusuz, başkalarını yeni baştan eğitmektense kendi kendisini değiştirmek daha kolaydır.

Çok geçmeden Malfenti ailesi yaşantımın merkezi oldu. Her akşam Giovanni ile birlikte oluyordum, beni evine tanıttıktan sonra daha da candan ve sıcak davranır olmuştu. Bu sıcaklıktan yararlandım, evlerinden çıkmaz oldum. Hanımları ilkin haftada bir ziyaret etmeye başladım, sonra haftada bir kaç kez gittim, derken her gün öğleden sonra gidip birkaç saatimi yanlarında geçirmeye başladım. O eve yerleşmek için özür bulmak güç değildi, bana fırsat yaratıldığını söylersem de yanılmış olmam sanıyorum. Birkaç kez kemanımı yanımda götürdüm, o evde piyano bilen tek kişi Augusta idi, birlikte biraz bir şeyler çalıyorduk. Ada’nın çalgı çalmaması kötüydü, benim o denli kötü bir kemancı olmam da kötüydü, Augusta’nın büyük bir müzisyen olmayışı büsbütün kötüydü. Her sonatın birkaç bölümünü çok güç diye çıkarmam gerekiyordu, uzun zamandır kemana el sürmedim diye yalan yanlış bir özür buldum. Piyanist, amatör kemancı

karşısında her zaman üstün kalır, Augusta’nın tekniği de fena değildi, ama ondan daha beter çalan ben hiç memnun olmuyordum. «Eğer onun gibi çalmasını bilseydim, ondan daha ne kadar iyi çalardım» diye düşünüyordum. Ben Augusta’yı yargılarken ötekiler de beni yargılıyorlardı, sonradan öğrenecektim ki, yargıları hiç de iç açıcı değildi. Augusta daha sonra sonatlarımızı yinelemekten sevinecekti, ama ben baktım ki Ada sıkılıyor, birkaç kez kemanı evde unutmuş gibi yaptım. Augusta da bir daha sözünü etmedi.

Ne yazık ki o evdeki saatlerimi Ada ile başbaşa geçirmiyordum. Ama çok geçmeden o bütün gün yanımdan ayrılmaz oldu: kendime seçtiğim kadındı, bu yüzden benim sayılırdı, yaşamın ödülü gözüme büsbütün güzel görünsün diye tüm düşlerimle süsledim onu. Süsledim, gereksindiğim, bende bulunmayan bütün nitelikleri ekledim ona, yalnız eşim değil, ikinci annem olacaktı, beni savaşımlar, zaferlerle dolu eksiksiz, erkekçe bir yaşantıya iletecekti.

Düşlerimde onu fizik bakımdan da güzelleştirdim, başkalarına teslim etmeden önce. Gerçekte yaşamım boyunca nice kadının peşinden koşmuşumdur, içlerinden birçoğu da kendilerine yetişmeme fırsat vermişlerdir. Düşlerimde tümüne ulaştım. Çizgilerini değiştirerek güzelleştirmiyorum elbette onları, ama çok ince ruhlu bir ressam arkadaşım gibi yapıyorum, güzel kadınların resmini yaptığında aklını var gücüyle bir başka güzel şeye de verir: örneğin incecik porselenlere. Tehlikeli bir düştür bu, insanın hayalinde yaşattığı kadınlara bambaşka bir güç katabilir, onları yeniden gerçek ışıkta gördüğümüzde, üzerlerine yansıttığımız meyvaların, çiçeklerin, porselenlerin izini taşırlar.

Ada’ya nasıl kur yaptığımı anlatmak güç geliyor. Yaşamımın uzun bir dönemi boyunca o aptalca öyküyü unutmaya çabaladım, «O kadar ahmaklık etmiş olamam ben!» diye bağırtan, karşı koyduran bir utanç salmıştır içime o serüven. O kadar ahmaklığı eden ben değildim de kimdi öyleyse? Ama yadsımak insanın yüreğini biraz olsun ferahlatır, ben de o yüzden ayak diredim. Şöyle bir on yıl önce, yirmisindeyken öyle davranmış olsam neyse ne! Ama yalnızca evlenmeye karar verdim diye onca ahmaklıkla cezalandırılmış olmak bana haksızlık gibi görünüyor. Her zaman yüzsüzlüğe varan bir rahatlıkla sürdürdüğüm her tür serüvenden geçmiş olan ben, işte mahcup bir çocukcağıza dönmüştüm, sevgilisi belki farkına bile varmazken elini tutmaya çalışan, sonra kendi bedeninin böylesi bir

onura erişmiş olan yerine tapınan bir çocuk. Yaşamımın bu en temiz serüvenini, şimdi ihtiyarlamışken bile en iğrenciymiş gibi anımsıyorum. Yerinin, zamanının dışındaydı o iş, sanki on yaşında bir çocuk sütninesinin göğsüne asılmış gibi. Mide bulandırıcı bir şeydi!

Sonra açık seçik konuşup da kıza «Ver kararını» demeyi bir türlü beceremeyişimi nasıl açıklamalı? İstiyor musun beni istemiyor musun? Ben o eve düşlerimden çıkıp gidiyordum, birinci kata ileten merdivenleri sayıyor, tek çıkarsa beni seviyor demek diyordum, kırküç basamak olduğundan da hep tek çıkıyordu. Bu güvenle ona kadar varıyor, sonunda bambaşka bir şeyden söz ediyordum. Ada henüz beni nasıl küçümsediğini anlatmaya fırsat bulamamıştı, ben de susuyordum! Ada'nın yerinde olsam ben o otuz yaşındaki toy delikanlının kıçına bir tekme indirerek karşılardım!

Şunu söylemem gerekir ki, bir bakıma ben sevgilisi koşup boynuna atılmasını bekleyerek susan yirmilik âşığa da tam benziyor değildim. Hiç öyle bir şey beklediğim yoktu. Ben konuşacaktım konuşmasına ya, daha sonra. Eğer kolları sıvamıyorduysam, kendime güvenemediğimdendi. Ben daha soylu, daha güçlü, tanrısal sevgilime daha lâyık olayım diye bekliyordum. Bugünden yarına olabilirdi bu. Neden, beklemeyecektim?

Bu tür bir fiyaskonun yolunu tuttuğumu zamanında farketmemiş olduğumdan da utanıyorum. Dünyanın en basit kızlarından biri ile karşı karşıyaydım, ama düşleye düşleye cilveli bir yosma gibi görmeye başlamıştım onu. Beni hiç umursamadığını kanıtlamayı başardığında ona öylesine bir hınç duymakta haksızdım. Ama ben gerçekle düşleri öylesine arapsaçına çevirmiştim ki, onun beni bir kez bile öpmediğine inanamıyordum bir türlü.

Kadınları yanlış anlamak tam bir erkeklik eksikliği belirtisidir. Eskiden bu tür yanılgılara hiç düşmemiştim, ilişkilerimi daha başlangıçtan gözümde çarpıtmak için Ada konusunda kendimi aldatmış olduğuma inanmam gerekiyor. Ona elde etmek değil, evlenmek amacı ile yaklaşmıştım, bu da alışılmamış bir aşk yoludur, gepgeniş, rahat mı rahat bir yoldur ama, hedefin tam ortasına değil de yanıbaşına iletir insanı. Böyle erişilen aşk başta gelen özelliğinden yoksundur: dişinin iradesini kırmaktan. Böylece erkek kendi rolüne büyük bir tembellik içinde hazırlanabilir, hatta bu tembellik tüm duyularına, görme ve işitme duyularına bile yayılabilir. Ben her Allahın günü kızların üçüne de çiçekler taşıdım, üçüne de garip

armağanlarımı verdim, en önemlisi, şaşılacak bir hafiflikle, her Allahın günü tuttum onlara yaşam öykümü anlattım.

Yaşanan gün daha büyük bir önem aldığında herkesin geçmişini daha büyük bir coşkuyla andığı olur. Hatta, derler ki, insan ölürken, son humması içinde tüm yaşantısı gözlerinin önünden geçermiş yeniden. Şimdi geçmişim beni son ayrılışın şiddeti ile pençesine alıyordu, çünkü ondan çok uzaklara gidiyormuşum duygusu içindeydim. Ve bu geçmiş üç kızın karşısında dilimden düşmüyordu, Augusta ile Alberta'nın büyük bir dikkatle dinleyişlerinden cesaret alıyordum, belki de Ada'nın pek emin olmadığım dalgınlığını örtmek içindi bu. Yufka yürekli Augusta kolay duygulanıyordu, Alberta da benim öğrencilik zamanımın taşkınlıklarını, gelecekte kendisi de bu tür serüvenler yaşama isteği ile yanakları kızararak dinliyordu.

Nice sonra Augusta'dan öğrendim ki, üç kızın hiçbirisi öykülerimin gerçek olduğuna inanmamıştı. Augusta'ya bu yüzden daha değerli bile gözükmüşlermiş, çünkü benim uydurmam olduklarına göre, bana yazgımın zorla çektirdiklerinden daha benimmişler gibi gelmişmiş. Alberta ise inanmadığı bölümleri yine de beğenmişmiş, çünkü içinde çok iyi düşünceler bulmuşmuş. Yalanlarımdan tiksinen yalnız o ağırbaşlı Ada olmuşmuş. Onca çaba sonunda hedefi tam ortasından vuran, kendi seçtiği hedefi değil, onun yanına yerleştirilmiş bir başka hedefi tutturan bir nişancının durumuna düşmüştüm.

Gelgelelim öykülerin çoğu doğruydu. Ne kadarı, tam olarak söyleyemeyeceğim, çünkü Malfenti'nin kızlarından önce başka birçok kadınlara anlattığımdan, ben istemeden birazcık çarpılıp daha anlamlı olmuşlardı. Şu bakımdan doğruydular ki, ben onları başka biçimde anlatamazdım. Bugün artık doğruluklarını kanıtlamak umurumda değil.

Onları benim uydurduğuma inanan Augusta'yı düşkırıklığına uğratmak istemem. Ada'ya gelince, sanırım artık düşüncesini değiştirmiştir, doğruluklarına inanıyordun

Ada ile tam bir fiyaskoya uğramış olduğum, sonunda açık konuşma zamanının geldiğine inandığım an ortaya çıktı. Bu, gün gibi aydınlık sonucu şaşkınlıkla karşıladım, ilkin inanmadım. Benden hoşlanmadığını belirten tek söz etmiş değildi, ben de pek sempatisi olduğu anlamını taşımayan bazı ufak tefek davranışlarını görmeyeyim diye gözlerimi yummuştum. Hem sonra, ben de gereken sözü söylemiş değildim, o kadar ki Ada'nın kendisi ile evlenmeye hazır olduğumu bilmediğini ve —garip davranışlı, pek de

parlak sayılmayacak bir öğrenci olan beni— bambaşka bir şeyin peşinde bile sanabileceğini düşünebilirdim.

Anlaşmazlık hep benim o fazla kesinkes evliliğe yönelik niyetlerimin yüzünden sürüp gidiyordu. Artık Ada’yı tepeden tırnağa istediğim gerçekti, yanaklarını durmadan perdahlıyor, ellerini ayaklarını ufaltıyor, bedenini çevikleştirip inceltiyordum. Hem eş, hem sevgili olarak istiyordum onu. Ama bir kadına ilk kez nasıl yaklaşmışsanız öyle kalır.

O evde tam üç kez ardı ardına beni öteki iki kız karşıladılar. Ada’nın yokluğuna özür olarak ilkin zorunlu bir ziyarete gittiğim, ikinci kez rahatsızlandığını söylediler, üçüncü kez hiç bir özür göstermediler, sonunda ben telâşlanıp sordum. O zaman rastlantı sonucu yöneldiğim Augusta yanıt vermedi, yardım ister gibi Alberta’ya baktı, o yanıtladı: Ada teyzelerinden birine gitmişmiş.

Soluğum kesildi. Ada’nın benimle karşılaşmaktan kaçındığı kesindi. Bir gün önce yokluğuna dayanmış, hatta nasıl olsa ortaya çıkar diye ziyaretimi uzatmıştım. O gün ise birkaç saniye ağzımı açamadan kalakaldım, sonra birdenbire başıma ağrı girdiğini söyleyip gitmek üzere kalktım. Garip, Ada’nın direnişi ile karşılaştığım o ilk gün en güçlü duygum öfke ve küçümseme oldu! Kızı hizaya getirmek için Giovanni’ye başvurmayı da düşündüm. Evlenmeye kalkışan erkek bu tür davranışlarda bulunabilir, atalarının yaptıklarının yinelenmesidir bu.

Ada’nın o üçüncü yokluğu daha da anlam kazanacaktı. Kaderde onun evde olduğunu, ama odasına kapanmış bulunduğunu anlamak da varmış.

Her şeyden önce şunu söylemeliyim, o evde gönlünü kazanamadığım biri daha vardı: küçük Anna. Pek sertçe azarladıklarından artık başkalarının yanında bana saldıramıyordu. Hatta birkaç kez o da ablalarının yanında öykülerimi dinlemişti. Ama tam çıkıp gittiğimde eşikte bana yetişiyor, nezaketle, eğilmemi rica ediyor, ayacıklarının burnunda yükseliyor, minicik ağzını kulağıma yapıştırıp, sesini yalnız benim duyabileceğim kadar alçaltarak:

— Bak, delisin sen, zırdeli! diye fısıldıyordu.

İşin güzeli o yere bakan-yürek yakan, başkalarının yanında bana siz derdi. Bayan Malfenti olduğu zamanlar hemen koşup annesinin kollarına sığınıyor, annesi de onu okşuyordu;

— Benim küçücük Anna’m, nasıl da nazik bir kız oldu, değil mi?

Nazik Anna hiç itiraz etmiyor, sık sık aynı yöntemle bana deli demenin yolunu buluyordu. Ben onun bu bildirisini belki de teşekkür sanılabilecek alçakça bir gülümseme ile karşılıyordum. Çocuğun saldırılarını yetişkinlere anlatacak cesareti olmadığını umuyordum ve kızkardeşinin hakkımda vardığı yargı Ada'nın kulağına gider diye üzülüyordum. O çocuk sonunda beni gerçekten sıkıntıya soktu. Başkaları ile konuşurken onunla gözgöze gelirsem hemen bakışlarımı başka yöne çevirmenin yolunu bulmam gerekiyordu, bunu da doğallıkla yapmam güçtü. Kızardığıma hiç kuşku yok. O masum yaratık yargısı ile bana zarar verebilirmiş gibi geliyordu bana. Armağanlar taşıdım, ama onun kalbini kazanamadım. Kendi gücünün ve benim zayıflığımın farkına varmış olmalıydı, başkalarının önünde araştıran, saygısız gözlerle bakıyordu bana. Sanırım hepinizin bilincinde de, bedenlerimizde olduğu gibi, düşünmekten pek hoşlanmadığımız nazik, örtülü yerler vardır. Ne olduklarını bilmeyiz bile, ama varolduklarını biliriz. Ben de o içimi okumak isteyen çocuk bakışlarından gözlerimi kaçırıyordum.

Ama o evden, yalnız ve bozulmuş olarak çıktığım o gün, eğilip de yine aynı iltifatı dinleyeyim diye arkamdan yetiştiğinde, ona tam bir allak-bullak olmuş deli suratı ile eğildim, ellerimi pençe gibi kasıp öyle bir tehditle kendisine doğru uzattım ki ağlayarak, çığlık çığlığa kaçtı gitti.

Böylece Ada'yı o gün de gördüm, çünkü Anna'nın çığlıklarına koşan o oldu. Küçük kız, hıçkıra hıçkıra bana deli dedi diye kendisini korkuttuğumu anlattı.

— Deli işte, ben de söylemek istiyorum. Ne yaramazlık ettim ki?

Ada'nın evde olduğunu görünce durup çocuğu dinlemedim. Demek kızkardeşleri yalan söylemişlerdi, daha doğrusu yalnız Alberta yalan söylemişti, çünkü Augusta yalan söylememek için görevi ona aktarmıştı! Bir an için herşeyi anlayarak işin doğrusunu kavradım. Ada'ya şöyle söyledim:

— Görüştüğümüze sevindim. Üç gündür teyzenizdesiniz sanıyordum.

O bana yanıt vermedi, ilkin ağlayan çocuğa eğildi. Hakettiğimi sandığım açıklamaları vermekte bu gecikmesi bütün kanımı tepeme sıçrattı. Söyleyecek söz bulamıyordum. Çıkış kapısına doğru bir adım daha attım ve eğer Ada konuşmasaydı çekip gidecek, bir daha dönmeyecektim. O öfke ile artık fazlasıyla uzamış olan bir düşten vazgeçmek pek kolay bir işmiş gibi geliyordu.

Ama bu arada Ada kıpkırmızı kesilmiş, bana döndü, teyzesini evde bulamadığından birkaç saniye önce dönmüş olduğunu söyledi.

Bu beni yatıştırmaya yetti. Hâlâ ciyak ciyak bağıran çocuğa bir anne gibi eğilmiş, ne de sevimliydi! Bedeni öylesine kıvraktı ki, küçüğe daha iyi yaklaşabilmek için küçülmüştü sanki.

Bir kez daha onu benim sayarak durdum, hayranlıkla seyrettim.

Kendimi öylesine sakin duyuyordum ki, az önce gösterdiğim alınganlığı unutturmak istedim, Ada'ya, hatta Anna'ya çok nazik davrandım. İçtenlikle güldüm:

— İkide birde bana deli diyor, ben de gerçek bir deli nasıl olur, bir kerecik göstereyim dedim. Bağışlayın! Sen de korkma, zavallı Anna'cığım, iyi yürekli bir deliyimdir ben.

Ada da çok, ama çok nazik davrandı. Hâlâ hıçkıran ufaklığı azarladı, onun yerine benden özür diledi. Eğer şansım yaver gidip de Anna o öfkeyle koşup gitseydi, konuşacaktım. Bazı yabancı dil öğreten kitaplarda rastlanılan, oturduğu ülkenin dilini bilmeyen insanların yaşamlarını kolaylaştırmak için yapılmış hazır cümlelerden birini söyleyiverecektim: «Sizi babanızdan isteyebilir miyim?». Evlenmek istediğim bu ilk kezdi, bu yüzden hiç tanımadığım bir ülkede bulunuyordum. O zamana değin ilişki kurduğum kadınlara başka türlü davranmıştım. İlk iş, üstlerine başlarına el atardım.

Ama o kesin birkaç sözcüğü bile yanyana getirip söyleyemedim. Ne de olsa belli bir süre gerekirdi! Yüzüme yakaran bir ifade vermem gerekirdi, bu da Anna ile, hatta Ada ile çarpışmamın hemen ardından uygulanması güç bir şeydir, çocuğun çığlıklarına koşan bayan Malfenti de koridorun dibinden bize doğru ilerliyordu bile.

Ada'ya elimi uzattım, o da hemen candan bir hava ile el verdi.

— Yarın görüşürüz, dedim. Hanımefendiden benim için özür dileyin.

Ama güvenle benim elimin içinde duran o eli bırakmakta duraksadım. O anda çekip gitmekle, kızkardeşinin kabalıklarını onarmak için elinden gelen her nezaketi gösteren o kızın yanında elime geçen tek fırsattan vazgeçtiğimi duyuyordum. Birden aklıma geleni yaptım, eline eğildim, dudaklarımı değdirdim. Sonra kapıyı açtım, o ana kadar sol eliyle eteklerine sarılmış duran Anna'yı tutarken sağ elini elime bırakmış olan Ada'nın minicik eline, acaba içinde bir şeyler mi yazılı diye şaşkınlıkla baktığını

gördükten sonra çabucak çıktım. Bayan Malfenti'nin o hareketimi ayrımsadığını sanmıyorum.

Bir an merdivenlerde durdum, daha önceden hiç mi hiç düşünmediğim o hareketime kendim de şaşmıştım. Arkamdan kapattığım o kapıya geri dönmek için hâlâ bir olanak var mıydı acaba, zili çalıp, Ada'ya kendi elinde boş yere araştırdığı o sözcükleri söylemek için izin isteyebilir miydim? Olmaz gibi geldi! Fazla sabırsızlık etmiş, ağırbaşlı davranmamış olurdum. Hem sonra döneceğimi söylemekle açıklamada bulunacağımı önceden bildirmiş oluyordum. Şimdi o açıklamaları almak ona bağlıydı, vermem için bana bir fırsat sağlamalıydı. İşte sonunda üç kıza öykü anlatma faslını kapamış, içlerinden birinin elini öpmüştüm.

Yine de günün kalan bölümü tatsız geçti. Tedirgin, kaygılıydım. Kendi kendime tedirginliğimin yalnızca o serüvenin aydınlığa kavuşmasına sabırsızlandığımdan ileri geldiğini söyleyip duruyordum. Eğer Ada beni geri çevirirse, hiç bozum olmadan koşup başka kadınlar arayabileceğimi düşünüyordum. Ona tüm bağlılığım kendi kendime özgürce verdiğim bir karardan kaynaklanıyordu, şimdi bir başka kararla onu silip geçersiz kılabilirdim! O zaman, o anda dünyada benim için başka kadın olmadığını ve yalnızca Ada'yı istediğimi anlamadım.

Bunu izleyen gece de çok uzun oldu; gözümü kırpmadan desem yeri. Babamın ölümünden sonra geceleri dolaşma alışkanlığını bırakmıştım, şimdi tam evlenmeye karar vermişken o huyumu yeniden edinmek garip olurdu. Bu yüzden erkenden yattım, uyku gelsin, zaman çabucak geçsin diye diliyordum.

Gündüz, Ada'nın, üç kez ben ordayken salonda bulunmayışı konusunda verdiği açıklamalara körükörüne inanmıştım, bu güven kendime eş diye seçtiğim ağırbaşlı kadının yalan nedir bilmediğine olan kesin kanımdan ileri geliyordu. Gelgelelim gece olunca bu güven sarsıldı. Alberta —Augusta konuşmak istemediğinde— o teyze ziyaretini özür diye gösterdiğini kendisine acaba ben mi söyledim kuşkusu içindeydim. Başım alev alev yanarken ona ne demiştim, tam olarak anımsamıyordum, ama o özürden söz ettiğimi kesinlikle anımsadığımı sanıyordum. Yazık! Keşke yapmasaydım, o zaman özür yerine belki de kendisi değişik bir gerekçe ileri sürerdi, ben de yalanını yakalamış, onca istediğim açıklamayı elde etmiş olurdum.

Bu noktada artık Ada'nın benim için ne denli önem kazanmış olduğunu ayrımsayabilirdi, çünkü kendi kendimi yatıştırabilmek için, eğer o beni istemezse, evlenmekten sonsuza dek vazgeçerim diyordum. Yani onun yadsıması benim yaşantımı değiştirecekti. Ve düşlerin birinden öbürüne atlıyor, belki de o yadsımanın benim için bir şans olacağını düşünerek rahatlıyordum. İnsan evlense de, bekâr da kalsa sonunda pişman olacaktır, diyen o Yunan bilgesini anımsıyordum. Kısacası, kendi serüvenime gülme yeteneğini henüz yitirmemiştim; tek eksik olan uyuma yeteneğimdi.

Uykuya daldığımda şafak söküyordu. O kadar geç uyandım ki, Malfenti'leri ziyaretime izin verilen saate birkaç saat kalmıştı. Bu yüzden artık düşgücümü işletmeye, bana Ada'nın ruhunu aydınlatacak başka belirtiler aramaya gerek kalmamıştı. Ama kafamızı bizce çok önemli olan bir konuyu evirip çevirmekten alıkoymak güçtür. İnsan bunu yapabilse daha talihli bir hayvan olurdu. O gün üstüme başıma abartmalı bir özenle hazırlanırken tek düşüncem şuydu: Ada'nın elini öptüğüme iyi mi etmiştim, yoksa dudaklarından da öpmediğime fena mı etmiştim?

Tam o sabah aklıma bir düşünce geldi ve sanırım benim o garip, yeni yetişen delikanlılara yakışır ruh halimin izin verdiği o bir damlacık erkekçe ataklığımı da sildi süpürdü. Acılı bir, kuşkuydu bu: ya Ada benimle ana-babasının zoruyla, sevmeden, hatta benden nefret ederek evlenirse? Çünkü o ailede herkes, yani Giovanni, bayan Malfenti, Augusta ve Alberta ben; seviyorlardı kuşkusuz; yalnızca Ada'dan kuşkum olabilirdi. Ufukta, tam o halk romanlarında sık rastlanan durum beliriyordu: ailesinin zoruyla kötü bir evlilik yapan genç kız. Ama ben buna fırsat vermeyeçektim. İşte Ada ile, daha doğrusu yalnız Ada ile konuşmamı gerektiren bir neden daha. Hazırlamış olduğum basmakalıp cümleyi yöneltmek de yetmeyecekti. Gözlerinin içine bakarak soracaktım ona: «Beni seviyor musun?». Ve eğer, evet diyecek olursa, onu kollarımın arasına alıp içtenlikle titrediğini duyacaktım.

Böylelikle kendimi her şeye hazırlamışım gibi geldi. Oysa o sınavı andıran duruma tam da kitabın açıklamamı isteyecekleri sayfalarını bir kez daha gözden geçirmeden gelmiş bulunduğumu anladım.

Beni bayan Malfenti karşıladı, kocaman salonun bir köşesine oturttu ve kızlardan haber sormamı bile engelleyerek hemen canla başla gevezelik etmeye koyuldu. Bu yüzden hayli dalgınlaştım, tam sırası geldiğinde unutmayayım diye dersimi yineliyordum. Birden sanki bir borazan çalmış

gibi hazırola geçtim. Hanım bir giriş yapıyordu. Bana kendisinin ve kocasının dostluğu, küçük Anna da içinde olmak üzere tüm ailenin sevgisi üstüne güvence vermekteydi. Nice zamandır tanışıyorduk. Dört aydır her gün görüşüyorduk.

— Beş! diye düzelttim ben, geceleyin hesaplamış, ilk ziyaretimi sonbaharda yapmışken şimdi ilkbaharın ortasında olduğumuzu anımsamıştım.

Hanımefendi benim hesabımı denetlemek ister gibi biraz düşündükten sonra:

— Evet: Beş! dedi. Bana öyle geliyor ki siz artık Augusta için tehlikeli olmaya başladınız.

— Augusta için mi? diye sordum. Yanlış işittim sanmıştım.

— Evet! diye onayladı hanımefendi. Ona umut veriyorsunuz, onun için tehlikeli sayılırsınız.

Durumu safça ortaya döktüm:

— Ama benim gözüm Augusta'yı görmüyor bile. Hanım bir şaşkınlık (belki de bana öyle geldi), üzüntülü bir şaşkınlık belirtisinde bulundu.

Bir yanlışlık gibi gözüken, ama ne denli önemli olduğunu hemen kavradığım şeyi çabucak açıklayabilmek için var gücümle kafa yoruyordum. Kafamda o beş ay içinde, her ziyarette Ada'yı gözlediğimi ayrımsıyordum. Augusta ile birlikte çalgı çalmıştım, gerçekten de kimi kez durup beni dinlediği için, onunla Ada ile konuştuğumdan çok konuşmuştum, ama yalnızca benim öykülerime kendi onayım da katarak Adaya açıklasın diye. Anneleriyle açıkça konuşup Ada hakkında beslediğim emelleri açmalı mıydım? Ama, az önce, Ada ile başbaşa konuşup yüreğini yoklamayı kararlaştırmıştım. Belki de bayan Malfenti ile konuşmuş olsaydım işler başka bir yön alacaktı, yani Ada ile evlenemeyince, Augusta ile de evlenemeyecektim. Bayan Malfenti'yi görmeden önce verdiğim karara uyarak, bana onun söylediği şaşırtıcı şeyleri duyunca sustum.

Var gücümle düşünüyordum, gelgelelim kafam biraz karışmıştı. Anlamak istiyordum, tahmin etmek istiyordum, hem de çarçabuk. İnsan gözlerini faltaşı gibi açtı mı eşyaları iyi seçemez. Beni evlerinden kovmaları olanağı aklımdan gelip geçti. Bunu asla yapmazlar diye düşündüm. Suçsuzdum ben, korumak istedikleri Augusta'ya kur yapmış değildim ki. Ama belki de Ada'yı korumak için Augusta hakkında bazı niyetlerim olduğunu ileri sürüyorlardı. Peki artık hiç de bebek sayılmayacak yaşta olan

Ada'yı neden böylesine korusunlardı? Ben onu düşlerimin dışında saçından yakalamamış olduğuma emindim. Aslında tek yapabildiğim dudaklarımı eline şöyle bir değdirmek olmuştu. O eve girmemi yasaklamalarını istemiyordum, çünkü oradan ayrılmadan önce Ada ile konuşmak istiyordum. Bu yüzden titrek bir sesle sordum:

— Hanımefendi, hiç kimsenin canını sıkmamak için ne yapmam gerekiyorsa siz söyleyin.

Duraksadı. Bağıra çağıra düşünen Giovanni ile iş yapmayı yeğlerdim. Sonra kararlı olarak, ama sesinin tonundan açık seçik anlaşılan bir nezaket çabası içinde şöyle yanıtladı:

— Bir süre bize o kadar sık gelmemelisiniz; yani her gün değil de, hafta iki-üç kez gelin.

Eğer kabaca gidip bir daha dönmememi söylemiş olsaydı, ben kuşkusuz o evdeki varlığıma hiç değilse bir-iki gün daha katlansınlar diye yalvarırdım, yalnızca Ada ile olan ilişkilerimi açığa çıkarabileyim diye. Oysa korktuğum kadar sert olmayan bu sözler bana gücendiğimi belirtme fırsatını verdi:

— Aman efendim, dilerseniz bu eve bir daha hiç ayak atmayayım!

Umduğum tepkiyi gördüm. Hanım, karşı koydu, yeniden, hepsinin bana ne kadar çok değer verdiklerini söyledi, kendisine gücenmeyeyim diye ricalar etti. Ben de geniş yürekti davrandım, istediği her şeyi vâdettim, yani evlerine şöyle bir dört-beş gün gelmeyeceğimi, ondan sonra haftada iki-üç kez düzenli olarak uğrayacağımı, en önemlisi, kendisine gücenmediğimi söyledim.

Bu sözleri verdikten sonra bunları yerine getireceğimi de belirtmek istedim ve gitmeye niyetlenerek kalktım. Hanım gülerek itiraz etti:

— Benim için hiç mi hiç tehlikeli olmadığınıza göre kalabilirsiniz.

Ben, bir anda anımsadığım bir işim yüzünden gitmek zorunda olduğumu söyleyerek izin istiyordum, aslında başıma gelen olağan dışı serüveni enine boyuna düşünmek için yalnız kalmakta sabırsızlanıyordum, ama hanım ille de kalayım, kendisine gücenmediğimi kanıtlayayım diye neredeyse yalvardı. Bu yüzden kaldım, hiç canım istemediği halde hanımın birtakım kadın modaları, tiyatro, ilkbaharın pek kurak başladığı konularında sonu gelmez boş gevezeliklerini dinlemek işkencesine katlandım.

Çok geçmeden, kaldığıma sevindim de, çünkü biraz daha aydınlanmam gerektiğim farkettim. Artık sözlerini işitmez olduğum

hanımın lâfını kabaca kestim, şöyle sordum:

— Peki ailede herkes beni bu evden uzak durmaya çağırdığınızı öğrenecek mi?

Yaptığımız anlaşmayı bir an unutmuş göründü, sonra itiraz etti:

— Evden uzak durmak mı? Canım yalnızca birkaç günlüğüne. Ben kimseye bir şey söylemeyeceğim, siz de konuştuklarımızı kendinize saklamak nezaketini gösterirseniz müteşekkir olurum.

Bunu da vâdettim, hatta eğer neden eskisi kadar sık gelmediğim sorulacak olursa çeşitli özürler bulurum diye de vâdettim. O an için hanımın söylediklerine inandım ve Ada'nın benim böyle birden ortadan yokolmamdan şaşırabileceğini, üzülebileceğini düşündüm. Pek zevkli geldi!

Biraz daha kaldım, hep öyle bir esin gelir de bir şey söylerim diye bekliyordum, hanım da tutmuş yiyecek fiyatlarının son zamanlarda başedilmeyecek kadar artmış olduğunu anlatıyordu.

Esin yerine gele gele Rosina hala geldi, Giovanni'nin ablasıydı ama, aklı onun yarısı kadar bile yoktu. Ama ahlâk yapısının bazı özellikleri ile kimin kardeşi olduğunu hemen açığa vuruyordu. Her şeyden önce, kendi hakları ve başkalarının görevleri konusunda —kendi dediğini ettirebilmek için hiç bir silâhı bulunmadığından hayli gülünç kaçan— bir bilinci, sonra da bir çabucak sesini yükseltme alışkanlığı vardı. Erkek kardeşinin evinde o denli hak sahibi olduğuna inanmıştı ki —sonradan öğrendiğime göre— uzun zaman bayan Malfenti'yi evde yeri olmayan bir yabancı saymıştı. Evlenmemişti, tek hizmetçisi ile birlikte yaşıyor, ondan da hep en büyük düşmanıymış gibi söz ediyordu. Öldüğünde, karımdan, son demlerine kadar başından ayrılmayan hizmetçi çıkıp gidinceye değin eve gözkulak olmasını istedi. Giovanni'nin evinde, herkes saldırganlığından yılarak ona dişini sıkıyordu.

Yine de çekip gitmedim. Rosina teyzenin en sevdiği yeğeni Ada idi. Dostluğunu kazanmak isteyerek, söyleyecek hoş bir söz aradım. Son gördüğümde (yani göz ucuyla gördüğümde, çünkü yüzüne bakma gereğini duymamıştım), o dışarı çıkar çıkmaz yeğenlerinin renginin solgun olduğunu söylediklerini anımsadım. Hatta içlerinden biri şöyle demişti:

— Yine hizmetçiye öfkelenip kanını bozmuştur! Aradığımı bulmuştum. İhtiyar hanımefendinin buruşuk yüzüne sevecenlikle bakarak dedim ki:

— Sizi hayli iyileşmiş görüyorum efendim.

Hay o lâfı etmez olsaydım. Hayretler içinde yüzüme bakıp itiraz etti:

— Ben her zaman neysem oyum. Ne zamandan beri iyileşmişim yani?

Kendisini son kez ne zaman görmüştüm, bilmek istiyordu. Tarihi tam olarak belleğimde kalmamıştı, bütün bir öğleden sonrayı birlikte, üç küçükhanımla o salonda, ama o sıra olduğumuz yanda değil, öte yanda oturarak geçirdiğimizi anımsatmak zorunda kaldım. Ben şöyle kendisi ile ilgilenir görünmek istemiştim, ama onun istediği açıklamalarla iş uzadıkça uzadı. Sahtekârlığım ağır gelmeye başlamıştı, tam bir işkence oluyordu bana.

Bayan Malfenti gülümseyerek söze karıştı:

— Sakın Rosina hala şişmanlamış demek istemiş olmayasınız?

Hay aksi şeytan! Erkek kardeşi gibi çok iri kıyım olan, yine de zayıflama sevdasında olan Rosina halayı bunun için öfkelendirmiştim demek.

— Şişmanlamış mı? Yok canım! Ben yalnızca hanımefendinin rengi daha iyi demek istemiştim.

Sevecenlik görüntüsünü sürdürmeye çalışıyordum, aslında ağzımdan bir saygısızlık çıkmasın diye güç tutuyordum kendimi.

Rosina hala bundan da pek hoşlandı denemez. Son zamanlarda hiç de rahatsızlanmış değildi, neden hastaymış gibi gözüktüğünü anlayamıyordu. Üstelik bayan Malfenti de onu haklı çıkardı:

— Tam tersine, onun özelliklerinden biri de renginin değişmemesidir, dedi bana dönerek. Öyle değil mi, ne dersiniz?

Öyle, derdim. Öyle demeyip de ne diyecektim? Hemen toparlanıp kalktım. Rosina halayı biraz yumuşatacağımı umarak büyük bir sıcaklıkla elimi uzattım, gel gör ki o, lütfedip elimi sıkarken başka yana bakıyordu.

Evin eşiğini aşar aşmaz ruh halim değişti. Kurtulmuştum! Artık bayan Malfenti'nin niyetlerini araştırmam ya da Rosina halaya kendimi beğendirmek için çabalamam gerekmiyordu. Sanırım Rosina hala o sertliği ile araya girmeseydi, bayan Malfenti olacak o dolapçı kadın amacına tümüyle ulaşmış olacak, o evden bana çok iyi davranılmış olduğuna inanarak uzaklaşacaktım. Merdivenleri atlaya atlaya indim. Rosina hala bayan Malfenti'nin söylediklerine bir yorum getirmişti sanki. Bayan Malfenti evinden birkaç gün uzak durmamı önermişti. Sayın hanımefendi lütfetmişlerdi! Onun beklediğinden de âlâsını yapacaktım, bir daha hiç

görmeyecekti beni! Amma da işkence etmişlerdi bana, hala hanım, hatta Ada bile! Ne hakları vardı buna? Evlenmek istedim diye mi? Ben bunu düşünmüyordum ki artık! Ne güzel şeymiş özgürlük!

Şöyle bir çeyrek saat bu duygu ile kanatlanarak sokaklarda koştum. Sonra özgürlüğümün ufkunu daha da genişletmek gereğini duydum. O eve bir daha ayak atmama isteğimi vurgulayacak bir şeyler yapmalıydım. Bir veda mektubu yazma düşüncesini hemen bir yana bıraktım. Niyetimi bildirmezsem daha da üstten alarak ayrılmış olacaktım. Giovanni'yi de, tüm ailesini de unutacaktım, o kadar.

Kararımı belirtecek zarif, nazik, bu yüzden de biraz alaylı davranışı buldum. Hemen bir çiçekçiye koştum, şahane bir çiçek buketi yaptırdım, üzerine yalnızca tarihi yazdığım kartvizitimi iliştirip bayan Malfenti'ye gönderdim. Başka şey yazmaya gerek yoktu. Unutmayacağım bir tarihti bu, belki Ada ile annesi de unutmayacaklardı: 5 mayıs, Napolyon'un ölüm yıldönümü.

Buketi yollamakta acele ettim. Aynı gün varması son derece önemliydi.

Ya sonra? Her şey yapılıp bitmişti, her şey, çünkü artık yapacak hiçbir şey kalmamıştı! Ada tüm ailesi ile birlikte benden koparılmıştı, ben de artık hiçbir şey yapmadan yaşamak zorundaydım, içlerinden biri gelip beni arasın, başka bir şey yapmak ya da söylemek fırsatı versin diye bekleyecektim.

Koşup yazıhaneme kapandım, düşünmek için. Acılı sabırsızlığıma kapılsaydım, çiçek buketinden önce varmak pahasına koşa koşa o eve geri dönerdim. Bulacak özür mü yoktu. Şemsiyemi unutmuş olabilirdim!

Bu tür bir şey yapmak istemedim. O çiçek buketini göndermekle çok güzel, bir tutum benimsemiştim, bunu sürdürmek gerekiyordu. Şimdi hiçbir davranışta bulunmadan oturmalıydım, bundan sonraki davranış onlara düşüyordu.

Yazıhanemde kendimle başbaşa kalır da ferahlarım diye düşünüyordum, ama gözyaşına kadar varan umutsuzluğumun nedenlerini açıklamaktan başka bir işe yaramadı. Ada'yı seviyordum ben! Bu fiilin yerinde olup olmadığım henüz bilmiyordum, çözümlemeyi sürdürdüm. Onun yalnız benim olmasını değil, karım olmasını istiyordum. Olgunlaşmamış bedeninin üstünde o mermersi yüzü ile onu, kendisine öğretmeyeceğim, sonsuza dek vazgeçeceğim ruhuma akıl erdiremeyen

ağırbaşlılığı ile onu, bana zekâ ve çalışma dolu bir yaşantıyı öğretecek olan onu. Her şeyi ile istiyordum onu, her şeyi istiyordum ondan. Sonunda gereken fillin tam bu olduğunda karar kıldım: Ada'yı seviyordum ben.

Bana ışık tutacak, çok, ama çok önemli bir şey düşünmüşüm gibi geldi. Duraksamaya paydos! Beni sevip sevmediğini öğrenmenin önemi kalmamıştı. Onu elde etmeye çalışmam gerekiyordu, eğer karar vermek Giovanni'nin elindeyse kendisiyle konuşmanın gereği yoktu artık. Mutluluğa varmak için her şeyi hemen aydınlatmalıydım ya da her şeyi unutup hastalığımdan iyileşmeliydim. Neden bekleyip de onca acıyı çekeydim? Ada'yı sonsuza dek yitirdiğimi öğrenirsem —bunu da yalnız Giovanni'den öğrenebilirdim— hiç olmazsa zamanla savaşmam gerekmezdi, ben onu arkasından itelemek gereğini duymadan o, ağır akışını sürdürürdü. Bir varış noktası her zaman durgundur, çünkü zamanın dışındadır.

Hemen koşup Giovanni'yi aradım. İki koşu yapmak zorunda kaldım. Birisi, bir zamanlar atalarımız öyle demişler diye, bizim de Yeni Evler dediğimiz o sokaktaki yazıhanesine. Günbatımı sırasında pek geleni geçeni olmayan, deniz kıyısına çok yakın bir sokağı gölgeleyen, yüksek, eski evlerdi bunlar, hızla ilerleyebildim. Yürürken kendisine yönelteceğim sözleri en kestirme tarafından hazırlamaktan başka bir şey düşünmedim. Kızı ile evlenmeye karar verdiğimi söylemem yeterdi. Ne gönlünü kazanmam, ne aklını çelmem gerekirdi. İş adamıydı o, sorumu anlar anlamaz nasıl yanıtlayacağını bilirdi. Ama beni kaygılandıran şey böyle bir durumda İtalyanca mı, Lehçe mi konuşmam gerektiğiydi[5].

Ama Giovanni yazıhanesinden ayrılmış, Tergesteo'ya gitmişti bile. Ben de peşinden. Daha yavaş yürüyordum, çünkü biliyordum ki başbaşa konuşabilmek için Borsada daha uzun süre beklemem gerekecekti. Sonra Cavana sokağına varınca daracık yolu tıkayan kalabalık yüzünden adımlarımı ağırlaştırmak zorunda kaldım. İşte tam o kalabalığı yarıp geçmek için çabalarken saatlerdir aradığım aydınlık içime doğuverdi. Malfenti'ler benim Augusta ile evlenmemi istiyorlardı, Ada ile evlenmemi istemiyorlardı, bunun nedeni de basitti: Augusta bana tutkundu, Ada değildi. Hiç değildi, çünkü öyle olsa araya girip bizi birbirimizden koparmazlardı. Ben Augusta için tehlikeliymişim demişlerdi, ama aslında bana tutulup da kendini tehlikeye atan oydu. Bir anda her şeyi aileden biri

kalkıp da açıklamışçasına apaçık anladım. Ayrıca Ada'nın benim o evden uzaklaştırılmamı onayladığını da anladım. Beni sevmiyordu o, hiç değilse kızkardeşi sevdiği sürece sevmeyecekti. Demek ki Cavana sokağının kalabalığının ortasında, yazıhanemin yalnızlığında düşündüğümden daha iyi düşünmüşüm.

Bugün, beni evliliğe ulaştıran o unutulmayacak beş günü belleğimde canlandırdığımda, zavallı Augusta'nın beni sevdiğini öğrenince yumuşamamış olmama şaşıyorum. Artık Malfenti'lerden kovulmuştum ya, Ada'yı öfke ile seviyordum. Bayan Malfenti'nin beni boş yere uzaklaştırmış olduğunu açıkça görmüştüm, çünkü ben o evde kalıyordum, hem de Ada'nın yanıbaşında, Augusta'nın yüreğinde, öyleyse neden içime su serpmiyordu bu? Oysa bayan Malfenti'nin Augusta'yı tehlikeye sokmamam, yani onunla evlenmem yolundaki çağrısı bir yeni aşağılama gibi geliyordu. Beni seven çirkin kızı küçümsüyordum, oysa benim sevdiğim güzel ablasının beni küçümsemesine razı değildim.

Adımlarımı yeniden hızlandırdım, ama yolumu değiştirdim, kendi evime yöneldim. Artık Giovanni ile konuşmak gereksinimini duymuyordum, çünkü nasıl davranmam gerektiğini açık seçik biliyordum: hem öylesine umutsuzluk verici bir açıklıkla biliyordum ki, belki de bu, fazla ağır akan zamandan kopararak sonunda huzura kavuşturacaktı beni. Kalkıp Giovanni denen o saygısızla konuşmak tehlikeli bile olabilirdi. Bayan Malfenti öyle ince konuşmuştu ki ancak tâ Cavana sokağına varınca anlayabilmiştim. Kocası başka türlü davranabilirdi. Belki tutup şöyle derdi: «Neden Ada ile evlenmek istiyorsun bakalım? Augusta'yı alsan daha iyi olmaz mı?». Çünkü onun hiç unutmadığı ve bu durumda kendisine ışık tutabilecek bir belirti vardı: «Hasmına işi her zaman açık seçik anlatmalısın, çünkü ancak a zaman ondan daha iyi anladığına güvenebilirsin». Öyleyse? Bunun sonucunda ilişkimiz kesinlikle kopacaktı. Ancak o durumda zaman dilediğince ilerleyebilirdi, çünkü artık işine karışmak için hiç bir nedenim olmayacaktı: ölü noktaya varmış olacaktım!

Giovanni'nin bir başka belitini de anımsayıp dört elle sarıldım, çünkü yüreğime kocaman bir umut salıyordu. Beş gün süre ile elden bırakmadım onu, tutkumu hastalığa dönüştüren o beş günde. Giovanni hep derdi ki, bir işin tasfiyesinden ele gelir bir yarar beklenmiyorsa tasfiyede acele etmek yersizdir: her iş zaten er geç tasfiye noktasına gelir, dünya tarihinin o kadar uzun, askıda kalmış işlerin sayısının da o denli az oluşu bunun kanıtıdır.

Ayrıca tasfiye edilmedikçe her işin kârlı bir gelişme göstermesi umudu da açıkmış.

Giovanni'nin bunun tam tersini ileri süren belitleri de olduğunu anımsamadım, ama ben buna sarıldım. Nasıl olsa bir şeye sarılmak zorundaydım. İşimi benim lehime geliştirecek yeni bir şeyin ortaya çıktığını öğrenmedikçe yerimden kımıldamamak konusunda demir gibi sert bir karar verdim. Ve bundan öylesine zararlı çıktım ki, belki daha sonra hiçbir kararıma uzun süre uyamayışım bundandır.

Bu kararı verir vermez bayan Malfenti'den bir pusula aldım. Zarfın üzerindeki yazısını tanıdım ve açmadan önce bana kötü davrandığına pişman olup peşimden koşması için o demir gibi kararımın yettiğini düşünüp kendimi avuttum, içinde gönderdiğim çiçeklere teşekkür ettiği anlamına, gelen *t. e.* (teşekkür ederim) harflerinden başka bir şey bulamayınca umutsuzluğa kapıldım, kendimi yatağımın üzerine attım, neredeyse bedenimi oraya çivilemek, koşup kararımdan vazgeçmemi önlemek ister gibi dişlerimi yastığa geçirdim. Amma da alaylı bir sükûnet saçıyordu o harfler! Benim kartvizitime düştüğüm, başlı başına bir karar, hatta bir sitem anlamını taşıyan o tarihinkinden çok daha büyüktü anlamı. Boynu vurulmadan önce I. Charles *remember*[6] demişti, o günün tarihini düşünmüş olmalıydı! Ben de hasmımı anımsamaya ve korkmaya özendirmiştim!

Korkunç bir beş gün beş gece geçti, şafaklarını ve gün batımlarını saydım, başlangıç ve son anlamına geliyorlardı, özgürlük saatimi, yeniden aşkım için çarpışma özgürlüğünü yaklaştırıyorlardı!

Kendimi bu savaşıma hazırlıyordum. Artık kızın benim nasıl olmamı istediğini biliyordum. O günlerde verdiğim kararları kolayca anımsayabiliyordum, çünkü daha yakın zamanlarda onların tıpatıp benzeri kararlar verdim; hem zaten kararlarımı bir kâğıda not etmişim, hâlâ saklıyorum. Daha ağırbaşlı davranmaya karar vermiştim. Bu herkesi güldüren ve beni küçülten, aynı zamanda çirkin Augusta'nın beni sevmesine, Ada'mın beni aşağılamasına neden olan o fıkralarımı anlatmayacağım anlamına geliyordu. Sonra her sabah saat sekizde nicedir görmediğim yazıhanemde olma kararım vardı, Olivi ile haklarımı tartışmak için değil, onunla birlikte çalışmak ve zamanı gelince işlerimin yönetimini üstlenebilmek için. Bunun, o günden daha sakin bir zamanda

gerçekleştirilmesi gerekiyordu, sigarayı bırakmayı da, yine daha sonraya, yani özgürlüğüme yeniden kavuşacağım ana ertelemem gerekiyordu, çünkü o korkunç ara dönemi büsbütün dayanılmaz kılmamalıydım. Ada kusursuz bir koca hakediyordu. Bu yüzden ciddi kitaplar okumak, sonra her gün yarım saatimi jimnastik salonunda geçirmek, haftada iki kez ata binmek gibi başka kararlar da vardı. Günün yirmidört saati ancak yeterdi bunlara.

O ayrılık günlerinde kıskançlıkların en acısı her saatime eşlik etti. Birkaç hafta sonra Ada'nın gönlünü kazanmaya hazırlanmak için tüm kusurlarımı düzeltmek kahramanca bir karardı. Ya bu arada? Ben bir yandan zorunlukların en çetinine katlanırken kentin öteki erkekleri uslu duracaklar mıydı, kadınımı benden çalmaya kalkışmayacaklar mıydı? Aralarında mutlak hoşa gitmek için onca parende atması gerekmeyen biri çıkabilirdi. Ben biliyordum ki, bildiğimi sanıyordum ki, Ada kendisine uygun biriyle karşılaşır karşılaşmaz âşık olmayı beklemeksizin evet derdi. O günlerde, iyi giyimli, sağlıklı, rahat bir erkeğe rastladım mı nefret ediyordum: sanki Ada'nın aradığı adammış gibi geliyordu. O günlerden en çok anımsadığım şey, yaşamıma bir sis gibi çöken kıskançlıktır.

O günlerde Ada'yı benden alıp götürecekler diye kapıldığım korkunç kuşkuyu yinelemenin yeri yok, artık işlerin nasıl sonuçlandığını biliyoruz. O ıstırap günlerinin anısına döndüğümde müneccimlik yeteneğime hayran kalıyorum.

Geceleyin birçok kez o evin pencerelerinin altından geçtim. Görünürde, yukarda ben olduğum zamanlardaki gibi eğleniyorlardı. Geceyarısı, ya da geceyarısına yakın salonun ışıklarını söndürüyorlardı. O sırada evden ayrılacak bir ziyaretçiye yakalanmak korkusuyla oradan kaçıyordum.

Ama o günlerin her saatini azaba çeviren bir şey de sabırsızlıktı. Neden hiç kimse beni sormuyordu? Neden Giovanni harekete geçmiyordu? Beni ne evinde, ne de Tergesteo'da görmeyince şaşması gerekmez miydi? Yoksa benim evden uzaklaştırılmama o da mı razıydı? Gündüz gece gezintilerimi çoğu kez yarıda keserek eve koşuyordum, acaba beni aramaya gelen oldu mu diye. Kuşku içinde, gidip yatamıyor, uyanık kalıp zavallı Maria'yı sorguya çekiyordum. Bana en kolay ulaşılabileceği yerde, evimde kalıp saatlerce bekliyordum. Ama hiç kimse sormadı beni ve kuşkusuz, harekete geçmeye ben karar vermeseydim bugün hâlâ bekârdım.

Bir akşam, kulübe oyun oynamaya gittim. Babama verdiğim bir sözden ötürü yıllar yılı oraya adım atmamıştım. Sözüm geçerliğini yitirmiş gibi geliyordu, çünkü babam benim böylesine acı durumda kalacağımı, kendimi oyalayacak bir şey bulmam gerekeceğini düşünmüş olamazdı. İlkin bir servet kazandım, bu da bana acı verdi, çünkü aşktaki talihsizliğimin karşılığıymış gibi geldi. Sonra talihim tersine döndü yine üzüldüm, çünkü aşka yenildiğim gibi kumara da yenilmişim gibi geldi. Çok geçmeden oyundan iğrendim: bana lâyık değildi, Ada'ya hiç değildi. Bu aşk öylesine arıtmıştı beni!

O günlerden bir anımsadığım da aşk düşlerinin o kaskatı gerçek karşısında yıkılıp gittiğiydi. Düş bambaşka bir şeydi artık. Aşk değil, zafer düşlüyordum. Bir kez uykumu Ada'nın bir ziyareti şenlendirdi. Gelinlik giymişti, yanımda, mihraba doğru yürüyordu, ama bizi yalnız bıraktıklarında o zaman bile, sevişmedik. Kocasıydım ve kendisine şunu sormaya hakkım vardı artık: «Bana böyle davranmalarına nasıl izin verebildim?». Başka bir hak peşinde değildim.

Çekmecelerimden birinde, Ada'ya, Giovanni'ye, bayan Malfenti'ye yazılmış mektup karalamaları var. O günlerden kalma. Bayan Malfenti'ye yalın bir mektup yazmışım, uzun bir yolculuğa çıkmadan kendisine veda ediyormuşum. Ama böyle bir şeye niyetlendiğimi hiç anımsamıyorum; kimsenin gelip beni aramayacağına iyice inanmadan kentten ayrılamazdım. Gelip beni arasalar da bulamasalar ne felâket olurdu! O mektupların hiçbiri gönderilmedi. Sanırım aslında yalnızca düşüncelerimi kâğıda dökebilmek için yazmıştım onları.

Yıllardır kendimi hasta sayıyordum, ama benden çok başkalarını üzen bir illetti benimki. «Üzüntü» illetini böyle tanıdım işte, beni pek mutsuz eden bir alay tatsız bedensel duyudan oluşuyordu.

Şöyle başladı. Gece saat bir sularında, uyku tutmayınca yataktan kalktım, yumuşacık gecenin içinde yürüye yürüye dış mahallelerden birinde o zamana değin hiç ayak basmadığım bu yüzden hiçbir tanıdıkla karşılaşmayacağım bir kahveye vardım: çok memnundum, çünkü bayan Malfenti ile, yatakta başladığım ve kimsenin burnunu sokmasını istemediğim bir tartışmayı sürdürmek istiyordum. Bayan Malfenti bana yeni yeni sitemlerde bulunmuştu. Kızları ile «oyuncak gibi» oynadığımı söylüyordu. Şimdi, eğer böyle bir şeye kalkıştıysam bunu kuşkusuz yalnız Ada ile denemiştim. Belki de Malfenti'lerde artık bana bu tür suçlamalar

yöneltildiğini düşündükçe soğuk terler döküyordum. Ortada gözükmeyen kişi hep haksızdır, benim aleyhime elbirliği etmek için uzaklığımdan yararlanmış da olabilirlerdi. Kahvenin parlak ışığında kendimi daha iyi savunuyordum. Kuşkusuz ayağımı Ada'nın ayağına değdirmeyi istediğim olmuştu birkaç kez, hatta bir seferinde, onun da rızasıyla değdirdim sanıyordum. Sonra anlaşıldı ki masanın tahtadan ayağına basmıştım, o da bunu anlatmış olamazdı.

Bilardoya bakar gibi yapıyordum. Koltuk değneğine dayanarak bir bey yaklaştı, gelip tam yanıma oturdu. Bir limonata ısmarladı, garson benim siparişimi beklediğinden, dalgınlıkla ben de bir limonata ısmarladım, oysa limon tadından oldum olası hoşlanmam. Bu sırada iliştiğim peykeye dayalı duran koltuk değneği yere kaydı, ben de neredeyse içgüdüsel bir davranışla eğilip kaldırdım.

— Ooo, Zeno! dedi zavallı topal, teşekkür etmek isterken tanımıştı beni.

Ben şaşırdım:

— Tullio! diye bağırdım, elimi uzattım. Okul arkadaşıydık, sonra uzun yıllar hiç görüşmemiştik. Onun liseyi bitirdikten sonra bir bankaya girip iyi bir yer tuttuğunu biliyordum.

Ama yine de o kadar dalgındım ki, sağ bacağının nasıl olup da koltuk değneği kullanmasını gerektirecek kadar kısa kaldığını kabaca sordum.

O hiç keyfini kaçırmadan, altı ay önce romatizmaya tutulduğunu, sonunda bacağının sakatlandığını anlattı.

Hemen bir yığın tedavi öğütledim. Pek fazla çaba harcamadan karşısındakinin derdine içten katılırmış gibi yapmanın en iyi yoludur bu, Hepsini uygulamıştı. Bu noktada bir öğüt daha verdim:

— E bu saatte neden gidip yatmıyorsun hâlâ? Gece havası sana hiç de iyi gelmez sanırım.

Tatlı tatlı takıldı bana: gece havası bana da yaramazmış, insan romatizmaya henüz tutulmamışsa bile yaşadığı sürece tutulma olasılığı var demekmiş. Sabahın ilk saatlerinde yatmaya gitmenin Avusturya Anayasasında bile yeri varmış. Öte yandan genellikle düşünüldüğünün tersine, romatizmanın sıcakla soğukla ilgisi yokmuş. Kendi hastalığını incelemişmiş, aslında bu dünyada romatizmanın nedenlerini ve çarelerini araştırmaktan başka işi de yokmuş. Bankadan tedaviden çok o araştırmayı derinleştirebilmek için uzun bir izin almak zorunda kalmış. Sonra bana

tuhaf bir tedavi yöntemi uyguladığını anlattı. Her gün bol bol limon yiyormuş. O gün otuz tane kadar yemişmiş, ama alıştıra alıştıra daha çoğuna da dayanabileceğini sanıyormuş. Ona bakarsanız limon daha başka birçok hastalıklara da birebirmiş. Limon yemeye başlayalı beri aşırı sigara içmekten bile o denli sıkıntı çekmez olmuşmuş, o da sigaraya mahkûmmuş.

Onca asidi düşününce tüylerim diken diken oldu, ama hemen ardından daha neşeli bir yaşam görüntüsü sergilendi önümde: limon sevmezdim sevmesine, ancak gerekeni ya da istediğimi zararsızca yapabilmek olanağını verseler, başka her türlü zorlamadan kurtarsalar ben de sepetler dolusu limon yiyebilirdim. Pek hoşumuza gitmeyen bir şeyler de yapmak pahasına, istediğimizi yapabilmek gerçek özgürlüktür aslında. Tutsaklık ise sevilen şeylerden el çekmektir: Herkül'ün değil, Tantal'in durumudur.

Ardından Tuilio da benden haberler almaya pek hevesliymiş gibi göründü. Ben ona mutsuz aşkımı anlatmamaya kesin kararlıydım ama içimi dökmem de gerekiyordu. Dertlerimi (aslında pek ıvır zıvır şeyler) öylesine abartarak anlattım ki, sonunda gözlerim yaşardı, Tuilio ise benim ondan daha hasta olduğumu sanarak kendini daha iyi duyuyordu.

Çalışıyor muyum diye sordu. Kentte herkes hiçbir iş yapmadığımı söylüyormuş, ben de, bana mutlaka acımalarına gereksinim duyduğum bir sırada bana imrenir diye korkuyordum. Yalan söyledim! Yazıhanemde çalıştığımı anlattım, çok değil, her gün en az altı saat, çünkü zaten babamın ve annemin miras bıraktıkları bir takım karmakarışık işler bir altı saatimi daha yiyordu.

— Oniki saat ha! diye söylendi Tuilio, durumdan pek memnun eden bir gülümseme vardı yüzünde, en çok dilediğim şeyi yaptı, acıdı bana: — İmrenilecek bir halin yok doğrusu!

Pek yerinde bir sonuçtu bu, öylesine duygulandım ki, gözyaşlarımı göstermemek için hayli çaba harcamam gerekti. Kendimi her zamankinden de mutsuz duydum o yumuşacık kendime acınma duygusu içinde incinmeye pek hazır olduğum kolayca anlaşılıyor.

Tuilio yine başlıca eğlencesi olan hastalığından söz etmeye koyulmuştu. Bacak ve ayak anatomisini incelemişmiş. İnsan hızlı hızlı yürürken bir adım atmak için gereken zamanın yarım saniyeyi aşmadığını, bu yarım saniyeceğin içinde oynayan kas sayısının ellidördü bulduğunu gülerek anlattı. Olduğum yerde sarsıldım, aklım bacaklarıma kaydı, o

cehennem makinesini araştırdım. Buldum da, sanırım. Gerçi elli dört tane düzenek bulmadım, ama akıl almaz bir kargaşa ile karşılaştım, üstelik dikkatimi üzerinde toplar toplamaz hemen altüst oluverdi bu.

Kahveden çıktığımda topallıyordum, birkaç gün sürdü topallamam. Yürümek gözümde ağır, hatta biraz acılı, bir uğraşa dönüşmüştü. Galiba o girift olmuş çarkların yağı tükenmişti, kımıldadıkça birbirlerini yıpratıyorlardı. Birkaç gün geçti geçmedi, daha da beter bir illete tutuldum, birinciyi arar oldum. Gel gör ki, bugün bile, bu satırları yazarken, yürüdüğümde bir bakacak olsa elli dört hareket birbirine karışır, düşecek gibi olurum.

Bu ilk illeti Ada'ya borçluyum. Nice hayvan aşka tutulduklarında avcıların ya da başka hayvanların pençesine düşerler. Ben de o zamanlar hastalığın pençesine yakalandım ve eğer o cehennem makinesinin varlığını bir başka zaman öğrenseydim kuşkusuz hiç zararım olmazdı.

Bir kâğıt parçasına karalayıp sakladığım birkaç satır bana o günlerin bir başka garip serüvenini anımsatıyor. Bir «son sigara» notunun yanında «elli dört hareket hastalığı»ndan kurtulabileceğime inancımı belirtmişim, bir de... şiir denemesi var... bir sineğe yazılmış bir şiir. İşin aslını bilmesem o dizelere, şiirine konu ettiği sineklere, sen diyen bir iyi aile kızının uydurması derdim; ama döktüren ben olduğuma, o yoldan ben geçmiş olduğuma göre, hayatta herkesin her yerden geçebileceğine inanmak zorundayım.

Bakın nasıl doğmuştu o dizeler. Gecenin geç bir saatinde eve dönmüştüm, gidip yatmak yerine, yazı odama gidip gaz lambasını yakmıştım. Işık yanınca bir sinek musallat oldu. Bir darbe indirmeyi başardım, ama elim kirlenmesin diye hafifçe vurmuştum. Sineği unuttum gitti, sonra masanın ortasında yavaş yavaş kendini toparladığını gördüm. Kımıldamıyordu, dik duruyordu, yerinde biraz yükselmiş gibiydi, çünkü ayaklarından biri kasılmış kalmıştı, bükemiyordu. Arka ayakları ile durmadan kanatlarını perdahlamaktaydı. Kımıldanmaya çabaladı, ama sırtüstü düştü. Yeniden doğruldu ve inatla, durup dinlenmeden eski uğraşma döndü.

Dizeleri o zaman yazdım, öylesine büyük bir acıya katlanan o minicik organizmanın, korkunç çabası arasında iki yanılgının peşinden gittiğini keşfederek şaşmıştım: birincisi, zarar görmemiş olan kanatlarını öylesine inatla ovalamakla, sinek acısının hangi organından geldiğini bilmediğini

ortaya koyuyordu; durup dinlenmeden çabalaması da gösteriyordu ki, o minimini kafasında şöyle bir temel inanç vardı: sağlık hepimizin hakkıdır, bizi bırakıp gittiği zaman da mutlaka geri dönmek zorundadır. Topu topu bir mevsimlik ömrü olan ve deneyimler yapacak zamanı bulunmayan bir böcek için kolayca bağışlanabilir yanılgılardı bunlar.

Sonunda Pazar günü geldi çattı. Malfenti'lere son ziyaretimin üstünden beş gün geçmişti. O kadar az çalışan ben, yaşamı ufak parçalara bölerek daha çekilir duruma getiren tatil gününe her zaman büyük saygı duymuşumdur. O tatil günü aynı zamanda zahmetli bir haftama son verdiğinden sevinmek hakkımdı. Planlarımı hiç mi hiç değiştirmedim, ama o gün için geçerli değildiler, Ada'yı yeniden görecektim ya. O planları tek lâf edip de tehlikeye atmayacaktım, ama onu yeniden görmem gerekiyordu, çünkü durumun benim lehime değişmiş bulunması olasılığı da yok değildi, öyle ise durduk yerde acı çekmenin de bir anlamı yoktu.

Bu yüzden öğle olur olmaz zavallı bacaklarımın elverdiği hızla kente koştum, bayan Malfenti ile kızlarının ayinden sonra geçeceklerini bildiğim yola çıktım. Günlük güneşlik bir bayram günüydü, yürürken, kim bilir belki de kentte umduğum yenilik, Ada'nın aşkı beni bekliyordur, diye düşündüm!

Beklemiyormuş, ama bir an için böyle avuttum kendimi. Talih, yüzüme inanılmayacak biçimde güldü. Ada ile yüzyüze geldim, yapayalnız Ada ile. Bacaklarımın dermanı da, soluğum da kesildi. Ne yapmalıydım şimdi? Kendi kendime verdiğim karara uyacak olsam ölçülü bir selâmla ona yol vermem gerekirdi. Gelgelelim kafam biraz karışmıştı, çünkü daha önce, daha başka kararlar da vermiştim, içlerinden birini anımsıyorum: onunla açık konuşup kaderimin ne olduğunu onun ağzından öğrenmekti. Bu yüzden bir yana çekilmedim ve o beni sanki beş dakika önce ayrılmışız gibi selâmladığında yanına yanaştım.

— Günaydın bay Cosini, dedi. Biraz acelem var.

Ben de:

— Size biraz eşlik etmeme izin verir misiniz? diye sordum.

Gülümseyerek kabul etti. Acaba konuşmalı mıydım? Dosdoğru evine gittiğini ekledi, böylece konuşmak için topu topu beş dakikam olduğunu anladım, o sürenin bir bölümünü de, acaba söyleyeceğim önemli şeyleri içine sığdırabilir miyim diye hesaplamakla yitirdim. Yarım yamalak söylemektense hiç söylememek daha iyi olurdu. Kafamı karıştıran bir nokta daha vardı, o zamanlar kentimizde, bir kız, bir delikanlının sokakta

kendisine eşlik etmesine izin verirse adı çıkabilirdi. O da bana bu izni vermişti. Sevinmem gerekmez miydi? Öfkeden ve kuşkudan gölgelenmiş olan tutkumun onu olanca gücüyle yeni baştan beni sardığını duyarak seyrediyordum. Hiç değilse düşlerime bir daha kavuşabilecek miydim? Uyumlu çizgileri ile Ada hem küçük, hem büyükmüş gibi geliyordu bana. Gerçek olan o kızın yanında düşler hep birlikte geri dönüyorlardı. Benim arzulayış biçimim de buydu, yüreğimi dolduran bir sevinçle kavuştum o duyguya. Her türlü kızgınlığın ve hıncın izi gönlümden silinip gitmedeydi.

Gelgelelim arkamızdan kararsız bir ses çınladı:

— Küçükhanım, izin verir misiniz?!

Tepem atmış, arkama döndüm. Daha başlamadığım açıklamalarımı kesmek cesaretini gösteren de kimdi böyle? Esmer, solgun benizli, sakalsız bir küçük bey, tasalı bakışlarla bakıyordu. Benden yardım istesin diye çılgınca bir umuda kapılarak ben de Ada'ya döndüm. Bir işareti yeterdi, herifin yakasına sarılıp küstahlığının hesabını soracaktım. Keşke bir de ayak direseydi. Bir kaba kuvvet gösterisine girişmeme izin verilseydi, illetlerimin topu birden o saat iyileşirdi.

Ne var ki Ada o işareti vermedi. Yanaklarının ve ağzının çizgilerini, hatta gözlerinin içindeki pırıltıyı birazcık değiştiren yürekten bir gülümseyişle adama el verdi!

— Bay Guido!

O küçük ad yüreğimi burktu. Ada, beni, az önce soyadımla çağırmıştı.

Bay Guido denen o adama alıcı gözüyle baktım. Giyimi kuşamı pek özentiliydi, eldivenli sağ elinde fildişi saplı upuzun bir baston tutuyordu, kilometre başına üste para verseler böyle bir şeyi elime alıp yürümezdim. Bu tür bir adamı Ada için tehlikeli gördüğümden ötürü kendime kızmadım. Zarif giyinen, hatta böyle bastonlar bile taşıyan nice karanlık tipler de vardır bu dünyada.

Ada'nın gülümsemesi beni yeniden en sıradan toplumsal ilişkilerin ortasına sürükledi. Ada bizi birbirimize tanıştırdı. Ve ben de gülümsedim! Ada'nın gülümseyişi hafif bir meltemin değip geçtiği berrak bir suyun kırışmasını andırıyordu. Benimki de o tür bir kırışmaya benziyordu ama, suyun içine bir taş atılmasından kaynaklanmıştı.

Adı Guido Speier'miş meğer. Gülümsemem doğallaştı, çünkü hemen tatsız bir lâf etme fırsatı çıkmıştı:

— Alman mısınız siz?

Nazikçe yanıtladı: gerçekten de adının herkeste bu düşünceyi uyandırabileceğini kabul edermiş. Ama aile belgeleri yüzyıllardır İtalyan olduklarını kanıtlamaktaymış. Toscana lehçesini büyük bir rahatlıkla konuşuyordu, Ada ile ben ise o dangıl dungul lehçemizin içinde bocalamaktaydık.

Söylediklerini daha iyi duyabilmek için ondan gözümü ayırmıyordum. Pek yakışıklı bir delikanlıydı: kendiliğinden aralık duran dudaklarının arasından bembeyaz, kusursuz dişlerle kaplı bir ağız seziliyordu. Gözleri pırıl pırıl ve anlamlıydı, şapkasını çıkarınca hafif kıvırcık koyu kestane rengi saçlarının Tabiat Ananın kendilerine bağışladığı alanı tümüyle kapladıklarını gördüm, benimse başımın büyük bir bölümünü alnım istilâ etmiş durumdaydı.

Ada orada olmasa nefret ederdim ondan, ama o nefret yüreğime acı verdiğinden hafifletmenin yolunu aradım. «Ada'ya göre çok genç» diye düşündüm. Sonra kızın ona sıcak ve nazik davranmasının babasının buyruğu ile olduğunu düşündüm. Belki de Malfenti'lerin işleri açısından önem taşıyan biriydi, bana öyle gelmişti ki bu çeşit durumlarda tüm aileye işbirliği etmek görevi düşüyordu.

— Trieste'ye mi yerleşiyorsunuz? diye sordum. Geleli bir ay olduğu, bir ticarethane açmakla uğraştığı yanıtını verdi. Rahat bir soluk aldım! Sanırım tahminim doğruydu.

Yürürken topallıyordum, ama kimsenin farkına varmadığını gördüğümden hayli rahattım. Ada'ya bakıyordum ve yanımızdaki öteki adam da dahil, her şeyi unutmaya çabalıyordum. Aslında ben bugünün adamıyımdır, gelecek, bugüne, pek keskin gölgeler düşürerek karanlık etmedikçe tasalanmam. Ada ortamızda yürüyordu, yüzünde kalıplaşmış, neredeyse gülümsemeye varan bir memnunluk ifadesi vardı. O memnunluk bana yeniymiş gibi geliyordu. Kimin içindi o gülümseme? Nice zamandır görmediği benim için değil miydi yoksa?

Ne konuştuklarına kulak kabarttım. İspritizmadan söz ediyorlardı, Guido'nun, Malfentilere ruh çağırma masasını tanıttığını öğrendim.

Ada'nın dudaklarında dolaşan o tatlı gülümsemenin bana olduğunu öğrenmek dileğiyle yanıp tutuşuyordum, konuştukları konuya balıklama daldım, ruhlarla ilgili bir öykü uyduruverdim. Zorunlu, uyaklara göre şiir düzmeyi benden iyi başaracak şair bulunmazdı. Nerede bitireceğimi kendim de bilmeden, bir gün, önce tam da o sokakta... yok, değil, değil!... bizim o

anda görebildiğimiz, ona paralel bir sokakta başıma gelen bir olaydan ötürü artık benim de ruhlara inanmaya başladığımı açıklayarak söze giriştim. Sonra dedim ki, bir süre önce emekliye ayrılıp Floransa kentine yerleşip orada ölen Prof. Bertini'yi Ada da tanımıştı. Ölüm haberini bir yerel gazetede kısa bir havadis olarak görmüştük, sonra unutmuştum, o kadar ki Bertini'yi düşündüğümde gözümün önüne hep Cascine'de, o hakettiği dinlenme ortamı içinde geliyordu. Bir gün önce, o geçtiğimiz sokağa paralel sokağın tam olarak belirttiğim bir noktasında yanıma, beni tanıyan, benim de tanıdığımı anımsadığım bir bey yanaşmıştı. Daha hızlı adım atabilmek için kalçalarını çalkalayan halktan kadınları anımsatan garip bir yürüyüşü vardı...

— Ya, elbette! Neden Bertini olmasın?! dedi Ada gülerek.

Gülüş banaydı, yüreklenerek sözü sürdürdüm:

— Kendisini bir yerden tanıdığımı biliyordum, ama kim olduğunu çıkaramıyordum bir türlü. Politikadan konuştuk. Bertini'nin tâ kendisiydi, çünkü o koyun melemesini andıran sesiyle öylesine ipe sapa gelmez sözler etti ki...

— Demek sesi de! diye güldü Ada, nasıl biteceğini işitmek için merakla bakıyordu yüzüme.

— Evet! Bertini olmalıydı! dedim, içimden şimdi yokolup giden o büyük oyuncu yeteneğimle korkmuş gibi yaptım; — Veda etmek üzere elimi sıktı ve sallana sallana uzaklaştı. Kendimi toparlamaya çalışarak birkaç adım izledim onu. Ancak gözden kaybettiğimde Bertini ile konuşmuş olduğumu anladım. Bir yıl önce ölmüş olan Bertini ile!

Az sonra Ada'nın evinin kapısının önünde durduk. Guido'nun elini sıkarken akşama beklediklerini söyledi. Ardından beni de selâmlayarak, sıkılmaktan korkmuyorsam o akşam ruh çağırmak için evlerine gelmemi söyledi.

Yanıtlamadım, teşekkür de etmedim. O çağrıyı kabul etmeden önce çözümlemeliydim. Zorunlu bir nezaket gösterisi olarak yapılmış gibi geliyordu. İşte: belki de tatil günü benim için o karşılaşma ile kapanacaktı. Ama tüm yolları, o çağrıyı uyma yolunu da önümde açık tutmak için nazik davranmak istedim. Giovanni ile konuşacak bir şeyim olduğunu söyleyerek nerede diye sordum. Acele bir işi için yazıhanesine gitmiş olduğunu, kendisini orada bulacağımı öğrendim.

Guido ile ben bir an durup evin girişinin loşluğunda kaybolan o zarif kızın ardından baktık. Guido'nun aklında ne vardı bilmiyorum. Bana gelince, kendimi son derece mutsuz duyuyordum; neden o çağrıyı ilkin bana, sonra Guido'ya yapmamıştı ki?

Neredeyse Ada'yla karşılaştığımız yere kadar birlikte yürüdük. Guido, nezaket ve rahatlıkla (başkalarında en çok imrendiğim şey de rahatlıktı) yine benim uydurduğum, kendisinin de ciddiye aldığı o öyküden söz etti. Oysa o olayda gerçek olan bir tek şey vardı: Trieste'de Bertini'nin ölümünden sonra da ipe sapa gelmez şeyler söyleyen, ayaklarının ucunda gider gibi yürüyen, garip sesli biri yaşardı. O günlerde tanımıştım kendisini, bir an için de bana Bertini'yi anımsatmıştı. Kafadan uydurduğum o olayı açıklamak için Guido'nun kafa patlatması hoşuma gitmiyor değildi. Ondan nefret etmemem gerektiği kesindi artık, çünkü Malfentilerin önem verdikleri bir tüccardan başka bir şey değildi; ama o çıtkırıldım görünüşü ve bastonundan ötürü de sevimsiz gözüküyordu bana. O kadar sevimsiz geliyordu ki yakayı kurtaracağım ânı dört gözle bekliyordum. Bu arada Guido'nun şu sonuca vardığı kulağıma çalındı:

— O sizin konuştuğunuz kimse Bertini'den çok daha genç olabilir, asker gibi dimdik yürüyebilir, sesi erkekçe olabilirdi, belki onunla benzerliği ipe sapa gelmez lâflar etmesinden öteye gitmiyordu: Bu bile sizin düşüncenizi Bertini üzerinde toplamanıza yeterdi. Ama bunu kabul edebilmek için sizin pek dalgın biri olduğunuza inanmak gerek.

Kendisine bu çabalarında yardımcı olamadım:

— Dalgın mı? Ben mi? Nereden aklınıza geldi!? Ben bir iş adamıyım azizim. Dalgın olsam halim nice olurdu?

Sonra zaman yitiriyorum diye düşündüm. Giovanni'yi görmeyi istiyordum. Kızını gördüğüme göre, hiç de o kadar önemli olmayan babasını da görebilirdim. Yazıhanedeyken yakalamak istiyorsam elimi çabuk tutmalıydım.

Guido, bir mucizenin ne oranda onu yapanın ya da tanık olanın dalgınlığına verilebileceğini sayıp dökmekle uğraşıyordu. Ben vedalaşmak, hiç değilse onun kadar rahat görünmek istedim. Bu yüzden sözünü kesip ayrılmakta kabalığa çok yaklaşan bir acele gösterdim:

— Bana kalırsa mucize denen şey vardır da, yoktur da. Çok fazla kurcalayıp karıştırmamak en iyisi. İnsan ya inanmalı, ya inanmamalı, her iki durumda da işler pek basittir.

Ben kendisine antipati göstermek istemiyordum, hatta bu sözlerimle bir bağışta bulunmuş oluyordum, öyle ya inanmış bir pozitivisttim ve mucizeleri kabul etmezdim. Ama canım çok sıkılarak yapmıştım bu bağışı.

Her zamankinden beter topallayarak uzaklaştım, inşallah Guido arkamdan bakmak gereksinimini duymaz diye umdum.

Giovanni ile mutlaka konuşmak zorundaydım. Bir kere o akşam nasıl davranacağım konusunda fikir verirdi bana. Beni Ada çağırmıştı, Giovanni'nin davranışından da o çağrıya uymam mı gerekiyor, yoksa bayan Malfenti'nin açıkça belirttiği dileğine karşı çıkmış mı oluyorum, bunu anlardım. Açıklık gerekiyordu o insanlarla ilişkilerime, pazar günü bu açıklığı getirmeye yetmeyecekse pazartesiyi de o işe ayıracaktım. Kararlarımı hep boşa çıkarıyordum da farkında bile değildim. Tam tersine, sanki beş gün kafa yorduktan sonra verdiğim bir kararı uyguluyormuşum gibi geliyordu. O günlerdeki etkinliğimi de böyle niteliyordum.

Giovanni bağıra çağıra bir güzel selâmladı beni, bu da çok iyi geldi; masasının karşısındaki duvara yaslanmış bir koltuğa buyur etti.

— Beş dakikacık! Hemen yanınıza geliyorum! Ve hemen ardından:

— Hayrola, topallıyor musunuz yoksa?

Kızardım! Ama uydurmacılığım üstümdeydi. Kahveden çıkarken ayağım kaydı dedim, kazanın hangi kahvede olduğunu da iyice anlattım. Sonra tepetaklak gidişimi kafamın alkolden bulanmış olduğuna vermesinden korktum ve gülerek bir ayrıntı ekledim, düştüğümde yanımda romatizmaya tutulmuş topallayan biri vardı dedim.

Giovanni'nin masasının yanında bir memurla iki hamal ayakta duruyorlardı. Bir malın tesliminde karışıklık çıkmıştı galiba. Giovanni de ortalığı kasıp kavuruyordu, aslında deponun işlemesine karıştığı pek enderdi, —söylediğine göre— başka hiç kimsenin yapamayacağı işleri yapabilmek için başı rahat kalsın isterdi. Buyruklarını adamların kafasına sokmak istermiş gibi her zamankinden de çok bağırıyordu. Sanırım yazıhane ile depo arasındaki ilişkilerin nasıl işlemesi gerektiğiydi söz konusu olan.

Bir defterden kopardığı bir kâğıt parçasını sağ elinden sol eline geçirerek «Bu kâğıt, diye haykırıyordu, senin imzanı taşıyacak, senden onu alan memur da bir eşini kendi imzalayıp sana verecek».

Gözlüğünün bir altından, bir üstünden karşısındakilerin yüzlerine bakıyordu, sonunda bir bağırtı daha koparak tamamladı:

— Anlaşıldı mı?!

Açıklamalarını baştan alacak gibi bir hali vardı, bana yok yere zaman yitiriyormuşum gibi geldi. Garip bir duygu vardı içimde, acele edersem Ada'nın uğruna daha iyi çarpışabilirmişim gibi geliyordu, ne var ki çok geçmeden büyük bir şaşkınlıkla şunu farkettim: kimsenin beni beklediği yoktu, ben de kimseyi beklemiyordum. Elimi uzatarak Giovanni'ye yaklaştım:

— Bu akşam size geliyorum.

O hemen yanıma geldi, ötekiler bir yana çekildiler.

— Neden bunca zamandır yüzünüzü görmez olduk? diye sordu sözü uzatmadan.

Öylesine şaşırdım ki kafam allak bullak oldu. Ada'nın bana yöneltmediği, oysa benim hakettiğim soru buydu işte. Yanında başkaları olmasa Giovanni ile içten konuşur, bana sorduğu o sorunun, kendime karşı bir komplo gibi duyduğum o durumda onu temize çıkardığını söylerdim. İçlerinden yalnızca o suçsuzdu, yalnızca o hakediyordu güvenimi.

Belki de o sırada o denli açık seçik düşünmedim, memurla hamalların uzaklaşmalarını bekleyecek sabrı göstermeyişim de bunun kanıtı. Ayrıca, acaba Ada'nın o soruyu sormasını engelleyen şey Guido'nun beklenmedik gelişi miydi, bunu incelemek istiyordum.

Ama Giovanni de işine dönmekte acele ettiğini belli ederek konuşmamı önledi.

— İyi ya, akşama görüşürüz. Şimdiye kadar hiç dinlemediğiniz türden bir kemancı dinleyeceksiniz. Bir amatör kemancımız var ki, amatörlüğünün tek nedeni parası başından aştığı için profesyonel çalışmaya tenezzül etmeyişi. Ticarete atılmaya niyetleniyor. Küçümser gibi omuzlarını kaldırdı:
— Ben ticareti o kadar severim ama, doğrusu onun yerinde olsam notadan başka şey satmazdım. Bilmem tanır mısınız, Guido Speier diye biri.

— Ya, öyle mi! Ne güzel! dedim sevinmiş gibi yaparak, başımı sallayıp ağzımı açarak, yani iradomin eriştiği her yanımı kımıldatarak. O yakışıklı çocuk keman da çalıyormuş demek?

— Öyle mi? Demek öyle güzel çalıyor, ha! Giovanni'nin alay etmiş olmasını, aşırı övgüleri ile aslında Guido'nun kemanı ciyak ciyak bağırttığını anlatmak istediğini umuyordum. Ama o büyük bir hayranlıkla başını sallayıp duruyordu.

Elini sıktım:

— Haydi allahaısmarladık!

Topallaya topallaya kapıya doğru ilerledim. Bir kuşku beni durdurdu. Belki de o çağrıyı kabul etmemem daha yerinde olacaktı, ama bu durumda Giovanni'ye haber vermem gerekirdi. Ona bakmak için başımı çevirdim, ama o anda onun da beni daha yakından görebilmek için başını uzatmış, büyük bir dikkatle baktığını farkettim. İşte buna dayanamadım, başımı alıp gittim.

Kemancı ha! Eğer o denli güzel çaldığı doğruysa ben artık mahvolmuş bir adamdım. Keşke o çalgıyı çalmaz olsaydım ya da kalkıp Malfentilerde çalmak hevesine kapılmasaydım. Kemanı o eve, sesi ile birilerinin yüreğini çalayım diye götürmemiştim, ziyaretlerimi uzatmak için bir özür olsun diye götürmüştüm. Ne aptallık! Öylesine sakıncalı olmayan başka yığınla özür bulabilirdim!

Kendi hakkımda düşlere kapıldığımı kimse söyleyemez. Yüce bir müzik duygum olduğunu biliyorum, müziğin en karmaşığını arayışım da gösteriş olsun diye değildir; gelgelelim işte o yüce müzik duyarlığım yıllardır beni uyarmış ve uyarmaktadır ki, ben hiçbir zaman dinleyene zevk verecek biçimde çalmayı başaramayacağım. Hâlâ keman çalmayı sürdürüyorsam, tedavimi sürdürüşümdeki nedenle yapıyorum bunu. Hasta olmasam iyi çalabilirdim, dört telin üstünde denge ararken bile sağlığımın peşinde koşuyorum. Organizmamda hafif bir felç durumu var, keman çalarken olduğu gibi ortaya çıkıyor, bu yüzden tedavisi kolaylaşıyor. En alt düzeyde bir yaratık bile üçlülerin, dörtlülerin, altılıların ne olduğunu öğrenince, tıpkı gözlerini bir renkten öbürüne gezdirdiği gibi kesin bir tempo ile birinden ötekine geçmeyi başarır. Bende ise o figürlerden biri yapar yapmaz üstüme yapışır kalır, bir daha yakayı kurtaramam, bir sonraki figürün içine karışır, biçimden çıkar. Notaları yerli yerlerine koyabilmek için ayaklarımla, başımla tempo tutmak zorunda kalırım, o zaman da rahatın, huzurun, müziğin sonu gelmiş demektir. Dengeli bir bedenden kaynaklanan müzik, kendi yarattığı ve tükettiği temponun tâ kendisidir. Bunu gerçekleştirdiğimde iyileşmiş olacağım.

Savaş alanından ayrılmayı, Trieste'den çekip gitmeyi, başka yerlerde gönlümü avutmayı ilk kez düşündüm. Umulacak bir şey kalmamıştı artık. Ada'yı elden kaçırmıştım. Emindim buna! Onun bir adama varmadan önce sanki bir akademik onur sanı verirmişçesine ölçüp biçeceğini bilmiyor muydum yoksa? Gülünç geliyordu bu, çünkü aslında insan denen yaratıklar

eş seçerken kemanın bunda payı olamazdı, ama bu beni kurtarmıyordu ki. O sesin ne denli önem taşıdığını duyuyordum. Ötücü kuşlarınki kadar kesin bir ağırlığı vardı.

Yazıhaneme, kapandım, oysa tatil günü, başkaları için henüz sona ermemişti! Kemanımı kutusundan çıkardım, paramparça mı edeyim, çalayım mı, kararsızdım. Sonra son kez, veda etmek ister gibi bir denedim ve ölmez beste Kreutzer'i çalışmaya başladım. Durduğum yerde yayıma öylesine kilometrelerce yol yaptırmıştım ki, kafamın karışıklığı içinde otomat gibi yeniden aynı yola düştüm.

O lanet olası dört tele ömür bağlamış olan herkes bilir ki, insan başkalarından kopuk yaşadığı sürece her ufak çabanın eş ağırlıkta bir ilerleme sağladığını sanır. Böyle olmasa insan hiç kalkıp da, sanki birini öldürmüş gibi sonu gelmeyen o kürek mahkûmluğuna katlanır mı? Aradan biraz zaman geçince Guido ile savaşımı henüz yitirmemişim gibi geldi bana. Kimbilir, belki de muzaffer bir kemanla Guido ile Ada'nın arasına girebilirdim!

İnatçılık değildi bu, yakamı bir türlü bırakmayan o her zamanki iyimserliğimdi. Her felâket tehdidi beni ilkin dehşete düşürür, ama hemen ardından onu pekâlâ da önleyebileceğime kesinlikle inanarak unuturum gider. Hem bu kez, kendi kemancılık yeteneklerim konusundaki yargımda biraz daha insaflı davranmamdan başka şey gerekmiyordu. Sanatta, genellikle bilindiği gibi, kesin yargı, karşılaştırmadan doğar, o da burada eksikti. Hem sonra insanın kendi kemanı kulağının öylesine dibinde yankılanır ki yüreğe giden yol kestirmedir. Yorulup da çalmayı bıraktığımda, kendi kendime:

— Aferin sana, Zeno, dedim, ekmeğini çıkardın sayılır. Hiç duraksamadan Malfentilere gittim. Çağrıyı kabul etmiştim, gitmemezlik edemezdim ya. Hizmetçi kızın beni nazik bir gülümseme ile karşılaması, uzun zamandır gelmediğime göre acaba hasta mıydım diye sorması iyi bir belirti gibi geldi. Bahşiş verdim. Onun ağzından, temsil ettiği tüm aile bana o soruyu yöneltiyordu.

Kız beni karanlıklara gömülmüş salona götürdü. Girişin keskin ışığından sonra içeriye girince bir an hiçbir şey görmedim, kıpırdamaya cesaret edemedim. Sonra salonun dibinde, benden oldukça uzakta bir küçük masanın çevresine dizilmiş birkaç kişiyi seçtim.

Ada’nın sesi beni selâmladı, karanlıkta içimi gıcıklıyordu. Gülümser, okşar gibiydi:

— O yana buyrun ve sakın ruhları tedirgin edeyim demeyin! İşler böyle sürüp gidecekse ruhları tedirgin etmeyeceğim kesindi.

Masanın uzak bir yanından bir başka ses yankılandı, Alberta ya da Augusta’nın sesi:

— Siz de ruh çağırmak isterseniz burada hâlâ boş duran bir yerimiz var.

Kenarda kalmamaya yeminliydim, Ada’nın selâmının geldiği noktaya doğru kararlı adımlarla ilerledim. Her yanı köşelerle dolu o Venedik masasının köşelerinden birine dizimi çarptım. Canım fena halde yandı, ama beni durdurmasına izin vermedim, gidip bilmem kimin sunduğu bir iskemleye, iki kızın ortasına düşüverdim; içlerinden biri, sağımdaki Ada, öteki Augusta’dır diye düşündüm. Bu ikincisi ile her türlü ilişkiyi önlemek için hemen ötekine doğru abandım. Ama acaba yanıldım mı, diye kuşkuya kapılınca sağdaki komşumun sesini duymak için bir soru yönelttim:

— Ruhlardan haber çıktı mı bari?

Galiba tam karşımda oturan Guido sözümü kesti. Buyurgan bir sesle bağırdı:

— Susunuz!

Sonra daha yumuşak bir sesle:

— Düşüncelerinizi toparlayın ve çağırmak istediğiniz ölünün üzerinde yoğunlaştırın.

Öteki dünyayı gözetlemek için yapılan çeşitli girişimlerin hiçbirine karşı değilimdir. Hatta bu kadar beğenildiğine göre keşke o masayı Giovanni’lere ben götürmüş olsaydım diye hayıflanıyordum. Gelgelelim Guido’nun buyruğuna uymak işime gelmedi, düşüncelerimi toparlamadım. Ayrıca, Ada’ya bir tek açık seçik söz etmeden işlerin bu noktaya varmasına olanak verdiğimden ötürü kendi kendime o kadar yüklenmiştim ki, hazır kız yanımdayken o elverişli kararlıktan yararlanıp kendisine her şeyi açıklayacaktım. Beni yerimde tutan tek şey, onu sonsuza dek yitirdim diye korktuktan sonra böylesine yakınımda bulmanın tatlılığı oldu. Giysilerime değen ılık kumaşların yumuşaklığını sezinliyordum, böyle yanyana sıkışık otururken, ayağımın, akşamları rugan botlar giydiğini bildiğim ayacığına dokunduğunu düşünüyordum. Öylesine uzamış bir işkencenin ardından bu kadarı fazlaydı bile. Yine Guido konuştu:

— Rica ederim düşüncelerinizi toparlayın. Şimdi çağırmış olduğunuz ruhtan masayı kımıldatarak kendini belli etmesini dileyin.

Onun hep masa ile uğraşmasından memnundum. Artık Ada'nın benim bedenimin yükünü olanca ağırlığıyla çekmeye boyun eğdiği açıktı! Eğer beni sevmeseydi buna dayanamazdı. Açık etme sırası gelmişti. Sağ elimi masadan çektim, kolumu usulcacık beline doladım:

— Ada, ben sizi seviyorum! dedim alçak sesle, sözlerimi iyice duysun diye de yüzümü yüzüne adamakıllı yaklaştırmıştım.

Genç kız hemen yanıtlamadı. Sonra fısıltı gibi bir sesle, ama Augusta'nın sesi ile sordu:

— Bunca zamandır neden gelmediniz?

Öylesine şaşmış, bozulmuştum ki, az kalsın sandalyemden yere yığılıverecektim. Her ne kadar o can sıkıcı kızı yazgımdan defetmek istiyorsam da, benim gibi nazik bir erkeğin, dünyanın gelmiş geçmiş en çirkin yaratığı da olsa, kendisini seven bir kadına göstermesi gereken saygıdan şaşmamak gerektiğini hemen farkettim. Nasıl da tutulmuştu bana! Kendi acımın içinde onun aşkını duydum. Ada olmadığını söylememeyi, onun yerine Ada'dan boş yere beklediğim, kendisinin de kuşkusuz beni görür görmez sormaya hazırlandığı soruyu bana yöneltmesini kulağına fısıldayan aşkın tâ kendisiydi.

İçgüdümü izledim ve sorusunu yanıtlamadım, ama kısa bir duraksamadan sonra dedim ki:

— Yine de yüreğimi size açtığıma seviniyorum, Augusta, çünkü çok iyi bir kız olduğunuza inanıyorum!

Hemen üç ayaklı taburemin üzerinde dengemi yeniden buldum. Gerçi Ada ile durumu açıklığa kavuşturamamıştım ama, hiç olmazsa Augusta ile aramda her şey açığa çıkmıştı. Bu noktada artık başka yanlış anlamalara yer kalmamıştı.

Guido yeniden uyardı:

— Susmaya niyetiniz yoksa burada karanlıkta vakit öldürmemizin hiçbir amacı kalmıyor!

O bilmiyordu ama, beni ötekilerden ayıracak, düşüncelerimi toparlamama yardımcı olacak bir parça karanlığa gereksinimim vardı hâlâ. Yanlışımın farkına varmıştım ve yeniden kurabildiğim tek denge taburemin üzerindekiydi.

Ada ile konuşacaktım, ama aydınlıkta. Sol yanımdakinin o değil, Alberta olduğu kuşkusuna kapıldım. Nasıl emin olmalıydım? Kuşkum, sol yana neredeyse düşecek gibi kaykılmama yol açtı, dengemi bulabilmek için masaya abandım. Hepsi birden bağırıştılar:

— Kımıldıyor! Kımıldıyor;

İstemeden yaptığım bu hareket durumu açığa çıkarabilirdi. Ada'nın sesi nereden geliyordu? Gel gör ki Guido o herkesinkinden baskın çıkan sesi ile susturdu, ah bıraksalar asıl ben onu sustururdum seve seve. Sonra değişmiş, yakaran bir sesle, orada bulunduğunu sandığı ruhla konuştu (salak herif!):

— Çok rica ederim, harflerini bizim alfabeye göre belirterek adını bağışla bize!

Öngörmediği şey yoktu: ruh kalkar Yunan alfabesini anımsar diye korkuyordu.

Hep karanlıkta Ada'yı araştırarak güldürüyü sürdürdüm. Kısa bir duraksamadan sonra masayı yedi kez kaldırdım, ortaya G harfi çıktı. Düşüncem parlak geldi, onu izleyen U harfinin sayısız hareket gerektirmesine karşın, Guido adını açık seçik yazdırdım. Onun adını yazdırırken beni yöneten şeyin kendisini ruhlar dünyasına gönderme isteği olduğuna hiç kuşkum yok.

Guido adı tamamlanınca Ada konuştu sonunda:

— Atalarınızdan biri olmasın? diye fikir yürüttü. Tam onun yanında oturuyordu. İçimden masayı ikisinin arasına sokup onları birbirinden ayıracak biçimde hareket ettirmek geldi. :

— Olabilir! dedi Guido.

Bir de atalarım var sanıyordu ama beni korkutamazdı. Sesinde gerçek bir heyecan seziliyordu, bu bana bir eskrimcinin, hasmının sandığı kadar korkulacak türden olmadığını farkettiğinde duyduğu sevinci verdi. O denemeleri soğukkanlılıkla yapmıyormuş demek. Amma da alıkmış! Her zayıflığa kolayca acınırdım ama onunkine değil.

Sonra ruha yöneldi:

— Adın Speier ise bir kez kımıldat. Değilse iki kez. Madem atalarını istiyordu, ben de hoşuna gitsin diye masayı bir kez kımıldattım.

— Büyükbabam! diye fısıldadı Guido.

Ardından ruhla söyleşi daha hızlı gelişti. Ruha haber vermek istiyor mu, diye soruldu. Ruh da, evet, dedi. İş konusunda mı, başka konularda mı?

İş! Bu yanıtın seçilişindeki tek neden, masayı bir kez kımıldatmanın yettiğiydi.

Bundan sonra Guido haberler iyi mi, kötü mü, diye sordu. Kötü haber iki hareketle belirtilecekti, ben de —bu kez hiç duraksamaksızın— masayı iki kez kımıldattım. Ama ikinci hareketim engellendi, toplulukta haberlerin ille de iyi olmasını dileyen biri vardı. Ada mıydı yoksa? O ikinci hareketi yaptırabilmek için masanın üzerine iyice abandım ve kolaylıkla yendim! Haberler kötüydü!

Bu itişmeden ötürü ikinci hareket fazla şiddetli geldi, topluluğun tümünü yerinden oynattı.

— Garip! diye mırıldandı Guido. Sonra kararlı bir sesle bağırdı:

— Yeter! Yeter! Burada biri bizimle dalga geçiyor! Birçok kişinin aynı anda uyduğu bir buyruk oldu bu, salon hemen birçok yerinden birden ışığa boğuldu. Guido’nun rengi solmuş gibiydi! Ada, bu adam hakkında yanılıyordu, ben de onun gözünü açacaktım.

Salonda üç genç kızdan başka bayan Malfenti ile bir başka hanım daha vardı, Rosina hala olduğunu sandığımdan, görünce utanıp sıkıldım. İki hanım değişik nedenlerle benden pek ölçülü bir selâm aldılar.

İşin güzeli, masada ben Augusta’nın yanında kalmıştım. Yine sakıncalı bir durumdu, ama ben Guido’nun çevresini sarmış olan ötekilerin yanına katılmaya katlanamıyordum, adam da biraz coşmuş, masayı kımıldatanın ruh değil, etten kemikten yapılmış muzibin biri olduğunu anladığını anlatıyordu. Ada değil, gevezeliği ileri götüren masayı kendisi dizginlemeye çalışmıştı. Diyordu ki:

— Ben ikinci kez oynamasını engellemek için masayı var gücümle tuttum. Benim bu direncimi kırmak için biri olduğu gibi üzerine abanmış olmalı.

Ne âlâ ispritizmacılık! Demek bir ruhtan güçlü bir çaba beklenemezmiş!

Zavallı Augusta’ya baktım, ablasına aşkımı açıklamamdan sonra ne hale girmiş diye. Kıpkırmızıydı, ama iyilik dolu bir gülümseme ile bakıyordu bana. Ancak o zaman o itirafı duyduğunu onaylamaya karar verdi:

— Hiç kimseye söylemeyeceğim! dedi bana alçak sesle. Çok hoşuma gitti bu.

— Teşekkür ederim, diye mırıldandım, ufacık olmasa da biçimli elini sıkarak. Augusta ile iyi dost olmaya hazırdım, oysa o zamana dek buna olanak yoktu, çünkü çirkinlerin dostu olmak elimden gelmez. Ama o sarıldığım beline karşı bir sıcaklık uyanmıştı içimde, üstelik sandığımdan daha da ince bulmuştum belini. Yüzü de aslında fena sayılmazdı, biçimsizliği, yalnızca o yolunu şaşırmış gözünden ileri geliyordu. O çarpıklığın tâ kalçasına kadar indiğini düşünürken abartmıştım kuşkusuz.

Guido'ya limonata getirmişlerdi. Hâlâ çevresini saran guruba yaklaştım, topluluktan ayrılmakta olan bayan Malfenti ile yüzyüze geldim. Keyifle gülerek sordum:

— Kendine gelmesi için bir içki mi gerekiyormuş? Dudakları hafif bir küçümseme ile büküldü:

— Erkeğe benzer yeri yok bunun! dedi tane tane. Zaferimin her şeyi değiştirecek kadar önemli olduğunu düşünerek umutlandım. Ada da annesinden farklı düşünüyor olamazdı. Ve zafer benim gibi bir adamda kaçınılmaz etkisini gösterdi hemen. Tüm kızgınlığım silinip gitti, Guido'nun daha çok acı çekmesini istemedim. Birçokları bana benzese dünya bu kadar çetin olmazdı elbet.

Gidip yanına oturdum, ötekilere bakmadan şöyle konuştum:

— Beni bağışlamalısınız bay Guido. Zevksiz bir şaka yapmak cüretinde bulundu. Masaya sizin adınızı taşıyan bir ruh tarafından oynatıldığını bildirten benim. Eğer büyükbabanızın da o adı taşıdığını bilseydim yapmazdım.

Açıklamamın kendisi için ne denli önemli olduğunu Guido renginin solması ile ele verdi. Ama bunu kabullenmek istemedi:

— Bu hanımlar çok nazikler! dedi. Kendimi toparlamaya gereksinimim yok benim. Hiçbir önemi yok bu olayın. İçtenliğinize teşekkür ederim, ama birisinin büyükbabamın kılığına girdiğini tahmin etmiştim zaten.

Kendinden memnun, gülerek:

— Güçlü kuvvetlisiniz siz, diye ekledi. Masayı kımıldatabilenin ancak topluluktaki ikinci erkek olabileceğini sezmeliydim.

Gerçekten de ondan daha güçlü olduğumu kanıtlamıştım, ama çok geçmeden kendimi daha cılız duyacaktım.

Ada bana hiç de dost diyemeyeceğim gözlerle bakıyordu, güzel yanakları alevler içinde üstüme saldırdı:

— Böyle bir şaka yapmanızın hoş karşılanacağını düşünmenize sizin yerinize ben üzüldüm doğrusu.

Soluğum kesildi, kekeleyerek ağzımdan şu sözler döküldü:

— Biraz gülelim demiştim! Şu masa işini hiçbirimiz ciddiye almıyoruz sanmıştım.

Guido'ya sataşmak için biraz geç kalmıştım, hatta eğer biraz daha kulağım delik olsaydı bundan böyle ömrüm boyunca onunla çatıştığım zamanlar zaferin benim olmayacağını duyardım. Ada'nın bana gösterdiği kızgınlık pek anlamlıydı. Artık bütün varlığıyla onun olduğunu nasıl da anlamadım? Ama ben hâlâ Guido'nun onu hakketmediği, çünkü onun o ciddi gözleri ile aradığı adam olmadığı düşüncesinde ayak diriyordum. Bayan Malfenti bile sezmemiş miydi bunu?

Hepsi beni savundular ve durumumu büsbütün güçleştirdiler. Bayan Malfenti gülerek dedi ki:

— Pekâlâ başarılı bir şakaydı işte. Rosina halanın koskocaman gövdesi hâlâ gülmekten titriyordu, hayranlıkla.

— Şahane! diye söyleniyordu.

Guido'nun pek dostça davranmasına üzüldüm. Elbette, onun tek umursadığı şey masanın verdiği kötü havadisleri bir ruhun getirmemiş olmasıydı.

— Bahse girerim ki o masayı ilkin bilerek oynatmadınız, dedi. İlk kez masa siz istemeden kımıldamıştır, sonra siz muziplik olsun diye oynatmışsınızdır. Kendi muzipliğinizi ele verene değin böyle sürüp gitmiştir.

Ada başını çevirip merakla baktı. Guido beni bağışlamak lütfunda bulunduğu için o da beni bağışlayarak Guido'ya aşırı bir bağlılık göstermek üzereydi. Bunu engelledim:

— Yok canım! dedim kararlı bir tavırla. Gelmek bilmeyen o ruhları beklemekten bıkmıştım, biraz eğleneyim diye ben kendim ruh oluverdim işte.

Ada sırtını öyle bir kamburlaştırarak bana arkasını döndü ki yüzüme bir tokat yemiş gibi oldum. Ensesindeki minicik bukleler bile beni küçümser gibiydiler.

Her zamanki gibi, bakıp dinlemek yerine kendi düşüncelerimle dopdoluydum. Ada'nın o adama korkunç bir bağlılık göstermesi bunaltıyordu beni. Müthiş bir acı çekiyordum, sanki kadınımın beni

aldattığı ortaya çıkmış gibiydi. Guido'ya gösterdiği bütün o sevecenliklerin yanısıra hâlâ benim olabilirdi, ama davranışını asla bağışlayamayacaktım, duyuyordum bunu. Acaba kafam, daha önceki olayların zihnimde bıraktığı izlerin silinmesini beklemeden, gelişen olayları izleyemeyecek kadar yavaş mı işliyor yoksa? Ben yine de kararımın yöneltiği yolda ilerlemek zorundaydım. Düpedüz, körü körüne inatçılık derler buna. Hatta kararımı bir kez daha vurgulayarak büsbütün güçlendirmek istedim. Yüzünde, yüreklendirici, içten bir gülümseme ile, kaygı dolu gözlerle bakan Augusta'nın yanına gittim, ciddi, üzüntülü bir hava ile şunları söyledim:

— Belki de evinize bu son gelişimdir, çünkü bu akşam Ada'ya onu sevdiğimi söyleyeceğim.

— Sakın yapmayın bunu, dedi yalvararak. Burada dönenlerin farkında değil misiniz? Acı çekerseniz çok üzüleceğim buna.

Yine Ada ile arama giriyordu. İnadıma üstüne üstüne gittim:

— Ada ile konuşacağım, çünkü öyle gerekiyor. Onun ne diyeceği de umurumda bile değil.

Yeniden Guido'ya doğru topalladım. Yanına varınca bir aynada kendimi gözleyerek bir sigara yaktım. Aynada çok solgun görünüyordum, bu da rengimin büsbütün solmasına neden oldu. Kendimi daha iyi duymak, rahat görünmek için savaştım. Bu çifte çaba içinde elim dalgınlıkla Guido'nun bardağına gitti. Bir kez yapışınca aldım, başıma diktim.

Guido başladı gülmeye:

— Şimdi tüm düşüncelerimi öğreneceksiniz, çünkü az önce o bardaktan ben içmiştim.

Limon tadını oldum olası sevmem. Ama o limonata bana zehir gibi gelmiş olmalı, çünkü, bir kere, bardağından içtiğim için Guido ile nefret verici bir ilişkim olmuş gibi geldi; sonra Ada'nın yüzünde beliren öfkeli sabırsızlık ifadesi suratıma bir şamar gibi indi. Hemen hizmetçiyi çağırıp bir bardak limonata daha getirmesini söyledi. Guido'nun artık içmek istemediğini söylemesine karşın buyruğunda ayak diredi.

O zaman gerçekten yüreğim sızladı. Kendi kendini gittikçe daha güç duruma sokuyordu.

— Bağışlayın beni Ada, dedim alçak sesle, bir açıklama beklermiş gibi bakarak. Canınızı sıkmak istememiştim.

Daha sonra gözlerimin yaşlarla dolduğu korkusuna kapıldım. Kendimi gülünç olmaktan kurtarmak istedim, şöyle bağırdım:

— Gözüme limon kaçtı.

Gözlerimi mendilimle örttüm, böylelikle gözyaşlarımı tutmama gerek kalmadı, hıçkırmamaya dikkat etmem yetiyordu.

O mendilin gerisindeki karanlığı hiç unutmayacağım. Gözyaşlarımı gizlemiştim orada, bir de çılgınlık ânını. Ona her şeyi söyleyeceğim diye düşünüyordum, o da beni anlayacak, sevecekti, ama ben onu asla bağışlamayacağım, asla.

Mendili yüzümden çektim, yaşlı gözlerimi gözler önüne serdim, gülmeye, güldürmeye çabaladım:

— Bay Giovanni limonata yapsınlar diye evine limon asidi gönderiyor galiba.

Tam o anda Giovanni çıkageldi, beni o her zamanki sıcakkanlılığıyla selâmladı. Birazcık içim ferahladı, ama çok sürmedi, çünkü Guido'nun kemanını dinlemek için her zamankinden erken geldiğini bildirdi. Sonra sözünü kesip gözlerimin niye yaşlı olduğunu sordu. Limonataların niteliği konusundaki kuşkularımı ona da aktardılar, gülüp geçti.

Giovanni, Guido'dan keman çalmasını rica ederken ona coşku ile katılacak kadar küçüldüm. Şöyle anımsıyordum; nasıl olsa o gece Guido'nun kemanını dinlemeye gelmemiş miydim ben? İşin garibi şu ki, Guido'yu özendirerek Ada'yı yumuşatmayı ummuştum. O akşam sonunda ilk kez onunla birlik olmayı umarak baktım kıza. Ne garip şey! Hani onunla konuşmayacak, bir daha bağışlamayacaktım? Ama ancak omuzlarını ve ensesindeki o kibirli buklelerini görebildim. Koşup kemanı kutusundan çıkarmaya gitmişti.

Guido, kendisini bir çeyrek saat daha rahat bırakmalarını rica etti. Duraksıyor gibiydi. Daha sonra kendisini tanıdığım uzun yıllar boyunca, ondan istenilen en basit şeyleri bile yapmadan önce bir kararsızlık geçirdiğini deneyimlerimle saptadım. O yalnız kendi hoşuna giden şeyleri yapardı, bir ricaya evet demeden önce de kendi içindeki boşlukları araştırmaya koyulurdu, acaba oralarda neler isteniyor diye.

Sonra o unutulmayacak akşamda bir çeyrek saatlik bir mutluluk yaşadım. Benim başı sonu belirsiz gevezeliklerim Ada dahil herkesi eğlendirdi. Kuşkusuz kendi coşkunluğumdan kaynaklanıyordu, ama bir nedeni de durmadan yaklaşan o kemanın tehdidini yenebilmek için harcadığım korkunç çabaydı... Başkalarının, sayemde pek eğlendikleri o küçücük zaman dilimi soluk soluğa bir boğuşma olarak kalmış belleğimde.

Giovanni eve dönerken bindiği tramvayda üzücü bir sahneye tanık olduğunu anlatmıştı. Kadının biri henüz taşıt durmadan inmiş, pek kötü durumda kalmış, düşüp yaralanmışmış. Giovanni kadının öyle atlamaya hazırlandığını yere kapaklanacağını, belki de çiğneneceğini farkedip nasıl yüreğinin ağzına geldiğini biraz da abartarak anlatıyordu. Durumu önceden görüp de kurtaracak zamanı olmamak çok acıymış.

Aklıma parlak bir buluş geldi. Geçmişte bana musallat olan baş dönmelerine şöyle bir çare bulmuştum, diye anlattım: bir jimnastikçinin tâ tepelerde perende attığını ya da hızla giden bir tramvaydan çok ihtiyar ya da sarsak birinin indiğini gördüğümde benim yüreğim ağzıma gelmesin diye onların başına bir dert gelmesini dilerdim içimden. Hatta, inşallah düşer paramparça olur, gibi şeyler de söylerdim. Bu içime büyük bir ferahlık verirdi, böylece felâket tehdidi karşısında kılım bile kıpırdamazdı. Hem sonra, dileklerim boşa çıktı mıydı, büsbütün sevinirdim elbette.

Guido benim düşünceme hayran kaldı, yeni bir ruhbilimsel keşif gibi gördü. Bütün ufacık şeylerde yaptığı gibi inceliyor, bulduğum çareyi uygulamaya koymakta sabırsızlanıyordu. Ama bir koşulu vardı: kötü dileklerin felâketleri gerçekten getirmemesi. Ada da onunla birlikte güldü, hatta bana hayranlık dolu gözlerle şöyle bir baktı bile. Bendeniz şapşal da, içimden pek sevindim. Bu arada onu bir daha bağışlamayacağımın doğru olmadığını keşfettim: bu da çok yararlı oldu.

Hep birlikte bol bol güldük, birbirini pek seven uslu çocuklar gibi. Bir an geldi, salonun bir köşesinde Rosina Hala ile baş başa kaldım. Hâlâ ruh çağırma masasından söz ediyordu. Oldukça şişmandı, sandalyesinde hareketsiz oturuyor, yüzüme bakmadan konuşuyordu. Ben ötekilere sıkıntıdan patladığımı belli etmenin yolunu buldum. Hepsi bana bakıyor, sessiz sessiz, Halaya çaktırmadan gülüyorlardı.

Şenliği arttırmak için hazırlıksız bir çıkış yaptım:

— Aman hanımefendi, siz çok toparlandınız maaşallah, neredeyse gençleşmiş görünüyorsunuz.

Eğer kızacak olsa gülüp geçecektik. Ama hanım, kızacak yerde bana teşekkürler etti, gerçekten de yakınlarda geçirdiği hastalıktan sonra çok toparlanmış olduğunu anlattı. O yanıt beni öylesine şaşkına çevirmişti ki, herhalde yüzümde çok gülünç bir ifade belirmiş olmalıydı, sonuçta umduğum şenlik koptu. Az sonra da bilmeceyi çözdüler. Yani hanımın Rosina Hala değil, bayan Malfenti'nin kızkardeşlerinden biri, Marina Teyze

olduğunu öğrendim. Böylelikle o salondaki tedirginlik kaynaklarından biri eksilmiş oldu ama, en önemlisi değildi elbette.

Sonra Guido kemanını istedi. O akşam piyanoda eşlik etmelerine gerek yokmuş. *Chaconne*’u çalacakmış. Ada teşekkürler saçan bir gülümseme ile kemanı uzattı. O, kıza bakmadı, sanki kendi kendisi ve esin perisi ile yalnız kalmak istermiş gibi kemanına baktı. Salonun orta yerine dikildi, sırtını ufak topluluğun büyük bölümüne çevirdi, akord etmek için tellere, yayla, hafifçe dokundu, birkaç arpej yaptı. Durup gülümseyerek:

— Az cesaret değil benimki, dedi, düşünün, son kez burada çaldığımdan beri kemana el sürmedim!

Şarlatan işte, ne olacak! Ada’ya sırtını dönmüştü. Acaba o bundan alındı mı diye kaygılanarak baktım. Hiç de alınmış gözükmüyordu. Dirseğini bir sehpaya, çenesini de dirseğine dayamış, kendini müziğe vermeye hazırdı.

Ve karşımda büyük Bach’ın tâ kendisi savaş alanına indi. Tıpkı bir mermer blokundan Michelangelo’nun bir meleğinin doğduğu gibi, o dört telde doğan müziğin güzelliğini, ne daha önce, ne daha sonra hiçbir zaman böylesine duymadım. Yalnız ruh halim benim için yeniydi, yepyeni bir şeye bakar gibi gözlerimi hayranlıkla yukarıya çevirmeme neden oldu. Oysa, ben o müziği kendimden ırak tutmak istiyordum. Şu düşünceyi kafamdan hiç çıkarmadım «Dikkat! Keman bir denizkızıdır, insanda bir kahramanın yüreği olmasa bile, kemanı ile ağlatabilir!.» Ama o müzik üstüme saldırıp beni benden aldı. Hastalığımı, acılarımı hoşgörü ile, gülümsemeler, okşayışlarla yumuşatarak dile getiriyormuş gibi geldi. Oysa konuşan Guido idi! Ve ben şöyle diyerek kendimi müzikten kurtarmaya çabalıyordum «Bunu yapabilmek için ritmik bir organizma, şaşmayan bir el, öykünme yeteneği olmak yeter; bunların hiçbiri yok bende, bu da bir küçüklük değil ki, bir talihsizlik, o kadar».

Ben itiraz edip duruyordum, ama Bach, kadar gibi güvenle ilerliyordu. En üst perdelere tutku ile yüceliyor, sonra kulağın da, yüreğin de önceden sezdikleri, yine de insanı şaşırtan inatçı alçak notaları aramaya iniyordu: ve yerli yerinde buluyordu onları! Bir an gecikse şarkı dağılır giderdi, titreşim ona bir daha ulaşamazdı; bir an önce gelseydi şarkının üstüne abanır, boğardı. Guido’nun elinde böyle şeyler olmuyordu: Bach’ı göğüslerken bile titremiyordu kolu. Bu da düpedüz bir kusurdu.

Bugün, bunları yazarken hepsinin kanıtları elimde. O zamanlar her şeyi öylesine kesinlikle gördüm diye sevinmiyorum. O zamanlar nefretle doluydu yüreğim, ruhumun tâ kendisiymiş gibi benimsediğim o müzik de nefretimi yumuşatamadı. Daha sonra gündelik yaşam, bayağılıkları ile geldi ve ben hiç mi hiç karşı koyamadan yoketti onu. Öyle ya! Gündelik yaşam neler yapmaz ki! Dahiler bunu bir farkedecek olsalar vay hallerine!

Guido, konserini büyük bir ustalıkla sona erdirdi. Giovanni dışında kimse alkışlamadı, birkaç saniye kimse ses etmedi. Sonra ne yazık ki ben konuşma gereğini duydum. Benim kemanımı tanıyan o insanların önünde bunu yapacak cesareti nereden buldum? Sanki boş yere müzik diye çırpınan kemanım dile gelmiş de, müziği yaşama, ışığa, havaya dönüştüren öteki kemanı —bunu yadsımanın yolu yok— paylar gibiydi.

— Aferin! dedim. Hayran kalmış değil, lütfetmişim gibi çıktı sesim. — Ama, bilmem neden, son bölüme geçerken, Bach'ın birbirine bağladığı o notaları ayırarak vurguladınız.

Chaconne'un her notasını bilirdim. Bir zamanlar ilerlemek için bu tür dağlar devirmem gerektiğine inanmış, aylar boyunca zamanımı Bach'ın bazı bestelerini adım adım çalışmakla geçirmiştim.

Bütün salonda bana karşı ayıplama ve alaydan başka bir şey duymadıklarını sezinledim. Yine de o düşmanca tutuma karşı savaşarak sözlerimi sürdürdüm!

— Bach, diye ekledim, elindeki olanakları öylesine alçakgönüllüce kullanır ki, o tür yay ustalıklarını kaldırmaz.

Haklı olmasına belki haklıydım da, yayı o ustalıkla oynatmayı asla başaramayacağım da kesindi.

Guido da en az benim kadar ölçüyü kaçırdı:

— Belki de Bach öyle bir anlatım olanağından habersizdi. O da benim armağanım olsun artık! dedi.

Bach'ı batırıyordu ama o çevrede kimse kalkıp da itiraz etmedi, oysa ben yalnızca onu batırmaya kalkıştım diye alaya almışlardı.

Derken pek önemsiz bir olay geçti, ama benim yazgımı çizecekti. Bizden hayli uzak bir odadan küçük Anna'nın çığlıkları yankılandı. Daha sonra öğrendiğimize göre düşüp dudağını kanatmışmış. Bu sayede birkaç dakika Ada ile yalnız kaldım, çünkü hepsi koşarak salondan çıktılar. Guido, ötekilerin peşisıra gitmeden önce değerli kemanını Ada'ya emanet etmişti.

Ada'nın ötekileri izleyip izlememekte duraksadığını görünce «İsterseniz kemanı bana verin» dedim. Onca beklediğim fırsatın sonunda elime geçtiğini henüz farketmemiştim.

Bir an ne yapacağını bilemedi, sonra garip bir güvensizlik baskın çıktı. Kemanı sıkı sıkı göğsüne bastırdı:

— Yoo, diye yanıtladı, ötekilerle birlikte gitmem gerekmez. Anna'nın canını çok acıttığını sanmam. Vara yoğa bağırır zaten.

Kemanını alıp oturdu, bu hareketi ile sanki beni konuşmaya çağırıyormuş gibi geldi. Zaten o evden konuşmadan nasıl çıkıp gidebilirdim ki? O upuzun gecede ne yapardım sonra? Yatağımda sağdan sola döndüğümü, sokaklarda, kumarhanelerde kendimi avutmaya çalıştığımı görür gibi oluyordum. Yo, hayır! Her şeyi açıklığa kavuşturup huzur bulmadan o evden ayrılmamalıydım.

Az ve öz konuşmaya çalıştım. Başka türlü yapamazdım, çünkü soluğum yetmiyordu. Dedim ki:

— Ada, sizi seviyorum. Neden babanızla konuşmama izin vermiyorsunuz?

Şaşkınlık ve korku ile baktı bana. Dışardaki küçük kız gibi çığlık çığlığa bağırmağa koyulacak diye ödüm patladı. Bakın gözlerinin, çizgileri özene bezene çizilmiş yüzünün aşkı bilmediklerini biliyordum, ama aşktan şimdiki kadar uzak olduğunu hiç görmemiştim. Konuşmaya başladı, girişat yapıyordu. Ama ben açıklık istiyordum: evet mi, hayır mı? Duraksamaya benzeyen şeyler bile gücendiriyordu beni. Daha çabuk olmak, karar vermeye zorlamak için zaman kazanmaya hakkı olmadığını ileri sürdüm:

— Canım, nasıl olur da farkına varmazsınız? Herhalde siz de kalkıp Augusta'ya kur yaptığıma inanmış olamazsınız ya!

Sözlerime coşkulu bir hava vermek istedim, ama acele ile gereksiz bir iş yaptım, sonuçta o zavallı Augusta adına küçümseme anlamına gelen bir vurgu ve hareket eklemiş oldum.

Böylelikle de Ada'yı sıkılganlığından kurtarmıştım. Augusta'yı aşağıladığımdan başka şey düşünemez oldu:

— Neden kendinizi Augusta'dan üstün sanıyorsunuz siz? Augusta'ya sorsanız eşiniz olmayı kabul edeceğini hiç sanmam!

Sonra bana bir yanıt borcu olduğunu anımsar anımsamaz:

— Bana gelince... böyle bir şeyin aklınızdan geçmiş olmasına şaştım doğrusu.

Zehir gibi sözleri Augusta'nın öcünü almak için olmalıydı. Allak bullak olmuş kafamla o sözlerin başka anlamı olmadığını düşündüm; bana bir şamar indirmiş olsaydı nedenini araştırmakta duraksardım. Bu yüzden üsteledim:

— Bir düşünün, Ada. Kötü bir adam değilim Zenginim... garip olmasına, biraz garibim, ama kolaylıkla düzelebilirim.

Ada da yumuşadı, ama yeniden Augusta'dan açtı sözü.

— Siz de bir düşünün Zeno; Augusta iyi kızdır, tam size uygun. Ben onun adına konuşmuş olmayayım, ama sanırım...

Ada'nın beni ilk kez küçük adımla çağırdığını duymak ne hoştu. Daha açık konuşmaya bir çağrı değil miydi bu? Belki benim için kaybedilmişti artık, ya da hiç değilse hemen evlenmeyi kabul etmeyecekti, ama bu arada Guido'ya daha fazla bağlanmasına engel olmak, onun hakkında gözünü açmak gerekiyordu. Hesaplı davrandım, her şeyden önce Augusta'ya değer verdiğimi, saygı duyduğumu, ama kendisi ile evlenmeyi kesinlikle istemediğimi söyledim. Beni iyice anlasın diye de iki kez yineledim: «Onunla evlenmek istemiyorum». Böylelikle ilkin Augusta'yı aşağılamaya niyetlendiğimi sanan Ada'yı yumuşatmayı umdum.

— İyi kız Augusta, cana yakın, sevilmeye lâyık bir kız: ama bana göre değil.

Sonra işleri hızlandırdım, çünkü koridordan gürültüler geliyordu ve sözüm her an yarıda kalabilirdi:

— Ada! O adam size göre değil. Ahmağın biri o! Masanın verdiği yanıtlara nasıl bozuldu, görmediniz mi? Bastonunu gördünüz mü? Kemanı iyi çalıyor ama, keman çalan maymunlar da vardır. Nasıl bir ahmak olduğu her sözünden belli...

Ada, kendisine söylenenlerin gerçek anlamını kabule yanaşmayan bir hava ile dinledikten sonra sözümü ağzıma tıkadı. Kemanı ve yayı elinden bırakmadan ayağa fırladı, hakaret dolu sözler yağdırdı. Onları unutmak için elimden geleni yaptım, başardım da. Yalnızca, yüksek sesle kendisinden ve ondan nasıl böyle söz edebildiğimi sormakla başladığını anımsıyorum! Şaşkınlıktan gözlerim faltaşı gibi açıldı, çünkü yalnız o adamdan söz ettiğimi sanıyordum. Bana yönelttiği tüm o aşağılayıcı sözleri unuttum, ama öfkeden kıpkırmızı kesilmiş o güzel, sağlıklı, soylu yüzünü unutmadım, öylesine küçümseme ile doluydu ki, çizgileri daha bir keskinleşmiş, neredeyse mermerleşmişti. İşte bunu bir daha unutmadım, aşkımı ve

gençliğimi düşündüğümde, hep Ada'nın beni yazgısından söküp attığı o andaki güzel, soylu, sağlıklı yüzü gelir gözlerimin önüne.

Hepsi, hâlâ ağlayan Anna'yı kucağında tutan bayan Malfenti'nin çevresine öbeklenmiş geri döndüler. Kimse, Ada ve benimle uğraşmadı, ben de kimselere selâm vermeksizin salondan çıktım; koridorda şapkamı aldım. Ne garip! Kimse gelip beni alıkoymuyordu. O zaman ben kendi kendimi alıkoydum, her şeyden önce terbiye kurallarına karşı çıkmamam, gitmeden önce herkesi nazikçe selâmlamam gerektiğini anımsadım. İşin gerçeği şu ki, o evden ayrılmamı engelleyen şeyin, geçirdiğim o beş geceye rahmet okutacak bir gecenin başlayacağı kanısı olduğuna kuşkum yok. Sonunda, bir aydınlığa kavuşmuştum ya, şimdi de, bir başka gereksinimim vardı: barışmak, herkesle barışmak. Eğer Ada ve ötekilerle ilişkilerimdeki her türlü burukluğu giderebilsem uyumam daha kolay olurdu. Neden sürüp gitsindi o burukluk? Ben Guido'ya bile kızamıyordum, hiç haketmediği halde Ada onu yeğlediyse bunda suçu onun yoktu ki!

Koridordaki gezintimi tek farkeden o oldu, döndüğümü görünce bana kaygıyla baktı. Bir olay çıkarırım filan diye mi korkuyordu acaba? Hemen içimi ferahlatmak istedim. Yanından geçerken şöyle fısıldadım:

— Sizi gücendirdimse bağışlayın!

Elimi tuttu, ferahlayarak sıktı. Birden rahatladım. Kendi ruhumla başbaşa kalmak ve bundan ne kadar huzur bulduğumu görmek için bir an gözlerimi yumdum.

Kısmet bu ya, herkes hâlâ çocukla uğraşırken kendimi Alberta'nın yanına oturmuş buldum. Onu görmemiştim, varlığını ancak konuştuğunda farkettim.

— Bir şeyciği yok, diyordu. Asıl dert babamın burada olması, ağladığını gördü mü, hemen güzel bir armağan hazırdır.

Kendimi çözümlemekten vazgeçtim, olduğum gibi görüverdim! Huzur bulmanın yolu o salondan hiç kovulmamaktı. Alberta'ya baktım. Ada'ya benziyordu! Ondan biraz daha ufak tefekti ve bedeninden çocukluğun izleri henüz silinmemişti. Sesini sık sık yükseltiyordu, gülüşü çoğu zaman fazlaya kaçıyor, gülerken yüzünü buruşturuyor, kızarıyordu. Ne garip! O anda babamın bir öğüdünü anımsadım: «Genç bir kadın seç ki bildiğin gibi eğitmesi kolay olsun.» Bu anı kesin kararımı verdirdi. Alberta'ya bir daha baktım. Kafamda onu soymaya çalışıyordum, Öylesine tatlı, körpecik düşündükçe hoşuma gidiyordu.

Dedim ki:

— Bakın ne söyleyeceğim, Alberta! Aklıma bir şey geldi: evlenecek yaşta olduğunuzu hiç düşündünüz mü?

— Evlenmeyi düşünmüyorum! dedi gülümseyerek, tatlı tatlı bakıyordu, ne utandığı vardı, ne kızardığı. Okulumu bitirmek istiyorum. Annem de öyle istiyor.

— Öğreniminizi evlendikten sonra da sürdürebilirsiniz. Bana nükteli gibi gelen bir düşünce geçti aklımdan, hemen ortaya döktüm:

— Ben de bir evleneyim de öğrenimimi ondan sonra yaparım, diyordum zaten.

İçinden gele gele güldü, ama ben zaman yitirmekte olduğumu farketmiştim, insan bir eşe ve yürek rahatlığına bu tür zevzekliklerle ulaşamaz ki. Ciddi olmak gerekirdi. Burada işler kolaydı, Ada'nın yaptığından çok daha değişik biçimde karşılanmıştım.

Gerçekten de ciddileştim. Bir kere eşim olacak kızın her şeyi bilmesi gerekirdi. İçli bir sesle dedim ki:

— Bakın, şimdi size önerdiğim şeyi az önce Ada'ya önerdim. Öfkelendi, reddetti beni. Ne durumdayım, anlarsınız.

Üzüntüyle söylediğim bu sözler Ada'ya olan tutkumun bir kez daha ortaya dökülmesinden başka bir şey değildi. Fazla ciddileşmiştim, gülümseyerek ekledim:

— Ama öyle sanıyorum ki, siz benimle evlenmeyi kabul ederseniz çok mutlu olur, sizin için her şeyi, herkesi unuturum.

O çok ciddileşti, şöyle yanıtladı:

— Zeno, sakın güceneyim demeyin, yoksa çok üzülürüm. Ben size çok değer veriyorum. İyi çocuksunuz, biliyorum, sonra kendiniz farkına bile varmadan bir yığın şey biliyorsunuz, oysa okuldaki öğretmenlerim yalnızca bütün o bildikleri şeyleri biliyorlar. Ne var ki ben evlenmek istemiyorum. Belki günün birinde başka türlü düşünürüm, ama şu anda bir tek amacım var: yazar olmak istiyorum. Gördünüz mü size nasıl güveniyorum. Bunu hiç kimseye açmamıştım, umarım size de gizimi ele vermezsiniz. Ben de sizin önerinizden kimseye söz etmeyeceğim, inanın.

Öfkeyle sözünü ağzına tıkadım:

— Aman, kimse isterseniz söyleyebilirsiniz! Yine kendimi o salondan kovulma tehdidi altında duyuyordum, sığınacak bir yer aradım. Alberta'nın

bana hayır deyip de böbürlenmesini önlemenin bir tek yolu vardı, farkeder etmez hemen o yola saptım. Şöyle dedim:

— Şimdi aynı öneriyi Augusta'ya götüreceğim ve herkese de anlatacağım ki onu iki kızkardeşi bana varmayı istemedikleri için aldım!

Yaptığım şeyin garipliği keyfimi fazlasıyla yerine getirmişti, gülüyordum. Onca gururlandığım nüktelerim sözlerimde değil, marifetlerimdeydi artık.

Augusta'yı arayarak çevreme bakındım. Üzerinde yalnız Anna'ya getirdikleri yatıştırıcı ilacın yarı yarıya boşalmış bardağı bulunan bir tepsi elinde, koridora çıkmıştı. Adı ile çağırarak ardından seğirttim, duvara dayanıp beni bekledi. Yüzyüze gelince beklemeden sordum:

— Augusta, dinleyin beni, gelin biz ikimiz evlenelim, ne dersiniz, ha?

Önerim gerçekten kaba kaçmıştı. Ben onu alacaktım, o da beni ve ben onun ne düşündüğünü sormadığım gibi, açıklamada bulunmak zorunda kalabileceğimi bile aklıma getirmemiştim. Ama herkesin dilediği şeyi yerine getiriyor değil miydim ki?

Şaşkınlıktan yusyuvarlak olmuş gözlerini kaldırdı. Şaşı gözü bu durumda ötekinden büsbütün uzaklara bakıyordu. Bembeyaz, kadifemsi yüzü ilkin soldu, sonra kırıştı. Tepsinin üstünde danseden bardağı bir eliyle tuttu. Kısık bir sesle:

— Şaka ediyorsunuz, ama fena yapıyorsunuz, dedi.

Şimdi ağlamaya başlayacak diye korktum, ona ne denli üzüntülü olduğumu söyleyerek avutayım diye garip bir düşünce geldi aklıma.

— Şaka falan etmiyorum, dedim ciddi bir yüzle, üzüntülü. İlkin Ada'ya evlenelim dedim, öfke ile olmaz dedi, sonra Alberta'ya sordum, benimle evlenir mi, diye, o da tatlı sözlerle, ama yine hayır dedi. Hiçbirine kızgın değilim. Yalnız kendimi çok, ama çok mutsuz duyuyorum.

Benim acımın karşısında toparlandı, duygulanarak baktı bana, var gücüyle düşünüyordu. Bakışı hiç de hoşuma gitmeyen bir okşamayı andırıyordu.

— Yani beni sevmediğinizi bilmem, hiç aklımdan çıkarmamam mı gerekiyor? diye sordu.

Ne demeye geliyordu bu gizemli sözler böyle? Evet, demeye mi hazırlanıyordu yoksa? Aklından çıkarmamak istiyormuş! Benimle geçireceği bir yaşam boyunca mı aklından çıkarmamak yani? Kendini öldürmek amacıyla çetin bir duruma düşmüş, şimdi de kendini kurtarmak

için çabalayan biri gibi duyuyordum kendimi. Augusta da bana hayır dese, daha o gün bile içinde kendimi pek fena duymadığım yazıhaneme sağ salim dönmeme izin verseler daha iyi olmaz mıydı acaba?

— Evet! dedim. Gerçi Ada'dan başkasını sevdiğim yok, ama yine de sizinle evlenmek istiyorum...

Az kalsın Ada'nın yabancısı olmaya gönlüm razı değil de kayınbiraderi olmakla yetineceğim, diyecektim. İşi çığrından çıkarmak olurdu artık, Augusta bir kez daha kendisiyle eğlenmek niyetindeyim sanabilirdi. Bu yüzden yalnız şunları söyledim:

— Artık yalnız kalmaya dayanamam.

Hâlâ duvara dayanmış duruyordu, belki de o desteğe gerek duyuyordu: ama yatışmış gibiydi ve tepsiyi tek elle tutuyordu. Kurtulmuş muydum, yani o salondan çekip gitmek zorunda mıydım, yoksa kalabilir miydim ve evlenmek zorunda mıydım? Başka sözler de söyledim, yalnızca ondan bir türlü gelmeyen sözleri beklemekten usandığım için:

— Ben iyi çocuğumdur, sanırım öyle büyük bir aşk olmadan da benimle birlikte kolayca yaşanabilir.

Bu cümleyi, daha önceki upuzun günlerde, Ada için hazırlamıştım, bana karşı büyük bir tutku duymasa da evet demeye kandırabileyim diye.

Augusta hafiften soluyordu ve hâlâ ağzını açmamıştı. O susuş hayır anlamına da gelebilirdi, düşünülebilecek en nazik hayır anlamına: ben de nerdeyse koşup şapkamı arayacaktım, onu kurtulmuş bir başın üzerine yerleştirmeye zamanım vardı daha.

Oysa, Augusta kararını vermişti, bir daha unutmadığım vakarlı bir hareketle doğruldu, duvarın desteğinden kurtuldu. Böylece, pek geniş olmayan koridorda, tam karşısında duran bana büsbütün yaklaşmış oldu:

— Zeno, dedi, size, sizin için yaşayacak, size yardımcı olacak bir kadın gerekli. O kadın ben olmak istiyorum.

Yumuk yumuk elini bana uzattı, hemen hemen içgüdüsel bir davranışla öptüm. Başka bir şey yapma olanağı yoktu zaten. Hem sonra şunu da açıklamalıyım: göğüs kafesimi genişleten bir ferahlık yayılmıştı içime. Artık hiçbir şeyi çözmem gerekmiyordu, çünkü her şey çözülmüş, bitmişti. Gerçek açıklık buydu işte.

İşte böyle nişanlandım. Her yandan kutlamalar yağdı hemen. Benimki de Guido'nun kemandaki büyük başarısına benziyordu biraz, onun kadar

alkışlandım. Giovanni beni öptü, hemen senli benli oldu. Aşırı bir sevecenlik göstererek:

— Zaten nicedir kendimi senin baban gibi duyuyordum, dedi, sana ticaretle ilgili öğütler vermeye başlayalı beri.

Gelecekteki kayınvalidem de yanağını uzattı, şöyle bir değdirdim. Ada ile de evleniyor olsam o öpücükten kurtuluş yoktu nasıl olsa.

— Görüyorsunuz ya, her şeyi doğru anlamışım, dedi inanılmaz bir rahatlıkla, üstelik öpücüğüne karşı koyamadığım, aslında koymak da istemediğim için hakettiği cezayı bulmadı.

Sonra Augusta'yı kucakladı, sevgisinin enginliği bağrından kopup sevinç gösterilerini yarıda kesen bir hıçkırıkla duyurdu kendini. Bayan Malfenti'ye dayanıyordum, ama o hıçkırığın hiç değilse o akşamlık nişanımı hoş bir ışıkla renklendirdiğini söylemek boynumun borcu.

Alberta neşeyle elimi sıktı:

— Sizin için iyi bir kızkardeş olacağım, söz!

Ada da:

— Aferin Zeno! dedi. Sonra alçak sesle: —Şunu bilin ki acele iş gördüm sanırken sizin kadar akıllıca iş gören çıkmamıştır.

Guido beni çok şaşırttı:

— Daha bu sabahtan anlamıştım Malfentil'erin kızlarından birini istediğinizi, ama hangisi olduğunu çıkaramıyordum.

Ada eğer benim kendisine kur yaptığımı söylemediyse demek pek yakınlıkları yoktu! Yoksa gerçekten aceleye mi getirmiştim?

Ama çok geçmeden Ada bir şey daha söyledi:

— Beni bir kızkardeş gibi sevin isterim. Eskiyi unutalım gitsin: ben Guido'ya bundan hiç söz etmeyeceğim.

Bir aileyi böyle sevince boğmak hoştu doğrusu. Pek tadına varacak durumda değildim, çünkü bitkindim. Uykum da gelmişti. Sağduyulu davranmış olduğumun kanıtıydı bu. Gecem iyi geçecekti.

Akşam yemeğinde Augusta ile ben kutlama törenine çıt çıkarmadan katıldık. Nişanlım konuşmaya karışamadığından dolayı özür diledi:

— Ne diyeyim, bilmiyorum. Düşünün ki daha yarım saat önce başıma bu gelenler aklımdan geçmiyordu bile.

Gerçeği hep yerli yerince söylerdi. Gülmekle ağlamak arasındaydı, yüzüme baktı. Ben de onu gözlerimle okşamak istedim, becerebildim mi, bilmem.

Hemen o akşam sofrada bir yara daha aldım, üstelik doğrudan doğruya Guido’dan.

Galiba ben ruh çağırma seansına yetişmeden az önce Guido sabahleyin benim dalgın değilim dediğimi anlatmıştı. Hemen o kadar çok kanıt ileri sürerek yalanımı ortaya çıkarmışlardı ki, öcünü almak (ya da resim yapabildiğini göstermek için) benim bir çift karikatürümü yapmıştı. Birincisinde burnum havada, yere dayanmış bir şemsiyeye abanmış gözüküyordum. İkincisinde şemsiye kırılmış, sapı sırtıma saplanmıştı. İki karikatürde de istenen amaca ulaşılmıştı, çok basit, ama çok başarılıydı, bakanı güldürüyordu: karikatürüm bana çok benziyordu, gelgelelim en büyük özelliği dazlaklığıydı, iki taslakta da aynıydım, yani bir şemsiye bedenime saplandığında bile görünüşüm değişmeyecek kadar dalgın olduğum anlaşılıyordu.

Herkes güldü, hatta gereğinden fazla. Beni gülünç duruma düşürmek için yapılan bir girişimin böylesine başarılı olması yüreğimi sızlattı. Ve korkunç sancımı işte ilk kez o sıra duydum. O akşam kolumun dirsekten aşağısı ile kalçam ağrıdı. Şiddetli bir yanma duygusuydu bu, sinirlerim sanki büzülecekmiş gibi karıncalandı. Şaşkınlıkla sağ elimi kalçama götürdüm, sol elinde ağrıyan kolumu tuttum.

— Neyin var? diye sordu Augusta.

Kahveden çıkarken düştüğümde çarptığım yerin ağrıdığını söyledim, bundan o akşam da söz etmiştik.

O acıdan yakayı kurtarmak için hemen enerjik bir girişimde bulundum. Böylesine aşağılanmamın öcünü alabilsem iyileşecekmişim gibi geldi. Bir kalem kâğıt istedim, üzerine devrilen bir masanın altında ezilen bir adam resmi çizmeye çabaladım. Bu arbede sırasında elinden düşürdüğü bastonunu da yanına ekledim. Bastonu hiç kimse tanıyamadı, bu yüzden hakaret istediğim gibi hedefini bulmadı. Adamın kim olduğu, o duruma nasıl düştüğü iyice anlaşılsın diye de altına şöyle yazdım: «Guido Speier’in masa ile başı dertte». Zaten masanın altında kalan biçarenin yalnızca bacakları gözüküyordu, eğer onları mahsustan eğri büğrü yapmış olmasaydım, öç alma hevesim zaten pek çocuksu olan çizgilerimi büsbütün bozmuş olmasaydı Guido’nun bacaklarına benzeyebilirlerdi.

Canım öylesine yanıyordu ki, çarçabuk çiziktirmek zorunda kaldım. Karşımdakini incitme isteği zavallı bedenimi öylesine sarmıştı ki, hiç

kuşkum yok, kımıldatmasını beceremediğim o kalemin yerinde bir kılıç olsaydı tedavim başarılı olurdu.

Guido benim yaptığım resmi görünce yürekten güldü, sonra yumuşak bir sesle ekledi:

— Masa bana bir zarar vermişe benzemiyor!

Gerçekten de vermemişti, ben de işte bu eşitsizlikten yakınıyordum ya.

Ada, Guido'nun yaptığı iki resmi saklamak istediğini söyledi. Ben ona sitemle baktım, gözlerini kaçırmak zorunda kaldı. Ne kadar sitem etsem haklıydım, çünkü acıma tuz biber ekmişti.

Augusta ise hemen beni savunmaya koştu. Resmimin üzerine nişan tarihimizi yazmamı istedi, çünkü o da o karalamayı saklamak niyetindeymiş. İlk kez gözümde bunca önem alan o sevgi belirtisinin üzerine damarlarımı sımsıcak bir kan dalgası bastı. Ama sancım kesilmedi, eğer o sevgi belirtisi Ada'dan gelecek olsaydı damarlarıma öyle bir kan akın ederdi ki, sinirlerimde birikip kalmış tüm artıkları süpürüp götürürdü, diye düşündüm.

Sancı bir daha yakamı bırakmadı. Şimdi ihtiyarladım ya, o denli rahatsız etmiyor artık, tuttuğu zamanlar hoşgörüyle karşılıyorum: «Ya! Demek buradasın, bir zamanlar genç olduğumun açık kanıtısın demek?». Ne var ki gençliğimde bir başkaydı. Gerçi rahatça kımıldamamı engelledi, kimi geceler göz kırptırmadı ama, şiddetli bir sancıydı diyemem. Gelgelelim yaşamımın büyük bölümüne el bastı. İyileşmek istiyordum ben! Neden ömrüm boyunca bedenimde yenilginin damgasını taşısaydım? Guido'nun zaferinin ayaklı anıtı mı olacaktım yani? O sancıyı bedenimden silmem gerekiyordu.

Böylece tedavi başladı. Ama başlar başlamaz hastalığın nasıl bir öfkeden kaynaklandığı unutuldu gitti, o kadar ki şimdi o kökeni bulup çıkarmam bile güç oldu. Başka türlü olamazdı: beni tedavi eden doktorlara çok güveniyordum, o sancıyı kimi zaman metabolizmaya, kimi zaman dolaşım bozukluğuna, sonra vereme, hatta içlerinden biri şu yüz kızartıcı türden enfeksiyonlara verdiklerinde içtenlikle inandım. Ayrıca tedavilerin hepsinin beni bir süre için rahatlattıklarını söylemeliyim, bu yüzden de her seferinde yeni tanı doğrulanır gibiydi. Sonuçta er geç kesinliğini yitiriyordu, ama tümüyle yanlış çıkmıyordu, çünkü bedensel işlevlerimin hepsinin kendine göre bir kusuru vardır.

Yalnız bir kez ağır bir yanılgıya düştü biri; baytar kılıklı bir doktorun eline düşmüştüm, bir süre siyatik sinirime yakılar koymakta ayak diredi, sancım da sonunda onunla alay eder gibi, bir uygulama sırasında kalçamdan enseme, yani siyatikle hiç bir ilişkisi olamayacak bir yere sıçrayıverdi. Cerrah bozuntusu celâllendi, kapının önüne koydu beni, başımı alıp gittim —çok iyi anımsıyorum—, hiç de alınmış değildim, sancının yeni yerinde eskisinin tıpkısı olmasına pek şaşmıştım. Ne garip! Bedenimizin her köşesi aynı biçimde sancımayı bilirmiş.

Tüm öteki tanılar olanca kesinlikleri ile bedenimde yaşıyor ve rekor kırmak ister gibi aralarında yanşıyor. Günlerce üre eğilimi içinde yaşıyorum, sonra kimi günler bir damar yangısı o eğilimi yokediyor, yani iyileştiriyor. Çekmeceler dolusu ilâcım var, düzene soktuğum tek çekmecem de o. İlâçlarımı severim ben, içlerinden birini bıraktım mı, bilirim ki er geç döneceğim ona. Zaten zamanımı boş yere yitirdiğimi de sanmıyorum. Eğer sancım çeşitli hastalıktan akla getirip de onlar beni pençelerine almadan tedaviye zorlamasaydı, kimbilir ne kadar zaman önce, hangi hastalıktan ölüp gitmiş olacaktım.

Özünü açıklayamıyorum ama, ilk kez sancımın ne zaman ortaya çıktığını biliyorum. İşte o benimkinden çok daha güzel olan resim yüzündendi. Bardağı taşıran damlaydı o! Sancıyı daha önce duymamış olduğuma eminim. Bir doktora kökenini açıklayayım, dedim, ama kulak asmadı Kimbilir? Belki de psikanaliz o günlerde, özellikle de nişanlanmamı izleyen o birkaç saatte bedenimde gerçekleşen tüm değişimi açığa çıkaracaktır.

Aslında o saatlere kısa da denilemez ya!

Daha sonra topluluk dağıldığında Augusta neşeyle bana döndü:

— Yarın görüşürüz.

Çağrı hoşuma gitti, çünkü amacıma ulaştığımı, hiçbir şeyin bitmiş olmadığını, her şeyin ertesi gün de sürüp gideceğini kanıtlıyordu. Gözlerimin içine baktı, benim gözlerimi canı gönülden onaylar görünce ferahladı. O basamakları artık saymadan inerken kendi kendime şunu soruyordum:

— Yoksa seviyor muyum onu?

Bu kuşku tüm yaşamım boyunca eşlik etti bana; bugünse onca kuşkunun eşliğindeki aşkın gerçek sevgi olduğunu sanıyorum.

Ama o evden ayrıldıktan sonra gidip yatmama, o akşamki etkinliklerimin ürünü olan, uzun, dinlendirici uykuya kavuşmama izin verilmedi. Hava sıcaktı. Guido'nun canı dondurma istedi, beni bir kahveye çağırdı. Dostça koluma asıldı, ben de bir o kadar dostça onun koluna yapıştım. Benim için çok önemli biriydi, ondan hiçbir şeyi esirgeyemezdim. Aslında beni yatağa sürüklemesi gereken bitkinliğim her zamankinden de uysal etmişti.

Zavallı Tullio'nun bana hastalığını bulaştırdığı kahveye girdik, uzakça bir masaya oturduk. Nasıl ayrılmaz arkadaşım olacağını henüz bilmediğim sancım yol boyunca canımı pek fena yakmıştı, birkaç saniye oturmama olanak verildiğinde hafifler gibi oldu.

Guido'nun arkadaşlığına ise dayanmak güçtü Augusta ile aşkımızın öyküsünü soruşturuyordu büyük bir merakla. Kendisini aldatıyorum mu sanmıştı ne? Tam bir yüzsüzlükle, kendisine, Augusta'ya Malfenti'lerin evine ilk ayak bastığım gün tutuldum, dedim. Sancım elime vurmuş, beni geveze yapmıştı, sanki sesimle acımı bastırmak istermişim gibi. Ama fazla konuştum, eğer Guido daha dikkatli olsaydı Augusta'ya öyle pek tutkun olmadığımı pekâlâ anlardı. Augusta'nın bedenindeki en ilginç şeyden, yani o şaşkoloz gözünden söz ettim, sanki kalan parçaları da yerini şaşırmışmış gibi yanıltıyordu insanı. Sonra neden daha önce ortaya çıkmadığımı açıklamak istedim. Belki de Guido o eve nişanlanmak için tam son anda damladığımı görünce şaşırmıştı. Şöyle bağırdım:

— Malfenti küçükhanımlar lüks içinde yüzmeye alışkındırlar, ben de böylesine bir yükü omuzlayacak durumda mıyım, bilemiyordum.

Ada'dan da böyle söz etmiş olduğuma üzüldüm, ama olan olmuştu artık; Augusta'yı Ada'dan ayırmak öyle güçtü ki! Kendimi tutabilmek için sesimi alçaltarak ekledim.

— Bu yüzden bir takım hesaplar yapmam gerekti. Baktım param yetmeyecek, o zaman ticaret hacmimi genişletebilir miyim diye bazı çalışmalara giriştim.

Sonra dedim ki, o hesapları yapabilmek için hayli zaman harcamıştım, ben de bu yüzden tam beş gün süre ile Malfenti'lere gitmemiştim. Sonunda dilimi tutmaktan vazgeçince birazcık içten konuşur gibi olmuştum. Dokunsalar ağlayacaktım, elimi kalçama bastırdım:

— Beş gün, uzun bir süre! diye mırıldandım.

Guido benim böylesine ihtiyatlı biri olduğumu görmekle sevindiğini söyledi.

Kuru bir gözlemde bulundum:

— İyi de insan, ihtiyatlı diye savruklardan daha sevimli bulmuyorlar ki!

Guido güldü:

— İhtiyatlı adamın kalkıp da savruktan yana çıkması garip doğrusu!

Sonra başka bir giriş yapmadan pat diye Ada'yı babasından istemeye hazırlandığını söyledi. Beni o kahveye o açıklamayı yapmak için mi sürüklemişti, yoksa onca zaman oturup kendimden sözettiğimi dinlemekten sıkılmıştı da öcünü mü alıyordu?

Pek şaşırmış, pek sevinmiş gözükmeyi başardığıma hemen hemen eminim. Ama hemen ardından dişlerimi geçirip kanatırcasına ısırmanın yolunu buldum:

— Şimdi anlıyorum, Ada'nın nasıl olup da öylesine çarpıtılmış bir Bach'dan hoşlandığını! İyi çalıyordunuz ama, bu dünyada öylesine kutsal şeyler vardır ki, kirletenleri engellemek için yasa çıkarsalar yeridir.

Fena vurmuştum, Guido acısından kıpkırmızı kesildi. Yanıtı yumuşak oldu, çünkü bu kez hayranlarının küçük topluluğunun desteğini bulamayacaktı ardında,

— Aman Tanrım! diye başladı zaman kazanmak için. İnsan kimi kez çalarken kendinden ufak tefek bir şeyler ekler. O odada Bach'ı bilen pek az kişi vardı, ben de parçayı birazcık modernleştirdim.

Buluşundan ötürü sevinmiş gibiydi, aslında ben de onun kadar sevinmiştim, çünkü bana hem özür dilemiş, hem de baş eğmiş gibi geldi. Bu da beni yatıştırmaya yetti, zaten dünyada hiçbir şey Ada'nın kocası olacak adamla aramı açamazdı. O kadar iyi çalan bir amatöre pek az rastladığımı belirttim.

Bu kadarı yetmedi: ancak işi profesyonelliğe dökmeyi kendi istemediği için amatör sayılabileceğini belirtti.

Bütün istediği bu muydu? Peki, ille istiyor diye hak da verdim. Amatör sayılamayacağı apaçık ortadaydı.

Böylece yeniden iyi arkadaş olduk.

Ardından öyle, pat diye, kadınların ardından atıp tutmaya koyuldu. Ağzım açık kaldı! Şimdi kendisini iyi tanıyorum ya, karşısındakinin hoşuna gittiğini bildiğinde ne yönde olursa olsun, ulu orta söz etmeye bayıldığını

anladım artık. Ben az önce Malfenti küçükhanımların lüksünden sözetmeye başlamıştım, o da aynı şeyden dem vurarak sözü kadınların tüm kötülüklerine getirdi. Öylesine yorgundum ki, sözünü kesecek halim yoktu, sürekli baş sallamakla yetiniyordum, bu bile fazla geliyordu. Öyle olmasa itiraz ederdim kuşkusuz. Ben biliyordum ki kendim kadınları çekiştirmekte haklıydım, çünkü kadın diye karşıma Ada, Augusta ve gelecekteki kayınvalidem çıkmıştı; ama kendisi için yalnızca onu seven Ada'nın kişiliğinde canlanan cinse çatmak için Guido'nun hiçbir nedeni yoktu.

Ne de bilgiliymiş! Yorgunluğuma karşın hayranlıkla dinledim. Neden sonra Weininger'in kuramlarını kendisine mal ettiğini bulup çıkaracaktım. O sırada iki numaralı Bach'ın ağırlığının altında ezilmiş durumdaydım. İçime beni tedavi etmek istediği kuşkusu bile doğdu. Yoksa neden tutup da beni kadın denen yaratığın, ne dahice zeki, ne de iyi yürekli olmayı beceremediğine inandırmak işteşindi? Bana öyle geldi ki, tedavinin başarıya ulaşmamasının nedeni, doktorun Guido olmasıydı. Ama o kuramları unutmadım ve Weininger'i okuyarak derinleştirdim. İnsanı iyileştirmesine iyileştirmiyorlar ama, kadınların peşine takıldığımda iyi arkadaş oluyorlar.

Guido dondurmasını bitirince biraz temiz hava almak istedi, kentin dışına doğru bir gezinti yapmaya zorladı beni.

Hiç unutmuyorum, günlerdir kente birazcık yağmur yağsa da sıcağı hafifletse diye umuyorduk. O akşam, gökyüzü hafif, beyaz bulutlarla kaplanmaya başlamıştı, hani şu halkın bol yağmur getirir saydığı türden, ama hâlâ berrak, koyu lâcivert gök kubbede koskocaman bir ay yine halkın bulutları yutar sandığı şiş yanaklı aydedelerden biri ilerliyordu. Değdiği her yerde bulutlar, dağıttığı, ortalığı tertemiz ettiği gözle görülüyordu.

Guido'nun gevezeliğini kesmek istedim, beni durmadan baş sallamaya zorlayan bir işkenceydi, ayın, şair Zamboni'nin keşfettiği öpücüğünü anlattım: Guido'nun gözümün içine baka baka yaptığı haksızlıklarla karşılaştırılınca gecelerimizin orta yerinde ne de tatlıydı o öpücük! Konuşurken, baş sallaya sallaya kapıldığım uyuşukluktan silkindim, sancım hafifler gibi oldu. Başkaldırışımın ödülüydü bu, dört elle sarıldım.

Guido bir an kadınları rahat bırakıp gözlerini yukarıya kaldırmak zorunda kaldı. Ama çok sürmedi! Benim göstermemle aydaki solgun kadın görüntüsünü keşfettikten sonra konuya döndü, ıssız sokakta yalnız kendisinin kahkahalarla güldüğü bir şaka yaptı:

— Neler neler görüyordur o kadın! Ne yazık ki kadın olduğundan, gördüklerini doğru dürüst aklında tutamaz.

Kadınların doğru dürüst anımsayamadıklarından ötürü yüksek zekâlı olamayacakları da kuramının (ya da Weininger'in kuramının) bir parçasıydı.

Belvedere yolunun dibine varmıştık. Guido dedi ki, biraz yokuş tırmanırsak iyi gelirmiş. Buna da kafa salladım. Tepeye varınca tam çoluk çocuğa yaraşır bir iş yaptı: yolu aşağı yoldan ayıran alçak duvarın üzerine uzandı, yattı. Söyle on metreden düşme tehlikesine girmekle cesaret gösterisinde bulunduğunu sanıyordu. Onu öylesi bir tehlike içinde görünce ilkin her zamanki mide bulantısını duydum, ama sonra daha o akşam sıkıntıdan kurtulmak için uyduruverdiğim çare geldi aklıma, hemen aman inşallah düşer diye yakarmaya başladım.

Yattığı yerden hâlâ kadınları sayıp döküyordu. Şimdi de çocuklar gibi oyuncak istediklerini, üstelik de pahalı oyuncaklara heves sardıklarını söylüyordu. Ada'nın mücevherleri pek sevdiğini söylediğini anımsadım. Acaba gerçekten ondan mı söz ediyordu? O zaman korkunç bir düşünce geldi aklıma! O on metrelik atlayışı Guido'ya ben yaptırsaydım ne olurdu sanki? Ada'yı, hem de sevmeye sevmeye elimden alan o herifi yeryüzünden yoketsem haklı sayılmaz mıydım? O anda içime öyle geliyordu ki onu öldürecek olsam, hemen Ada'ya koşup ödülümü isteyebilirdim. Apaydınlık, garip gecede Guido'nun kendisini nasıl aşağıladığını duyup dinlemişmiş gibi geliyordu.

Şunu itiraf etmeliyim: o an gerçekten Guido'yu öldürmeye niyetlendim! Alçacık duvarın üzerine boylu boyunca uzanmıştı, sonuçtan emin olmak için onu nasıl tutmam gerektiğini soğukkanlılıkla inceledim. Sonra tutmam bile gerekmediğini farkettim. Kollarını ensesinin altında kavuşturmuş, başını kollarına dayamıştı, şöyle birdenbire kuvvetlice itsem dengesini tümüyle yitirecekti.

Başka bir düşünce geldi aklıma, öylesine önemli göründü ki, gökyüzünü temizleyerek ilerleyen o koskocaman aydede ile kıy asi anabilirdi: Yalnızca o gece bir rahat uyku uyuyayım diye Augusta ile nişanlanmaya razı olmuştum. Şimdi kalkar Guido'yu öldürürsem nasıl uyurdum? Beni de, onu da kurtaran o düşünce oldu. Guido'ya tepeden baktığım, içime şeytanı sokan o duruşumu hemen değiştirmek istedim.

Dizlerimi büktüm, iki büklüm oldum, başımı neredeyse yere değecek kadar eğip bir çığlık kopardım:

— Ay! Aman! Acıyor!

Guido ürkerek ayağa fırladı, ne oluyor diye sordu. Ben yanıt vermeksizin yakınmamı daha alçak perdeden sürdürdüm. Niye yakındığımı pek iyi biliyordum: öldürmek istemiş olduğum için, ya da, belki de, öldürmeyi becerememiş olduğum içindi. Acı ve yakınma her şey için özürdü. Öldürmek istemedim, diye haykırıyordum, aynı zamanda eğer öldüremedimse suç benim değil, diye haykırıyormuşum gibi geliyordu. Bütün suç hastalığımın ve çektiğim sancınındı. Oysa tam o sırada sancımın yokolup gittiğini de çok iyi anımsıyorum, iniltimin kuru gürültü olduğunu da anımsıyorum, sancıyı geri çağırarak, yeniden yaşatmak, acı çekmek isteyerek bir içerik sağlamaya çalıştım ona, ama boşunaydı. Yararsızdı çabam, sancım ancak kendi keyfi dilediğinde geri dönecekti.

Guido her zamanki gibi varsayımlara girişti Bunun kahvede düştüğümde duyduğum sancı olup olmadığını sordu. Fikir parlak geldi, evet dedim.

Beni kolumdan tuttu, büyük bir sevecenlikle doğrulttu. Sonra özenle, hep öyle bana destek olarak o küçük bayırı indirdi. Aşağıya vardığımızda kendimi biraz daha iyi duyduğumu, böyle ona dayanmışken daha hızlı yürüyebildiğimi söyledim. İşte, sonunda yatmaya gidiyorduk! Hem sonra, bu bana o gün bağışlanan ilk gerçek büyük sevinçti. O, benim için çalışıyordu, çünkü beni neredeyse sırtlamış götürüyordu. Sonunda dediğimi yaptırmıştım ya.

Hâlâ kapanmamış bir eczane bulduk, yatmaya göndermeden önce bana bir yatıştırıcı ilâç vermek gelmişti aklına. Gerçek ağrı ile abartmalı algılanması üzerine bir kuram ileri sürdü: ağrı, kendi yarattığı kızgınlık yüzünden çoğalır, birkaç katına çıkarmış. O ufak şişe ilâç koleksiyonumun ilk parçası oldu, seçenin de Guido olması çok yerindeydi.

Kuramına daha sağlam bir temel sağlayabilmek için o ağrıyı günlerdir çekmiş olduğumu varsaydı. Dilediği yanıtı veremediğime üzüldüm. O akşam, Malfenti'lerdeyken hiç ağrım sancım olmadığını açıkladım. Uzun süredir kurduğum düş gerçekleşiyorken ağrı sancı falan çekiyor olamazdım elbet.

Ve içtenlikle davranabilmek için, tam da söylediğim gibi olmak istedim, birkaç kez üst üste şöyle yineledim: «Ben Augusta'yı seviyorum,

Ada’yı sevmiyorum, Augusta’yı seviyorum, bu akşam, nicedir kurduğum düş gerçekleşti»

Mehtaplı gecede böyle ilerledik, Guido benim ağırlığımı taşımaktan yorulmuştu sanırım, çünkü sonunda sesi kesilmişti. Yine de beni yatağıma kadar götürmeyi önerdi. Hayır, dedim ve evin kapısı ardımdan kapandığında rahat bir soluk aldım. Hiç kuşkum yok, Guido da almıştı aynı soluğu.

Villamın merdivenlerini dörder dörder çıktım ve on dakikada yatağımdaydım. Hemen uyuyakaldım, uyku bastırmadan önceki kısa süre içinde ne Ada’yı, ne Augusta’yı anımsadım, yalnızca öylesine yumuşakbaşlı, iyi yürekli ve sabırlı olan Guido’yu anımsadım. Az önce kendisini öldürmek istediğimi unutmuş değildim kuşkusuz, ama bunun hiçbir önemi yoktu, çünkü kimsenin bilmediği, iz bırakmamış şeyler, gerçekte yok sayılır.

Ertesi gün nişanlımın evine biraz çekinerek gittim. Bir akşam önce verdiğim sözün başkaları için de benim kafamda vermiş olduğum değeri taşıyıp taşımadığına pek emin değildim. Evet, herkes için de o değeri taşıyormuş. Augusta kendisini nişanlanmış sayıyordu, hattâ benim sandığımdan daha da güvenle.

Zahmetli bir nişanlılık oldu. Ben birkaç kez nişanı bozdum, sonra büyük bir çaba sonucu tazeledim, kimsenin bunu farketmeyişine şaşıyordum. Gerçekten evlilik yolunda ilerlediğime hiç bir zaman kesinlikle inandım diyemem, ama hayli tutkun bir nişanlı gibi davranmışa benzerim. Ada’nın kızkardeşini gerçekten elime her fırsat geçtiğinde öpüyor, göğsüme bastırıyordum. Augusta benim saldırılarıma bir eşin görevi olduğunu sandığı biçimde katlanıyordu, ben de uslu durdumsa tek nedeni bayan Malfenti’nin bizi ancak birkaç saniye başbaşa bırakmasıydı. Nişanlım hiç de sandığım kadar çirkin değildi, en güzel yanını da öperken keşfettim: kızarmasıydı! Neresini öpsem benim onuruma bir kızarıklık peyda oluyordu, ben de bir âşık coşkusundan çok, bir deneyci merakı ile öpüyordum.

Ama isteksizdim denemez, o ağır dönemi hafifleten de bu oldu. Çoğu kez, dilediğim gibi, Augusta ile annesi, o alevi bir seferde yakıp tüketmemi engellemeselerdi vay halime! O zaman nasıl sürdürecektik yaşamımızı? Hiç değilse böylelikle isteğim o evin merdivenlerinde bana onları Ada’yı fethetmeye gittiğim zamanlardaki heyecanı vermeyi sürdürdü. Basamaklar

tek çıkarsa o gün Augusta'ya onun dilediği nişanlılık neymiş, gösterebileceğim demekti. Tüm özgürlük duygumu bana geri verebilecek bir şiddet eylemi düşlüyordum. Başka bir isteğim yoktu; Augusta'nın ne istediğimi anlayınca bir aşk hummasına yorması da pek garip kaçtı.

O dönem, belleğimde iki aşamaya bölünüyor. Birincisinde bayan Malfenti çoğunlukla Alberta'yı yanımıza gözcü dikiyor, ya da küçük Anna'yı mürebbiyesi ile birlikte bizimle aynı salona tıkıyordu. O zamanlar Ada hiç yanımıza bırakılmadı, ben, kendi kendime, bundan dolayı sevinmem gerektiğini söylüyordum, ama bir kez Ada'nın gözleri önünde Augusta'yı öpebilmenin pek hoşuma gideceğini düşündüğümü hayal meyal anımsıyorum. Kim bilir nasıl bir şiddetle yapardım bunu.

İkinci aşama Guido ile Ada resmen nişanlandıklarında başladı, pek pratik görüşlü bir kadın olan bayan Malfenti de iki çifti birbirlerine karşılıklı gözcülük etsinler diye aynı salonda birleştirdi.

Birinci aşamada, Augusta'nın benden pek memnun kaldığını biliyorum. Üstüne saldırmadığım zamanlar görülmedik bir gevezeliğim tutuyordu. Gevezelik benim gereksinimimde Augusta ile evleneceğime göre eğitimini de üstlenmem gerektiğini kafama koyarak bir olanak yarattım. Onu, tatlılık sevgi, en çok da bağlılık yolunda eğitiyordum. Vaazlarımı tam olarak anımsayamıyorum, ama o, hiçbirini unutmadı, kimi zaman anımsatıyor. Beni, dikkatle, uysallıkla dinlerdi. Bir kez, kendimi öğretimin coşkusuna kaptırdım, eğer günün birinde kendisini aldattığımı görürse, aynısını yapmaya hakkı olacağını bildirdim. O çok bozuldu, olmaz dedi, benim iznimle bile olsa bana ihanet etmeyeceğini, ben kendisini aldatacak olsam da ona yalnızca ağlama özgürlüğü kalacağını ileri sürdü.

Bir şeyler söylemiş olmaktan çok başka amaçla verdiğim o vaazların evliliğimi iyi yönde etkilediklerini sanıyorum. Augusta'nın ruhundaki etkileri ise çok içtendi. Bağlılığı hiçbir zaman sınanmadı, çünkü benim aldatmalarımı ruhu bile duymadı, ama birlikte geçirdiğimiz uzun yıllar boyunca, tam bana vâdettirdiğim gibi, sevgisi ve tatlılığı hiç değişmedi.

Guido, nişanlandığında, nişanlılığımın ikinci aşaması şu kararla başladı: «Ada'ya olan tutkumdan kurtuldum artık!». O ânâ değin Augusta'nın kızarmalarının beni iyileştirmeye yettiğini sanmıştım, ama anladım ki, iyileşmenin yeterlisi olmuyormuş! O kızarmanın anısı bunların, artık Guido ile Ada arasında da geçecek şeyler olduğunu düşündürdü. Asıl bu, ötekinden çok daha fazla, içimdeki her türlü isteği öldürecekti.

Augusta’yı zorla elde etmek isteğim ilk aşamadadır. İkinci aşamada artık azgınlık etmedim. Bayan Malfenti canını hiç sıkıntıya sokmadan gözetlenme sorunumuzu böyle çözümlerken yanılmamıştı kuşkusuz.

Hiç unutmuyorum, bir kez Augusta’yı şaka olsun diye öpmeye başladım. Guido da, benimle şakalaşacak yerde kalktı, Ada’yı öpmeye koyuldu. Biraz kaba davranıyor gibiydi, çünkü benim onlara saygılı davranıp da masumca öptüğüm gibi değil, Ada’yı dudaklarından, eme eme öpüyordu. Oysa o tarihte ben Ada’yı bir kızkardeş saymaya kendimi alıştırmıştım artık, ne var ki kızkardeşimden o biçimde yararlanıldığını görmeye hazırlıklı değildim. Gerçek bir ağabeyin de kızkardeşini öyle mıncıklanır görmekten memnun olacağına kuşkum yok.

Bu yüzden Guido’nun karşısında bir daha Augusta’yı öpmedim. Guido ise, benim karşımda Ada’yı bir kez daha kendisine çekmek istedi, ama o, atik davranıp çekildi, Guido da girişimini bir daha yinelemedi.

Birlikte geçirdiğimiz onca akşamın anısı çok bulanık belleğimde. Sonsuza değin yinelenen şöyle bir sahne kalmış aklımda, dördümüz de ince yapılı Venedik masasının çevresinde oturuyoruz, masanın üzerinde her şeylere gölge düşüren yeşil kumaştan bir abajurla örtülü kocaman bir petrol lambası yanıyor, yalnız kızların işledikleri nakışlar ışıkta kalıyor, Adanın elinde serbestçe tuttuğu bir ipek mendili, Augusta ufak bir yuvarlak kasnakta işliyor. Guido’nun bir söylev çektiğini görüyorum, ben çoğunlukla ona hak vermekle yetinmişimdir. Adanın hafif kıvırcık, siyah saçlarla örtülü başını, sarı-yeşil ışığın buklelerinde yaptığı garip oyunları hâlâ anımsıyorum.

O ışığı ve o saçların gerçek rengini de tartıştık. Ressamlığı da varmış Guido’nun, bize bir rengin nasıl çözümlenmesi gerektiğini anlattıydı. Bu öğretisini de hiç unutmadım, bugün hâlâ bir doğa görünümünün rengini iyice anlamak gerektiğinde çizgilerin çoğu silinip gidinceye, yalnız ışık lekeleri kalıp, onlar da bir tek asil renge bulanıncaya değin gözlerimi kısarım. Gelgelelim böyle bir çözümlemeye giriştim mi retinamda gerçek görüntülerin hemen ardından, neredeyse bana özgü bir bedensel tepki ile, sarı-yeşil ışık ve gözlerimi ilk kez alıştırdığım o siyah saçlar belirir ufkumda.

O akşamlardan birini hiç unutmayacağım, çünkü Augusta kıskançlıkla bir söz etti, ardından ben de pek tatsız bir boşboğazlık ettim. Guido ile Ada, bize şaka olsun diye uzağa, salonun öte yanındaki XIV. Lui

stili masaya oturmuşlardı. Onlarla konuşmak için başımı çevirmekten çok geçmeden boynuma ağrı girdi. Augusta dedi ki:

— Rahat bıraksana! Onlar gerçekten sevişiyorlar.

Ben de, hiç mi hiç düşünmeden alçak sesle bundan emin olmaması gerektiğini, Guido’nun kadınlardan hoşlanmadığını söyledim. İki sevgilinin konuşmalarına burnumu sokuşuma böylece bir özür buldum sanmıştım. Oysa, Guido’nun benimle yalnızken bol bol sarfettiği, ama nişanlılarımızın ailesinden kimsenin önünde ağzına almadığı kadınlara karşı sözlerini Augusta’ya aktarmakla fitnecilik ve boşboğazlık etmiştim. O sözlerimin anısı beni günlerce rahatsız etti, oysa Guido’yu öldürmek isteyişimin anısı bana bir saatçik bile dert olmamıştı. Ama haince de olsa, öldürmek, bir dostun açtığı sırrı ele vererek zarar görmesine neden olmaktan çok daha erkekçe bir iştir.

Augusta daha o zamandan Ada’yı kıskanmakta haksızdı. Boynumu öyle büküşüm Ada’yı görmek için değildi. Bana uzun gelen o zamanı geçirmeme Guido gevezelikleri ile yardımcı oluyordu. Ben ona ısınmıştım bile, günlerimin bir bölümünü birlikte geçiriyordum. Bana önem vermesinden ve bunu başkalarına da aktarmasından ötürü minnet duyarak bağlanmıştım ona. Şimdi konuştuğumda Ada bile durup dikkatle dinliyordu sözümü.

Her akşam bizi yemeğe çağıran gongun sesini sabırsızlıkla bekliyordum, o akşamlardan en çok anımsadığım şey de her zaman sindirim güçlüğü çektiğimdir. Bir şey yapmış olmak için bol bol atıştırıyordum. Yemekte Augusta’ya sevgi dolu sözler yağdırıyordum, tabii ağzım doluyken ne kadar konuşabilirsem. Annesi ile babası yalnızca hayvanca iştahımın büyük aşkımı azalttığı gibi kötü bir izlenim edinebilirlerdi. Balayından dönüşte eskisi gibi iştahlı olmadığımı görünce şaştılar. Duymadığım bir tutkuyu göstermemi istemekten vazgeçince o da yokolup gitmişti. İnsan nişanlısı ile yatmaya hazırlanırken ana-babasına soğuk görünemez ki! Augusta en çok kendisine masada fısıldadığım sevgi dolu sözleri anımsıyor. İki lokma arasında harika şeyler uydurmuş olmalıyım, bana onları anımsattığında şaşıp kalıyorum, kendi ağzımdan çıkmış olabileceklerine inanamıyorum bir türlü.

Kayınpederim olacak kurnaz Giovanni bile aldandı, yaşadığı sürece büyük bir tutku örneği vermek istediğinde hep benim kızına, yani Augusta’ya olan sevgimi göstermiştir. İyi bir baba olarak mutlulukla

gülümsüyordu, ama bu arada, beni eskisinden beter küçümsüyordu, çünkü ona kalırsa tüm yazgısını bir kadının eline bırakana, hele bu dünyada başka kadınlar da olduğunu farketmeyene erkek denmezdi. Bundan da beni her zaman âdil biçimde yargılamadığı ortaya çıkıyor.

Kayınvalidem ise sevgime hiçbir zaman inanmadı, Augusta güvenle kendini bıraktığı zamanlar bile. Yıllar yılı sevgili kızının alınyazısından kuşkulu, inanmaz gözlerle süzdü beni. Nişana sürüklendiğim günlerde beni onun yönlendirmiş olduğuna inanmamın bir nedeni de bu. Benim yüreğimi benden iyi okuyan o kadını aldatmanın yolu yoktu.

Sonunda düğün günü geldi çattı, işte tam o gün, son bir duraksama daha geçirdim. Sabahın saat sekizinde gelin evinde olacaktım, oysa saat yedi kırkbeşte hâlâ yatağımdaydım, öfkeyle sigaranın birini söndürüp birini yakıyor, pencereye bakıyordum: o kış, ilk kez yüzünü gösteren güneş camlarda parıldayarak alay ediyordu benimle. Augusta'yı yüzüstü bırakmanın yolunu arıyordum! Artık Ada'nın yakınında kalmak umurumda değildi ya, evliliğim iyiden iyiye anlamını yitirmişti. O randevuya gitmesem kıyamet kopmazdı ya! Hem sonra, Augusta son derece sevimli bir nişanlı olmuştu, ama düğünün ertesinde nasıl davranacağını ne bilirdim. Ya öyle burnumdan sürüklendim diye tutar da hemen hayvan yerine koyarsa beni?

Bereket, Guido geldi de, ayak diremek şöyle dursun, düğün saatini iyi anımsayamadığımı uydurarak geciktiğimden ötürü özür diledim. Guido, bana çıkışmak yerine, kendinden, dalgınlığından ötürü geciktiği nice randevularından söz açtı. Dalgınlıkta bile ille de benden üstün çıkması gerekiyordu, evden dışarıya adım atabilmek için kulaklarımı tıkamak zorunda kaldım. Sonuçta koşar adım düğünüme gittim.

Yine de çok geç kalmıştım. Hiç kimse bana sitem etmedi, gelin dışında hepsi Guido'nun benim yerime yaptığı açıklamaları kabul etti. Augusta ise o denli solgundu ki dudakları bile morarmıştı. Onu sevdiğimi söyleyemezdim ama, kötülük etmek istemediğim de kesin. Kusurumu bağışlayayım, dedim, gecikmemin üç nedeni olduğunu söylemek alıklığında bulundum. Sayıları çok fazlaydı, üstelik yatağımda, kış güneşini seyrederken daldığım düşünceleri öyle açık seçik ortaya koyuyorlardı ki, Augusta'ya kendine gelmesi için zaman vermek, kiliseye gidişimizi geciktirmek zorunda kaldık.

Mihrabın önünde, evet derken dalgındım, çünkü Augusta'ya öylesine acımıştım ki, gecikmeme bir dördüncü neden bulmaya uğraşıyordum,

ötekilerden iyi gibi gelmişti bu sonuncusu.

Oysa kiliseden çıktığımızda, baktım, Augusta tüm renklerini yine takınmıştı. Biraz öfkelendim, çünkü benim o evetim kendisini sevdiğimin tam garantisi değildi ki. Öyle burnumdan sürüklendim diye beni hayvan yerine koyacak kadar toparlanmışsa çok sert davranmaya hazırdım. Oysa evine gidince bizi yalnız bıraktıkları bir andan yararlanarak, gözlerinde yaşlarla şunları söyledi:

— Sevmediğin halde benimle evlendiğini asla unutmayacağım,

İtiraz etmedim, durum apaçık ortadaydı, denecek bir şey yoktu. Yüreğim acıma ile burkularak sarıldım ona.

Sonra Augusta ile bütün bunlardan bir daha söz etmedik, çünkü evlilik nişanlılıktan çok daha basit bir şey. İnsan bir kez başgöz oldu mu, aşk tartışmaları sona eriyor, aşktan söz etmesi gerektiğinde de çok sürmüyor, hayvanlığı kabarıp çenesini kapatıyor. Gelgelelim bu hayvanlık öylesine insanlaşmış olabiliyor ki, karmaşıklaşıyor, çarpılıyor, bir kadının saçlarına eğildiğinizde orada bulunmayan bir ışığı arayabiliyorsunuz. Gözlerinizi yumuyorsunuz, kadın bir başkasına dönüşüyor, bıraktığınızda yine kendisi olup çıkıyor. Tüm minnetinizle ona yöneliyorsunuz, çabanızda başarılı olmuşsanız büsbütün minnet duyuyorsunuz, işte bunun içindir ki dünyaya bir daha gelirsem (Tabiat Ananın yapamayacağı şey yoktur!) Augusta ile evlenmeye razı olurum, ama nişanlanmaya asla.

İstasyonda Ada kardeşçe öpeyim diye yanağını uzattı. Bizi uğurlamaya gelen onca insanın arasında sersemlemiştim, ancak o zaman görebildim onu, hemen aklımdan şu geçti: «Başıma bu derdi açan sensin ha!». Kadife yanağına dudaklarımı uzattım ama değdirmemeye özen gösterdim. O günün ilk sevinci de bu oldu, çünkü bir an için evliliğimin ne büyük bir yarar sağladığını duydum: Ada’yı öpmek için elime geçen tek fırsattan yararlanmayıp öcümü almıştım! Sonra, tren hızla giderken Augusta’nın yanına oturdum, acaba iyi etmedim mi diye düşündüm. Guido ile arkadaşlığımın bundan ötürü tehlikeye düşmesinden korkuyordum. Ama belki de, Ada’nın bana uzattığı yanağını öpmediğimi fark bile etmediğini düşününce daha da büyük bir acı düşüyordu içime.

Oysa farketmişti bunu aylar sonra, o Guido ile birlikte aynı istasyondan yola çıktığında anlayacaktım: herkesi öptü, bana ise büyük bir içtenlikle elini uzattı. Soğuk soğuk sıktım o eli. Öcünü almakta gecikmişti, çünkü koşullar tümüyle değişmişti artık. Ben balayından döndüğümden

sonra ilişkilerimiz kardeşçe olmuştu, kendini öptürmemesi için bir neden yoktu.

VI
KARIM VE METRESİM

Yaşamımda öyle dönemler olmuştur ki, sağlığa ve mutluluğa doğru ilerlediğimi sanmışımdır. Ama bu inanç hiçbir zaman balayı yolculuğum sırasında, bir de döndükten sonraki birkaç hafta içindeki kadar güçlü olmamıştır. İlkin beni şaşkınlığa düşüren bir keşif: Augusta'nın beni sevdiği gibi ben de onu seviyordum. Önce pek güvenemeden elime geçen günden yararlanmaya bakıyor, onu izleyen gün bambaşka olacak diye bekliyordum. Ama günler birbirini izliyor, birbirine benziyordu, apaydınlıktı, Augusta'nın yumuşaklığı ile dopdoluydu, buna ben de katılıyordum —ki büyük bir sürprizdi—. Onu her sabah aynı sımsıcak sevgi ile uyanmış buluyordum, bende de aşk değilse bile onu çok anımsatan hep aynı minnet duygusu vardı. Ada'dan Alberta'ya topallayıp sonunda Augusta'da karar kıldığım sıralar kimin aklından geçerdi bu? Başkalarının güdümünde, kör bir aptal gibi değil de, son derece basiretli bir adam gibi davranmış olduğumu keşfediyordum. Benim şaştığımı gördükçe Augusta şöyle diyordu:

— İyi ama neden şaşıyorsun? Evliliğin böyle olduğundan haberin yok muydu? Ben senin yanında pek bilgisiz sayılırım ama bunu biliyordum.

Bilmem sevgiden önce miydi, sonra mı, içime bir umut doğdu, kocaman bir umut: canlı bir sağlık simgesi gibi dolaşan Augusta'ya benzemek. Nişanlılığımız sırasında o sağlığın farkına bile varmamıştım, çünkü ilkin kendi kendimi, sonra Ada ile Guido'yu incelemeye dalmış gitmiştim. O salondaki petrol lambası Augusta'nın seyrek saçlarına hiç ışık düşürmemişti.

Kızarmak da nesiymiş! Güneş parlattığında şafağın renkleri nasıl yok oluverirse o kızarıklık da öyle siliniverince, Augusta yeryüzünde büyük ablalarının geçmiş oldukları yola güvenle saptı, her şeyi yasada ve düzende bulan, yoksa her şeyden vazgeçen ablalarının yoluna. Gerçi bana dayandığından ötürü temelinin çürük olduğunu biliyordum ama, o güveni seviyordum, tapıyordum o güvene. Onun karşısında hiç değilse ispritizma konusundaki alçak gönüllülüğümle davranmam gerekiyordu. Bu da olmayacak bir şey değildi, bu yüzden yaşama bile inanılabilirdi.

Ama şaşırtıyordu beni: her sözünden, her davranışından aslında yaşamı sonsuz sandığı sonucu çıkıyordu. Böyle demiyordu elbette: hatta onunkileri sevmeden önce yanlışlıklardan tiksinen ben, ona yaşamın

kısalığını anlatmak gereğini duyunca pek hayret etti. Yok canım! Hepimiz ölecektik ölmesine, bunu bilmiyor değildi elbet, ama şimdi evlenmiştik ya, bu birlikte, birlikte, birlikte kalmamızı engellemezdi ki. Demek ki bu dünyada insanlar birleşince, bunun kısacık, kısacık, kısacık bir süre için olduğundan habersizdi: öyle ki, tanışmadan geçen sonsuz bir zamandan sonra, bir başka sonsuzluk boyunca bir daha görüşmemeye hazırlanırken nasıl olup da içli dışlı olunduğuna şaşıyordu insan Kusursuz sağlığın ne olduğunu, ancak karımın gözünde bugünün içine sığınıp dünyadan kopabileceğimiz, sıcacık yumulabileceğimiz, elle tutulur bir gerçek olduğunu sezince anlayabildim. O sığınağa sığınmaya çalıştım, onunla da, kendimle de alay etmeksizin orada kalmayı denedim, çünkü benim bu çırpınmam hastalığımın belirtisinden başka bir şey olamazdı, ben de hiç değilse bana yüreğini açmış olanlara hastalığımı bulaştırmaktan sakınmalıydım. Biraz da bu yüzden, karımı koruyayım derken, bir süre için, sağlıklı bir insan gibi davranmayı başardım.

İnsanı umutsuzluğa sürükleyen şeylerin tümünden haberi vardı aslında, gelgelelim bütün bunlar onun karşısına çıktı mı, tabiatımı değiştiriyordu. Mademki dünya dönüyordu insanı deniz tutmaması gerekirdi! Tam tersine! Dünya dönüyordu ama, başka her şey yerli yerinde duruyordu. Ve bu, kımıldamadan duran şeylerin önemi büyüktü: nikâh yüzüğü, bütün takıları ve giysileri, yeşili, siyahı, eve geldiğinde dolaba giren gezinti giysisi, asla ne gündüzün ne de ben frak giymemek için ayak diredigim zamanlar giyilmeyecek olan akşamüstü giysisi. Yemek saatlerine de sıkı sıkıya uyulurdu, uyku saatlerine da. O saatler vardılar ve hep yerli yerlerinde dururlardı.

Pazarları kiliseye, ayine gidiyordu, kimi kez ben de ona eşlik ettim, acının ve ölümün görüntüsünden nasıl etkileniyor diye görmek için. Onun için yoktu bunlar, o ziyaret bütün hafta içine su serpiyordu. Ezbere bildiği kimi yortu günlerinde de gidiyordu kiliseye. Hepsi o kadar, oysa ben dindar olsam sabahtan akşama kadar kiliseden ayrılmaz, mutluluğu böylece garantilerdim.

Bu dünyada da karımın içine su serpmeye yarayan nice makamlar vardı. Her şeyden önce sokaklarda ve evlerde güvenliğimizi sağlayan Avusturya ya da İtalyan makamları ki bu saygısına katılmak için elimden geleni yapmışımdır. Sonra doktorlar vardı, —Allah korusun— başımıza bir hastalık geldiğinde bizi kurtarmak için gereken tüm düzenli eğitimi

görmüşlerdi onlar. Ben o yetkilere her gün başvuruyordum, o ise hiçbir zaman. Ama işte o yüzdendir ki, ben ölümcül hastalık kapımı çaldığında beni ne tüyler ürpertici bir son beklediğini biliyordum, o ise, öbür dünyada da, bu dünyada da sağlam bir arkası olduğundan, o zaman da yakayı kurtarabileceğini sanıyordu.

Ben şimdi karımın sağlığını çözümlemekteyim, ama elimden gelmiyor, çünkü çözümleyeyim derken onu hastalığa dönüştürdüğümü farkediyorum. Ve, yazarken, o sağlığın iyileştirilmesi için acaba bir tedavi ya da eğitim gerekmiyor mu, diye bir kuşku düşüyor içime. Ne var ki, yıllar yılı karımın yanında yaşarken böyle bir kuşkuya asla kapılmadım.

O küçük dünyada ne büyük bir önem verilmişti buna: ister yiyeceklerin ve giysilerin, ister arkadaşların ve okunacak kitapların seçilmesinde olsun, her konuda istemimi açıklamam gerekiyordu. Beni hiç de sıkmayan arasız bir etkinliğe zorlanıyordum. Ataerkil bir ailenin kurulmasında işbirliği ediyordum ve o bir zamanlar tiksindiğim, şimdi de bir sağlık anıtı gibi gözüken aile babasına dönüşmekteydim. Aile babası olmak başka şeydir, bu onuru kendine maletmek küstahlığında bulunan birine tapmak zorunda kalmak başka şey. Ben kendim için sağlıklı olmak dileğindeydim ve özellikle yolculuk sırasında, aile babası olmayanlara hastalık bulaştırmak pahasına da olsa, kimi zaman isteyerek, atlı heykel pozunda dolaştım.

Ama daha yoldayken niyet ettiğim gibi öykünmek her zaman kolay olmadı. Augusta sanki bir eğitim gezisindeymiş gibi her şeyleri görme sevdasındaydı. Pitti Sarayına girmiş olmak yetmiyordu, o sayısız salonların tümünden geçmek, her sanat yapıtının önünde en azından birkaç saniye duraklamak gerekliydi. Ben ilk salondan ayrılmam diye ayak diredim, girdiğim tek zahmet tembelliğime bir özür bulmak oldu. Medici hanedanının kurucularının portrelerinin önünde yarım gün harcadım ve Carnegie ile Vanderbilt'e benzedikleri keşfinde bulundum. Olağanüstüydü bu! Oysa benim soyumdandılar! Augusta şaşkınlığımı paylaşmıyordu. Yankee'lerin kim olduklarını biliyordu ama benim kim olduğumu henüz öğrenmiş değildi.

Sağlığı burada yaya kaldı, müzelerden vazgeçmesi gerekti. Bir kez Louvre'da onca sanat yapıtının ortasında öylesine kendimi şaşırmıştım ki, az kalsın Venüs heykelini paramparça edecektim, dedim. Augusta boyun eğdi:

— Bereket versin, dedi, müzelere yalnız balayında gidilir, sonra bir daha ayak atılmaz!

Gerçekten de, yaşamda, müzelerin tekdüzeliği eksiktir. Çerçevelenecek güzellikte günler gelir geçer, insanı serseme çeviren seslerle doludur, renkleri, çizgileri bir yana, gerçek bir ışıkla parlar, yakan bir ışıkla.

Sağlık insanı etkinliğe ve bir yığın derdi üstlenmeye sürükler. Müzeler bitince alışveriş başladı. İçinde hiç oturmamıştı ama, villamızı benden iyi tanıyordu Augusta, odalardan birinde bir ayna, başkasında bir halı eksik olduğunu, bir üçüncüsünde ufak bir heykele uygun bir yer bulunduğunu biliyordu. Komple bir salon takımı satın aldı, kaldığımız her kentten eve en az bir koli gönderildi. Bana bütün o alışverişleri Trieste'de yapsak daha yerinde ve zahmetsiz olurmuş gibi geliyordu. Bak, işte nakliyeyi, sigortayı, gümrük işlemlerini düşünmek zorunda kalıyorduk.

— Ama bütün malların bir yerden bir yere gönderilmeleri gerektiğini bilmiyor musun sen? Ne biçim tüccarsın? diye güldü.

Haksız sayılmazdı hani. Yine de itiraz ettim:

— Mallar satılıp kâr edilmek için nakledilir! O amaç olmadı mı rahat bırakılır, insan da kafasını dinler!

Gelgelelim, girişimciliği en sevdiğim yanlarından biriydi. Böylesine safdil bir girişimcilik pek sevimli oluyordu! Safdil diyorum, çünkü bir eşyayı yalnız satın almakla iyi bir iş yaptığını sanmak için dünya tarihinden habersiz olmak gerekirdi: satın almakla iyi mi ettik, kötü mü, o ancak satarken anlaşılır.

Tam bir nekahet halindeydim sanıyordum. Yaralarım o denli sızlamıyordu artık. Benim o değişmez şen halim o zamandan başladı. O unutulmaz günlerde Augusta'ya verdiğim bir söz gibiydi bu, yalnız birkaç kısa saniye, yani yaşam benden daha kuvvetle güldüğü zamanlar tutamadığım tek söz bu oldu. Bizim ilişkimiz gülümseyen bir ilişkiydi, öyle de kaldı, çünkü ben hep karımın arkasından gülümsedim —bunu bilmediğini sanıyordum—; o da benim arkamdan gülümsüyordu, pek çok şey bildiğimi sanıyor, kendisinin düzelteceğini sandığı —böyle avutuyordu kendini işte— birçok yanlışlarımı görüyordu. Hastalık beni tümüyle pençesine aldığında bile görünürde şen kaldım. Sancı çekiyor gibi değil, gıdıklanıyormuşum gibi şen.

İtalya’daki uzun yolculuğum sırasında, yeni yeni sağlığımı kazanmama karşın, birçok acılar da çekmedim diyemem. Tanıtma mektubu almadan yola çıkmıştık, çoğu yerde çevremizdeki yabancıların çoğu bana düşmanmışlar gibi geldi. Gülünç bir korkuydu, ama yenemiyordum işte. Bir saldırıya uğrayabilir, hakaret görebilir, en önemlisi, bir iftira ile karşılaşabilirdim, kim korurdu bu ellerde beni?

Bir kez korkum gerçek bir bunalıma dönüştü, bereket hiç kimse, Augusta bile, farkına varmadı. Yol boyunca önüme uzatılan hemen tüm gazeteleri alırdım. Bir gün bir gazete bayiinin önünde durunca bir kuşku düştü içime: benden nefret ettiğinden ötürü kolaylıkla beni hırsız diye yakalatabilirdi, öyle ya, kendisinden bir tek gazete almıştım, koltuğumun altında ise başka başka yerlerden satın alıp da henüz açmadığım bir yığın gazete vardı. Koşa koşa çekip gittim oradan, Augusta da peşimden seğirtti, telâşımın nedenini hiç söylemedim.

Bir arabacı ve bir rehberle arkadaşlık ettim, hiç değilse onların yanında saçma sapan hırsızlıklarla suçlanmazdım.

Arabacı ile çok belirgin ortak noktalarımız vardı. Castelli şarabını pek seviyordu, ayaklarının birdenbire kütük gibi şiştiğini anlattı. O zaman hastahaneye gidiyormuş, iyileşince sakın bir daha şaraba el sürmesin diye sıkı sıkı tembihleyip taburcu ediyorlarmış. O da kesin karar veriyormuş, demir gibi sağlam olsun diye de saatinin zincirine bir düğüm atıyormuş. Ne var ki, ben tanıdığımda kösteği düğümsüz, cepkeninin üzerine sarkmıştı. Gelip Trieste’de yanımda otursun diye çağırdım. Şarabımızın tadını anlattım, memleketininkinden çok farklıydı, tedavisinin kesin sonuç vereceğine inanabilirdi. Hiç kulak asmadı, özlemi yüzünden okunuyordu, ama hayır dedi.

Rehberle arkadaşlığım meslektaşlarından üstünmüş gibi gözüktüğündendi. Benden çok daha iyi tarih bilmek güç bir şey değildir, ama Augusta da, elinde Baedeker’i, adamın verdiği bilgilerin doğruluğunu olanca titizliğiyle denetledi. Üstelik de gençti rehber, heykeller serpili bahçelerin yollarında koşar adım ilerliyorduk.

O iki arkadaşımı yitirince Roma’dan ayrıldım. Arabacı benden bol bol para koparınca tutup şarabın nasıl başına vurduğunu da gösterdi, bizi sapasağlam bir eski Roma kalıntısına fırlattı. Rehber ise günün birinde kalktı eski Romalıların elektrik enerjisini çok iyi bildiklerini, hatta ondan

bol bol yararlandıklarını ileri sürdü. Kanıt olarak da bir takım Latince dizeler okudu.

O zaman da beni, küçük, ama bir daha iyileşmeyecek bir illet yakaladı. Varla yok arası bir şey: ihtiyarlamak, en çok da ölmek korkusu. Özel bir kıskançlık türünden kaynaklandığını sanıyorum.

İhtiyarlamaktan korkmamın tek nedeni beni ölüme yaklaştırmasıydı. Ben yaşadıkça Augusta'nın ihanet etmeyeceğine kuşkum yoktu, ama ben ölüp de gömülür gömülmez, mezarımın derli toplu tutulmasını, gereken ayinlerin yapılmasını da sağladıktan sonra, hemen yerimi alacak birini araştıracak, şimdi beni mutlu eden sağlıklı, düzenli dünyayı onun çevresine saracaktı. Ben öldüm diye onun o güzelim sağlığı da ölecek değildi ya. O sağlığa öylesine inanmıştım ki, ölmesi için üzerinden koskoca bir trenin geçip paramparça etmesi gerekir diye düşünüyordum.

Hiç unutmam, bir akşam Venedik'te, birdenbire açılıveren bir sokağın ışığı ve gürültüsü ile yer yer bozulan bir sessizliğe gömülmüş kanalların birinden geçiyorduk. Augusta, her zamanki gibi her şeye bakıyor, özenle kayda geçiriyordu: çekilen suların açıkta bıraktığı kirli bir temelden yükselen yemyeşil, serin bir bahçe; bulanık sularda yansıyan bir çan kulesi; dibinde ışıklardan ve kalabalıktan bir nehir akan, upuzun, karanlık daracık bir sokak. Ben ise, o karanlıkta, yüreğim üzüntülere gömülmüş, kendi kendimi dinliyordum. Zaman geçiyor, dedim karıma, çok geçmeden o balayı yolculuğunu, yanında bir başkası ile yineleyecekti. Buna öylesine emindim ki olmuş bitmiş gibi söz ediyordum. O masalın uydurma olduğunu kanıtlamak için tutup ağlamaya başlaması da çok yersiz kaçtı. Belki yanlış anlamıştı, beni öldürmek istediğini sandığımı düşünmüştü. Yok canım, daha neler! İyice anlatabilmek için nasıl öleceğimi de açıkladım: dolaşımı zaten güçsüz olan bacaklarım kangren olacaklardı, kangren yayılacak, yayılacak, gözlerimi açık tutabilmem için çalışması gereken herhangi bir organımı saracaktı, O zaman ben gözlerimi yumacaktım, elveda aile babası! Kalıptan bir yenisini dökmek gerekecekti artık.

Augusta'nın hıçkırıkları dinmiyordu, kanalın olağanüstü sessizliğinde o ağlama çok önemli geldi bana. Yoksa, kendi korkunç sağlığını açık seçik görüp de umutsuzluğa mı kapılmıştı? Öyleyse tüm insanlıktı o ağlayışla sarsılan. Daha sonra öğrendim ki, tam tersine, sağlığın neyin nesi olduğunu bile bilmezmiş. Sağlık kendi kendisini çözümlemeye kalkışmaz, aynaya bile bakmaz. Yalnız biz hastalar kendimizi biliriz.

İşte o zaman beni daha tanımadan sevmiş olduğunu anlattı. Daha babasından adımı duyduğunda sevmişmiş. Şöyle tanıtmış beni babası: Zeno Cosini, en uluorta bir piyasa kurnazlığını duyduğumda gözlerini faltaşı gibi açıp defterine not etmeye kalkışan, ama sonunda defteri yitiren safdilin biri. Eğer daha ilk karşılaşmamızda nasıl sıkılgan olduğunu anlamamışsam, demek ki ben de pek sıkılganmışım.

Augusta'yı ilk gördüğümde çirkinliğine şaştığımı anımsadım, hani o evde adları A harfi ile başlayan hepsi birbirinden güzel dört kız bulacağımı ummuştum ya. Şimdi de onun bana ne zamandır tutkun olduğunu öğreniyordum, gelgelelim neyi kanıtlardı bu? Yanıldığımı kabullenip sevindirmedim karımı. Ben ölünce nasıl olsa bir başkasına varırdı. Ağlaması hafifleyince bana biraz daha yaslandı, hemen gülerek sordu:

— İyi de, senin yerine koyacak birini nereden bulacağım? Ne kadar çirkinim, görmüyor musun?

Doğru söze ne denir? Gerçekten de herhalde bir süre rahat rahat kokuşabilecektim.

Ama hep o karımı başkalarının eline teslim etme korkusu yüzünden, ihtiyarlama korkusu yakamı bir daha bırakmadı. Korkum karımı aldattığımda hafiflemedi, aynı yoldan sevgilimi yitirmek düşüncesi ile de artmadı. Bu apayrı bir şeydi, öteki ile hiçbir benzerliği yoktu ki. Ölüm korkusu üzerime çullandığında, eli uf olunca anneleri öpsün isteyen küçücük çocuklar gibi Augusta'dan yardım diliyordum. O da yüreğime su serpecek yeni yeni lâflar etmesini beceriyordu. Balayı yolculuğumuzda önümde hâlâ otuz yıllık bir gençlik uzandığını söylüyordu, hâlâ da o düşüncededir. Bense, daha balayı yolculuğumun sevinçli haftalarında bile zamanın beni can çekişmenin korkunç yüz kasılmalarına enikonu yaklaştırdığını biliyordum. Augusta dilediğini söyleyebilirdi, hesaplaması kolaydı: her geçen hafta o noktaya bir hafta daha yaklaşıyordum.

Hep aynı sancının sık sık musallat olmaya başladığını farkedince hep aynı şeyleri söyleyerek karımı bezdirmemeye çalıştım, beni avutmasına gereksinim duyduğumu anlatmak için «Vah zavallı Cosini!» diye mırıldanmam yetiyordu. O zaman karım beni tedirgin eden şeyin ne olduğunu hemen anlıyor, koşup o büyük sevecenliğine sarıp sarmalıyordu beni. Böylelikle bambaşka acılara düştüğümde de avuttu beni. Bir gün kendisini aldattığımdan ötürü rahatsızdım, dalgınlıkla «Vah zavallı Cosini!»

diye hayıflandım. Çok yararlı oldu doğrusu, karımın avutması yine pek makbule geçti.

Balayı yolculuğumdan döndüğümde hiç bu denli rahat, bu denli sıcak bir evde oturmamış olduğumu görüp şaştım. Augusta, kendi evindeki tüm konforu villama taşımış, üstüne de bazı şeyler bulup buluşturmuştu. Ben beni bildim bileli yatak odamdan yarım kilometre uzakta bulunan banyo böylece odamıza yaklaştı, muslukların sayısı arttı. Eşya odasının bitişiğindeki köhne odacık kahve odasına dönüştürüldü. Halılar döşenmiş, deri kaplı iri koltuklarla süslenmişti, her gün yemekten sonra şöyle bir yarım saat oyalanıyorduk orada. Ben istemediğim halde sigara içmek için gereken her şey vardı. Küçük yazıhanem de, tüm savunmalarıma karşın, bir takım değişikliklere uğradı. Değişince hiç sevmem sanıyordum ama, ancak o zaman yaşanır hâle geldiğini hemen ayrımsadım. Aydınlatma, hem masada otururken, hem koltuğa gömülerek ya da divana uzanarak okuyabileceğim biçimde ayarlandı. Keman için bile bir nota sehpası düşünülmüştü, gözümü kamaştırmadan notaları aydınlatan bir minicik ampulü bile vardı. Orada da, yine istediğimin tersine, rahat rahat sigaramı tellendirebilmem için gereken her şey eşlik ediyordu bana.

Bu yüzden evde yapı işlerinin sonu gelmiyor, huzurumuzu berbat eden düzensizliklerin ardı arkası kesilmiyordu. Sonsuzluğa hizmet eden Augusta için kısa süreli bir tedirginliğin önemi olmayabilirdi, ama ben olaylara başka gözle bakıyordum. Bahçemizde kocaman bir kulübe yapılmasını gerektiren bir çamaşırhane kurdurmaya kalktığında şiddetle karşı çıktım. Augusta evde bir çamaşırhane bulunmasının bebeklerin sağlığının güvencesi olduğunu ileri sürüyordu. Ama ortada henüz bebek falan yoktu, ben de onlar gelmedikçe kendi rahatımı bozmaya hiç gerek duymuyordum. Karım ise, benim eskimiş evime açık havadan kaynaklanan bir içgüdü getiriyor, aşkta hemen yuvasını düşünen bir dişi kırlangıcı andırıyordu.

Ama aşka ben de katılmıyor değildim, eve çiçekler, mücevherler taşıyordum. Evlendikten sonra yaşantım tümüyle değişmişti. Cılız bir direnme girişiminden sonra zamanımı gönlümce harcamaktan vazgeçtim, kaskatı bir programa ayak uydurdum. Eğitimim bu açıdan son derece parlak bir sonuç verdi. Bir gün, balayı yolculuğumuzdan hemen sonra, çok masumca bir nedenle öğle yemeğine eve gitmedim, bir büfede bir şeyler atıştırdıktan sonra akşamı dışarda ettim. Geceleyin eve döndüğümde

baktım, Augusta yemek yememiş, açlıktan perişan. Bana hiç sitem etmedi, ama kötü ettiğine de bir türlü inandıramadım. Tatlılıkla, ama kararlılıkla bildirdi, eğer önceden haber vermezsem, tâ akşam yemeği saatine kadar beni öğle yemeğine bekleyecekti. İşin şakası yoktu! Bir başka kez de bir arkadaşım gecenin ikisine kadar dışarda oyaladı beni. Augusta'yı beni bekler buldum, sobaya da bakmadığından soğuktan çeneleri birbirine vuruyordu. Hatta hemen sonra biraz rahatsızlandı da, verdiği dersi bir daha unutmadım.

Bir gün ona bir başka büyük armağan vermek istedim, çalışmaya kalkıştım! Karım böyle istiyordu, ben de çalışmak sağlığıma yararlı olur diye düşünüyordum. İnsanın hastalanacak zamanı kıt olursa daha az hastalanır elbet. İşe gittim, gittiğim yerde kalmadımsa suçun benim olmadığını kesinlikle söyleyebilirim. En iyi niyetle, büyük bir alçakgönüllülükle gittim çalışmaya. Yönetime katılmak istiyorum falan da demedim, büyük defteri tutmakla başlayayım dedim. Kayıtların sokaklar, evler gibi düzenle sıralandığı koskocaman defterin karşısında yüreğim saygı ile doldu, ellin titreyerek yazmaya koyuldum.

Olivi'nin oğlu eğitimimi üstlendi, sade ama zarif giyimli, gözlüklü, ticaret bilgisi engin bir delikanlıydı, kendisinden yakınmam için hiçbir neden yok doğrusu. Gerçi birkaç kez ekonomi bilgisi ve kuramları ile düşündüğümden fazla sıktı canımı. Ama patronuna saygıdan yoksun değildi, bunu babasından öğrenmiş olduğunu sanmadığımdan, büsbütün minnettar oldum. Mülkiyete saygı ekonomi biliminin bir parçası olmalıydı. Sık sık yaptığım kayıt hatalarını hiç yüzüme vurmadı; yalnızca bilgi eksikliğinden kaynaklandıklarını düşünmeye eğilimliydi ve bana aslında gereksiz saydığım yığınla açıklamada bulunuyordu.

İşin kötüsü, işleri seyrede seyrede ben de heveslendim. Defteri düpedüz kendi cebim gibi görmeye başladım, elimde kalem yerine, kumar masasına dağılmış paraları toplayan krupiyenin sopasını tutuyormuşum gibi geliyordu.

Genç Olivi gelen postayı da gösteriyordu, ben de dikkatle ve —şunu belirtmem gerek— başlangıçta başkalarından daha iyi anlarım umuduyla, okuyordum. Günün birinde her zaman rastlanan türden bir mal satışı dikkati çekti, tutkumu uyandırdı. Daha okumadan göğsümün içinde bir şeyler kıpırdandı, kumar masasındayken kimi kez duyduğum belli belirsiz önseziydi, hemen tanıdım. Bu önseziyi açıklaması güçtür. İnsanın ciğerleri

birazcık genişlemiş gibidir, ne kadar tütsülü olursa olsun, havayı hırsla içine çeker. Dahası var: koyduğunuz parayı iki katına yükseltirseniz kendinizi daha da iyi duyacağınızı bilirsiniz hemen. Ama bütün bunları anlamak için insanın çok alışkın olması gerekir. Kumar masasından cepleri boşalmış, önsezisine kulak vermediğine üzülerek ayrılmış olması gerekir; o zaman bir dahaki fırsatı kaçılmazsınız. Bir de kaçırdınız mı, o gün bir daha kurtuluş yoktur, kâğıtlar öcünü alır. Gelgelelim yeşil çuha kaplı masanın başında önsezisini duymamış olmak, sessiz sedasız duran ticaret defterlerinin karşısında duymamaktan çok daha kolay bağışlanabilir bir suçtur, ben de içimden açık seçik haykıran o sese kulak verdim: «O kuru yemişleri derhal satın al!» diyordu.

Bundan büyük bir uysallıkla Olivi'ye söz ettim, içime doğduğunu söylemedim elbette. Olivi o tür işlere ancak bir üçüncü kişi hesabına, ufak bir kâr sağlamak üzere girdiğini söyledi. Böylelikle önsezi olanağını benim elimden alıyor, üçüncü kişilere saklıyordu.

Gece kanımı pekiştirdi: demek önsezi bendeymiş. O kadar iyi soluk alıyordum ki, uyuyamıyordum. Augusta tedirginliğimi farkedip nedenini sordu. Hemen onun içine de aynı şey doğdu, uyku arasında şöyle mırıldandı:

— Patron sen değil misin canım?

Doğrusu ertesi sabah, ben evden çıkmadan düşünceli bir yüzle:

— Aslında Olivi'yi kızdırmamakta yarar var. Babamla konuşayım, ister misin? diye sormadı değil.

Ben istemedim, çünkü Giovanni'nin öyle önsezilerle iş görmediğini bilirdim.

Biraz da çektiğim uykusuzluktan ötürü, büroya inandığım şey uğrunda çarpışmaya hazırlanmış olarak gittim. Çarpışma satış için konulan sürenin sona erdiği öğleye kadar sürdü. Olivi, Nuh dedi Peygamber demedi, her zamanki gözlemini ileri sürerek sözümü ağzıma tıktı:

— Yoksa merhum pederinizin bana verdiği yetkileri kısıtlamak niyetinde misiniz?

Gücendim, bir daha işlere burnumu sokmamaya kararlı defterlerime geri döndüm. Ama kuru üzümün tadı ağzımdan gitmedi, her gün Tergesteo'daki fiyatını öğreniyordum. Başka hiçbir şeyle ilgilendiğim yoktu. Yavaş yavaş tırmandı, sanki sıçramak için bir toparlanması gerekirmiş gibi. Sonra günün birinde yükseklere sıçrayıverdi. Ürün pek kıt

olmuştu ve durum yeni öğrenilmişti. Ne garip önseziymiş! Ürünün kıt olacağını değil, yalnızca fiyatının artacağını haber vermişti.

Öcüm kendiliğinden alınmıştı. Ben ticaret defterlerine kısıtlı kalacak adam değildim, hocalarıma olan tüm saygımı yitirdim, zaten Olivi de artık iyi ettiğine o kadar inanır görünmüyordu. Ben güldüm, alay ettim, başka şeyle uğraşmaz, oldum.

İkinci bir parti mal daha geldi, fiyatı neredeyse öncekinin iki katıydı. Olivi beni yumuşatmak için öğüt istedi, ben de zaferi kazanmıştım ya, o fiyata üzüm yemem, diye ayak diredim. Olivi alınmıştı:

— Ben ömrüm boyunca izlediğim düzene bağlı kalıyorum, diye mırıldandı.

Gitti, alıcı aradı. Çok ufak bir miktarı için alıcı buldu, yine büyük bir iyi niyetle bana döndü, kararsızlıkla sordu:

— Ne dersiniz, bu ufak satışı karşılayayım mı? Yine suratım bir karış asık, yanıtladım:

— Ben olsam satışı yapmadan karşılardım. Sonunda Olivi'nin kendine olan güveni zayıfladı, satışı karşılamadı. Üzüm fiyatları yükseldikçe yükseldi, biz de o ufak miktara üzerinden ne kadar zarar edebilirsek ettik.

Gelgelelim Olivi bana kızdı, ille de benim gönlümü etmek için kumar oynadığını söyledi. Kurnaz herif, unutuyordu ki ben ona kırmızıya koysun demiştim, o bana inat, siyaha oynamıştı. Hır gürümüzün sonu gelmedi. Olivi, kayınpederime başvurdu, ikimizin arasında şirketin zararlı çıkacağını söyledi, ailem isterse kendisinin ve oğlunun çekilip meydanı bana bırakacaklarını bildirdi. Kayınpederim hemen Olivi'den yana çıktı:

— Kuruyemiş işi açıkça ortaya koymuş, dedi. Siz ikiniz bir arada olamazsınız. Peki şimdi kim çekilsin aradan? Kuşkusuz bir tek kez kârlı bir iş yapacak olan mı, yoksa elli yıldır ticarethaneyi bir başına çekip çeviren mi?

Babası Augusta'yı da kandırmıştı, karım artık kendi işlerine burnumu sokmamamı tembihledi:

— Galiba, dedi, piyasada tutunamayacak kadar temiz ve safsın. Evde dizimin dibinde otur bari.

Ben kafa tuttum, çadırıma, daha doğrusu yazıhaneme çekildim. Bir süre, şunu bunu okudum, keman çaldım, sonradan daha ciddi bir uğraş istedi canım, az kalsın kimyaya, sonra da hukuka geri dönüyordum.

Sonunda, bilmiyorum neden, bir süre din konusunda incelemelere daldım. Babamın ölümünde başladığım çalışmaya dönmüşüm gibi geldi. Belki de bu kez Augusta'ya ve sağlığına yaklaşabilmek yolunda güçlü bir girişimdi bu. Onunla ayine gitmek yetmiyordu bana; başka türlü gitmem gerekliydi, yani Renan ile Strauss'u okuyarak, birincisini severek, ikincisini bir ceza gibi çekerek. Burada bunu söyleyişim, yalnızca Augusta'ya nasıl bir istekle bağlı olduğumu belirtmek içindir. Oysa karım elimde İncil'in eleştirili basımlarını görünce bu isteği anlayamadı. Umursamazlığı bilime yeğliyordu, bu yüzden kendisine gösterdiğim en büyük sevgi belirtisini değerlendiremedi. Kimi zaman yaptığı gibi tuvaletine ya da ev işlerine ara vererek odamın kapısına uğrayıp bir merhaba dediğinde başımı o kitaplara eğilmiş görünce dudak büküyordu:

— Hâlâ o şeylerin başında mısın?

Augusta'nın gereksindiği din inanılmak ya da izlenmek için zaman gerektirmiyordu. Şöyle bir diz çöküyor, sonra hemen yaşantısına geri dönüyordu! İşte oldu bitti. Benim için din bambaşka bir şeydi. Eğer bu dünyada gerçek inancı bulabilseydim, başka hiçbir şeye el atmazdım.

Sonra o kusursuz düzenlenmiş odacığımda zaman zaman sıkılmaya başladım. Daha çok kaygı diyebilirim buna, çünkü çalışacak gücü, aslında, tam o sıralar buluyorum gibi geliyordu, ama yaşantım bana bir takım görevler yüklesin diye bekliyordum. Beklerken de sık sık evden çıkıyor, saatlerimin çoğunu Tergesteo'da ya da kahvehanelerde geçiriyordum.

Bir etkinlik görüntüsü içinde yaşıyordum. İnsanı sıkıntıdan patlatan bir etkinlik.

Stiria'nın küçük bir ilçesinden ağır bir hastalığının acil tedavisi için gelen bir üniversite arkadaşım bana Tanrının cezası oldu, oysa hiç de öyle görünmüyordu. Yanıma gelmeden önce Trieste'de bir ay yatmıştı, nefrit tanısı koydukları hastalığı böylece akutken kronikleşmiş, belki de iyileşmesi olanaksızlaşmıştı. Ama biraz iyileştiğini sanıyordu ve hemen ilkbahar gelince daha yumuşak iklimli bir yere gidip sağlığını yeniden kazanmayı bekliyordu neşeyle. Doğduğu yerin çetin ortamında fazla oyalanması sonun gelmesine neden oldu.

O hastalıktan bitkin düşmüş, ama neşeli, güleryüzlü adamın ziyaretinin bana çok zarar verdiğini düşünmüşümdür; ama belki de yanılıyorum, belki de yaşantımın zorunlu bir geçidiydi, o kadar.

Arkadaşım Enrico Copler, ne kendisinden, ne de Giovanni'nin bilmesi gereken hastalığından hiç haberim olmayışına şaştı. Ama Giovanni kendi hastalandığından beri hiç kimseye zaman ayırdığı yoktu, güneş açtığı her gün villama gelip birkaç saat açık havada uyuyordu, ama bana hiçbir şey söylememişti.

İki hasta arasında çok şenlikli bir ikindi geçirdik. Hastalıklarından konuştuk, bir hasta için en büyük eğlence budur, durup dinleyen sağlamlar için de pek üzücü sayılmaz. Bir tek noktada anlaşamadılar, Giovanni'nin açık havaya gereksinimi vardı, ötekine açık hava yasaktı. Biraz rüzgâr çıkıp da Giovanni'yi bizimle birlikte sıcak odada kalmaya zorlayınca uyuşmazlık sona erdi.

Copler, bize hastalığını anlattı, ağrısı sızısı yokmuş ama, güçsüz kalmışmış. Şimdi biraz iyileşmiş ya, ne kadar ağır hastalanmış olduğunu yeni yeni anlıyormuş. Kendisine verdikleri ilâçlardan söz etti, o zaman ilgim büsbütün arttı. Bu arada doktor onu gerçek uyku ilâçları ile zehirlemeksizin uzun uzun uyutmak için etkili bir yol göstermişti. Bana şimdi en gerekli olan buydu işte!

Zavallı dostum ilâç gereksinimim olduğunu işitince bir an kendi hastalığına tutulmuş olabileceğimi sanıp umutlandı, gidip göstermemi, muayene olmamı, tahliller yaptırmamı öğütledi.

Augusta kahkahalarla gülmeye başladı, benim, olsa olsa bir hastalık hastası olduğumu söyledi. O zaman Copler'in avurdu avurduna geçmiş yüzünde öfkeye benzer bir şey belirdi, hemen bana var gücüyle saldırarak düştüğü aşağılık durumundan erkekçe sıyrıldı:

— Hastalık hastası mı? Vallahi ben gerçekten hasta olmayı yeğ tutarım. Her şeyden önce, hastalık hastası olan biri, gülünç, canavar gibi bir şeydir, sonra onu rahatlatacak hiçbir şey bulunmaz eczahanelerde, oysa, bende gördüğünüz gibi, biz sahici hastaları ferahlatacak bir şeyler bulunur her zaman.

Sözleri sağlıklı birinin sözlerine benziyordu, buna —içtenlikle söyleyeyim— çok üzüldüm.

Kayınpederim de olanca gücüyle ona katıldı, ama sözlerinden hastalık hastasını küçümsediği anlamı çıkmıyordu, çünkü sağlıklı olanlara duyduğu imrenmeyi açıkça ele veriyordu. Dedi ki, eğer benim gibi sapasağlam olsaymış, vır vır edip başkalarının kafasını ağrıtmak yerine o pek sevdiği

kârlı işlerinin başına koşarmış, hele hazır göbeğini de eritebilmişken. Zayıflamasının hiç de iyi bir belirti sayılmadığından haberi yoktu.

Copler'in saldırısı yüzünden gerçekten hastaya, hem de hırpalanan bir hastaya dönmüştüm. Augusta yardımıma koşmak gereğini duydu. Masanın üzerine koyduğum elimi okşayarak dedi ki benim hastalığım hiç kimseyi rahatsız etmiyormuş, hatta aslında, o kendimi hasta sandığıma bile pek inanmıyormuş, öyle olsam yaşamayı bu kadar çok sevmezmişim. Ve Copler alınyazısının onu düşürdüğü aşağılık durumuna yeniden dönmüş oldu. Yeryüzünde yapayalnızdı, sağlık bakımından benimle aşık atabilse bile, Augusta'nın bana sunduğuna benzer bir sevgi çıkaramazdı karşıma. Bir hastabakıcıya ne denli gereksinimi olduğu, bana ne kadar imrendiğini itiraf etmeye razı oldu sonunda.

Sonuç olarak iki hastanın da vur aşağı tut yukarı eş durumda olduğuna vararak anlaştık. Onun nefritinde sinirleri hiçbir uyarı vermemişti, vermiyordu; benim sinirlerimse öylesine duyarlıydılar ki, Allah bilir, kırk ya da altmış yıl sonra beni öldürecek olan illetim için şimdiden uyarıyorlardı. Demek ki kusursuz sinirlerdi, tek terslikleri bana ömrümün her gününü haram etmeleriydi. Beni hastalar safına geçirmeyi başarınca Copler son derece sevinmişti.

Zavallı hasta, bilmem neden, kadınlarla bozmuştu, karım yokken ağzından başka lâf çıkmıyordu. Gerçek hastalarda, hiç değilse bildiğimiz hastalıklara uğramış olanlarda cinsel gücün azaldığını iddia ediyordu, organizmanın kendisini savunmak için başvurduğu iyi bir yolmuş bu, sinirlerimin fazla işgüzarlık etmesinden gayrı (bizim tanımız buydu) derdi olmayan hastalık hastasında ise cinsel güç patolojik bir canlılık gösterirmiş. Onun kuramım deneyimlerimle doğruladım, birbirimize karşılıklı acındık. Bilmem neden, hiçbir düzensizliğim olmadığım, hem de uzun zamandır olmadığını ona söylemekten çekindim. Hiç olmazsa kendimi sağlam değilse bile nekahette saydığımı falan söyleyebilirdim, çok alınmasın diye, hem sonra organizmamızın tüm karmaşıklığını bilince insanın kendisine sağlıklı demesi güçtür.

— Gördüğün tüm kadınları istiyor musun? diye soruşturdu Copler.

— Tümünü değil! diye mırıldandım, pek de hasta olmadığımı belirtmek için. Örneğin, her akşam gördüğüm Adayı istediğim yoktu. Oysa benim için yasaklanmış bir kadın varsa o da Ada'ydı. Eteklerinin hışırtısı bana hiçbir şey söylemiyordu, ellerimle tutup kaldırmama izin verseler de

bir şey değişmezdi. Bereket evlenmemiştim onunla. Bu umursamazlık sapasağlam olduğumun kanıtıydı ya da öyleymiş gibi geliyordu. Belki ona olan isteğim fazla şiddetli gelmiş de kendiliğinden tükenmiş miydi? Ama o tertipli, ciddi okul giysileri içinde pek şeker olan Alberta da umursamazlığımın kapsamına giriyordu. Acaba Augusta'nın benim olması tüm Malfenti ailesine olan isteğimi gidermeye yetmiş miydi? Pek ahlaksal olurdu doğrusu!

Belki de erdemli olduğumdan söz etmeyişimin nedeni düşüncemle Augusta'yı hep aldatmamdı, şimdi de, Copler ile konuşurken, onun yüzünden ilgi göstermekten vazgeçtiğim tüm kadınları içim titreyerek düşündüm. Sokaklarda her yanları örtülü dolaşan, bu yüzden ikincil cinsel organları hayalimizde onca önem alan kadınları düşündüm, oysa insan bir kadını elde etti mi, bu elde edişle sanki işlevlerini yitirmiş gibi yokoluyordu bu organlar. Serüven isteğim hâlâ capcanlıydı; şu, bir potine, bir eldivene, bir etekliğe, biçimleri örtüp değiştiren her şeye tutulmakla başlayan türden serüvenler. Ne var ki, bu istek başlı başına bir suç sayılmazdı. Ama Copler beni çözümlemekle iyi etmiyordu. Birine ruh yapısının ne biçim olduğunu açıklamak dilediği gibi davranmasına izin vermenin bir yoludur. Copler daha sonraları daha beter bir şey de yaptı. Ancak bunun bana nelere malolacağını önceden kestiremezdi.

Copler'in sözü belleğimde öylesine önemli yer etmiş ki, anımsadığımda, ona bağlı tüm duyuşları, eşyaları ve insanları da birlikte getiriyor. Güneş batmadan önce eve dönmesi gereken arkadaşımı bahçeye kadar geçiriyordum. Bir tepede bulunan villamdan o zamanlar Uman ve deniz gözükürdü, şimdi yeni yapılar bu görüntüyü yer yer kapadı. Hafif bir meltemle kırışarak, gökyüzünün durgun ışığını binlerce kırmızı ışığa bölüp yansıtan denize durup uzun uzun baktık. Kaskatı kesilmiş bir gölge gibi denizde kocaman bir yay halinde ilerleyen yumuşacık yeşili ile İstria yarımadası gözü dinlendiriyordu. Rıhtımlar, dalgakıranlar sert çizgileri ile ufacık, anlamsızdı, havuzların suyu kıpırtısızlıktan kararmış mıydı, yoksa kendinden mi bulanıktı öyle? Bu geniş görüntüde, durgunluk, suyun bütün o kıpır kıpır kırmızısına kıyasla az yer tutuyordu, biz de bir süre sonra gözlerimiz kamaşarak denize sırt çevirdik. Onunla karşılaştırılacak olursa, evin önündeki küçük düzlüğe gece basıyor denebilirdi.

Kemerin önünde, geniş bir koltukta, başında beresi, üşümesin diye kürkünün yakası kaldırılmış, bacakları bir battaniyeye sarılmış,

kayınpederim uyuyordu. Durup seyrettik. Ağzı iyice açılmıştı, alt çenesi ölmüş gibi sarkıyordu, soluğu hırıltılı ve fazla sıktı. Arasıra başı göğsüne düşüyor, o da uyanmaksızın kaldırıyordu. O zaman gözkapaklarında bir kıpırdanma seziliyordu, sanki dengesini daha kolay bulmak için gözlerini açmak istermiş gibi, soluğunun temposu da değişiyordu. Uykusu düpedüz kesiliyordu.

Kayınpederimin hastalığının olanca ağırlığıyla önüme bu ilk kez serilişiydi, yüreğim sızladı. Copler alçak sesle:

— Tedavisi gerek, dedi. Belki de nefriti vardır. Böyle uyku olmaz: ne durumda olduğunu ben bilirim. Zavallıcık!

Kendi doktorunu çağırmamı söyleyerek bitirdi sözlerini.

Giovanni bizi işitti, gözlerini açtı. Hastalığı hemen biraz hafiflemiş gibi oldu. Copler ile şakalaştı:

— Hani açık havada durmayacaktınız siz? Sakın dokunmasın?

Şöyle güzel bir uyku çektim sanıyordu, onca hava gönderen açık denizin karşısında havasız kaldığı aklından geçmiyordu? Ama sesi cılız çıkıyordu, tıknefes olduğundan sık sık sözünü kesiyordu; benzi kül gibiydi, koltuktan kalktığında donuyorum sandı. Eve sığınmak zorunda kaldı. Battaniyesi koltuğunun altında, düzlükte, soluk soluğa, ama gülerek yürüdüğünü, bize el salladığını görür gibiyim hâlâ.

Copler kafasındaki saplantıdan kurtulamıyordu.

— Gördün mü nasıl olurmuş sahici hasta? dedi. Ölmek üzeredir de hasta olduğunu bile bilmez.

Bana da gerçek hastalar pek acı çekmiyorlarmış gibi geldi. Kayınpederim de, Copler de yıllardır Sant’ Anna’da son uykularını uyuyorlar, bir gün mezarlarının yanından geçtim de, yıllar yılıdır o taşların altında yatmaları içlerinden birinin savının geçersizliğini kanıtlamadı diye düşündüm.

Eskiden oturduğu yerden ayrılmadan önce Copler işlerini tasfiye etmişti, bu yüzden benimle hiçbir işi olmadı. Ama yataktan kalkar kalkmaz rahat duramadı, kendi işi de olmadığından, ona çok daha ilginç gelen başkalarının işleri ile uğraşmaya kalktı. O zamanlar gülüp geçtim, ama daha ilerde ben de başkalarının işinin ne denli tatlı geldiğini öğrenecektim. Kendini hayır işlerine adamıştı Copler, yalnızca anaparasının faizleri ile geçinmeyi aklına koyduğundan da, hayır işlerini kendi hesabına gerçekleştirmek gibi bir lüks yapamıyordu. Bu nedenle sağdan soldan para

topluyor, dostlarını, tanıdıklarını haraca kesiyordu. Titiz bir iş adamı olduğundan her şeyi kayda geçiriyordu, ben o defteri son yolculuğunun yolluğu gibi görüyor, eğer yerinde olsam, yani ömrümün kısaldığını bilsem ve onun gibi ailesiz olsam anaparamı da harcardım diye düşünüyordum. Ama o sağlıklı olduğunu düşlüyordu, geleceğinin kısalığına razı olmaktansa anaparaya el sürmemeyi yeğliyordu.

Günün birinde yoksul bir kıza bir piyano almak için birkaç yüz kuron ver diye tutturdu, kıza zaten onun aracılığıyla başkaları da ben de aydan aya ufak bir yardım yapıyorduk. Şimdi de elimizi çabuk tutmalıymışız, çünkü iyi bir piyano düşürmüşmüş. Hayır, demek elimden gelmedi, ama biraz kabaca, o gün evden çıkmasaymışım iyi edermişim, diye yanıtladım. Zaman zaman böyle nekeslik krizlerim tutar işte.

Copler, parayı alıp, kısa bir teşekkürle gitti, ama sözlerimin etkisi birkaç gün sonra kendini gösterdi, ne yazık ki önemli de oldu bu. Piyanonun yerine teslim edildiğini, bayan Carla Greco ile annesinin bir ziyaretimi beklediklerini bildirdi, teşekkür edeceklermiş. Copler, müşterisini yitirmekten korkuyordu, hayır yaptığım kimselerin minnetini tattırarak beni bağlamak istiyordu. İlkin o sıkıntıya katlanmamak için kendisine hayır işini en kibar biçimiyle yaptığına inandığımı söyledim, ama o kadar ayak diredi ki, sonunda boyun eğmek zorunda kaldım:

— Kız güzel mi bari? diye sordum gülerek.

— Güzel de söz mü, diye yanıtladı, ama bizim dişimize göre değil.

Benim dişlerimi kendisininkilerle bir tutarak çürüklerini bulaştırma tehlikesi yaratması garipti doğrusu. Birkaç yıl önce babasını yitirmiş olan o talihsiz ailenin dürüstlüğünü anlattı, bir lokma ekmeği güç bulmuşlar, ama namus yolundan ayrılmamışlarmış.

Tatsız bir gündü. Buz gibi bir rüzgâr esiyordu, kürkünü giymiş olan Copler'i kıskanıyordum. Şapkamı elimle bastırmasam uçup gidecekti. Ama keyfim yerindeydi, çünkü insancıllığımın meyvası olan minneti tatmaya gidiyordum, Corsia Stadion'u yaya geçtik, Parkı geride bıraktık. Kentin hiç görmediğim bir kesimiydi. Şu spekülasyon evleri denilen evlerden birine daldık. Atalarımız kırk yıl önce bunları kentten uzak yerlere yapmış, kent de çok geçmeden oraları istilâ etmişti; evin kendi halinde bir görünümü vardı, ama bugün aynı amaçla yapılanlardan yine daha halliceydi. Merdiven daracık bir yere sıkıştırıldığından dimdikti.

Birinci katta durduk, ben hayli yavaş ilerleyen arkadaşımdan çok önce vardım. Sahanlığa açılan üç kapıdan ikisinde, yanlardakilerde, Carlo Greco'nun kartvizitinin çivilerle tutturulmuş olduğunu görerek şaştım, üçüncüsünde de bir kartvizit vardı ama başka bir ad yazılıydı. Copler bana ana-kız Greco'ların sağda mutfak ve yatak odalarının bulunduğunu anlattı, solda bir tek oda varmış, bayan Carla'nın stüdyosu. Apartmanın ortasındaki bölümü bir başkasına kiralamışlarmış, böylece kendi kiralarının çok ucuza getiriyorlarmış, ama bir odadan ötekine geçmek için sahanlıktan dolaşmak külfetine katlanıyorlarmış.

Soldaki kapıyı, ziyaretimizi haber almış olan ana-kızın bekledikleri stüdyonun kapısını çaldık. Copler, bizi tanıştırdı. Hanım eski püskü bir siyah elbiseye sarınmış, utangaç mı utangaçtı, saçları bembeyazdı, ufak bir söylev verdi bana, önceden hazırlamış olmalıydı: ziyaretimden onur duyuyorlarmış ve kendilerine verdiğim pahalı armağana teşekkür ediyorlarmış. Sonra bir daha ağzını açmadı.

Copler, bir devlet sınavında öğrencisine binbir zahmetle bellettiği dersi dinleyen bir hoca gibi izliyordu durumu. Bir ara hanımı düzeltti, yalnız piyanosunun parasını ödemekle kalmadığımı, onlara aktardığı aylık yardımda da katkım bulunduğunu söyledi. Her şeyin yerli yerince belirtilmesini istiyordu.

Bayan Carla ise piyanonun yanında oturduğu tabureden kalktı, bana elini uzattı ve bir tek söz söyledi:

— Teşekkürler!

Hiç değilse fazla uzatmamıştı. Hayırseverlik görevim ağır gelmeye başlamıştı. Tıpkı gerçek bir hasta gibi ben de başkalarının işleri ile uğraşmaya başlamıştım! O şirin genç kız bende ne görüyor olmalıydı? Pek saygıdeğer biri, ama bir erkek değil! Şirin olmasına kız pek şirindi doğrusu! O çağın modasına göre biraz fazla kısa kalan etekliğiyle sanırım olduğundan da genç görünme çabasındaydı; ama belki de evin içinde küçüklüğünden kalma bir eteklik giyiyordu. Gelgelelim, başı tam bir kadın başıydı, hem de o özenli saç tuvaletiyle, hoşa gitmek çabasında bir kadının başı. Gür siyah örgüleri, kulaklarını, hatta boynunun birazını örtecek biçimde yerleştirilmişlerdi. Ağırbaşlılığıma öylesine gömülmüştüm, Copler'in o insanın içini okuyan gözlerinden öylesine ürküyordum ki, başlangıçta kıza alıcı gözle bakamadım bile; ama şimdi bilmediğim yanı yok. Konuşurken sesinde bir tür müzik seziliyordu, artık doğallaşmış bir

yapaylıkla heceleri ağzında uzatıyordu, sanki çıkardığı sesleri okşamak istermiş gibiydi. Bu yüzden, bir de Trieste için bile fazla geniş kaçan bazı ünlülerinden ötürü konuşmasında bir yabancılık seziliyordu. Daha sonra öğrendim ki bazı müzik hocaları ses çıkarmayı öğretirken ünlülerin değerini değiştirirlermiş. Ada'nınkine hiç mi hiç benzemeyen bir seslendirme biçimiydi bu. Çıkardığı her ses sevişmek içinmiş gibi geliyordu.

O ziyaret sırasında bayan Carla hep gülümsedi, belki de böylelikle bir minnet görüntüsünü yüzünde kalıplaştıracağını umuyordu. Birazcık zoraki bir gülümseyişti bu, minnetin gerçek yüzü yani. Sonra, aradan birkaç saat geçip de ben Carla'yı düşlemeye başlayınca, o yüzde neşe ile acının çarpıştığını görür gibi oldum. Daha ilerde o kızda buna benzer hiçbir şey bulamadım ve bir kez daha öğrendim ki, kadın güzelliği insana kendisiyle ilintisi olmayan duygular esinler. Tıpkı üzerine bir savaş tablosu yapılan bir tuvalin hiçbir yiğitlik duygusu taşımadığı gibi.

Copler, bu tanıştırmadan sanki iki kadını kendisi yaratmış gibi kıvançlıydı. Onları bana uzun uzun anlatıyordu: alınyazılarından hiç yakınmıyorlar, durup dinlenmeden çalışıyorlarmış. Sanki bir okuma kitabından alınmışa benzeyen lâflar ediyordu, ben de bir otomat gibi onaylıyordum, sanki konuyu enine boyuna incelemiş de parasız namuslu kadınların nasıl olmaları gerektiğini pek iyi bitirmişim gibi.

Ardından Carla'dan bize bir şarkı söylemesini istedi Kız nazlandı, soğuk almışmış. Bir başka gün olsun, dedi. Ben sempati ile, beğenmeyeceğimizden korktuğunu seziyordum, ama ziyareti uzatmak dileğindeydim, Copler'in ricalarına katıldım. Beni bir daha görüp görmeyeceğini bilmediğimi, çünkü çok meşgul olduğumu söyledim. Benim bu dünyada boş gezenin boş kalfası olduğumu pek iyi bilen Copler de büyük bir ciddiyetle sözlerimi doğruladı. Sonradan, benim Carla'yı bir daha görmemi istemediğini anlamam güç olmadı.

Kız biraz daha nazlandı, ama Copler buyruğa benzer bir sözle üsteledi, o da boyun eğdi: ne kadar da kolaymış onu zorlamak!

«Bayrağım» şarkısını söyledi. Oturduğum yumuşacık divandan şarkısını izliyordum. Ona hayran kalmak isteğiyle yanıyordum. Birdenbire olağanüstü bir yeteneğe dönüştüğünü görmek ne kadar güzel olurdu! Tam tersine, şaşırıp kaldım: sesi, şarkı söylediğinde, tüm o müziğini yitiriyordu. Zorlandı mı, değişiveriyordu sesi. Carla, piyano çalmasını da bilmiyordu, kırık dökük çalışı ile o biçare müzik büsbütün zavallılaşıyordu.

Karşımdakinin bir öğrenci olduğunu anımsadım ve sesinin hacmi yeterli mi, diye baktım. Fazlaydı bile! O küçük odada kulaklarımı tırmalamıştı. Kıza cesaret vermeyi sürdürebilmek için yalnızca öğreniminin yetersiz olduğunu düşündüm.

Şarkı bittiğinde, Copler'in cömert alkışlarına, ağız kalabalığına katıldım.

— Düşün bir kez, diyordu, iyi bir orkestra eşliğinde nasıl etkili olur bu ses.

Bunun doğruluğuna diyecek yoktu. O sesi örtmek için tam takım, güçlü bir orkestra gerekirdi. Ben büyük bir içtenlikle küçükhanımı birkaç ay sonra yine dinlemek istediğimi, öğrenimini ancak o zaman değerlendirebileceğimi söyledim. O sesin birinci sınıf bir hoca hakettiğini eklerken o denli içten değildim. Sonra, ilk söylediklerimde tatsız kaçan bir şey varsa kapatmak için olağanüstü bir sesin, olağanüstü bir hocaya lâyık olduğu üstüne felsefe yürüttüm. Bu olağanüstü sıfatı her şeyi örttü, Ne var ki sonradan, yalnız kalınca, Carla'ya içten davranmak gereğini duymuş olduğuma şaştım. Yoksa ona şimdiden tutulmuş muydum? Ama daha doğru dürüst görmemiştim bile!

Ne idüğü belirsiz bir koku ile dolu merdivenlerde Copler yine başladı:

— Sesi fazla güçlü. Tiyatroya uygun bir ses.

O, bilmiyordu ki, benim o anda bildiğim bir şey daha vardı: o ses küçücük bir çevrenindi, orada, o sanatın verdiği saflık izleniminin tadına varabilir, oraya sanatı, yani yaşamı ve acıyı getirmeyi düşleyebilirdiniz.

Copler, benden ayrılırken, Carla'nın hocası halka açık bir konser düzenleyeceği zaman bana bildireceğini söyledi. Henüz kentte pek tanınmayan bir hocaydı, ama ilerde büyük bir ün kazanacaktı. Adam hayli ihtiyarlamıştı gerçi, ama Copler emindi bundan; ününe, şimdi, kendisini tanıdıktan sonra ulaşacakmış gibiydi. Ölmeye hazırlanan iki kişinin, Copler ile müzik hocasının çifte zayıflığıydı bu.

İşin garibi şu ki, ziyaretimi Augusta'ya anlatmak gereğini duydum. İlk akla gelen bunun ihtiyatlı bir davranış olduğu, çünkü Copler ziyaretimi biliyordu, ben de çenesini tutmasını rica etmek istemiyordum. Gelgelelim pek seve seve söz ettim bundan. Olduğu gibi içimi döktüm. O zamana değin Augusta'nın karşısında susmuş olmamdan başka kendimi suçlamamı gerektirecek bir şeyim yoktu. Ve işte şimdi tümüyle temize çıkmıştım.

O, bana, kıza ilişkin bir şeyler sordu, güzel mi, dedi. Yanıtlaması güç geldi: kızcağız pek de kansız gözüküyor, dedim. Derken aklıma parlak bir düşünce geldi:

— Acaba sen onunla biraz ilgilenemez miydin?

Augusta'nın yeni evinde ve hasta babasının bakımına yardımcı olmak için çağrıldığı eski ailesinde işi başından aşkındı, bir daha aklına bile gelmedi bu. Ama düşüncem gerçekten parlak çıktı.

Copler, daha sonra Augusta'dan ziyaretimi anlatmış olduğumu öğrendi, bu yüzden hastalık hastasına yakıştırdığı nitelikleri unuttu gitti. Augusta'nın yanında, yakında Carla'ya bir ziyaret daha yapacağımı söyledi. Bana eksiksiz bir güveni vardı artık.

Durgunluğumun içinde, hemen Carla'yı yeniden görme dileği yakama sarıldı. Sonra Copler'in kulağına gider diye kalkıp kızın yanına koşmaya cesaret edemedim. Ama istesem, özür mü yoktu. Copler'den habersiz, daha büyük bir yardım önermeye gidebilirdim, ama ilkin kız kendi yararına çenesini tutmaya razı olur mu, bundan emin olmam gerekiyordu. Peki ya o gerçek hasta zaten kızın aşığıysa? Benim gerçek hastalar konusunda bilgim yoktu, metreslerinin parasını başkalarına ödetme alışkanlıkları olabilirdi pekâlâ. Bu durumda kendimi tehlikeye düşürmek için Carla'ya bir tek ziyaretim yeterdi. Küçük ailemin huzurunu tehlikeye sokamazdım; daha doğrusu, Carla'ya duyduğum istek artmadığı sürece atmadım.

Ama o istek arttıkça arttı. Daha şimdiden kızı, allahaısmarladık demek için elini sıktığımdakinden çok daha iyi tanıyordum. Özellikle de kar beyazı boynunu örten, insanın gizlediği teni öpebilmek için burnuyla bir yana itmesi gereken o siyah saç örgüsünü aklımdan çıkaramıyordum. İsteğimi kamçılamak için benimle aynı küçücük kentte, bir merdiven sahanlığında güzel bir genç kızın bulunduğunu, kısa bir yürüyüş yaptım mı gidip onu alabileceğimi düşünmem yetiyordu! Günahla savaşma böyle koşullarda çok güçleşir, çünkü her saat, her gün yeniden başlamak gerekir, genç kız o sahanlıkta durdukça yani. Carla'nın o uzun ünlüleri çağırıyordu beni, belki de o ünlülerin tınlaması içimde şöyle bir kanı uyandırmıştı; kendi direnmem yokolduğunda, başka bir direnme ile karşılaşmayacaktım. Ama kuşkusuz yanılıyor da olabilirdim, belki de Copler her şeyi daha açık seçik görüyordu; bu kuşkunun da direnişimi yenmeye yararı oluyordu, öyle ya, zavallı Augusta'yı benim ihanetimden olsa olsa Carla kurtarabilirdi, kadın olarak direnmek onun kutsal göreviydi.

Peki, tam da o sıralarda beni tehdit eden sıkıntıdan kurtarmak için zamanında gelen isteğim, neden içime bir pişmanlık düşürsündü? Augusta ile olan ilişkilerime bir zararı yoktu, tam tersine. Ona artık yalnız kendisi için her zaman beslediğim sevginin esinlediği sözleri söylemekle yetinmiyordum, içimde öteki kadın için uyanan sözleri de söylüyordum. Evimde hiç böylesi bir sevgi bolluğu görülmemişti. Augusta da bundan büyülenmiş gibiydi. Aile tarifesi dediğim saatlere kılı kırk yararak uyuyordum hep. Vicdanım öylesine naziktir ki davranışımla daha o zamandan gelecekteki pişmanlığımı hafifletmeye hazırlık yapıyordum.

Hiçbir direnme göstermediğim de söylenemez. Carla' ya bir atılışla değil de bir takım aşamalardan geçerek varışım bunun kanıtı. İlkin, birkaç gün, ancak Parka kadar ulaşabildim, çevresindeki sokakların ve evlerin grisinin ortasında öylesine saf duran o yeşilliğin tadını çıkarmak gibi içten bir niyetim vardı. Sonra umduğum gibi şansım yaver gidip Carla ile karşılaşamayınca Parktan çıkıp pencerelerinin altında dolanmaya başladım. Yüreğimi büyük bir heyecan sarmıştı, aşkı ilk kez tadan bir yeni yetme delikanlınınkini andıran doyulmaz bir heyecan. Nice zaman vardı ki aşktan değil, ama, aşka ileten şeylerden yoksun kalmıştım.

Tam Parktan çıkmıştım ki kiminle yüzyüze gelsem beğenirsiniz? Kayınvalidemle. İlkin garip bir kuşku geçti içimden: sabahın köründe, bizim mahalleden onca uzak bir yerde ne işi vardı? Allah bilir, o da hasta kocasını aldatıyordu. Sonra hemen boş yere günahını aldığımı öğrendim, çünkü Giovanni'nin başucunda kötü bir gece geçirdikten sonra doktoru görmeye gitmişti. Doktor onu avutmak için iyi şeyler söylemişti, ama kendisi öyle telaşlıydı ki, genellikle ihtiyarların, çocukların, dadıların gittiği o yerde benimle karşılaştığına şaşmayı bile unutarak ayrıldı.

Onu görmem yeniden ailemin pençesine düşmeme yetti. Kararlı adımlarla evime doğru ilerledim, bir yandan da «Bir daha mı, asla! Bir daha mı, asla!» diye mırıldanarak adımlarıma tempo tutuyordum. Augusta'nın annesi o anda kendi acısı ile bana tüm görevlerimi duyurmuştu. İyi bir ders oldu ve o güne yetti.

Augusta evde değildi, babasına koşmuştu, bütün sabahı onun yanında geçirdi. Sofrada, Giovanni'nin durumunu gözönüne alarak Ada'nın gelecek hafta için saptadıkları düğününü ertelemek gerekip gerekmediğini tartıştıklarını söyledi. Giovanni bir parça iyileşmişti aslında. Galiba akşam

yemeğinde başkalarının sözüne kanıp fazla yemişmiş de sindirim bozukluğunu hastalık sanmışlarmış.

Ben ona sabahleyin annesine Parkta rastladığımı, o havadisleri ondan aldığımı anlattım. Gezintim Augusta'yı da şaşırtmadı, ama ben ona açıklamalarda bulunmak gereğini duydum. Bir süredir gezintilerim sırasında Parka kadar uzandığımı anlattım. Banklara oturup gazetemi okuyordum. Sonra ekledim:

— Ah şu Olivi! Beni boş gezenin boş kalfası yaptı çıktı.

O açıdan kendisini biraz suçlu duyan Augusta, üzülür, hayıflanır gibi bir tavır takındı. Ben de o zaman kendimi çok iyi duydum. Ama gerçekten de alnım aktı, çünkü bütün öğleden sonra yazıhanemden çıkmadım, her türlü fesatlıktan tümüyle arındığımı sanabilirdim. Yine Apokalips'i[7] okumaya koyuldum.

Artık her sabah Parka gitmeme izin çıktığı kesindi ama, içimdeki şeytana direnme isteği öylesine büyüktü ki, ertesi gün evden çıktığımda tam ters yönde ilerledim. Bana salık verdikleri yeni bir keman yöntemini denemeye niyetlenmiştim, nota aramaya gidiyordum. Sokağa çıkmadan önce kayınpederimin çok iyi bir gece geçirdiğini, öğleden sonra araba ile bize geleceğini öğrendim. Kayınpederim için olduğu kadar Guido için de sevindim, sonunda evlenebilecekti. Her şey yolundaydı: ben kurtulmuştum, kayınpederim de öyle.

Gelgelelim beni yeniden Carla'ya yönelten müzik oldu! Satıcının önüme serdiği metotlar arasında biri yanlışlıkla keman değil, şan içindi. Başlığını dikkatle okudum: «A'dan Z'ye Şan Sanatı (Garcia Okulu), yazan E. Garcia (oğul), Paris Bilimler Akademisine sunulmuş İnsan Sesi konulu inceleme üstüne bir Rapor da içerir».

Bıraktım satıcı başka müşterilerle ilgilensin diye, o ufak yapıtı okumaya koyuldum. Şunu söylemem gerekir ki, yolundan çıkmış bir delikanlının açık saçık kitaplara yanaştığı zamanki telâşını andırır bir durumdaydım. İşte: Carla'ya ulaşmanın yolu buydu; o yapıt kıza gerekliydi, götürüp göstermesem suç işlemiş sayılırdım. Alıp eve döndüm.

Garcia'nın yapıtı iki bölümden oluşuyordu: biri kuramsal öteki uygulamalı. Okumayı sürdürdüm: Copler ile birlikte Carla'ya gittiğimde öğütler verecek kadar iyi anlamaktı niyetim. Bu arada zaman kazanacaktım,

hep beni bekleyen serüvenin düşüncesi ile avunarak rahat rahat uyuyabilirdim.

Gelgelelim Augusta olayları hızlandırdı. Bana bir merhaba demeye geldi, üzerime eğildi, dudaklarını yanağıma değdirdi. Ne yaptığımı sordu, yeni bir metot deyince keman için sandı, ötesini soruşturmadı. Benden ayrıldığında geçirdiğim tehlikeyi gözümde abarttım, güvenliğim için en iyisinin o kitabı yazıhanede tutmamak olduğunu düşündüm. Derhal gideceği yere götürmek gerekiyordu, işte böyle dosdoğru serüvenimin içine sürüklendim. Dilediğimi yapmak için artık birden fazla özür geçmişti elime.

Bundan sonra duraksamadan. O sahanlığa vardığımda hemen soldaki kapıya yöneldim. Ama kapının önünde, merdivenlerde zaferle yankılanan «Bayrağım» baladını dinlemek için bir an duraladım. Galiba bütün o zaman boyunca Carla aynı şarkıyı söyleyip durmuştu. Böylesi bir çocukluğa sevecenlik ve istekle gülümsedim. Sonra kapıyı vurmadan, usulca açtım, ayaklarımın ucuna basa basa odaya girdim. Onu hemen görmeyi istiyordum. Küçücük odada sesi gerçekten kulakları tırmalıyordu. Canla başla, ilk ziyaretimdekinden daha büyük bir hevesle söylüyordu şarkısını. Ciğerlerindeki tüm soluğu salabilmek için kendini sandalyesinin arkalığına bırakmıştı. Ben yalnız kalın örgülerle çevrili güzel başını gördüm, böylesi bir cesaret gösterdiğimden ötürü heyecandan yüreğim titreyerek geri çekildim. O bu arada son notaya gelmişti, ama bitirmek istemiyordu, ben de merdiven sahanlığına geri dönüp, varlığımı farkettirmeden kapıyı arkamdan kapatmayı başardım. O son nota da güvenle yerine oturmadan önce aşağı yukarı bocalayıp durmuştu. Demek ki Carla doğru notayı sezmiyor değildi şimdi onu daha çabuk bulmasını öğretmek artık Garcia'ya düşüyordu.

Biraz yatışınca kapıyı çaldım. Hemen koşup açtı. Kapı pervazına yaslanmış, karanlıkta beni tanıyamadan önce kocaman gözleri ile bakan o incecik kızı hiç unutmayacağım.

Ama bu arada tüm duraksamaları ardımda bırakacak kadar toparlanmıştım. Augusta'yı aldatma yolundaydım, ama daha önceki günlerde nasıl Parka kadar varmakla yetindiysem, şimdi de çok daha kolaylıkla o kapıda durabilir, o sakıncalı kitabı teslim edip, yüreğim rahat ayrılabilirdim oradan. İyi niyetlerle dolu bir an geçti. Hatta sigara alışkanlığından kurtulmak için kendi kendime verdiğim tuhaf bir öğüdü bile anımsadım, şimdi de geçerli olabilirdi: kimi kez insan kibriti yakmakla yetinebilir, ardından sigarayı da, kibriti de kaldırıp atabilir pekâlâ.

Böyle yapmam kolay da olurdu, çünkü Carla beni tanıyınca kıpkırmızı kesildi, kaçıp gidecek oldu, —sonradan öğrendiğime göre— sırtında eski püskü bir ev giysisi ile yakalandığından ötürü utanmıştı.

— Size bu kitabı getirdim, ilgileneceğinizi sanıyorum. İsterseniz kapıdan bırakıp hemen gidebilirim.

Bu sözleri oldukça sert bir tonla söylemiştim —ya da öyle sandım—, ama sözlerimin anlamında bir kabalık yoktu, kararı aslında kendisine bırakıyordum, çekip gidebilirdim de, kalıp Augusta'yı aldatabilirdim de.

Kız kararı hemen verdi, kaçmayayım diye elimden yakalayıp içeri aldı. Heyecandan gözlerim karardı, nedeni sanırım o elin yumuşacık dokunuşu değil, benim ve Augusta'nın yazgısını çiziyora benzeyen o sıcaklıktı. Bu yüzden içeriye girerken sanırım biraz ayaklarım geri geri çekti, ilk ihanetimin anısını düşündüğümde o işe sanki zorla sürüklenmişim gibi duyuyorum kendimi.

Carla böyle yüzü kızardığında gerçekten güzel oluyordu. Beni beklemiyorduysa bile, ziyaretimi umduğunu farketmek çok hoş bir sürpriz oldu. Sımsıcak bir hali vardı:

— Demek beni yeniden görmek gereksinimini duydunuz dedi. Size onca şey borçlu olan zavallı yoksul kızı yeniden görmek istediniz demek?

Sanırım istesem onu hemen kollarımın arasına alabilirdim, ama aklımın kıyısından bile geçmiyordu bu. O kadar geçmiyordu ki, bana pek sakıncalı gibi gelen sözlerini yanıtlamadım bile. Garcia'dan ve o kitabın kendisi için ne denli gerekli olduğundan dem vurmaya başladım. Öylesine telâşla konuştum ki birkaç hesapsız söz de çıktı ağzımdan. Garcia, notalarını demir gibi sağlam, meltem kadar yumuşak çıkarmanın yolunu öğretecekti ona. Bir notanın nasıl düz bir çizgi gibi değil, bir düzlem, ama üstü iyice perdahlanmış bir düzlem olduğunu anlatacaktı.

Bu coşkum ancak acı bir kuşku ile sözümü kestiğinde kayboldu:

— Demek şarkı söyleyişimi beğenmediniz?

Sorusu şaşkına çevirdi beni. Kaba bir eleştiride bulunmuştum, ama hiç farkına varmaksızın yapmıştım bunu, iyi niyetle, hayır, dedim. İtirazımda o denli başardı oldum ki, yalnızca şarkısından söz ederek, öylesine bir buyurganlıkla beni o eve sürükleyen tutkuya yeniden kapılmışım gibi geldi. Sözlerimden öylesine bir sevgi taşıyordu ki, yüreğimdekinin birazını açığa vurmuş oldum:

— Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsiniz? Beğenmesem burada işim ne? Ben, işte şuracıkta, sahanlıkta durdum, şarkınızı yudum yudum içtim, o ne saflık, ne nefaset, ne yücelikti Tanrım. Yalnız demek istiyorum ki kusursuz olması için bir şeycik daha gerek, ben de size onu getirdim işte.

Yine de Augusta düşüncesi yüreğimde ne denli kök salmış ki hâlâ oraya kendi isteğimin peşine takılıp sürüklendiğimi kabullenmiyordum!

Carla, bu iltifatlarımı öylece durup dinledi, çözümlemek aklından bile geçmedi. Pek kültürlü sayılmazdı, ama sağduyudan yoksun olmadığını farkedip pek şaşırdım. Kendi yeteneği ve sesi konusunda kendisinin de bir takım kuşkuları olduğunu söyledi: ilerlemediğini seziyormuş. Çoğu zaman birkaç saat sonra dinlenmek ve kendi kendisini ödüllendirmek için «Bayrağım»ı söylüyor, kendi sesinde yeni yeni nitelikler bulmayı umuyormuş. Ama hep aynıymış sesi: gerçi kötüleşmiyormuş, hatta belki dinleyenlerin, bir de benim söylediğimiz gibi (bu noktada güzelim kara gözlerinden hafif bir soru ışığı geçti, sözlerimden yana hâlâ kuşkuluydu, bir güvence aradığı belliydi) iyi de denebilirmiş, gelgelelim öyle tam bir ilerleme olmuyormuş, olmuyormuş işte. Hocası diyormuş ki, sanatta yavaş yavaş ilerleme diye bir şey yokmuş, hedefe ulaştıran büyük sıçramalar olurmuş, günün birinde uyandığında kendini büyük bir sanatçı bulacakmış.

— Ama pek uzun sürüyor, diye ekledi boşluğa bakarak, bütün o sıkıntılı, acı dolu saatlerini görür gibiydi.

Dürüstlük demek her şeyden önce içtenlik demektir, benim açımdan en dürüstü zavallı kıza şan derslerini bir yana bırakıp metresim olmasını önermekti. Ama bir kere ben henüz Parktan çok uzağa gitmiş sayılmazdım, hem sonra, her şey bir yana, şan sanatı üstüne yargımdan da pek emin değildim. Birkaç dakikadır beni kaygılandıran bir tek kişi vardı kafamda; her bayram ve tatil gününü villamda benimle ve karımla birlikte geçiren o Copler denen sıkıcı yaratık. Genç kızdan ziyaretimden Copler’e söz etmemesini istemek için bir özür bulmanın tam sırasıydı. Ama isteğime bir gerekçe uyduramadığımdan yapmadım bunu, iyi de ettim yapmadığıma, çünkü birkaç gün sonra zavallı dostum hastalandı, çok geçmeden de öldü.

Bu arada, Carla’ya aradığı her şeyi Garcia’nın kitabında bulabileceğini söyledim, bir an için, ama yalnızca bir an için heyecanlanarak o kitaptan mucizeler bekledi. Gelgelelim, hemen ardından, bir yığın lafla karşılaşınca, tılsımın etkisinden kuşkuya düştü. Garcia’nın kuramlarından bir şeyler okuyordum İtalyanca, sonra yine İtalyanca olarak

ona anlatıyordum, yeterli olmadığında Trieste lehçesine çeviriyordum, ama o gırtlağında hiçbir kıpırtı duymuyordu, kendini o noktada belli etmeyen hiçbir etkiyi de geçerli sayacak değildi. İşin kötüsü, az sonra ben de o kitabın benim elimde pek işe yaramadığına inandım. Cümleleri tam üç kez yineleyip de ne halt edeceğimi bilemeyince, yeteneksizliğimin öcünü almak için ileri geri eleştirdim. Bak işte Garcia hem kendi zaman yitiriyor, hem bizim zamanımızı ziyan ediyordu: yok bilmem insan sesi çeşitli kalıplara girebilirmiş de tek çalgı olarak düşünülmesi doğru olmazmış. Öyleyse kemanın da birçok çalgının toplamı olarak düşünülmesi gerekirdi. Belki de bu eleştirimi Carla'ya bildirmekle iyi etmedim, ama insan avucuna düşürmek istediği bir kadının yanındayken, üstünlüğünü kanıtlamak için eline geçen bir fırsattan yararlanmaktan geri durması çok güçtür. Gerçekten kız bana hayran kaldı ama, kitabı kendinden uzaklaştırdı: Galeotto'muz[8] olmuştu ama, günaha kadar iletmemişti bizi. Ben yine de Garcia'dan el çekmeye razı olmadım, bir başka ziyaretime erteledim. Copler ölünce de ona artık gerek kalmadı. O evle benimki arasında hiçbir bağlantı kalmamıştı, yolumu köstekleyecek vicdanımdan başka şey yoktu.

Ama bu arada biz birbirimize hayli yaklaşmıştık, o yarım saatlik konuşmadan beklenebileceğinden çok fazla. Bir eleştirisel yargıda uzlaşmanın insanları birbirlerine çok yaklaştırdığına inanıyorum. Zavallı Carla bana kendi acıklı durumunu açmak için bu yakınlıktan yararlandı. O evde pek kendi halinde bir yaşam sürülüyormuş ama, Copler el uzattığından beri en önemli gereksinimler giderilmiş sayılırmış. İki kadın için en ağırı geleceği düşünmekmiş, çünkü Copler yardımı belli tarihlerde getirip veriyormuş ama güvence veremiyormuş: kendisi dert edinmek istemiyormuş, derdi onlara çektiriyormuş. Hem sonra o paraları karşılıksız veriyor da değilmiş: o evin ali kıran başkeseni olmuşmuş, en ufak şeyler bile haber verilsin istiyormuş. Eğer kendisinin önceden onaylamadığı bir harcamaya girişecek olurlarsa vay hallerine! Bir süre önce Carla'nın annesi rahatsızlanmış, kız da ev işlerine bakabilmek için birkaç gün şan çalışmalarına ara vermiş. Hoca bunu açığa vurunca Copler ortalığı birbirine katmış, böyle olacaksa saygıdeğer insanları sıkıştırıp onlara yardım toplamaya değmediğini söyleyerek çekmiş gitmiş. Birkaç gün alınyazıları ile başbaşa bırakıldıklarını sanıp dehşete düşmüşler. Derken Copler geri dönmüş, anlaşmayı ve koşulları yeniden düzenlemiş, Carla'nın her gün kaç

saat piyano başında oturacağını, kaç saatini ev işlerine ayırabileceğini tam olarak saptamış. Üstelik günün her saatinde baskın yapmakla tehdit etmiş ana-kızı.

— Elbette, diyordu kızcağız, onun bizim iyiliğimizden başka düşündüğü yok, ama incir çekirdeğini doldurmayacak şeyler yüzünden öylesine öfkeleniyor ki, günün birinde kanı beynine sıçrayınca bizi sokağa atıverecek. Ama şimdi siz de ilgileniyorsunuz ya, bu tehlikeyi atlattık artık, değil mi?

Yeniden elimi sıktı. Ben hemen yanıtlamayınca da Copler ile birlik olduğumu sanıp ekledi:

— Bay Copler de sizin çok iyi biri olduğunuzu söylüyor! Bu sözler bana olduğu kadar Copler'e de bir iltifattı. Carla'nın çizdiği sevimsiz görüntü benim için yeniydi ve bende, tersine, sempati uyandırıyordu. Ona benzeyeyim isterdim, oysa beni o eve sürükleyen istek beni ondan öylesine ayırıyordu ki! Demek iki kadına başkalarının parasını taşıyormuş, ama kendi tüm çabasını, yaşamının bir parçasını veriyormuş. Onlara gösterdiği o öfke gerçekten babacaydı. Aklıma yine de bir kuşku takıldı: yoksa o işlere kıza karşı duyduğu istekten ötürü mü girişmişti? Hiç duraksamadan sordum Carla'ya:

— Copler sizi hiç öpmeye kalktı mı?

— Nerede o günler! diye çınladı Carla'nın sesi. Yaptıklarımdan memnun kalınca kuru bir aferin çeker, şöyle bir elimi sıkar, arkasını döner gider. Başka seferler, kızdı mıydı, elimi de sıkmaz, benim korkudan ağladığımı bile farketmez. O anda bir öpücük istese dünyalar benim olurdu.

Baktı ki ben gülüyorum, bir ufak düzeltme yaptı:

— Yani, onca şey borçlu olduğum öyle yaşlı bir adamın öpmesine hiç de hayır demezdim!

İşte sahici hasta olmanın avantajı: olduğundan yaşlı görünmek.

Copler'e benzemek için ufak bir girişimde bulundum. Zavallı kızcağızı ürkütmemek için gülümseyerek, dedim ki, biriyle uğraşmaya başlarsam ben de pek buyurgan olurdum. Hem sonra insan kendini bir sanata verdi mi ciddi çalışması gerektiğini ben de düşünüyordum. Ardından rolümü öyle benimsedim ki gülümsemekten bile vazgeçtim. Copler zamanın değerini anlamayan gencecik bir kıza sert davranmakta yerden göğe haklıydı: ayrıca ona yardım edebilmek için kaç kişinin özveride bulunduğunu aklından çıkarmamalıydı. Tam anlamıyla ciddi ve serttim.

Böyle böyle, yemek zamanı geldi, özellikle o gün Augusta'yı bekletmek istemezdim. Carla'ya el verdim, renginin nasıl solmuş olduğunu o zaman farkettim. Avutayım dedim:

— Copler'in karşısında da, ötekilerin karşısında da sizi desteklemek için elimden geleni yapacağımdan kuşkunuz olmasın.

Teşekkür etti, ama yine de pek bozulmuş gibiydi. Sonradan öğrendim ki geldiğimi görünce neredeyse gerçeği sezmiş, kendisine abayı yaktığımı, yani kurtulmuş olduğunu sanmıştı. Oysa sonra —tam öyle gitmek üzere ayağa kalktığımda— ben de yalnızca şan sanatına tutkunum, yani iyi şarkı söylemez, ilerlemezse kendisini bırakır giderim diye korkmuştu.

Pek pek üzülmüş gözüktü. Yüreğim sızladı, yitirecek zaman da olmadığından, kendisinin en etkin çare olarak gösterdiği yola başvurdum. Kapıya varmıştım ki onu kendime çektim, kalın saç örgüsünü burnumla özenle bir yana ittim, dudaklarımla boynuna ulaştım, hatta dişlerimi değdirdim. Şakaya getirmiştim, kız da sonunda güldü, ama ancak onu koyverdiğimde. O ana değin kollarımın arasında kımıldamadan, şaşkın, kalakalmıştı.

Sahanlığa kadar peşimden geldi, basamakları inmeye başladığımda gülerek sordu:

— Ne zaman döneceksiniz?

— Yarın, belki de daha sonra! diye yanıtladım, şimdiden kararsızdım. Sonra daha kararlı olarak: —Yarın mutlaka gelirim! dedim. Ardından fazla açık etmemeye çalışarak: —Yine Garcia'yı okuruz.

O kısa süre içinde yüzünde bir değişiklik olmadı: ilk kararsız vaadime, evet dedi, ikincisine minnetle evet dedi, üçüncü önerime de, hep gülerek, evet dedi. Kadınlar ne istediklerini her zaman bilirler. Ne bana hayır diyen Ada, ne beni alan Augusta, ne de isteklerime boyun eğen Carla ne yapacaklarını hiç şaşırmadılar.

Sokağa çıkar çıkmaz kendimi Carla'dan çok Augusta' ya yakın buldum. Temiz açık havayı ciğerlerime çektim, özgürlüğümü alabildiğine duydum. Aslında yaptığım yalnızca bir şakaydı, ama gide gide, o boyna, o örgünün altına vardığı için bu niteliğini yitirebilirdi. Zaten Carla da o öpücüğü bir sevecenlik, en önemlisi bir yardım vaadi olarak almıştı.

Gelgelelim, o gün sofrada gerçekten acı çekmeye başladım. Augusta ile aramızda serüvenim vardı, onun da görmemesi olanaksız, koskocaman bir kara gölge gibiydi. Kendimi küçülmüş, suçlu, hasta duyuyordum,

böğrümdeki sancıyı vicdanımdaki ağır yaradan, kaynaklanan sevimli bir acı gibi duyuyordum. Dalgın dalgın yemek yemeğe kendimi zorlarken, demir gibi sağlam bir karar vererek yüreğimdeki yükü atmaya çalıştım: «Bir daha görmeyeceğim onu —diye düşündüm—, eğer ayıp olmasın diye bir görsem bile son olacak.» Benden çok fazla bir şey istenmiyordu ki: bir tek çaba topu topu, Carla'yı bir daha görmeme çabası.

Gülerek sordu Augusta:

— Hayrola, Olivi'ye mi gittin ki suratın bu kadar asık?

Ben de gülmeye başladım. Konuşabilmek büyük bir ferahlık veriyordu. Söylediklerim tümüyle ferahlatacak sözler değildi, çünkü o sözleri söylemek için ilkin sırrımı açığa vurmak, sonra söz vermek gerekirdi, ama başka şey yapamayınca değişik şeyler söylemek bile hayli ferahlatıcıydı. Hep öyle şen, iyicil, çenem adamakıllı açıldı. Derken aklıma daha parlak bir düşünce geldi: Augusta'nın o kadar çok istediği, benim de o güne değin hep hayır dediğim çamaşırhaneden söz ettim, hemen yaptırma iznini verdim. Böyle kendi üstelemeden izin vermeme o kadar duygulandı ki, kalktı, gelip bana bir öpücük verdi. Bir öncekini toptan silip süpüren bir öpücüktü bu, kendimi hemen daha iyi duydum.

Çamaşırhanemiz böyle yapıldı, bugün hâlâ o minicik yapının önünden geçtiğimde, isteyenin Augusta, gerçekleşmesini sağlayanın Carla olduğunu düşünürüm.

Sevgimizle dopdolu, doyulmaz bir öğleden sonra izledi bunu. Yalnızlıkta vicdanım daha da boğuyordu beni. Augusta'nın sözleri ve sevgisi ise yatıştırıyordu. Birlikte çıktık. Sonra annesine götürdüm, bütün akşamı birlikte geçirdik.

Uykuya dalmadan önce, sık sık yaptığım gibi, hafif soluğu ile derli toplu uyuyan karıma baktım uzun uzun. Uyurken bile düzenliydi, yorganını çenesine kadar çekmiş, seyrek saçlarını ensesinde kısa bir örgü yapmıştı. Aklımdan şöyle geçti: «Ona acı çektirmek istemiyorum. Asla!» Rahatlayarak uyuyakaldım. Ertesi gün Carla ile olan ilişkime açıklık getirecek, kızcağıza öpücükler vermek zorunda kalmadan güvence vermenin yolunu bulacaktım.

Garip bir düş gördüm: Carla'nın boynunu öpmekle kalmıyor, yiyormuşum. Ama öyle bir boynu varmış ki kızgın bir şehvetle açtığım yaralar kanamıyor, o bembeyaz cilt hiç bozulmuyormuş, o hafif büklümüne el değmemiş gibiymiş. Kollarımın arasına kendini bırakmışmış Carla, ben

ısırdıkça canı acımaz gibiymiş. Acıyı birdenbire çıkagelen Augusta çekiyormuş. Yüreği rahat etsin diye de ben diyormuşum ki: «Hepsini yemeyeceğim canım, bir parça da sana bırakırım.»

Düş karabasana ancak gecenin köründe uyanıp da ayık kafayla anımsayınca dönüştü, daha önce hayır, çünkü sürdüğü kadar beni öylesine zevklendirmiş ti ki, Augusta'nın varlığı bile yokedememişti.

Uyanır uyanmaz isteğimin ne denli güçlü olduğunun, Augusta ile benim için ne büyük bir tehlike oluşturduğunun tam bilincine vardım. Belki de yanımda uyuyan kadının karnında sorumluluğu bana düşen bir yeni yaşam filizlenmişti bile. Kim bilir Carla metresim olduğunda neler isteyecekti benden? Bana öyle gelmişti ki, o zamana değin kendinden esirgenen zevklerin peşindeydi, iki evi birden nasıl geçindirirdim ben? Augusta pek yararlı bulduğu çamaşırhaneyi istiyordu, öteki kalkıp bir başka şey isteyecekti, ama o da bir o kadar pahalıya patlayacaktı. Ben öptükten sonra gülerek merdiven sahanlığından uğurlayan Carla geldi gözümün önüne. Beni ağına düşüreceğini daha o zamandan biliyordu. Bu düşünce ürküttü beni, oracıkta, karanlığa gömülmüş dururken, iniltimi tutamadım.

Karım hemen uyandı, neyim olduğunu sordu, kısa bir yanıtla geçiştirdim; sanki bağıra çağıra itiraf etmişim gibi duyduğum bir anda, sorguya çekilme korkusunu yener yenmez aklıma gelen ilk yanıttı bu:

— İhtiyarlık kapıyı çalıyor da, ona tasalanıyordum! Augusta güldü, bir yandan sıkı sıkı tuttuğu uykusunu elden kaçırmadan beni avutmanın yolunu aradı. Zamanın akıp gitmesinden korktuğumu her görüşünde sokuşturduğum cümleyi önüme sürdü yine:

— Boş ver canım, şimdi genciz ya... güzel güzel uyumana bak!

Öğüdü işe yaradı: boşverdim ve yeniden uyuyakaldım. Gecenin içinde söz bir ışın gibidir. Gerçeğin öyle bir noktasını aydınlatır ki, düşgücünün kurduğu yapılar ona kıyasla pek sönük kalır. Hem sonra, henüz dostu olmadığım zavallı Carla'dan o denli korkacak ne vardı ki? Düştüğüm durumdan kendi kendimi korkutmak için elimden geleni yapıyordum. Ayrıca Augusta'nın karnında olabileceğini sandığım bebek de, henüz çamaşırhanenin yapımından başka bir yaşam belirtisi vermemişti.

En iyi niyetlerle dolu kalktım. Yazıhaneme koştum, bir zarfın içine Carla'ya kendisini bırakacağımı bildireceğim anda sunmak üzere biraz para hazırladım. Ayrıca vereceğim bir adrese yazıp her isteyişinde posta ile yine para göndermeye hazır olduğumu da bildirecektim. Tam ben çıkmaya

hazırlanırken Augusta tatlı bir gülümseme ile, kendisini babasının evine götürür müyüm diye sordu. Guido'nun babası Buenos Aires'den gelmişmiş düğüne katılmak için, bizim de gidip tanışmamız gerekirmiş. Aslında Guido'nun babasından çok benimle ilgilendiği kesindi. Bir önceki günün tatlı havasını yenilemek dileğindeydi. Ama aynı şey değildi ki artık, iyi niyetle aldığım kararı uygulamaya koymadan zaman geçirmek iyi olmaz diye düşünüyordum. Biz sokakta yanyana, görünürde sevgimize güvenerek yürürken öteki kadın beni şimdiden kendisine tutkun sanıyordu. İyi şey değildi bu. O gezinti tam bir zorlama oldu benim için.

Giovanni'yi gördüğümüzde gerçekten iyileşmişti. Yalnızca ayakları şişmişti de çizme giyemiyordu, ama buna pek kulak astığı yoktu, ben de üzerinde durmadım. Guido'nun babası ile birlikte salondaydı, beni ona tanıttı. Augusta hemen yanımızdan ayrıldı, annesi ile kızkardeşini aramaya gitti.

Bay Francesco Speier hiç de öyle oğlu gibi okumuş birine benzemiyordu. Ufak tefek, tıknazdı, altmış yaşlarındaydı; kafası pek çalışmıyordu, belki de geçirdiği bir hastalıktan sonra kulağının ağır işitmesindendi bu. İtalyancasının arasına bir İspanyolca lâf sıkıştırıyordu:

— *Cada* (her) Trieste'ye geldiğimde...

İki ihtiyar iş konuşuyorlardı, Giovanni kulağını dört açmış, dinliyordu, çünkü o işler Ada'nın alınyazısı bakımından büyük önem taşıyordu. Dalgın dalgın dinledim. İhtiyar Speier'in Arjantin'deki işlerini tasfiye etmeyi, tüm parasını Trieste'de bir şirket kursun diye Guido'ya vermeyi kararlaştırdığı kulağıma çalındı; sonra kendisi Buenos Aires'e dönecek, karısı ve kızı ile elinde kalan ufak bir toprak parçasından geçimini sağlayacakmış. Giovanni'ye bütün bunları benim yanımda neden anlattığını anlamadım, bugün de bilmiyorum.

Bir an ikisi de konuşmayı kesmişlerdi, öğüt beklermiş gibi bana bakıyorlar sandım, nezaket göstermiş olmak için bir gözlemde bulundum:

— Geçiminizi sağlamaya yetecekse araziniz pek ufak değildir herhalde!

Giovanni derhal kıyameti kopardı:

— Sen ne diyorsun yahu? Sesinin gürlemesi iyi zamanlarını andırıyordu, ama eğer öylesine bağırmış olmasaydı, bay Francesco'nun da benim gözlemimi farketmeyeceği kesindi. Ama farkedince rengi soldu:

— Guido bana anaparamın faizini göndermekten kaçınmayacaktır umarım, dedi.

Giovanni yine bağıra çağıra güvence verdi:

— Faiz ne demek! Gerekirse iki katını! Oğlunuz değil mi, yapacak elbet!

Yine de bay Francesco pek yatışmışa benzemiyordu, kendisine ben bir-iki söz söyleyip güvence vereyim istiyordu. Ben de hemen verdim, fazlasıyla verdim, çünkü ihtiyarın kulağı şimdi eskisinden de ağır işitiyordu.

İki iş adamıma konuşmaları sürüp gitti, ama ben bir daha araya karışmaktan kaçındım. Giovanni arasıra beni denetlemek için gözlüğünün üstünden bir göz atıyordu, ağır soluğu tehdit eder gibiydi. Uzun uzadıya konuştu, bir ara sordu bana:

— Öyle değil mi, ha?

Canla başla doğruladım.

Onayım pek içten gözükmüş olmalı, çünkü her davranışım, gitgide yüreğimi saran öfkenin etkisiyle daha bir anlam kazanmaktaydı. Ne işim vardı benim orada? İyi niyetle aldığım kararları uygulamaya koymak için yararlanabileceğim zamanı boşa harcıyordum. Hem kendim, hem Augusta için pek yararlı olacak bir işi bir yana bırakmama neden oluyorlardı! Gitmek için bir özür hazırlıyordum ki, tam o anda salon yanlarında Guido ile kadınların baskınına uğradı. Adam, babası gelir gelmez nişanlısına nefis bir yüzük armağan etmişti. Bana bakan ya da merhaba diyen olmadı, küçük Anna bile. Ada pırıl pırıl mücevheri parmağına geçirmiş, kolu hep öyle nişanlısının omuzunda, babasına gösteriyordu. Kadınlar da hayran hayran bakıyorlardı.

Yüzüklerle de başım hoş değildi. Kan dolaşımını engeller diye nikâh yüzüğü bile takmıyordum! Hiç kimseye selâm vermeden salonun kapısını buldum, dış kapıya yöneldim, çıkmak üzereydim. Gelgelelim Augusta tüydüğümü farketti, tam zamanında yakaladı beni. Baktım allak bullak olmuştu, şaşırdım kaldım. Dudakları evlendiğimiz gün o kiliseye gitmeden önceki gibi solmuştu. Acele bir işim çıktığını söyledim. Sonra tam zamanında aklıma geldi: birkaç gün önce, iş olsun diye, çok hafif bir presbit gözlüğü almıştım, şimdi de yeleğimin cebindeydi, bir süredir gözlerim zayıfladı gibi geldi de doktordan randevu almıştım dedim. Hemen gidebileceğimi söyledi, ama ilkin Guido’nun babasına gidip doğru dürüst

allahaısmarladık demeliymişim. Ya sabır çektim, ama yine de dileğini yerine getirdim.

Salona dönüp, hepsi beni nezaketle selâmladılar. Bana gelince, artık yakayı kurtardığıma emindim ya, bir an keyfim yerine gelir gibi oldu. O kalabalık ailenin ortasında kendimi pek toparlayamadan Guido’nun babası sordu:

— Ben Buenos Aires’e dönmeden önce görüşebilecek miyiz?

— Elbette! dedim. Bu eve *cada*... şey, yani her gelişinizde, herhalde!

Hepsi güldüler, ben de Augusta’nın oldukça neşeli bir gülegülesinin eşliğinde zaferle çekip gittim. Tüm yasal işlemleri tamamlamış olarak öylesine düzenle ilerliyordum ki, güvene güvene yürüyebilirdim. Ama beni o ana kadar durduran kuşkulardan kurtaran bir nedenim daha vardı: kayınpederimin evinden elden geldiğince uzaklaşmak, yani Carla’ya varmak için kaçıyordum. O evde Guido’nun arkasından alçakça komplolar hazırlamakla suçluyorlardı beni, üstelik ilk kez olmuyordu bu (bana öyle geliyordu hiç değilse). Arjantin’deki o araziden öyle iş olsun diye, hiç düşünmeden söz etmiştim, Giovanni hemen Guido’yu babasının önünde aşağılamak için önceden tasarlanmış sözlermiş gibi yorumlamıştı. Gerekirse Guido’ya derdimi anlatmakta güçlük çekmezdim; beni böyle saman altından su yürütmekle suçlayan Giovanni ile ötekilerden öcümü alsam yeterdi. Ben koşup Augusta’yı aldatmayı falan tasarlamış değildim. Ne istiyorsam güpegündüz yapıyordum işte. Carla’yı ziyaretin hiç bir kötülüğü yoktu, hatta o taraflarda kayınvalideme bir kez daha rastlayacak olsam, o da bana nereye gittiğimi sorsa hemen lâfı ağzına tıkardım:

— İyi ki sordunuz! Carla’ya gidiyorum işte! Bu yüzden o Augusta’yı düşünmeden Carla’ya gittiğim tek sefer oldu. Kayınpederimin davranışına öylesine içerlemiştim!

Sahanlıkta Carla’nın sesinin yankılandığını duymadım. Bir an dehşete kapıldım; dışarı mı çıkmıştı yoksa? Kapıyı tıklattım, girmeme izin verilmeden girdim. Carla orada olmasına oradaydı ama, annesi de oradaydı. Elbirliğiyle bir şey dikiyorlardı, belki sık yaptıkları bir işti ama daha önce hiç görmemiştim. İkisi birden bir büyük çarşafın iki ucunda çalışıyorlardı, birbirlerinden çok uzaktılar. İşte Carla’ya koşmuştum, ama Carla’ya ulaşınca yanında annesini bulmuştum. Bambaşka bir şeydi bu. Ne iyi ne kötü hiçbir kararımı uygulamaya koyamazdım. Her şey hâlâ askıdaydı.

Carla, kıpkırmızı olarak ayağa kalktı, yaşlı kadın gözlüğünü çıkarıp kılıfına yerleştirdi. Bu arada içimdekileri hemen aydınlığa kavuşturmamın engellendiğini görmekten başka bir şeye kızdığımı sandım. Copler'in çalışmaya ayırdığı saatler değil miydi bunlar? Yaşlı hanımı nezaketle selâmladım, bu kadarcık nezakete katlanmak bile ağır geldi. Carla'yı da hemen hemen yüzüne bakmadan selâmladım. Dedim ki:

— Bu kitaptan işe yarar bir şeyler çıkarabilecek miyiz diye bakmaya geldim. Ve masanın üzerinde koyduğum yerde öylece duran Garcia'yı gösterdim.

Bir önceki yerime oturdum, hemen kitabı açtım. Carla ilkin bana bir gülücük yapmaya çabaladı, ama nezaketi karşılıksız kalınca hemen boyun eğmeye gayret ederek bakmak için yanıma oturdu. Ne yapacağını kestiremiyordu; kavrayamıyordu. Copler'in azarlamalarına da böyle boyun eğdiğini düşündüm. Şu da var ki, benim azarlamalarımın Copler'inki ile eşdeğerli olduğundan henüz pek emin değildi, çünkü —sonradan söylediğine göre— bir gün önce kendisini öptüğümü anımsıyordu, bu yüzden öfkemden artık hiç çekinmemesi gerektiği kanısındaydı. Bu yüzden o aksi suratını hemen dostça bir gülümseme ile aydınlatmaya da hazırdı. Burada şunu da belirteyim —sonradan vaktim olmayacak—, o bir tek öpücükle beni tümüyle evcilleştirmiş olduğuna inanması pek sıktı canımı: böyle düşünen bir kadının yapmayacağı şey yoktur!

Ama o anda, benim yüreğimin de Copler'inkinden farkı yoktu, öfke ve kırgınlıkla doluydu. Tam bir gün önce okumuş olduğumuz ve benim eleştirilerimle çökertmiş olduğum bölümü kılı kırk yararak okumaya koyuldum, başka yorum getirmiyor, daha anlamlı gelen kimi sözcüklerin üstüne bastırıyordum.

Carla, sesi biraz titreyerek kesti sözümü:

— Burasını okumuştuk galiba!

Böylelikle sonunda kendi sözümü söylemek zorunda kaldım. İnsana kendi sözü de ferahlık verebilir. Benim sözlerim yüreğimden ve davranışımdan daha yumuşak çıkmakla kalmadı, beni toplum yaşantısına geri döndürdü:

— Bakınız küçükhanım —bu küçük sözcüğünü bir sevgiliye yaraşır bir de gülücükle süsledim—, daha fazla ilerlemeden önce buraları bir kez daha yineleyelim diyorum. Belki dün biraz acele davrandık yargılamakta,

az önce bir arkadaşım beni uyardı, Garcia’nın ne demek istediğini iyice anlayabilmek için derhal uygulamaya geçmek gerekirmiş.

Sonunda yaşlı hanıma da bir saygı gösterisinde bulunmak gereğini duydum, zavallıcık, hayatta başına ne felâket gelmiş olursa olsun, kuşkusuz hiç böyle bir duruma düşmemişti. Bir gülücük de ona bağışladım, bu Carla’ya armağan ettiğim gülücükten de zahmetli çıktı:

— Pek eğlenceli bir şey sayılmaz, dedim, ama şan ile uğraşmayan biri bile dinlerse yararlanabilir.

İnatla okumamı sürdürdüm. Carla kuşkusuz kendini daha iyi duymaya başlamıştı, dolgun dudaklarında gülümsemeye benzer bir şeyler dolaşıyordu. Yaşlı kadın ise hep öyle tuzağa düşmüş bir hayvancağız gibi duruyordu, o odada kalışının tek nedeni çekingenliğiydi: bir özür bulamıyordu çıkıp gitmek için. Bana gelince, benim dileğim onu kapı dışarı etmekti, ama asla açığa varmayacaktım bunu. Hem çok ağır, hem tehlikeli bir davranış olurdu.

Carla benden daha kararlı çıktı: büyük bir saygı ile bir an okumama ara vermemi rica etti, annesine döndü, gidebileceğini söyledi, çarşaf işini artık öğleden sonra yapabilirlermiş.

Hanım bana yaklaştı, elini versin mi, kestiremiyordu. Ben elini neredeyse sevecenlikle sıktım:

— Bu kitabın pek eğlenceli olmadığını kabul ediyorum, dedim.

Bizden ayrıldığına üzülmüş gibi yapıyordum. Hanım, o ana değin kucağında tuttuğu çarşafı bir iskemlenin üzerine bırakarak çekip gitti. Sonra Carla bir an onu sahanlıkta izleyerek bir şey söyledi, ben ise artık yanıma gelsin diye çıldırıyordum. Kız odaya döndü, kapıyı ardından kapadı, yerine dönerken dudaklarının çevresinde yine çocuk inadını anımsatan bir şeyler gezindi:

— Her gün bu saatte çalışırım ben, dedi. O acele işi başıma çıkarmanın da tam zamanıydı yani!

— Gözünüz görmüyor mu sizin, şan derslerinizle falan ilgilendiğim yok ki! diye haykırdım ben, üstüne atılıp olanca gücümle sarıldım, ilkin ağzından öptüm, sonra bir gün önce öptüğüm yerden.

Garip! Hüngür hüngür ağlayarak elimden kurtuldu. Bir yandan hıçkırırken, benim içeriye öyle girdiğimi görünce çok üzüldüğünü söylüyordu. Acısının başkalarında acıma uyandırdığını görünce oturup kendi acısına yakınanların o değişmez ağlayışıyla ağlıyordu. Gözyaşını

döktüren, acının kendisi değil, tarihçesidir. İnsan bir haksızlık karşısında bağırmak istediğinde ağlar. Gerçekten de öpülmek için yaratılmış o dilberi çalışmaya zorlamak haksızlıktı.

İşler bütünüyle düşündüğümden de berbat gidiyordu. Niyetimi açıklamalıydım, daha çabuk olsun diye bir şeyler uydurmaya zaman harcamadım, dosdoğru gerçeği söyledim: onu öpmek için sabırsızlandığımı yani. Sabahın köründe kalkıp kapısını çalmıştım, bütün geceyi onu düşünerek geçirmiştim. Vardığımda ne yapmaya niyetlendiğimi söylemedim elbette, ama bunun ne önemi vardı? Gerçek olan, gidip kendisine bir daha görüşemeyeceğimizi söylemek istediğimde de, koşup kollarımın arasına aldığımda da aynı acılı sabırsızlığı duyduğumdu. Sonra sabahleyin olup bitenleri, karımın nasıl beni kendisiyle birlikte çıkmaya zorladığını, sonra kayınpederimin evine götürdüğünü, orada nasıl üstüme vazife olmayan işleri dinlemek zorunda kaldığımı anlattım. Sonunda büyük çabalar pahasına yakayı kurtarmış, onca yolu koşar adım gelmiştim, gelmiştim de ne görmüştüm?... Odanın her yanını kaplayan bir koca çarşaf!

Carla başladı gülmeye, Copler'e hiç mi hiç benzemediğimi anlamıştı artık. Güzelim yüzünde o gülüş gökkuşağını andırıyordu, ben de bir daha, bir daha öptüm. Okşamalarıma karşılık vermiyordu, uysal uysal kendini bırakıyordu, bayıldığım bir davranıştı bu, kadınlara zayıf derler ya, ben de onları ne denli zayıf görürsem o denli severim işte. İlk kez, Copler'den, benim karımı çok, ama çok sevdiğimi öğrendiğini anlattı:

— İşte bunun için, diye ekledi —ben de güzelim yüzünde ciddi bir kararın gölgesini seçtim—, ikimizin arasında iyi bir dostluktan başka bir şey olamaz.

Ben öylesine sağduyulu bir karara pek inanmamıştım, çünkü bunları söyleyen dudaklar söylerken bile öpücüklerimden kaçınmıyordu.

Uzun uzun konuştu Carla. Beni kendine acındırmak istediğine kuşkum yoktu. Bana söylediği her şeyi anımsıyorum, hepsine ancak o yaşantımdan yokolup gittiğinde inandım. O yanımda oldukça hep er geç üzerimdeki etkisini kullanarak beni de, ailemi de felâkete sürükleyecek bir kadın yerine koyup ürktüm ondan. Kendisinin ve annesinin yaşamına güvenceden başka bir şey istemediğini söylediğinde hiç inanmadım. Şimdi kesinlikle biliyorum ki, benden gereksiniminin ötesinde bir şey istemek aklından geçmemişti, onu düşündüğüm zamanlar ne anlamasını ne sevmesini ödemediğimden ötürü utanıyor, kızarıyorum. Zavallıcık, hiçbir

şey almadı benden. Ben kendisine her şeyi verecektim, çünkü borcunu ödeyenlerdenimdir. Gelgelelim hep o istesin de vereyim diye bekliyordum.

Babası öldüğünde nasıl umutsuzlandığını anlattı bana. Aylar ayı annesi ile birlikte bir dükkâncının verdiği nakış siparişlerine geceli gündüzlü göz nuru dökerek geçinmek zorunda kalmışlarmış. Saf saf, Tanrı'dan yardım gelir sanıyormuş, hatta kimi kez pencerede dikilip yardımın geleceği yolu saatlerce gözlemişmiş. Gele gele Copler gelmişmiş. Şimdi durumdan memnunmuş ama kendisinin de, annesinin de gece oldu mu gözlerine uyku girmiyormuş, çünkü sağlanan yardım pek iğretiymiş. Ya bir gün kendisinde şarkı söyleyecek ne ses ne yetenek bulunmadığı ortaya çıkarsaymış? Copler, onlardan el çekermiş kuşkusuz. Sonra adam tutmuş, onu birkaç aya kadar tiyatro sahnesine çıkaracağını söylüyormuş. Ya işler tam bir fiyasko ile sonuçlanırsaymış? Yine beni acındırma çabası içinde, ailesinin düştüğü ekonomik felâketin bir aşk düşünü de silip süpürdüğünü anlattı: nişanlısı da onu bırakıp gitmişmiş.

Bende ise acımadan eser yoktu. Sordum:

— O nişanlınız sizi çok çok öpmüş müydü? Benim, öptüğüm gibi mi?

Kız güldü, konuşmasına fırsat vermiyordum ki. Böylelikle benden önce geçip yolumu açmış bir adam gördüm önümde.

Öğle yemeğine eve dönme zamanını çoktan geçirmiştim. Gitmek istiyordum. O günlük yeterdi. Beni geceleyin uyutmayan pişmanlıktan iz kalmamıştı, beni Carla'ya sürükleyen tedirginlik de yokolup gitmişti. Gelgeldim içim rahat değildi. Galiba benim alınyazım rahat edememek. Pişman değildim, çünkü Carla bir dolu öpücük vâdetmişti, Augusta'ya hiç zarar vermeyecek bir dostluğun adına elbette. Her zamanki gibi, bedenimde yeri belirsiz ağrılar oluşturan sıkıntının nedenini keşfeder gibi oldum. Carla yalancı bir ışık altında görüyordu beni! Bir yandan Augusta'yı severken, bir yandan onun öpücüklerine öylesine düşkün görünce beni küçümseyebilirdi! Bana büyük bir gereksinimi olduğundan, çok değer verdiğini gösteren o Carla!

Saygısını kazanmaya karar verdim ve öyle sözler söyledim ki, daha sonra alçakça bir suçun, hiç gereksiz yere, hiç yararsız, isteye isteye ettiğim bir ihanetin anısı gibi acı vereceklerdi bana.

Neredeyse kapıya varmıştım ki, yüreğim sızlayarak bir şeyi açıklayan biri görünümüyle Carla'ya şöyle dedim:

— Copler, size karıma duyduğum sevgiyi anlatmış. Doğrudur: eşime çok değer veriyorum.

Ardından evliliğimin öyküsünü tüm ayrıntıları ile anlattım: nasıl Augusta’nın ablasına tutulduğumu, nasıl onun da başkasına tutkun olduğundan beni istemediğini, sonra nasıl öteki kızkardeşine evlenme önerdiğimi, o da hayır deyince nasıl Augusta ile başgöz olmaya boyun eğdiğimi...

Carla, öykünün doğruluğuna hemen inandı. Sonradan öğrendiğime göre, Copler olayın kimi bölümlerini evimde öğrenmiş ve kıza pek de doğru sayılamayacak ayrıntılar aktarmıştı, ben de şimdi bunları düzeltiyor, onaylıyordum

— Eşiniz güzel mi? diye sordu düşünceli bir yüzle.

— Zevke göre değişir, diye yanıtladım.

İçimde hâlâ etkin olan birkaç engel vardı. Karıma değer verdiğimi söylemiştim, ama henüz onu seviyorum dememiştim. Hoşuma gidiyor dememiştim, ama gidemez de dememiştim. O anda çok içten konuştum gibi geliyordu; şimdi o sözlerle kadınların ikisine de, aşkın her türlüsüne de, benimkine de, onlarınkine de ihanet ettiğimi biliyorum.

Doğrusunu isterseniz henüz yatışmış değildim; demek ki hâlâ eksik kalmış bir şeyler vardı. İyi niyetlerimi içine koyup kapadığım zarfı anımsadım. Carla’ya sundum onu. Açtı baktı, sonra, daha birkaç gün önce, Copler’in aylık yardımı getirdiğini, o an için paraya gerçekten ihtiyacı olmadığını söyleyerek geri verdi. Tedirginliğim arttı, eski bir düşünceye göre, gerçekten tehlikeli olan kadınlar az para almazlar diye geldi aklıma. Carla sıkıldığımı farketti, ancak şimdi yazdığım sırada değerlendirebildiğim pek şirin bir saflıkla birkaç kuron istedi benden, tabak alacakmış, mutfakta bir kıyamet kopmuş da, iki kadın tabaksız kalmışlarmış.

Sonra belleğimde silinmez bir iz bırakan bir şey oldu. Çekip gideceğim anda öptüm onu, ama bu kez öpüşüme var gücüyle karşılık verdi. Zehirim etkisini göstermişti. Büyük bir saflıkla şöyle dedi:

— Ben sizi seviyorum, çünkü öyle iyisiniz ki, zenginlik bile bozamamış sizi.

Sonra kurnazca ekledi:

— Şimdi biliyorum ki onu bekletmemeliyiz, o tehlikenin dışında sizinle ilişkimizin başka sakıncası yok.

Sahanlıkta bir daha sordu:

— Şan hocasını da Copler'i de Cehennemin dibine yollasam olmaz mı?

— Bakalım! dedim, merdivenleri hızla inerken.

İşte ilişkimizde yine askıda kalmış bir şey vardı, başka her şey açık seçik belirlenmişti.

Bundan öylesine rahatsız oldum ki, açık havaya çıkınca ne yapacağımı kestiremeden evime karşıt yönde ilerledim. Neredeyse Carla'ya geri dönüp bir şeyler daha açıklamak geçiyordu içimden: Augusta'ya olan sevgimdi o «bir şey». Dönebilirdim de pekâlâ, karımı sevmiyorum dememiştim ki. Yalnızca, anlattığım o gerçek öykünün sonucu olarak, artık Augusta'yı sahiden sevdiğimi söylemeyi unutmuştum. Carla da, tutup onu hiç sevmediğim sonucunu çıkarmıştı, işte bu yüzden öpüşüme öyle coşkuyla karşılık vermişti, üstelik beni sevdiğini söylemişti. Bana öyle geliyordu ki, işte o olay geçmemiş olsaydı Augusta'nın güven dolu bakışlarına daha kolay dayanabilirdim. Bir de düşünün ki az önce Carla'nın benim karımı sevdiğimi bildiğini öğrenince sevinmiştim, böylece onun verdiği kararla, aradığım serüven öpücüklerle süslü bir arkadaşlık biçiminde sunuluyordu bana.

Parkta bir sıraya oturdum, bastonumla çakıltaşlarına dalgın dalgın o günün tarihini yazdım. Sonra acı acı güldüm: o tarihin ihanetlerimin sonuncusunu belirtmediğini kendim de biliyordum. Tam tersine, o gün karımı aldatmaya başladığım gündü. Beni bekleyen, o kadar da çekici olan kadına dönmeyecek gücü nereden bulacaktım ki? Hem birtakım yükümlülükler altına da girmiştim. Öpücükler çalmıştım ve birkaç tane çanağın parasından başka karşılık vermeme izin çıkmamıştı! Beni Carla'ya bağlayan düpedüz ödenmemiş bir hesaptı.

Öğle yemeği üzüntülü geçti. Augusta neden geciktiğimi sormadı, ben de bir şey söylemedim. Kendimi ele vermekten korkuyordum, Parktan eve kadar olan kısa yol boyunca ona her şeyi anlatmak düşüncesi ile oyalanmıştım, hem ihanetimin öyküsü yüzümden okunabilirdi. Tek kurtuluş olanağım da buydu zaten. Ona her şeyi anlatır, beni korusun, gözetlesin derdim, kendimi onun ellerine bırakırdım. Öylesine kesin bir karar olurdu ki, iyi niyetle o günün tarihini dürüstlük ve sağlık yolunun başlangıcı olarak kayda geçirebilirdim.

Bir yığın ilgisiz şeyden söz edildi. Neşeli davranmaya çabaladım, ama sevecenlik göstermeyi denemedim bile. Augusta'nın soluğu kesilmişti; hiç

kuşkusuz bir açıklama bekliyordu, beklediği açıklama gelmedi.

Ardından bitip tükenmeyen didinmesine döndü, kışlıkları yüklüğe kaldırıyordu. Öğleden sonra sık sık gördüm onu, upuzun koridorun ucunda, hizmetçinin yardımıyla tüm dikkatini elindeki işe vermiş, uğraşıp duruyordu. Büyük üzüntüsü kutsal etkinliğinde bir kesintiye yol açmıyordu.

Tedirgindim, yatak odamla banyo arasında mekik dokudum. Augusta'yı çağırıp hiç değilse onu sevdiğimi söyleyebilirdim, bu bile yeterdi —zavallı basit kadıncık!—. Oysa ben düşüncelerimi ve sigaralarımı sürdürdüm.

Çeşitli aşamalardan geçtim elbette. Hatta bir an geldi, ertesi gün olsa da Carla'ya koşsam, sabırsızlığı o erdem bunalımını yarıda kesti. Aslında bu isteğim de bir iyi niyetten esinlenmiş olabilirdi pekâlâ. Büyük güçlük, görevime böyle yalnız başıma bağlanmamdı. Karımın işbirliğini sağlayacak olan itirafı düşünmek bile olanaksızdı; kala kala Carla kalıyordu, dudaklarına son bir öpücük kondurarak yemin edebilirdim! Kimdi peki Carla? Onun önüme çıkardığı tehlikelerin en büyüğü şantaj değildi! Ertesi gün metresim olacaktı, ondan sonra da kim bilir neler olacaktı artık! Ben onu, yalnız Copler denen o ahmağın anlattığı kadarıyla tanıyordum, onun gibi birinden gelen bilgilerle, benden biraz daha kurnaz, örneğin Olivi gibi biri ticaret işine bile girmezdi.

Augusta'nın evimdeki bütün o sağlıklı, güzelim etkinliği boşa harcanıyordu. Sağlığı soluk soluğa ararken kesin bir çaredir diye giriştiğim evlilik tedavisi iflâs etmişti. Ben her zamankinden beter hastaydım, üstelik hem kendi zararıma, hem başkalarının zararına, evliydim.

Daha ilerde, gerçekten Carla'nın aşığı olduğumda, o hüzünlü öğleden sonra belleğimde canlandıkça neden işin içine daha fazla batmadan erkekçe bir karar verip de kendimi çekmediğimi hiç anlamamışımdır. İhanetimi gerçekleştirmeden önce öylesine ağlayıp sızlanmıştım ki, önlemesi kolay sanılabilirdi. Ama sonradan gelme akıl gibi, önceden gelen akıl da gülünç şey, çünkü hiçbir işe yaramıyor. O bunalım saatlerinde sözlüğümün C harfine (Carla) o günün tarihi, yanına da «son ihanet» notu düşülmüş. Ama, ilk gerçek ihanet, daha sonraki ihanetlerin ilk adımı ancak ertesi gün gerçekleşti.

Geç bir saatte, yapacak daha iyi bir şey bulamayınca, bir banyo yaptım. Bedenimde bir çirkinlik duyuyordum, yıkanmak istiyordum. Gelgelelim suya daldığımda kendi kendime dedim ki: «Temizlenebilmek

için bu suda toptan eriyip gitmen gerekir». Sonra bir cansız kukla gibi giyindim, iradem yok olmuştu, doğru dürüst kurulanmadım bile. Gün harcandı gitti, ben pencereden bahçemdeki ağaçların körpe yeşil yapraklarını seyre daldım. Ürpermeler geldi birden, birazcık sevinçle ateşleniyorum galiba, diye düşündüm. Ölümü değil ama hastalığı istedim, ya istediğimi yapmama özür sayılacak ya da istediğimi yapmamı engelleyecek bir hastalığı.

Onca zaman duraksadıktan sonra Augusta gelip beni aradı. Onu öylesine yumuşak, öfkesiz görünce ürpermelerim arttı, dişlerim birbirine vurmaya başladı. Augusta korktu, beni zorla yatağa yatırdı. Dişlerim hâlâ soğuktan birbirine çarpıyordu ama ateşim olmadığını biliyordum, doktor çağırmasını engelledim. Lambayı söndürsün, gelip yanıma otursun, hiç konuşmasın diye rica ettim. Bilmem ne kadar zaman öyle kaldık: gereken sıcaklığa ve birazcık güvene kavuştum yeniden. Ama kafam o kadar bulanıktı ki yeniden doktor çağırmaktan söz açtığında rahatsızlığımın nedenini biliyorum, dedim, kendisine de daha sonra söyleyecektim. Yine itirafa niyetlenmiştim. Bu kadar büyük bir baskıdan kurtulmak için başka yolum yoktu.

Böylece uzun bir süre hiç konuşmadan durduk. Daha sonra baktım, Augusta koltuğundan kalkmış, bana yaklaşıyordu. Korktum: yoksa her şeyi sezmiş miydi? Elimi tuttu, okşadı, elini usulca başıma koydu, ateşim var mı, diye baktı:

— Bunu beklemeliydin! dedi sonunda. Neden bu kadar şaşırıp üzüldün?

Bu garip sözlere şaştım, zorla tutulan bir hıçkırığın içinden kopmuş gibiydiler. Serüvenimden söz etmediği açıktı. Böyle olacağını nasıl önceden bilebilirdim ki? Biraz kabaca sordum.

— Canım, ne demek istiyorsun sen? Neyi önceden bilmeliymişim?

Şaşarak mırıldandı:

— Guido’nun babası Ada’nın düğününe geldi de...

Sonunda anladım: Ada evleniyor diye üzüldüm sanmıştı. Doğrusu gerçekten haksızlığa uğramışım gibi geldi: hiç böylesi bir suç işler miydim? Yeni doğmuş bir bebek gibi saf ve suçsuz duydum kendimi, üstümdeki tüm baskı kalkıvermişti. Yataktan fırladım;

— Ne yani, Ada evleniyor diye üzülüyor muyum sandın yoksa? Delisin sen! Evlendim evleneli hiç düşünmedim Ada’yı. Bay *Cada*’nın

geldiğini bile unutmuştum!

İçimden gele gele sarılıp öptüm onu, o denli içtenlikle konuşuyordum ki, kuşkulandığından utandı.

Augusta'nın o saf yüzündeki bulutlar dağıldı, çok geçmeden yemeğe indik, ikimiz de acıkmıştık. Daha birkaç saat önce o kadar acı çektiğimiz masada şimdi iki iyi tatil arkadaşı gibi oturuyorduk.

Rahatsızlığımın nedenini açıklamaya söz verdiğimi anımsattı, hasta numarası yaptım, şu suçlu durumuna düşmeden her işime geleni yapma olanağını verecek hastalık hani. Daha sabahleyin, iki ihtiyarın yanındayken bir kırıklık geldi, dedim. Sonra gidip göz doktorunun verdiği gözlüğü satın almıştım. Belki de o yaşlanma belirtisi sinirlerimi büsbütün bozmuştu. Sonra saatler saati sokak sokak dolaşmıştım. Beni üzen düşlerimden de biraz söz ettim, hatta itirafa benzer bir şeyler bile çıktı ağzımdan. Bilmem o düşsel hastalıkla ne bağlantısı vardı ama, kanımızdan da söz ettim: dolaşıyor, dolaşıyor, bizi dimdik durmaya, düşünmeye, harekete zorluyordu, böylece suça, pişmanlığa sürükleniyorduk. Karım gerçi Carla'nın sözkonusu olduğunu anlamadı ama, bana sanki söylemişim gibi geldi.

Akşam yemeğinden sonra gözlüğümü gözüme taktım, uzun uzadıya gazetemi okur gibi yaptım, gel gör ki, o camlar görüşümü bulandırıyordu. Çakır keyifliği andıran tedirginliğim arttı bu yüzden. Okuduğumu anlayamıyorum, dedim. Hastalık numarasını sürdürüyordum.

Gece gözümü kırpmadım desem yeri. İçim içime sığmıyordu, Carla'yı kollarımın arasına alacağım ânı bekliyordum. O tam istediğim şeydi işte, yerini şaşırmış kalın saç örgüsüyle, sesi notalara zorlanmadığında öylesine müzik gibi akan o genç kız. Şimdiye değin onun yüzünden çektiklerim Carla'yı büsbütün çekicileştiriyordu. Bütün geceyi çelik gibi sağlam bir kararla geçirdim. Carla'ya sahip olmadan önce içtenlikle konuşacak, Augusta olan ilişkilerim üstüne tüm gerçeği söyleyecektim. Bir başıma gülmeye koyuldum: bir kadını fethetmeye, bir başka kadına aşkını bildirerek gitmek oldukça alışılmadık bir şeydi. Belki de Carla yine eskisi gibi boyun eğerdi, bundan emin olabilirim sanıyordum.

Ertesi sabah bir yandan giyinirken, ona söyleyeceğim sözleri mırıldanıyordum. Carla benim olmadan önce Augusta kişiliği ve sağlığı ile benim saygımı olduğu gibi sevgimi de kazandığını bilmeliydi (sağlıktan ne anladığımı açıklayabilmek için uzun uzun konuşmam gerekecekti, böylece Carla'yı eğitmiş olurdum).

Kahvemi içerken böylesine özenli bir söylevi hazırlamaya öyle dalmıştım ki, Augusta sokağa çıkmadan önce benden hafif bir öpücükten başka bir sevgi belirtisi elde edemedi. Canım, tepeden tırnağa onun malı değil miydim işte? Carla'ya gidişim de kendisine olan tutkumu yeniden alevlendirmek içindi.

Carla'nın stüdyosuna girer girmez kızı yalnız ve hazır bulunca yüreğim öylesine ferahladı ki, onu hemen kendime çektim, tutkuyla sarıldım. Beni öylesine bir güçle itti ki ürktüm. Düpedüz hoyratlık ediyordu! Beni kesinlikle istemiyordu, odanın ortalık yerinde ağzım açık, üzgün kalakaldım düşkırıklığına uğramıştım. Derken Carla, kendini toparlayıp mırıldandı:

— Kapı açık kalmış, görmüyor musunuz, merdivenlerden biri iniyor!

O münasebetsiz adam geçip gidinceye dek bir resmi ziyaretçi tavrına büründüm. Ardından, kapıyı kapadık. Anahtarı da çevirdiğimi görünce rengi kül gibi oldu. İşte, her şeyi açık etmiştim. Az sonra kollarımın arasında boğuk bir sesle fısıldadı:

— Böyle olsun istiyor musun? Gerçekten istiyor musun?

Bana, sen demişti, bu, son adım oldu. Duraksamadan yanıtladım:

— Tek istediğim şey bu!

Daha önce bir şeyleri aydınlığa çıkarmak istediğimi unutmuştum.

Augusta ile olan ilişkimden daha önce söz etmekten vazgeçtiğim için, hemen sonra anlatırım diyordum. O anda çok güçtü bu. O anda, Carla ile başka bir şey konuşmak, bana kendini verişinin önemini azaltmak olurdu. En duyarsız erkek bile bilir böyle bir şey yapılamayacağını, oysa o bağışın yapılmadan önceki önemi ile, yapıldıktan sonraki önemi arasında dağlar kadar fark olduğunu herkes bilir. Kollarını bir erkeğe ilk kez açan bir kadın için «Her şeyden önce sana dün söylediklerimi açıklamam gerek...» dendiğini duymaktan beter aşağılama olmaz. Dün de ne demek? Bir gün önce olan her şey ağza bile alınmayacak kadar önemsiz gözükmelidir, eğer bir beyefendi böyle duymuyorsa o kendi bileceği iştir, ama bunu kimseye duyurmamaya çalışmalıdır.

Kuşkusuz ben işte o öyle duymayan beyefendiydim, çünkü öyle duyuyormuş gibi yapayım derken, içten olsam yapmayacağım bir yanlışlık yaptım. Şöyle sordum kızcağıza:

— Nasıl oldu da kendini bana verdin? Bunu haketmek için ne yaptım ki?

Minnet göstermek miydi niyetim, ona sitem etmek mi? Herhalde yalnızca açıklamalarıma açık kapı bırakmaktı. Azıcık şaşırdı, yüzümü görebilmek için başını kaldırdı;

— Sanırım beni isteyen sen oldun.

Hiç de siteme niyetli olmadığını kanıtlamak için sevecenlikle gülümsedi.

Kadınlar, ille de erkekler kendilerini elde ettiklerini söylesin isterler, diye düşündüm. Sonra, yanıldığını kendi de farketti, ancak eşyalar istenip alınır, insanlar kendilerini verirlerdi, mırıldandı:

— Ben hep seni beklemiştim. Gelip beni kurtaracak olan şövalyeydin sen. Evli olmasaydın daha iyi olurdu elbette, ama madem karını sevmiyorsun, ben de hiç değilse kendi mutluluğumla başkasınınkini yıkmıyorum demektir.

Böğrüme öyle bir sancı saplandı ki, kollarımı gevşetmek zorunda kaldım. Demek düşünmeden söylediğim sözlerin önemini abartan ben değildim! Yoksa Carla'yı benim olmayan yalanlarım mı sürüklemişti? İşte şimdi kalkıp Augusta'ya olan aşkımdan söz etseydim, Carla pekâlâ beni kendisine tuzak kurmuş olmakla suçlayabilirdi! O an için düzeltme ya da açıklama yapma olanağım yoktu. Ama ilerde, derdimi anlatma, her şeyi aydınlatma fırsatını bulurdum. Fırsat ortaya çıkıncaya kadar da işte Carla'ya büsbütün bağlanmıştım.

Oracıkta, Carla'nın yanında, Augusta'ya olan tutkum olanca gücüyle canlandı. Şimdi artık bir tek dileğim vardı, asıl eşime koşmak, onu, o çalışkan karınca haliyle kâfurular, naftalinler içinde eşyalarımızı derleyip toplar bulmak.

Ama görev yerimden ayrılmadım, üstelik de çok ağır oldu bu görev, çünkü ilkin bana karşımdaki Sfenksin bir başka tehdidiymiş gibi gözüken bir olay beni pek tedirgin etti. Carla, bir gün önce benim ardımdan şan hocasının geldiğini, kendisinin de onu geldiği gibi kapı dışarı ettiğini anlattı.

Canımın sıkıldığını belirten bir hareket yapmaktan kendimi alıkoyamadım. Copler'e işi pişirdiğimizi bildirmekten farksızdı bu!

— Şimdi Copler ne diyecek? diye bağırdım.

Kız gülmeye başladı, bu kez kendi isteğiyle, kollarıma sığındı:

— Onu da kapı dışarı ederiz dememiş miydik?

Pek şirindi doğrusu, ama beni avucunun içine alamayacaktı. Hemen, kendime yakışan bir tavır takındım, eğitmen tavrı, çünkü eşimden dilediğim gibi söz etmemi engelleyen o kadına karşı alttan alta beslediğim hıncı açığa vurma olanağını da veriyordu.

— Çalışmak gerek bu dünyada, dedim, çünkü bilmeniz gerekirdi ki küçükhanım, bu dünya, yalnız güçlü olanın ayakta durabildiği kötü bir dünyadır. Ya ben şimdi ölüversem? Size ne olur, biliyor musunuz?

Kendisinden ayrılabileceğimi ortaya atmıştım, hem de gücendirmeyecek bir biçimde; kızcağız duygulandı. Sonra açıkça onu küçültme niyetiyle, dedim ki, karıma bir isteğimi söyler söylemez, bakardım hemen yerine gelivermiş.

— İyi ya! dedi boynunu bükerek. Hocaya haber yollar, dönmesini söylerim! Sonra hocasına beslediği hıncı bana da aktarmaya çalıştı. Tanrının günü kendisine hiç ama hiçbir işe yaramayan hep aynı alıştırmaları sayısız kez yineleten o sevimsiz ihtiyara zorla katlanıyormuş. Ancak adam hastalandığı günler bir soluk aldığı oluyormuş. Ölsün diye ne dualar etmiş, ama neredeymiş onda o talih!

Umutsuzluğu arttıkça arttı. Talihsizliğini abartarak yineledi: onun alınyazısı karaymış, kapkara. Benim davranışımda, sözlerimde, bakışlarımda biraz daha çekilir bir yaşantı umudu sezmiş, bundan böyle o kadar sıkılmaz, o kadar zorlanmaz sanmışmış ama, ama şimdi düşündükçe büsbütün ağlayası geliyormuş.

Böylece hıçkırıkları ile tanışmış oldum, çok sıkıcıydılar: o cılız bedenini pençelerine alıyor, tepeden tırnağa sarsıyorlardı. Keseme ve yaşantıma beklenmedik bir saldırı ile karşılaşmış gibi oldum:

— Ne yani, diye sordum, benim karım da yeryüzünde aylak aylak dolaşıyor mu sanıyorsun? Biz burada gevezelik ederken o ciğerlerine kâfuru ve naftalin çekiyor.

Carla hıçkırdı:

— Eşyalar, kapkacak, giysiler... ne mutlu ona!

Öfkem burnumda, yalnızca beğendiği uğraşlara kavuşsun diye koşup ona da aynı şeyleri satın alayım istiyor sandım. Bereket kızgınlığımı belli etmedim, görevimin sesine uydum: «Kendini sana veren genç kızı okşa!» diye bağırıyordu görevim. Elimi usulca saçlarında gezdirdim. Sonuç olarak hıçkırıkları yatıştı, gözyaşlarını bol bol salıverdi, tıpkı bir fırtınayı izleyen yağmur gibi.

— Sen benim ilk âşığımsın, dedi ardından, umarım benden bıkmazsın.

Bu ilk âşığı olduğum havadisi duygulandırmadı beni, bir ikincisine yer hazırlayan bir tanımlamaydı. Hem gecikmiş bir bildiriydi, çünkü şöyle böyle bir yarım saattir konu kapanmıştı. Ayrıca yeni bir tehditti. Bir kadın ilk âşığından her şeyi istemeye hakkı var sanır. Tatlılıkla fısıldadım kulağına:

— Sen de benim ilk sevgilimsin... evlendiğimden beri, yani.

Sesimin tatlılığı iki tarafın durumunu eşitleme girişimi mi maskeliyordu.

Az sonra ondan ayrıldım, çünkü ne pahasına olursa olsun, öğle yemeğine gecikmek istemiyordum. Çekip gitmeden önce cebimden, yine, iyi niyet zarfı dediğim zarfı çıkardım, gerçekten çok iyi bir niyetle hazırlamıştım onu. Kendimi daha özgür duymak için ödemem gerekiyordu. Carla o parayı yine tatlılıkla geri çevirdi, ben de adamakıllı kızdım, ama o kızgınlığı ancak çok tatlı sözlerle azarlayarak belirttim. Bağırmasaydım dövecektim kızı, ama hiç belli etmedim. Dedim ki, ben onu elde etmekle isteklerimin tümünü gerçekleştirmiştim, şimdi de onun her gereksinimini karşılayarak tümüyle benim olduğuna inanmak istiyordum. Bu yüzden beni kızdırmamalıydı, çünkü çok üzülüyordum. Ondan kurtulmak istediğimden, düşüncemi birkaç sözle özetledim, ama —böyle bağıra çağıra özetlenince— çok kaba kaçtı:

— Sevgilim misin, değil misin? Geçimin boynumun borcu demektir.

Kız korktu, direnmekten vazgeçti, zarfı aldı, yüzüme kaygı ile bakıyor, hangisinin gerçek olduğunu kestirmeye çalışıyordu: nefret dolu bağırtım mı, yoksa istediği her şeyi kendisine bağışlayan sevgi dolu sözlerim mi? Gitmeden önce dudaklarımı alnında gezdirdim de biraz yatıştı. Merdivenlerde bir kuşku düştü içime, elinde onca para varken, bir de geleceğini benim üstlendiğimi duyduktan sonra, o gün öğleden sonra Copler gelirse, ister misin onu da kapı dışarı etsin? İçimden merdivenleri gerisin geri tırmanıp sakın böyle bir şey yapıp da başımı derde sokmasın diye tembihlemek geçti. Ama zamanım yoktu, koşa koşa eve döndüm.

Korkarım bu yazımı okuyan doktor, Carla’nın da psikanaliz çözümlemesine yatkın bir tip olduğunu düşünecektir. İlkin şan hocasını kapının önüne koyup, ardından bana kendini vermesi biraz fazla aceleye gelmiş gibi gözükecektir. Bana da, aşkına ödül olarak fazla şey istemiş gibi

gelmişti. Zavallı kızcağızı daha iyi anlayabilmem için aylar geçmesi gerekti. Belki de Copler'in tatsız vesayetinden kurtulmak için kendini bana vermişti, bunu boş yere yaptığını anlamak da çok acı gelmiş olmalıydı, çünkü en sıkıldığı şey, yani şan dersleri, yine isteniyordu ondan. Daha kollarımın arasındayken, şarkı söylemeyi sürdürmek zorunda olduğunu öğreniyordu. Bu yüzden öfkeye, üzüntüye kapılmıştı, ama, doğru sözleri bulup çıkaramıyordu. Değişik nedenlerle böylece ikimiz de çok garip sözler ettik. Beni sevdiğinde, hesapçılığın yoketmiş olduğu tüm doğallığına yeniden kavuştu. Bense yanında asla doğal davranmadım.

Koşarak oradan ayrılırken yine şu düşünce geçti aklımdan: «Eşimi ne çok sevdiğimi bilse başka türlü davranır». Gerçekten de öğrenince başka türlü davrandı.

Açık havaya çıkınca özgürlüğü ciğerlerime çektim. Carla'nın onurunu ayak altına aldım diye yüreğim sızlamadı. Ertesi güne değin zamanım vardı, belki de beni tehdit eden güçlüklere bir çare bulurdum. Eve koşarken toplumsal düzeni suçlamanın yolunu da buldum, sanki karıştırdığım haltların sorumlusu oymuş gibi. Toplumun düzeni, arasıra (her zaman değil) sonuçlarından korkmadan, hiç sevmediğimiz kadınlarla da sevişme olanağı verecek türden olmalıydı. Pişmanlığın izi bile yoktu yüreğimde. Bu yüzden, sanıyorum ki, pişmanlık, yaptığımız bir kötülükten değil, kendimizi suça eğilimli bulmamızdan kaynaklanır. Bedenin üst yani eğilip öteki yanına bakar, yakışıksız bulur onu. İğrenir, işte pişmanlık diye buna derler. Eski tragedyalarda da kurban dirilmezdi ama pişmanlık geçip giderdi. Bunun anlamı yakışıksızlığın kendiliğinden düzelmiş olduğu, artık başkalarının gözyaşlarının hiçbir önemi kalmadığıydı. Onca sevinç ve onca sevgiyle yasal eşime koşan benim neremde pişmanlığa yer vardı? Nice zamandır kendimi böylesine temiz

Yemekte, Augusta'nın karşısında hiç çaba harcamaksızın neşeli ve sevecen davrandım. Aramızda hiçbir çatlak ses çıkmadı. Abartılmış hiçbir şey yoktu: namuslu tarafından, bağ-tapu benim olan kadına nasıl davranmam gerekiyorsa öyleydim. Başka seferler aşırı sevecenlikler gösterdiğim olmuştu, ama yalnız yüreğimde iki kadın çarpıştıkları ve sevgi gösterilerinde aşırıya kaçmakla Augusta'dan, aramızda bir başka kadının o an için hayli güçlü gölgesinin varlığı gizlemek daha kolay olduğu zamanlarda. Bu yüzden şöyle diyebilirim: Augusta, tüm içtenliğimle tepeden tırnağa kendisinin olmadığım zamanlarımı yeğliyordu.

Rahatlığım beni bile biraz şaşırtmıştı, bunun o iyi niyet zarfını Carla'ya vermeyi başardığımdan ileri geldiğini düşünüyordum. Kendimi o zarfı vermekle onun hesabını kapatmış saymıyordum. Ama günahlarımın bağışlanması yolunda bir kefaret ödemeye başlamışım gibi geliyordu. Ne yazık ki Carla ile ilişkim sürdüğü kadar, başlıca kaygım para oldu. Her fırsat buldukça kitaplığımın gizli bir köşesine biraz para sıkıştırıyordum, içime o kadar korku salan metresimin her gereksinimini karşılamaya hazır bulunayım diye. Carla, beni bırakıp da param yanıma kalınca, onu bambaşka bir şeyi ödemekte kullandım.

Akşamı kayınpederimde geçirecektik, yalnız aile bireylerine bir yemek veriliyordu, iki gün sonra yapılacak düğünün başlangıcı olan geleneksel şölenin yerini tutacaktı. Guido, Giovanni'nin iyileşmesini fırsat bilmiş, evleniyordu, çünkü o iyileşmenin çok sürmeyeceği düşüncesindeydi.

Augusta'yı alıp erkenden kayınpederime gittim. Yolda bir gün önce benim o düğüne üzüldüğümden kuşkulandığını anımsattım eşime. Kuşkusundan pek utandı, ben de uzun uzadıya ne denli suçsuz olduğumu anlattım. Eve döndüğümde, o akşam düğünün başlangıcı sayılan şölenin verileceğini anımsamıyordum bile!

Şölene aile bireylerinden başkası katılmadığı halde, ihtiyar Malfenti'ler görkemli olmasını istemişlerdi. Augusta'dan salonu ve sofrayı hazırlamaya yardımcı olmasını rica etmişlerdi. Alberta bu tür işlere el sürmeye niyetli değildi. Kısa süre önce bir tek perdeli güldürü yarışmasında ödül almıştı ya, şimdi harıl harıl ulusal tiyatromuzu yenileme çabasına düşmüştü. Sofranın çevresinde, kala kala Augusta ile ikimiz kaldık, bir hizmetçi kız ile Luciano da bize yardımcı oluyorlardı; Luciano, Giovanni'nin işyerinde çalıştırdığı, büro kadar ev düzenlemede de başarı gösteren bir çocuktu.

Sofraya çiçeklerin taşınmasına ve güzelce düzenlenmesine yardım ettim.

— Görüyorsun ya, diye takılıyordum Augusta'ya, mutluluklarına ben de katkıda bulunuyorum. Gerdek yatağını hazırla deseler onu da yapardım, kılım bile kıpırdamazdı!

Ardından bir resmi ziyaretten dönen nişanlıları görmeye gittik. Salonun en kuytu köşesine çekilmişlerdi, herhalde biz gelene dek öpüşüp

koklaşmışlardı. Gelin hanım sokak giysilerini çıkarmamıştı bile, böyle, sıcaktan kıpkırmızı kesilmiş, pek şirindi.

Sanırım nişanlılar öpüşmelerinin bütün izlerini silmek için bilimsel bir konu üzerinde tartışmış gibi yaptılar. Amma da saçma şeydi, hatta ayıptı bile! Yakınlıklarını bizden gizlemek mi istiyorlardı, yoksa öpüşmelerinin birilerini üzeceğini mi sanmışlardı? Ama keyfim kaçmadı. Guido, demişti ki, Ada kimi eşekarılarının koskocaman böcekleri sokup felce uğratarak, böyle taş kesilmiş, canlı, taptaze, torunlarına besin olarak sakladıklarına inanmıyormuş. Ben doğada böylesine canavarca bir şeyler olduğunu anımsıyordum, ama o anda evet deyip de Guido'yu sevindirmek istemedim:

— Ne o, beni eşekarısı mı sandın ki soruyorsun? dedim gülümseyerek.

Daha eğlenceli şeylerle uğraşsınlar diye nişanlıları başbaşa bıraktık. Ama bu öğleden sonrası gözümde uzamaya başlamıştı, bana kalsa eve döner, akşam yemeği saatinin gelmesini yazıhanemde beklerdim.

Küçük odada kayınpederimin yatak odasından çıkan doktor Paoli ile karşılaştık. Genç olmasına karşın şimdiden epeyce müşteri toplamayı başarmış bir hekimdi. Akça pakça, teni çocuklarınki gibi pembe beyazdı. Güçlü bedeninde gözleri öyle çok yer tutuyordu ki, tüm görünümüne bir ciddiyet ve önem veriyordu. Gözlüğü dolayısıyla olduğundan büyük görünüyordu, bakışı eşyalara okşarmış gibi takılı kalıyordu. Şimdi, hem onu, hem doktor S.yi —şu psikanaliz yapan doktor— iyi tanıyorum ya, hana öyle geliyor ki S.nin gözleri insanı çözümlemek isteyerek, içini okurmuş gibi süzüyor, doktor Paoli ise doymak bilmez bir merakın peşinde gibi. Doktor Paoli, hastasını tüm ayrıntıları ile, olduğu gibi görüyor, üstelik adamın karısını, Hatta üzerinde oturduğu sandalyeyi bile gözden kaçırmıyor. Hangisi hastalarının daha iyi canına okuyor, onu Tanrı bilir! Kayınpederimin hastalığı sırasında, Paoli'ye sık sık gittim, felâketin kapıda olduğunu aileye bildirmesin diye ricalar ettim, hiç unutmuyorum, bir gün beni sıkacak kadar uzun uzadıya bakarak gülümsemişti:

— Siz karınıza tapıyorsunuz, azizim!

İyi bir gözlemciymiş, çünkü ben o sıralar babasının hastalığına çok üzülen, benim de Tanrının her günü aldattığım karıma gerçekten tapıyordum.

Doktor, Giovanni'nin bir gün öncesinden de iyi olduğunu bildirdi. Şimdi kaygılanacak bir şey kalmıyordu, mevsim elverişliydi, yeni evlilerin

balayı yolculuğuna yürekleri rahat çıkabileceklerini düşünüyordu.

— Tabii, diye ihtiyatla ekledi, beklemediğimiz komplikasyonlar çıkmazsa.

Doğru tahmin etmemişti, beklenmedik komplikasyonlar ortaya çıktı.

Tam allahaısmarladık derken, o gün, konsültasyona çağrıldığı Copler adında bir tanıdığımız aklına geldi. Böbrekleri felç olmuşmuş. Felci korkunç bir diş ağrısının haber verdiğini anlattı. Hastanın durumunun ağır olduğunu bildirdi, ama her zaman yaptığı gibi yargısını bir kuşku ile hafifletti:

— Yarın sabaha çıkarsa daha bir süre yaşayabilir de.

Augusta çok üzüldü, gözlerine yaşlar doldu, hemen zavallı dostumuzun yanına koşmamı rica etti. Bir duraksadım, sonra istediğini yaptım, hem de seve seve, çünkü içim birdenbire Carla ile doldu. Kızcağıza ne kadar da sert davranmıştım! İşte, Copler ortadan silinince, o, orada, o sahanlığın üzerinde yapayalnız kalmıştı, hiçbir tehlikesi yoktu artık, benim yaşadığım dünya ile her türlü bağlantısı kopmuştu. Sabahki tersliğimin onda bıraktığı izlenimi silmek için yanına koşmalıydım.

Ama ihtiyatlı davrandım, ilkin Copler’e gittim. Augusta’ya onu gördüğümü söylemeliydim.

Copler’in Corsia Stadion’da oturduğu ufak, kendi halinde, apartman dairesini önceden biliyordum. Yaşlı bir emekli, beş odasından üçünü ona kiralamıştı. Beni o karşıladı. İri yarı bir adamdı, gözleri kıpkırmızı olmuş, kısa, karanlık koridorda soluk soluğa bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu. Tedaviyi üstlenmiş olan doktorun, az önce, Copler’in can çekişmekte olduğunu saptadıktan sonra gittiğini söyledi. İhtiyar soluk soluğa, alçak sesle konuşuyordu, sanki can çekişeni rahatsız etmekten çekiniyormuş gibi. Ben de sesimi alçalttım. Biz insanların saygı belirtisi saydığımız bir davranıştır bu, oysa, belki de ölüm yolcusu, yolun sonunda kendisine yaşamı anımsatan açık seçik, güçlü seslerin eşlik etmesinden daha çok hoşlanır.

İhtiyar, can çekişen hastanın yanında bir rahibenin bulunduğunu söyledi. Zavallı Copler’in tempolu hırıltısı ile yaşamının son dakikalarının vurguladığı o odanın kapısı önünde saygı ile duraladım. Gürültülü soluğu iki zamandan oluşuyordu: havayı ciğerlerine çekerken duraksıyor, ciğerlerinden dışarı atarken acele ediyordu. Ölmeye acelesi mi vardı ne? İki

sesi bir sessizlik izliyordu, işte o sessizlik uzadığında yeni yaşamına başlayacak diye düşündüm.

İhtiyar, odaya gireyim istiyordu, ama ben istemedim. Bana sitem dolu gözlerle bakan ölülerin sayısı artmaya başlamıştı.

O sessizliğin uzamasını beklemedim, Carla'ya koştum. Stüdyonun kapısı kilitliydi, vurdum, ama ses çıkmadı. Sabırsızlandım, tekmelemeye başladım, o zaman ardımdan apartman dairesinin kapısı açıldı. Carla'nın annesinin sesi geldi:

— Kim o? Sonra ihtiyar kadın korku içinde başını uzattı, mutfağından gelen sarı ışığın aydınlığında beni tanıyınca yüzünün kıpkırmızı olduğunu gördüm, apak saçları o kızarıklığı büsbütün belirginleştiriyordu. Carla evde yokmuş, gidip stüdyonun anahtarını almayı önerdi, bana lâyık sanığı o biricik odaya alacaktı. Ama hiç rahatsız olmamasını söyledim, mutfağına girdim, hiç beklemeden bir tahta iskemleye oturdum. Ocakta, bir tencerenin altında bir parça kömür yanıyordu. Benim yüzümden akşam yemeğini pişirmekten vazgeçmesin, dedim. Fasulye pişiriyormuş, bu yemek de pişmek bilmezmiş. Masraflarını artık benim üstleneceğim evde hazırlanan yiyeceğin kıtlığı beni yumuşattı, metresimi hazır bulamayınca duyduğum kızgınlığı hafifletti.

Birkaç kez, otursun dediğim halde hanım ayakta kaldı. Birdenbire bayan Carla'ya çok kötü bir haber vermeye geldiğimi söyleyiverdim: Copler ölüyordu.

İhtiyar kadının kolları yanlarına düştü, olduğu yere çöküverdi.

— Aman Tanrım! diye mırıldandı. Biz şimdi ne yapacağız?

Sonra Copler'in başına gelenlerin kendi başına gelenden beter olduğu aklına geldi, yakındı:

— Zavallı beyefendi! Ne kadar iyi bir insandı!

Yüzü gözyaşlarından sırılsıklam olmuştu bile. Kuşkusuz o zavallı adamın zamanında ölmese, o evden kapı dışarı edileceğini bilmiyordu. Bu da içime su serpti. Çevremde sırrımı ele verecek hiçbir şey yoktu artık!

İçini rahatlatmak istedim, onlar için o güne dek Copler'in yaptığını bundan böyle benim yapacağımı söyledim. Hayır, dedi, kendisi için ağlamıyormuş, onlar nasıl olsa böyle benim gibi iyi yürekli insanlarla çevriliymişler, o hayırsever koruyucuları için ağlıyormuş.

Kadıncağız, Copler'in hangi hastalıktan öldüğünü de bilmek istedi. Ona felâketin nasıl patlak verdiğini anlatırken, bir süre önce, Copler ile

acının yararı üstüne yaptığımız tartışmayı anımsadım. İşte onun da dişleri harekete geçmiş, imdat istemeye koyulmuşlardı, çünkü bir metre ötede böbrekler stop etmişlerdi. Az önce hırıltısını dinlediğim dostumun yazgısını o denli umursamıyordum ki, onun düşünceleri ile oyun oynar gibiydim hâlâ. Eğer beni duyabilseydi, ona derdim ki, hastalık hastasında birkaç kilometre uzakta patlak veren bir illetten ötürü, nasıl olup da sinirlerin haklı yere acı verdikleri böylece anlaşılıyordu işte.

İhtiyar kadınla konuşacak pek bir şey kalmamıştı, gidip Carla'yı stüdyosunda beklemeye razı oldum. Garcia'yı elime aldım, birkaç sayfa okumaya çalıştım. Ama şan sanatı beni pek etkilemiyordu.

İhtiyar kadın yeniden yanıma geldi. Meraklanmıştı, Carla gecikmişti. Acele gereken birtakım tabakları almaya gittiğini söyledi.

Sabrım taşmak üzereydi. Öfkeyle çıkıştım:

— Ne o, tabak mı kırdınız? Daha dikkatli davransanız olmaz mıydı?

Böylece ihtiyar kadından yakayı kurtardım, kendi kendine söylenerek gitti:

— İki tanecik... ben kırdım...

Bir an keyfim yerine geldi, çünkü evdeki tabaklarının hepsinin kırıldığını, kıranın da annesi değil, Carla olduğunu biliyordum. Sonra Carla'nın annesine hiç de tatlı davranmadığını, kadıncağızın bu yüzden kızının işlerini hayırsever koruyucuları ile konuşmaktan deli gibi korktuğunu öğrendim. Galiba bir seferinde saf saf, Copler'e, Carla'nın şan derslerinden nasıl sıkıldığını anlatmış. Copler, Carla'ya kızmış, o da gidip annesine çatmış.

İşte böyle bekledikten sonra, benim tatlı metresim çıkageldi, hoyratlıkla, öfkeyle sevdim onu. Büyülenmişti, kekeliyordu:

— Ben de kalkmış senin aşkından kuşkulanıyordum! Bütün gün, bana o kadar kötü davranan birine kendimi verdim diye canıma kıymak istedim hep!

Sık başağrılarım tuttuğunu, beni deliye çevirdiğini belirttim, yiğitçe direnmesem, beni yeniden koşa koşa Augusta'nın yanına döndürecek duruma gelince de yine o ağrılardan söz ettim ve kendimi tuttum. Bu arada, zavallı Copler'e birlikte ağladık; tam anlamıyla birlikte!

Doğrusu, Carla, koruyucusunun dehşet verici sonuna kayıtsız kalmamıştı. Konuşurken rengi uçtu:

— Ben huyumu bilirim, dedi. Şimdi uzun zaman yalnız kalmaktan korkarım artık. Zaten daha yaşarken bile öylesine korkutuyordu ki beni!

Ve ilk kez, çekine sıkıla bütün gece onunla birlikte kalmamı önerdi. Aklımdan bile geçmezdi bu, hatta, o odada yarım saat daha kal dese, kalamazdım. Ama zavallı kızcağıza yüreğimden geçenleri sezdirmemek için, hayır dedim, —kendi huyuma ilk üzülen bendim zaten—, o evde annesi de bulunduğundan, böyle bir şey yapamazdık. Küçümseyerek dudak büktü:

— Yatağı buraya getiririz, olur biter; annemde beni gözetleyecek cesaret yoktur.

O zaman, ona beni evde bekleyen düğün şöleninden söz ettim, ardından onunla bir gece geçirme olanağını bulamayacağımı söylemek gereğini duydum. Az önce iyi davranmaya niyetlenmiştim ya, sesimin tonuna çok dikkat ediyordum, hep sevecenlikle konuştum, ama ona vereceğim (ya da ummasına izin vereceğim) her yeni hak Augusta'ya yeni bir ihanet anlamına gelecekti, ben de bunu yapmak istemiyordum.

O anda, Carla ile aramdaki en güçlü bağların neler olduğunu anlıyordum: benim sevecenlik niyetim bir, Augusta ile ilişkilerim konusunda söylediğim yalanlar iki, ki bunları zamanla yavaş yavaş, sezdirmeden hafifletmeli, silmeliydim. Hatta bu işe hemen o akşam giriştim, tabii gerektiği gibi ihtiyatla, çünkü yalanımın anımsanması henüz çok kolaydı. Eşime karşı görevlerimi çok derinden duyduğumu söyledim, çünkü çok saygıdeğer bir kadındı, hiç kuşku yok daha fazla sevilmeyi de hakediyordu, kendisini nasıl aldattığımı bilmesini hiç istemezdim.

Carla bana sarıldı:

— Seni böyle seviyorum işte: ilk kez, hemen duyduğum gibi, iyi yürekli, tatlı olduğunda. O zavallıcığa hiçbir kötülük etmeye kalkışmayacağım.

Doğrusu Augusta'ya zavallıcık denilmesi hiç hoşuma gitmemişti, ama zavallı Carla'ya o uysallığından ötürü minnettardım. Karımdan nefret etmemesi iyi bir şeydi. Minnetimi göstermek istedim, sevecenlik belirtisi olacak bir şey arayarak çevreme bakındım. Sonunda buldum. Ona da kendi çamaşırhanesini bağışladım: şan hocasını geri çağırmayacağıma söz verdim.

Carla sevgiyle atıldı üstüme, bu da pek canımı sıktı, ama yiğitçe göğüs gerdim. Sonra şanı, asla bırakmayacağına söz verdi. Sabahtan

akşama kadar şarkı söylenmiş, ama kendi gönlünce. Hatta hemen şimdi bir şarkı dinletmek istiyordu. Ama canım çekmedi, hayli kaba davranarak, alaş telâş ayrıldım yanından. Herhalde o gece de kendini öldürmeyi düşünmüştür, ama bunu anlatacak zamanı hiç vermedim ona.

Copler'in yanına döndüm, çünkü Augusta'nın bütün o zamanı hastanın başında geçirdiğimi sanması için son havadisleri iletmem gerekiyordu. Copler iki saat önce ölmüşü, ben gittikten hemen sonra. Küçük koridoru arşınlayıp durmuş olan ihtiyar emekli ile birlikte ölünün odasına girdim. Cesedi giydirmişlerdi bile, yatağın çarşafsız şiltesi üzerinde yatıyordu. Ellerine bir haç tutuşturmuşlardı. Emekli, alçak sesle tüm resmi işlemlerin tamamlandığını, Copler'in yeğenlerinden birinin gelip geceyi ölünün yanında geçireceğini anlattı.

Böylece zavallı dostuma bundan sonra gerekecek tek tük şeylerin de sağlandığını öğrenerek gidebilirdim artık, ama birkaç dakika kalıp seyrettim ölüsünü. Hastalıkla uzlaşıncaya dek savaşmış olan o zavallıcık için içten bir damla gözyaşının gözlerimden fışkırdığını duymayı ne çok isterdim. —Çok acıklı! dedim. Onca ilacı olan bir hastalık onu korkunç bir ölümle öldürmüştü. Alay edermiş gibi. Ama bir damla gözyaşım akmadı. Copler'in avurtları birbirine geçmiş yüzü, hiçbir zaman ölümün katılığında olduğu gibi güçlü gözükmemişti. Renkli mermere heykel gibi oyulmuştu sanki, çürüyüp kokuşmaya hazır olduğunu akla getirecek hiçbir belirti göremezdi kimse. Yine de o yüzde gerçek bir yaşam belirtisi vardı: hiç beğenmeden, aşağılayarak bakıyordu, belki bendeniz hastalık hastasına, belki, şarkı söylemem diye ayak direyen Carla'ya. Bir an yerimden sıçradım, ölü yeniden hırıldamaya başlamış gibi gelmişti. Bana hırıltı gibi gelen sesin emeklinin heyecandan artan soluması olduğunu farkeder etmez eleştirmen durgunluğuma döndüm yeniden.

Adamcağız beni kapıya kadar geçirdi, böyle bir apartman dairesi arayan birini görürsem kendisini salık vermemi rica etti:

— Görüyorsunuz ya, böyle bir durumda görevimi fazlasıyla, hatta çok fazlasıyla yapmayı bildim!

İlk kez sesini yükseltmişti, hiç kuşkusuz önceden haber vermeden daireyi tahliye etmiş olan Copler'e yönelik bir sitem sezildi sesinde. İstediği her şeyi vâdederek koşar adım ayrıldım oradan.

Kayınpederimin evinde herkesi tam o sırada sofraya oturmuş buldum. Haber sordular, şölenin neşesini kaçırmamak için Copler'in hâlâ sağ

olduğunu söyledim, hâlâ umut var dedim.

Toplantı hayli hüzünlü geldi bana. Bu izlenimi veren belki de kayınpederimin durumuydu, çevresinde hepimiz ender yiyecekler tıkınırken o bir tabak çorba ile bir bardak süte hükümlüydü. Önünde dünya kadar zamanı vardı, onu da başkalarının ağzına bakmakla geçiriyordu. Bay Francesco'nun mezelere canla başla giriştiğini görünce söylendi:

— Üstelik benden iki yaş büyük!

Bay Francesco üçüncü şarap kadehine uzandığında alçak sesle homurdandı:

— Bu üçüncüsü! Zehir zıkkım olsun e mi?

Ben de sofrada yer içer olmasaydım, kayınpederimin aynı değişimi benim gırtlağımdan geçen şaraba da dilediğini bilmeseydim tedirgin olmazdım. Giovanni'nin, o koca burnunu süt çanağına daldırdığı ya da kendisine yöneltilen bir sözü yanıtladığı onları kollayarak koskocaman lokmalar yutuyor, kadehler dolusu şarap yuvarlıyordum. Alberta, sırf herkesi güldürsün diye, Augusta'ya beni fitneledi: çok içiyormuşum. Karım şakacıktan beni parmağıyla tehdit etti. Bunun bir zararı yoktu ama, artık gizli yemek zahmetine katlanmaya değmeyince zararı görüldü. O ana değin beni hiç aklına getirmemiş olan kayınpederim nefret dolu korkunç bakışlarını gözlüğün üzerinden bana dikti.

— Ben, hiçbir zaman, yemekte de, şarapta da, aşırıya kaçmamışımdır, dedi. Aşırıya kaçana, erkek demezler... derler, bu noktada hiç de iltifat sayılmayacak o sözü birkaç kez yineledi.

Şarabın etkisi ile, herkesi güldüren o aşağılayıcı sözcük içime gerçekten mantık dışı bir öç alma isteği saldı. Kayınpederime en zayıf yanından saldırdım: hastalığından. Erkek değil diye bol bol yiyip içene değil, doktorun her lâfına eyvallah diyene denir diye haykırdım. Ben onun yerinde olsam, hiç de öyle bir boyunduruğa girmezdim. Kızımın düğününde —hiç değilse sevgimden ötürü— yiyip içmemi engellemelerine izin vermezdim.

Öfkeli bir gözlemde bulundu Giovanni:

— Benim yerimde olsan görürdüm halini!

— Kendi yerimdeki halimi görüyorsun, yetmiyor mu? Bak sigarayı bırakıyor muyum hiç?

Kendi zayıflığımla bu ilk böbürlenişimdi, ne dediğimi iyi anlasınlar diye de hemen bir sigara tellendirdim. Hepsi gülüyorlar, bay Francesco'ya

yaşantımın nasıl son sigaralarla dolu olduğunu anlatıyorlardı. Ama daha bitmemişti, kendimi güçlü, dövüşken duyuyordum. Gelgelelim, Giovanni'nin kocaman su bardağına biraz şarap koyar koymaz herkesin desteğini yitirdim. İçer diye korkuyorlardı, içmesin diye bağırıştılar, sonunda bayan Malfenti bardağı kapıp uzaklaştırdı.

— Demek beni öldürmek niyetindesin? diye sordu Giovanni yumuşak bir sesle, merakla süzüyordu beni. —Senin şarabın kötüdür! Sunduğum şarabı içmek için elini bile uzatmamıştı.

Gerçekten aşağılandığımı, yenilgiye uğradığımı duydum. Elimden gelse kayınpederimin ayaklarına kapanır, bağışlanmamı dilerdim. Ama o da şarabın etkisindendir diye yapmadım. Bağışlanmamı dileseydim suçumu üstlenmiş olurdum, oysa şölen bitmemişti, o pek tatsız kaçan ilk şakamı onaracak fırsatı bulabilirdim daha. Bu dünyada her şeye vakit vardır. Bütün sarhoşlar hemen şarabın ilk akıllarına estirdiği şeyin kurbanı olmazlar zaten. Çok içtiğimde, girişimlerimi tıpkı sağlam kafayla yaptığım gibi çözümlerim ve sanırım aynı sonuca varırım. Kayınpederime zarar vermek gibi kötü bir düşünceye nasıl vardığımı anlamak için kendi kendimi gözlemleyip durdum. Ve yorgun, ölesiye yorgun olduğumu farkettim. Eğer hepsi, nasıl bir gün geçirdiğimi bilseler, beni bağışlarlar diye düşündüm. Bir kadına iki kez sahip olmuş, sonra yüzüstü bırakmıştım, iki kez karıma geri dönmüş üstelik onu da iki kez reddetmiştim. Bu noktada talihim yaver gitti, boş yere gözyaşlarımla sulamaya çalışıp da başaramadığım o ölü belleğime başını uzattı, iki kadının düşüncesi silindi; yoksa o gidişle lâfı Carla'ya getirmem işten bile değildi. Zaten şarap yüreğimi yumuşatmadan önce de tüm isteğim itiraf etmek değil miydi? Döndüm, dolaştım. Copler'den söz ettim. Hepsi o gün büyük dostumu yitirdiğimi bilsinler istiyordum. Davranışımı bağışlarlardı herhalde.

Copler öldü, gerçekten öldü, diye haykırdım, o ana kadar onları üzmemek için sesimi çıkarmamıştım. İşe bak sen! Tam o anda gözlerimin yaşlarla dolduğunu duydum, gizlemek için başımı öte yana çevirdim.

Hepsi güldüler, inanmadılar bana. O zaman da şarabın en açık seçik özelliği olan inatçılık işe karıştı. Ölüyü ayrıntıları ile anlattım:

— Öyle kaskatı, sanki Michelangelo'nun elinden çıkmış taşların en ölümsüzüne oyulmuş gibiydi.

Herkes birden sustu, derken Guido bağırarak sessizliği bozdu:

— Peki şimdi artık bizi üzmemek gereğini duymaz mı oldun?

Yerinde bir gözlemdi. Kararımı unutmamıştım ama bir yana atmıştım! Onarmanın bir yolu bulunmaz mıydı acaba? Kahkahalarla gülmeye koyuldum:

— Yutturdum işte! Ölmedi, biraz daha iyice. Hepsi şaşkın şaşkın bakıyorlardı.

— Daha iyice, diye ekledim ciddi ciddi, beni tanıdı, gülümsedi bile.

Hepsi de inandılar, ama bana cephe aldılar elbirliğiyle. Giovanni dedi ki, kendini zorlarsa, bir yanına bir şey olmayacağını bilse, kafama bir tabak fırlatırmış. Böyle bir uydurma haberle eğlentinin tadını kaçırmam bağışlanmaz şeymiş. Eğer doğru olsaymış suçlu sayılmazmışım. Yeniden kalkıp gerçeği söylesem daha iyi mi ederdim yoksa? Copler ölmüştü, yalnız kalır kalmaz ardından dökmem gereken gözyaşları kendiliğinden, bol bol fışkıracaktı. Derdimi anlatmak için söz aradım, ama bayan Malfenti o hanımefendilere yaraşır ağırbaşlılığıyla lâfımı ağzıma tikti:

— Şimdi o zavallı hastayı kendi haline bırakalım. Yarın düşünürüz!

Baş eğdim, düşüncem bile kesinlikle uzaklaştı ölüden: «Allahaısmarladık! Bir yere kaybolma! Hemen dönerim!».

Sıra kadeh kaldırmaya gelmişti. Doktoru Giovanni'ye o noktada bir kadeh şampanya içme iznini vermişti. Şarabı nasıl doldurduklarını büyük bir ciddiyetle izledi, kadeh ağzına kadar dolmadan dudaklarına götürmeyi reddetti. Ada ile Guido'ya ciddiyetle süslü sözlere sapmadan mutluluklar diledikten sonra yavaş yavaş son damlasına değin başına dikti. Bana, yan yan bakarak son yudumu benim sağlığıma içtiğini söyledi. Hiç de iyi olmadığını bildiğim bu dileği geçersiz kılmak için masa örtüsünün altından iki elimle birden boynuz işareti yaptım[9].

Akşamın bundan sonrası kafamda biraz karışık. O masada az sonra Augusta'nın girişimi üzerine hakkımda bir alay iyi söz edildiğini biliyorum, örnek bir koca diye gösterdiler beni. Her suçum bağışlandı, kayınpederim bile nazikleşti. Ama Ada'nın kocasının da benim kadar iyi çıkmaktan başka daha iyi bir tüccar, en çok da «şey» bir insan olmasını umuyormuş, böyle dedi... bir sözcük arayıp duruyordu. Bulamadı, kimse de itiraz etmedi: beni daha o sabah gördüğünden, pek az tanıyan bay Francesco bile. Bana gelince, ben kırılmadım. Onarılması gereken büyük yanlışlıklar yaptığımız bilinci nasıl da yüreğimizi yumuşatır ya! Minnetle eyvallah demeyeceğim saygısızlık yoktu, yeter ki o haketmediğim sevgi ile birlikte sunulsun.

Yorgunluktan ve içkiden bulanmış kafamda, karısını aldatmakla iyiliğinden bir şey yitirmeyen iyi koca görüntümü sarıp sarmaladım. İnsan dediğin iyi olmalıydı, iyi, gerisinin ne önemi vardı? Elimle Augusta'ya bir öpücük yolladım, o da minnet dolu bir gülümseme ile karşıladı.

Sonra masada çakır keyif oluşumdan yararlanıp eğlenmek isteyen biri çıktı, nişanlılara kadeh kaldırmak zorunda kaldım. Sonunda, peki demiştim, çünkü böylece iyi niyetimi herkesin önünde açıklamak her şeyi çözümler diye düşünmüştüm. O anda kendimden kuşkulandığım falan yoktu, çünkü beni nasıl tanımışlarsa öyle duyuyordum kendimi, ama onca kişinin önünde iyi niyetimi açıklarsam daha da iyi olurdum, onlar da tanıklık etmiş olurlardı.

Bu yüzden kadeh kaldırırken, yalnız kendimden ve Augusta'dan sözettim. Böylece ikinci kez evliliğimin tarihçesini yapıyordum. Carla'ya anlatırken karıma âşık olduğumu söylemeyerek çarpıtmıştım; burada da bir başka yalancılık ettim, evliliğimin öyküsünde büyük payı olan iki kişiden, Ada ile Alberta'dan söz etmedim. Duraksamalarımı anlattım, nice mutlu günler yitirmeme neden olduklarından ötürü kendimi nasıl avutacağımı bilemiyordum. Sonra şövalyeliğim tuttu, Augusta'nın da kararsızlıklar geçirdiğini söyledim. Ama o, neşeyle gülerek, hayır, dedi.

Sözlerimi güç belâ toparladım. Neden sonra balayına çıktığımızı, İtalya'nın tüm müzelerinde çılgınlar gibi seviştiğimizi anlattım. Yalana öylesine gırtlağıma kadar gömülmüştüm ki, hiçbir işe yaramaz bir takım uydurma ayrıntılar da kattım. Bir de şarap gerçeği söyletir derler.

Augusta ikinci bir kez sözümü keserek durumu kurtardı, benim yüzümden sanat yapıtlarının nasıl tehlikeye girdiklerini söyledi, bu yüzden müzelere gitmekten vazgeçtiğimizi anlattı. Böylelikle, o ayrıntının uydurmalığından başka şeyleri de açık etmiş olduğunun farkında değildi! O sahada iyi bir gözlemci bulunsaydı, hiç olmayacak bir ortama kondurduğum o aşkın da nemene aşk olduğunu pek güzel anlayıverirdi.

Bitmek bilmez, başı sonu belirsiz söylevimi sürdürdüm, evimize varışımızı, şunu bunu yaparak yuvamızı nasıl güzelleştirdiğimizi, hatta bir de çamaşırhane yaptırdığımızı anlattım.

Augusta yine gülerek sözümü kesti:

— Hayatım, bu şölen bizim onurumuza verilmiyor ki, Ada ile Guido için veriliyor! Onlardan söz etsene!

Hepsi bağrışarak onayladılar. Ben de güldüm, sayemde böyle durumların vazgeçilmez koşulu olan patırtılı şenlik havasına ulaştığımızı farketmiştim. Gelgelelim, söyleyecek birşeycikler bulamadım. Saatlerdir konuşurdum sanki. Ardarda birkaç kadeh şarap daha yuvarladım:

— Bu Ada için! Bir dikelip baktım, masa örtüsünün altından boynuz işareti yaptı mı diye.

— Bu Guido için! Kadehi başıma diktikten sonra ekledim:

— Tüm yüreğimle! İlk kadehe o bildirinin eklenmemiş olduğunu unutmuştum.

— Bu ilk çocuğunuza!

Ve eğer sonunda engellemeselerdi çocukları için daha nice kadehler boşaltırdım. O zavallı masum yavrular için masada ne kadar şarap varsa içebilirdim.

Ardından her şey büsbütün bulandı. Açık seçik anımsadığım bir tek şey var: başlıca kaygım sarhoş görünmemekti. Dimdik duruyordum, az konuşuyordum. Kendime hiç güvenim kalmamıştı, her sözcüğü ağzımdan çıkarmadan çözümlemek gereğini duyuyordum. Ortadan konuşulurken söze karışmaktan vazgeçiyordum, bulanmış düşüncelerimi berraklaştıracak zaman vermiyorlardı bana. Bari ben bir söz açayım dedim, kayınpederime döndüm:

— Borsada Exterieur'ün iki puan düştüğünden haberin var mı?

Benimle hiç ilgisi olmayan, Borsada kulağıma çalman bir şey söylemiştim; tek isteğim, iş konuşmaktı, bir sarhoşun genellikle aklına gelmeyecek ciddi şeyler söylemek istiyordum. Ama galiba, kayınpederim için, olayın biraz önemi varmış ki, bana şom ağızlı dedi. Yaptığım çıkışların bir tanesi olsun iyi gitseydi ne olurdu?

Bende tuttum yanımdaki Alberta ile ilgilendim. Aşktan konuştuk. O kuramla ilgileniyordu, ben de, o an için uygulama ile hiç mi hiç ilgili değildim. Böylece güzel güzel çene çaldık. Bana fikir sordu, ben de o günün deneyimlerinden apaçık ortaya çıktığını sandığım bir fikir buluverdim. Bir kadın, dedim, değeri Borsadaki tüm tahvillerden daha fazla değişebilen bir maldır. Alberta yanlış anladı, sandı ki herkesçe bilinen bir şeyi, kadının belli bir yaştaki değerinin bir başka yaştakinden çok ayrı olduğunu söylüyorum. Meramımı daha açıklıkla anlattım: bir kadının değeri sabahın belli bir saatinde yüksek olabilir, öğle üzeri sıfıra düşebilir, öğleden sonra sabahkinin iki katına çıkabilir, akşam eksilere inebilir. Eksi değer

kavramını da açıkladım: bir erkeğin onu çevresinden uzaklaştırmak, hem de çok uzaklaştırmak için ödemeye hazır olduğu tutar kadının eksi değeriydi.

Zavallı güldürü yazarı, buluşumun doğru olup olmadığını pek kestiremiyordu, ama ben o gün Carla ile Augusta'nın uğradıkları değer değişikliklerini anımsadığımdan, söylediklerimden pek emindim. Meramımı daha iyi açıklamak istediğimde şarap yardımıma yetişti, konudan iyice ayrıldım:

— Şimdi bak, dedim, senin değerinin X olduğunu varsayalım, eğer ayacığına ayağımla basmama izin verirsen değerin derhal en az bir X daha artar.

Sözlerimi hemen hareketimle pekiştirdim. Kıpkırmızı oldu, ayağını çekti, işi şakaya vurayım dedi:

— İyi de, bu kuram falan değil, düpedüz uygulama. Augusta'nın fikrini alalım bari.

Şunu açıkça söylemeliyim, o güzel ayacığı ben kupkuru bir kuramdan çok farklı buluyordum, yine de dünyanın en saf yüzüyle bağırarak, hayır dedim:

— Kuram olmaz olur mu, salt kuram bu, başka türlü duyuyorsan senin için fesat demektir.

Ben de, Alberta da, onun bedeninin bir yerine dokunduğumu ve bunu zevk için yaptığımı söylediğimi uzun zaman unutmadık. Sözüm, hareketimi vurgulamıştı, hareketim de sözümü vurguladı. Alberta tâ evleninceye değin beni gördükçe gülümsedi ve kızardı, evlendikten sonra ise hem kızardı, hem kızdı. Kadınlar böyledir işte. Doğan her gün, onlara geçmişin yeni bir yorumunu esinler. Hiç de tekdüze olmamalı yaşamları. Benim için o davranışımın yorumu hiç değişmedi: tadına doyulmaz bir küçücük şeyin hırsızlama alınması; ve eğer belli bir süre o hareketimi unutturmamaya çalıştım, daha ilerde ise unutulsun diye elimden geleni yapmaya hazır idiysem, suç Alberta'nındı.

O evden ayrılmadan önce, bir şey daha, hem de çok ağır bir şey daha oldu, hiç unutmuyorum. Bir an, Ada ile yalnız kaldım. Giovanni yatmıştı, ötekiler de Guido'nun oteline kadar götüreceği bay Francesco'yu uğurluyorlardı. Ada'yı uzun uzun seyrettim, baştan aşağı bembeyaz dantellere bürünmüştü, omuzları, kolları çıplaktı. Bir şeyler söylemek geliyordu içimden, ama, uzun uzun sustum; dilimin ucuna kadar gelen her cümleyi, ilkin çözümleyip, sonra yutuyordum. Acaba şunları söylememe

izin var mıdır diye de düşündüm. «Sonunda evleniyorsun ve büyük dostum Guido ile evleniyorsun diye nasıl seviniyorum bir bilsen. Ancak şimdi aramızdaki her şey bitmiş olacak». Yalandı bu söylemek istediğim, herkes biliyordu ki aramızda her şey aylarca önce bitmişti, ama o yalan pek güzel bir iltifatmış gibi geliyordu, böyle giyinen bir kadının da iltifat beklediği, iltifat dinlemekten hoşlandığı kesindi. Gelgelelim uzun uzadıya düşündükten sonra sustum gitti. O sözleri gerisingeri tıktım, çünkü yüzdüğüm şarap denizinde sarılacak bir tahta parçası bulmuştum: beni sevmeyen Ada'nın keyfi olsun diye Augusta'nın sevgisini tehlikeye düşürmekle hata ettiğimi düşündüm. Ama birkaç saniye kafamı kurcalayan o kuşku içinde, daha sonra da bir gayret gösterip o sözlerden kendimi sıyırdığımda, Ada'ya öyle bir bakış baktım ki, kalktı, dönüp bana korku ile baktıktan sonra, Allah bilir koşmaya hazır, çıktı gitti.

İnsan kendi bakışını da bir söz kadar, hatta daha çok anımsayabiliyor; bakış bir sözden daha önemli, çünkü tüm sözlüğü arasanız bir kadını soyabilen bir sözcük bulamazsınız. Ben şimdi biliyorum ki o bakışım bulduğum sözleri çarpıttı, yalınlaştırdı. Ada'nın gözünde, giysilerinin, hatta derisinin altına girmek istemişti o bakış. Anlamı kuşkusuz şuydu: «Haydi gel, şimdi benimle yat!». Çok tehlikelidir şarap, en çok da, gerçeği su yüzüne çıkarmadığı için. Gerçekten başka, bambaşka bir şeyi açık eder: İnsanın o andaki isteğini; bir kaprisi tutar, az çok yakın zamanlarda kafamızda evirip çevirdiğimiz, sonra bir yana attığımız ıvır zıvır düşünceleri gün ışığına serpiverir; silgi izlerini bir yana bırakır da, yüreğimizde hâlâ okunabilen ne varsa okur. Bilirsiniz ya, tıpkı bir çekin üzerine yanlış bir ciro yapıldığında olduğu gibi, hiçbir şeyi toptan silip atmanın yolu yoktur. Tüm öykümüz her zaman okunabilecek gibidir, şarap da avaz avaz haykırır onu, yaşamın sonradan getirip yığdığı şeyleri ise dikkate almaz.

Augusta ile eve dönmek için bir araba tuttuk. Karanlıkta görevimin karıma sarılıp öpmek olduğunu düşündüm, bu tür karşılaşmalarda, nice kez, böyle yapmıştım, şimdi de yapmazsam aramızda bir şeyler değişti sanır diye korkuyordum. Hiçbir şey yoktu değişen! şarap bunu da avaz avaz haykırıyordu! Zeno Cosini ile evlenmişti, o da tıpkı eskisinin aynı, yanındaydı işte. Eğer o gün elimden başka kadınlar da geçtiyse, şarap da beni keyiflendirmek için sayılarını arttırıp, bir bilmem Ada'yı mı, Alberta'yı mı ekliyorsa ne önemi vardı bunun?

Hiç unutmuyorum, uykuya dalarken, bir an, Copler'in ölüm döşeğindeki mermersi yüzü geldi gözlerimin önüne. Hakkını arar gibiydi, hani şu kendisine vâdettiğim gözyaşlarını. Ama hakkını yine alamadı, çünkü uyku beni kollarının arasına alıp yoketti. Ancak daha nice hayaletten özür diledim: «Birazcık daha bekle! Şimdi gelirim!». Oysa hiç gitmedim, cenazesinde bile yoktum. Hem evde, hem ev dışında yapacak o kadar çok işimiz çıktı ki ona ayıracak zamanımız olmadı. Arasıra sözünü ettik, ama yalnızca gülmek için, içtiğim şarabın onu bilmem kaç kez öldürüp diriltttiğini anımsıyorduk. Hatta ailede bir özdeyiş olup çıktı gazeteler sık sık yaptıkları gibi birinin ilkin ölümünü bildirip sonra yalanladıklarında «Bu da zavallı Copler gibi» deriz.

Ertesi sabah kalktığımda biraz başım ağrıyordu. Böğrümdeki sancı biraz rahatsız etti, belki şarabın etkisi sürdükçe hiç duymadığım, sancı alışkanlığımı da hemen yitirdiğim içindi. Ama aslında üzüntülü değildim. Augusta eğer o gün düğün şölenine gitmeseydim çok kötü olacağını söyledi, çünkü ben gitmeden önce, ev içinden ölü çıkmış gibiymiş, böylece yüreğime bir de o su serpti. Demek pişmanlık gerektirecek bir davranışım olmamıştı. Sonradan bağışlanmayan bir tek suçum olduğunu duydum: Ada'ya öyle pis pis bakışım!

Öğleden sonra karşılaştığımızda, Ada, bana öyle bir kaygıyla el verdi ki beni de büsbütün kaygılandırdı. Ama belki hiç de nazik sayılmayacak o kaçışından dolayı vicdanı sızlıyordu. Ne var ki benim o bakışım da çok kötü kaçmıştı. Gözümün hareketini tam olarak anımsıyordum ve o bakışın açtığı yaranın unutulmayacağını anlıyordum. Özenle kardeşlik göstererek hatamı onarmalıydım.

Derler ki, insan fazla içip rahatsızlandı mı, en iyi çare daha çok içmekmiş. Ben de o sabah, kendime geleyim diye Carla'ya gittim. Daha yoğun bir yaşantı isteği içindeydim, insanı yeniden alkole ileten şeydir bu, ama ona doğru ilerlerken, bana bir gün öncekinden bambaşka bir canlılık versin isterdim. Biraz belirsiz, ama hepsi de dürüst, iyi niyetlerle doluydum. Carla'dan hemen ayrılamayacağımı biliyordum, ama yavaş yavaş ahlakçılığa başlayabilirdim. Bir kere hep karımdan söz edecektim. Günün birinde eşimi sevdiğimi öğrenecek, hiç şaşırmayacaktı. Her duruma hazırlıklı olmak için de yeleğimin cebinde bir zarf daha vardı.

Carla'nın yanına vardım, bir çeyrek saat sonra doğruluğundan ötürü kulağımdan hâlâ gitmeyen bir lâf etti hana: «Sevişirken amma da kaba

davranıyorsun!». Tam o sıra kabalık ettiğimin bilincinde değildim. Karımdan söz etmeye başlamıştım, Augusta'ya düzdüğüm övgüler Carla'nın kulağına kendisine yönelttiğim sitemler gibi gelmiş olmalı.

Sonra beni yaralayan Carla oldu. Vakit geçirmek için şölende özellikle kadeh kaldırırken verdiğim, ölçüsüz kaçan bir söylevden ötürü canımın ne kadar sıkıldığını anlatmıştım. Carla bir gözlemde bulundu:

— Eğer karını sevseydin, babasının sofrasında kadeh kaldırırken yalan yanlış konuşmazdın.

Karımı az sevdiğimden ötürü de bir öpücük vererek ödüllendirdi beni.

Bu arada, beni, Carla'ya sürüklemiş olan yaşantımı yoğunlaştırma dileği, hemen dosdoğru Augusta'ya döndürecekti adımlarımı, kendisine aşkımdan söz edebileceğim tek kadın oydu. Tedavi için içtiğim şarap fazla kaçmıştı bile ya da artık başka tür şarap gerekliydi. Ama o gün Carla ile olan ilişkim nazikleşecek, o zavallı kızın —daha sonra öğrendiğim gibi— hakkettiği sevecenlik ile taçlanacaktı. Birçok kez, bana şarkı söylemeyi önermişti, beğenecek miyim, görmek istiyordu. Ama ben şarkısını dinlemeyi hiç istememiştim, sesi ile ilgilenmiyordum artık. Madem çalışmaya razı değil, diyordum, şarkı söylemesine değmezdi bundan böyle.

Benim ki ağır bir aşağılamaydı, çok üzüldü. Yanıma oturmuş, gözyaşlarını göstermemek için kucağında kavuşturduğu ellerine bakıyordu kımıldamadan. Sitemini yineledi:

— Bana karşı bu kadar kaba davranırsan, sevmediğin kimseye kimbilir neler yapıyorsundur!

Aslında yufka yüreklinin biriyimdir, o gözyaşlarını görünce yumuşadım, ufacık odada o şiddetli sesiyle kulak zarımı hırpalasın diye ricada bulundum. Şimdi de nazlanıyordu, sonunda şarkı söylemezse bırakıp giderim diye tehdit ettim de, peki dedi. Şunu kabul etmeliyim, bir an için, hiç değilse bir süre özgürlüğüme yeniden kavuşabilmek için iyi bir özür buldum gibi geldi, bana sadık bendem, tehdidi duyar duymaz gözleri yerde, gidip piyanoya oturdu. Kısacık bir an kendini toparlamaya çalıştı, neredeyse tüm bulutları dağıtmak istercesine eliyle yüzünü sıvazladı. Beni şaşırtan bir çabuklukla başardı bunu, elini çektiğinde, yüzünde önceki acıdan iz kalmamıştı.

Birden hiç beklenmedik bir sürprizle karşılaştım. Carla şarkısını okuyor, anlatıyordu, çığlık çığlığa haykırmıyordu. Bağırtıları —anlattığına göre— hocası zorla yaptırıyormuş, şimdi hocasıyla birlikte onları da

kapının önüne koymuştu. Bir tür öyküye ya da itirafa benzeyen şu Trieste türküsüydü söylediği:

«Seviştiğim doğru ya,
Ne kötülük var bunda?
Onaltımın baharında
Masal dinleyemem ya!»

Gözleri muzip bir ışıkla pırıldıyordu, söylediğinden fazlası vardı o gözlerde. Hiç de kulak zarımı patlatma tehlikesi yoktu, şaşkınlıktan büyülenerek yaklaştım. Yanına oturdum, o da türküyü dosdoğru bana okudu, gözlerini yan kapamış, notaların en hafif, en temiziyle, o onaltı yaşın özgürlük ve aşk isteğini dile getiriyordu.

Carla'nın incecik yüzünü ilk kez doğru dürüst gördüm: çok temiz çizgili beyzi bir yüzdü bu, gözlerin derin çukurları ile hafifçe çıkık elmacık kemikleri göze çarpıyordu yalnız, şimdi böyle, bana ve ışığa dönmüşken, hiçbir gölgenin karartmadığı bir kar beyazlığındaydı. Sanki saydammış gibi gözüken, kanını ve belki de belirmeyecek kadar zayıf damarlarını öylesine güzel gizleyen teninin yumuşacık çizgileri, sevilmek, korunmak istiyordu.

Ona kayıtsız şartsız kucak dolusu sevgi vermeye, korumaya hazırdım, hatta Augusta'ya dönmeye o denli hazır olduğum an bile, çünkü o anda benden, yalnız kabaca bir sevgi isteniyordu, karımı aldatmadan verebileceğim bir sevgi yani! Ne hoş şeydi bu! Oracıkta Carla'nın yanında kalıyordum, ona, o beyzi yüzünün istediği şeyi sunuyordum ve Augusta'dan kopmuyordum! Carla'ya sevgim derinleşti. O günden sonra, dürüstlük ve temizlik gereksinimi duyduğumda, artık onu bırakmak gerekmedi bir daha, yanında kalıp konuyu değiştirebildim.

Bu yeni tatlılık tam o sırada keşfettiğim güzelim beyzi yüzün mü etkisiydi, yoksa müzik yeteneğinin mi? Yeteneği yadsınamazdı! O garip Trieste türküsü, aynı genç kızın artık ihtiyarlayıp yıprandığını, artık ölmekten gayrı özgürlük aramadığını anlatan bir dörtlükle sona erer. Carla, o cılız dizeleri muziplikle, neşe ile canlandırıyordu hâlâ. O yeni bakış açısından, aşk hakkını daha güçlü olarak ileri sürebilmek için ihtiyarlamış gibi yapan gençliğin tâ kendisiydi.

Türküsünü bitirip de hayran kaldığımı görünce, o da, ilk kez karşımda, tutkunun yanısıra sevecenlik duydu. O türküyü hocasının öğrettiği şan parçalarından daha çok beğeneceğimi biliyormuş!

— Ne yazık, dedi üzüntüyle, insan çalgılı kahvehanelere gitmedikçe geçimini bundan çıkaramaz ki.

İşlerin böyle olmadığına kolaylıkla inandırdım onu. Dünyada nice ses sanatçıları vardı ki şarkılarını bağıra çağıra değil, alçak sesle söylüyorlardı.

Adlarını vereyim istedi. Kendi sanatının böyle önem alabileceğini öğrendiğinden mutluydu. Saflıkla şöyle ekledi:

— Ben bu şarkıyı söylemenin ötekini söylemekten çok daha güç olduğunu biliyorum, ötekini söylemek için ciğerlerimin yettiği kadar bağırmam yetiyor.

Gülümsedim, tartışmaya girmedim. Hiç kuşkusuz onun sanatı da güçtü, bunu o da biliyordu, çünkü bildiği tek sanat oydu. O türküyü söyleyebilmek için çok uzun uzun çalışması gerekmişti. Her sözcüğün, her notanın tonunu düzelterek kimbilir kaç kez yinelemişti. Şimdi de bir başka türkü üzerinde çalışıyormuş, ama ancak birkaç hafta sonra öğrenebilirmiş. Daha önce dinletmek istemiyordu.

Bunu, o ana değin birtakım hayvanca sahnelerin geçtiği o odada çok güzel dakikalar izledi. İşte Carla'nın önünde bir uğraşın yolu açılıyordu. Beni ondan kurtaracak uğraşın. Onun için, Copler'in düşlediğine pek benzer bir yoldu! Bir hoca bulmayı önerdim. İlkin, bu sözcükten korktu, ama sonra, bir deneriz, eğer sıkıcı ya da yararsız çıkarsa kapı dışarı edebilirsin deyince, kolaylıkla kandı.

O gün Augusta'nın yanında da kendimi çok iyi duydum. Yüreğim sanki Carla'nın evinden değil de bir gezintiden dönmüşüm gibi rahattı. Zavallı Copler de herhalde kendisini sinirlendirmedikleri günler o evden öyle ayrılıyordu. Çölde bir vahaya ulaşmışım gibi sevindim. Eğer Carla ile uzayıp giden tüm ilişkim bitmek bilmez bir çalkantı içinde geçseydi, kendime de, sağlığıma da büyük zararı olurdu. O günden sonra, sanki yüz güzelliğinin bir sonucuymuş gibi, işler daha bir durgunlaştı, yalnız arasıra, hem Carla'ya olan tutkumu, hem Augusta'ya olan aşkımı canlandırmak için gerekli kesintiler oluyordu. Gerçi Carla'ya yaptığım her ziyaret Augusta'ya bir ihanet anlamına geliyordu ama çok geçmeden bir sağlık ve iyi niyet banyosunda unutuluyordu bu. İyi niyetlerim de artık Carla'ya onu bir daha görmeyeceğimi bildirme isteği ile koştuğum zamanlardaki gibi sert ve sarsıcı değildi. Tatlı, babacan davranıyordum: işte sanatı ile uğraşıyordum. Bir kadını, her Tanrının günü bırakıp ertesi gün yeniden peşine düşmek benim zavallı yüreğimin kaldıramayacağı bir çaba olurdu zaten. Oysa, bu

durumda, Carla hep avucumun içindeydi, ben de onu, bir o yana, bir öteki yana yöneltiyordum.

İyi niyetlerim, uzun süre, kenti dolaşıp Carla'ya uygun bir hoca arayacak kadar güçlenmedi. Oturduğum yerden kımıldamadan avutuyorlardı beni. Sonra günün birinde, Augusta anne olacağını haber verdi, iyi niyetim anında devleşti, ve Carla hocasına kavuştu.

Aslında onca zaman ayak sürümemin bir nedeni Carla'nın hoca olmadan da yeni sanatında ciddi çalışmalar yapmasıydı. Her hafta bir yeni şarkı söylüyordu bana, davranışını ve sözlerini özenle düzeltiyordu. Gerçi bazı notaların birazcık daha yumuşatılmaları gerekirdi, ama belki öyle kendiliğinden de incelirlerdi. Carla'nın gerçek bir sanatçı olduğunun kesin kanıtını türkülerini ilk söyleyişinde kaptığı iyi şeylerden vazgeçmeden, sürekli olarak ilerlemeler yapmasında buluyordum. O ilk çalıştığı türküyü sık sık yineletiyordum, her seferinde yeni ve etkileyici vurgular eklemiş olduğunu görüyordum. O bilgisizliği içinde güçlü bir anlatım arıyor, ama türküye hiç yalancı ya da abartmalı sesler katmıyordu, doğrusu olağanüstü bir şeydi bu. Gerçek bir sanatçı gibi, oluşturduğu ufak yapıya her gün bir taş ekliyordu, kalanına hiç dokunmuyordu. Ayrıca türkü kalıplaşıp kalmıyordu, hep aynı esin kaynağından fışkırıyordu.

Carla şarkısına başlamadan önce hep eliyle yüzünü sıvazlıyor, o elin ardında kendini şöyle bir toparlayarak sahneleyeceği ufak güldürüye balıklama dalıyordu. Her zaman, çocuksu sayılamayacak bir güldürüydü bu.

Rosina te xe nata in un casoto[10]

daki alaylı akıl hocası, tehdit etmesine ediyordu, ama pek ciddiye alınır yanı yoktu. Türkü, bunun her gün rastlanılan türden bir öykü olduğunu sezdirir gibiydi. Carla'nın, düşüncesi başkaydı, ama sonunda aynı kapıya çıkıyordu:

— Aslında benim Rosina'ya sempatim var, yoksa söylemeye değecek bir türkü değil, diyordu.

Carla'nın kimi kez hiç bilmeden Augusta'ya olan sevgimi canlandırdığı, yüreğimde pişmanlık uyandırdığı oldu. Karımın, pek öyle lök gibi oturduğu makama karşı, saldırıda bulunmak cüretini her gösterişinde duydum bunu. Bütün bir gece kendisinin olmam dileğini yüreğinden silmemişti; hiç bir zaman yanyana uyumamız sanki yeterince, içli dışlı olmamış gibi geliyormuş ona, böyle dedi bir kez. Kendisine daha yumuşak

davranmaya alışmak istiyordum, olmaz, diye kestirip atmadım, ama hep aklımdan, geçiyordu ki, Augusta'yı sabahleyin, bütün gece beni beklediği bir pencerenin önünde bulmaya razı olmadıkça böyle bir işe kalkışmama olanak yoktu. Hem sonra, bu da, karıma yeni ihanet sayılmaz mıydı? Kimi kez, yani Carla'ya arzu dolu koştuğum zamanlar, onu sevindirmek geçiyordu içimden, ama hemen ardından bunun olanaksızlığını ve yakışıksızlığını kavrıyordum. Böyle, böyle, uzun bir süre, o umudu ne yoketmeyi, ne gerçekleştirmeyi başardık. Görünürde anlaşmıştık: er geç bütün bir geceyi birlikte geçirecektik. Bu arada bir olanak da çıkmıştı: çünkü ana-kız Greco'lara evlerini ikiye bölen kiracıları çıkarttırmıştım, böylece Carla, sonunda kendi yatak odasına kavuşmuştu.

Guido'nun düğününden az sonra, kayınpederim kendisini ölüme götürecek olan krize yakalandı, ben de bir ihtiyatsızlık edip, karımın, kayınvalideme dinlenme fırsatı vermek için bir gece babasının başucunda nöbet tutacağını Carla'nın yanında ağzımdan kaçırdım. Ondan sonra da, olmaz, demenin yolu yoktu artık: Carla karım için o kadar acılı olan geceyi onunla geçirmem için ayak diredi. Böylesi bir kaprise başkaldıracak cesareti bulamadım, yüreğimde ağır bir yük, baş eğdim.

Bu özveriye kendimi hazırladım. Carla'ya sabah gitmedim, böylece akşam olunca istek dolu koştum yanına, bir yandan kendime diyordum ki. Augusta'yı başka nedenlerden ötürü acı çektiği sırada aldatıyorsam, bu, onu daha beter aldatıyorum anlamına gelmez. Bu yüzden, sabırsızlandım bile, çünkü zavallı Augusta, tutmuş, akşam yemeğine, geceye, bir de ertesi sabah kahvaltısına gerekecek şeyleri hazırlamak için neler yapmam gerektiğini açıklıyordu uzun uzun.

Carla, beni stüdyoda karşıladı. Az sonra, hem anası hem hizmetçisi olan kadıncağız nefis bir yemek çıkardı önümüze, ben de, yanımda getirdiğim tatlıları ekledim. İhtiyar kadın, sonra dönüp soframızı topladı, doğrusu bana kalsa hemen yatmak isterdim, ama gerçekten çok erkendi. Carla da şarkılarını dinletti. Repertuarında ne varsa ortaya döktü, o saatlerin en güzel bölümü de bu oldu, çünkü sevgilime kavuşmanın sabırsızlığı, Carla'nın şarkılarının her zaman verdiği zevki arttırıyordu.

Bir an geldi «Dinleyicilerin olsa seni çiçek ve alkış yağmuruna tutarlardı» diye belirttim, tüm dinleyici kitlesini benim içinde bulunduğum ruh haline sokmanın olanaksızlığım unutmuştum.

Sonunda yine o aynı yatakta, ufacık, süsten püsten yoksun, yoksul bir odada yattık. Odadan çok duvarla bölünmüş bir koridora benziyordu. Daha uykum gelmemişti, uykum olsa da o havasızlıkta uyuyamayacağımı düşünüp umutsuzlanıyordum.

Derken, annesi çekingen bir sesle Carla'yı çağırdı. Kız yanıtlamak için eşiğe gitti, kapıyı aralık bıraktı. Biraz öfkeli bir sesle ihtiyar kadına ne istediğini sorduğunu işittim. Öteki, utana sıkıla, anlayamadığım bir şeyler söyledi, Carla da kapıyı annesinin yüzüne çarpmadan önce şöyle bağırdı:

— Rahat bırak beni. Söyledim ya, bu gece burada yatacağım işte!

Böylece Carla'nın geceleri korktuğunu, eski yatak odasında, annesiyle birlikte uyuduğunu öğrendim, orada bir yatağı daha varmış, şimdi birlikte uyuyacağımız yatağı boş kalıyormuş. Hiç kuşku yok, Augusta'ya öyle sert çıkmamda da o korkunun payı vardı. Benim katılmadığım muzip bir neşe ile yanımda kendisini annesinin yanında olduğundan daha güvenli duyduğunu açıkladı. O uzak stüdyonun yanındaki odada duran yatak kafama takıldı. Daha önce hiç görmemiştim. Kıskanmıştım! Az sonra, Carla'nın o zavallı annesine takındığı tavrı da hiç beğenmediğimi farkettim. Ana-babasının yanında olabilmek için benim yakınlığımdan vazgeçen Augusta'ya hiç benzemiyordu. Ben zavallı babamın kaprislerine onca uysallıkla baş eğmiş biri olarak, ana-babasına saygısızlık edenlere hiç dayanamam doğrusu.

Carla, benim kendisini kıskandığımı da, küçümsediğimi de farketmedi. Kıskançlık belirtilerini bastırdım, günümün büyük bölümünü, aman biri çıksa beni metresimden kurtarsa diye dua ederek geçirdiğime göre, kıskanmaya hiç hakkım yoktu. Gerçi az önce beni kıskançlığa iten nedenler şimdi içimde küçümseme uyandırıyordu ama, bir yandan tümüyle ayrılma düşüncesini kafamda evirip çevirirken, kızcağızı bir de küçük düşürmenin yeri yoktu. Asıl gerekli olan, içinde bir metreküpten fazla hava bulunmayan, üstelik fırın gibi sıcak olan o daracık odadan elden geldiğince çabuk kaçmaktı.

Hemen uzaklaşmak için ne özür buldum, iyice aklımda kalmamış bile. Soluk soluğa giyinmeye başladım. Karıma vermeyi unuttuğum bir anahtardan söz ettim, gelirse eve giremeyeceğini söyledim. Hatta anahtarı da gösterdim, aslında her zaman yanımda taşıdığım anahtardı, ama söylediklerimin elle tutulur bir kanıtı olarak kullandım. Carla beni alıkoymayı denemedi bile; giyindi, yolumu aydınlatmak için aşağıya kadar

benimle geldi. Merdivenlerin karanlığında tedirgin eden bir bakışla içimi okumak ister gibi baktığını sandım: yoksa beni anlamaya mı başlamıştı? Pek kolay değildi bu, öylesine iyi rol yapıyordum ki. Gitmeme izin verdiği için teşekkür ederken, arasıra dudaklarımı yanaklarına bastırmaktan geri durmuyordum, beni kendisine sürükleyen heyecanım söndü sansın diye. Sonra, rolümü başarıyla oynamış olduğum konusunda hiç kuşkum kalmadı. Az önce, aşkın verdiği bir esinle, Carla, ana-babamın bana taktıkları şu çirkin Zeno adının hiç de bana uymadığını söylemişti. Adımın Dario olmasını istermiş, orada, karanlıkta, benden ayrılırken bu adla çağırdı. Sonra havanın bozduğunu farketti, gidip bana bir şemsiye getirmeyi önerdi. Ama ben ne pahasına olursa olsun, ona, daha fazla dayanamıyordum, gerçekliğine kendim de inanmaya başladığım anahtarı elimden bırakmadan koşa koşa ayrıldım oradan.

Gecenin derin karanlığını arasıra göz kamaştırıcı parıltılar yırtıyordu. Gök gürültüsünün homurtusu çok uzaklardan geliyordu. Hava hâlâ Carla'nın o daracık odasındaki gibi durgun ve boğucuydu. Düşen kocaman seyrek damlalar da ılıktı. Kuşkusuz tepelerde hava bozmuştu, koşmaya başladım. Talihim yaver gitti, Corsia Stadion'da hâlâ kapanmamış bir kapı buldum, eşiğe tam zamanında sığındım! Hemen ardından fırtına sokağı kapladı. Yağmurun şarıltısını çılgın bir rüzgâr kesti, gök gürültüsünü de birden yanı başımıza getirmiş gibiydi. Birden yerimden sıçradım, o saatte bana yıldırım çarpacak olsa sırrım açığa çıkardı! Hem de Corsia Stadion'da! Bereket, karım ne garip huylarım olduğunu, gecenin köründe oraya kadar koşmuş olabileceğimi bilir böylece her şeye özür bulunurdu.

O kapının eşiğinde bir saatten fazla beklemek zorunda kaldım. Hava biraz düzelecek gibi oluyor, hemen ardından bir başka biçimde babaları tutuyordu. Şimdi sıra doludaydı.

Kapıcı gelmiş, bana arkadaşlık ediyordu, kapıyı hemen kapamasın diye eline biraz bahşiş sıkıştırmam gerekti. Sonra, kapıdan içeri, beyazlar giymiş, sırılsıklam bir bey girdi. Zayıf, kupkuru bir ihtiyardı. Kendisiyle bir daha karşılaşmadım, ama kara gözlerinin pırıltısından ve tüm bedeninden fışkıran canlılıktan ötürü aklımdan hiç çıkmıyor. Öyle sırılsıklam olmuş diye ağzına geleni sayıp döküyordu.

Tanımadığım insanlarla gevezelikten oldum olası hoşlanmışımdır. Yanlarında kendimi daha sağlıklı ve güvenli duyarım. Dinlenirim, desem yeri. Bir topallamamaya dikkat etmem gerekir, o kadar.

Sonunda, fırtına dindiğinde, hemen evime değil, kayınpederime gittim. O anda bir çağrıya uymam ve bundan kıvanç duymam gerekiyormuş gibi geliyordu.

Kayınpederim uyuyakalmışta, yanında bir rahibe de bulunan Augusta yanıma gelebildi. Geldiğime iyi ettiğimi söyledi, ağlayarak kollarıma atıldı. Babası gözlerinin önünde korkunç acılar çekmişti.

Baktı, sırılsıklam olmuşum, beni bir koltuğa yerleştirdi, üzerimi battaniyelerle örttü. Sonra, bir süre yanımda kalabildi. Ben çok yorgundum, yanımda kaldığı o kısacık sürede bile uyku ile savaştım. Kendimi tertemiz duyuyordum, bir kere yuvamızın çatısından uzak bir yerde geceyi geçirerek onu aldatmış değildim. Suçsuzluk öylesine hoş bir duyguydu ki, arttırmak istedim. İtirafı andıran bir takım lâflar gevelemeye başladım. Kendimi zayıf, suçlu duyuyorum, dedim, bu noktada Augusta yüzüme açıklama ister gibi baktığından, hemen kafamı kabuğumun içine çektim, işi felsefeye döktüm, suçluluk duygusunun her düşüncemde, her soluğumda varolduğunu söyledim.

— Din adamları da böyle düşünürler, dedi Augusta, Allah bilir, belki de bilmediğimiz suçlarımızdan ötürü böyle cezalandırılıyoruz!

Durmadan ağlıyor, gözyaşlarına uygun lâflar ediyordu. Benim kafamdan geçenle on adamlarınınki arasında bulunan farkı pek iyi kavramadı gibi geldi, ama tartışmak istemedim, güçlenen rüzgârın tekdüze uğultusunda, bu itirafları yaptıran atılımın verdiği dinginlikle rahat, dinlendirici bir uykuya daldım.

Şan hocasına sıra gelince işi birkaç saatte bağladık. Ben adamı seçeli epeyi zaman olmuştu, doğrusunu isterseniz seçmemin nedeni de Trieste'nin en ucuz hocası olmasıydı. Ne olur, ne olmaz diye, konuşmaya Carla gitti. Kendisini hiç görmedim, ama şunu söylemeliyim ki, artık hakkında çok şey biliyorum ve dünyada en çok saygı duyduğum kimselerden biridir. Sağlıklı, girdisiz çıktısız biri olmalı, bu da Vittorio Lali gibi sanatı için yaşayan bir adam için garip kaçıyor. İmrenilecek biri, çünkü hem dâhi, hem sağlıklı.

Bu arada Carla'nın sesinin yumuşadığını, kıvraklık ve güven kazandığını hemen farkettim. Copler'in seçtiği hoca gibi, bu da Carla'yı zorlar diye korkmuştuk. Belki de Carla'nın isteğine uydu, ama şurası gerçek ki, hep kızın sevdiği müzik türünde kaldı. Ancak aradan aylar geçtikten sonra, Carla güven kazanarak, o türden biraz uzaklaştığını farketti. Trieste türküleri okumaz oldu, derken Napoli şarkılarını da bir yana attı, eski

İtalyan şarkılarına, Mozart’a, Schubert’e geçti, özellikle Mozart’ın olduğu sanılan bir «Ninni»si vardı, hiç aklımdan çıkmadı. Yaşamın ne denli üzüntülü bir şey olduğunu derinine duyduğum, bir zamanlar benim olan ve benim sevmediğim gencecik kızın ardından hayıflandığım günlerde, o «Ninni» bir sitem gibi yankılanır hep kulağımda. O zamanlar, Carla yeniden gözlerimin önüne gelir, anne olmuş, çocuğunu uyutabilmek için, bağrından en tatlı sesleri çıkarırken. Aslında, Carla, unutulmaz bir sevgiliydi, ama iyi bir anne olamazdı, çünkü iyi bir evlât değildi. Ama anlaşılan analıkta şarkı söylemek öteki özellikleri geride bırakan bir özellik.

Carla’dan hocasının yaşam öyküsünü öğrendim. Viyana konservatuarında birkaç yıl çalıştıktan sonra Trieste’ye gelmiş, burada talihi yaver gitmiş, gözleri artık görmeyen en büyük kompozitörümüzün yanında çalışmaya başlamıştı. Dikte altında onun bestelerini yazıyormuş, üstelik adamın güvenini kazanmış, bir körün güveni de tam olmalı. Böylelikle, onun niyetlerini, iyice olgunlaşmış inançlarını, yaşlanmak bilmeyen düşlerini tanımış. Çok geçmeden müziğin tümü ruhuna dolmuş, Carla’ya gereken müzik de. Kız onun görünüşünü de anlattı bana: gençmiş, sarışınmış, gürbüz denebilirmiş, giyimine özenmiyormuş, her zaman çamaşırdan yeni çıkmışa benzemeyen kolasız bir gömleği, bol gevşek bir kravatı —siyah olmalı—, kenarları fazla geniş bir fötr şapkası varmış. Az konuşuyormuş —Carla böyle diyordu, benim de, içimden inanmak geliyor, çünkü kızın yanında birkaç ay geçirdikten sonra gevezeleşti, Carla da, bana hemen haber verdi—, tüm dikkatini üstlendiği göreve veriyormuş.

Günümde çok geçmeden bazı karmaşıklıklar belirdi. Sabahları Carla’ya aşkımdan başka bir de buruk kıskançlık götürüyordum, burukluk gün boyunca azalıyordu. O delikanlının, o güzelim, o kolay avdan yararlanmaması olanaksız görünüyordu. Carla, böyle bir şey düşünebilmeme şaşıyordu, ama ben de onu şaşırmış gördükçe şaşıyordum. Aramızda işler nasıl gitmişti, unutmuş muydu yoksa?

Bir gün kıskançlıktan çılgına dönmüş, kapıyı çaldım, korktu, dilersem hocaya hemen yol vereceğini bildirdi. Korkusunun yalnız benim desteğimi yitirmekten ileri geldiğini sanmıyorum, çünkü o sıralar bana kuşku götürmeyecek sevgi kanıtları veriyordu, bunlar beni kimi kez sevindiriyordu, ama, başka bir ruh hali içindeyken sıktılar, Augusta’ya karşı düşmanca davranışlarmış gibi geliyordu, üstelik, ben de, neye malolursa olsun buna katılmak zorundaydım. Carla’nın önerisi karşısında ne

yapacağımı şaşırdım. İster sevişme anında, ister pişmanlık anında, ondan gelecek bir özveriyi kabullenmek istemiyordum. İki ruh halim arasında bir bağlantı olmalıydı, birinden ötekine geçmekte zaten kıt olan özgürlüğümü büsbütün kısıtlamak istemiyordum. Bu yüzden böyle bir öneriyi kabul edemiyordum, sonunda daha dikkatli oldum, kıskançlıktan deliye döndüğüm zamanlar bile bunu gizlemeyi başardım. Aşkıma öfke karıştı, sonunda, istediğim zamanlar da, hiç istemediğim zamanlar da, Carla'yı, kendimden aşağı bir yaratıkmış gibi görmeye başladım. Beni aldatıyordu ve bu bana vızgeliyordu. Ondan nefret etmediğimde, varlığını aklımdan çıkarıyordum. Ben, Augusta'nın egemenliğindeki sağlık ve dürüstlük ortamının parçasıydım, Carla, yakamı koyverir vermez, bedenimle de, ruhumla da oraya dönüyordum.

Carla'nın, mutlak içtenliğinden ötürü, nasıl upuzun bir süre tümüyle benim olduğunu kesin olarak biliyorum, o sıralardaki kıskançlığım gizli bir adalet duygusunun açığa çıkmasından başka türlü yorumlanamaz. Hakettiğini er geç başıma gelecekti. İlkin hoca abayı yaktı. Sanırım aşkının ilk belirtileri bazı sözleri oldu, Carla, onları, övgümü gerektiren ilk büyük sanat başarısının kanıtı olarak aktardı bana. Adam demişmiş ki, artık bu hocalık işine öylesine ısınmış ki, beş para almadan da derslerini sürdürürmüş. Bana kalsa, Carla'nın suratına bir tokat patlatırdım, ama biraz toparlanınca onun, bu büyük zaferine sevinebildiğimi iddia edebildim. O da ilkin limon dişlemişim gibi bütün yüzümün ekşidiğini unuttu, yatıştı, gecikmeli övgümü kabul etti. Adam, ona tüm özel sorunlarını anlatmışmış, pek fazla sorunu da yokmuş zaten: müzik, yoksulluk ve ailesi. Kızkardeşinden çok çekmişmiş, adam Carla'nın yüreğinde o tanımadığı kadına karşı büyük bir antipati uyandırmayı bilmişti. O antipati bana çok tehlikeli göründü. Şimdi, birlikte, onun bestelediği şarkıları söylüyorlardı, Carla'yı sevdiğim zamanlar da, bir ayakbağı gibi duyduğum zamanlar da, o şarkılara hiç önem veremedim. Daha sonraları da kimsenin onlardan söz ettiğini duymadım, ama kimbilir, belki de iyiydiler. Adam sonra Birleşik Amerika'da orkestralar yönetti, belki oralarda bu tür şarkılar da söyleniyordur.

Gelgelelim, günün birinde, Carla bana adamın kendisiyle evlenmeyi istediğini anlattı, o hayır, demişti. İşte o zaman gerçekten kötü bir durumda kaldım: ilkin gözümü öylesine bir öfke bürüdü ki, içimden hocayı bekleyip sille tokat kapı dışarı etmek geldi, sonra yasak ilişkimi, aslında tertemiz,

ahlâka uygun bir iş olan o evlilikle uzlaştırmanın yolunu bulamadım. Üstelik bu evlilik Carla'nın benim eşliğimde başlamayı düşlediği sanat yaşamından çok daha güvenli ve kestirme bir yoldan çözümlerdi durumu.

O mübarek hoca da, neden o biçimde ve bu kadar erken tutulmuştu ki? Bir yıllık ilişki sonunda, Carla ile aramızda her şey mayalanmıştı, yanından ayrıldığım zamanlardaki öfke bile. Artık pişmanlıklarım pek dayanılır türdendi, gerçi Carla bana hâlâ aşkta kabalık ettiğimi söylemekte haklıydı, ama kendisi buna alışmış görünüyordu. Alışmakta güçlük çekmemişti herhalde, çünkü ben bir daha hiç ilişkimizin o ilk günlerindeki kadar hayvanca davranmadım, o ilk aşırılıkları bir yana bırakınca da kalanı kızcağıza pek hafif gelmiş olmalı.

Bu nedenle, artık Carla'yı pek umursamadığım zamanlar da, ertesi gün gelip de metresimi bulamayacak olsam pek sevinmeyeceğimi farketmem hiç de güç olmadı. Kuşkusuz, o zaman, Carla ile birlikte her zamanki arayı koymadan Augusta'ya dönmeyi başarabilmek pek kolay olurdu, ben, o an için bunu rahatlıkla yapabilirim sanıyordum; ama ilkin bir denemek isterdim. O anda, galiba aşağı yukarı şöyle bir karar vermiştim: «Yarın hocanın önerisine evet desin diye yalvarırım, ama bugün engelleyeceğim onu». Ve büyük bir çabayla, sevgili gibi davranmayı sürdürdüm. Şimdi bunları anlatırken, serüvenimin tüm aşamalarını kayda geçirdikten sonra, metresimi başkası ile başgöz edip kendime saklamaya çalışıyormuşum gibi gelebilir, benim kadar ahlâksız, ama benden daha aklı başında ve dengeli biri olsa bu yolu izlerdi. Ama doğru değildi bu; hocası ile evlenmeliydi evlenmesine, ama o gün değil, ertesi gün. Benim masumiyet diye nitelemekte ayak direðiğim durumum da, ancak o zaman sona erdiyse, nedeni budur. Artık Carla'ya günün kısa bir süresinde tapacak, sonra ardarda yirmidört saat nefret edecek, her sabah yeni doğmuş bir bebek gibi dünyadan habersiz uyanıp, daha öncekilere pek benzeyen bir gün yaşayacak, o günün getirdiği, aslında ezbere bilmem gereken serüvenlere şaşacak halim kalmamıştı. Bundan sonra da böyle sürüp gidemezdi. Kendisinden kurtulma isteğimi dizginleyemezsem, metresimi sonsuza dek yitirme olasılığı çıkmıştı önüme. Ben de hemen dizginledim!

İşte o gün, artık onu hiç umursamazken, Carla'ya öyle bir aşk sahnesi tezgâhladım ki, sahteliği ve coşkusu ile şarap başıma vurduğunda, o gece Augusta'ya arabada yaptığıma benziyordu. Yalnız şarap eksikti burada, üstelik kendi sözlerimi duyunca, kendim de sahiden duygulandım. Onu

sevdiğimi, artık onsuz olamayacağımı, bana yaşamımın en büyük özverisini bağışlamasını istediğimi söyledim, öyle ya, ben ona, Lali'nin sunduğunu sunamazdım ki.

Onca büyük aşk saati yaratmış olan ilişkimizde tam bir yenilik oldu bu. Carla, mutluluktan uçarak söylediklerime kulak kesilmişti. Çok sonra, o denli üzülmeme bir neden olmadığına inandırmaya çalıştı beni, ne yapalım, Lali kalkmış da ona abayı yakmışsa? Kendisi onu aklından bile geçirmiyordu!

Ben de teşekkür ettim, hep öyle coşkular içindeydim, ama artık kendi kendimi duygulandıramıyordum. Midemde bir ağırlık var gibiydi: her zamankinden daha beter tehlikede olduğuma kuşku yoktu. Görünürde ise, coşkum azalacağı yerde arttı, tek nedeni de, zavallı Lali için birkaç hayranlık sözü etmekti. Ben onu elden kaçırmak istemiyordum ki, tam tersine, kalsın istiyordum, ama ertesi güne kalsın istiyordum.

Sıra, hocayı tutalım mı, yol mu verelime gelince, hemen anlaştık. Ben, onun, evlilikten sonra bir de sanatından olmasını istemiyordum. O da, doğrusu hocasına değer verdiğini söyledi: yardımı her derste kanıtlanıyormuş. Rahat, mutlu yaşayabileceğime güvence verdi: sevdiği benmişim, başka sevdiği yokmuş.

Hiç kuşku yok, ihanetim genişlemiş, yaygınlaşmıştı. Metresimle yeni bağlar yaratan, şimdiye değin yasal aşkıma ayırdığım alana taşan yeni bir sevgi ile kenetlenmiştim. Ne var ki, eve döndüm mü bu sevgi de silinip gidiyor, daha doğrusu, artarak Augusta'nın üzerine boca ediliyordu. İçimde, Carla'ya karşı derin bir güven de yoktu. Kimbilir o evlenme teklifinin de ne kadarı gerçekti! Günün birinde, öteki adamla da evlenmeksizin Carla bana büyük müzik yeteneği olan bir çocuk armağan etse pek şaşmazdım doğrusu. Böylece, Carla'nın evine kadar bana eşlik eden, onun yanındayken beni bırakıp giden, ben daha kızdan ayrılmadan dönüp yakama sarılan demir gibi sağlam kararlarım yeniden başladı. Hiçbiri hiçbir yere varmayan kararlarım.

Bu yeniliklerden başka herhangi bir sonuç da çıkmadı. Yaz geçti, geçenler kayınpederimi de birlikte alıp götürdü. Benim, Guido'nun açtığı yeni ticarethanede işlerim başımdan aştı, üniversitenin çeşitli fakültelerini de sayarsam, başka hiçbir yerde böylesine çalışmadığımı söyleyebilirim. Ama bu etkinliğimi ilerde anlatacağım. Kış da geçti, küçük bahçemde ilk yeşil yapraklar belirdiler ve beni bir önceki yılda olduğu kadar bitkin görmediler. Kızım Antonia dünyaya geldi. Carla'nın hocası hep altındaydı,

ama Carla'nın adama varmaya, hiç mi hiç niyeti yoktu, ben de bunu şimdilik düşünmüyordum.

Ama aslında önem kazanacakları akla bile gelmeyecek bazı olayların, Carla ile olan ilişkilerimde ağır sonuçları görüldü. Ben olayların farkına varmadım, desem yeridir, ancak sonuçlarını farkettim.

İlkbaharın başlarındaydı, Carla ile birlikte, Parkta dolaşmayı kabul etmek zorunda kaldım. Çok sakıncalı bir iş yapıyormuşum gibi geldi, ama Carla, güneşin altında koluma girip yürümeyi öyle çok istiyordu ki, sonunda kıramadım. Gelgelelim birkaç kısa saniye olgun karı-koca ömrü sürmemize izin yoktu, bu deneme de kötü bitti.

Gökyüzünden gelen yepyeni, beklenmedik ılıklığın tadına varabilmek için bir sıraya oturduk, güneş az önce, egemenliği yeniden ele geçirmişe benziyordu. Hafta içinde sabahları parkta kimsecikler olmazdı, bana da, kımıldamazsam dikkati çekme tehlikesi azalırmış gibi geliyordu. Nerede o günler, koltuk değneğine yaslanmış, yavaş, ama kocaman adımlarla yanımıza Tuilio yaklaştı, hani şu ellidört kası başıma saran arkadaşım, geldi beni selâmladı:

— Yahu nerelerdesin bunca zamandır? Nasılsın? işlerin biraz hafifledi mi bari?

Tam yanıma oturmuştu, ilk şaşkınlığımla. Carla'yı görmesini engelleyecek biçimde hareket ediyordum. Ne var ki o, elimi sıktıktan sonra sordu:

— Hanımefendi mi?

Takdim edilmeyi bekliyordu.

Çaresiz kalmıştım:

— Bayan Carla Greco, eşimin bir arkadaşı. Ardından yalanımı sürdürdüm, daha sonra, Tullio'nun kendisinden, ikinci yalanımın ona her şeyi açıklamama yettiğini öğrenecektim. Zorlama bir gülümseme ile dedim ki:

— Küçükhanım da senin gibi bu sıraya beni görmeden gelip oturdu da öyle karşılaştık.

Yalancıların dikkat etmeleri gereken bir nokta vardır: söylediklerine inandırmak istiyorlarsa mutlaka yalnızca gerekli olduğu kadar yalan söylemelidirler. Tuilio o halk adamı sağduyusu ile bir daha karşılaştığımızda dedi ki:

— Çok fazla şey açıkladın da oradan anladım yalan söylediğini, o güzel küçük hanımın metresin olduğunu yani.

Ben, o zaman, Carla'yı çoktan elden kaçırmıştım, büyük bir tutku içinde, tam üstüne bastın, dedim, sonra, onun beni bırakıp gittiğini anlattım üzülerek. İnanmadı, ben de bundan ötürü minnet duydum. İnanmayışı, gelecek için iyi bir belirtiymiş gibi geldi.

Carla o ana değin görmediğim kadar bozuldu. Başkaldırmaya, işte o andan başladığını biliyorum şimdi. Hemen farkına varmadım, çünkü hastalığından ve uyguladığı tedavi yöntemlerinden söz etmeye koyulmuş bulunan Tullio'yu dinlemek için Carla'ya sırtımı dönmüştüm. Daha sonra, öğrendim ki, bir kadın, bazı belli anlar dışında, biraz kabalığı hoşgörse bile, herkesin önünde reddedilmeyi içine sindirmez. Öfkesini, benden çok, zavallı topaldan çıkardı, Tuilio onunla konuşmaya kalkışınca yanıtlamadı bile. Tuilio'yu, ben de dinlemiyordum, çünkü tedavisi ile uğraşacak halde değildim doğrusu. O karşılaşmayı nasıl değerlendirdiğini anlamak içini ufacık gözlerinin içine bakıyordum. Artık emekli olduğunu, bütün gün aylak aylak dolaştığından, o zamanki Trieste'mizin ufacık çevresine kolayca dedikodu yayabileceğini biliyordum.

Sonra, ama uzun uzun düşündükten sonra, Carla kalktı, bizden ayrıldı.

— Allahaısmarladık, diye mırıldandı, yürüdü gitti.

Bana içerlemiş olduğunu biliyordum, hep Tullio'nun varlığını hesaba katarak, onu yatıştırmaya yetecek zamanı kazanmaya çabaladım. Onun evinin bulunduğu yana gittiğimi söyleyerek kendisine eşlik etmeme izin vermesini rica ettim. O kuru allahaısmarladık, beni bıraktığı anlamını taşıyordu, bu da beni bırakmasından cidden korktuğum ilk kezdi. O sert tehdit soluğumu kesiyordu.

Ama Carla o kararlı adımları ile nereye doğru ilerlediğini henüz kendi de bilmiyordu. O anki öfkesine uymuştu, herhalde çok geçmez, yatışırdı.

Beni bekledi, sonra tek söz etmeden yanımda yürümeye koyuldu. Eve vardığımızda öyle bir boşandı ki ürktüm, koşup kollarımın arasına sığındı. Ona, Tullio'nun kim olduğunu, çenesini tutmazsa bana ne kadar zarar verebileceğini açıkladım. Ağlamasının dinmediğini, ama kollarımdan da sıyrılmadığını görünce, daha kararlı bir ses tonuyla konuşma cesaretini gösterdim: ne yani, hakkımda dedikodular mı çıksın istiyordu? Hani, ne olursa olsun, karım sayılan ve kızımın annesi olan o zavallı kadıncağıza acı çektirmemek için elimizden geleni yapacağız dememiş miydik?

Carla biraz toparlanır gibi oldu, ama kendine gelmek için yalnız kalmak istedi. Ben de, içimden sevinerek, koşa koşa, ayrıldım oradan.

Herhalde bu serüvenden olacak. Carla, her yerde karımmış gibi gözükme illetine tutuldu. Hocasına varmak istemediğinden, ondan esirgediği yerin daha büyük bir bölümünü almaya beni zorlamak ister gibiydi. İki tiyatro bileti alayım diye uzun süre kafamı şişirdi, iki ayrı yönden gelip sanki orada rastlaşmış gibi yapacaktık. Ben, onunla yalnızca Parka gittim, geçmişteki kilometre taşımdı orası, şimdi ise öte yandan geliyordum. Başka hiçbir yere götürmedim onu! Ve yavaş yavaş metresim de bana benzedi, hem fazlasıyla. Her an, hiç nedensiz, beklenmedik bir öfkeye kapılıyor, bana çatıyordu. Kendini çabuk toparlıyordu, ama beni kuzu gibi yapmaya yetiyordu bu. Çoğu kez, gittiğimde ağlar buluyordum onu, derdini bana açtırmanın yolu yoktu. Belki benim suçumdu, çünkü ille söylesin diye yeterince üstelemedim bile. Onu daha iyi tanıyınca, yani beni bıraktığında, başka açıklamaya gerek duymadım. Geçim sıkıntısı yüzünden o serüvene sürüklenmişti, bende ona uygun bir adam değildim. Kollarımın arasında kadın olmuştu, hem de —bu varsayım pek hoşuma gidiyordu— namuslu bir kadın. Bu benim marifetim değil elbet, hatta tüm zararını da ben çektim.

Bir kaprisi daha tuttu, ilkin şaşırdım, sonra yüreğim sızladı: eşimi görmek istiyordu. Yanına yaklaşmayacağına yemin ediyordu, kendisini hiç farkettirmeyecekti. Karımın belli bir saatte sokağa çıkacağını öğrendiğimde haber vereceğimi söyledim. Onu villamın yakınında görmeyecekti, çok tenha bir yerde olduğundan, tek başına dolaşan biri dikkati çekerdi, kentin kalabalık caddelerinden birinde görecekti.

Tam o sıralarda kayınvalidem bir göz rahatsızlığı geçirdi, birkaç gün gözleri bağlı kalması gerekti. Sıkıntıdan patlıyordu, tedaviyi bozmaması için kızları yanında nöbet bekliyorlardı: sabahleyin karım gidiyor, öğleden sonra, tam saat dörde kadar Ada kalıyordu. Birden aklıma esti, Carla'ya, karımın kayınvalidemin evinden her akşam saat tam dörtte çıktığını söyledim. Şimdi bile tam olarak bilmiyorum, neden Carla'ya karım diye Ada'yı tanıttım. Hiç kuşku yok, hocasının evlenme önerisinden sonra metresimi kendime daha sıkı sıkıya bağlama gereğini duymuştum, belki de karımı ne denli güzel görürse, kendisi için böyle bir kadını bir yana atan (lâf ola beri gele) bir erkeğe o kadar çok değer verir diye düşünmüşümdür.

O sıralar Augusta, yanağından kan damlayan topuz gibi bir sütnineydi. Kararımı ihtiyat da etkilemiş olabilir. Metresimin aklına eser de bir terslik yapar diye korkmakta haklıydım kuşkusuz, kendini kaybeder de bunu Ada'nın yanında yaparsa önemi olmazdı, o, beni karımın yanında küçük düşürmek istemediğini kanıtlamıştı zaten.

Carla, Ada'nın karşısında beni güç durumda bıraksaydı, kalkar baldızıma her şeyi anlatırdım, hem doğrusunu söyleyeyim mi, seve seve yapardım bunu.

Gelgelelim, bu tutumum hiç akla gelmeyecek bir sonuç verdi. Biraz da kaygılanarak, sabah, Carla'ya, her zamankinden erken gittim. Bir gün öncesine göre tümüyle değişmiş buldum onu. İncecik, o beyzi, soylu yüzü büyük bir ciddiyetle kaplıydı. Öpeyim dedim, itti, sonra dudaklarımı yanağına değdirmeme izin verdi, o da uslu uslu oturup dinleyeyim diye. Masanın öte yanına, karşısına oturdum. Carla da, pek acele etmeden, ben gelinceye kadar yazmış olduğu bir kâğıdı aldı, masanın üzerindeki notaların arasına yerleştirdi. O kâğıda dikkat etmedim, kızın Lali'ye yazdığı bir mektup olduğunu ancak daha sonra öğrendim.

Şimdi biliyorum ki o anda Carla'nın yüreği kuşkular içinde kıvranıyordu. Ciddi gözleri içimi okumak istercesine üzerime dikiliyordu; sonra kendisiyle başbaşa kalmak, daha iyi anlayabilseydim belki de şirin metresimi elimden kaçırmayabilirdim.

Ada ile olan karşılaşmasını anlattı. Kayınvalidemin evinin önünde beklemiş, gelir gelmez tanımış onu.

— Yanılmama olanak yoktu. En önemli çizgilerini bana anlatmıştın. Evet dostum, karını iyi tanıyorsun!

Gırtlağını düğümleyen heyecanı bastırmak istercesine bir an sustu. Sonra yeniden başladı:

— Aranızda ne geçti, bilmiyorum, ama o güzel, o üzüntülü kadını bir daha asla aldatmak istemiyorum! Hemen bugün müzik hocama yazıyorum, onunla evlenmeye hazır olduğumu bildireceğim!

Şaşkınlık içindeydim:

— Üzüntülü mü? diye bağırdım. Yanılmışsın, belki o anda ayakkabısı ayağını sıkmıştır.

Ada üzüntülüymüş ha! Yok canım, her zaman güler, gülücükler saçardı; o sabah bir an bizim evde görmüştüm, yine keyfi yerindeydi.

Gelgelelim Carla benden daha çok bilgi sahibiydi:

— Ayakkabısı mı sıkmıştır dedin? Bulutların üstünde gezen bir tanrıça gibi adım atıyordu!

Anlatırken büsbütün heyecanlandı: Ada’nın kendisine birkaç söz — ah, hem de ne tatlı sözler!— söylemesini de sağlamış. Ada mendilini düşürmüş, o da yerden alıp uzatmış. Kısa teşekkürü Carla’yı o denli duygulandırmış ki gözlerinden yaşlar boşanmış. Sonra iki kadın arasında bir şeyler geçmiş: Carla’nın anlattığına bakılırsa Ada onun ağladığını da farketmiş, ayrılırken içinde üzüntülü bir dayanışma okunan gözlerle bakmış. Carla’ya göre her şey apaçık ortadaydı: karım kendisini aldattığımı biliyordu ve bunun acısı içindeydi, işte bu yüzden Carla da beni görmek istemiyordu, Lali’ye varmaya karar vermişti.

Kendimi nasıl savunacağımı şaşırmıştım! Ada’dan büyük bir sevgisizlikle söz edebilirdim, ama karımdan, hayır! Var gücünü görevine adamış o sağlıklı sütnine benim ruhumda kopan fırtınalardan hiç mi hiç habersizdi. Carla’ya sordum, Ada’nın bakışlarındaki sertliği, sesinin alçak ve kuru, her türlü tatlılıktan yoksun olduğunu farketmiş mi, diye. Carla’nın aşkını derhal yeniden kazanmak için karıma daha başka nice ağır suç yüklemeye hazırdım, hem de seve seve, ama yapamıyordum, çünkü, şöyle böyle bir yıldır metresimin yanında onu göklere çıkarıp durmuştum.

Kendimi kurtarmanın başka yolunu buldum. Ben de gözlerimi yaşlarla dolduran bir büyük heyecana kapıldım. Kendime acınmakta çok haklıymışım gibi geliyordu. Hiç düşünmeden arının yuvasına çomak sokmuştum, şimdi de çok mutsuzdum. Ada ile Augusta’nın öyle birbirlerine karıştırılması çekilir iş değildi. Gerçek şuydu ki karım pek güzel sayılmazdı. Ada da (Carla’nın o kadar acıdığı Ada idi) bana etmediğini koymamıştı. Bu yüzden Carla beni yargılarken gerçekten haksız davranıyordu.

Gözyaşlarım Carla’yı yumuşattı:

— Dario sevgilim! Gözyaşların ne kadar iyi geldi bana! Aranızda bazı anlaşmazlıklar olmuştur herhalde, şimdi önemli olan bunu açığa çıkarmak. Senin hakkında fazla sert bir yargıya varmak istemiyorum, ama o kadını asla aldatmayacağım, onun gözyaşlarının nedeni ben olayım istemiyorum. Yemin ettim!

Yemin etmişti, ama sonunda onu son bir kez daha aldattı. Son kez öpüşüp benden sonsuza değin ayrılmayı istiyordu, ama ben o öpücüğü ancak belli bir durumda vermeye razıydım, yoksa yüreğim hınç dolu, çekip

gidecektim. Böyle deyince baş eğdi. Her ikimiz de «Bu son kez, bu son kez!» diye mırıldanıyorduk. Tadına doyulmaz bir an yaşadık. İki yanlı kararın öylesine bir etkinliği vardı ki her suçu siliyor, yok ediyordu. Suçsuzduk, mutluyduk! Hayırsever alınyazım, bir anlık olgun kusursuz bir mutluluk bağışlıyordu sonunda.

Kendimi öylesine hafif duyuyordum ki, ayrıldığımız ana değin sürdürdüm güldürüyü. Bir daha asla görüşmeyecektik. Hep cebimde taşıdığım zarfı geri çevirdi, benden bir anı bile istemedi. Geçmişin tüm izlerini yeni yaşantımızdan silmek gerekirmiş. O zaman alnına, daha önce istediği gibi, babaca bir öpücük kondurdum içimden gele gele.

Sonra merdivenlerde bir duraksadım, çünkü iş birazcık ciddileşir gibiydi, oysa ertesi gün yine elimi uzatınca onu bulacağımı bilseydim hemen geleceği düşünmezdim. Carla, sahanlıkta durmuş, inişimi seyrediyordu, biraz da gülerek seslendim:

— Yarın görüşürüz!

Şaşırmış, neredeyse ürkmüş bir hava ile geri çekildi, uzaklaştı:

— Asla! dedi.

Ben yine de istediğim zaman beni son bir kucaklaşmaya itebilecek sözü söyleme cesaretini göstermiş olduğumdan, hafiflemiş gibiydim. İstekten, bağdan kurtulmuştum, karımın yanında, sonra Guido’nun bürosunda hoş bir gün geçirdim. Doğrusu şunu açıkça söylemeliyim, bir yere bağlı olmayışım beni karıma ve kızıma yaklaştırıyordu. Onlar için her zamankinden fazla bir şeydim: nazik olmaktan öte, varlığını tümüyle yuvasına vermiş, sakin bir düzen kuran, buyruklar veren, gerçek bir babaya benzemiştim. Yatmaya giderken kendi kendime karar verdim:

— Her gün böyle olmalı işte!

Uyumadan önce Augusta bana büyük bir sır vermek gereğini duydu; o gün annesinden öğrenmişti. Birkaç gün önce Ada kocasını hizmetçilerden biriyle sarmaş dolaş yakalamıştı. Ada üstten almaya çalışmış, ama kız işi terbiyesizliğe vurmuş, Ada da onu kapı dışarı etmişmiş. Bir gün önce Guido’nun bu işe ne diyeceğini merakla beklemişlermiş. Eğer yakınacak olursa Ada ayrılmak isteyecekmiş. Oysa Guido gülmüş, Ada’nın yanlış gördüğünü söyleyerek karşı çıkmış; ama kendisine düpedüz sevimsiz gelen o kadının suçsuz da olsa kapı dışarı edilmesine bir diyeceği yokmuş. Kısacası, işler şimdilik yatışmış gibiymiş.

Ben ise, Ada kocasını o durumda yakaladığında doğru görmüş mü, görmemiş mi, onu bilmek istiyordum. Hâlâ kuşkuya yer var mıydı? Çünkü, bildiğiniz gibi, iki kişinin birbirleri ile sarmaş dolaş olduklarındaki durumları, biri ötekinin pabuçlarını temizlediğinde olduğundan çok ayrıdır. Pek keyiflenmiştim. Guido'yu yargılarken adil ve soğukkanlı görünmek gereğini bile duyuyordum. Ada'nın kıskançlık huyu olduğuna kuşku yoktu, Tanrı bilir uzağı görmez olmuş, insanların yerlerini değiştirmiş de olabilirdi.

Augusta, üzgün bir sesle, Ada'nın doğru gördüğüne, şimdi de kocasını çok sevdiğinden, salim kafayla yargılayamadığına emin olduğunu söyledi. Sonra ekledi:

— Seninle evlenseymiş daha iyi edermiş!

Kendimi gittikçe daha suçsuz duyuyordum, eşimi şu sözlerle ödüllendirdim;

— Bakalım senin yerine onunla evlensem ben daha iyi eder miydim acaba?

Sonra uyumadan önce şöyle söylendim:

— Ahlâksız herif! kendi yuvasını böyle kirletir mi hiç insan!

İçten davranmadığım söylenemezdi, Augusta'nın yaptığının, kendi yapmadığım kadarını yermiştim.

Ertesi sabah içimde büyük istekle uyandım, hiç değilse o ilk gün bir gün öncesinin tıpkısı olsun diye diliyordum. Tanrı bilir, bir gün önceki o tatlı kararlar, Carla'yı da benden fazla bağlamamıştı, ben kendimi kuşlar gibi özgür duyuyordum. Carla'nın da ne düşündüğünü öğrenme kaygısı beni kanatlandırıyordu. Dileğim onu yeni bir karar vermeye hazır bulmaktı. Böylece yaşantımız zevklerle dolu geçecekti, bu arada iyileşme yolundaki çabalarımız yoğunlaşmış olacak, her günümün büyük bir bölümü iyiliğe! ufak, ufacık bir bölümü de pişmanlığa ayrılmış olacaktı. Kaygım yok denemezdi, çünkü benim için iyi kararlarda dolu geçen tüm o yıl boyunca Carla'nın bir tek kararı olmuştu: beni sevdiğini kanıtlamak. Bu kararından hiç dönmemişti, şimdi bu eski kararını yürürlükten kaldıran yeni karara uyup uymayacağını öngörebilmek güç işti.

Carla evde yoktu. Büyük bir düş kırıklığı oldu bu, üzüntümden ne yapacağımı şaşırdım, ihtiyar kadın beni mutfağa aldı, Carla'nın akşama döneceğini anlattı. Öğle yemeğini dışarda yiyecekmiş, bu yüzden, ocakta genellikle yanan o ufak ateş bile yoktu.

— Sizin haberiniz yok muydu? diye sordu ihtiyar kadın, gözleri şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmıştı.

Dalgın, düşünceli, mırıldandım:

— Dün söylemişti. Ama söylediğinin bu gün için olduğundan emin değildim.

Nezaketle, allahaısmarladık deyip ayrıldım. Herkesin yanında öfkelenme cesaretini bana ancak zaman verebilecekti. Parka girdim, bir soluk alıp durumu daha iyi kavramaya çalışarak yarım saat kadar gezindim. Durum öylesine açık seçikti ki, kavrayamıyordum. Birdenbire, hiç acımadan, böylesi bir karara uymaya zorluyorlardı beni. Rahatsızdım, gerçekten rahatsız. Topallıyordum, tıknefes olmuş gibiydim. Ben arasıra tıknefes olurum böyle: aslında çok iyi soluk alırım da, tek tek soluklarımı izleyemez olurum, çünkü solukları hesaplayarak birbiri ardından almam gerekir. Sanki buna özen göstermezsem boğulacakmışım gibi gelir.

O saatte büroma, daha doğrusu Guido’nun bürosuna gitmem gerekirdi. Ama oradan böyle uzaklaşamazdım. Sonra ne yapardım? Bugün bir gün öncesine hiç benzememişti! Keşke benim verdiğim para ile şarkı söyleye söyleye metresimi çalmış olan o Allahın cezası şan hocasının nerede oturduğunu bilseydim.

Sonunda kocakarının yanına döndüm. Carla’yı beni bir daha görmeye zorlayacak bir söz bulurdum elbet. En güç iş, kızı en kısa zamanda elime geçirmekti. Ondan sonra yapacağımı bilirdim nasıl olsa.

Kadıncağızı mutfak penceresinin önünde, çorap yamar buldum. Gözlüğünü çıkardı, neredeyse ürkerek, sorar gibi baktı. İlkin ne yapacağımı kestiremedim! Sonra sordum:

— Siz Carla’nın Lali ile evleneceğini biliyor musunuz?

O haberi, ona değil, kendi kendime veriyor gibiydim Carla bunu iki kez söylemişti, ama bir gün önce pek üstünde durmamıştım. Carla’nın o sözleri kulağıma gelmişti, hem de açık seçik gelmişti, çünkü oracıkta karşıma çıkıvermiş, ama bir kulağımdan girip ötekinden çıkmıştı. Ancak şimdi derinlere iniyor, bağırsaklarıma kadar varıyordu, acıdan kıvranıyordum.

İhtiyar kadın, bana, ne yapacağını pek kestiremeden baktı. Ağzından bir şeyler kaçırır da sonra azarlanır diye çekiniyordu kuşkusuz. Derken neşesini saklayamadı, patlak verdi:

— Size Carla mı söyledi bunu? Öyle dediyse öyledir! Bana sorarsanız iyi eder derim! Siz ne dersiniz?

Keyfinden gülüyordu, lânet olası kocakarı, Carla ile olan ilişkimi baştan beri bildiğini sanıyordum zaten. Ah, elimden gelseydi de bir temiz sopa çekebilseydim. Dedim ki, bana kalırsa hocanın mesleğinde ilerlemesini beklese daha iyi ederdi. Demek istiyordum ki, işi biraz acele getiriyorlarmış gibi geliyordu.

O sevinci içinde, hanım benimle ilk kez çene çalmaya koyuldu. O, benim gibi düşünmüyormuş. İnsan gençken evlenirse mesleğini evlendikten sonra ilerletirmiş. Neden ille de daha önce ilerlesinmiş? Carla'nın gereksinimleri o kadar azmış ki. Üstelik dersleri kocasından alacağına göre sesini geliştirmesi de daha ucuza gelirmiş.

Nekesliğimi yüzüme vurur gibiydi, aklıma çok parlak sandığım bir düşünce geldi, birden ferahlayıverdim. Ceketimin iç cebinde hep taşıdığım o zarfın içinde artık epeyce para birikmiş olmalıydı. Cebimden çıkardım, kapattım, Carla'ya iletsin diye yaşlı kadına uzattım. Belki onca zaman sonra metresimin bedelini değdiği gibi ödeme isteğim de vardı ama en büyük isteğim kendisini yeniden görmek, yeniden avucuma almaktı. Carla, böylece beni mutlaka görmek zorunda kalacaktı, ya parayı geri vermek isteyecek, ya da kabul etmek işine gelirse, teşekkür etmek gereğini duyacaktı. Bir soluk aldım: her şey sonsuza dek bitmiş değildi!

Yaşlı kadına zarfın içinde zavallı Copler'in arkadaşlarının bana onlar için verdiklerini paradan artan birkaç kuruşun bulunduğunu söyledim. Sonra yüreğim hafiflemiş olarak, Carla'ya haber bıraktım; tüm yaşamı boyunca iyi bir dost olarak kalacaktım, bir destek gerekirse beni aramaktan çekinmesindi. Böylece ona adresimi de gönderdim, Guido'nun bürosunun adresini yani.

Adımlarım dönerken giderken olduğundan daha kıvraktı.

Gelgelelim o gün Augusta ile dehşetli bir kavga ettim. Hem de incir çekirdeğini doldurmayacak bir şey yüzünden. Ben çorbanın tuzu fazla kaçmış diyordum, o, hayır kaçmamış diyordu. Sanki benimle alay ediyormuş gibi geldi, birden çılgınca bir öfkeye kapıldım, masa örtüsünü var gücümle kendime çektim, üzerinde ne var ne yoksa yere uçtu. Dadısının kucağında duran minicik kızım yaygarayı bastı, çok utandım, o ufacıcık ağzı ile sitem ediyordu sanki. Augusta'nın rengi kendi usulünce soldu, çocuğu kucağına alıp odadan çıktı. O da işi büyütmüş gibi geldi: ne yani,

şimdi beni orada bir başıma yemek yemeğe mi bırakacaktı? Ama çocuğu içeri bırakıp hemen döndü, sofrayı yeni baştan kurdu, tabağının önüne oturdu, yemek yemeğe hazırlanır gibi kaşığını oynattı.

Ben kendi kendime kalayı basıyordum, ama, doğanın başı sonu belirsiz güçlerinin elinde oyuncak olduğumu biliyordum. Doğa, bu güçleri zahmetsizce biriktirir, biriktirir, sıra salıvermeye gelince daha da sorumsuz davranır. Şimdi de Carla'ya sayıp döküyordum, yok bilmem karının çıkarını koruyormuş. Bak işte ne hâle sokmuştu kadıncağızı!

Augusta, yöntemini bugüne bile değiştirmemiştir, beni o halde görünce itiraz etmez, ağlamaz, tartışmaz. Ben yola gelip özür dileyince bir şeyi açıklamak istedi: gülmemişmiş, nice kez hoşuma gitmiş, nice kez övdüğüm gülümsemesiyle gülümsemişmiş, o kadar.

Utançtan yüreğime inecekti. Çocuğu hemen yanımıza getirsinler diye yalvardım, kucağıma alınca uzun uzun oynadım. Sonra tepeme oturttum, yüzümü kaplayan entarisinin altında, Augusta'nın dökmediği yaşlarla ıslanan gözlerimi kuruladım. Çocukla oynuyordum, böylelikle, özür dileyerek küçülmeden Augusta ile barıştığımı biliyordum, gerçekten de yanaklarında her zamanki pembelik belirmişti bile.

Sonra, o gün de çok iyi bitti, öğleden sonra, bir önceki güne benzedi, sabahleyin Carla'yı yerli yerinde bulsam nasıl olacaktıysa öyle oldu. İçimi de boşaltmıştım nasıl olsa. Tekrar tekrar özür dilemiştim, çünkü Augusta'yı garip şeyler yaptığım ya da söylediğim zamanlardaki anaç gülümsemesine yeniden kavuşturmak zorundaydım. Benim yanandayken kendini belli bir davranışa zorlarsa ya da her zamanki sevecen gülümsemelerinin birinden bile vazgeçerse vay haline, diyordum, çünkü hakkımda verilebilecek en parlak, en iyi niyetli yargı sayıyordum o gülümsemeyi.

Akşam, söz yine Guido'dan açıldı. Ada ile tümüyle barışmışlarmış. Augusta ablasının iyiliğine şaşıyordu. Ama bu kez gülümseme sırası bana gelmişti, çünkü kendisinin nasıl sınırsız bir iyiliği olduğunu unutmuştu kuşkusuz.

— Peki ya ben yuvamızı öyle kirletseydim diye sordum, beni bağışlamaz mıydın?

Ne diyeceğini şaşırdı:

— Şey, bizim yavrumuz var, diye bağırdı, Ada'yı o adama bağlayan bir çocukları yok ki.

Guido’yu sevmiyordu; kimi kez, bir zamanlar bana acı çektirdiği için ondan nefret ettiğini düşünürüm.

Birkaç ay sonra, Ada Guido’ya ikiz çocuk armağan etti ve Guido neden kendisini öylesine sıcak tebriklere boğduğumu asla anlamadı. İşte artık çocukları vardı ya, Augusta’nın verdiği yargıya göre evdeki hizmetçilere el uzatmasında hiçbir tehlike kalmamıştı.

Ama ertesi sabah, bürodaki yazıhanemde, üzerinde Carla’nın elyazısıyla adresim yazılı bir zarf bulunca bir soluk aldım. İşte, hiçbir şey bitmiş değildi, hiçbir şeyin eksikliğini çekmeden yaşantımızı sürdürebilecektik. Carla kısa birkaç söz karalamıştı, sabah saat onbirde Parkta, kendi evinin önündeki girişte beni bekleyecekti. Gerçi odasında buluşmuyorduk, ama yine de oraya yakın sayılırdı.

Beklemeye dayanamadım, buluşma yerine bir çeyrek saat erken vardım. Eğer Carla orda değilse, ben dosdoğru evine gidecektim, zaten böylesi çok daha rahat olurdu.

Yine o yepyeni ilkbaharla dolu, apaydınlık bir gündü. Corsia Stadion’un gürültüsünden ayrılıp bahçeye dalınca kendimi kırların sessizliğinde buldum, meltemin okşadığı ağaçların hiç dinmeyen hışırtısı bu sessizliği bozuyor denemezdi.

Hızlı adımlarla bahçe kapısına yönelmiştim ki Carla ile yüzyüze geldim. Zarfım elimdeydi, selâm yerine geçecek bir gülümseme bile yoktu solgun yüzünde, tersine, kesin bir karar okunuyordu. Kalın ketenden, mavi çizgili, dümdüz, kendisine pek yaraşan bir elbise giymişti, bahçenin bir parçasıydı sanki. İlerde, ondan en çok nefret ettiğim anlarda, tam beni reddettiği sırada daha çekici olmak için mahsus böyle giyindiğini bile düşündüm. Oysa, onun sırtına o giysileri geçiren ilkbaharın ilk günüydü. Benim uzun, ama kaba aşkımda kadınımın süsüne püsüne pek yer vermediğimi de düşünmek gerek. Hep dosdoğru o stüdyoya gitmiştim, yoksul kadınlar da evin içindeyken pek eften püften şeyler giyerler.

Bana elini uzattı, o eli sıkarken şöyle dedim:

— Geldiğine teşekkür ederim!

Keşke o söyleşi boyunca hep öyle uysal kalsaydım, böylece kuşkusuz daha ağırbaşlı davranmış olacaktım!

Carla heyecanlı gibiydi, konuşurken dudakları sanki kasılıyormuş gibi titriyordu. Kimi zamanlar şarkı söylerken de dudaklarının o kıpırdanışı yüzünden notayı iyi veremezdi.

— Seni kırmamak için bu parayı kabul etmek isterdim, ama olmaz, dedi. Kesinlikle olmaz. Çok rica ederim, geri al.

Baktım ağlamaya hazırlanıyor, hemen sözüne uydum, oradan ayrıldıktan nice zaman sonra zarfı elimde buldum.

— Gerçekten beni bir daha görmek istemiyor musun?

Bu soruyu bir gün önce yanıtlamış olduğunu düşünmeden sordum. Ama böylesine çekiciyken elimden uçup gitmesi olacak şey miydi kuzum?

— Zeno! dedi kızcağız, biraz da yumuşaklıkla, bir daha hiç görüşmeyeceğiz diye söz vermemiş miydik? O sözümüzden sonra ben de senin beni tanımadan önce üstlendiğin yükümlüğe benzer bir yükümlük altına girdim. Bu da seninki kadar kutsal. Umarım bu saatte eşin senin yalnızca kendisinin olduğunu farketmiştir.

Demek Ada'nın güzelliği hâlâ önemliydi onun için. Beni sırf bundan ötürü bıraktığına inanabilsem hemen yaptığımı onarmaya bakardım. Ada'nın karım olmadığını söyler, o şaşkoloz gözleri, o sağlıklı sütnine endamı ile Augusta'yı gösterirdim. Ama onun üstlendiği yükümlükler artık daha önemli değil miydi? Tartışılması gereken buydu artık.

Sakin konuşmaya çabaladım, benim de dudaklarım titriyordu ama ona duyduğum istektendi bu. Kendisinin asıl benim olduğunu, nasıl artık kendi kendine sahip olamayacağını henüz bilmediğini söyledim. Kafamda anlatmaya niyetlendiğim şeyin bilimsel kanıtı, hani şu Darvin'in Arap kısrağı üzerinde yaptığı ünlü deney dönüp dolaşıyordu ama. Tanrıya şükürler olsun, bundan hiç söz etmediğime neredeyse eminim, önce anlamsız bir kekeleme arasında hayvanlara, onların bedensel bağlılıklarına değindim sanırım. Sonra, o anda, ne onun, ne benim kafalarımızın almayacağı en güç kanıtları bir yana bırakarak dedim ki:

— Canım, hangi yükümlüklerin altına girmiş olabilirsin ki? Bizi bir yıldan fazla birbirimize bağlayan aşkın yanında ne hükmü olur bu yükümlüğün?

Bir şeyler yapmak, gücümü göstermek gereğini duyuyordum, sertçe elinden yakaladım, bunun yerini tutacak hiçbir söz bulamamıştım.

Elimden öyle bir şiddetle silkinip kurtuldu ki gören de böyle bir işe ilk kez kalkıştığımı sanırdı.

And içer gibi:

— Ömrümde girdiğim en kutsal yükümlük bu! dedi. Her karşımdaki erkek de bana karşı aynı yükümlüğe girdi.

Kuşkum kalmamıştı! Yanakları birden kızardı, kendisine karşı her türlü yükümlükten kaçınmış olan adama duyduğu hınç kanını beynine sıçratmış olmalıydı. Meramını daha iyi anlattı:

— Dün annesinin yanında, kolkola caddelerde yürüdük.

Kadınım gitgide benden uzaklaşıyordu, apaçık ortadaydı bu. Ben de elinden lezzetli bir et parçası alınan bir köpeğinkini andıran sıçrayışlarla deli gibi ardından seğirttim. Olanca gücümle eline sarıldım yine:

— İyi, peki, diye önerdim, gel böyle elele tutuşalım, bütün kenti dolaşalım. Bu alışılmadık biçimde, herkes bizi daha iyi görsün diye Corsia Stadion'u geçelim, Chiozza kemerlerini de geçelim, Corso caddesinden Sant'Andrea' ya kadar inelim, bir başka yoldan odamıza dönelim de bütün kent bizi iyice görsün.

İşte ilk kez Augusta'dan vazgeçiyordum! Üstelik bir yükten kurtulmuşum gibi geliyordu, çünkü Carla'yı elimden almak isteyen oydu.

Carla elimden yine kurtuldu, kuru bir sesle:

— Aşağı yukarı dün geçtiğimiz yol bu! dedi.

Yerimden sıçradım:

— O biliyor mu peki? Her şeyi biliyor mu? Dün benim olduğunu da biliyor mu?

— Biliyor, dedi gururla, her şeyi biliyor, her şeyi.

Kendimi bitmiş duyuyordum, öfkemin içinde, dilediği lokmaya ulaşamayınca, onu elinden alanın paçasını dişleyen köpeğe dönmüştüm:

— Nişanlın olacak adamda da ne mide varmış ama, dedim. Bugün beni içine sindiriyor ya, yarın ne yapsan eyvallah der artık.

Lâfımın nereye vardığını anlıyordum denemez. Acımdan bağırdığımı biliyordum, o kadar. Carla ise, uysal ceylân gözlerinden hiç beklemediğim aşağılayıcı bir bakışla baktı:

— Bunu bana söylüyorsun ha? Cesaretin varsa git de ona söyle, olmaz mı?

Bana sırtını döndü, hızlı adımlarla parkın çıkışına yöneldi. Ağzımdan kaçırdıklarıma pişman olmuştum bile, ama artık Carla'ya şöyle biraz kabalık etmemin yasaklandığını görmekten doğan büyük şaşkınlığın gölgesi düşmüştü bu pişmanlığa. Hayretten yerime çivilenmiş kalmıştım. Mavili beyazlı kız kapıya varmıştı ki ardından koşmaya karar verdim. Ne diyeceğimi bilmiyordum, ama böyle ayrılamazdık.

Onu, evinin kapısında durdurdum, yalnız, içtenlikle o andaki büyük acımı ortaya döktüm:

— Onca sevgiden sonra biz böyle mi ayrılacaktık? Hiç yanıt vermeden ilerledi, merdivenlerden peşi sıra tırmanmaya koyuldum. Sonra o düşmanca bakışını dikti yüzüme:

— Nişanlımı görmek istiyorsanız gelin benimle. Duymuyor musunuz? Piyanoyu çalan o.

Liszt'in uyarladığı Schubert'in «*Elveda*»sının kesik notalarını ancak o zaman duydum.

Gerçi çocukluğumdan bu yana ne kılıç ne sopa kullanmamışımdır, ama korkak değilimdir. Beni o zamana değin duygulandıran büyük istek yokoluvermişti birden. Erkeğin yalnız dövüşkenliği kalmıştı içimde. Hakkım olmayan bir şeyi buyurganlıkla istemiştim. Şimdi yanılgımı hafifletmek için vuruşmam gerekiyordu, yoksa nişanlısının cezamı vereceğini söyleyerek beni korkutmaya çalışan o kadının anısına dayanamayacaktım.

— Öyle olsun! dedim. Madem izin veriyorsun, seninle geleceğim.

Yüreğim çarpıyordu, korkudan değil, gerektiğince davranamam diye ürktüğümden.

Onun yanında basamakları çıkıyordum hâlâ. Ama kız birden durdu, duvara yaslandı, tek söz etmeden ağlamaya koyuldu. Yukarda, parası benim cebimden çıkmış o piyanoda «*Elveda*»nın notaları yankılanıyordu. Carla'nın ağlayışıyla birlikte o ses yüreğimi parçalıyordu.

— Ne istersen yapacağım! Çekip gideyim mi istiyorsun? diye sordum.

— Evet! dedi, ağzından, çıka çıka, bu kısacık sözcük çıkmıştı.

— Elveda! dedim. Madem sen öyle istiyorsun, sonsuza dek elveda!

Ben de Schubert'in «*Elveda*»sını ıslıkla çalarak ağır ağır indim merdivenleri. Bilmem bir kuruntuya mı kapılmıştım, ama arkadan «Zeno!» diye bağırmış gibi geldi.

O anda beni sevmek için kullandığı o garip Dario adı ile de çağırsa durmazdım. Başımı alıp gitmek için büyük bir istek vardı içimde, bir kez olsun temiz dönüyordum Augusta'ya. Dişisine yakması tekmeyle engellenen köpek de tertemiz kaçar gider, o an için.

O Parka giderkenki ruh halime ertesi gün yine düştüm ve «Tam bir alçak gibi davrandım» diye düşündüm, sevdiği zamanlardaki adımla olmasa

da, Carla çağırmıştı beni ve ben yanıtlamamışım! Acılı günlerimin ilki oldu bu, ardından başka birçok zehir gibi umutsuzluk günleri izleyecekti. Neden öyle uzaklaştığımı anlayamadığımdan, kendimi o adamdan ya da rezalet çıkarmaktan korkmuş olmakla suçluyordum. Her ödünü vermeye hazırdım, tıpta Carla'ya kentte o uzun geziyi önerdiğimde yaptığım gibi. Elverişli bir ânı kaçırmıştım ve çok iyi biliyordum ki, kimi kadınların bir tek elverişli anı vardır. Bana, o bir tek an da yeterdi.

Hemen Carla'ya bir mektup yazmaya karar verdim. Ona yeniden yanaşmak için bir şeyler yapmadan bir güncük bile geçiremezdim. Tüm sağduyumu o birkaç sözcüğe sığdırabilmek için birkaç kez yeni baştan yazdım o mektubu. Tekrar tekrar yazışımın bir nedeni de, yazarken çok iyi avunmamdı; dilediğim gibi içimi döküyordum. Kendisine öfkeli davrandığım için özür diliyor, dünyalara sığmayan aşkımın yatışmak için zaman istediği ileri sürüyordum. «Her geçen gün bir huzur kırıntısı daha getiriyor» diye ekliyordum, bu cümleyi bir daha, bir daha yazdım, hep dişlerimi gıcırdatarak. Ayrıca kendisine söylediklerimi bir türlü bağışlayamadığımı anlatarak özür dilemek gereğini duyduğumu belirtiyordum. Ne yazık ki ben ona Lali'nin sunduğu, kendisinin de pek lâyık olduğu şeyi sunamıyordum.

Mektubun etkisi büyük olur diye düşünüyordum. Madem Lali her şeyi biliyormuş, Carla mektubu ona gösterirdi, Lali de benim kıratımda bir dost edinmekte çıkar bulabilirdi. Hatta pek sevimli üçüz bir yaşantı tutturabileceğimizi bile düşledim, çünkü Carla'ya öylesine tutkundum ki, yalnızca kur yapmama bile izin verseler yazgıma daha kolaylıkla dayanabilecektim.

Üçüncü günü ondan kısa bir pusula aldım. Ne Zeno ne de Dario olarak sesleniyordu bana. Yalnızca şunlar yazılıydı: «Teşekkürler! Her türlü sevgiye lâyık olan sayın eşinizle sizin de mutlu olmanızı dilerim». Sayın eşim dediği Ada idi elbette.

Elverişli an sürmemişti demek, zaten saçlarından yakalayıp durdurmazsanız kadınların elverişli ânı hiçbir zaman sürmez. İsteğim birikti, birikti, çılgınca bir öfkeye dönüştü Augusta'ya karşı değil! İçim öylesine Carla ile dopdoluydu ki, Augusta'nın yanındayken kalıplaşmış, salak gülücükler saçıyordum, kadıncağız da onları gerçek sanıyordu.

Ama bir şeyler yapmalıydım. Tanrının her günü böyle bekleyip acı çekemezdim ya! Carla'ya bir daha yazmayı istemiyordum. Zaten kadınlar

yazılı kâğıda pek önem vermezler. Daha iyi bir yol bulmak gerekirdi.

Belli bir karara varmadan koşa koşa Parka gittim. Sonra çok daha yavaş adımlarla Carla'nın evine vardım, sahanlığa gelince mutfak kapısını tıklattım. Lali ile karşılaşmaktan elden geldiğince kaçınıyordum, ama yüzyüze gelmek hoşuma gitmezdi diyemem. Gereksinimini duyduğum bunalım böylece patlak vermiş olurdu.

İhtiyar kadın, her zamanki gibi ocak başındaydı, iki büyük ateş birden yanıyordu. Beni görünce pek şaştı, ama öyle iyi yürekli ve saftı ki yüzü gülüverdi.

— İyi ki geldiniz! dedi. Galiba bizi her gün görmeye alıştınız da hiç uğramamak elinizden gelmiyor.

Kadını söyletmek güç olmadı. Carla ile Vittorio birbirlerine deliler gibi tutkunmuşlar, onu anlattı. O gün, delikanlı annesi ile onlara yemeğe geliyormuş. Gülerek ekledi: —Bu gidişle her gün verdiği bütün o şan derslerine de yanında götürecek galiba onu. Birbirlerinden birkaç saniye bile ayrılamıyorlar.

Anaç anaç gülümsüyordu o mutluluğa. Birkaç haftaya kadar evleneceklerini anlattı.

Ağzımda berbat bir tad vardı, neredeyse kalkıp kapıya doğru yürüyecektim. Sonra belki de kocakarının gevezeliği aklıma bir şeyler getirir ya da bir umut kapısı açar diye ayak sürüdüm. Carla'nın karşısında yaptığım son yanlışlık önüme çıkabilecek tüm olanakları incelemeden alaş telâş çekip gitmek olmuştu.

Bir an, aklıma parlak bir düşünce geldi sandım. İhtiyar kadına gerçekten ölene dek kızının hizmetçiliğini yapmaya kararlı mı diye sordum. Carla'nın ona pek tatlı davranmadığını bildiğimi söyledim.

Ocağın yanında didinip duruyordu, ama bir yandan da bana kulak kabartıyordu. Hiç haketmediğim kadar saf çıktı. Carla'nın incir çekirdeğini doldurmayacak şeyler yüzünden sabırsızlık ettiğinden yakındı. Özür dilemeye çalışıyordu:

— Gün geçtikçe yaşlanıyorum, hiçbir şeyleri aklımda tutamaz oldum. Suç benim değil ki!

Ama şimdi işler düzelir diye umuyormuş. Carla şimdi mutluymuş ya, hırçınlıkları da hafiflermiş artık. Hem sonra Vittorio işin başından beri ona büyük saygı göstermişmiş. Sonunda, içi meyvalı hamuru bir takım kalıplara koyarken ekledi:

— Kızımın yanında kalmak benim görevim. Başka türlüsü olamaz.

Yüreğim kaygı içinde, onu kandırmaya çabaladım. Onca tutsaklıktan pekâlâ kurtulabileceğini söyledim. Ben necilik oluyordum? O zamana değin Carla'ya verdiğim aylığı ona aktarırdım, olur biterdi. Artık birisine bakmaya alışmıştım nasıl olsa! Kızının bir parçasıymış gibi gelen ihtiyarın benimle kalmasını istiyordum.

Yaşlı kadın bana minnettarlığını bildirdi. Yüreğimin iyiliğine hayranmış, ama kızını bırakmasını önerdiğimi duyunca gülmeye başladı. Akıldan bile geçmeyecek bir şeymiş bu.

Bu sözler alnıma taş gibi çarpıp başımı eğdirdi! İçinde Carla'nın olmadığı, hatta ona ileten bir yolun bile gözükmediği o uçsuz bucaksız yalnızlığa dönüyordum yine. Hiç değilse artık yolumun çizildiğini düşünerek kendimi oyalamak için son bir çaba daha harcadım. Çekip gitmeden, ihtiyara belki bir süre sonra düşüncesini değiştirebileceğini söyledim. O zaman lütfen beni anımsasındı.

O evden ayrılırken, yüreğim öfkeyle, hınçla doluydu, tam bir hayır işine girişmişken nankörlükle karşılaşmışım gibi. İhtiyar kadın öyle yüzüme kahkahalarla gülmekle beni aşağılamıştı doğrusu. Kulaklarımda hâlâ çınlayan o gülüşü benimle alay etmek içindi sanki, hem de yalnız son önerimle değil.

O durumda kalkıp Augusta'nın yanına gitmek istemedim. Başıma gelecekleri biliyordum. Gitsem er geç hırpalayacağım, o da beti benzi kül gibi olarak alacaktı öcünü, bana pek dokunuyordu o solgunluk. Aklımı başıma toparlayabilmek için ritmik adımlarla sokakları arşınlamayı yeğledim. Toparlayabildim de! Alınyazımdan yakınmaktan vazgeçtim, sanki keskin bir ışık, baktığım parke taşlarının üzerine beni olduğum gibi yansıtmışçasına apaçık gördüm kendimi. Carla değildi istediğim, beni kucaklayışıydı, hatta o son kucaklayışını yeğlerdim. Gülünç şey! Gülünç görüntümü acılaştırmak, yani biraz ciddiyet verebilmek için dudaklarımı dişledim. Kendi hakkımda her şeyi biliyordum, illetimin ne olduğunun farkındaydım, böylesine acı çekmem bağışlanır şey değildi, çünkü hastalığımdan kurtulmam için eşsiz bir fırsat sunulmuştu önüme. Carla, o nice kez istediğim Carla, yoktu artık.

Böylesine berrak bir bilinçle, az sonra, kentin dış mahallelerinden birinde, yüzü gözü boyalar içinde bir kadın bana gel dediğinde hiç düşünmeden yanına koştum.

Yemeğe geç kaldım, ama Augusta'ya o denli tatlı davrandım ki, hemen yüzü güldü. Ancak kızımı öpemedim, hatta birkaç saat yemek bile yiyemedim. Pisliklere batmışım gibi geliyordu! Başka zamanlar suçumu ve pişmanlığımı gizlemek ya da hafifletmek için yaptığım gibi hastalık numarası yapmadım. Geleceğe yönelik bir kararla avunabilecek durumda değildim, ilk kez hiçbir karar vermedim. Beni karanlık bugünden pırıl pırıl yarına çeken her zamanki tempoma dönmek için uzun saatler gerekti.

Augusta bende bir yenilik olduğunu farketti. Güldü:

— İnsan senin yanında hiç sıkılmıyor doğrusu. Her gün bir başka adam oluyorsun.

Evet! O kenar mahalle kadını, başka hiçbir kadına benzemiyordu ve içime sinmişti.

Öğleden sonrayı ve akşamı da Augusta ile birlikte geçirdim. İşi başından aşkındı, ben ise hiçbir şey yapmadan yanında duruyordum. Böylece hiçbir şey yapmadan bir akıntıya, berrak bir su akıntısına kapılmış gider gibiydim: evceğizimin dürüst yaşantısına.

Beni sürükleyen, ama temizlemeyen o akıntıya bırakıyordum kendimi. Temizlemek şöyle dursun, pisliğimi ortaya çıkarıyordu.

Onu izleyen uzun gecede yine bir karara vardım elbet. İlk kararım çelik gibi sağlamdı. Bir silâh edinecektim, kentin o taraflarına doğru ilerlemeye kalkınca kendimi oracıkta öldürecektim. İyi geldi o karar, yatıştırdı beni.

Yatağımda hiç inlemedim, hatta uyurmuş gibi düzenle solumaya çalıştım. Böyle böyle eski bir düşünceme geri döndüm, her şeyi karıma anlatayım da arınayım dedim, tıpkı onu Carla ile aldatmak üzereyken olduğum gibi. Ama artık çok güç bir itiraftı bu, suçun ağırlığından ötürü değil, karmakarışık bir durumdan doğduğu için. Karım gibi bir yargıcın karşısında hafifletici nedenleri de bulup buluşturmak gerekirdi, onlar da ancak Carla ile olan ilişkimin nasıl akla gelmeyecek bir şiddetle sona erdiğini anlatabilsem geçerli olurdu. Ama bu durumda, artık tarihe karışmış olan öteki ihanetimi de açıklamak zorunda kalırdım. Gerçi bundan daha temizdi ama (kimbilir) belki de Augusta'ya daha ağır gelirdi.

Kendimi çözümleye çözümleye gittikçe daha akla yatkın kararlara vardım. Hemen, elimden kaçırdığıma benzer bir başka ilişki kurarak, böyle bir olayın yinelenmesini engellemek aklıma geldi, demek böyle bir ilişkiye gereksinimim vardı. Ama yeni kadın da korkutuyordu beni. Bana ve küçük

aileme binbir tuzak kurulurdu bu durumda. Dünyada bir Carla daha olamazdı ki! Ardından ağladım, gözyaşlarım içime zehir gibi döküldü. O tatlı, iyi yürekli kız benim sevdiğim kadını sevmeyi bile denemişti, başaramadıysa tek nedeni benim onun önüne bir başka kadını, üstelik hiç sevmediğim kadını çıkarmamdı!

VII
BİR ORTAKLIĞIN ÖYKÜSÜ

Yeni açtığı ticarethanede beni yanında isteyen Guido oldu. Ben keşke beni de alsa diye içim içimi yiyordu ama bu isteğimi kendisine hiç çıtlatmadığımıza eminim. O aylaklığımın içinde bir arkadaşın yanında öyle bir çalışma önerisinin çekici gelmesinde şaşılacak yan yok. Ama işin başka yanları da vardı. Ben iyi bir tüccar olacağımdan pek umutlu değildim, Olivi'den öğrenerek ilerlemektense Guido'ya öğreterek ilerlemek daha kolay geliyordu. Yeryüzünde nice insan vardır, yalnız kendi kendisine kulak vererek öğrenir, ya da, diyelim ki, başkalarına kulak kabartmakla bir şey öğrenemez.

O ortaklığı istememin başka nedenleri de vardı. Guido'ya yararlı olmayı istiyordum! Bir kere seviyordum onu, güçlü ve güvenli gözükmek istemesine karşın, korunması gereken bir biçare gibi geliyordu bana, ben de onu korumaya dünden hazırdım. Sonra yalnız Augusta'nın gözünde değil, kendi vicdanımın karşısında da Guido'ya ne kadar çok bağlanırsam, Ada'ya mutlak ilgisizliğimin o kadar iyi ortaya çıkacağını sanıyordum.

Kısacası Guido'nun buyruğuna girmek için ondan bir tek söz bekliyordum, o söz, daha önce gelmediyse, bu yalnızca Guido benim ticarete pek yatkın olmadığımı sandığındandı, öyle ya, kendi şirketimin sunduğu olanakları bir yana itmiştim.

Günün birinde dedi ki:

— Ben gerçi Yüksek Ticaret Okulunu bitirdim, ama bir ticarethanenin sağlıklı işlemesi için gereken tüm ayrıntıları yerli yerince düzenleyebilmek sorunu beni birazcık kaygılandırıyor. Tüccarın bir şey bilmesi gerekmez, bilanço isterse uzmanına başvurur, yasalarla başı dertteyse avukatı çağırır, hesaplarını muhasebeciye tutturur. Ama daha işe yeni girerken, kendi muhasebesini elin adamına teslim etmek de tatsız şey doğrusu!

Beni yanında tutmak düşüncesine bu ilk değinişiydi. Aslında benim muhasebecilik deneyimim de birkaç ay Olivi'nin defterlerini tutmuş olmaktan öteye geçmiyordu, ancak Guido'nun yakın çevresindeki tek muhasebeci olduğuma emindim.

Ortak çalışmamız olasılığından, açık açık ilk kez bürosunun eşyalarını seçmeye gittiğimizde konuştuk. Müdüriyet için hiç duraksamadan iki yazı masası ısmarladı. Kızarak sordum:

— Neden iki?

— İkincisi senin için, diye yanıtladı.

Yüreğim öyle bir minnetle doldu ki handiyse boynuna sarılacaktım.

Dükkândan çıktığımızda, Guido, biraz mahcup, henüz ticarethanesinde bana lâyık bir yer sunacak durumda olmadığını söyledi. Kendi odasında, o yeri benim için açık bırakacakmış, yalnızca canım çektiğinde gidip kendisi ile arkadaşlık edeyim diye. Beni hiçbir şeye zorlamak istemiyor, kendisi de serbest kalıyormuş. Eğer ticarette başarılı olursa ticarethanenin yönetiminde bana da yer vermek niyetindeymiş.

Ticaretten söz ederken Guido'nun o yakışıklı esmer yüzü pek ciddileşiyordu. Girişmeye niyetlendiği tüm işleri şimdiden tasarlamışa benziyordu. Başımın üzerinden, uzaklara dikmişti gözlerini, ben de dönüp onun gördüğü şeylere baktım, şu talihini döndürecek işlere. Ne kayınpederimin pek başarılı olduğu aşamalardan geçmek, ne Olivi'nin karınca kararınca izlediği güvenli yoldan gitmek niyetinde değildi. Ona bakılırsa hepsi eski kafalı tüccarlarmış. Bambaşka bir yola sapmak gerekiyormuş, benimle ortaklık etmekten sevinirmiş çünkü ihtiyarların beni tümüyle mahvetmediklerini düşünüyormuş.

Bütün bunlar bana doğru gibi geldi. Böylece ticaretteki ilk başaran bana armağan gibi sunuluyordu, bir kez daha sevincimden kızardım. Ardından, bana sunduğu saygıya duyduğum minnetten ötürü tam iki yıl; yanında, onun için, kimi zaman az, kimi zaman çok çalıştım, müdüriyetteki o yerin onurundan başka bir karşılık da görmedim. O zamana değin aynı uğraşa adadığım en uzun zamandı bu kuşkusuz Bununla övünmeyişimin tek nedeni ne benim, ne de Guido'nun açısından herhangi bir meyva vermeyişidir, herkes bilir ki, ticarette önemli olan sonuçlardır.

Üç ay kadar, yani şirketi kurmaya gereken süre içinde, büyük çaplı bir ticaret işine atılmış olduğuma inanarak yaşadım. Yalnız mektuplaşma ve muhasebe gibi ayrıntıları düzenleme görevinin değil, işleri demetlemenin de bana düşeceğini öğrendim. Yine de, Guido her zaman üzerinde büyük ölçüde söz sahibiydi, o kadar ki, istese beni mahvedebilirdi, bereket talihim yaver gitti de bunu yapmadı. Bir tek işareti üzerine hemen yanına koşuyordum. Yaşamımın büyük bölümünde bunu düşünecek zamanı bulduktan sonra şimdi bunları yazarken bile şaşıyorum bu işe.

Bu iki yılı uzun uzun anlatışımın nedeni, kendisine olan bağlılığımın da hastalığın, açık seçik bir belirtisi gibi gözükmesidir. Büyük ticareti

öğrenmek için ona takılmamın, ardından küçük ticareti öğretmek için yapışıp kalmanın ne nedeni vardı ki? Guido'ya gösterdiğim büyük dostluk Ada'ya olan ilgisizliğimin kanıtıdır diye, o duruma sığınmamın hangi nedeni vardı? Kimdi benden bütün bunları isteyen? Birbirimize karşılıklı ilgisizliğimizi kanıtlamaya, hiç durmadan dünyaya getirdiğimiz tüm o yumurcakların varlığı yetmiyor muydu ki? Guido'dan hoşlanmıyorum, diyemezdim, ama bana kalsa, seçeceğim bir arkadaş değildi kuşkusuz. Kusurlarını her zaman o denli açık seçik görmüşümdür ki, onu düşünmek çoğu kez öfkelendirirdi beni, kimi kez de bir zayıf yanını yakalar, duygulanırdım. Nice kez özgürlüğümden onun uğruna vazgeçtim, yalnızca bir yardımım olsun diye beni, en nefret edilecek durumlara sürüklemesine izin verdim! Tam bir hastalık ya da büyük bir iyi yüreklilik belirtisi bu, zaten ikisi de birbirlerine sıkı sıkıya bağlı niteliklerdir.

Gerçi, her gün görüşen iyi niyet sahibi insanlar arasında, çoğu kez olduğu gibi, zamanla, aramızda büyük bir sevgi gelişti, ama bu durum değişmedi. Benim ki büyük bir sevgiydi üstelik! Guido yokolup gittiğinde yokluğunun acısı içime çöktü, tüm yaşantım bomboş kalmış gibi geldi, çünkü zamanımın büyük bir bölümünü o ve işleri dolduruyordu.

Hemen, daha ilk işimizi çevirirken, mobilyalarımızı satın alırken bir yerde yanıldığımızı anımsayınca güleceğim geliyor. Eşyaları sırtlanmıştık, ama büroyu nereye kuracağımızı henüz kararlaştırmamıştık. Büroyu seçmede Guido ile aramızda çıkan anlaşmazlık işi uzattı. Kayınpederimde ve Olivi'de, her zaman görmüştüm, depoyu, gözetim altında tutabilmek için, büronun hemen yanıbaşında bulundururlardı. Guido midesi bulanır gibi suratını ekşitiyordu:

— Kurutulmuş balık ya da kösele kokan şu Trieste büroları yok mu ya!

Gözetimi uzaktan da yapabileceğini söylüyordu ama, bu arada ne yapması gerektiğini de pek kestiremiyordu. Günün birinde mobilyacı gelip eşyalarını almasını söyledi, yoksa sokağa atacakmış, Guido da hemen bir büro tutmaya koştu, son gördüğü büroyu kiraladı: yakınında deposu yoktu, ama tam kentin merkezindeydi. İşte bu yüzden bir daha da depomuz olmadı.

Büro iki geniş aydınlık oda ile bir penceresiz odacıktan oluşuyordu. Bu elverişsiz aralığın kapısına büyük harflerle *Muhasebe*, öbür iki kapıdan birine *Vezne* yazıldı; ötekine de İngiliz havalı bir *Özel* etiketi yapıştırıldı.

Guido da, ticareti İngiltere'de öğrenmiş, bazı işe yarar kavramları benimsemişti. *Vezneye* gerektiği gibi görkemli bir demir kasa ve geleneksel parmaklık yerleştirildi. Bizim *Özel* odamızın duvarları ise kadifemsi bir kahverengi kâğıtla kaplandı, bir çift yazıhane, bir divan, birkaç rahat koltuk konularak, çok lüks dayalı döşeli bir yere dönüştürüldü.

Sıra ticaret defterlerini ve öteki gereçleri almaya gelmişti. Buradaki liderliğim hiç tartışmasız benimsendi: ben ısmarlıyordum, ne istemişsem geliyordu. Aslında, her dediğimi anında yerine getirmeseler daha çok sevinecektim, ama, bir büroda gerekli olan her şeyi bildirmek görevimdi. Guido ile aramdaki büyük ayrılığı o zaman anladım. Bildiğim şeylerden ben konuşmak için yararlanıyordum, o bir şeyler yapmak için. Benim bildiğim kadarını öğrendiğinde daha fazlasını beklemeksizin satın alıyordu. Kimi kez ticarette hiçbir şey yapmamayı kararlaştırdığı da oldu gerçi, yani ne alıyor, ne satıyordu, ama bu da yine çok şey bildiğini sanan birinin kararma benziyordu. Ben hiçbir şey yapmasam da daha kuşkulu olurdum,

O gereçleri satın alırken çok dikkatli davrandım. Mühürlerin ve muhasebe defterlerinin ne büyüklükte olmaları gerektiğini öğrenmek için hemen Olivi'ye koştum. Sonra Olivi'nin oğlu defterleri açmama yardım etti, bir kez daha çift yönlü muhasebeyi öğretti, aslında güç şeyler değil elbette ama, insan kolayca unutabilir de. Sıra bilanço çıkarmaya gelince onunda nasıl yapılacağını gösterecekti.

Büroda ne yapacağımızı henüz bilmiyorduk (şimdi; bunu, o zamanlar Guido'nun da bilmediğini biliyorum) ve örgütlenmemizin her aşamasını tartışıyorduk. Hiç unutmuyorum, gerekir de bir memur daha alırsak nerede oturturuz diye. Guido *Vezne*'ye kaç kişi sığarsa sokuşturabileceğimizi söylüyordu. Ama o sıralar tek memurumuz olan küçük Luciano, kasanın bulunduğu yerde kasadardan başka kimsenin duramayacağı kanısındaydı. Ayak işlerimiz için tuttuğumuz çocuktan ders almak da ağır geliyordu! Birden kafamda bir şimşek çaktı:

— Aslında, galiba İngiltere'de her şeyi çekle ödüyorlarmış.

Trieste'de biri konuşurken kulağıma çalınmıştı.

— Aferin sana! dedi Guido. Şimdi benim de aklıma getirdin. Nasıl oldu da unutmuşum!

Oturup Luciano'ya uzun uzun anlattı, artık elde o kadar para tutulmuyor diye. Piyasada üzerlerinde değerleri yazılı çekler dolaşıyorlardı artık. Çok parlak bir zafer kazanmıştık, Luciano'nin dili kısılıverdi.

O çocuk Guido’nun öğretiminin büyük yararını gördü. Ayak işlerimizi görsün diye tuttuğumuz oğlan, bugün Trieste’de pek saygı gören bir tüccardır. Beni hâlâ gülümseyerek hafiflettiği bir eziklikle selâmlar. Guido, her zaman günün bir bölümünü ilkin Luciano’ya, ardından bana, son olarak da memuremize bir şeyler öğretmekle geçiriyordu. Uzun bir süre kendi parasını tehlikeye atmamak için başkalarının hesabına ticaret yapmak niyetindeydi. O tür ticaretin özünü bana açıklamaya koyuldu, baktı ki biraz çabuk kavrıyorum, Luciano’yu eğitmeye başladı, o da daha sakalı bitmemiş yüzünde koskoca gözleri ışıl ışıl parlayarak kulak kesilip dinliyordu. Guido’nun zamanını boşa harcadığı söylenemez, çünkü aramızda o tür ticarette başarılı olan tek kişi Luciano çıktı. Bir de, zafer hep bilimindir, derler!

Bu arada Buenos Aires’den *peso*’lar, geldi. Başımıza esaslı bir dert açılmıştı doğrusu! İlkin kolay bir şey sanmıştım, oysa Trieste piyasasının o egzotik paraya alışkanlığı yoktu. Yine genç Olivi’den yardım istedik, o anaparamızı nasıl toparlayacağımızı öğretti bize. Derken bizi selâmete çıkardığına inanarak başbaşa bıraktı, Guido birkaç gün cepleri kuronlarla tıklım tıklım dolu gezdi, sonunda bir bankanın yolunu tuttuk, bizi o zahmetli yükten kurtardılar, elimize bir hesap defteri sıkıştırdılar, nasıl kullanılacağını da çok geçmeden öğrendik.

Guido, Olivi’ye şirketinin kurulmasında büyük yardımı dokunduğunu söylemek gereğini duydu:

— Söz veriyorum, dostumun şirketi ile asla rekabete girmeyeceğim!

Oysa delikanlının ticaret üstüne çok başka düşünceleri vardı:

— Keşke bizim malların piyasasında daha çok şirket bulunsa, dedi. Daha iyi olurdu!

Guido’nun ağzı açık kaldı, her zaman olduğu gibi fazlasıyla anladı, o kurama dört elle sarıldı ve her isteyene de aktardı.

Guido, Yüksek Okul bitirmişti ama alım satım konusundaki bilgileri pek yerine oturmuş değildi. Anapara hesabını açışıma, sonra masrafları deftere geçirişime şaşkınlıkla bakakaldı. Sonra başıma öyle bir muhasebe uzmanı kesildi ki, bir iş önerdiklerinde her şeyden önce muhasebe açısından inceler oldu. Muhasebe bilgisinin insanın dünya görüşünü tümüyle değiştirdiğini düşünüyordu her nedense. İki kişi dövüştüğünde ya da seviştiğinde bile çevrelerinde hep borçlular, alacaklılar doğuyormuş gibi görüyordu.

Ticarette ilkin fazlasıyla ihtiyatlı davrandığı söylenebilir. Bir yığın işi geri çevirdi, altı ay boyunca kafasında daha iyi tasardan bulunan birinin sakin tavrıyla, hep, hayır dedi:

— İstemez! diyordu, ömründe yüzünü görmediği bir mal bile söz konusu olduğunda bu kısacık sözcük belli bir hesabın sonucuymuş gibi çınlıyordu. Ama bütün o düşünceler işin, sonra kâr edilecek olursa kârın ya da zararın muhasebeye nasıl yansıyacağını hesaplamak üstüneydi. Son öğrendiği şey buydu ya, kafasındaki tüm düşüncelerden baskın çıkmıştı.

Zavallı dostumdan böyle olumsuz söz ettiğime çok üzgünüm, ama kendi kendimi de daha iyi tanıyabilmek istiyorsam gerçeği söylemeliyim. Küçük büromuzu sağlıklı çalışmamızı engelleyen hayallerle doldurmak için ne kadar kafa yorduğunu düşünüyorum da... Örneğin bir gün sipariş üzerine iş görmek için, posta ile bin kadar el ilânı göndermeyi tasarlamıştık. Guido şu düşünceyi ileri sürdü:

— Bu el ilânlarını göndermeden önce içlerinden hangilerinin etkileyecekleri kişilere gideceğini bilseydik kaç paralık pul yanımıza kalırdı acaba?

Böyle söylemesinin zararı yoktu da, kendi düşüncesi biraz fazlaca hoşuna gitti, zarflanmış ilânları havaya fırlatıp, adresleri alta gelecek biçimde düşenleri göndermeyi kararlaştırdı. Buna benzer bir şeyi bir zamanlar ben de yapmıştım ama, yine de işi o noktaya kadar vardırmamışım gibi geliyordu. Tabii, ben de, onun bir yana attığı el ilânlarını toplayıp postalamadım, hem o ayrım işleminde ciddi bir esin bulunmadığına inanamıyordum, hem de parası onun cebinden çıkan pulları ziyan etmemek görevimdi.

Talihim, beni Guido'nun mahva sürüklemesinden korudu, sonra onun işlerinde etkin bir yer tutmamı da önledi. Bunu yüksek sesle söylüyorum, çünkü Trieste'de işlerin böyle gitmediğini düşünenler de var: Guido ile geçirdiğim süre boyunca o kuru yemiş öyküsündekine benzer bir esine kulak verip de işe karıştığım olmadı. Arkadaşımı hiçbir işe sürüklemedim, hiçbir işe girmesini engellemedim. Ben onu uyarmakla yetiniyordum. Zaman zaman etkin ya da ihtiyatlı davranmaya özendirdiğim oluyordu. Ama onun parasını kumar masasına sürmeye asla cesaret edemezdim.

Onun yanında elim kolum bağlı oturdum. Onu doğru yola iletmeye çabalamadım değil, ama belki fazla hareketsiz kaldığımdan olacak,

başaramadım. Öte yandan iki kişi birlik oldu mu, içlerinden hangisinin Don Kişot, hangisinin Sanço Panza olacağını kararlaştırmak onlara düşmez.

Komisyonla ticaret tam bir fiyasko ile sonuçlandı, ama bize hiçbir zarar vermedi. Bize mal gönderen tek kişi bir Viyanalı kırtasiyeci oldu, o kırtasiye gereçlerinin bir bölümünü Luciano sattı, yavaş yavaş bize ne kadar komisyon düştüğünü öğrendi, hemen tümünü Guido'dan kendisine devrettirdi. Guido, hayır demedi, çünkü küçük şeylerdi bunlar, hem böyle ilk işten kârlı çıkarsak talihimiz açılabilirdi. Ve bu ilk işten bize, kala kala, depo olarak kullandığımız küçük odada parasını ödeyip alıkoymak zorunda kaldığımız bir alay kırtasiye gereci kaldı. Bizimkinden çok daha işlek bir ticarethanenin birkaç yıllık gereksinimini karşılamaya yeterdi bunlar.

Kentin merkezindeki o aydınlık büro iki ay kadar bizim için hoş bir buluşma yeri oldu. Pek çalıştığımız yoktu (sanırım topu topu iki iş yaptık, o da boş ambalajlar üstüne, aynı gün hem mal, hem müşteri geldiğinden ufak bir kâr da sağladık), uslu uslu, bol bol gevezelik ediyorduk, o Luciano garibi de kulak kabartıyordu zaten iş konuşulduğunda kendi yaşıtlarının kadınlardan söz açıldığında yaptıkları gibi yerinde duramaz oluyordu.

O zamanlar masum insanların yanında, masum eğlencelerle avunmam kolay oluyordu, çünkü Carla'yı yitirmemiştim daha. O günleri baştan sona severek anımsıyorum. Akşam eve dönünce Augusta'ya anlatacak birçok şeyim oluyordu, büroya ilişkin olan her şeyi, hem de bir şeyler ekleyip çarpıtmaksızın anlatabiliyordum.

Augusta'yı bir düşüncedir alıyordu:

— İyi de, para kazanmaya ne zaman başlayacaksınız peki? diye bağırdığında hiç mi hiç kaygılanmıyordum.

Para mı? Aklımızdan bile geçmiyordu. Biz ilkin şöyle bir durup bakmak, malları, ülkeyi, sonra efendim Trieste'nin geri kesimini enine uzununa incelemek gerektiğini biliyorduk. Bir ticarethane öyle bugünden yarına mantar gibi bitivermezdi ki! Açıklamalarımı duyunca Augusta da yatışıyordu.

Derken büromuzun kapılarını çok patırtıcı bir konuğa açtık: bir an yerinde duramayan, her şeye sataşan birkaç aylık bir av köpeğine. Yapacak ya da düşünecek bir şeyim olmadığında, köpeklerin yorumlamayı becerdiğimiz, bu hayvanları onca sevimli yapan o dört-beş davranışı, büronun her yanına zıp zıp zıplayışı benim de hoşumuza gitmiyor değildi. Gelgelelim o şamatacı, o pasaklı haliyle yeri bizim yanımız değilmiş gibi

geliyordu! Köpeğin büromuzdaki varlığı benim gözümde Guido’nun bir ticarethane yönetecek düzeyde olmadığının ilk kanıtı oldu. Tam bir ciddiyetsizlikti bu. Köpeğin işlerimize pek yararı dokunmayacağını anlatmaya çabaladım, ama sudan bir yanıtla ağzımı kapadı. Baktım yeni meslektaşımızın eğitimi de bana düşüyor, Guido’nun bulunmadığı bir gün keyfimden dört köşe olarak esaslı birkaç tekme indirdim. Köpecik cıyakladı, ilkin yanlışla çarptım sanarak geri döndü, ama bir tekme daha yiyince ilk tekmenin anlamını kavradı, bir köşeye sindi kaldı, Guido gelinceye değin barışmadık. Hiçbir suçu olmayan bir hayvancağıza böyle şiddet gösterdiğime sonradan pişman oldum, ama iş işten geçmişti. Köpeği sevip okşadım, gelgelelim bana bir daha güvenmedi ve Guido’nun yanında bana beslediği hıncı açığa vurdu.

— Garip şey! dedi Guido. Bereket seni tanıyorum, yoksa sana güvenmezdim. Köpekler genellikle antipatilerinde hiç yanılmazlar.

Guido’nun kuşkularını dağıtmak için handiyse köpeğin antipatisini ne yoldan kazandığımı anlatacaktım.

Çok geçmeden aslında üstüme vazife olmayan bir konuda Guido ile ufak bir çatışmam oldu. O muhasebe tutkusu ile aile harcamalarını da genel harcamaların arasına katmayı aklına koydu. Olivi’ye danıştıktan sonra karşı çıktım ve ihtiyar Cada’nın çıkarını korudum. Guido’nun, Ada’nın yaptıkları tüm harcamalar, ikizlerin doğumunda girilen masraflar o hesaba eklenemezdi. Şirkete değil, doğrudan doğruya Guido’nun kendisine düşen harcamalardı onlar. Buna karşılık Guido’ya Buenos Aires’e yazıp kendisine bir aylık bağlanmasını istemesini öğütledim. Babası öneriye karşı çıktı, Guido’nun zaten kazancın yüzde yetmişbeşini alacağını, kendisine artan çeyreğin kalacağını belirtti. Bana kalsa yerinde bir yanıt derdim, oysa Guido babasına uzun mektuplar yazmaya başladı, sorunu bir üst düzeyde tartışmak için, diyordu. Beunos Aires çok uzaklardaydı, bu yüzden mektuplaşmanın ömrü de ticarethanemizinki kadar sürdü. Ama ben kendi açımdan haklı çıktım! Genel harcamalar hesabı tertemiz kaldı. Guido’nun özel harcamaları ile kirlenmedi, anapara da ticarethanenin batması ile olduğu gibi battı, hepsi birden, hiçbir şey kurtaramadık.

Büromuza eklenen beşinci kişi (Argo’yu da hesaba katarsak) Carmen oldu. İşe alınışına tanık oldum. Carla’ya gittikten sonra büroya gelmiştim, kendimi çok sakin duyuyordum, Talleyrand prensinin «sabahın sekizinde» duyduğu türden bir rahatlıktı bu. Baktım karanlık koridorda bir genç bayan,

Luciano, bana onun Guido ile özel olarak görüşmek istediğini söyledi. Benim yapacak bir işim vardı, orada, dışarda beklemesini rica ettim. Odamıza az sonra Guido girdi, genç bayanı görmemiş olduğu kesindi, Luciano geldi, kızın getirdiği tanıtma kartını uzattı. Guido okudu, sonra:

— İstemez! diye kestirip attı, bir yandan da ceketini çıkarıyordu, hava sıcaktı. Ama hemen ardından bir duraladı:

— Gelsin de bir konuşalım, yoksa gönderene ayıp olacak.

Kızı içeriye aldı, ben de ancak Guido'nun bir sıçrayışta atılıp ceketini giydiğini, gözleri parlayarak ona yöneldiğini görünce dönüp baktım.

Yalan söylemiş olmak istemem, Carmen kadar güzel kızları daha önce gördüğüme eminim, ama öylesine saldırgan, yani kendini ilk bakışta duyuran bir güzellik görmemiştim. Genellikle kadınlar kendilerini ilkin kendi zevkleri için yaratırlar, ama o bu ilk keze gereksinim duymamıştı. Kıza bakarken gülümsedim, hatta güldüm de. Mallarının nefasetini haykırarak dolaşan bir satıcıya benziyordu bence. Bir iş bulmak için başvuruyordu, benimse içimden geçen pazarlığa karışıp şöyle sormaktı:

— Ne tür bir iş? Yatakta çalışır mısınız?

Yüzünün boyalı olmadığını farkettim, ama renkleri öylesine belirgindi, beyazlığı öylesine maviye çalıyor, kırmızılığı olgun meyvalarınkine öylesine benziyordu ki, doğa yapaylığı kusursuz biçimde taklit etmiş denebilirdi. Kocaman, kahverengi gözlerinde o kadar çok ışık kırılıyordu ki, her kıpırdanışları büyük bir önem alıyordu.

Guido kıza yer göstermişti, o da uslu uslu şemsiyeciğinin ucunu ya da daha büyük bir olasılıkla rugan potinini seyrediyordu. Guido kendisine bir şey söyleyince birden kaldırdı gözlerini, öyle ışıltılar saçarak adama çevirdi ki, zavallı müdürüm perişan oldu. Kız rastgele bir şeyler giymişti, ama bunun pek yararı olmuyordu, çünkü bedeninde hiçbir şey rastgele kalmıyordu. Yalnız potinleri lüks cinstendi, Velasquez'in modellerinin ayakları altına yerleştirdiği bembeyaz kâğıdı andırıyordu biraz. Velasquez olsa, Carmen'i çevresinden ayırmak için öyle bir rugan siyahının üzerine yerleştirirdi.

O rahatlığımın içinde kulak kabarttım. Guido, kıza steno biliyor mu, diye sordu. Kız bilmediğini açıkladı, ama dikte altında yazmaya pek alışkınmış. Ne garip! O incecik, upuzun, o uyumlu bedenden boğuk bir ses çıkıyordu. Şaşkınlığımı gizleyemedim:

— Galiba biraz nezlesiniz, dedim.

— Yoo! diye yanıtladı. Neden sordunuz? O kadar garibine gitmişti ki beni sarıp sarmalayan bakışı daha da yoğunlaştı. Öylesine uyarsız bir sesi olduğundan habersizdi, kulacıklarının da göründükleri gibi kusursuz olmadıkları sonucuna vardım bu yüzden.

Guido, ona İngilizce, Fransızca ya da Almanca biliyor mu, diye sordu. Seçmeyi kıza bırakmıştı, bizim de henüz hangi dile gereksinim duyacağımızı bildiğimiz yoktu. Carmen, biraz Almanca bildiğini söyledi, ama birazcıkmış.

Guido mantık yürütmeden hiçbir karara varmazdı:

— Biz Almanca aramıyoruz, çünkü ben çok iyi Almanca bilirim.

Küçük hanım son sözünü bekliyordu, bana kalırsa son söz çoktan söylenmişti. Guido'nun kararını çabuklaştırmak için yeni işinde biraz da pratik yapma olanağı aradığını, bu yüzden ufak bir ücretle de çalışmaya hazır olduğunu anlattı.

Kadın güzelliğinin bir erkekte yaptığı ilk etkilerden biri cimriliğini yok etmektir. Guido, bu kadar önemsiz şeylerin üzerinde durmadığını anlatmak ister gibi omuz silkti, kızın minnetle karşıladığı bir ücret saptadı ve büyük bir ciddiyetle stenografi öğrenmesini öğütledi. Bu öğüdü yalnızca bana saygı göstermiş olmak için vermişti, çünkü bana daha önce alacağı ilk sekreterin kusursuz bir steno olacağını söyleyerek kendi elini ayağını bağlamıştı.

Yemedim içmedim, o akşam karıma yeni büro arkadaşımızı anlattım. Pek, ama pek bozuldu. Ben söylemeden hemen Guido'nun o kızı kendine metres tutmak için işe aldığını düşündü. Ben, yok canım dedim, Guido, gerçi kıza birazcık kapılmış gibi davranmıştı, ama o yıldırım aşkından önemli bir tehlike doğmadan kendini sıyırabilirdi pekâlâ. Zaten bütünüyle iyi bir kızcağıza benziyordu.

Birkaç gün geçti, —bilmem rastlantı mıydı— Ada, bizi ziyarete büroya geldi. Guido henüz gelmemişti, bir an yanımda duralayıp saat kaçta geleceğini sordu. Sonra kararsız adımlarla şimdilik yalnız Carmen ile Luciano'nun bulundukları bitişik odaya geçti. Carmen, daktiloda alıştırma yapıyordu, tüm dikkatini tek tek harflere vermişti. Güzel gözlerini kaldırıp gözlerini üzerine dikmiş olan Ada'ya baktı. Birbirlerinden ne kadar ayrıydı bu iki kadın! Biraz benzerlikleri yok değildi, Ama Carmen, Ada'nın abartılmışıydı denebilir. Düşündüm ki, bir tanesi daha süslü giysiler içinde olmasına karşın, bir eş ya da anne olmak için yaratılmıştı, ötekine ise, o an

giysilerin makine ile kirletmemek için basit bir önlük giymiş olmasına karşın metreslik etmek düşüyordu. Bilmem bu dünyada neden Ada'nın o güzelim gözlerinde Carmen'inkilerin ışıltısının olmadığını, neden o gözlerin eşyalara, insanlara bakmak için yaratılmış bir organ olduğunu, onları şaşırtmak için yaratılmamış olduğunu açıklayabilecek kadar bilgili insanlar var mıdır? Carmen, o tepeden aşağı bakışı rahatlıkla kaldırdı; biraz garip bir bakıştı zaten, o gözlerde birazcık imrenme de mi vardı ne, yoksa bana mı öyle geldi, kimbilir.

Bu, Ada'yı eski güzelliğiyle, beni geri çevirdiği zamanki güzelliğiyle son görüşüm oldu. Sonra o korkunç hamileliği başladı, ikizleri dünyaya getirebilmek için bıçak altına yattı. Hemen ardından tüm güzelliğini alıp götüren o hastalığa tutuldu. O ziyareti çok iyi anımsayışım bundandır. Ama bir nedeni de o anda tüm sempatimin yumuşak, uysal güzelliği öteki kadının çarpıcı güzelliği karşısında bozguna uğrayan Ada'ya yönelmesidir. Kuşkusuz Carmen'e abayı yakmış değildim, onun hakkında tek bildiğim, gözlerinin insanı serseme çevirdiği, renklerinin çok çekici, sesinin boğuk olduğu ve bir de oraya nasıl alındığıydı —ama bunda kızın bir suçu yoktu —. O anda Ada'yı gerçekten sevdiğimi duydum, bir zamanlar ateşiyle yandığımız, elde edemediğimiz, şimdi de hiç mi hiç umursamadığımız bir kadını sevmek hayli garip oluyor. Böylelikle, eğer zamanında isteklerimize boyun eğmiş olsaydı ne durumda olacaktıysak, bütünüyle yine aynı durumda sayılırız. Başka bir deyişle, yaşamımızın nedeni olan kimi şeylerin aslında nasıl da önemsiz olduklarını bir kez daha gözlemlemek şaşırtıyor insanı.

Ada'nın acısına bir son vermek istedim, öteki odaya geçerek ona yol açtım. Hemen ardından içeriye giren Guido karısını görür görmez kıpkırmızı kesildi. Ada gelişini pek yerinde gösteren bir neden ileri sürdü, ama hemen sonra, yanımızdan ayrılırken sordu:

— Büroya yeni bir memure almışsınız, ha?

— Ya, öyle! dedi Guido, şaşkınlığını gizlemek için sözünü kesip kendisini arayan biri oldu mu diye sormaktan başka yol bulamadı. Ben hayır deyince de sanki pek önemli ziyaret bekliyormuş gibi yüzünü ekşitti, oysa çok iyi biliyordum ki kimseyi beklediğimiz yoktu. Guido, ancak neden sonra umursamaz bir tavır takınarak Ada'ya döndü:

— Steno bilen bir memur gerekiyordu da! dedi.

«Memure» demeyip kendisine gerekli olan kimsenin cinsiyetini de yanlış belirttiğini duyunca pek eğlendim doğrusu.

Carmen'in varlığı büromuzu canlandırdı. Gözlerinden, incecik endamından, yüzünün renklerinden fışkıran canlılığı demiyorum, düpedüz işten söz ediyorum. Kızın varlığı, Guido'yu çalışmaya sürükledi. Her şeyden önce bana. İlkin bana, sonra bütün ötekilere yeni memurenin mutlaka gerekli olduğunu kanıtlamak istedi, Tanrı'nın her günü kendisinin de katıldığı çeşit çeşit işler uydurdu. Sonra uzun bir süre, çalışması genç kıza daha yakından kur yapması için bir özür oldu. O güne değin görülmedik bir çalışmaya girişti. Yazdırdığı mektubun nasıl daktilo edileceğini öğretmesi, çok, pek çok sözcüğün yazılışını düzeltmesi gerekiyordu. Bunu hep büyük bir tatlılıkla yaptı. Kız bunun karşılığında ne verse, fazla sayılmazdı artık.

Aşk uğruna yarattığı işlerin pek azından bir yarar sağlayabildik. Bir kez uzun uzadıya bir malın alım satımıyla uğraştık, sonunda yasaklanmış olduğu ortaya çıktı. Günün birinde yüzü acıdan allak bullak olmuş bir adamla karşı karşıya bulduk kendimizi: nasırlarının üstünde yürüyormuş da haberimiz bile yokmuş! Adamcağız o malla bizim ne işimiz olduğunu soruyordu, yurtdışındaki güçlü rakip firmaların hesabına çalışıyoruz sanmıştı. Başlangıçta ne yapacağını bilmez haldeydi, en kötü olasılıkları düşünerek gelmişti. Safdilliğimizin derecesini kavrayınca suratımıza güldü, hiçbir yere varamayacağımızı kesinlikle belirtti. Sonunda haklı çıktı, ama biz o yargıya boyun eğinceye kadar hayli zaman geçti. Carmen de deste deste mektup yazdı. Bir de ne görelim, malın çevresi dikenli tellerle sarılmış, erişmenin yolu yok. Ben o işten Augusta'ya tek söz etmedim, ama konuyu o açtı, çünkü Guido stenomuzun ne kadar çok çalıştığını kanıtlamak için Ada'ya anlatmıştı. Ama bu gerçekleştirilemeyen iş Guido'nun gözünde büyük önem aldı. Başka lâf etmez oldu. Dünyanın başka hiçbir kentinden böyle bir şey olamayacağına emindi. Ticaret ortamımız bir felâketmiş, biraz bir şeyler yapmak isteyen girişimci bir tüccar, ortaya çıktı mı, boğulup kalıyormuş. Onun da başına gelen buymuş işte.

O dönemde elimizden gelip geçen başı sonu belirsiz yığınla iş içinde bir tanesi elimizi yaktı. O işi başımıza açan biz olmadık: kendi gelip üzerimize saldırdı. Daha doğrusu başımıza açan Tacich adında bir Dalmaçyalı oldu, babası Arjantin'de Guido'nun babasının yanında çalışmıştı. İlkin bize bazı ticari bilgiler almaya gelmişti, biz de verdik.

Tacich çok yakışıklı bir delikanlıydı, fazlasıyla yakışıklı. Uzun boyluydu, güçlü kuvvetliydi, teni zeytine çalan yüzünde gözlerinin koyu mavisi, uzun kaşları, altın pırıltılı kestane rengi, kısa, gür bıyıkları çok hoş bir uyum içindeydiler. Renkleri birbirine öylesine güzel uymuştu ki, Carmen'in eşi olmak için yaratılmış erkek olduğunu düşündüm hemen. Bunu kendisi de düşünmüş olacak ki büroya dadandı, her gün gelmeye başladı. Her gün saatler saati gevezelik ediyor, ama hiç sıkılmıyorduk. İki erkek kadının gönlünü çelmek için savaşıyorlardı ve aşk mevsimindeki tüm hayvanlar gibi en iyi yanlarını sergiliyorlardı. Guido'nun eli biraz mahkûmdu, çünkü Dalmaçyalı evine de girip çıkıyordu ve Ada ile tanışıyordu, ama hiçbir şey Carmen'in gözünden Guido'yu düşüremezdi; o gözleri pek iyi tanıdığım için hemen anladım, ama Tacich çok geç öğrendi ve kızı daha sık görebilmek için, özür olsun diye, birkaç vagon dolusu sabunu imalâtçısından alacağı yerde, yüzde bilmem kaç fazlasını ödeyerek bizden satın aldı. Sonra yine aşk yüzünden, bizi, felâketimizi hazırlayan o işe soktu.

Babası belli mevsimlerde bakır sülfat fiyatlarının sürekli yükseldiğini, belli mevsimlerde de düştüğünü gözlemlemişti. Bu yüzden en uygun zamanında İngiltere'den şöyle bir altmış ton kadar bakır sülfat satın alıp stoklamayı kararlaştırmıştı. Biz o işi uzun uzadıya koyup kaldırdık, hatta bir İngiliz şirketi ile ilişki kurarak ön hazırlıkları da yaptık. Sonra, babası oğluna telgraf çekip tam zamanı olduğunu bildirdi, işin kaça malolması gerektiğini de ayrıca belirtti. Tacich de iyice abayı yakmıştı ya, dosdoğru bize koştu, işi elimize teslim etti, Carmen'in güzel, kocaman, okşayıcı bir bakışı ile ödüllendirildi. Zavallı Dalmaçyalı o bakışı alıp minnetle cebine indirdi, aslında bunun Guido için bir sevgi gösterisi olduğunun farkında değildi.

Guido'nun, o işe, nasıl elini kolunu sallayarak giriştiğini hiç unutmuyorum, gerçekten de pek kolay gözüküyordu, çünkü malı İngiltere'den alıp doğrudan doğruya limanımıza kadar getirme olanağımız vardı, limandan hiç çıkarmadan da alıcımıza teslim edecektik. Ortağım kazanmak istediği meblâğı tam olarak saptadı, benim de yardımımla İngiliz dostumuza satın almada belli bir fiyat sınırı koydu. Sözlük yardımı ile İngilizce mektubu da yazdık. Postaladıktan sonra Guido ellerini ovuşturdu, o ufacık kısa süreli zahmet karşılığında kasasına kaç kuron akacağını hesaplamaya koyuldu. Talihi yaver gitsin diye bana da ufak bir pay vadetti,

biraz muzipçe, gözleri ile katkıda bulundu diye Carmen’e de pay verecekti. İkimiz de olmaz dedik, hiç değilse, peki demiş gibi yapalım, diye rica etti. Yoksa gözümüz değer diye korkuyormuş, içi rahat etsin diye, hemen, peki dedim. Benden, olsa olsa iyi dilekler kaynaklanırdı Guido’ya, ama onun kuşkulanabileceğini anlıyordum. Buralarda birbirimizden nefret etmedikçe pek sevişiriz, ama yalnız çıkarımız olan işlere inşallah deriz.

İşi her yönü ile koyup kaldırdık, hiç unutmuyorum, Guido edeceği kârla ailesini ve büroyu, yani kimi zaman söylediği gibi çifte ailesini, ya da evde sıkıntıdan patladığı zamanlar söylediği gibi çifte bürosunu kaç ay geçindirebileceğini bile hesapladı. Belki de bunun için başarısızlıkla sonuçlandı. Londra’dan kısa bir telgraf geldi: *kayda geçirildi* diye, ardından sülfatın o günkü fiyatı belirtiliyordu, ama alıcımızın verdiğinden çok yüksekti. Elveda kârlı iş! Tacich’e haber verdik, o da çok geçmeden Trieste’den ayrıldı.

Sonra ben, bir ay kadar büroya uğramadım, o yüzden de o sıralar gelen, zararsız görünüşlü, ama Guido için ağır sonuçlara gebe bir mektup elime geçmedi. Mektupta İngiliz firması telgrafını onaylıyor ve satın alma emrimizi iptal etmedikçe geçerli sayacağını belirtiyordu. Guido iptal etmeyi hiç düşünmedi, ben de büroya döndüğümde bambaşka şeylerle uğraştım. Birkaç ay geçti, bir akşam Guido elinde anlamadığı bir telgrafla evime geldi, büromuza yerleşir yerleşmez özenle kaydettirmiş olduğum telgraf adresimize gönderilmişti, ama arkadaşım yine de bir yanlışlık var sanıyordu. Telgrafta yalnızca üç sözcük vardı: *60 tons settled*,[11] hemen anladım, anlaması güç değildi zaten, el attığımız tek büyük iş bakır sülfat işiydi. Söyledim de: o haberden anlaşıldığına göre siparişimizin yerine getirilmesi için vermiş olduğumuz fiyat gerçekleşmişti, bu yüzden artık altmış ton bakır sülfatın mutlu sahipleriydik. Guido itiraz etti:

— Siparişimizin bu kadar gecikmeli olarak karşılanmasını kabul edeceğimi nasıl düşünebilirler?

Hemen büromuzda ilk telgrafı onaylayan bir mektup bulunması gerektiğini düşündüm, Guido ise böyle bir mektup aldığını hiç anımsamıyordu. Rahatı kaçmıştı, hemen büroya gidip mektup var mı, diye bakmayı önerdi, benim canıma minnetti, çünkü bir aydır büroya uğramadığımdan habersiz olan Augusta’nın önünde o tartışma hiç hoşuma gitmiyordu.

Büroya koştuk. Guido o ilk büyük işi üstlenmek durumunda kalmaktan o kadar ürküyordu ki başından atmak için Londra'ya kadar koşabilirdi. Büroyu açtık, sonra karanlıkta el yordamıyla odamızın yolunu bulduk, gaz lambasına erişip yaktık. Mektup oracıktaydı, tam düşündüğüm gibi; iptal edilmediği için geçerli sayılan siparişimizin karşılanmış olduğu bildiriliyordu.

Guido mektuba bakakaldı, alnı kırış kırış olmuştu, sıkıntısından mı, yoksa o birkaç sözcükle varlığı bildirilen şeyi bakışıyla yoketmek çabasından mı, bilmem.

— Düşün bir kez, diye gözlemledi, böylesi bir zarara girmemek için bir çift sözcük yazmak yeterdi!

Kuşkusuz bana bir sitem değildi bu, çünkü ben büroda yoktum, gerçi nerede olması gerektiğini bildiğimden mektubu elimle koymuş gibi bulmuştum, ama o zamana değin hiç gözüme ilişmemişti. Ama kendimi korumak için kararlı bir tavırla sitemini geri çevirdim:

— Ben yokken bütün mektupları dikkatle okuman gerekirdi!

Guido'nun alnı gevşedi. Omuz silkerek mırıldandı:

— Bu iş, yine de bir servet getirebilir.

Bu sözler üzerine ayrıldık, evime döndüm.

Gelgelelim Tacich haklı çıktı: belli mevsimlerde bakır sülfatın fiyatı düştükçe düşüyor, her gün biraz daha iniyordu, biz de siparişi vermiş, malı da o fiyata derhal başkalarına devredemez durumdayken tüm olguyu baştan sona izleme fırsatını bulduk. Kaybımız arttı. İlk günü Guido benden akıl sordu. Daha sonra göğüs germek zorunda kaldığına kıyasla az sayılacak bir zararla satma olanağı vardı. Ben öğüt vermek istemedim, ama Tacich'in kanısını anımsatmayı da unutmadım, fiyat düşüşünün daha beş aydan fazla sürmesi bekleniyordu. Guido güldü:

— Şimdi bir eksiğimiz işlerimizin yönetimini bir taşralıya bırakmak!

Hiç unutmuyorum, yanlışını düzeltmeye de çalıştım, o taşralı dediği adamın yıllar yılı, küçük bir Dalmaçya kentinde yaşamını bakır sülfat seyretmekle geçirdiğini söyledim. Guido'nun o işten ettiği zarardan ötürü bana hiç pişmanlık payı düşmüyor. Beni dinleseydi, o zarara hiç girmezdi.

Sonra bakır sülfat işini bir simsarla görüştük, ufak tefek, şişko, kurnaz bir adamdı, o malı aldık diye epeyi payladı bizi, ama Tacich'in düşüncesini de paylaşmıyordu! Ona kalırsa bakır sülfatın kendine göre bir piyasası vardı ama, maden fiyatının dalgalanmasından da bir yerde etkilenirdi. O

konuşmadan sonra Guido’ya bir güven geldi. Simsar her fiyat dalgalanmasında kendisine bir haber versin diye rica etti; yalnız zararsız değil, biraz da kârla satmak istiyordu, bekleyecekti. Adam kibarca güldü, biraz sonra lâf arasında bir şey söyledi, ben de çok doğru bulup bir yana not ettim:

— Ne garip, bu dünyada az kayba razı olan az kişi vardır; yalnız büyük kayıplara uğrayınca insan hemen toptan baş eğer.

Guido bu lâfın üzerinde durmadı. Ama nasıl olup da öyle bir malı aldığımızı simsara anlatmadı diye ben ona da hayran kaldım. Kendisine de söyledim, böbürlendi. Dedi ki, nasıl aldığımızı anlatırsa, bizim de, malımızın da değerini adamın gözünde küçültür diye korkmuş.

Sonra uzun bir süre sülfattan söz etmedik, tâ ki günün birinde Londra’dan ödemeyi yapmamızı ve sevkiyat için gerekli emri vermemizi bildiren bir mektup gelinceye kadar. Altmış ton malı çekmek ve depolamak? Guido’nun beyni dönmeye başladı. Malı birkaç ay tutmanın kaça patlayacağını hesapladık. Akıl durdurucu bir sayı çıktı! Ben ağzımı açmadım, ama er geç satmayı üstlenecek olduğundan, malın Trieste’ye vardığını görmeye hevesli olan simsar Guido’ya, kendisine akıl durdurucu gibi gelen o tutarın malın değeri üzerinden «yüzde» olarak hesaplandığında pek önemli olmadığını belirtti.

Guido gülmeye koyuldu, bu düşünce pek garip gelmişti:

— Öyle ya, elimdeki bakır sülfat bir kental değil, ne yazık ki altmış ton!

Sonunda simsarın yaptığı hesaba eyvallah diyecekti, o da haklıydı kuşkusuz, fiyat birazcık bile yükselecek olsa yapılan harcamaları fazlasıyla karşılardı; ama gelgelelim, o anda içine bir şey doğdu. Guido böyle kendi kafasından çıkma bir ticari düşünce ile karşılaşınca büyülenmiş gibi olur, zihninde başka düşüncelere yer kalmazdı. Düşüncesi şuydu: mal kendisine İngiltere’den Trieste’ye kadar naklini ödeyecek kimseler tarafından satılmıştı. Şimdi kendisi malı onlara iade edecek olursa, nakil harcamalarını ödeyemeyeceklerinden, Trieste’de vereceklerinden daha iyi bir fiyata satmış olacaktı. Aslında pek doğru değildi, ama dediği olsun diye hiçbirimiz kalkıp tartışmadık. İşi tasfiye ettikten sonra Guido’nun yüzünde biraz buruk, tam bir karamsar düşünüre uygun bir gülümseme belirdi:

— Artık bunun sözünü etmeyelim. Pek pahalı bir ders oldu, şimdi bundan yararlanmanın yolunu aramalı.

Ama sözünü ettik. İşleri geri çevirirken bir daha o eski güvenini bulamadı, yıl sonunda ne kadar zararda olduğumuzu gösterdiğimde şöyle söylendi:

— O lânet olası bakır sülfat canıma okudu! Hep o kaybımı karşılama gereğini duyuyordum!

Bürodan uzaklaşmamın nedeni Carla'nın beni bırakmasıydı. Artık Carmen ile Guido'nun sevişmelerini seyretmeye dayanamıyordum. Benim yanımda birbirlerine göz süzüyor, gülücükler yolluyorlardı. Akşam büroyu kaparken kimselere söz etmeden verdiğim bir karara uydum, kafa tutarak çekip gittim. Guido, böyle ayrılmamın nedenini sorsun diye bekliyordum, o zaman haddini bildirecektim. Parktaki gezintilerimi ruhu bile duymamıştı ya, ben onu insafsızca yargılayabilirdim nasıl olsa.

Benimkisi bir tür kıskançlıktı, Carmen, Guido'nun Carla'sıymış gibi geliyordu, daha uysal ve yüzü yerde bir Carla. Birinci kadında olduğu gibi ikinci kadında da benden şanslı çıkmıştı. Ama kimbilir, belki de bu talihini benim kıskandığım ve kendimden aşağı saydığım niteliklerine borçluydu —zaten bundan ötürü ona çatabiliyordum ya—, kemandaki güvenine koşut bir rahatlığı vardı yaşantısında. Ben artık Carla'yı Augusta'ya feda etmiş olduğumu adım gibi biliyordum. Carla'nın bana armağan ettiği o iki yıl belleğimde canlandıkça —şimdi ne çeşit bir kız olduğunu anlamıştım ya— nasıl olup da bana o kadar uzun süre dayanabildiğine şaşıyordum. Augusta'nın aşkına ben onu her gün aşağılamamış mıydım? Guido ise, kesinlikle biliyorum ki Ada'yı aklına bile getirmeden Carmen'in sefasını sürmeyi becermiştir. O dünyayı umursamayan yüreğine iki kadın fazla gelmemiştir. Kendimi onunla karşılaştırınca neredeyse suçsuzmuşum gibi geliyordu. Ben Augusta'yı sevmeden almıştım, yine de yüreğim yanmadan aldatamamıştım. Belki o da Ada'yı sevmeden almıştı ama, —her ne kadar Ada şimdi umurumda bile değilse de— bende uyandırdığı tutkuyu anımsıyorum da, bana öyle geliyordu ki, şimdi kendi yerimdeyken olduğumdan daha nazik davranırdım gibi geliyordu.

Guido gelip beni aramadı. Ben yine kendi ayağımla geri döndüm, sıkıntıdan ölüyordum. Guido anlaşmamıza uygun davrandı, öyle ya, işinde herhangi bir düzenli çalışma yapmakla yükümlü değildim, evde ya da bir başka yerde karşılaştığımızda yüreğimde her zaman minnet uyandıran o büyük dostluğunu gösteriyor, benim için satın aldığı o masadaki yeri boş bıraktığımı anımsamaz görünüyordu. İçimizden yalnız biri sıkılganlık

duyuyordu, o da bendim. Döndüğümde sanki bürodan bir güncük ayrılmışım gibi karşıladı beni, arkadaşlığıma yeniden kavuştuğundan ötürü ne kadar sevindiğini olanca sıcaklığıyla belirtti, işime yeniden sarılacağımı işitince:

— Demek defterlerine kimseye el sürdürmediğime iyi etmişim! diye bağırdı.

Gerçekten de muhasebe defterini de, kayıt defterini bıraktığım yerde buldum.

— Şimdi siz geliniz ya, dedi Luciano, inşallah yine toparlanırız. Bay Guido, bir-iki işe gireyim dedi, kötü gitti, cesaretini kaybetti sanırım. Aman sakın sizinle böyle konuştuğumu kendisine söylemeyin de, onu biraz yüreklendirmeye bakın, ne olur!

Gerçekten de büroda pek az iş görüldüğünü farkettim, bakır sülfatın zararı bizi ayıltana kadar havalarda uçtuk desem yeri. Bundan benim çıkardığım sonuç şu oldu: Guido artık Carmen’i el altında koşuşturmak gereğini pek duymuyordu, yani, kur faslı geride kalmıştı. Carmen’in artık onun metresi olduğuna karar verdim.

Carmen’in karşılaması beni şaşırttı, çünkü hemen tümüyle aklımdan çıkmış olan bir şeyi anımsatmak gereğini duydu. Galiba kendi kadınıma ulaşamayınca gördüğüm her kadının ardından koştuğum o günlerde, bürodan ayrılmadan önce, Carmen’e de saldırmıştım: şimdi beni gördüğüne sevinmişmiş, çünkü Guido’yu sevdiğimi, öğütlerimin ona yararlı olacağını sanıyormuş, —izin verirsem— benimle temiz, kardeşçe bir dostluk kurmak istermiş. Geniş bir hareketle bana sağ elini uzatırken işte buna benzer bir şeyler söyledi. Her zaman pek tatlı görünen o güzeller güzeli yüzünde, bana sunduğu ilişkinin yalnız kardeşçe olduğunu vurgulamak için sert bir anlam belirdi.

O zaman anımsadım, kıpkırmızı kesildim. Belki daha önce aklıma gelseydi büroya hiç dönmezdim. Pek ufak bir olaydı, üstelik o kadar çok benzeri hareketimin arasına sıkışmıştı ki, şimdi biri kalkıp da aklıma getirmese, hiç olmadı diyebilirdim. Carla’nın beni bırakmasından birkaç gün sonra, ben Carmen’i yanıma çağırarak defterleri incelemeye koyulmuştum ve yavaş yavaş, baktığımız sayfayı daha iyi görebilmek özürü ile kolumu beline dolamış, derken kızı iyice sıkıştırmıştım. Carmen, bir sıçrayışta elimden kurtulmuş, ben de işte bunun üzerine büronun kapısını çekip çıkmıştım.

Bir gülümseme ile kendimi savunabilir, onu da gülümsetebilirdim, kadınlar böyle suçlara gülüp geçmeye pek yatkındırlar!

— Bir deneme yapayım dedim, işe yaramadı, ne yapalım? da diyebilirdim. Ama size hınç besliyorum sanmayın, başka türlüsünü siz istemedikçe, dostunuz olmak isterim.

Ya da, ondan, hatta Guido'dan özür dileyerek ciddi davranabilirdim.

— Bağışlayın beni, o zamanlar ne durumda olduğumu bilmeden de hakkımda kötü düşünmeyin.

Oysa dilim tutuldu. Gırtlağım —galiba— orada katılaşıp kalan hınçla tıkandı, konuşamadım. Beni duraksamadan geri çeviren bütün bu kadınlar yaşantıma acı bir gölge düşürmeye başlamışlardı. Ömrümde hiç bu kadar berbat bir dönem geçirmemiştim. Yanıt vermek yerine dişlerimi gıcırdatmaya hazırdım, o da gizlenmesi gereken pek tatsız bir şeydi. Belki dilimin tutulmasının bir nedeni de alttan alta beslediğim bir umudun böyle kökünden yokedildiğini görmemdi. İtiraf etmeden yapamayacağım: yitirdiğim metresi, ilkin yalnızca yanımda yaşamayı, sonra da yalnızca beni bir daha görmemeyi isteyen, insanı hiçbir tehlikeye sokmayan o kızın yerine koyacak Carmen'den iyisini bulamazdım. İki kişinin paylaştığı bir metres de metreslerin en sakıncasızıdır. O zamanlar düşüncelerime pek açıklık getirememiştim, ama duyuyordum onları, şimdi de biliyorum. Carmen'in aşığı olmakla Ada'ya bir iyilik ederdim, Augusta'ya da bir zarar vermiş sayılmazdım. Guido ile birer ayrı metresimiz olmasından çok daha az ihanet görürlerdi her ikisi de.

Carmen'in istediği yanıtı birkaç gün sonra verdim, ama düşündükçe bugün bile yüzüm kızarır. Eğer o noktaya değin alçaldımsa Carla'nın beni bırakmasının yüreğimde açtığı boşluk hâlâ kapanmamışmış demek. Ömrümde hiçbir şeyden bu kadar pişmanlık duymadım. İstemeden ağzımızdan kaçan hayvanca lâflar yüreğimizde tutkumuzun bizi sürüklediği en kötü hareketlerden daha ağır pişmanlıklar uyandırır. Söz diye harekete varmayan şeyleri niteliyorum, çünkü çok iyi biliyorum ki örneğin Jago'nun sözleri tam anlamıyla gerçek birer harekettir. Ama hareketler, Jago'nun sözleri de dahil, zevk almak ya da yarar sağlamak amacıyla yapılır, o zaman da tüm organizmamız, ilerde kalkıp yargıçlık taslayacak bölümü bile katılır, bu yüzden de hayli insaflı bir yargıç sayılır. Ama dilimiz olacak aptal kendi hesabına, üstelik organizmanın onsuz kendisini yenik duyacağı ufak bir bölümü memnun etmek için harekete geçer, savaşıyormuş gibi yapar, oysa

savaş çoktan bitmiş, yitirilmiştir. Yaralamak ister, ya da okşanmak. Hep dev eğretilemeler arasında dolaşır. Ve sözler kor gibi yandıklarında, söyleyeni yakarlar.

Carmen'in büromuza sorgusuz sualsiz alınmasını sağlayan o pırıl pırıl renklerinin solduğu gözümden kaçmamıştı. Acı çekiyor da ondan olmalı, diye düşündüm: bedensel bir acısı olabileceğini düşünmediğimden, Guido'nun aşkından ötürü kendi kendini yediğini sandım. Zaten biz erkekler kendilerini başkalarına veren kadınlara acımaya dünden hazırızdır. Bundan ne çıkarımız olabileceğini de hiç bilmeyiz. Hatta söz konusu erkek —bu durumdaki gibi— dostumuz da olabilir, ama aptal değiliz ya, yeryüzünde bu tür serüvenlerin nasıl bir sona bağlandığını hepimiz biliriz elbet. Carmen'e karşı içten bir acıma duyuyordum, Augusta ya da Carla'ya hiç duymadığım türden bir acıma. Dedim ki:

— Madem dostunuz olmamı istediniz, bazı uyarılarda bulunmama izin verir misiniz?

İzin vermedi, çünkü o durumdaki her kadın gibi o da uyarının bir saldırı olduğunu sandı. Kızardı, kekeledi:

— Anlamıyorum! Niçin söylüyorsunuz bunu? Hemen ardından beni susturmak için: —Eğer öğüde gereksinim duysaydım hiç durmaz size başvururdum bay Cosini.

Ahlâk hocalığı etmeme izin verilmedi, bu da benim zararıma oldu. Ona ahlâk hocalığı edeyim derken, kuşkusuz daha içten davranabilecektim. Allah bilir, kızı yeniden kollarımın arasına almayı denerdim. İkiyüzlülük edip de ahlâk hocalığına kalkıştım diye de kendi kendimi yemezdim.

Guido haftanın birkaç günü büroya adım atmaz olmuştu, ava ve balığa merak sarmıştı. Ben ise döndükten sonra bir hafta kadar her gün işe gittim, defterlerin eksiklerini tamamlamak için didiniyordum. Çoğu zaman Carmen ve Luciano ile yalnız kalıyordum, onlar da beni müdür yerine koyuyorlardı. Carmen, Guido'nun yokluğundan ötürü pek acı çeker gözükmüyordu, onun eğlendiğini bildikçe bundan kendine mutluluk payı çıkaracak kadar tutkun olduğunu düşündüm. Guido'nun hangi günler gelmeyeceğini de önceden biliyor olmalıydı, çünkü hiçbir kaygılı bekleyiş belirtisi göstermiyordu. Oysa Augusta'dan, Ada'nın aynı yapıda olmadığını öğrenmiştim, çünkü kocasının sık sık ortadan kaybolmasından acı acı yakınıyormuş. Hoş yakındığı tek şey de bu değildi. Bütün sevilmeyen kadınlar gibi büyük kırgınlıklardan da, küçüklerinden de aynı öfkeyle

yakınıyordu. Guido, onu aldatmakla kalmıyor, evdeyken de yalnız keman çalıyormuş. Bana onca acıya malolan o keman öyle çeşitli hizmetler görüyordu ki bir tür Achilleus'un mızrağı saydırdı. Bir ara büromuza da uğradığını söylediler: «*Sevil Berberi*»nin nefis çeşitlemeleri ile Carmen'in gönlünü çelmeye yaramıştı. Büroda işi bitince de evine geri dönmüştü, sıra, Guido'yu eşi ile sohbet etme sıkıntısından kurtarmaya gelmişti.

Carmen ile aramda başka hiçbir şey geçmedi. Bir süre sonra sanki kız cinsiyet değiştirmiş gibi mutlak bir umursamazlık uyandı içimde, Ada'ya duyduğuma benzer bir şey yani. Her ikisine karşı da büyük bir acımadan başka duygum kalmadı. İşte o kadar!

Guido bir dediğimi iki etmiyordu. Sanırım kendisini yalnız bıraktığım o ayda arkadaşlığımın değerini anlamıştı. Carmen gibi bir kadıncık arasıra hoşa gidebilir, ama sabahtan akşama kadar dayanılır şey değildir. Guido beni ava ve balığa, çağırdı. Avdan nefret ederim, birlikte gitmeyi kesinlikle reddettim. Ama bir akşam öyle sıkılıyordum ki, birlikte balığa çıkmaya razı oldum. Balıkla aramızda hiçbir iletişim bağı olmadığından yüreğimizi sızlatamaz. Zaten suyu içinde sapsağlamken bile hep öyle ağzını açıp kapar ya! Görünümünü ölüm bile değiştiremez. Acısı varsa bile pullarının altına çok iyi gizlenmiştir.

Bir süre sonra Guido beni bir gece balığa çağırdı, bakalım Augusta akşam çıkıp öyle geç saatlere kadar dışarda kalmama izin verir mi, diye yanıtladım. Teknesinin Sartorio rıhtımından akşam saat dokuzda demir alacağını unutmayacağımı, Augusta izin verirse orada bulunacağımı söyledim. Bu yüzden, onun da beni o akşam bir daha görmeyeceğini, başka seferler yaptığım gibi randevu yerine gitmeyeceğimi bildiğini düşündüm.

Ne var ki o akşam minimini Antonia'nın çığlıkları beni evden dışarı uğrattı. Annesi okşadıkça ufaklık yaygarayı basıyordu. Bir an geldi, işi kendi yöntemlerimle çözümlemeyi denedim, yöntemim de avaz avaz bağıran o maymun yavrusunun kulağına yüksek sesle sayıp dökmekti. Ama elde ettiğim tek sonuç çığlıkların temposunu değiştirmek oldu, çocuk bu kez de korkudan haykırmaya başladı. Bunun üzerine, daha çok babadan görme bir yönteme başvurmayı düşünüyordum ki. Augusta Guido'nun çağrısını tam zamanında anımsadı ve gecikecek olursam gidip yatacağını vâdederek beni kapıya kadar geçirdi. Hatta çıkıp gideyim diye o saate kadar dışarda kalacak olursam sabah kahvesini tek başına içmeye bile razıydı. Çocuklar rahat vermedi mi ne yapılması gerektiği konusunda Augusta ile

anlaşamayız —zaten tek anlaşamadığımız nokta da budur—: bana sorarsanız çocuğun acısı bizimki kadar önemli değildir, büyüklerin rahatsız olmasındansa onu kendi derdi ile başbaşa bırakmak daha iyi olur; Augusta ise çocukları dünyaya getirdiğimiz gibi sıkıntılarına da katlanmamız gerektiği düşüncesinde.

Randevuya yetişmek için bol bol zamanım vardı, kentin bir başından öbürüne ağır ağır yürüdüm, kadınları seyrediyor, bir yandan da Augusta ile aramdaki her türlü anlaşmazlığı engelleyecek özel bir aygıt tasarlıyordum. Ama aygıtım için insanlık yeterince gelişmiş değildi! Ancak çok uzak bir gelecekte kullanılabilirdi, o zaman da artık benim işime yaramazdı, yalnızca Augusta ile tartışmalarımın nasıl hiçten bir nedenden kaynaklandığını kanıtlamaya yarardı: bu neden ufacık bir aygıtın eksikliğiydi! Şöyle basit bir aygıt, evin içinde kullanılacak bir tür tramvay, minimini kızımın bütün gün üzerinden inmeyeceği, raylı tekerlekli bir iskemle: bir de elektrikli düğmesi olacaktı, bastık mı iskemle üzerinde avaz avaz bağıran ufaklığı alıp evin en uzak noktasına kadar gitmeliydi, o uzaklıkta sesi hafifleyeceğinden, kulağa hoş bile gelebilirdi. Augusta ile ben de, huzurlu, sevgi dolu, başbaşa kalırdık.

Yıldızı bol, mehtapsız bir geceydi, tâ uzakların seçilebildiği, bu yüzden ferahlık, rahatlık veren gecelerden biri. Belki de babamın ölürkenki o son veda bakışının izini hâlâ taşıyan yıldızlara baktım. Çocuklarımın altlarını kirlettikleri, ciyak ciyak bağırdıkları korkunç günler de geçecekti. Sonra bana benzeyeceklerdi; ben de görevim gereği, zahmetsizce sevecektim onları. Güzel, geniş gecede iyice huzur buldum, iyi kararlar verme gereğini bile duymadım.

Sartorio rıhtımının ucunda, küçük bir ev kentin ışıklarını engelliyordu. Zifiri karanlıktı, yüksek, kopkoyu, durgun sular tembelce kabarmıştı sanki.

Birden gözümden gökyüzü de, deniz de silindi. Bir an karanlıkta parlayan bir rugan potin merakımı uyandırmıştı. Birkaç adım ötemde bir kadın duruyordu. O ufacık yerde, karanlıkta bana o kadın uzun boyluymuş, belki de zarifmiş, üstelik benimle bir odaya kapatılmış gibi geldi. En hoş serüvenler insanın en düşünmediği zamanlarda önüne çıkar zaten, o kadının birden kararlı adımlarla bana yaklaştığını görünce bir an pek hoş bir duyguya kapıldım. Carmen’in boğuk sesini duyar duymaz duygu hemen yokoldu. O balık avına benim de katıldığımı öğrendiğine sevinmiş gibi

yapmak istiyordu. Ama karanlıkta o tür bir sesle numara yapmanın olanağı yoktu.

Kabaca yanıtladım:

— Beni Guido çağırdı. Ama dilerseniz kendime yapacak başka bir şey bulur, sizi başbaşa bırakırım!

Tam tersine, o gün beni üçüncü kez gördüğüne sevindiğini söyleyerek itiraz etti. O ufacık teknede tüm büronun toplandığını anlattı, Luciano da gelecekmiş çünkü. Yani denizin dibini boylarsak işlerin yattığının resmiydi! Luciano'nun geleceğini bana toplantının ne denli masum olduğunu kanıtlamak için söylemişti. Sonra başı sonu belirsiz bir gevezeliğe başladı, önce Guido ile bu ilk balığa çıkışı olduğunu söyledi, ardından ikinci kez olduğunu açık etti. Teknenin «dibinde» oturmaktan hoşlandığını ağzından kaçırmıştı, bana da öyle yerli yerince söylemesi garip gibi gelmişti. Böylece bunu Guido ile balığa ilk çıktığında öğrendiğini itiraf etmek zorunda kaldı.

O ilk gezintinin büsbütün masum olduğunu belirtmek için de:

— O sefer, diye ekledi, mercan değil uskumru avına çıktıktı, sabahleyin.

Ne yazık ki ağzından daha çok lâf alacak zamanım olmadı, ilgilendiğim her şeyi öğrenebilirdim, ama Sacchetta'nın karanlığından Guido'nun teknesi çıkıp hızla yaklaştı. Ne yapacağımı hâlâ bilemiyordum, Carmen orada olduğuna göre, uzaklaşsam daha iyi etmez miydim? Belki de Guido ikimizi birden çağırmayı aklının kıyısından bile geçirmemişti, çünkü ben çağrısına, neredeyse hayır demiştim. Bu arada tekne yanaştı. Carmen, karanlıkta bile gençliğine yaraşır bir güvenle, Luciano'nun uzattığı eli tutmadan atladı. Bineyim mi, binmeyeyim mi, kararsızdım, Guido bağırdı:

— Sallanmasana!

Bir sıçrayışta ben de tekneye bindim. Neredeyse isteğimin dışında bir sıçrayıştı benimki: Guido'nun bağırtısının ürünüydü. Karaya özlem dolu gözlerle bakıyordum, ama bir anlık duraksayışım rıhtıma çıkma olanağını elimden aldı. Tekne pek büyük değildi, sonunda gidip baş tarafa oturdum. Gözlerim karanlığa alıştığında kıçta, karşımda Guido'nun oturduğunu, ayaklarının dibinde, yerde Carmen'in bulunduğunu gördüm. Kürek çeken Luciano bizi ayırıyordu. Ufacık kayıkta, kendimi ne güvenli, ne de rahat duyuyordum, ama çok geçmeden alıştım, yıldızlara baktım, içime yeniden ferahlık verdiler. Şurası gerçekti ki, Luciano'nun —eşlerimizin ailesinin sadık hizmetkârının— yanında, Guido, Ada'yı aldatmak tehlikesini göze

alamazdı, bu yüzden benim yanlarında bulunmamda bir kötülük yoktu. O gökyüzünün, o denizin, uçsuz bucaksız dinginliğin sefasını sürmek için içimde büyük bir istek vardı. Eğer pişman olup azap çekeceksem evimde kalıp Antonia'nın işkencesine katlansaydım daha iyi ederdim. Gecenin serin havası ciğerlerimi doldurdu, Guido ile Carmen'in yanında eğlenebileceğimi anladım, zaten ikisini de seviyordum.

Deniz fenerinin önünden geçtik, açık denize ulaştık. Birkaç mil ötede sayısız yelkenlinin ışıkları pırıldıyordu: orada balıklara çok daha başka tuzaklar kurulmuştu. Bagno Militare'den —kazıkların üzerinde kapkara yükselen heybetli bir kitle— başlayarak Sant Andrea kıyısı boyunca gidip gelmeye başladık. Balıkçıların en sevdikleri yerdi. Yanıbaşımızda sessizce başka birçok tekne bizimle aynı manevrayı yapıyordu. Guido üç olta hazırladı, karidesleri kuyruklarından iğneye taktı. Herbirimize bir olta verdi, benim baştaki oltama —kurşunu olan tek oltaydı— balığın daha çok vuracağını söyledi. Karanlıkta kuyruğundan asılmış karidesimi seçebildim, bedeninin kaskatı bir kılıfa dönüşmemiş olan üst kısmını yavaşçacık oynatıyormuş gibi geldi. Bu haliyle acıdan kıvranmaktan çok, düşüncelere dalmış gibiydi. Belki de büyük organizmalarda acı yaratan şey, çok küçüklerde azalıyor, yeni bir deneyime indirgeniyor, düşüncelere sürüklüyordur. Yemi, Guido'nun söylediği gibi suya daldırdım, on kulaç kadar derine saldım. Ardımdan Carmen ve Guido da oltalarını attılar. Guido'nun elinde şimdi kıçta bir kürek vardı, oltalar birbirine dolaşmasın diye ustaca itiyordu kayığı. Galiba Luciano henüz kayığı öyle yönetebilecek kadar beceri edinememişti. Zaten şimdi Luciano'ya başka bir görev verilmişti; oltaların su yüzüne kadar çekeceği balığı sudan çıkaracak ufak kepçeyi tutuyordu. Uzun süre ona iş düşmedi Guido'nun çenesi açılmıştı, Allah bilir, Carmen'e de aşktan değil, ukalalık merakından takılmıştı. Ona kulak vermek istemiyordu canım, suyun içinde asılı duran, balıkların iştihasına sunduğum o minimini hayvancağızı düşünmeyi yeğliyordum: başcağızını sallamakla —eğer baş sallamayı suyun içinde de sürdürüyorsa— balığı daha kolaylıkla kendine çekecekti. Ama Guido, birkaç kez bana seslendi ve balıkçılık konusundaki kuramını dinlemek zorunda kaldım. Balık yeme birkaç kez vuracaktı, biz de duyacaktık, ama olta gerilmeden çekmemeliydik. O zaman birden çekivermek için hazır beklemeliydik, böylece iğnenin balığın ağzına saplandığına emin olacaktık. Guido her zamanki gibi açıklamalarını uzattıkça uzattı. Balık yemi çekiştirdiğinde

elimizde tam ne duyacağımızı çok açık seçik anlatmak istiyordu. Açıklamaların sonu gelmiyordu, oysa ben de, Carmen de oltanın her gerilişinde insanın elinde bıraktığı neredeyse sesli diyebileceğim o etkiyi çok iyi tanıyorduk deneyimlerimizle. Birçok kez oltayı toplayıp yemi yenilemek zorunda kaldık. Düşüncelere dalmış minik hayvancağız oltaya takılmamayı başaran kurmay balıkların midesine iniyor, biz de öcünü alamıyorduk.

Kayıkta bira ile sandviç de vardı. Guido bütün bunları ardı arkası kesilmez gevezeliği ile tatlandırıyordu. Şimdi denizde yatan muazzam hazinelerden dem vuruyordu. Bunlar öyle Luciano'nun sandığı gibi balık ya da insanların denize attıkları zenginlikler değilmiş efendim. Deniz suyunda çözelek halinde altın da bulunurmuş. Birdenbire benim kimya okuduğumu anımsadı:

— O altından senin haberin vardır herhalde, dedi. Aklımda, okuduklarımdan pek bir şey kalmamıştı, ama doğruluğundan pek emin olmadığım bir gözlemde bulunmak tehlikesini göze alarak evet dedim:

— Denizdeki altın, altınların en pahalısıdır, diye belirttim. Burada çözelek halinde bulunan Napolyon altınlarından birini çıkarabilmek için beş altın harcamak gerekir.

Üzerinde gezindiğimiz zenginlikleri doğrulamam için heyecanla bana dönmüş olan Luciano düşkırıklığına uğrayarak sırtını çevirdi. O altına duyduğu ilgiyi yitirmişti bile. Guido ise sözümü onayladı, o altının maliyet fiyatının tam benim söylediğim gibi, ötekinin beş katı olduğunu sanıyormuş. Benim bile bile kafamdan uydurduğum bilgiyi onaylayarak beni onurlandırmıştı. Gözüne tehlikesiz gözüktüğüm, ayaklarının dibin eserilmiş duran kadını hiç mi hiç kıskanmadığı açıktı. Bir an şimdi daha iyi anımsadığımı, denizden bir Napolyon altını çıkarmak için üç altın harcamanın yeterli olduğunu ya da ille on altın gerektiğini söyleyip onu güç duruma sokmak geçti aklımdan.

Ama tam o anda oltam beni göreve çağırdı, güçlü bir çekişle iyice gerilmişti. Ben de oltaya asıldım ve bağırdım.

Guido bir sıçrayışta yanımdaydı, oltayı elimden aldı. Seve seve bıraktım. Misinayı yukarı çekmeye başladı, ilkin azar azar, sonra balığın direnişi azaldığından, geniş hareketlerle. Ve karanlık suda koskoca hayvanın gümüşsü gövdesi parıldadı. Artık acısının peşi sıra, direnmeden seğirtiyordu. Böylece o dilsiz yaratığın acısını da anladım, çünkü o ölüme

kavuşma telâşı haykırıyordu o acıyı. Çok geçmeden balık ayaklarımın dibinde can çekişmeye başladı. Luciano, onu kepçeyle sudan çekmiş, ağzını hoyratça yırtarak iğneyi çıkarmıştı.

Koskoca balığı yokladı:

— Üç kiloluk bir mercan!

Hayranlıkla balıkhanede o günkü fiyatını söyledi. Derken Guido o saatte suların durgunlaştığını başka balık tutmanın güç olduğunu belirtti. Balıkçıların sular yükselmez ya da alçalmazsa balıkların yem yemediklerine, bu yüzden de yakalanmayacaklarına inandıklarını anlattı. İştihasının bir hayvanın başına ne büyük dertler açtığı konusunda felsefe yürüttü. Sonra gülmeye başladı, açık ettiğinin farkına varmaksızın dedi ki:

— Bu akşam balık tutmayı beceren bir sen varsın. Avladığım hayvancağız hâlâ kayıkta çırpınıyordu ki Carmen çığlığı bastı. Guido yerinden kımıldanmadan, gülmesini güç tutarak seslendi:

— Ne o, bir mercan balığı daha mı? Carmen sersemlemişti:

— Öyle sandım! Ama kaçtı bile!

Hiç kuşkum yok, kendini tutamayıp kıza bir çimdik basmıştı. Artık o kayıkta iyice rahatsız olmaya başlamıştım. Oltamı isteğimle yöneltmiyordum, tersine, zavallı hayvancıkların takılmalarım önlemek amacıyla, ona göre kımıldatıyordum. Sonra, uykum var, dedim, Guido'dan beni Sant' Andrea'ya çıkarmasını rica ettim Bu arada Carmen'in çığlığının açığa vurduğu şeyden sıkılarak gittiğimi sanmasınlar diye küçük kızımın o akşamki halini anlattım, hasta olmadığına emin olmak istiyorum, dedim.

Guido, her zamanki gibi uysaldı, kayığı kıyıya yanaştırdı. Tuttuğum mercan balığını bana ikram etti, istemedim. Yeniden denize atalım da özgürlüğüne kavuşsun diye önerdim, ama Luciano bir itiraz çığlığı kopardı, Guido da yumuşakbaşlılıkla:

— Zavallı hayvana yaşamını ve sağlığını geri verebileceğimi bilsem yapardım, dedi ama bundan böyle artık yalnız tabakta yararı olur!

Onları gözlerimle izleyerek benden boşalan yerden yararlanmadıklarına emin oldum. Birbirlerine büzülmüş rahattılar, kıç taraftaki fazla ağırlık yüzünden kayık biraz burnu havaya kalkmış olarak gitti.

Çocuğumun ateşinin çıktığını öğrenmek bana Tanrı'nın bir cezası gibi gözüktü. Guido'nun karşısında yavrumun sağlığı üstüne aslında duymadığım bir kaygıyı ileri sürerek onu ben hasta etmiş olmayaydım?

Augusta henüz yatmamıştı, ama az önce doktor Paoli gelmiş, birdenbire bu kadar hızla ateş yükselmesinin ağır bir hastalık habercisi olamayacağını garantileyerek onu avutmuştu. Küçücük döşeğine serilmiş yatan Antonia'ya uzun uzun durup baktık, darmadağınık kara buklelerinin altında yüzünün derisi kurumuş, kıpkırmızı kesilmişti. Bağırmıyordu, ancak zaman zaman inliyordu, kısacık iniltisini tamamlayamadan kendinden geçiyordu. Aman Tanrım! Hastalığı, nasıl da yaklaştırıyordu bana yavrumu! Soluğunu rahatlatmak için ömrümün bir parçasını vermeye hazırdım. Onu sevemediğimi düşündüğüm, onun ateşler içinde yandığı bütün o zamanı, ondan uzakta, o insanların arasında geçirmemin pişmanlığını yüreğimden nasıl atacaktım?

Augusta birden yerinden sıçradı:

— Ada'ya benziyor! dedi.

Doğruydu! Bunu ilk kez o zaman farkettik. Antonia büyüdükçe o benzerlik gitgide arttı, o kadar ki, arasıra, yüzü gibi yazgısı da o zavallıcığınkine benzemese bari, diye, korkudan içim titreyerek düşünüyorum.

Çocuğun yatağını Augusta'nınkinin yanına yerleştirip yattık. Ama gözümü uyku tutmuyordu: gündüz olaylarının, gecenin acı ve pişmanlık görüntülerinde yansıması gibi bir ağırlık eziyordu yüreğimi. Kızımın hastalığından ben sorumluymuşum gibi bir ağırlık altındaydım. Başkaldırdım! Suçsuzdum, konuşabilirdim, her şeyi anlatabilirdim. Anlattım da. Augusta'ya, Carmen ile karşılaşmamı, onun kayıkta nerede oturduğunu, sonra o çığlığını anlattım, Guido'nun hayvanca bir okşaması sanıp da emin olamadığım çığlığını. Ama Augusta emin oldu. Yoksa hemen ardından Guido'nun sesindeki o neşe neyin nesiydi? O kanıyı hafifletmeye çabaladım, ama dahasını da anlatmam gerekti. Kendime ilişkin bir açıklamada bulundum, beni evden dışarı uğratan sıkıntıyı, Antonia'yı yeterince sevmediğimden duyduğum pişmanlığı açıkladım. Hemen de ferahladım, sonra derin bir uykuya daldım.

Ertesi sabah Antonia daha iyiydi: ateşi hemen tümüyle düşmüştü. Sakin, rahat yatıyordu, ama sanki o küçücük bedenine fazla ağır gelen bir çaba ile tükenmişçesine solgun, süzgündü; kısa bir çarpışmadan zaferle çıkmıştı kuşkusuz. Onu öyle görünce ben de rahatladım ve Guido'yu son derece güç bir duruma sokmuş olduğumu üzülerek farkettim, Augusta'dan kuşkularımı kimseye açmayacağına söz vermesini istedim. Bunun kuşku

değil, gerçeğin tâ kendisi olduğunu söyleyerek itiraz etti, ben, hayır, dedimse de inandıramadım. Sonra istediğim sözü verdi de yüreğim rahatlayarak büroya gittim.

Guido henüz gelmemişti, Carmen, ben gittikten sonra talihlerinin açıldığını söyledi. İki mercan balığı daha yakalamışlarmış, benimkinden daha ufakmışlar, ama yine de epeyce ağır çekiyorlarmış. İnanmak gelmedi, içimden ben gidince ben oradayken yaptıkları işi bırakmış olmadıklarına beni inandırmaya çalıştığını düşündüm. Hani sular durgunlaşmıştı? Saat kaça kadar denizde kalmışlardı?

Carmen beni inandırmak için iki mercan balığı avladıklarını Luciano'ya doğrulattı, ben de ondan sonra Luciano'nun Guido'ya yaransın diye yapmayacağı iş olmadığını düşündüm.

Yine bakır sülfat işinden önceki o büyük dinginlikte büroda hayli garip bir şey oldu, hem Guido'nun ölçüsüz kibrini ortaya koyduğu, hem de beni pek kişiliğime uyduramadığım bir ışık altında gösterdiği için bir türlü unutamıyorum.

Bir gün dördümüz de bürodaydık, her zaman olduğu gibi, içimizde işten söz eden tek kişi Luciano idi. Söylediklerinden biri Guido'nun kulağına paylama gibi geldi, Carmen'in önünde böyle bir şeyi kolay kaldıramazdı elbette. Ama kendini savunması da güçtü, çünkü Luciano'nun elinde, aylarca önce Guido'ya öğütleyip de onun istemediği bir işin yapana önemli bir kâr sağlamış olduğunun kanıtı vardı. Guido kestirip attı, ticareti küçümsüyormuş efendim, eğer talihi yaver gitmezse çok daha akıllıca uğraşlardan para kazanmanın yolunu bulurmuş. Örneğin keman çalarmış. Hepsi onunla aynı kanıdaydılar, ben de öyle, ama bir noktayı vurguladım.

— Çok çalışırsan tabii.

Bu koşulumu hiç beğenmedi, iş çalışmaya kaldıktan sonra daha nice nice şeyler yapabilirmiş, örneğin edebiyat. Bunu ötekiler de onayladılar, ama ben pek emin değildim. Büyük edebiyatçılarımızın yüzlerini iyi anımsamıyordum ve içlerinden Guido'ya benzeyen birini bulabilmek için belleğimi zorluyordum. Derken arkadaşım şöyle bağırdı:

— Güzel masallar ister misiniz? Gelin, Ezop gibi hayvan masalları uydurayım size!

Kendisi dışında herkes güldü. Guido yazı makinesini istedi, dikte altında yazar gibi, çarçabuk, daktilonun gerektirdiğinden daha geniş hareketlerle, ilk masalı döktürdü. Tam kâğıdı Luciano'ya uzatıyordu ki

vazgeçti, geri aldı, yeniden makineye taktı, ikinci bir hayvan masalı daha yazdı, ama birincisinden daha zahmetli oldu, öyle esinlenir gibi bir şeyler yapmayı unuttu, yazdığını birkaç kez düzeltmesi gerekti. Bu yüzden masallardan ilkinin kendisinin olmadığını, ikincisinin ise gerçekten o pek yaraştığı kafanın ürünü olduğunu sanıyorum. Birinci masalda kafesinin kapısının açık unutulduğunu farkeden bir kuşcağız anlatılıyordu, hayvancık ilkin uçup gitmeyi düşünüyor, sonra kendisi yokken kapıyı kaparlarsa özgürlüğünden olacağını düşünüp vazgeçiyor. İkincisi bir fili anlatıyordu, gerçekten de fillere lâyık bir şeydi. O dev hayvan, bacaklarında bir dermansızlık duyarmış, kalkıp bir insana, ünlü bir hekime muayene olmuş. Gelgelelim adamcağız, o bacakları görünce hayran kalmış, «Ömrümde gördüğüm en güçlü bacaklar!» diye haykırmış.

Luciano, o masallardan etkilenmedi, bir nedeni de onları anlamayışıydı. Kahkahalarla gülüyordu, böylesi bir marifetin alınıp satılır cinsten bir malmış gibi sunulmasını gülünç bulduğu belliydi. Kendisine minik kuşun kafesine dönme özgürlüğünden olmaktan korktuğunu, insanın da filin bacaklarına ne kadar zayıf olurlarsa olsunlar hayran kaldığını açıkladık, hoşuna gitti, bir daha güldü. Ama sonra şöyle sordu:

— İyi de, bu tür masalların iki tanesi kaç para getirir?

Guido üstten aldı:

— Her şeyden önce onları yazmanın zevki var, sonra oturup böyle birçok masal yazabilirsen çok da para kazanırsın.

Carmen ise kendinden geçmişti. O iki masalı kopya edebilmek için izin istedi, Guido kendi yazdığı kâğıdı mürekkepli kalemle imzalayıp ona armağan edince minnetle teşekkür etti.

Ben ne karışıyordum? Carmen'in beğenisini kazanmak için çarpışmama gerek yoktu, söylediğim gibi, kız umurumda bile değildi, ama davranışımı anımsayınca istemediğimiz bir kadının uğrunda da vuruşabileceğimize inanasım geliyor. Gerçekten de Ortaçağ kahramanları da ömürlerinde yüzlerini bir kerecik görmedikleri kadınların uğruna çarpışmazlar mıydı? O gün zavallı bedenimin o korkunç sancıları depreşiverdi, bana da öyle geldi ki, acımı yatıştırmanın tek yolu hemen masallar döktürerek Guido ile boy ölçüşmekti.

Yazı makinesini istedim ve ben gerçekten oracıkta uydurdum. Doğrusu masallarımın ilki birkaç gündür kafamda dolaşıyordu. Başlığını oracıkta çırpıştırdım: «Yaşam Türküsü!». Sonra bir an düşünüp altına

«Söyleşi» yazdım. Hayvanları betimlemektense konuşturmak daha kolay geliyordu. Böylece kısacık bir söyleşiden oluşan masalım doğdu:

Düşünceli karides: — Yaşamak güzel ya, nereye oturduğuna dikkat etmek gerek.

Dişçiye koşan mercan balığı: — Yaşamak güzel ya, lezzetli etlerinin içinde o sivri maden parçasını gizleyen hain hayvancıklar olmasa.

Sıra ikinci masala gelmişti ama masalıma hayvan bulamıyordum. Köşesinde yatan köpeğe baktım, o da bana baktı. O çekingen gözler bende bir anı uyandırdı: birkaç gün önce Guido avdan pire içinde dönmüş, gitmiş bizim aralıkta temizlenmişti. Masal birden doğdu kafamda, çarçabuk kâğıda döktüm: «Bir varmış bir yokmuş, bir yığın pirenin musallat olduğu bir prens varmış. Tanrılara yalvarmış, kendisine kocaman, aç bir pire göndersinler, ama yalnızca bir tane, ötekileri de başka insanlara versinler diye. Ama hiçbir pire insan denen hayvanla başbaşa kalmaya razı olmamış, o da hepsini sineye çekmek zorunda kalmış».

Masallarım o anda bana pek parlak geldi. Beynimizin ürünlerini, özellikle doğar doğmaz incelersek, bulunmaz birer Hint kumaşıdırlar. Doğrusunu isterseniz, şimdi yazı yazmaya hayli alışmışken bile hâlâ hoşuma gidiyor. Ölmek üzere olan bir yaratığın yaşam türküsünü, özellikle onun ölümünü seyredenler pek şirin bulabilirler, ayrıca şu da bir gerçek: ölmek üzere olan nice kimse son soluklarını uğruna öldüklerini sandıkları dâvayı anlatmaya harcarlar, böylelikle o kazadan kaçınmasını bilecek olan başkalarının yaşamına bir türkü okumuş olurlar. İkinci masala gelince, ondan söz etmek istemiyorum, Guido, kendisi muzip bir yorum yaptı zaten:

— Bu hayvan masalı değil, bana hayvan demenin bir yolu, diye bağırdı gülerek.

Ben de birlikte güldüm, yazmama neden olan ağrılar hemen hafifledi. Ne anlatmak istediğimi açıklayınca Luciano güldü, hiç kimsenin, ne benim, ne Guido'nun masallarına beş para ödemeyeceğini ileri sürdü. Gelgelelim, Carmen hiç mi hiç beğenmedi masallarımı. Sorgulayan bakışlarla kötü kötü bakıyordu, o gözlerde yepyeniydi o bakış, sanki şu sözleri söylemiş gibi açık seçik anladım:

— Sen Guido'yu sevmiyorsun!

Allak bullak oldum desem yeri, çünkü o anda yanılmadığıma kuşku yoktu. Hiçbir çıkarım olmaksızın onun hesabına çalışırken kalkıp sanki

Guido'yu sevmezmişim gibi davranmakta haksız olduğumu düşündüm. Davranışlarıma dikkat etmeliydim.

Yumuşak bir sesle şöyle dedim Guido'ya:

— Senin masallarının benimkilerden iyi olduğunu seve seve kabul ediyorum. Ama şunu da unutmamak gerekir ki bunlar ömrümde yazdığım ilk masallar.

Teslim bayrağını çekmedi:

— Ne yani, ben başka masal yazdım mı sanıyorsun?

Carmen'in bakışı tatlılaşmıştı bile, daha da yumuşasın diye ekledim:

— Hiç kuşkum yok, senin masal anlatmaya özel bir yeteneğin var.

Ama iltifatım ikisini de güldürdü, onların ardından ben de güldüm, hepimiz iyilikle gülüyorduk, çünkü hiçbir kötü niyetim olmadığı ortadaydı.

Bakır sülfat işi büromuza biraz ciddiyet getirdi. Masal anlatacak zaman kalmamıştı. Artık bize önerilen hemen tüm işlere dalıyorduk. Bazılarından kâr ettiğimiz de oldu, ama az: bazılarından zarar ettik, ama çok. İş dışında o kadar cömert olan Guido'nun iş başında en büyük kusuru bir garip pintilikti. İş, kâr getirecek gibi oldu mu, o ufak kâra gözünü dikiyor, cebine indirebilmek için alelacele tasfiye ediyordu. Elverişsiz bir işe battı mıydı, elini cebine atacağı ânı geciktirebilmek için bir türlü hesabını görmeye yanaşmıyordu. Sanırım işte bu yüzden zararları hep büyük, kârı hep ufak oldu. Bir tüccarın nitelikleri tepeden tırnağa tüm organizmasının ürünüdür. Yunanlıların kullandıkları bir deyim Guido'ya pek uyuyordu: «aptalın kurnazı». Kurnaz olmasına kurnazlığına diyecek yoktu, ama aynı zamanda salağın tekiydi. Üzerinde gitgide aşağılara doğru kaydığı eğik düzlemi yağlamaktan başka işe yaramayan bin bir çeşit kurnazlığın ustasıydı.

Bakır sülfat yetmezmiş gibi başına bir de ikizler çıktı. İlk izlenimi hiç de hoş denemeyecek bir şaşkınlıktı, ama olayı bana haber verdikten sonra pek nükteli bulduğum bir şey söyledi, başarısı kendi hoşuna da gittiğinden, surat asmayı sürdüremedi. İki çocuğu altmış ton sülfatla birleştirerek dedi ki:

— Benim yazgım toptancılık anlaşılan!

Onu avutmak için Augusta'nın da yine yedinci ayında olduğunu, çocuk bakımından çok geçmeden onun tonajına yetişeceğimi söyledim. Yine muzip bir yanıt verdi:

— İyi bir muhasebeci olarak ikisinin aynı şey olduğunu söyleyemem.

Birkaç gün sonra, bir süre için iki yumurcağa büyük bir sevgiyle bağlandı. Günün bir bölümünü ablasının yanında geçiren Augusta, Guido'nun her gün birkaç saatini çocuklara ayırdığını anlattı. Onları okşuyor, ninniler söylüyormuş, Ada da öylesine minnet duyuyormuş ki karı-koca arasında yepyeni bir sevgi filizlenir gibiymiş. O günlerde Guido bir sigorta şirketine hayli gösterişli bir para yatırdı, çocukları yirmi yaşına vardıklarında ufak bir servet sahibi olmalarını istiyordu. O tutarı borç hanesine ben geçirdiğim için anımsıyorum.

İkizleri görmeye ben de çağrıldım; Augusta, Ada'ya da bir merhaba diyebileceğimi söylemişti, ama o doğumdan on gün geçmiş olmasına karşın yataktan çıkamadığından yanına giremedim.

İki bebek, ana-babalarının yatak odasına bitişik bir odacıkta bir çift beşikte yatıyorlardı. Ada yatağından seslendi:

— Yavrularım güzel mi, Zeno?

O sesin tonu beni şaşırttı. Tatlılaşmış gibiydi: tam bir bağırtıydı aslında, çünkü sesini zorla çıkarabilmiş gibiydi, yine de öylesine tatlıydı ki. Kuşkusuz analıktandı o tatlılık, ama ben duygulandım, çünkü tıpkı bana yöneldiği zamanlardaki gibi geldi. O tatlılıkla sanki Ada bana yalnızca adımla seslenmemiş de «canım» ya da «kardeşim» gibi bir sevgi nitelemesi eklemişti! Yüreğim minnetle doldu, iyilikle, sevecenlikle kaplandı. Neşeyle yanıtladım:

— Hem güzel, hem şirin, birbirlerine benziyorlar, harika şeyler!

Oysa renkleri solmuş birer minik ölüye benziyorlardı. İkisi birden sızlanıyorlardı ve aralarında uyum yoktu.

Çok geçmeden Guido eski yaşantısına geri döndü. Sülfat işinden sonra büroya daha sık uğrar olmuştu, ama her hafta. Cumartesi günü ava çıkıyor, ancak Pazartesi sabahı geç saatlerde dönüyordu, öğle yemeğinden önce büroya şöyle bir göz atacak zamanı oluyordu. Akşam oldu mu balığa çıkıyor, çoğu geceleri denizde geçiriyordu. Augusta, bana Ada'nın üzüntülerini anlatıyordu, çılgınca bir kıskançlığın pençesinde kıvranıyormuş, ayrıca günün büyük bir bölümü yapayalnız geçirdiğine üzgünmüş. Augusta, avda ve balıkta kadın olmadığını anlatarak onu avutmaya çabalıyormuş. Ama — kimbilir kimden— Ada, Carmen'in kimi zaman Guido'ya balığa çıkarken eşlik ettiğini öğrenmişmiş. Guido da açıkça söylemiş zaten, kendisine o kadar nazik davranan bir memuresine bir nezaket göstermişse bunda ne kötülük varmış ki? Hem sonra Luciano da

hep yanlarında değil miymiş nasıl olsa? Madem Ada bu kadar üzülüyormuş, kızı bir daha çağırmayacakmış, söz vermişmiş. Ne onca para yiyen avdan, ne de balığa çıkmaktan vazgeçmeyeceğini bildirmişmiş. Çok çalışıyormuş (gerçekten de o sıralar büroda dünya kadar iş vardı), biraz da oyalanmaya hakkı varmış elbet. Ada öyle düşünülüyormuş, en iyi oyalanacak yerin insanın kendi ailesinin yanı olduğunu söylüyormuş, Augusta da buna yürekten katılıyormuş, oysa benim düşüncemi sorarsanız, pek şamatalı bir dinlenmeydi bu.

— Peki sen her gün tam saatinde evinde olmuyor musun? diye bağırıyordu o zaman Augusta.

Doğruydu gerçi, Guido ile birbirimize hiç benzemiyorduk, ama bununla övünemiyordum. Augusta’yı okşayarak şöyle yanıtlıyordum:

— Bu senin marifetin, çünkü çok kesin eğitim yöntemlerine başvurdun.

Öte yandan, zavallı Guido’nun durumu gün geçtikçe kötüleşiyordu: ilkin iki bebeğe bir sütnine tutmuşlardı, Ada’nın çocuklardan birini besleyebileceğini umuyorlardı. Oysa besleyemedi, ikinci bir sütnine tutmak zorunda kaldılar. Guido beni güldürmek istediğinde sözleri ile tempo tutarak büroyu arşınlıyordu: —Bir eş... iki çocuk... iki sütnine!

Ada’nın özellikle nefret ettiği bir şey vardı: Guido’nun kemanı. Çocukların cıyaklamasına dayanıyormuş, ama kemanın gıy gıyını duydu mu çileden çıkıyormuş.

— O sesi duydukça içimden köpek gibi havlamak geliyor! demiş Augusta’ya.

Ne garip! Oysa Augusta yazıhanemin önünden geçip de çıkardığım akortsuz sesleri duydukça mutlu oluyordu!

— Ama Ada’nınki de aşk evliliğiydi, diyordum şaşkınlık içinde. Hem Guido’nun en büyük hüneri kemancılığı değil miydi?

Ada’yı daha sonra bir daha görür görmez bu dedikoduların tümünü unuttum. Hastalığını ilk farkeden ben oldum. Kasımın ilk günlerinden biriydi — soğuk, güneşsiz, yağışlı bir gün—, alışkanlıklarımın tersine, bürodan öğleden sonra saat üçte ayrıldım, sıcacık yazıhanemde dinlenip düş kurabileceğimi düşünerek eve koştum. Yazıhaneme varmak için uzun bir koridordan geçmek gerekiyordu, Augusta’nın iş odasının önüne gelince duraladım, Ada’nın sesi kulağıma çalınmıştı. Bana seslendiği günkü gibi yumuşak, güvensizdi (bu da zaten aynı kapıya çıkıyor sanırım). Garip bir

meraka kapılarak içeri girdim. O, kendi ağlamayı bilmeden başkalarını ağlatmaya çabalayan bayan sanatçılarımızınkini andıran sesin nasıl olup da o rahat Ada'dan çıktığını görmek istemiştim. Gerçekten de sahte bir sesti, yalancılığını yüreğimde duyuyordum, aradan günler geçmişti, ama yine öyle duygulanmıştım, içim sızlıyordu. Herhalde Guido'dan söz ediyorlar dedim, yoksa hangi konu Ada'yı öylesine duygulandırabilirdi ki?

Oysa iki kadın çaylarını içerken evle ilgili şeylerden konuşuyorlardı: çamaşırlar, hizmetkârlar, vb. Ama Ada'yı bir görmem o sesin yalancı olmadığını anlamama yetti. Yüzü de insanın yüreğini burkuyordu, ilk olarak ben farkettim o kadar değiştiğini; o kadar değiştiğini, o ses de bir duyguyu yansıtmasa bile bir organizmayı olduğu gibi yansıtıyordu, bu yüzden gerçekti, içtendi. Bunu hemen sezdim. Doktor değilim, bu yüzden hastalığı yakın etmedim, Ada'nın görünümündeki değişikliği doğumdan sonra nekahatin bir etkisi sandım. Peki ya Guido nasıl oluyor da kadınındaki bu büyük değişikliği farketmiyordu? Oysa, o gözleri ezbere bilirdim, bir zamanlar eşyaları da, insanları da almak ya da itmek için nasıl soğuk soğuk incelediğini hemen farketmiştim ve çok korkmuştum o gözlerden. Şimdi de Ada'daki değişiklik gözümden hiç kaçmadı, sanki gözleri daha iyi görebilmek için göz yuvalarını zorlamış, büyümüşlerdi. Rengi solmuş, çaresizleşmiş yüzünde o kocaman gözler pek garip kaçıyordu.

Büyük bir sevecenlikle bana elini uzattı:

— Ah biliyorum, dedi, her saniyeden yararlanıp karınla çocuğunu görmeye geliyormuşsun.

Eli terden nemlenmişti, ben bunun da bir zayıflık belirtisi olduğunu bilirim. Bu yüzden, Ada kendisini toparladıkça eski renklerine, yanaklarının ve göz çukurlarının kesin çizgilerine yeniden kavuşacağını düşündüm.

Bana yönelttiği sözleri Guido'ya yönelik bir sitem gibi yorumladım, iyilik bende kalsın, dedim. Guido'nun şirket sahibi olarak benden daha büyük sorumlulukları olduğunu, bu yüzden bürodan ayrılamadığını söyledim.

Ciddi söylediğime emin olmak için yüreğimi okumak ister gibi baktı:

— Ama yine de, dedi, bana öyle geliyor ki, istese eşi ile çocukları için birazcık zaman bulabilirdi. Sesi gözyaşları ile doluydu. Hoşgörü bekleyen bir gülümseme ile toparlandı, ekledi:

— İşlerden başka, av ile balık da var! Asıl onlar dünyanın zamanını alıyor.

Derken beni şaşırtan bir hercailikle Guido ava ya da balığa çıktığında sofralarına konan nefis yiyecekleri anlattı.

— Ama bunlardan seve seve vazgeçerdim! diye ekledi ardından, gülümsedi, gözleri yaşardı. Yine de mutsuzum diyemezmiş, tam tersine! İki yavrusuna öylesine tapıyormuş ki artık onlar doğmamış olsalar ne yapacağını düşünemezmiş bile! Biraz muzipçe, gülümseyerek ekledi: şimdi, her birine ayrı sütnine tutulmuş ya, daha çok seviyormuş bebekleri. Çok uyumuyormuş, ama hiç değilse uyuyabildiğinde gelip rahatsız etmiyorlarmış. Gerçekten çok az mı uyuyor diye sordum, yine ciddileşti, duygulandı, en büyük derdi buymuş.

— Ama az buçuk iyileştim sayılır! diye neşeyle ekledi sonra.

Derken bizimle vedalaştı, akşam olmadan annesine de uğramak istiyormuş, hem kocaman sobalarla ısıtılan odalarımızın sıcağına dayanamıyormuş. O ısıyı ancak dayanılır bulduğumdan, o fazla sıcak izleniminin bir güç belirtisi olduğunu düşündüm:

— Öyle pek zayıf görünmüyorsun, dedim gülümseyerek, benim yaşıma gel de, gör bak duyuşların nasıl değişecek.

Kendisini pek genç yerine koyduğumu işitince pek sevindi.

Augusta ile birlikte onu sahanlığa kadar geçirdik. Dostluğumuza büyük bir gereksinimi varmış gibiydi, çünkü o birkaç adımı atabilmek için ortamızda yürüdü, ilkin Augusta'nın, sonra benim kolumuza girdi, elimin erişebildiği her kadın kolunu sıkıştırmak gibi eski bir alışkanlığıma yenilmek korkusuyla kaskatı kesildim. Sahanlıkta yine bol bol gevezelik etti, derken babası geldi aklına, yine gözleri doldu, bir çeyrek saatte bu üçüncü kez oluyordu. Çıkıp gittiğinde, Augusta'ya «Bu da kadın değil, çeşme mübarek» dedim. Ada'nın hastalığını gözlerimle görmüştüm, ama hiç önem vermedim. Gözleri büyümüştü, yüzü kaşık kadar kalmıştı, sesi değişmişti, hatta huyu da, o sevecenlik gösterileri yeniydi, bense hepsini çifte analığa ve zayıflığına vermiştim. Kısacası eşsiz bir gözlemci çıktım, çünkü hepsini görmüştüm, ama ne bilgisizmişim ki asıl gerçeği söyleyemedim, hastalığı yani!

Ada'ya bakan kadın doktoru, ertesi gün doktor Paoli'den yardım istedi, o da benim söyleyemediğim sözü hemen söyledi: *Morbus Basedowii.* Guido hastalığı uzun uzun anlattı, ukalalığına payan yoktu, Ada'ya acıyormuş efendim, kadıncağız çok acı çekiyormuş doğrusu. Hiçbir kötü niyetim yok ama, acımasının da, bilgisinin de pek fazla olduğunu

sanmıyorum. Karısından söz ederken yüreği yanarmış gibi bir tavırlar alıyordu, gelgelelim sıra Carmen'e mektup yazdırmaya gelince tüm yaşama ve öğretme hevesini ortaya döküyordu; hem sonra, hastalığa adını verenin Goethe'nin arkadaşı Basedow olduğunu sanıyordu, oysa o hastalığı bir ansiklopedide inceleyince bir başka Basedow olduğunu keşfettim.

Büyük hastalıktı, önemli hastalıktı bu Basedow! Onunla tanışmak tüm düşünüşümü etkiledi. Çeşitli monografilerde inceledim onu ve organizmamızın temel sırrını işte o zaman bulup çıkardım sanıyorum. Bende olduğu gibi kimi dönemlerde birçoklarında da kimi düşünceler tüm beyni kaplayıp tıkar, başka her düşünceye kilitler sanıyorum. Meğer toplumun başına da aynı şey gelmiyor muymuş? İlkin Robespierre ve Napolyon ile yaşadıktan sonra Darwin'e tutulur, bu arada Liebig ya da Tanrı bilir, Leopardi dönemlerini geçirir, derken evrenin tahtına Bismarck kurulurmuş ki, o da ayrı bir dönem!

Ben Basedow ile yaşadım! Kanımca o Basedow denen adam yaşamın köklerini gün ışığına çıkarmıştı, şöyleydi yaşam: tüm organizmalar bir çizgi boyunca dizilmişlerdir, çizginin bir ucunda Basedow hastalığı yer alır, yaşam gücünün cömertçe savrulmasına, koşan, uçan, bir tempo ile çılgınca tüketilmesine yüreğin kopacak gibi çarpmasına neden olur; öteki uçta doğmalık cimrilikten ötürü yoksullaşmış organizmalar vardır, zayıflıkmış gibi gözüken, aslında düpedüz tembellik olan bir illetten ölmeye hükümlüdürler. İki hastalık arasında, çizginin ortasında bir denge noktası bulunur, sağlık diye adlandırırız bunu, aslında bir moladan başka bir şey değildir. Orta nokta ile uçlardan biri —Basedow'un olduğu uç— arasında yaşamlarını büyük emeller, tutkular, zevkler, hatta işler peşinde delice harcayıp tüketenler bulunur, öteki yanda ise yaşamın tabağına kırıntıdan başka bir şey atmayan, tutumlu davranayım derken topluma yük olup çıkan, o bir işe yaramaz, ölmek bilmez uzun ömürlüler vardır. Galiba bu da gerekli olan bir yük. Toplum Basedow'lular ittiği için ilerler, ötekiler tuttuğu için düşmez. Aslında ille de bir toplum yaratılmak isteniyorsa daha basit yapılabilirdi gibime geliyor, ama böyle yapılmış işte, bir ucunda guatr, öteki ucunda ödem eğilimi, çaresiz bir durum yani! Orta yerde guatrları ya da ödemleri başlangıç halinde bulunanlar var ve tüm çizgi boyunca, tüm insanlıkta mutlak sağlık diye bir şey yok.

Augusta'nın söylediği kadarıyla Ada'nın gırtlağında şişlik yokmuş, ama hastalığın öteki tüm belirtileri varmış. Zavallı Ada! Bana sağlığın ve

dengenin tâ kendisi gibi gözükmüştü, o kadar ki, uzun zaman kocasını bile babasının mallarını seçtiği soğukkanlılıkla seçeceğini düşünmüştüm, şimdiyse onu bambaşka bir yola, ruhsal sapkınlıklara sürükleyen bir illetin pençesine yakalanmıştı. Onunla birlikte hafif, ama uzun süreli bir hastalığa tutuldum. Fazla uzun bir süre Basedow'a aklımı taktım. Şimdiden insan evrenin hangi noktasına yerleşirse yerleşsin, orada çürüyüp kaldığına inanıyorum. Hareket etmek gerek. Yaşamın zehirleri var, bir de panzehir olarak kullanılabilecek başka zehirleri. İnsan ancak koşarken birincilerden kurtulabilir, ötekilerden yararlanabilir.

Basedow, benim saplantım, dehşetim, karabasanım oldu. Belli bir mantıktan kaynaklanıyor olmalıydı: sapma sözü ile sağlıktan, yaşamımızın bir bölümünde bize eşlik etmiş olan o sağlık saydığımız şeyden sapma anlatılır. Şimdi Ada'da sağlığın ne olduğunu biliyordum: beni sağlıklıyken geri çevirmişti ya, acaba hastalanınca sevemez miydi?

Bilmiyorum bu dehşet (ya da umut) nasıl canlandı beynimde!

Yoksa, Ada'nın tatlı, kırık sesi bana yöneldiğinde aşk dolu gibiymiş gibi geldiğinden mi? Zavallı Ada pek çirkinleşmişti, istesem de isteyemezdim artık onu. Ama geçmişteki ilişkimizi belleğimde canlandırıyordum ve bana öyle geliyordu ki, birdenbire bana tutulacak olsa kötü bir durumda kalacaktım, biraz Guido'nun o altmış ton bakır sülfatı sağlayan İngiliz dostuna karşı girdiği durumda. Evet, tıpkı o durumda! Birkaç yıl önce onu sevdiğimi açıklamış, gidip kızkardeşi ile evlenmemin dışında hiçbir iptal emri göndermemiştim. Bu tür bir sözleşmede yasalara değil, şövalyelik kurallarına sığınabilirdi. Kendisine öylesine bağ-tapu söz vermiş gibi duyuyordum ki kendimi, kalkıp yıllar ama yıllarca sonra, üstüne üstlük bir de gırtlağında Basedow'un armağanı koskoca bir şişle bana gelecek olsa imzama sadık kalmam gerekirdi.

Gelgelelim bu tür bir olasılık Ada'yı daha sevecenlikle düşünmeme yol açıyordu. O zamana değin, Ada'ya Guido'nun ettikleri anlatıldıkça oh olsun demesem bile, Ada'nın ayak atmayı reddettiği evimde acı nedir bilinmediğini düşünüp sevinmiştim. Şimdi işler değişmişti: beni küçümseyerek geri çeviren Ada yoktu artık, tıp kitaplarım yanılıyorduysa o başka elbette.

Ada'nın hastalığı ağırdı. Birkaç gün sonra doktor Paoli onu ailesinden uzaklaştırıp Bologna'da bir sağlıkevine yollamalarını öğütledi. Bunu Guido'dan öğrendim, ama Augusta'nın anlattığına göre, Ada o anda bile

neler çekmiş, neler. Guido karısı yokken ailenin başına Carmen'i getirmeyi önerecek kadar yüzsüzlüğü ele almış. Ada, düşündüğünü söyleyecek cesareti bulamamış, ancak ailesine Maria teyzesinin bakmasına izin verilmedikçe evden dışarı bir adım atmayacağını bildirmiş, Guido da, ister istemez boyun eğmiş. Ama Ada'dan boşalan yerde Carmen'i el altında tutma düşüncesini de toptan silip atmamış. Bir gün Carmen'e dedi ki, eğer büroda o kadar çok işi olmasaymış, evin yönetimini seve seve ona bırakırmış. Luciano ile ben bakıştık, birbirimizin yüzünde bir fesatlık keşfettiğimize kuşku yok. Carmen kızardı, zaten olamazdı, falan diye mırıldandı.

— Ya, elbette, diye söylendi Guido öfkeyle, o ipe sapa gelmez toplum saygımız var ya, işe yarar bir şey yapmamıza hiç fırsat vermez!

Ama çok konuşmadan o da çenesini kapadı, o denli ilginç bir söylevi kısa kesmesi şaşırtıcıydı.

Tüm aile Ada'yı istasyondan uğurladık. Augusta, ablasına çiçek getirmemi rica etmişti. Elimde güzel bir demet orkide ile biraz gecikerek geldim, çiçekleri Augusta'ya verdim. Ada bizi gözetliyordu, Augusta kendisine çiçekleri sunduğunda:

— Size gönülden teşekkür ederim! dedi.

Çiçekleri kendisine benim de verdiğimi anlatmak istiyordu, ama ben bunu kardeşçe bir sevginin tatlı, hatta birazcık da soğuk belirtisi olarak yorumladım. Yani Basedow'un bir ilgisi yoktu.

Zavallı Ada, mutluluktan faltaşı gibi açılmış kocaman patlak gözleri ile bir gelini andırıyordu. Hastalığı yüzünden tüm heyecanları duyarmış gibiydi.

Guido da birlikte gidiyordu, onu yerine götürecek, birkaç gün sonra dönecekti. Peronda trenin hareketini bekledik. Ada, vagonunun penceresinden ayrılmadı, bizi görebildiği sürece mendil salladı.

Daha sonra gözyaşları içinde bayan Malfenti'yi evine götürdük. Ayrılırken kayınvalidem, ilkin Augusta'yı, ardından da beni öptü.

— Bağışla! dedi gözyaşları arasında gülerek, düşünmeden oldu, ama izin verirsen sana bir öpücük daha vereceğim.

Artık oniki yaşına basmış olan küçük Anna da öpmek istedi beni. Ulusal tiyatroyu bırakıp nişanlanmak üzere olan Alberta genellikle benden uzak dururken, o gün büyük bir sıcaklıkla el verdi. Hepsi beni seviyorlardı,

çünkü benim karım pırıl pırıldı, böylece karısı hasta olan Guido'ya duydukları antipatiyi açığa vuruyorlardı.

İşte, tam o sırada, o kadar da iyi bir koca olamamak tehlikesini adattım. Suçum olmaksızın karıma büyük bir acı verdim, nedeni olanca suçsuzluğumla kendisine de anlattığım bir düştü.

Düşümde şöyle görüyormuşum: üçümüz, Augusta, Ada, ben birlikteymişiz, bir pencereden bakıyormuşuz, üç evimizin, yani benim, kayınvalidemin ve Ada'nın evinin en küçük penceresiymiş bu, kayınvalidemin mutfak penceresiymiş. Aslında ufak bir avluya bakar, ama düşte ana caddeye bakıyormuş. Küçücük pervazın gerisinde o kadar az yer varmış ki, ortamızda duran, kollarımıza girmiş bulunan Ada bana abanmışmış. Ona bakıyormuşum, gözleri yine soğuk, keskinmiş, yüzünün çizgileri tâ incecik buklelerle —hani Ada bana sırtını döndüğümde gördüğüm buklelerle— kaplı ensesine değin tertemizmiş. Onca soğukluğuna karşın (sağlığı bana soğuklukmuş gibi geliyordu) nişanlandığım gece ruh çağırma masasında sandığım gibi bana abanıyormuş. Ben, neşeyle Augusta'ya diyormuşum ki: «Bak ne güzel iyileşmiş! Hani nerede kaldı Basedow?» (ona da ilgi göstermiş gibi yapıyormuşum). «Görmüyor musun?» diye soruyormuş Augusta, içimizden caddeye bakabilen tek kişi oymuş. Biz de zorla eğiliyormuşuz, bir de görelim: Kızgın bir kalabalık, bağıra çağıra geliyor. «Hani nerede Basedow?» diye soruyormuşum ben bir kez daha. Sonra görüyormuşum onu. Ardında, kalabalıkla ilerleyen Basedow'un tâ kendisiymiş: lime lime olmuş katı brokardan bir pelerine bürünmüş, kocaman kafası darmadağın, havada uçuşan bembeyaz saçlarla kaplı bir ihtiyar dilenciymiş bu, yuvalarından fırlamış gözlerinde kovalanan hayvanlarınkine benzer, korkulu, ürkütücü bir bakış varmış. Kalabalık haykırıyormuş: «Gebertin! Veba saçıyor!».

Ardından boş bir uyku arası. Sonra Ada ile ben üç evimizdeki en dik merdivende kendimizi yalnız buluyormuşuz, villamın tavanarasına ileten merdivenmiş bu. Ada birkaç basamak yukardaymış, ben basamakları tırmanmaya çalışıyormuşum, o da bana dönmüş, inmek ister gibiymiş. Ben bacaklarına sarılıyormuşum, o da bana eğiliyormuş, bilmem zayıflıktan mı, yoksa bana yaklaşmak için mi. Bir an hastalıktan perişan gözüküyormuş, sonra penceredeki gibi güzel, sağlıklı. Sert bir sesle «Sen önden git, hemen arkandan geliyorum!» diyormuş. Ben hemen dönüyor, koşarak önden

gitmeye hazırlanıyormuşum, ama bir de ne göreyim: tavanarasının kapısı açılıyor, Basedow'un bembeyaz başı, o korkunç, tehditler saçan yüzü uzanıyormuş. Titrek bacaklarını, pelerinin örtemediği zavallı, perişan bedenini de görüyormuşum. Koşacak gücü buluyormuşum, ama Ada'ya yol mu açıyordum, yoksa ondan kaçıyor muyum, bilemem.

Galiba gecenin köründe soluğum kesilerek uyanmışım, yarı uyku, yarı uyanıklık arasında düşü olduğu gibi ya da bir bölümünü Augusta'ya anlatmış, ardından uykuların en rahatına, en deliksizine dalmışım. Sanırım o yarı bilinçli halimle körükörüne eski günahlarımı açıklama isteğime uymuştum.

Sabah sabah Augusta'nın benzi önemli günlere sakladığı kül rengine bürünmüştü. Ben düşü baştan sona anımsıyordum, ama kendisine ne kadarını anlattığımı tam olarak anımsamıyordum. Kadıncağız acılar içinde yazgısına boyun eğmiş gibiydi.

— O hastahaneye yattı diye mutsuz oldun, dedi, o düşü bu yüzden görmüşsündür.

Güldüm, kendimi savunmak için onunla alay ettim. Benim için önemli olan Ada değildi ki, Basedow'du, incelemelerimi, o konudaki uygulamalarımı anlattım, inandırabildim mi, bilmem. İnsan düşüstü yakalandı mı, kendini savunması kolay olmuyor. Bile bile aldattığı eşine daha ihanetinin dumanı tüterken dönmekten bambaşka bir şey bu. Öte yandan Augusta'nın bu tür kıskançlıklarıyla yitirecek bir şeyim yoktu, çünkü Ada'yı öylesine seviyordu ki, kıskançlığı sevgisine hiç gölge düşürmüyordu, bana gelince daha da sevecen ve saygılı davranıyordu, en ufak bir sevgi gösterisi yaptım mı her zamankinden de çok seviniyordu.

Birkaç gün geçti geçmedi, Guido, Bologna'dan pek iyi haberlerle döndü. Sağlıkevinin müdürü, daha sonra yuvasında tam bir huzur bulması koşuluyla Ada'nın tümüyle iyileşeceğini söylemişti. Doktorun tanısını Guido olduğu gibi, hiç farkına varmadan aktardı, o tanının Malfenti ailesinin kendisine beslediği tüm kuşkuları doğrulayacağını düşünmemişti.

— Eyvahlar olsun, dedim Augusta'ya, annen şimdi yine beni öper herhalde.

Galiba Guido, Maria teyzenin yönettiği evinde pek rahat etmiyordu. Arasıra büroyu arşınlıyor, söyleniyordu:

— İki çocuk... üç sütnine... ve karım yok.

Büroya da pek uğramaz olmuştu, öfkesini, avda ve balıkta, hayvanlardan çıkarıyordu. Ama yıl sonuna doğru Bologna'dan Ada'nın iyileşmiş sayıldığı, evine dönmeye hazırladığı havadisi gelince pek sevinmedi. Maria teyzeye alışmış mıydı, yoksa onu pek az görüyordu da varlığına kolayca, rahatça dayanır mı olmuştu? Canının sıkıldığını bana belli etmedi elbette; Ada'nın hastalığının tekrarlamayacağı konusunda güvence almadan sağlıkevinden ayrılmakta biraz acele etmesinden korkuyormuş, yalnız onu söyledi. Nitekim kısa süre sonra, aynı kışın içinde, Ada, Bologna'ya dönmek zorunda kalınca «Ben dememiş miydim?» dedi Guido zaferle.

O zaferde kehanetinin doğru çıkmasından başka sevinç bulunduğunu sanmıyorum. Ada'nın kötülüğünü istemezdi, ama elinden gelse onu uzun süre Bologna'da bırakırdı.

Ada döndüğünde, Augusta minik Alfio'mun doğumundan ötürü yatağa çakılıydı, gerçekten içimi burkan bir davranışına tanık oldum. Elimde çiçeklerle istasyona gidip, Ada'ya, kendisini hemen o gün görmek istediğini söylememi rica etti. Ada istasyondan doğru yanına gelemeyecekse, ben hemen eve dönmeli, kendisine Ada'yı anlatmalıymışım, onun ailenin kıvancı olan güzelliğine yeniden kavuştuğunu bilmek istiyormuş.

İstasyona yalnız ben, Guido ve Alberta gitmiştik, bayan Malfenti günlerinin büyük bölümünü Augusta'nın yanında geçiriyordu. Peronda, Guido, Ada'nın gelişine çok sevindiğine kendi kendisini inandırmaya çalışıyordu, ama Alberta sanki aklı bambaşka yerlerdeymiş gibi yaparak dalgın dalgın dinliyordu, —sonradan söylediğine göre— yanıt vermek zorunda kalmamak içinmiş. Bana gelince, Guido'ya olduğumdan değişik görünmek zahmetli gelmiyordu artık. Bu yüzden, sanki pek sevdiği eşinin dönüşünden ötürü duyduğu neşeye hayran kalmış gibi yapmam güç olmadı.

Tren tam öğle üzeri istasyona girdi, Guido bizden önce koştu, perona inen karısını karşıladı, kollarının arasına alıp sevecenlikle öptü onu. Kendisinden daha ufak tefek olan karısını öpebilmek için eğildiğinde sırtını görünce «Yaman bir oyuncu!» diye düşünmekten kendimi alamadım. Sonra Ada'yı elinden tutup bize getirdi:

— İşte gözbebeğimiz, tıpkı eskisi gibi, kucağımıza döndü!

Böylece kendisinin de ne olduğu ortaya çıktı, iki yüzlü ve numaracı olduğu yani, çünkü eğer zavallı kadının yüzüne daha iyi baksaydı, kucağımıza değil, umursamazlığımıza geri döndüğünü farkederdi. Ada'nın yüzünü yeniden yapmaya çalışmış da yapamamışlardı, yanaklarına yeniden kavuşmuştu ama, yanakları yerini şaşırmışlardı, sanki etleri geri döndüklerinde eski yerlerini unutmuş da fazla aşağılara eklenmişti. Bu yüzden rastgele birer şişlik gibi duruyorlardı. Gözleri de yuvalarına dönmüştü, ama dışarı fırlarken yol açtıkları yıkıntıyı kimse onaramamıştı. Kesin, belirgin yüz çizgilerinin yerlerini değiştirmişlerdi. İstasyonun dışında, göz kamaştıran kış güneşinde ayrıldığımızda, o yüzde, bir zamanlar sevdiğim renklerden hiçbirinin kalmamış olduğunu gördüm. Benzi uçmuştu, etli kısımlarında kırmızı lekeler belirmişti. Sanki sağlık yokolup gitmişti de zorla varmış gibi göstermişlerdi.

Augusta'ya gittim, Ada'nın kızlığındaki gibi güzeller güzeli olduğunu anlattım, sevindi. Sonra onu görünce de, acıma dolu yalanlarımı, gün gibi aydınlık gerçeklermişçesine doğruladı, çok şaşırdım:

— Kızlığındaki gibi güzel, benim minik kızım da onun gibi güzel olacak! diyordu.

Ne diyeyim; kardeş gözü pek keskin olmuyor demek.

Ada'yı uzun süre bir daha görmedim. Çok fazla çocuk doğurmuştu, biz de öyle. Yine de Augusta, ile ne yapıp yapıyor, haftada birkaç kez buluşuyorlardı, ama hep benim evden uzak olduğum saatlerde.

Bilanço zamanı yaklaşıyordu, başımı kaşıyacak zamanım yoktu. Ömrümde en sıkı çalıştığım zaman oldu bu. Kimi günler on saat masadan kalkmıyordum. Guido bana yardım eder diye bir muhasebeci tutmayı önerdi, ama istemedim. Mademki bir işi üstlenmiştim, altından kalkmayı aklıma koymuştum. Amacım, Guido'ya uğursuz gelen o bir aylık yokluğumu unutturmaktı, ayrıca Carmen'e de gayretimi kanıtlama çabasındaydım, bunun da tek nedeni Guido'ya olan sevgimdi elbet.

Gelgelelim sıra hesap çıkarmaya gelince, şirketimizin o ilk faaliyet yılını büyük bir zararla kapadığını keşfetmeye başladım. Düşünceler aldı beni, konuyu ayaküstü Guido'ya açmaya kalktım, ava gitme telâşındaydı, kulak vermeye yanaşmadı:

— Bak, göreceksin, sandığın kadar ağır değildir, hem sonra yıl daha bitmedi ki.

Doğru söze ne denir: yılbaşına daha tam sekiz koca gün vardı.

O zaman Augusta’ya açıldım. İlkin o işte yalnız benim başıma açılabilecek zararı gördü. Kadınlar böyledir zaten, ama Augusta bir kadına göre bile fazla telâşa kapılmıştı. Acaba beni de Guido’nun zararlarından sorumlu tutamazlar mıydı? Hemen bir avukata danışalım istiyordu. Bu arada Guido’dan ayrılmam, büroya bir daha ayak atmamam gerekirmiş.

Guido’nun yalnızca memuru olduğum için hiçbir sorumluluk taşıyamayacağımı ona anlatmam kolay olmadı. Mademki belli bir ücret karşılığı çalışmıyordun, memur sayılmazsın, patron falan gibi bir şeydin diyordu. Dediklerime iyice inanınca da düşüncesi değişmedi elbette, çünkü o zaman da büroya gitmekten vazgeçmekle hiçbir kaybım olmayacağını farketti, gidersem tek kazancım ticaretteki saygınlığımı yitirmek olurmuş. Ne demezsin: ticaretteki saygınlığım da büyüktü doğrusu! Saygınlığımı kurtarmam gereğine ben de katıldım, gerçi yürüttüğü mantıklardan kimisi yanlıştı, ama sonuçta onun dilediği gibi davranmamda karar kıldık. Bilançoyu başladığıma göre tamamlamama izin verdi, daha sonra kendi küçücük yazıhaneme dönmenin yolunu bulacaktım, orada kâr ettiğim yoktu, ama zarar da etmiyordum.

Gelgeldim, o zaman kendi hakkımda garip bir deneyim yapmış oldum. Ne kadar karar verirsem vereyim, o işi elimden bırakamıyordum. Pek şaşırdım! Durumu görüntülersem daha iyi anlaşılır. O zamanlar, anımsadığıma göre, bir zamanlar İngiltere’de kürek mahkûmlarını bir su dolabının üzerine asarlarmış, zavallıcık da bacakları paramparça olmasın diye belli bir tempo ile oynatmak zorunda kalırmış. İnsan çalışırken hep o türden bir zorlama içinde duyuyor kendini. Aslında çalışmadığı zaman da durum değişmiyor ya, benim de, Olivi’nin de aynı biçimde asılmış bulunduğumuzu söylersem yanılmış olmam sanırım: yalnızca benim asıldığım yerde bacaklarımı oynatmamam gerekiyordu. Gerçi bu durumumuz değişik sonuçlar veriyordu, ama şimdi kesinlikle biliyorum ki, ne övgüyü ne yergiyi haklı gösterir yanı yoktu. Demek istediğim, insan ister dönen, ister dönmeyen bir tekerleğin üstüne asılı bulunsun, bu bir rastlantıdır; oradan ayrılması da her zaman güçtür.

Bilançoyu kapadıktan sonra, günlerce büroya gidip geldim, oysa bir daha ayak atmamaktı kararım. Evden kararsız çıkıyordum, o kararsızlıkla bir yöne sapıyordum, bu, hemen her zaman büronun bulunduğu yöndü. İlerledikçe yönüm belirginleşiyordu, sonunda kendimi Guido’nun karşısında, her zamanki sandalyemde oturmuş buluyordum. Bereket, günün

birinde, aman yerimden ayrılmayayım diye yalvardılar da, hemen, peki, dedim, çünkü oraya zaten çakılı bulunduğumu farketmiştim.

Onbeş Ocakta bilanço kapanmıştı. Tam bir felâketti! Anaparanın yarısını elden çıkarmıştık. Guido'ya kalsa, bilançoyu Olivi'nin oğluna göstermezdi, ağzından bir şey kaçırır diye korkuyordu, ama ayak diredim, işe o kadar alışkındı ki, bir yanlışımı bulup çıkarır da durum değişir diye umuyordum. Kimbilir gider hanesinde gözüken, oysa gelir hanesinde bulunması gereken bir tutar çıkabilirdi, bir düzeltme yapar, sonuçta büyük farklar olabilirdi. Olivi gülümseyerek her şeyin aramızda kalacağını Guido'ya söz verdi, bir gün sabahtan akşama kadar benimle birlikte çalıştı. Ne çare ki hiçbir yanlışımı bulamadı. Şunu söylemem gerekir ki, ben, o iki kişi birlikte yaptığımız denetimden çok şey öğrendim, artık önüme daha geniş kapsamlı bir bilanço da çıksa üstesinden gelebilirim.

— E şimdi ne yapacaksınız? diye sordu gözlüklü delikanlı çekip gitmeden önce.

Ne öğüt vereceğini bilmez değildim. Çocukluğumda bana sık sık ticaretten söz eden babam öğretmişti zaten. Yürürlükteki yasalara göre, anaparanın yarısı elden gittiğinden, şirketi tasfiye yoluna gidebilir, hatta hemen yeni baştan kurabilirdik. Bıraktım öğüdü yinelesin.

— Aslında yalnızca bir formalite, diye ekledi. Sonra gülümseyerek:
—Bunu yapmayacak olursanız size çok pahalıya patlayabilir!

Akşam olunca, Guido bilançoyu gözden geçirmeye başladı, henüz aklı almıyordu. Yöntemsizce yaptı bunu, bir o sayının, bir bu sayının doğruluğunu rastgele denetliyordu. O yararsız işi yarıda keserek Olivi'nin öğüdünü ilettim: şirketi hemen, formalite gereği, tasfiye etmemiz iyi olurdu.

Guido'nun yüzü o zamana değin hesaplarda kendisini kurtaracak olan yanlışı bulma çabası ile kasılmıştı: buna bir de ağzında iğrenç bir tad duyan birinin yüzünü ekşitmesi de eklenince suratı iyice allak bullak oldu. Havadisimi işitince başını kaldırdı, dikkat kesildi, yüzü gerginleşti. Hemen anlamadı, ama anlar anlamaz kahkahalarla gülmeye başladı. Yüzünün ifadesini şöyle yorumladım: değiştirilmesi olanaksız sayıların karşısında kaldığı sürece, sert, bozuk; kendisine patronluk ve hakemlik duygusunu geri veren bir öneri acı sorunu bir yana ittirdiğinde, neşeli ve kararlı.

Anlamıyordu. Dosta değil, düşmana yaraşır bir öğüt sanmıştı bunu. Olivi'nin daha fazla para kaybedip batmamızı önlemek için bu öğüdü verdiğini açıkladım, çünkü şirketin böyle bir tehlike ile yüzyüze bulunduğu

apaçık ortadaydı. Defterlerimize geçirilmiş olan bu bilançodan sonra Olivi'nin öğütlediği önlemleri almayacak olursak ve iflâs edersek, hileli sayılacaktı.

— Yasalarımızda hileli iflâsın cezası hapistir! diye ekledim.

Guido'nun yüzünü öyle bir kızıllık kapladı ki beyin kanamasına uğrayacak sandım:

— Bu durumda Olivi'den öğüt almama gerek kalmaz! diye haykırdı. Böyle bir şey olursa kendi başıma çözümlemesini bilirim ben!

Kararlı hali beni de etkiledi, sorumluluklarının tümüyle bilincinde bulunan biriyle karşı karşıyayım sandım. Sesimi alçalttım. Tümüyle ondan yana çıktım, az önce Olivi'nin öğüdünü dikkate değer olarak sunduğumu unutup:

— Ben de Olivi'ye aynı şeyi söyledim, dedim. Sorumluluk senin, sana ve babana ait olan bir şirketin yazgısını etkileyecek bir karar verdiğinde biz karışamayız.

Aslında Olivi'ye değil, karıma söylemiştim bunu, ama birisine söylemiştim ya. Hem şimdi Guido'nun erkekçe bildirisini duymuştum artık, gerekirse Olivi'ye de söyleyebilirdim, çünkü kararlılık ve cesaret her zaman hayran kaldığım şeylerdir. O niteliklerden kaynaklanabilen, hatta onlardan çok daha aşağı niteliklerden bile kaynaklanabilen rahat davranışlara bile hayrandım!

Tüm söylediklerini Augusta'ya aktarıp da eşimin yüreğine su serpmek istediğimden, üsteledim:

— Biliyorsun, benim ticarete hiç yatkın olmadığımı söylerler, belki de hakları vardır. Ben, olsa olsa sen ne dersen onu yaparım, ama işlerin açısından herhangi bir sorumluluk alamam.

Yerden göğe kadar hak verdi bana. Kendisini koyduğum yer öylesine rahat gelmişti ki, bilançonun üzüntüsünü bile unutmuştu.

— Tüm sorumluluk benim, diye bildirdi. Her şey benim imzamı taşıyor, zaten benden başka kimsenin birtakım sorumluluklar altına girmesine izin vermezdim.

Tam Augusta'ya aktarılacak şeydi bu, istediğimden çok fazlasıydı. O açıklamaları yaparkenki hali de görülecek şeydi; iflâs etmiş bir şirket sahibi değil de bir melekti sanki! Benim çıkardığım o pasif bilançoya enine boyuna yayılmış, bana patronluk ve efendilik taslıyordu. Birlikte geçirdiğimiz günlerde, nice kez olduğu gibi, bu kez de ona sevgi ile

atılmıştım, ama onun kendisine böylesine aşırı bir değer verdiğini duyunca yine iki elim yanıma düştü. Çatlak sesler çıkarıyordu. Evet, gereken sözü bulmuştum: o ulu müzisyen çatlak sesler çıkarıyordu!

Kabaca sordum:

— Yarın babana göndermek için bilançonun bir kopyasını çıkarayım, ister misin?

Az kalsın daha hoyratça bir çıkış yapacak, bilançoyu kapar kapamaz bürodan ayağımı keseceğimi bildirecektim. Yapmadım, çünkü bomboş kalacak onca saatimi nasıl dolduracağımı bilmiyordum. Ama sorum geri aldığım açıklamanın yerini pek iyi tutuyordu. Bu arada, bürodaki tek patronun kendisi olmadığını anımsatmıştım.

Sözlerime şaşmış göründü, çünkü o ana değin, benim de açık seçik onayımla konuştuğumuz şeylere pek uygun düşmüyor gibiydiler, yine aynı ses tonuyla belirtti:

— O kopyayı nasıl yapman gerektiğini sana ben söylerim.

— Olmaz! diye bağırdım. Guido'ya bağırdığım kadar ömrümde kimseye bağırmamışımdır, çünkü zaman zaman sağırmış gibi geliyordu insana. Yasalarda muhasebeciye de bir sorumluluk payı düştüğünü belirttim, öyle kafadan atma bir takım sayıları aslına uygun kopyadır diye yutturamazdım ki.

Guido'nun benzi soldu, haklısın dedi, ama kendi defterlerinin kopyasının çıkarılmasını buyurmak da onun hakkıymış. Bu hakkını seve seve kabul ettim, o zaman ferahladı, babasına kendi yazacakmış. Hatta oturup hemen yazacak oldu, sonra, gidip biraz hava alalım, dedi. Kırmadım. Daha bilançoyu içine sindiremediğini, sindirebilmek için biraz hareket etmek istediğini düşündüm.

Gezintimiz, o gece, ben nişanlandıktan sonra yaptığımız gezintiye benzedi. Ay görünürlerde yoktu, çünkü yukarılar çok pusluydu, ama aşağılar hep aynıydı, berrak havada güvenle yürüyorduk. Guido'nun aklına o unutulmaz akşam geldi:

— O günden beri ilk kez birlikte gece yürüyüşüne çıkıyoruz. Anımsadın mı? Sen, o akşam, insanların, ayda da buradaki gibi öpüştüklerini anlatmıştın. Şimdi aydaki sonsuz öpüşme hâlâ sürüyordur; bu akşam görünmese de, eminim. Burada ise...

Yoksa yine Ada'yı çekiştirmeye mi başlayacaktı? O zavallı hasta kadını!... Sözünü kestim, ama yumuşaklıkla, sanki ona katılırmışım gibi

(yanında bulunuşum unutmasına yardımcı olmak için değil miydi?):

— Ya, burada her zaman öpüşmek olmuyor! Hem sonra yukarda da öpüşmenin yalnızca görüntüsü var. Öpüşmek her şeyden çok harekettir.

Tüm sorunlardan, bilançodan da, Ada'dan da uzaklaşmaya çabalıyordum, az kalsın ağzımdan bir şey kaçıracaktım, kendimi güç tuttum: yukarda öpüşünce ortaya ikizler çıkmıyor, diyecektim. Ama o bilançodan kurtulmak için öteki dertlerinden yakınmaktan başka çare bulamıyordu. Tam sezdiğim gibi, Ada'yı çekiştirdi. Evliliğinin o ilk yılının bir felâket olduğunu söyleyerek hayıflanmaya başladı. İkizlerden yakındığı yokmuş, onlar pek cici, pek şirin şeylermiş, ama Ada'nın hastalığı! Hastalığın karısını sinirli, kıskanç ettiğini, sevecenlik denen şeyi bırakmadığını düşünüyordu. Kahırlanarak şu sonuca vardı:

— Yaşam haksız ve çetin bir şey!

Bana onunla Ada'nın ilişkilerini yargılamak anlamına gelecek herhangi bir söz etmem mutlak biçimde yasaklanmış gibi geliyordu. Ama gene de bir şeyler söylemek zorundaydım. Konuşa konuşa sözü yaşama getirmiş, doğrusu hiç de değişik sayılmayacak iki niteleme sıfatı yakıştırmıştı. Tam onun söylediğini eleştirirken aklıma daha parlak bir düşünce geldi. Nice kez insan sözcüklerin seslerini sanki rastlantı sonucu bir araya gelmiş gibi izleyerek bir şeyler söyler. Sonra bir de söylediğiniz şey harcadığınız soluğa değdi mi, diye bakarsınız, kimi kez rastlantısal bağlantılardan bir düşünce doğduğunu görürsünüz.

— Vallahi, yaşam ne çirkindir, ne güzel, depdeğişik bir şeydir işte! dedim.

Durup düşününce de önemli bir lâf etmişim gibi geldi. Böyle nitelenince, yaşam bana öyle yepyeni bir şeymiş gibi geldi ki, gaz, sıvı, katı cisimleri ile sanki ilk kez görüyormuşum gibi durdum, öylece seyre koyuldum. Kalkıp bu duruma alışık olmayan, bu yüzden de bizim her zamanki görüş açımızdan bakmayan birine anlatsam, bu muazzam, amaçsız yapının önünde soluğu kesilirdi. «İyi de, nasıl dayandınız buna?» diye sorardı. Ve her ayrıntısını, insanlar görsünler ama dokunamasınlar diye tepelere asılmış duran gök cisimlerinden, ölümü saran gize kadar her şeyi tek tek öğrendikten sonra, hiç kuşkum yok, şöyle haykırırdı: «Çok değişik, depdeğişik bir şey!».

— Yaşam depdeğişik ha! dedi Guido gülerek. Nerede okudun bunu?

Hiçbir yerde okumadığıma inandırmak umurumda değildi, çünkü inanacak olsa sözlerim gözünde önemini yitirirdi. Gel gör ki, ne kadar çok düşünürsem o denli değişik buluyordum yaşamı. Hem ne garip yaratılmış olduğunu görmek için öyle dışından falan gelmek de gerekmiyordu ki! Biz insanların yaşamdan neler neler umduğumuzu anımsamak yeterdi, insanın yaşamın içine yanlışlıkla salıverildiği, aslında yerinin orası olmadığı sonucu kendiliğinden ortaya çıkıyordu.

Nereye gideceğimizi önceden kararlaştırmadan, ilkinde olduğu gibi, gide gide kendimizi Belvedere yolunun çayırında bulduk. O gece üzerine uzandığı duvara varınca, Guido tıpkı o sefer yaptığı gibi tırmanıp yattı. Belki de hep öyle düşüncelerinin ağırlığı altında ezilerek bir şarkı mırıldanıyordu, muhasebe hesaplarının aman vermeyen sayılarına dalıp gittiğine kuşku yoktu. Bense oracıkta onu öldürmeyi istemiş olduğumu anımsadım, o zamanki duygularımı şimdikilerle karşılaştıkça yaşamın eşi bulunmaz garipliğine bir kez daha hayran kalıyordum. Az önce, birdenbire biraz hırslı göründü, biraz kapris yaptı diye zavallı Guido'ya ne insafsızca çatmıştım, üstelik ömrünün en berbat günlerinden birindeydi. Bir inceleme yapmaya koyuldum: büyük bir özenle hazırlayıp sonuçlandırdığım bilanço Guido için korkunç bir azap olmuştu ve ben onun üzüntüsünü pek de acı çekmeksizin seyrediyordum! garip bir kuşku düştü yüreğime, hemen ardından da pek garip bir anı uyandı belleğimde. Kuşku şuydu: ben iyi miydim, yoksa kötü mü? Anıyı ise birdenbire hiç de yeni sayılmayacak bu kuşku çağrıştırmıştı: çocuktum, hem de (eminim) kısa entari giymiştim, başımı kaldırmış anneme soruyordum, «Ben kötü müyüm?» diye. O zamanlar bu kuşkuyu birçoklarının benim için «kötü çocuk» demelerinden ötürü düşmüş olmalıydım. Çocuğun o ikilem karşısında ıkınıp sıkılmasında şaşacak şey yoktu. Yaşamın o eşi bulunmaz garipliği yok mu! Çocuğa, o kadar çocuksu bir biçimde dert ettiği o kuşkuyu, yaşamının yarısını geride bırakmış olan yetişkinin hâlâ çözümlememiş olması olur iş değildi.

Karanlık gecede, tam bir zamanlar birini öldürmeyi istemiş olduğum o yerde, o kuşku yüreğimin tâ derininden bunalttı beni. Çocuk, hiç kuşkusuz bebek başlığından yeni sıyrılmış kafasında o kuşkunun dolaştığını sezinlemişti, üzülmemişti herhalde, çünkü çocuklara kötülüğün zamanla iyileşen bir illet olduğu anlatılır. O ezici bunalımdan kurtulmak için yine buna inanmak istedim, inandım da. Başaramasaydım, kendime, Guido'ya, yaşamamızın zehir gibi acısına ağlamam gerekirdi. Bu iyi kararım

sayesinde yine kendimi aldatmanın yolunu buldum! Kararım Guido'nun yanından ayrılmamak, kendisinin ve sevdiklerinin yaşamlarının bağlı olduğu ticarethanesinin gelişmesine, hiçbir çıkar gözetmeksizin destek olmaktı. Onun adına koşuşturmayı, işler becermeyi, çalışmayı düşündüm, ona yardım edebilmek için büyük, girişimci, dâhi gibi bir tüccar olmayı düşledim. Bu eşsiz gariplikteki yaşamın o karanlık akşamında aklımdan geçenler bunlardı işte!

Guido bu arada bilançoya kafa yormaktan vazgeçti. Yerinden doğruldu, ferahlamış gibiydi. Benim hiç bilmediğim bir hesap yapmış da bir sonuca varmış gibi, babasına bir şey söylemeyeceğini bildirdi, yoksa zavallı ihtiyar kalkıp yaz güneşini bırakır, uzun bir yolculuğa girişir, bizim sislerimize kadar gelirmiş. Hem sonra zarar ilk bakışta pek büyük görünüyormuş, ama tümünü bir başına üstlenmezse pek öyle sayılmazmış! Ada'dan zararın yarısını üstlenmesini isteyecekmiş, karşılığında da, gelecek yıl edeceği kârın yarısını vermeyi önerecekmiş. Zararın öteki yarısını da kendisi üstlenirmiş.

Tek söz etmedim. Öğüt vermenin bana düşmeyeceğini düşündüm, yoksa asla yapmadığım bir şeyi yapar duruma geçecek, karı-koca arasına girmiş olacaktım. Zaten o anda öylesine iyi niyetlerle doluydum ki bizim yönettiğimiz bir şirkete katılmakla Ada'nın kârlı bir iş yapacağını düşünüyordum.

Guido'yu evinin kapısına kadar geçirdim ve onu sevme kararımı sessizce pekiştirmek için uzun uzun elini sıktım. Sonra nazik bir şeyler söylemeye çalıştım, aklıma, gele gele şu geldi:

— İnşallah ikizlerin bu gece uslu dururlar da seni uyuturlar, şöyle bir iyice dinlensen fena olmayacak.

Ayrılmış giderken diyecek daha iyi bir şey bulamadığıma hayıflanarak dudaklarımı ısırdım. Öyle ya! İkizlerin artık her birinin kendi dadısı vardı, Guido'dan yarım kilometre ötede uyuduklarını, yani uykusunu bozamayacaklarını bilmiyor muydum sanki? Her neyse, o da niyetimin iyi olduğunu anlamış, minnetle kabul etmişti o dileğimi.

Eve döndüğümde Augusta'yı çocuklarla yatak odasına çekilmiş buldum. Alfo göğsüne yapışmıştı, Antonia ise bukleli ensesini dönmüş, yatacığında uyuyordu. Gecikmemin nedenini açıklamak zorunda kaldım, bu yüzden Guido'nun açığını kapatmak için hangi kaynaktan yararlanmayı

tasarladığını da anlattım. Augusta, Guido’nun önerisini aşağılık bir şey saydı:

— Ada’nın yerinde olsam, dünyada peki demem! diye haykırdı. Küçüğü korkutmamak için sesini fazla yükseltmemişti, ama tepkisi yine de şiddetliydi.

İyi bir insan olmaya karar vermiştim ya, tartışmaya girdim;

— Canım, ben de Guido gibi güç durumda kalsam sen bana yardım etmez miydin?

Karım güldü:

— Bizim durumumuz çok değişik! İkimiz kafa kafaya verir, bunlar için en yararlısı neyse onu yapardık! Kucağındaki çocukla Antonia’yı gösterdi. Ardından bir durup düşündükten sonra şöyle sürdürdü: —Şimdi biz kalkar da Ada’ya senin yakında el çekeceğin o işi sürdürmek için yatırımda bulunmasını salık verirsek, o da sonradan zararlı çıkarsa, kaybını karşılamak bize düşmez mi?

İnsanın böyle konuşması için hiç iş bilgisi olmaması gerekirdi, ama yeni özgeciliğimle bağırdım:

— İyi ya, neden olmasın?

— Canım görmüyor musun ki düşünmek zorunda olduğumuz iki çocuğumuz var?

Görmez olur muydum hiç, elbette görüyordum! Anlamdan yoksun bir sözbilimsel betiydi sorusu.

— E, onların da iki çocuğu yok mu? diye sordum zaferle.

Augusta kahkahalarla gülmeye başladı, Alfio’nun ödü patladı, memeyi bırakıp feryadı bastı. Karım onunla uğraşmaya başladı, ama hâlâ gülüyordu, ben de o gülüşü nüktemle kazanmış saydım kendimi, oysa o soruyu sorduğum anda yüreğimde tüm çocukların ana-babalarına ve tüm ana-babaların çocuklarına karşı bir büyük sevginin kıpırdandığını duymuştum. Ama sonra karım gülünce o sevgi de söndü, gitti.

Özümün iyi olup olmadığını bilme tasası da hafifledi. Yüreğimi sıkıştıran sorunu çözmüşüm gibi geliyordu. Özümüz ne iyidir, ne kötü, daha böyle yığınla olmadığımız şey vardır. İyilik denen şey insan ruhunun karanlık dibini zaman zaman, gelip geçici bir süre aydınlatan bir ışıktır. Bir alevdir, parlar, bizi yakar, sonra söner (içimde duymuştum ya onu, er geç yeniden parlayacaktı bir gün). Ama o bizi aydınlattığı süre içinde kendimize bir yön seçer, sonra karanlık basınca da yine o yönü izleriz. İnsan bu yüzden

iyiliğini her zaman kanıtlayabilir, önemli olan budur işte. Işık yeniden parladığında şaşırmayacaktım, gözlerim kamaşmayacaktı. Şimdi üfleyip söndürmüştüm: gereği yoktu. Nasıl olsa yönümü bulmuştum, o yoldan ayrılacak değildim artık.

İnsan iyi olmaya karar verince, sakinleşiyor, rahatlıyor, ben de artık huzurlu ve soğukkanlıydım. Ne garip: aşırı iyilik kendime ve kendi gücüme verdiğim değeri de fazlasıyla arttırmıştı. Aslında Guido'nun bürosunda ne yapabilirdim ki ben? Nasıl benim yazıhanede baba Olivi benden önde geliyorsa, onun yazıhanesinde de ben ötekilerden önde geliyordum. Gelgelelim büyük bir anlamı yoktu bunun. Sıra uygulamaya gelince, ertesi gün Guido'ya ne öğütleyecektim? Kendi aklıma esen bir şeyi mi? Ama insan kumar masasında bile başkasının parası ile oynuyorsa içine doğduğu gibi davranamaz ki! Bir ticarethaneyi yaşatmanın yolu, ona her gün bir iş yaratmaktır, bu da ancak işin başından bir saat ayrılmamakla olur. Yani benim yapabileceğim bir şey değildi, zaten, iyilik etmek uğruna ömür boyu sıkıntıya hüküm giymek bana doğru bir şey gibi gelmiyordu.

Yine de, o iyilikseverlik atılımının verdiği izlenimi, Guido'ya karşı üstlendiğim bir görev gibi duyuyordum, gözümü uyku tutmuyordu. Üstüste, derin derin içimi çektim, bir kez inledim bile, Olivi'nin benim yazıhaneye bağlandığı gibi benim de Guido'nun şirketine zincirlenmek zorunda olduğumu düşündüğüm andı kuşkusuz.

Augusta yarı uyur yarı uyanık sordu:

— Hayrola? Yine Olivi ile mi atışıyorsun?

İşte aradığım parlak düşünce buydu! Guido'ya genç Olivi'yi kendisine müdür olarak tutmasını söyleyecektim! O ciddi, o çalışkan delikanlının benim işimde kalmasını zaten hiç istemiyordum, çünkü yönetimi babasından devralıp beni kendi işlerimin dışında tutmaya hazırlanır gibiydi, hiç kuşkum yoktu, onun yeri Guido'nun bürosuydu, bundan hepimiz kârlı çıkardık. Guido, genç Olivi'yi tutmakla ticarethanesini kurtarır, delikanlı da benim ticarethanemden çok orada yararlı olurdu.

Bu düşünce beni coşturdu, Augusta'yı uyandırıp ona da söyledim. O kadar heyecanlandı ki uykusu dağılıverdi. Böylece benim Guido'nun sakıncalı işlerinden el çekmem daha kolay olur sanıyordu. Vicdanım rahatladı, uyuyakaldım; kendi başımı bağlamadan Guido'yu kurtarmanın yolunu bulmuştum; başımı bağlamak şöyle dursun, tam tersine.

Saatler saati bizi uykusuz bırakan bir çaba sonunda, büyük bir içtenlikle düşünüp tasarladığımız bir öğüdün geri çevrildiğini görmekten daha iğrenç bir şey yoktur. Hem bir çaba daha harcamıştım, Guido'nun işlerine yararlı olabileceğim avuntusundan sıyrılma çabasını. İlkin gerçek bir iyilikseverliğe erişmiştim, sonra mutlak bir nesnelliğe, şimdi de, Guido beni Cehennemin dibine gönderiyordu!

Guido öğüdümü geri çevirdi, handiyse öfkelenmişti. Genç Olivi'nin yeteneğine inanmıyormuş, onun, o delikanlıyken ihtiyarlamış görünümünü beğenmiyormuş, hele o soluk suratında, o pırıl pırıl gözlüklerinden hiç mi hiç hoşlanmıyormuş. Bu nedenlerden çıkan tek sonuç, sanırım, aralarında gerçekten geçerli olabilecek bir neden bulunduğuydu: benimle inatlaşma isteği. Sonunda dedi ki, bürosuna müdür olarak etse etse genç Olivi'yi değil, ihtiyar Olivi'yi kabul edermiş. İşte ben de bu yardımı yapabileceğimi sanmıyordum, hem sonra, bugünden yarına, kendi işlerimin yönetimini üstlenmeye hazır duymuyordum kendimi. Bir yanlışlık yaptım, tartışmaya girdim, ihtiyar Olivi'nin zaten pek işe yaramadığını söyledim. O kuru yemiş partisini almam diye ayak diremesinin zamanında bana kaça malolduğunu anlattım.

— İyi ya! diye bağırdı Guido, madem, ihtiyarın elinden bundan fazlası gelmiyor, genci ne becerebilir sanıyorsun sen, o da topu topu onun öğrencisi değil mi?

İşte, sonunda geçerli bir neden bulup dört elle sarılmıştı, ne denli hayıflansam yeriydi, çenemi tutamadığımdan o nedeni ona kendi elimle ben sunmuştum.

Birkaç gün sonra, Augusta, bana, Guido'nun Ada'ya kendi parasını ortaya sürerek zararının yarısını üstlenmesini önerdiğini anlattı. Ada, olmaz demiş, Augusta'ya da şöyle söylenmiş:

— Beni aldattığı yetmemiş gibi bir de parama göz dikti!

Augusta parayı vermesini öğütleyecek cesareti bulamamıştı, ama Ada'ya kocasının bağlılığı konusunda yanlış düşündüğünü kanıtlamak için elinden geleni yapmıştı. Ama Ada öyle bir yanıtla karşılamış ki, Augusta onun o konuda bizim bildiğimizden fazlasını bildiğini sanmıştı. Augusta benim yanımdayken şu mantığı yürütüyordu:

— Doğrusu insanın kocası için yapmayacağı şey olmamalıdır, ama Guido için de geçerli mi bu kural?

Onu izleyen günlerde, Guido’nun davranışı garipleşti. Büroya arasıra şöyle bir uğruyor, yarım saatten fazla kaldığı hiç olmuyordu. Sanki mendilini evde unutmuş gibi koşa koşa çıkıp gidiyordu. Daha sonra öğrendiğime göre, Ada’ya istediğini mutlaka yaptırabilmek için yeni yeni gerekçeler götürüyormuş. Gerçekten de, yüzünde uzun uzun ağlamış, bağırmış ya da sanki savaştan çıkmış gibi bir anlam vardı; gırtlağını tıkayan, gözlerini yaşlarla dolduran heyecanını bizim yanımızda bile dizginleyemiyordu. Neyin var, diye sordum. Üzüntülü, ama arkadaşça bir gülümseme ile yanıtladı, bana dargın olmadığını göstermek istiyordu. Ardından konuşurken kendini tutabilmek için toparlandı ve birkaç sözcükle özetledi: Ada, kıskançlığı ile ona dünyayı cehennem ediyormuş.

Yani Guido’ya bakılırsa, tartışmalar karı-kocanın özel sorunları üstüneydi, oysa ben aralarında bir de «kâr-zarar hesabı» sorunu olduğunu biliyordum.

Bu pek önemli değilmiş gibi bir hava yaratılıyordu. Ağız birliği etmiş gibi, Ada da, Augusta’ya aynı şeyleri söylüyor, yalnız kendi kıskançlığından dem vuruyordu. O tartışmalar Guido’nun yüzünde öylesine derin izler bırakacak kadar şiddetli olduğuna göre, biz de inanıyorduk.

Ama sonradan ortaya çıktı ki karı-kocanın başta gelen uyuşmazlıkları para konusundaymış. Ada, aslında tutkusunun ve mutsuzluğunun etkisindeymiş, ama gururu bunu açığa vurmasını engelliyormuş, Guido ise belki suçlu olduğunu bildiğinden, Ada’nın aldatılmış bir kadının öfkesi ile davrandığını sezmesine karşın, hiçbir şey yokmuş gibi iş tartışmasını sürdürüyormuş. Gittikçe artan bir hırsla o paranın peşinden koşuyormuş, iş sorunlarını hiç mi hiç gözönüne almayan Ada ise, Guido’nun önerisini bir tek özürle geri çeviriyormuş: paranın çocuklara kalması gerekirmiş. O zaman Guido başka gerekçeler öne sürüyormuş: kafasının dinç olması, yasal yollardan dışarı çıkmaması gerekirmiş, hem o çalıştıkça çocuklar da bundan yararlanacaklarmış nasıl olsa. Ada, bütün bunları kesin bir «olmaz» yanıtı ile kestirip atıyormuş. Çileden çıkıyormuş Guido, —tıpkı çocuklarda olduğu gibi— isteği de arttıkça artıyormuş. Gelgelelim her ikisi de —başkalarıyla konuşurken— aşk ve kıskançlık illetine tutulduklarını iddia ediyor, gerçeği söylediklerine kendileri de inanıyorlardı.

Bir tür yanlış anlaşma sonucu o tatsız para davasını durdurmak için işe karışmadım. Guido’ya bunun gerçekte önemsiz olduğunu kanıtlayabilirdim. Muhasebeci olarak biraz geç işliyor kafam, durumu

deftere geçirmedikçe, beyaz kâğıt üzerine siyah mürekkeple yazılı görmedikçe kavrayamıyorum, ama çok geçmeden, Guido’nun, Ada’ya ille de versin diye baskı yaptığı paranın durumu pek değiştirmeyeceğini anladım. O yatırımın anlamı ne olacaktı ki? Bilançoda gözüken kayıp azalacak değildi. Ada, paranın o yılın bütçesine eklenmesine razı olursa o başkaydı elbette, ama Guido zaten böyle bir istekte bulunmamıştı bile. İşe, yasalar açısından bakıldığında, onca zarar eden bir şirkete yeni sermayeciler çekilerek tehlikenin daha da büyütülmesinden başka anlamı yoktu bunun.

Bir sabah, Guido büroda gözükmedi; şaşırdık, çünkü bir gece önce ava çıkmadığını biliyorduk. Oğlu yemeğinde Augusta’yı heyecanlar içinde buldum, Guido bir gece önce canına kıymaya kalkışmıştı, ama artık tehlikeyi atlatmıştı. Augusta’nın trajik bulduğu bu havadisin beni öfkelendirdiğini itiraf etmeliyim.

Karısının direncini kırmak için sonunda o kesin yola başvurmuştu demek! Bu arada bu işe girişmeden önce gereken tüm ihtiyat önlemlerini de aldığını öğrendim, çünkü morfini yutmadan önce kapağı açık şişeyi elinde görmelerini sağlamıştı. Bu yüzden dalgınlaşır dalgınlaşmaz, Ada, doktor çağırmış, tehlike hemen savuşturulmuştu. Ada, dehşet verici bir gece geçirmiş, çünkü doktor hastanın durumu üzerine kesin bir şey söyleyemem, demiş; üstelik Guido, kendine gelir gelmez, belki de tam bilincine kavuşmadan karısına sitemler yağdırmış, sen benim düşmanımsın, başladığım işi ne diye engelledin, bana işkence ediyorsun falan demiş, kadıncağız büsbütün üzülmüş.

Ada, kocasının istediği borcu hemen çıkarıp vermiş, ama sonunda kendisini savunmak isterken açık konuşmuş, onca zamandır içinde sakladığı her şeyi ortaya dökmüş. Böylece anlaşabilmişler, çünkü Guido, Ada’nın tüm kuşkularını dağıtmış, ona bağlı olduğunu kanıtlamış —Augusta böyle sanıyordu—. Kesin davranmış, karısı Carmen’den söz açınca:

— Kıskanıyor musun onu? diye bağırmış. Pekâlâ, madem istiyorsun, yol vereyim gitsin, hemen, bugünden tezi yok.

Ada, yanıt vermemiş, öneriyi kabul ettiğini belirttiğini, kocasının da söz verdiğini düşünmüş.

Uyku ile uyanıklık arasında Guido’nun nasıl olup da böyle davranabildiğine şaştım, o söylediği ufak doz morfini bile yutmadığına inanmaya başladım. Beynin uyku sırasında sislenmesinin etkilerinden biri de en nasırlaşmış yüreği bile yumuşatıp en safça itiraflara sürüklemesidir.

Daha yakın bir zamanda ben de böyle bir serüvenden geçmemiş miydim? Bu da Guido'ya karşı duyduğum öfke ve küçümsemeyi büsbütün arttırdı.

Augusta, ablasını ne halde bulduğunu anlatırken ağlıyordu. Yoo! O dehşetten faltaşı gibi açılmış gözleri ile Ada'nın güzelliği falan kalmamıştı.

Karımla uzun uzun tartıştık, hemen Guido ile Ada'yı görmeye mi gitmeliydim, yoksa hiçbir şey bilmiyor gibi yapıp kendisi ile yeniden büroda karşılaşmayı beklesem daha mı iyi olur diye. O ziyaret bana dayanılmaz bir sıkıntı gibi geliyordu. Guido'yu o durumda görünce içimden geçenleri nasıl gizleyebilirdim?

— Bir erkeğe yakışmaz bu davranış! diyordum. Kendimi öldürmek aklımın kıyısından bile geçmiyor, ama bir gün, öyle bir şey yapmaya karar verecek olsam, hiç kuşkum yok, hemen başarırdım!

İçimden geçen buydu işte, Augusta'ya da söylemek istiyordum. Ama Guido'yu kendimle kıyaslarsam fazla onurlandırmış olurum gibi geliyordu:

— Zaten fazlasıyla duyarlıdır insan organizması. Onu mahvetmek için kimyager olmak gerekmez ki. Bu kentte hafta geçmiyor ki bir terzi yamağı kızcağız canına kıymasın; yoksul odacığında bir fosfor solüsyonu hazırlayıp içti mi tamam... O ilkel zehir var ya, doktor ne yaparsa yapsın para etmez, bir yandan acılar içinde kıvranarak, bir yandan suçsuz ruhu üzüntüden kahrolarak dosdoğru ecele gidiyor kızcağız.

Augusta canına kıyan terzi kızcağızın ruhunun pek o kadar suçsuz da olduğuna inanmak istemiyordu, ama ilkin biraz ayak diredikten sonra o ziyareti yine de yapayım diye kandırmaya çalıştı. Sıkılacak bir şey yokmuş, kendisi Guido ile konuşmuşmuş, adam öylesine sakinmiş ki gören de en yerinde bir işe kalkışmış sanırmış.

Sözlerine kanmış görünüp de Augusta'yı sevindirmeden yola çıktım. Kısa bir duraksamadan sonra dosdoğru karımın dediğini yaptım. Yol uzun değildi ama, adımlarımın temposu Guido'nun hakkında verdiğim yargıyı yumuşatmaya sürükledi beni. Daha birkaç gün önce ruhumu aydınlatan ışığın gösterdiği yolu anımsadım. Guido bir çocuktu, hoşgörü vâdettiğim bir çocuk. Er geç o da olgunlaşırdı, daha önce kendini öldürmeyi başaramazsa elbette.

Hizmetçi beni ufak bir odaya aldı, Ada'nın iş odası olmalıydı. Karanlık bir gündü, tek penceresi kalın bir perde ile örtülü bulunan oda loştu. Duvarda Ada ile Guido'nun anne-babalarının resimleri vardı. Çok kalmadım, kız dönüp beni çağırdı, karı-kocanın yatak odasına götürdü. Oda

o gün bile ferah ve aydınlık gözüküyordu, çünkü iki geniş penceresi vardı, döşemeleri ve eşyaları açık renkti. Guido, başı sargılar içinde yatakta yatıyordu, Ada da yanıbaşına oturmuştu.

Guido beni hiç sıkılmadan, hatta açık bir minnetle yanına çağırdı. Uykulu gözüküyordu, ama bana merhaba demek, buyruklar vermek gerektiğinde silkinip tümüyle ayılmayı başardı. Ardından kendini yastığına bıraktı, gözlerini yumdu. Acaba morfinin ağır etkisi altındaymış gibi yapması gerektiğini mi anımsamıştı? Her neyse, insanda öfke değil, acıma uyandırıyordu, ben de kendimi çok iyi yürekli duydum.

Ada'ya hemen bakmadım: o Basedow fizyonomisinden ürküyordum. Baktığımda çok hoş bir sürprizle karşılaştım, çünkü daha beterini bekliyordum. Gözleri gerçekten faltaşı gibi irileşmişti, ama yüzünde, yanaklarının yerini almış olan şişlikler yokolmuştu, güzelleşmişti sanki. Çenesine kadar kapalı, geniş bir kırmızı elbise giymişti, üflesen uçacak bedeni içinde dönüyordu. El değmemiş denecek kadar temiz bir şeyler vardı onda, o gözlerde çelik sertliğinde bir anlam vardı. Duygularımı tam olarak açıklayamadan ama, gerçekten de yanımda o bir zamanlar çok sevdiğim Ada'ya benzer bir kadın bulunduğunu düşündüm.

Bir ara Guido gözlerini iyice açtı, yastığının altından bir çek çıkardı, üzerinde Ada'nın imzasını hemen tanıdım. Çeki bana uzattı, kasaya koydurmamı, karşılığını Ada'nın adına açtıracağım bir hesaba yatırmamı söyledi. Ada'ya dönerek şaka etti:

— Ada Malfenti adına mı olsun, Ada Speier adına mı?

O omuz silkti:

— Hangisi olursa olsun, siz daha iyi bilirsiniz, dedi.

— Öteki kayıtları nasıl yapacağını sonra söylerim sana, diye ekledi Guido, bu kısa buyruk aşağılayıcı geldi bana.

Sonra hemen kendini dalgın bıraktı, az kalsın uyandırıp kayıt istiyorsa kendisi yapsın diyecektim.

Bu arada kocaman bir fincan acı kahve getirmişlerdi, Ada uzattı. O kollarını yorganın altından çıkarıp fincanı iki eliyle ağzına götürdü. Böyle burnu fincanın içinde, gerçekten çocuk gibiydi.

Allahaısmarladık, dediğimde, ertesi gün büroya geleceğini kesinlikle söyledi.

Ada ile daha önce vedalaşmıştım, bu yüzden çıkış kapısında arkamdan yetiştiğinde hayli şaştım. Soluk soluğaydı:

— Zeno, lütfen! Birazcık buraya gel. Sana bir şey söylemek istiyorum.

Peşinden az önce beni aldıkları o küçük odaya girdim, şimdi içerde ikizlerden birinin ağladığını işitiyorduk.

Ayakta kaldık, yüzyüze bakışıyorduk. Soluk soluğaydı, bu yüzden, ama yalnız bu yüzden, bir an, beni o karanlık odaya bir zamanlar kendisine sunduğum aşkı istemek için sokmuş olduğunu düşündüm.

Kocaman gözleri korkunçtu karanlıkta. Bunalıyordum, ne yapsam, diye soruyordum kendi kendime. Ada'yı kollarımın arasına alıp, benden bir şey istemek zorunda kalmaktan kurtarmak görevim değil miydi? Bir an içinde birkaç niyet birbirini izledi! Yaşamın büyük güçlüklerinden biri, bir kadının ne istediğini sezmektir. Sözlerine kulak vermenin yararı yoktur, çünkü bir bakış bütün bir söylevi yalanlar, onun isteği ile loş, rahat bir odada başbaşa kaldığınızda o da imdadınıza koşmaz.

Ada'nın ne istediğini sezemediğimden kendi kendimi anlamaya çabalıyordum. Benim istediğim neydi? O gözleri, o iskelete dönmüş bedeni öpmeyi mi istiyordum? Kesin bir yanıt veremiyordum doğrusu, çünkü az önce, o tüy gibi sabahlığın içinde onu tüm sertliğine karşın, bir zamanlar sevdiğim gencecik kız gibi çekici bulmamış mıydım?

Tıknefesliğine şimdi bir de gözyaşları eklenmişti, böylelikle ne onun ne benim ne istediğimizi bilmediğim zaman süresi uzadıkça uzadı. Sonunda, kırık bir sesle bir kez daha bana Guido'yu sevdiğini söyledi ve birden, ne görevim kaldı karşısında, ne hakkım.

— Augusta dedi ki, Guido'yu bırakmak istiyormuşsun, diye kekeledi, artık işleri ile uğraşmayacakmışsın. Ona yardımını sürdürmeni rica edeceğim, zorunluyum buna. Hiç sanmıyorum ki kendi başının çaresine bakabilsin.

Zaten yaptığım bir şeyi sürdürmemi istiyormuş. Pek azdı bu, pek az, daha fazlasını sunmaya çalıştım:

— Madem sen istiyorsun, Guido'nun yanından ayrılmam, hatta ona şimdiye değin yaptığımdan daha çok yardımcı olmak için elimden geleni yaparım.

Al sana bir abartma daha! Boynumu ilmeğe geçirdiğim an farkına vardım ama, kendimi çekemedim. Ada'ya «Benim için çok önemlisin» (ya da bir yalan söylemek) istiyordum. Onun istediği benim sevgim değildi,

desteğimdi, ben de öyle konuşuyordum ki her ikisini de sunmaya hazır olduğuma inanabilirdi.

Ada elimi yakaladı, ürperdim. Bir kadın elini uzatırken çok şey sunar! Bunu hep duymuşumdur. Bir kadının elini tutmak onu tümüyle avucuna almak gibi bir şeydir. Boylarımız arasındaki farktan ötürü sanki kucaklayacakmış gibi üzerine eğildim. Gizli bir ilişki başlamış gibi geldi.

— Ben hemen Bologna'ya sağlıkevine dönmek zorundayım, diye ekledi, onun yanında olduğunu bilirsem içim çok rahatlayacak.

— Yanında kalacağım! diye yanıtladım boyun eğerek. Ada, benim öyle boyun eğişimin kendisi için yapmaya hazırlandığım özveriden ileri geldiğini sanmıştır herhalde. Oysa ben, çok, ama çok sıradan bir yaşantıya gerisin geri dönmeye boyun eğiyordum, öyle ya, düşlediğim olağanüstü yaşantıda peşimsıra gelmeyi aklından bile geçirmiyordu.

Gökyüzünden yere inmeye zorladım kendimi, kafamda hemen oldukça karmaşık bir muhasebe sorunu ile yüzyüze geldim. Cebimde bulunan çekin karşılığını Ada'nın hesabına yazmam gerekiyordu. İyi, güzel de, bu kaydın «kâr ve zarar» hesabına ne yararı olacağı açık değildi. Hiç bir şey söylemedim, belki de Ada, yeryüzünde böylesi değişik türden hesapların yazıldığı bir muhasebe defterinin varolduğundan habersizdir, diye düşündüm.

Ama başka bir şey söylemeden o odadan çıkmak da istemedim. İşte böylelikle muhasebeden söz açmak yerine, o an yalnızca düşünmeden bir şey söylemiş olmak için bir lâf attım ortaya, ama sonra sözümün, benim, Ada ve Guido için çok önemli olduğunu sezdim; özellikle benim için çok önemliydi, çünkü bir kez daha kendi elimi ayağımı bağlıyordum. Öylesine önemliydi ki o cümle, nasıl olup da öyle özensizce, dudaklarımı kımıldatıp, o loş odada, duvarda kendi aralarında evlenmiş olan Ada ile Guido'nun ana-babalarının resimlerinin huzurunda söyleyebildiğimi uzun yıllar unutamadım. Demiştim ki:

— Sonunda gidip benden de garip bir adama varmışsın sen, Ada!

Ne güçlü şeydir sözler! Zamanı aşar, geçmiş olaylara bağlanır. Başlı başına bir olaydır sözler; Ada'ya yöneldiğinden, o sözlerim de trajik bir olaya dönüşüyorlardı. Ada'nın Guido ile benim aramda seçme yaptığı saati belleğimde hiçbir zaman bu denli gerçeklikle canlandıramazdım: hani, günlerce bekledikten sonra o güneşli sokakta ona rastlamış da yanında yürümüş, budalalar gibi, bir vaat saydığım gülüşünü fethedebilmek için

çabalamıştım! O zamanlar bacaklarımdaki kasların sıkıntısından ötürü ayaklarım birbirine dolanıyordu, aşağılanmış durumdaydım, Guido ise Ada’dan da rahat hareket ediyordu, hiç eleştirilecek yanı yoktu doğrusu, ille de yanından ayırmadığı o garip bastonunu hesaba katmazsak elbette.

— Doğru söyledin! dedi Ada alçak sesle.

Sonra sevecenlikle gülümsedi:

— Ama sen düşündüğümden çok daha iyi çıktın, Augusta’nın hesabına sevinçliyim. Ardından içini çekerek ekledi:

— Hem öyle sevinçliyim ki, Guido’nun umduğum insan çıkmayışının acısı bile biraz hafifliyor.

Ben hep susuyordum, hâlâ kuşkuluydum. Galiba Guido’nun olacağını beklediği insanın ben olduğumu söylemişti. Yoksa aşk mıydı bu? Bir şey daha ekledi Ada:

— Sen ailemizin erkeklerinin en iyisisin, güvencemizsin, umudumuzsun. Yeniden elimi yakaladı, ben de belki onun elini biraz fazlaca sıktım. Ama elini öylesine çabucak çekti ki, tüm kuşkularım dağıldı. Ve o küçük, loş odada nasıl davranmam gerektiğini yeniden anlar oldum. Belki de hareketinin sertliğini hafifletmek için bir daha okşadı beni:

— İşte seni böyle tanıdığım için bir zaman acı çektirdiğime üzülüyorum. Çok acı çektin mi gerçekten?

Ben o acıyı bulabilmek için hemen gözlerimi geçmişin karanlıklarına diktim:

— Evet! diye mırıldandım.

Yavaş yavaş Guido’nun kemanını anımsadım, sonra eğer Augusta’ya el atmasaydım o salondan beni nasıl atacaklarını düşündüm, derken Malfenti’lerin evindeki salon aklıma geldi, hani XIV. Lui stili masanın çevresinde sevişilir, öteki masadan da seyredilirdi. Birden Carla’yı da anımsadım, çünkü onunla Ada vardı. Birden Carla’nın sesini duydum kulağımda, karıma, yani Ada’ya ait olduğumu söylüyordu. Gözlerim yaşlarla dolarken yineledim;

— Çok acı çektim! Evet, çok!

Ada ise hıçkırmaya başlamıştı:

— Çok üzgünüm, çok! dedi.

Sonra gücünü topladı:

— Ama şimdi sen Augusta’yı seviyorsun!

Bir an sesi bir hıçkırıkla kesildi, yerimden sıçradım, acaba o aşkı doğrulayacak mıyım, yoksa hayır mı, diyeceğim diye duymak için mi duraklamıştı yoksa? Bereket bana söz söyleyecek zaman bırakmadı:

— Şimdi ikimizin arasında tam kardeşçe bir sevgi var, diye sürdürdü, öyle olması gerekiyor. Sana gereksinimim var. Şurada yatan o çocuk için bir anne olmak zorundayım artık, korumam gerekecek onu. Bu güç görevimde bana yardımcı olur musun, lütfen?

Büyük heyecanı içinde tıpkı düşteki gibi neredeyse üstüme abanıyordu. Ama ben sözlerini doğru bildim. Kardeşçe bir sevgi istiyordu benden; aramızda varolduğunu sandığım aşk bağı, böylece, ona verdiğim bir başka hakka dönüşüyordu, yine de dilediği sözü verdim: Guido'ya yardımcı olacaktım, ona da yardımcı olacaktım, ne dilerse yapacaktım. Biraz daha sakin olsam, bana yüklediği görevin gücümü aştığını söylemem gerekirdi, gelgelelim o ânın unutulmaz heyecanını silip süpürürdü bu. Zaten öylesine duygulanmıştım ki, kendi yetersizliğimi duyacak durumda değildim. O anda yetersizlik denen şeyin kimse için varolamayacağını düşünüyordum. Guido'nun yetersizliği de iyileştirilebilirdi: gereken heyecanı yüreğinde uyandıracak sözcükleri bulup söylemek yeterdi.

Ada beni sahanlığa değin geçirdi, ben merdivenleri inerken orada trabzana abanıp arkamdan baktı. Carla da hep öyle yapardı, ama Guido'yu seven Ada'nın öyle yapması garipti; yüreğim öylesine minnetle doldu ki, merdivenin ikinci rampasına inmeden önce bir kez başımı kaldırarak bakıp selâm verdim. Aşkta böyle yapılırdı, ne diyeyim, demek kardeşçe sevgide de böyle yapılıyormuş.

Oradan sevinçle ayrıldım. Beni tâ o sahanlığa değin uğurlamıştı, öteye geçmemişti. Artık kuşkum falan kalmamıştı. Şu sonuca varmıştık: ben bir zamanlar onu sevmiştim, şimdi de Augusta'yı seviyordum, ama eski aşkım yüzünden benden bağlılık beklemeye hakkı vardı; Ada da yine o çocuğu seviyordu, ama bana büyük bir kardeş sevgisi sunuyordu, hem de yalnız kızkardeşiyle evlendim diye değil, bana kendisinin verdiği ve aramızda gizli bir bağ oluşturan acıları onarmak için. Bütün bunlar pek hoştu, dünyada ender rastlanan bir tadı vardı. Bunca tatlılık beni gerçek sağlığa kavuşturamaz mıydı acaba? O gün yürürken ne sıkıntı, ne de acı duydum, gönlümü geniş, kendimi güçlü duydum, yüreğimde yepyeni bir güven duygusu vardı. Karımı aldattığımı, hem de en iğrenç biçimde aldattığımı unuttum ya da bir daha yapmayacağım diye kendi kendime söz

verdim, zaten bu da aynı kapıya çıkardı. Kendimi, tıpkı Ada'nın beni gördüğü gibi, ailenin en iyi erkeği olarak duydum.

Onca yiğitlik çok geçmeden pırıltısını yitirdi. Canlandırmak isterdim, gelgelelim, Ada, Bologna'ya gitmişti ve söylediklerinden güç alıp da bir yeni atılıma girişeyim diye yaptığım her çaba boşa çıktı. Evet! Guido için elimden geleni —az da olsa— yapacaktım, gelgelelim böylesi bir karar ne ciğerlerime dolan havayı, ne damarlarımdan akan kanı artırmıyordu. Geriye, kala kala yüreğimde Ada'ya karşı yepyeni, önemli, tatlı duygular kaldı, Augusta'ya yazdığı mektuplarda beni sevecenlik dolu birkaç sözcükle her andığında yenileniyordu. Sevgisine yürekten karşılık veriyor, tedavisini onun için en iyi şeyleri dileyerek izliyordum. Keşke tüm o eski sağlığına ve güzelliğine bir kez daha kavuştuğunu görebilseydim!

Ertesi gün, Guido büroya geldi, hemen yaptırmak islediği kayıtları tasarlamaya koyuldu:

— Şimdi «Kâr ve Zarar» hesabının yarısını Ada'ya geçirelim.

İşte tam yapmak istediği şey buydu ve bu tam da yapılmaması gereken şeydi. Eğer onun buyruklarını olduğu gibi uygulamakla görevli biri olarak kalsaydım istediği tutarı, istediği yere aktarır, hiç kafamı yormazdım. Tersine, ona her şeyi anlatmayı bir görev bildim. Zararının izlerini yoketmek onun sandığından daha güçtü, bunu kendisine kanıtlarsam çalışmaya zorlarım sandım.

Kendisine anlattım ki, bildiğim kadarıyla, Ada o parayı kendi hesabına kredi olarak konulsun diye vermişti, oysa biz kalkar bilançoda gözüken zararın yarısını ona yüklersek istediğini yapmış olmuyorduk. Guido, zararın öteki yarısını da kendi hesabına geçirmek istiyordu. İyi, güzel de, bütün bunların sonucu «Kâr ve Zarar» hesabını kapatmak —daha doğrusu zorla öldürmek— anlamına geliyordu, gelgelelim açığımız böylece ortadan kalkmıyordu, saptanmış oluyordu. Uzun uzun düşünmüştüm, bu yüzden açıklamam kolay oldu ve şöyle sonuçlandırdım sözlerimi:

— İnşallah olmaz ya, diyelim ki Olivi'nin söylediği duruma düştük: işe biraz alışkın bir muhasebeci defterlerimize şöyle bir baksa zararımızı o saat anlar.

Bakakalmıştı Guido, şaşkındı. Ne dediğimi anlayacak kadar muhasebe bilgisi vardı, ama anlayamıyordu, çünkü kendi isteklerine öylesine kapılmıştı ki, açık seçik ortada olan duruma ayak uyduramıyordu. Her şeyi gözlerinin önüne sermeye çalıştım:

— Görüyorsun ya, bu yatırımı yapması için karını zorlamanın hiç gereği yoktu!

Sonunda anladı, beti benzi uçtu, sinirinden tırnaklarını kemirmeye başladı. Sanki bir düşten ayılır gibiydi. Yine de kendini tuttu, o gülünç komutanlık taslamasıyla, ne olursa olsun o kayıtların yapılmasını buyurdu:

— Her türlü sorumluluğu senin üzerinden almak için defterleri kendim tutmaya, gerekirse altını imzalamaya hazırım! diye ekledi.

Anlaşıldı! Düşlere hiç yer bırakmayan bir yerde düş görmekten vazgeçmeyecekti! Belvedere bayırında, kendime, sonra evinin loş odasında Ada'ya verdiğim sözleri anımsadım, cömerttik ettim:

— İstediğin kayıtları hemen yapacağım; senin imzanın ardına sığınmaya gerek duymuyorum. İşim sana yardımcı olmak, kösteklemek değil!

Sevecenlikle sıktı elimi:

— Yaşamak güç, dedi, yanımda senin gibi bir dostum olması ne büyük nimet.

Duygulanarak bakıştık. Gözleri parlıyordu. Ben de duygusallığa kapılmaktan ürkerek güldüm:

— Yaşam güç değil, dedim, ama oldukça garip!

O da, içinden gele gele güldü.

Sonra yanımda kaldı, o «Kâr ve Zarar» hesabını nasıl kapatacağımı gördü. Hepsi birkaç dakika sürdü. Hesap öldü, ama Ada'nın hesabını da kendisiyle birlikte yokluğa sürükledi, yine de o tutarı bir küçük defterin borç hanesine kaydettik, hani bir felâket olur da, tüm kayıtlar ortadan yokolursa o kalsın diye, bir de kendisine faiz ödememiz gerektiğini belirtmek için. «Kâr ve Zarar» hesabının öteki yarısı da Guido'nun hesabının zaten şişkin olan borçlar hanesini kabartmaya gitti.

Muhasebeciler, yapıları gereği alay etmeye pek yatkın bir canlı türüdürler. O kayıtları yaparken aklımdan şöyle geçiyordu: «Hesaplardan birini —kâr ve zarar adındakini— öldürmüştük; öteki, yani Ada'nınki, hayatta tutmayı başaramadığımızdan doğal ölümle ölmüştü; Guido'nunkine gelince, onu öldürmenin yolu yoktu; ama güvenilir bir borçlu da olmadığından, o hesap öyle tutuldukça, şirketimizin ortalık yerinde açık bekleyen bir mezardı».

O büroda daha uzun süre muhasebe sözü edildi. Guido, kendisini yasaların tuzaklarından (bu söz onun sözü) daha iyi koruyacak bir yol

bulabilmek için didinip duruyordu. Herhalde bazı muhasebecilere de akıl danışmış olmalı ki, bir gün büroya geldi, eski defterleri yoketmemizi önerdi, ama daha önce yeni baştan defter tutup rastgele bir isme bir sahte satış yapmış, Ada'nın borç olarak verdiği para bize öyle ödenmiş gibi göstermeliymişiz. Onu düş kırıklığına uğratmayı hiç istemezdim, çünkü büroya umutlar içinde, etekleri zil çalarak koşmuştu! Ama bu önerdiği beni gerçekten iğrendiren bir sahtecilikti. Şimdiye değin yalnızca gerçek sayıları oradan oraya aktarmış, bu arada bize sessizce izin veren Ada'yı zarara sokma tehlikesini hiçe saymıştık. Şimdi ise naylon satışlara gelmişti sıra.

Uğradığımız zararı silmenin yolunun, daha doğrusu tek yolunun bu olduğunu ben de görüyordum; ama ne pahasına olacaktı bu! Alıcının adını kafadan atmak ya da alıcı gibi göstermek istediğimiz birini bulup iznini almak gerekiyordu. Onca emek verip tuttuğum defterlerin yokedildiğini görmek pek umurumda değildi, ama yenilerini tutacak halim yoktu doğrusu. Ayak direye direye, sonunda Guido'yu kandırdım. Naylon fatura çıkarmak kolay iş miydi sanki? Üstelik malın varlığını ve özelliklerini belirten belgelerin de sahtesini yapabilmek gerekirdi.

Tasarısından o günlük vazgeçti, ama ertesi gün büroya yine eski defterleri yoketmeyi gerektiren bir başka tasarı ile geldi. Bu tür tartışmaların başka her işi engellediğini görerek bezmiştim artık, olmaz dedim:

— Bu kadar kafa patlattığını gördükçe insanın senin iflâsa hazırlandığına inanası geliyor! Yoksa anaparanın bu kadar ufak bir bölümünün eksilmesinin ne önemi olabilir? Şimdilik kimsenin senin defterlerini karıştırmaya hakkı yok. Şimdi çalışmak gerek, çalışmak, saçma sapan şeylerle uğraşmanın sırası değil.

O düşüncenin kafasında bir saplantıya dönüştüğünü söyledi. Haksız mıymış yani? Talihi biraz daha tersine dönerse yasal önlemler alınır, hapsi boylarmış!

Hukuk fakültesine girip çıkmıştım ya, bizimki gibi bir bilanço çıkaran bir tüccarın neler yapması gerektiğini Olivi'nin tüm ayrıntılarıyla, çok iyi açıklamış olduğunu biliyordum, Guido'yu da, kendimi de o tür bir saplantıdan kurtarabilmek için bir avukat arkadaşına danışmasını öğütledim.

Bunu zaten yapmışmış, daha doğrusu avukata açıkça o amaçla gitmemiş —çünkü sırrını bir avukata bile açamazmış—, ama birlikte ava

çıktığı bir avukat arkadaşı varmış, onun ağzını aramışmış. Bu yüzden, ne yazık ki Olivi'nin yanılmamış ve abartmamış olduğunu biliyordu.

İşe yaramadığını görünce, muhasebesinde sahtecilik yapmanın yollarını aramaktan vazgeçti, ama yeniden huzuruna kavuşmasına yetmedi bu. Günün birinde odamıza girince kendisini hapishanenin eşiğindeymiş gibi duyduğunu açığa vurdu, hep içinden kaçıp kurtulmak geliyormuş.

Bir gün şöyle bir soru sordu:

— Augusta bilânçomuz hakkında her şeyi biliyor mu? Kızardım, çünkü soruda bir sitem sezer gibi olmuştum.

Ama hiç kuşku yok, bilançoyu, Ada biliyorsa, Augusta da bilebilirdi. Bu hemen aklıma gelmedi de, kafasından geçirdiği sitemi haketmişim gibi geldi.

— Ada'dan duymuştur, diye mırıldandım, ya da Ada, Alberto'ya anlatmış, Augusta da ondan öğrenmiştir!

Augusta'ya iletebilecek tüm yolları gözden geçiriyordum, bir yandan da her şeyi ilk elden, yani benden duymuş olabileceğini yadsımıyordum, yalnızca ben sussam da yararı olmayacağını anlatmaya çalışıyordum. Yazık! Keşke hemen Augusta'dan saklım gizlim olmadığını söyleseydim çok daha açıksözlü ve dürüst davranmış olurdum! Bu tür ufacık bir olay, yani bir şeyi dosdoğru açığa vurup da suçsuz olduğunu söylemek yerine gizlemek en içten dostluğu bile zedelemeye yeter.

Gerçi, ne Guido, ne de benim öyküm açısından önemi var ama, birkaç gün sonra o bakır sülfat işinde karşılaştığımız çenesi düşük simsarın beni yolda giderken durdurduğunu buraya ekleyeceğim. Adam alttan yukarı bakıyordu bana, kısa boylu olduğundan başka türlü bakamazdı, ama bir de bacaklarını kısarak durumu büsbütün abartıyordu, birtakım alaylı lâflar etti:

— Bir söylenti dolaşıyor, sülfat işine benzer kârlı işler çeviriyormuşsunuz yine!

Şaşkınlıktan donakaldığımı görünce, elimi sıktı ve şöyle ekledi:

— Ben size hep kârlı çıkmanızı dilerim. Umarım iyi niyetimden kuşkunuz yoktur!

Ve çekip gitti. Bizim işlerimizi, ona, lisede küçük Anna ile aynı sınıfta okuyan kızı anlatmıştı sanırım. Adamın boşboğazlığını Guido'ya hiç aktarmadım. Benim asıl görevim onu yerli yersiz dertlerden korumaktı.

Guido'nun Carmen konusunda hiçbir önlem almayışına şaştım, karısına ona resmen yol vermeyi vâdettiğini biliyordum. İlk seferinde

olduğu gibi Ada birkaç ay sonra evine döner sanıyordum, ama Trieste’ye hiç uğramadan Maggiore Gölü kıyısında bir küçük villâda kalmaya gitti, kısa bir süre sonra da Guido çocukları alıp ona götürdü.

O yolculuktan döndüğünde —bilmem verdiği sözü kendiliğinden mi anımsamıştı, yoksa Ada mı anımsatmıştı— acaba Carmen’i kendi büromda, yani Olivi’nin bürosunda çalıştıramaz mıyım, diye sordu. Ben, boş yer olmadığını biliyordum, ama baktım Guido çok istiyor, gidip idare müdürümle konuştum. Kızın şansı varmış, Olivi’nin memurlarından biri de o günlerde işten ayrılıyormuş, ama aylık son aylarda Guido’nun büyük bir cömertlikle Carmen’e verdiğinden daha düşüktü. Bana kalırsa Guido işin kolayını bulmuş, metreslerinin masrafını «Genel Harcamalar» hesabına yazıyordu. İhtiyar Olivi, Carmen’in yeteneklerini soruşturdu, en iyi referansları sunmama karşın, ona da çıkan memurun koşullarını önerdi. Guido’ya anlattım, kara kederlere battı, ne yapacağını bilmeden başını kaşıdı.

— Aldığı maaştan azını nasıl önerebiliriz? Acaba Olivi’nin ona burada aldığı kadar para vermesini sağlayamaz mıyız?

Sağlayamayacağımızı biliyordum, hem Olivi kendisini öyle bizim gibi memurlarına zincirle bağlı saymazdı. Carmen’in kendisine verilenden bir kuron eksik hakettiğini farkettiği gün hiç gözünün yaşına bakmaz, o kuronu geri alırdı. Sonunda işler öyle kaldı: Olivi’ye kesin bir yanıt verilmedi, o da zaten hiç istemedi bunu, Carmen güzel gözlerini süzmeyi bizim büroda sürdürdü.

Ada ile aramda bir sır vardı ve sır olarak kaldığından ötürü önemini koruyordu. Augusta’ya sık sık mektup yazıyordu, ama hiçbir zaman benimle son görüşmesine değinmedi, ben de sözünü etmedim. Günün birinde Augusta, Ada’nın beni ilgilendiren bir mektubunu gösterdi. Ablası ilkin benden haber soruyor, ardından iyilikseverliğime sığınarak Guido’nun işlerinin nasıl gittiğini biraz anlatayım istiyordu. Bana yöneldiğini duyunca tedirgin oldum, niyetinin her zamanki gibi Guido hakkında bilgi almak olduğunu öğrenince rahatladım. Sakıncalı bir işe girişmem bu kez de istenmiyordu.

Augusta ile kafa kafaya verdik, Guido’ya söz etmeden, Ada’nın mektubunu ben yanıtladım. Gerçek bir iş mektubu yazmak niyetiyle masaya oturdum, Guido’nun işlerinin şimdiki gidişinden ne kadar memnun olduğumu anlattım, ciddi ve becerikli davranıyordu.

Aslında yalan değildi, hiç değilse o günlerde Guido'dan memnundum, çünkü aylardır kentte depolamış olduğu malları satarak para kazanmayı başarmıştı. İşinin başında daha çok kaldığı da doğruydu, ama her hafta, balığa ya da ava çıkmaktan geri durmuyordu. Övgülerimde biraz abartmaya kaçıyordum, böyle yaparsam Ada'nın iyileşmesine yardımcı olurum sanıyordum.

Mektubu yeniden okudum, yetersiz geldi. Bir şeyler eksikti. Ada bana yönelmişti, hiç kuşkum yoktu, benden de havadis almayı istiyordu. Dolayısıyla kendimden haber vermezsem kabalık etmiş sayılırdım. Ve yavaş yavaş —bugün gibi aklımda— o masanın başında bir kez daha Ada ile karanlık odacıkta başbaşa kalmışım gibi sıkıldım. Minicik elini sımsıkı tutmalıydım, tatlı tatlı, uzun uzun sıkmalıydım ki her şeyi, asla söylenmemesi gereken her şeyi anladığımı anlatabileyim.

O tatlı, o uzun, o anlamlı el sıkışın yerini tutabilecek bir şeyler bulabilmek için kafamda evirip çevirdiğim tüm cümleleri yazmayacağım, yalnızca sonunda yazdıklarımı söyleyeceğim. Artık ihtiyarlığın kapımı çaldığından sözettim uzun uzadıya. Şöyle bir an bile ihtiyarlamadan, kendi halimde kalamıyordum. Kanım bedenimi her dolaştığında, damarlarıma, kemiklerime ihtiyarlık anlamına gelen bir şeyler çöküp kalıyordu. Her sabah uyandığımda dünyanın rengini biraz daha solmuş buluyordum ve farkına varmıyordum bile, çünkü renklerin uyumunda bir değişiklik yoktu. Eğer bir önceki güne kıyasla değişmeden kalmış bir tek renk bile olsa gözüme çarpar, umutsuzlanırdım.

Mektubu pek beğene beğene gönderdiğimi bugün bile anımsıyorum. Hiçbir sakıncası yoktu o sözlerin, eğer Ada'nın kafasından da aynı şeyler geçiyorsa elini nasıl bir sevgiyle sıktığımı anlardı, buna hiç kuşkum yoktu. O ihtiyarlık üstüne uzun söylevimin hangi anlama geldiğini anlamak için de pek sivri bir zekâ gerekmezdi: zamanın içinde öyle paldır küldür sürüklenirken, aşkın artık peşimden yetişemeyeceğinden korkuyordum, o kadar. «Gel, ne olur!» diye seslenir gibiydim aşka. Oysa, aslında o aşkı gerçekten diliyor muydum, pek emin değilim, bir kuşkum varsa, o da aşağı yukarı bu tür şeyler yazdığımı bilmemden ileri geliyor.

Augusta için o mektubun bir kopyasını çıkardım, ama ihtiyarlık üzerine incelememi katmadım. Gerçi anlamasına bir şey anlamazdı, ama ihtiyatın fazlası olmaz. Ablasının elini tutarken bana nasıl baktığını farkedip kızarabilirdim! Ya, öyle! Hâlâ kızarmasını biliyordum. Ada'dan kısa bir

teşekkür alınca da kızardım, ihtiyarlık üzerine gevezeliklerime hiç değinmemişti. Böylelikle kendini, benim onun karşısında kendimi soktuğumdan çok daha sakıncalı bir duruma sokuyormuş gibi geldi. İncecik elini avucumdan çekmiyordu. Hiç kımıldatmadan elime bırakıyordu, bir kadın hiçbir şey yapmadı mı, evet demenin bir yolunu bulmuş demektir.

O mektubu yazdıktan birkaç gün sonraydı, Guido'nun Borsa oyunlarına girdiğini keşfettim. Simsar Nilini ağzından kaçırdı.

Uzun yıllardır tanıyordum o adamı, lisede birlikte okumuştuk, sonra okuldan ayrılmış, hemen amcalarından birinin yazıhanesine çalışmaya girmişti. Birkaç kez görüşmüştük, anımsadığıma göre yazgılarımın ayrılığı, ilişkilerimizde bana bir üstünlük sağlamıştı. O sıralar karşılaştığımızda beni ilkin o selâmlardı, hatta kimi kez yanıma yanaşmaya davranırdı. Bu bana doğal gelirdi, oysa şimdi tam kestiremediğim bir zamanda bana pek tepeden bakmaya başlayınca nedenini anlayamamıştım. Selâmı sabahı kesmişti, ben selâmlayınca da lütfen karşılık veriyordu. Birazcık tasalandımdı, pek alınganımdır, hemen kırılıveririm. Ama elden ne gelirdi? Belki de benimle Guido'nun bürosunda karşılaşmıştı, ast durumunda gözükmüştüm de bu yüzden küçümsüyordu, ya da amcalarından biri ölüp de onu bağımsız borsa simsarlığına terfi ettirince başı dönmüştü, kimbilir. Küçük çevrelerde sık görülür bu tür durumlar. Ortada herhangi bir kasıt olmaksızın, bir bakarsınız günün birinde insanlar birbirlerini kinle, küçümseyerek süzmeye başlamışlar.

Bu yüzden, bir gün büroda yalnızken Nilini gelip de Guido'yu sorunca şaşırdım. Şapkasını çıkarmış, bana el vermişti. Sonra da hiç istifini bozmadan koltuklardan birine kuruldu. Yıllardır onu yakından gördüğüm yoktu, şimdi de bana gösterdiği antipatiden ötürü dikkatle inceliyordum onu.

O zamanlar kırk yaşlarındaydı, hayli de çirkindi: kafasında neredeyse saç kalmamıştı, yalnız ensesinde ve şakaklarında siyah saç tutamlarından oluşmuş vahalar vardı, benzi sapsarıydı, kocaman burnuna inat, cildi her yanından pörsümüş, sarkıyordu. Ufak tefekti, sıskaydı, elinden geldiğince dikeliyordu, öyle ki onunla konuşurken boynumda hafif, has bir ağrı duyuyordum, bende uyandırdığı tek sempati de buydu. O gün gülmesini güç tutar gibi bir hali vardı, yüzü alay ya da küçümseme ile kasılmıştı, ama beni pek nazikçe selâmladığına göre alınmama gerek yoktu. Oysa daha sonra o alaycı görünümü Doğa Ananın bir muziplik edip yüzüne öylece yapıştırmış

olduğunu kavradım. Ufacık çene kemikleri iyice üstüste gelmiyordu, aralarında, ağzının bir köşesinde bir delik kalmıştı, alaycılığı kaskatı kalıplaşıp oraya yerleşmişti. Belki de esnemedikçe kurtulamadığı maskesine uygun düşsün diye, çevresindekileri alaya almaktan hoşlanıyordu. Hiç de budala sayılmazdı, zehirli oklar savuruyor, ama genellikle insanların yüzlerine karşı değil, arkalarından.

Çenesi hiç kapanmıyordu, özellikle Borsa işlerinde hayalini geniş tutuyordu. Borsadan başlı başına bir insanmış gibi sözediyordu, tehdit karşısında tir tir titreyen, yan gelip uyuklayan, gülen ya da ağlayan bir insan gibi. Kur basamaklarını keyfinden oynaya oynaya çıkar, kimi zaman da düşüp kafasını kırmak pahasına koşa koşa inermiş. Borsanın kimi tahvilleri sevip okşayışına, kimilerini boğazlayışına, insanlara ölçülü ve etkin olmayı öğretişine hayrandı Nilini. Çünkü ancak aklı başında insanların onunla alış verişi olabilirmiş. Borsada yerlere saçılmış ne paralar yatıyormuş, gelgelelim eğilip toplaması kolay değilmiş.

Bir sigara sunup bıraktım beklesin, elimdeki mektuplara daldım. Çok geçmeden canı sıkıldı, daha fazla kalamayacağım, dedi. Zaten yalnız Guido’ya bir gün önce almasını öğütlediği Rio Tinto adlı birtakım tahvillerin, o gün —evet, tam yirmidört saat içinde— birden fırlayıp yüzde on dolaylarında değer kazandığını söylemeye gelmişmiş. Kahkahalarla gülmeye başladı:

— Biz burada çene çalarken, yani ben beklerken Borsa kapandıktan sonra olan olmuştur. Eğer bay Speier o tahvilleri şimdi almaya kalkarsa kimbilir kaç para ödeyecektir. Borsanın niyetinin ne olduğunu nasıl da bildim ama!

Borsa ile uzun süre içli dışlı olmasından kaynaklanan tahmininden ötürü övündü. Sözünü yarıda kesip sordu:

— Ne dersin, hangisi daha çok şey öğretir: Üniversite mi, Borsa mı?

Alt çenesi biraz daha aşağıya kaydı, köşesindeki «alaycılık deliği» irileşti.

— Elbette Borsa! dedim inançla.

Bu da benden ayrılırken elimi coşkuyla sıkmasına neden oldu.

Demek Guido Borsada oynuyormuş! Biraz dikkat etseydim daha önce farkına varırdım, çünkü son yaptığımız işlerden kazandığımız, hiç de azımsanamayacak bir paranın hesabını önüne koyduğumda şöyle bir gülümseme ile, biraz küçümser gibi bakmıştı. O parayı kazanmak için fazla

çırpınmış olduğumuzu düşünüyordu herhalde. Bu arada şunu da belirtmeliyim: eğer öyle on tane iş çevirsek, bir önceki yıl uğradığımız zararı karşılardık! Daha kendisine övgüler düzdüreli birkaç gün geçmemişti, şimdi ne yapmalıydım?

Guido, az sonra büroya geldi, Nilini'nin sözlerini olduğu gibi aktardım. Öyle bir kaygıyla durup dinledi ki, böylelikle oyun oynadığını öğrendiğimi bile farketmeden fırladı gitti.

Akşama Augusta ile konuştum, Ada'yı rahat bırakalım da Guido'nun atıldığı tehlikeleri bayan Malfenti'ye çıtlatalım diye düşündük. Olur olmaz işlere girişmesini engellemek için benim de elimden geleni yapmamı istedi.

Guido'ya neler söyleyeceğimi uzun uzun tasarladım. Sonunda Ada'ya verdiğim sözü tutuyor, iyilik yapabilmek için harekete geçiyordum. Sözüme sokmak için Guido'yu hangi yanından yakalamam gerektiğini biliyordum. Diyecektim ki Borsa oyunlarına girişmek herkes için hafifliktir ama, ardından böylesi bir bilânço olan bir tüccar için olacak iş değildir.

Ertesi gün güzel bir giriş yaptım:

— Demek şimdi de Borsa oyunlarına sıra geldi, ha? Senin canın hapsi boylamak istiyor galiba!

Sert çıkmıştım. Şirketi tehlikeye sokacak şeyler yapıyordu, o büroda bir gün daha durmamaya hazırlamıştım kendimi.

Guido hemen silâhımı elimden almayı bildi. Sırrını bugüne değin ele vermemişti, şimdi tam bir uslu çocuk yumuşaklığıyla işlerini tüm ayrıntıları ile anlattı. Bilmem hangi ülkenin madenlerinin tahvillerini almışmış, daha şimdiden öylesine kâr sağlamış ki, handiyse bilançomuzdaki açığı kapatmaya yetecekmiş. Artık tehlikeyi atlatmış ya, her şeyi anlatabilirmiş. Eğer talihi döner de kazandığını kaybederse oyunu bırakacakmış, işte o kadar. Yok eğer talihi dönmezse, hep o kayıtların tehdidi altında yaşamaktan kurtulacakmış.

Baktım, öfkelenmenin değil, kutlamanın zamanıydı. Muhasebe sorunlarına gelince, artık içi rahat edebilirdi, nakit para bulunan yerde muhasebe sorunu diye bir şey kalmazdı. Defterlerimizde Ada'nın hesabı gereğince tamamlanıp, şirketimizin uçurumu dediğimiz boşluk biraz kapanınca, yani Guido'nun hesabı desteklenince, muhasebemizin hiçbir korkulacak noktası kalmazdı.

Sonra bir şey önerdim: gel bu düzenlemeyi hemen yapalım, Borsa işlemlerini şirket hesabına geçirelim, dedim. Bereket, olmaz dedi, yoksa

ben kumarbazın muhasibi durumuna geçecek, daha büyük bir sorumluluk altına girecektim. Oysa işler sanki ben yokmuşum gibi kendi yolunda gitti. Önerimi benimsemedi, ileri sürdüğü nedenler de yerinde gibi göründü. Öyle hemen borçlarını ödemek şansını tersine çevirirmiş, bütün kumar masalarında pek yaygın bir inanış varmış, el parası şans getirirmiş. Doğrusu pek inandığım bir şey değildir, ama kumar oynadığımda her türlü ihtiyat önlemini almaktan geri durmam.

Bir süre Guido'nun anlattıklarına hiç karşı koymadan, eyvallah, dediğim için kendimi suçladım. Ama bir de ne göreyim: bayan Malfenti de benden farklı davranmadı, kocası Borsadan ne tatlı kârlar elde etmiş, onu anlattı; baktım, Ada da Borsa oyununu herhangi bir ticaret türü sayıyor, anladım ki, bu konuda bana artık söz düşmezdi. Öyle bayır aşağı giderken Guido'yu ne desem durduramazdım, zaten ailenin tüm bireyleri beni desteklemezlerse etkim de olmazdı.

Böylece Guido kumar oynamayı sürdürdü, bütün ailesi de onunla birlikte. O toplulukta ben de vardım, hatta Nilini ile hayli garip bir dostluk kurdum. Adamı bilgisiz ve kendini beğenmiş bulduğumdan hiç mi hiç çekemiyordum, ama Guido ondan öğüt bekliyor diye duygularımı öylesine iyi gizlemeyi başardım ki, sonunda beni güvenli bir dost sanmaya başladı. Nezaketim belki de düşmanlığının verdiği tedirginlikten kurtulması dileğimden kaynaklanıyordu, bir sıkan yanı da o çirkin suratında sırıtan o alaycılıktı. Aslında geldiğinde ve gittiğinde el vermekten öte nezaket de gösterdim sayılmaz. Ama o son derece kibar davranıyordu, ben de bundan ötürü minnet duydum, çaresiz dünyada bundan büyük nezaket de olmaz zaten. Bana kaçak sigara getiriyor, aldığı fiyata, çok ucuza veriyordu. Eğer kendisine biraz daha sempatim olsaydı, onun aracılığıyla Borsada oynardım; hiçbir zaman oynamadımsa, tek nedeni onu daha sık görmekten kaçınmamdı.

Zaten fazlasıyla görüyordum onu! Carmen'e tutkun değildi —bunu farketmek kolaydı—, ama saatler saati bürodan çıkmıyordu. Hem de benimle ahbaplığa geliyordu. Dünyadaki büyük güçlerden dem vuruyordu, efendim bir gün bakıyormuşsunuz el sıkışıyorlarmış, ertesi gün sille tokat birbirlerine girişiyorlarmış. Bilmem geleceği önceden görmüş müydü, o antipatimle durup söylediklerine kulak verdiğim yoktu ki. Yüzümde kalıplaşmış alıkça bir gülümseme, öylece duruyordum. Aramızdaki

anlaşmazlık kuşkusuz o gülümseyişimi yanlış değerlendirmesindendi, kendisine hayranım sanmıştı herhalde. Bunda benim suçum yok.

Yalnız, her gün yinelediği şeyleri biliyorum. İtalyanlığı kuşku götürürdü, çünkü Trieste Avusturya'ya kalsa daha iyi olur diyordu. Almanya'ya, özellikle de gidecekleri istasyonlara varan saniye şaşırmadan Alman trenlerine hayrandı. Kendine göre sosyalist sayılırdı, bir kişinin yüzbin kurondan fazla, parası olmasının yasaklanmasını istiyordu. Günün birinde, Guido ile çene çalarken tam yüzbin kuronu olduğunu, tek kuruş fazlası olmadığını söyleyince gülmedim. Gülmediğim gibi, daha çok para kazanacak olursa kuramını değiştirecek mi diye de sormadım. Gerçekten garipti ilişkimiz, ne yüzüne karşı, ne de arkasından gülebiliyordum.

Kendine özgü yargılarından birini ortaya atarken koltuğunda öylesine dikeliyordu ki, gözleri tavana yöneliyor, bana da kala kala o «çene deliği» dediğim şey kalıyordu. İnsanı o delikle görüyordu! Kimi kez bu duruşundan yararlanıp kafamı başka şeylere vermeyi denedim, ama hemen bir soru yapıştırıp dikkatimi çekiyordu:

— Sen beni dinliyor musun, dinlemiyor musun?

Bir kez içini açıp yüreğimi çeldikten sonra Guido uzun süre bana işlerinden söz etmedi. İlkin Nilini bazı şeyler çıtlatıyordu, sonra onun da ağzı kapandı. Guido'nun hâlâ kazançta olduğunu Ada'dan öğrendim.

Ada döndüğünde yine bir hayli çirkinleşmiş buldum. Şişmanlamaktan çok yağ bağlamıştı. Yanakları yine elma gibiydi ama yine yerlerini şaşırmışlardı, yüzü neredeyse dörtköşe olmuştu. Gözleri yuvalarının biçimini büsbütün bozmuşlardı. Pek şaşırdım doğrusu, çünkü Guido ve onu görmeye giden başkaları her geçen gün biraz daha güçlendiğini, sağlığına biraz daha kavuştuğunu söylemişlerdi.

Ama kadında sağlık her şeyden önce güzellik demektir.

Ada; beni başka bir yönden de şaşırttı. Beni sevecenlikle selâmladı, ama Augusta'yı selâmladığı gibi. Artık aramızda hiçbir sır yoktu, kuşkusuz, bana onca acı verdiğini düşünüp ağladığını da unutmuştu. Aman ne iyi! Üzerimdeki haklarını bile unutmuştu! Ben onun iyi yürekli eniştesiydim, beni yalnız karımla Malfenti ailesinde herkesin hayranlığını kazanan sevgi dolu ilişkilerimi sürdürdüğüm için seviyordu.

Günün birinde beni pek şaşırtan bir keşifte bulundum. Ada kendini hâlâ güzel sanıyordu! Uzaklarda, göl kıyısında kendisine kur yapanlar çıkmışmış, başarılarından pek memnun olduğu açık seçik ortadaydı. Galiba

abartıyordu da, doğrusu bir hayranının ısrarlarından kaçmak için yazlıktan ayrılmak zorunda kaldığını söylemesi de fazlaydı artık. Aslında belki bir gerçek payı olabilirdi, kendisini eskiden tanımamış birinin gözüne o denli çirkin görünmeyebilirdi. Evet, o gözlerle, o renklerle, yüzünün o biçimiyle de belki yine o denli çirkin bulmayan çıkardı! Bize daha çirkin görünüyordu, eski halini anımsadıkça hastalığın kadıncağızı nasıl perişan ettiği gözümüzden kaçmıyordu.

Bir akşam, Guido ile onu evimize çağırdık. Hoş bir toplantı oldu, tam bir aile toplantısı. O dördüz nişanımız sürüp gidiyordu sanki. Ne var ki, Ada'nın saçlarında parlayan ışık yoktu artık.

Allahaısmarladık, derken mantosunu tuttum, bir an yalnız kaldık, hemen bir yakınlaşma sezer gibi oldum. Başbaşa kalmıştık ya, belki başkaları varken söylemek istemediğimiz şeyi söyleyebilirdik birbirimize. Mantosunu giymesine yardım ederken söylemek istediğim şeyi arayıp tarayıp buldum:

— Biliyorsun, şimdi de Borsa oyunlarına başladı! dedim ciddi bir sesle.

Zaman zaman içimden bir kuşku geçer, acaba o sözlerle, öylesine unutmasına razı olamadığım son karşılaşmamızı mı anımsatmak istemiştim diye.

— Öyle, dedi gülümseyerek, çok da iyi ediyor oynamakla. Oldukça başarılıymış, öyle diyorlar.

Onunla birlikte ben de ferahlayarak güldüm. Her türlü sorumluluktan kurtulmuş gibiydim. Giderken şöyle mırıldandı:

— Şu Carmen hâlâ büroda mı?

Yanıtlayamadım, çünkü koşa koşa çıktı. Aramızda, geçmişimiz diye bir şey kalmamıştı. Ama kıskançlığı, o, yerli yerindeydi. Son karşılaşmamızda nasılsa, hep öyle.

Şimdi belleğimde o günleri canlandırıyorum da, Guido'nun Borsada kaybetmeye başladığını bana açık seçik söylenilmeden çok önce farketmem gerekirdi diyorum. Yüzünü aydınlatan o zafer havası silindi, o kapattığımız bilançonun kaygısına yeniden kapıldığı anlaşılıyordu. Benimse dünyadan haberim yoktu;

— Ne üzülüyorsun yahu, diye sordum, kayıttan yoluna koymak için gereken her şey cebinde değil mi? İnsan onca parası varken hapse girer miymiş?

Daha sonra öğrendim ki, ben bunu sorduğumda cebinde metelik yokmuş. Talihi kendisine öylesine sımsıkı bağladığına inanmıştım ki, işlerin başka türlü gittiğine beni inandıracak yığınla belirtiye gözlerimi yumdum.

Ağustos ayında bir akşam beni yine balığa sürükledi. Dolunaya yakın bir göz kamaştırıcı ayışığında oltaya bir şey takılması umudu yok gibiydi. Ama Guido, denizde biraz serinleriz diye ayak diredi. Başka bir şey de yapamadık zaten. Bir tek denemeden sonra oltalara yem takmaktan bile vazgeçtik, Luciano’nun açıklara çektiği kayıktan öylece sarkıttık oltaları. Kuşkusuz ayışığı denizin dibine kadar varıyor, büyük balıkların görüş alanlarını aydınlatarak tuzağı belli ediyordu, küçük balıklar da yemi kemirip küçücük ağızları ile oltaya takılmıyorlardı. Yemlerimiz çurçur balıklara sebil olmaktan başka işe yaramıyorlardı.

Guido, kıça ben başüstüne uzandık.

— Efkâr basıyor bu aydınlıkta! diye söylendi çok geçmeden.

Belki de ışık, uyumasını engellediğinden böyle diyordu, ben de onu memnun etmek, içinde usul usul kımıldandığımız o görkemli dinginliği saçmasapan bir tartışma ile bozmamak için, evet dedim. Ama Luciano, hayır, dedi, o aydınlık pek hoşuna gidiyormuş. Baktım Guido’nun sesi sedası çıkmıyor, o ışığın yeryüzündeki şeyleri aydınlatıp ortaya çıkardığı için kesinlikle efkâr verdiğini söyleyip çenesini kapattım. Hem sonra o aydınlıkta balık da tutulmazdı. Luciano güldü, sesini kesti.

Uzun süre tek söz etmedik. Ben birkaç kez aydedenin yüzüne karşı esnedim. Ayak direyemeyip de o kayık gezintisine sürüklendiğime hayıflanıyordum.

Birden bir soru sordu Guido:

— Sen kimyagersin, bilirsin, veronalin safı mı daha etkilidir, sodyumlusu mu?

Aslına bakarsanız ben veronalin sodyumlusunun varlığından bile habersizdim. İnsan kimyager oldu diye dünyada ne var ne yok ezbere bilmez ya. Bendeki bilgi ancak kimya konusunda aradığım her şeyi kitaplarda buluvermeye, bir de —o durumda kanıtlandığı üzere— hiç bilmediğim şeyler üzerinde tartışmaya yeterliydi.

Sodyumlusu mu? Ama sodyumlu bileşimlerin vücutta en kolay emilen bileşimler olduğunu herkes bilir. Hatta sodyum denince, profesörlerimden birinin, girdiğim tek dersinde, o elemente düzdüğü övgü geldi aklıma —az buçuk anımsadığım kadarıyla yineledim de—. Sodyum,

elementlerin hızlı hareket etmek için üzerine tırmandıkları bir araçmış. Sonra, profesör, sodyum klorürün bir organizmadan ötekine nasıl geçtiğini, ağırlığından ötürü nasıl yeryüzününün derin çukurlarında, denizlerde toplandığını anlatmıştı. Profesörümün düşüncesini olduğu gibi yansıtıyor muydum, bilmem, ama o anda, o uçsuz bucaksız uzanan sodyum klorür yığını karşısında sodyumdan sonsuz bir saygı ile söz ettim.

Bir durakladıktan sonra yine sordu Guido:

— Yani insan ölmek isterse sodyumlu veronal almalı, öyle mi?

— Evet! diye yanıtladım.

Sonra arasıra kendini öldürme numarası yapanlar çıktığını düşünerek, Guido’ya ömrünün tatsız bir olayını anımsattığımı da hemen farketmeksizin, ekledim:

— Ölmek istemezse de saf veronal almalı. Guido’nun veronal üzerinde yaptığı bu soruşturmanın beni düşündürmesi gerekirdi. Oysa ben hiçbir şey anlamadım, tek tasam sodyumdu. Onu izleyen günlerde Guido’ya sodyumda bulunduğunu varsaydığım niteliklerin yeni kanıtlarını götürebildim: alaşımlarda —alaşım diye iki cismin birleşme ya da emilme denecek kadar sıkı— fıkı kucaklaşmalarına denirdi— cıvaya sodyum eklenirdi. Sodyum altınla cıvaya çöpçatanlık ederdi. Ama Guido veronalle ilgilenmez olmuştu, şimdi düşünüyorum da, herhalde Borsadaki durum o sıralar iyileşmiş olmalıydı.

Ada, bir hafta içinde üç kez büroya geldi. Ancak ikincisinden sonra benimle konuşmak istediğini düşünebildim.

Birincisinde, yine beni eğitmeye girişmiş olan Nilini ile karşılaştı. Tam bir saat oturup adam gitsin diye bekledi, ama bir yanılgıya düşüp onunla konuşacak oldu, adam da kalması gerektiğini sandı. Onları tanıştırdıktan sonra, Nilini’nin çenesindeki delik benden yana değil diye bir soluk aldım ve konuşmalarına katılmadım.

Nilini, aklında nükteler bile savurdu. Tergesteo’da da tıpkı hanımların salonlarında yaptıkları gibi şunu bunu çekiştirdiklerini söyledi. Yalnız, ona kalırsa, Borsada verilen havadisler başka yerlerdekinden her zaman daha doğru olurmuş. Ada, onun kadınlara haksızlık ettiğini düşündü. Şunu bunu çekiştirmenin ne demek olduğunu bile bilmediğini söyledi. Bu noktada ben işe karıştım, Ada’yı yıllardır tanıdığımı, ağzından tek bir kez dedikoduya benzer tek söz duymadığımı söyledim. Söylerken de gülümsedim, sanki Ada’yı eleştiriyormuşum gibi geldi. O kimseyi çekiştirmezdi, başkalarının

işlerine hiç burnunu sokmazdı o. İlkin, sağlıklıyken kendi işi gücüyle uğraşmıştı, hastalığın pençesine yakalanınca da yüreğinde, kala kala daracık bir yer kalmıştı, onu da kıskançlık doldurmuştu. Aslında çok bencildi, yine de tanıklığımı minnetle karşıladı.

Nilini ona da bana da inanıyormuş gibi yaptı. Beni uzun yıllardır tanırmış, ak safdil olduğumun farkındaymış. Bu bana pek eğlenceli geldi. Ada'ya da öyle. Ama en iyi dostlarından biri olduğumu, beni avucunun içi gibi bildiğini —üçüncü kişiler önünde ilk kez— söyleyince pek canım sıkıldı. Hayır diyemedim, ama o yüzsüzce açıklamadan onurum kırıldı, herkesin önünde biriyle yattığı söylenen bir kız gibi duydum kendimi.

Nilini'ye göre ben pek safdilmişim, kadınlar öylesine şeytana pabucu ters giydirirlermiş ki, Ada da, ben farkına bile varmadan yanımda şunu bunu çekiştirmiş olabilirmiş. O pek kuşku götürür iltifatlar Ada'yı eğlendiriyor sandım ama, sonradan öğrendim ki adam dağarcığı boşaltır da çeker gider diye bırakıyormuş konuşsun. Gelgelelim beklemesi boşa çıktı.

Ada, ikinci kez geldiğinde yanımda Guido vardı. Yüzünde bir sabırsızlık okudum ve görmek istediği kişinin ben olduğumu anladım. Bir daha dönünceye değin her zamanki düşlerimle avundum. Aslında benden aşk istemiyordu, ama sık sık benimle başbaşa kalmayı ister olmuştu. Erkekler için kadınların ne istediklerini anlamak kolay iş değildir, çünkü kimi kez ne istediklerini kendileri de bilmezler.

Oysa Ada'nın sözleri yüreğimde hiçbir yeni duygu yaratmadı. Konuşma fırsatı bulur bulmaz sesi heyecandan boğuldu, ama heyecanı benimle konuştuğundan değildi. Hangi nedenle Carmen'in henüz defedilmediğini öğrenmek istiyormuş. Bildiğim her şeyi anlattım, Olivi'nin yanında kıza bir iş bulma girişimimizden de söz ettim.

Hemen yatıştı, çünkü söylediklerim Guido'nun anlattıklarına tıpatıp uyuyormuş. Sonra kıskançlık nöbetlerine belli aralıklarla tutulduğunu öğrendim. Görünür bir neden olmaksızın geliyor, inandırıcı bir söz duymaksızın gidiyorlarmış.

Bana iki sorusu vardı: bir memureye iş bulmak gerçekten o denli güç iş miymiş, Carmen'in ailesi gerçekten kızın eline bakacak kadar güç durumda mıymış.

O sıralar Trieste'de kadınlara büro işi bulmanın gerçekten güç olduğunu anlattım. İkinci soruyu ise yanıtlayacak durumda değildim, Carmen'in ailesinden kimseyi tanımıyordum.

— Oysa Guido’nun o evde tanımadığı kimse yok! diye söylendi öfkeyle, gözyaşları yine yanaklarından aşağı süzüldü.

Sonra, Allahaısmarladık demek için elimi sıktı ve teşekkür etti. Gözyaşları arasında gülümserken bana güvenebileceğini bildiğini söyledi. Gülümsemesi hoşuna gitti, çünkü kuşkusuz eniştesine değil, kendisine gizli bağlarla bağlı birineydi bu gülümseme. Bunu hakettiğimi kanıtlamak istedim;

— Guido konusunda asıl korkum Carmen değil, Borsada çevirdiği oyunlar! diye mırıldandım.

Omuz silkti:

— Onun önemi yok. Annemle de konuştum. Babam da Borsa oyunlarına girerdi, kazandığı para bilir!

Ağzım açık kaldı, üsteledim:

— Bak, o Nilini denen adamdan hoşlanmıyorum. Dostum olduğu falan da yalan!

Bana şaşırarak baktı:

— Pek efendi bir adam gibi geldi. Guido da onu pek seviyor. Hem sonra Guido artık işlerinde çok dikkatli davranıyor sanırım.

Ona Guido’yu çekiştirmemeye kararlıydım, ses çıkarmadım. Yalnız kaldığımda Guido’yu değil, kendimi düşündüm. Belki de Ada’nın benim için yalnız ve yalnızca bir kızkardeş olması iyiydi. Aşk vaatleri vermiyordu, aşkla tehdit de etmiyordu. Günlerce kentte huzursuz, dengesiz, koşuşturdum durdum. Kendi kendimi anlayamıyordum. Neden sanki Carla beni o an bırakmış gibi duyuyordum kendimi? Başıma yeni bir şey gelmiş değildi. Doğrusunu isterseniz, sanırım bir serüven ya da serüveni andırır karmaşıklıklar gereksinimi içindeydim, Ada ile ilişkilerimin de hiçbir karışık yanı yoktu.

Günün birinde, Nilini gömüldüğü koltukta her zamankinden uzun bir söylev verdi: ufukta bir bulut belirmişti, para yeniden değer kazanıyordu. Borsa birdenbire doymuştu, bir tek menkul değer sığdıracak yeri kalmamıştı! Bir öneri ile karşıladım:

— İçine sodyum atsak?

Lâfını kesmemden hiç hoşlanmadı, ama öfkelenmemek için kulak asmadı: para yeryüzünde birden kıtlaşıvermişmiş, bu yüzden de fiyatı yükselmişmiş. O bunun bir ay sonra olacağını düşünüyormuş, şimdi olmasına şaşıyormuş.

— Ne o, bütün parayı aya mı göndermişler? dedim.

— Bunlar ciddi işler, diye belirtti Nilini, hep öyle tavana bakıyordu, şakaya gelir yanı yok durumun. Şimdi göreceğiz, kimde gerçek mücadele ruhu var, kim ilk vuruşta yıkılacak.

Nasıl yeryüzündeki paranın neden kıtlaşıverdiğini anlamadıysam, Nilini'nin Guido'yu mücadele ruhunu kanıtlaması gereken savaşçıların arasına kattığını da anlamadım. Söylevlerinden kendimi kurtarmak için dalga geçmeye o kadar alışmıştım ki, bu söylevi de pekâlâ duyduğum halde, bir kulağımdan girdi, bir kulağımdan çıktı.

Gelgelelim birkaç gün sonra Nilini bambaşka bir plâk koydu. Yeni bir şey olmuştu. Guido'nun Borsada bir başka aracı kullandığını keşfetmişti. Nilini coşmuştu, karşı koyuyor, Guido'ya karşı kusur işlemediğini, ağzını çok sıkı tuttuğunu söylüyordu. Ben de tanıklık edeyim istiyordu: Guido'nun işlerini, hâlâ en iyi dostu saydığı benden bile gizlememiş miydi? Ama artık gizleme yükümlüğü kalmamıştı, bağıra çağıra söyleyebilirmiş: Guido varını yoğunu kaybetmişmiş! Kendisinin aracılık ettiği işlerde durumun birazcık düzelmesiyle direnebilir, ortalığın durulmasını bekleyebilirmiş. Ama, böyle işler bozulur bozulmaz, Guido' nun kendisine küsmesi olur şey değilmiş.

Ada bir şey mi? Kıskançlık asıl Nilini'yi zıvanadan çıkarmıştı. Ben ondan haber sızdırmaya çalışıyordum, o ise çileden çıktıkça çıkıyor, kendisine ne denli haksız davranıldığını anlatıp duruyordu. Bu yüzden yeminini bozmasına karşın ağzını yine de sıkı tuttu.

Öğleden sonra baktım, Guido büroda. Umutsuzlukla uyku arası garip bir durumda, divana uzanmıştı.

— Varını yoğunu yitirmişsin, öyle mi? diye sordum.

Hemen yanıtlamadı. Allak bullak olmuş yüzüne siper ettiği kolunu çekti:

— Benden talihsizini gördün mü Allahaşkına? dedi.

Kolunu yine indirdi, yatışını değiştirdi, sırtüstü döndü. Gözlerini bir daha yumdu, varlığımı unutmuş göründü.

Onu avutabilecek tek söz bulamadım. Doğrusu ya, kendisini dünyanın en talihsiz insanı sayması, bana düpedüz şükürsüzlük gibi geliyordu. Buna abartma demek yanlış olurdu, kuyruklu yalandı. Elimden gelse yardımına koşardım, ama avutmama olanak yoktu. Bana kalırsa, Guido'dan daha talihsiz ve daha suçsuz biri bile acınmayı haketmez, yoksa yaşantımızda acımaktan başka duyguya yer kalmazdı, bu da pek sıkıcı olurdu. Doğa

yasalarında mutluluğa yer yoktur, yalnız çaresizlik ve acı vardır. Ortaya bir av çıktı mı, her yandan asalaklar koşar gelir, yoksalar alelacele doğarlar. Av çok geçmeden kıtlaşır, derken yetmez olur, çünkü doğada hesap yoktur, deneyim vardır. Av yetmez olunca asalakların azalması gerekir, bu yüzden de ölürler, ama ölmeden önce acı da çekerler. Böylelikle denge, bir süre için, yeniden sağlanır. Bunda yakınacak ne var? Gelgelelim herkes de yakınır. Avdan pay almamış olanlar bu haksızlıktır diye bağıra çağıra ölüp giderler, bir parça koparabilenler ise paylarına daha büyük bir parça düşmesi gerektiğini düşünürler. Neden ölürken de, yaşarken de çenelerini tutmazlar ki? Avdan, göze gelir bir parça koparabilmenin neşesi hoş şeydir, varsın bunu başarabilen gün ışığına çıkıp alkış toplasın. Bağırmaya yalnız zafer kazananın hakkı vardır.

Hele Guido! Parayı kazanabilmek, hatta yalnızca elde tutmak için gerekli olan niteliklerin hiçbiri yoktu onda. Hem kumar masasından geliyor, hem kaybettim diye ağlıyordu. Bir beyefendi gibi davranmasını, hiç mi hiç bilmiyordu, iğrençti doğrusu. Bu yüzden, işte yalnız bu yüzden, Guido, sevgime onca gereksinim duyduğu anda, bende sevgi bulamadı. Nice kez yinelediğim tüm iyi kararlarım bile bana bunu yaptıramadılar.

Bu arada, Guido’nun soluğu düzene girmiş, horultuya dönüşüyordu! Uyuyakalmak üzereydi! Felâket kapıyı çaldığında erkekçe davranmaktan ne kadar da uzaktı! Ağzından lokmasını çekip almışlardı, belki de hâlâ ağzında olduğunu düşlemek için gözlerini yumuyordu, oysa o gözleri faltaşı gibi açıp, yitirdiğinin bir parçasını olsun koparması gerekirdi.

Başına açtığı felâketten Ada’nın haberi var mıydı, merak ettim. Yüksek sesle sordum. Yerinden sıçradı, başına gelen felâkete alışmak için bir an beklemesi gerekti, sonra birden kapkara gördü yazgısını.

— Hayır! diye mırıldandı. Yine yumdu gözlerini.

Kuşkusuz kötü bir sille yiyen herkesin ilk eğilimi uyumaktır. Uyku sırasında insan gücünü yeniden toplar. Öyle durup seyrine baktım, ne yapmam gerektiğini kestiremiyordum. Uyursa nasıl yardımcı olabilirdim? Uyunacak zaman değildi ki! Omuzundan hoyratça kavrayıp sarstım:

— Guido!

Gerçekten uyumuştu! Gözleri hâlâ uykulu, kararsız baktı:

— Ne istiyorsun? diye sordu. Hemen ardından biraz sinirli, sorusunu yineledi: — Ne istiyorsun yahu?

İstediğim ona yardım etmekti, yoksa ne hakkım vardı uyandırmaya. Öfkelendim, uyumanın sırası mı, çabuk tarafından bir çözüm yolu bulmak gerek, diye bağırdım. Oturup hesap kitap yapmalı, ailemizin, Buenos Aires'deki ailesinin tüm bireyleri ile durumu tartışmak falan gerekirdi.

Guido kalkıp oturdu. Uyandırıldığından ötürü hâlâ sersemdi. Acı konuştu:

— Keşke bıraksaydın da uyusaydım. Bana şimdi kim yardım etsin istiyorsun? Geçen sefer kurtulmam için gereken o birkaç kuruşu buluşturabilmek için işi nerelere vardırmam gerekti, unuttun mu? Şimdi büyük paralar söz konusu! Başımı hangi taşa vurayım istiyorsun?

Sevgiden yoksun, öfkeli, bağırdım —cebimden vererek kendimden ve ailemden bir şeyler kısmak düşüncesi canımı sıkmıştı—:

— Ya ben ne güne duruyorum? Derken cimriliğim yetişti, özverimi başlangıçtan kısıtlamamı fısıldadı: — Canım, Ada ne güne duruyor? Kayınvalidemiz ne güne duruyor? Elele verip seni kurtaramaz mıyız?

Kalktı, yanıma yaklaştı, boynuma sarılmaya niyetlendiği apaçık ortadaydı. Bense hiç istemiyordum sarılmasını. Kendisine yardım önermiştim ya, şimdi paylamaya da hak kazanmıştım, bu hakkımdan enine uzununa yararlandım. O günkü güçsüzlüğünden ötürü de azarladım, o ana değin sürüp gitmiş ve felâketini hazırlamış olan iddiacılığından ötürü de. Hiç kimselere kulak vermeden kendi bildiğini okumuştu. Ben kaç kez onu durdurayım, ne olup bittiğini anlayayım, hatta kurtarayım diye çırpınmıştım, ama o ne yapmıştı? Bana sırt çevirmiş, yalnız Nilini'ye güvenmişti.

Bunu duyunca Guido gülümsedi, gerçekten gülümsedi, zavallıcık! Onbeş gündür Nilini ile çalışmadığını söyledi, efendim onun o suratı yok muymuş, o suratı, uğursuz geliyormuş işte.

Guido'nun özelliği de o uyku, o gülümsemeydi: çevresinde kim varsa felâkete sürüklüyor, bir de tutmuş gülümsüyordu. Olanca sertliğimle yargılamaya başladım, çünkü Guido'yu kurtarmak için ilk iş olarak eğitmek gerekiyordu. Ne kadar kaybettiğini sordum, tam olarak bilmiyorum deyince kanım beynime sıçradı. Sonra pek büyük sayılmayacak bir sayı söyledi, ama o da ayın 15 inde yapılması gereken ilk ödemeymiş, o zaman büsbütün öfkelendim, ayın onbeşine topu topu iki gün kalmıştı. Ama Guido, ayın sonuna kadar zamanımız var, bakarsın her şey değişir, diyordu.

— Ne yani, diye bağırdım, dünyada paranın köküne kıran girdiyse aydan mı getirteceksin? Bundan böyle bir gün bile kumar oynamaması gerektiğini ekledim. Kaybı zaten çok fazlaydı, büsbütün arttırmak tehlikesini göze alamazdı. Sonra kaybı dörde böleriz, ben, o (yani babası), bayan Malfenti ve Ada paylaşırız, sonra kendi tehlikesiz ticaretimize geri döneriz, dedim. O büroda bir daha ne Nilini'yi ne de başka hiçbir Borsa simsarını görmek istemiyordum.

Guido uysallıkla öyle avaz avaz bağırmamamı rica etti, komşularımız uyanmasınlarmış.

Kendi kendimi yatıştırmak için büyük bir çaba harcadım, bunun başarmanın bedeli de alçak sesle arkadaşıma sayıp sövmeyi sürdürmem oldu. Bu kayıp cinayetti, cinayet. İnsanın bu duruma düşmesi için hayvan olması gerekirdi. Guido'ya iyi bir ders vermeye pek hevesliydim.

Bu noktada Guido hafiften bir itiraz etti. Borsada kim oynamamıştı ki? O kadar sağlam bir tüccar olan kayınpederimizin bu işe bulaşmadığı bir tek günü geçmemişti. Hem sonra —Guido bunu biliyordu— ben de oynamıştım ya.

Yok efendim, dedim, oyundan oyuna fark vardı. O kalkmış Borsada tüm servetini tehlikeye atmıştı, ben yalnızca bir aylık gelirimi.

Guido'nun çocuk gibi sorumluluklarından sıyrılmaya çabalaması üzdü beni. Nilini'nin kendisini büyük bir servete konduracağına inandırarak dilediğinden fazla oynamaya, sürüklediğini ileri sürdü.

Güldüm, alay ettim. Nilini'ye kızmanın yeri yoktu, adam kendi dümenine bakıyordu. Hem zaten Nilini'yi bıraktıktan sonra bir başka simsar bulup sürdüğü peyi arttırmamış mıydı? Eğer Nilini'ye haber vermeden zararı kapatmaya çalışmış olsaydı, yeni adamıyla övünebilirdi. Ama aracısını değiştirmek ve aynı kem gözün etkisinin altında aynı yolda yürümek zararı onarmaya yetmezdi elbette. Sonunda kendisini rahat bırakayım diye yalvardı, boğazında bir hıçkırık düğümlenerek, hatalı davrandığını kabul etti.

Paylamaktan vazgeçtim. Şimdi gerçekten acıyordum ona, istese kucaklaşmaya da razıydım. Benim sağlamam gereken parayı hemen bulmaya çalışacağımı söyledim, kayınvalidemle görüşmeyi de üstlenebilirdim. Ada ile konuşmak ise ona düşüyordu artık.

Benim yerime kayınvalidemizle seve seve konuşurmuş, ama Ada'ya lâf anlatmak düşüncesinin yüreğini sıkıştırdığını bir sır gibi açınca büsbütün

acıdım.

— Kadınları bilirsin! İşten ya hiç anlamazlar ya da yalnız kâr getirince anlarlar! Ada ile hiç konuşmayacakmış, bayan Malfenti'den rica edecekmiş, konuşsun diye.

Bu kararla sırtımdan büyük bir yük kalkmış gibi oldu, birlikte dışarı çıktık. Yanımda başı önüne düşmüş yürürken ona bakıyordum, o kadar sert çıktığıma pişmandım. Ama madem seviyordum onu, başka yol yoktu. Eğer felâketine koşmak istemiyorsa bir gün ayılmak zorundaydı! Karısı ile konuşmaktan bile bu denli çekiniyorsa ilişkileri ne düzeydeydi, kimbilir!

Yine de beni öfkelendirmenin bir yolunu buldu. O pek hoşuna giden plânını yürürken kafasında geliştirmişti. Karısı ile konuşmak zorunda kalmayacağı gibi, o akşam Ada ile hiç karşılaşmamanın çaresini de bulmuştu: hemen ava çıkacaktı. Her türlü kaygıdan uzak, canım açık havaya atabilmek düşüncesi bile yetmişti: sanki şimdiden gitmiş, enine boyuna tadını çıkarmış gibi bir hali vardı. Çok bozuldum! Hiç kuşkum kalmamıştı, o aynı havayla Borsaya geri dönüp, hem ailesinin, hem benim servetlerimizle yeniden kumara başlayabilirdi.

— Kendime bu son eğlenti hakkını tanımayı istiyorum, dedi, istersen sen de gel benimle, ama bir koşulum var: bugün olup bitenleri anımsatacak tek söz etmeyeceksin.

O ana kadar gülümseyerek konuşmuştu. Benim ciddiyetim karşısında biraz ciddileşti.

— Sen de görüyorsun ya, diye ekledi, böyle bir darbeden sonra dinlenmem gerek. İlerde yine mücadeleye atılmamı kolaylaştırır.

Sesindeki heyecan titreşiminin içtenliğinden kuşkulanamazdım. İşte bu yüzden tepemin attığını belli etmedim ya da yalnızca çağrısını geri çevirerek belli ettim, gerekli parayı sağlamak için kentte kalacağımı söyledim. Anlayacağı varsa zaten anlardı! Hiçbir suçu olmayan ben yerimden kıpırdamıyordum, o ise bütün marifetlerinden sonra gidip gününü gün etmeye bakıyordu.

Bayan Malfenti'nin evinin kapısına gelmiştik. Kendisini bekleyen o birkaç saatlik eğlentinin neşesi yüzünden uçup gitmişti, yanımda bulunduğu süre, zorla yarattığım o üzüntü maskesi yüzüne öylece yapıştı kaldı. Ama ayrılmadan önce bir bağımsızlık ve hınç —gözüme öyle gözüktü— gösterisi yapıp içini döktü. Kendisine böylesi bir dostluk gösterdiğimden ötürü gerçekten şaştığım söyledi. Giriştiğim özveriyi kabul etsin mi,

etmesin mi, bilmiyormuş bilmemi istermiş ki (düpedüz «istermiş») beni buna zorunlu saymıyormuş, parayı verip vermemek benim bileceğim işmiş. Hiç kuşkum yok, yüzüm kızardı. Utancımdan kurtulmaya çalıştım:

— Daha birkaç dakika önce sen istemeden ben yardım elimi uzattım, şimdi geri çekilmek isteyebileceğimi de nereden çıkarıyorsun?

Biraz kararsızlıkla baktı, sonra:

— Madem sen istiyorsun, seve seve kabul ederim, çok teşekkürler, dedi. Ama yepyeni bir şirket sözleşmesi yapacağız, herkes kendi payına sahip olacak. Hatta, eğer iş çıkarsa, sen de çalışmayı sürdürmek istersen, maaşını da alman gerekecek. Yeni şirketi bambaşka bir temele dayandıracağız. Böylece ilk ticaret yılımızın zararını gizlemekten başka korkumuz olmayacak.

— Bu kaybın artık hiç önemi kalmadı, unut gitsin, diye yanıtladım. Şimdi kayınvalidemizi kendi yanına çekmeye bak. Şu an için önemli olan tek şey bu.

Böylece vedalaştık. Hiç unutmuyorum, Guido’nun yüreğinin tâ derinlerindeki duyguları öyle safdilce açığa vurmasına gülümsemiştim. O uzun söylevi vermesinin nedeni armağanımı minnet göstermeden kabul etmek istemesiydi. Oysa benim beklediğim bir şey yoktu. O minneti bana gerçekten borçlu bilmem yeterdi.

Öte yandan, Guido’dan ayrılınca ben de ancak o zaman açık havaya çıkmışım gibi ferahladı içim. Onu eğitmek ve doğru yola getirmek uğruna yitirdiğim özgürlüğe yeniden kavuşuyordum. Aslında eğitmen öğrencisinden beter zincirlidir. O parayı Guido’ya sağlamayı aklıma koymuştum. Bunu, ona ya da Ada’ya olan sevgimden mi, yoksa bürosunda çalıştığımdan ötürü bir sorumluluk payım olduğundan mı yapıyordum, bilemem elbette. Sözün kısası, servetimin bir bölümünü yoluna sermeye karar vermiştim, ömrümün o gününe bakarken bugün bile sevinirim. O para Guido’yu kurtaracak, benim de vicdanıma büyük bir rahatlık verecekti.

Akşam bastırıncaya değin büyük bir dinçlik içinde yürüdüm, böylece gidip Borsada Olivi’yi bulmam için gereken zamanı yitirdim, oysa bu kadar büyük bir tutarı sağlamak için ona başvurmak zorundaydım. Derken işin o denli ivedi olmadığını düşündüm. El altında hayli param vardı, ayın onbeşinde yapılacak ödemeye yeterdi. Ay sonuna gerekeni de daha sonra bulurdum.

O akşam Guido’yu kafamdan sildim. Daha sonra, çocuklar yattıktan sonra birkaç kez Augusta’ya Guido’nun uğradığı felâketi ve bundan bana yansıyacak olan zararı anlatacak oldum, sonra vazgeçtim, tartışmalara girerek canımı sıkmak istemiyordum; Augusta’yı inandırmayı o işlerin tasfiyesinin herkesçe benimsendiği zamana bıraksam daha iyi olur diye düşündüm. Hem sonra Guido kalkmış gününü gün ederken benim canımı sıkıntıya sokmam garip olurdu doğrusu.

Deliksiz bir uyku çektim, sabahleyin, cebimi de öyle parayla doldurmadan (Carla’nın geri çevirdiği, hâlâ kutsal bir şeymiş gibi ona ya da mirasçılarına sakladığım o eski zarf ile, bir bankadan çekebildiğim bir miktar daha param vardı) büronun yolunu tuttum. Sabahı gazete okuyarak geçirdim, Carmen dikişini dikiyor, Luciano toplama ve çarpma alıştırmaları yapıyordu.

Öğle yemeği vakti olup da eve döndüğümde Augusta’yı şaşkın buldum, bozulmuştu. Yüzünde yine yalnız benden gelen üzüntülerin yol açtığı o kül gibi renk. Yumuşak bir tonla dedi ki:

— Bir şey öğrendim: Guido’yu kurtarmak için servetinin bir bölümünü feda etmeyi kararlaştırmışsın! Bana da haber vermeni beklemek hakkım değildi, biliyorum...

Hakkı olup olmadığından o denli kuşkuluydu ki, duraladı. Baktı sesim çıkmıyor, neden söylemedim diye sitemler yağdırmaya başladı:

— Ama ben Ada’ya benzemem, bilirsin ki senin isteğine hiçbir zaman karşı çıkmamışımdır.

Neler olup bittiğini anlamam için biraz zaman gerekti. Augusta, Ada’nın evine tam annesi ile tartışmasının üstüne gitmişti. Ada, onu görünce hüngür hüngür ağlamaya başlamış, asla kabul etmek istemediği bir cömertlik yaptığımı anlatmıştı. Augusta’dan da önerimi geri aldırması için rica etmişti.

Augusta’nın yine eski hastalığına yakalandığını, ablasını kıskandığını hemen farkettim, ama aldırış etmedim. Ada’nın takındığı tavır şaşırtıcıydı:

— Ne o, gücenmiş mi yoksa? diye sordum, gözlerim hayretten faltaşı gibi açılmıştı.

İçtenlikten başka şey bilmeyen Augusta bağırdı:

— Yok canım! Hiç gücenir mi! Boynuma sarılıp öptü... belki ben de seni öpeyim diye.

Doğrusu pek gülünç anlatmıştı. Güvensizlikle, soran gözlerle bakıyordu yüzüme. İtiraz ettim.

— Ne yani, Ada bana âşık mı sanıyorsun? Çıldırdın mı yoksa?

Gelgelelim Augusta'yı yatıştıramadım, kıskançlığı beni bunaltıyordu. Gerçi Guido o saatte eğlencede değildi artık, kuşkusuz karısı ile kayınvalidesinin ortasında doğduğuna pişman olmuştu, ama benim de canım sıkılıyordu, hiçbir suçum olmadığından, gereğinden fazla sıkıntıya giriyormuşum gibi geliyordu.

Augusta'yı okşayıp yatıştırmayı denedim. Yüzümü daha iyi görebilmek için benden uzaklaştı, tatlı tatlı, beni çok duygulandıran bir sitemde bulundu:

— Beni de seviyorsun, biliyorum, dedi.

Ada'nın değil, benim ne duyduğumun önemi vardı onun için, suçsuzluğumu kanıtlayayım derken aklıma bir şey geldi:

— Yani şimdi Ada bana âşık, ha? dedim gülerek. Daha iyi görsün diye karımdan uzaklaşarak biraz yanaklarımı şişirdim, gözlerimi faltaşı gibi yuvalarından dışarı uğratarak Ada'nın hasta haline benzemeye çalıştım. Augusta neye uğradığını şaşırdı, ama çok geçmeden anladı. Birden keyfi yerine geliverdi, bundan da çok utandı.

— Yo! dedi, çok rica ederim, ablamla alay etme.

Sonra yine gülerek, Ada'nın yüzüne o denli şaşırtıcı bir anlam veren o şişlikleri tıpatıp taklit etmeyi başardığımı açıkladı. Bunu ben de biliyordum, çünkü taklit derken Ada'ya sarılmışım gibi gelmişti. Yalnız kalınca aynı çabayı birkaç kez istek dolu ve iğrenerek yineledim.

Öğleden sonra büroya gittim. Guido'ya rastlarım diye umuyordum, gelmeyince evine gitmeye karar verdim. Olivi'den para istemem gerekiyor mu, bilmeliydim. Bir de minnetten allak bullak olmuş haliyle Ada'yı görmeye hevesli değildim ama, görevim beni çağırıyordu. O kadın bana kimbilir daha ne sürprizler hazırlıyordu!

Guido'nun evinin merdivenlerinde bayan Malfenti'ye rastladım, basamakları ağır ağır çıkıyordu. Guido'nun işinde o zamana değin ne karara varıldığını enine boyuna anlattı. Bir akşam önce, korkunç bir talihsizliğe uğramış olan o adama yardım etmek gerektiğine neredeyse karar vermiş olarak ayrılmışlarmış. Ancak sabahleyin Ada Guido'nun kaybının kapatılmasına benim katılacağımı öğrenmiş, kesinlikle olmaz demişmiş. Bayan Malfenti onun yerine özür gösteriyordu:

— Ne yaparsın? En sevdiği kardeşinin parasına konmak gibi bir azabı yüklenmek istemiyor.

Hanımefendi, merdiven sahanlığında soluklanmak, bir yandan da konuşmak için durdu, gülerek bana işin kimseye zarar vermeden kapatılacağını söyledi. Öğle yemeğinden önce o, Ada ve Guido, eski bir aile dostu, şimdi de küçük Anna'nın vasisi olan bir avukata gidip danışmışlarmış. Avukat demiş ki, parayı ödemeleri gerekmiyormuş, çünkü yasalara göre böyle bir zorunluk yokmuş. Guido onurdan ve görevden dem vurarak kesinlikle olmaz, demiş, ama hiç kuşku yokmuş, başta Ada, herkes ödemem deyince o da boyun eğmek zorunda kalacakmış. Duraksadım:

— Ama şirketi Borsada iflâs etmiş olarak ilân edilecek, değil mi? diye sordum.

— E, öyle olacak herhalde! dedi bayan Malfenti, son rampayı tırmanmaya başlamadan bir soluk aldı.

Guido öğle yemeğinden sonra dinlenirdi, bu yüzden Ada bizi yalnız başına, o kadar iyi tanıdığım o küçük salona aldı. Beni görünce bir an ne yapacağını şaşırdı, yalnızca bir an, ama ben o anı sıkı sıkı yakaladım, şaşkınlığı yüzüme karşı söylenmiş gibi açık seçikti. Sonra gücünü topladı, kararlı, az önceki kadınsı duraksamayı silmesi gereken erkekçe bir hareketle elini uzattı:

— Ne denli minnettar olduğumu Augusta söylemiştir. Şimdi kafamdan geçenleri sana söyleyemem, çünkü kafam karmakarışık. Hastayım üstelik. Evet, çok hastayım! Yine Bologna'ya, sağlıkevine dönmek zorundayım!

Sözleri bir hıçkırıkla kesildi:

— Şimdi senden bir şey rica edeceğim: lütfen Guido' ya o parayı senin de veremeyeceğini söyle. O zaman gerekeni yapmasını sağlamak bizim için de daha kolay olacaktır.

İlkin kendi hastalığı aklına gelince hıçkırmıştı; kocasının sözü açılınca bir daha hıçkırdı:

— Çocuk o, çocuk, ona göre idare etmek gerek. Senin o parayı vermeye razı olduğunu bilirse, kalanını da boş yere vermek için ayak direyecektir. Parayı sokağa atmak bu, artık yüzde yüz kesinlikle biliyoruz, Borsada iflâsa izin varmış. Avukatımız söyledi.

Benim düşüncemi hiç sormadan bir başka yetkilinin düşüncesini önüme sürüyordu. Borsaya bir hayli girip çıkmış biri olarak benim

düşüncemin avukatınkinin yanında bile önemi olabilirdi, ama düşüncem neydi, hatta bir düşüncem var mıydı, yok muydu, onu bile anımsamadım. Aklıma gele gele çok çetin bir durumda bırakıldığım geldi.

Guido'ya söz vermiştim, geri dönemezdim. O sözü verdiğimden ötürü yüzüne karşı olanca aşağılayıcı sözü sayıp dökebilmiştim, yani artık kendisinden esirgemeyeceğim anaparanın bir tür faizini almıştım.

— Bak Ada, dedim kararsızlıkla, ben böyle bugünden yarına verdiğim sözü geriye alabileceğimi sanmıyorum, işleri senin dilediğin gibi yürütmeye Guido'yu sen kandırsan daha iyi olmaz mı? Bayan Malfenti bana hep gösterdiği o büyük yakınlıkla güç durumda olduğumu çok iyi anladığını söyledi: zaten Guido da gereken paranın ancak dörtte birini bulabildiğini görünce onların dediğini yapmaktan başka çare bulamayacaktı.

Gelgelelim Ada gözyaşlarını henüz tüketmemişti. Yüzü mendilinin içinde gizlenmiş, ağlıyordu:

— Ah, dedi, gerçekten eşi bulunmaz bir armağan sunmuşsun ama, iyi etmemişsin, hiç iyi etmemişsin! Ne kadar kötü olduğu şimdi görülüyor!

Büyük bir minnetle büyük bir hınç arasında bocalıyordu. Sonra o armağanımdan bir daha söz edilmesin dedi, parayı bulamayayım istiyormuş, çünkü ya benim vermemi engelleyecekmiş, ya Guido'nun almasını.

Öylesine şaşırmıştım ki, tuttum bir yalan attım. O parayı buldum bile dedim, iç cebimi gösterdim, oysa cebimde pek hafif bir zarf duruyordu. Ada bu kez gerçek bir hayranlıkla baktı, o bakışı haketmediğimi bilmeseydim pek sevinirdim. Galiba bu yalanımın tek nedeni Ada'ya kendimi olduğumdan büyük gösterme çabasıydı; aynı nedenle Guido'yu beklemedim, oradan hemen çıkıp gittim. Çünkü belli olmazdı, o anda gözüktüğünün tersine, yanımda dediğim parayı çıkarıp vermemi isteyebilirlerdi, ne yapardım o zaman? Büroda beni bekleyen acele işlerim olduğunu söyleyip kaçtım.

Ada beni kapıya kadar uğurladı, Guido'yu bana gelip iyilikseverliğimden ötürü teşekkür etmeye ve armağanımı geri çevirmeye zorlayacakmış, öyle dedi. Bunu öyle bir kesinlikle belirtti ki, yerimden sıçradım. O kesin karar bana da bir darbe gibi geldi. Hayır! O an beni sevmiyordu. İyilikseverliğim fazla gelmişti, üzerine çullandığı kimseleri eziyordu, iyilik görenlerin itiraz etmelerinde şaşılacak şey yoktu. Büroya

giderken o özveriyi başkası için değil, yalnızca Guido için yaptığımı anımsayarak Ada'nın davranışının içime saldığı sıkıntıdan kurtulmaya çalıştım. Ada, burnunu da niye sokuyordu ki? Bunu, ilk fırsatta kendisine söyleyecektim.

Büroya, bir kez daha düşünüp de pişman olmayayım diye gittim. Beni bekleyen hiçbir şey yoktu. Sabahtan beri durmadan yağmur çiseliyordu, bu kararsız ilkbaharın havasını enikonu serinletmişti. İki adımda eve varabilirdim oysa büroya gitmek için yol daha uzundu, bu da canımı bir hayli sıktı. Ama verdiğim sözden dönmemem gerektiğine inanıyordum.

Çok geçmeden Guido da geldi. Yalnız kalalım diye Luciano'yu uzaklaştırdı. Karısı ile mücadelelerinde başvurduğu, çok iyi tanıdığım o allak bullak yüzü takınmıştı. Herhalde ağlamış, bağırıp çağırmıştı.

Karısı ile kayınvalidemizin tasarılarının bana bildirildiğinden haberi vardı, ne düşündüğümü sordu. Kararsız göründüm. Ne düşündüğümü söylemek istemiyordum, çünkü kadınlarınki ile uyuşması olanaksızdı, onlardan yana çıksam, Guido'nun yine bir olay yaratacağını biliyordum. Ama yardımda pek kararsız gözükmek de istemiyordum, ayrıca, Ada ile anlaşmıştık, kararı ben vermeyecektim, Guido verecekti. Hesaplamak, bakmak, başkalarının da düşüncesini almak gerekir, dedim. Ben böylesine önemli bir konuda öğüt verebilecek çapta bir işadamı değildim ki. Zaman kazanmak için, Olivi'ye danışmamı ister mi, diye sordum. Bu bile onu avaz avaz bağırtmaya yetti:

— O salak herife, ha! diye haykırdı. Çok rica ederim, onu bu işe karıştırma!

Kalkıp canla başla Olivi'nin savunmasını üstelenecek değildim elbet, ne var ki benim soğukkanlılığım Guido'yu yatıştırmaya yetmedi. Durumumuz bir gün öncekinin tıpkısıydı, ama şimdi bağırıp çağıran oydu, bana da susmak düşüyordu. Böyle şeyler insanın kendini nasıl duyduğuna bakar. Ben öylesine şaşkındım ki, elim kolum bağlı kalmıştım.

Ama o, ille de ne düşündüğümü söyleyeyim istiyordu. Neredeyse Tanrı gönderdi sandığım bir esinlenme ile parlak bir söylev verdim, öyle güzel konuştum ki, işe yarasaydı kapıyı çalan felâket başımıza çökmeyecekti. Dedim ki, bir kere, bana kalırsa iki sorunu birbirinden ayırmak gerekirdi yani ayın onbeşinde ödenecek para ile ayın sonunda ödenecek olanı. Zaten, ayın onbeşinde ödenecek paranın çok büyük bir tutar olduğu söylenemezdi, bu arada iki kadını o daha ufak kayba boyun eğmeye

razı etmemiz gerekirdi. Sonra öteki ödemeyi yapmak için gerekli parayı bulacak zamanımız olurdu.

Guido sözümü kesip sordu:

— Ada dedi ki, para cebinde hazırmış. Şu anda da yanında mı?

Kızardım. Ama hemen bir yalan uydurup paçayı kurtardım:

— Baktım, seninkiler parayı kabul etmiyor, götürüp az önce bankaya yatırdım. İstediğimiz zaman çekebiliriz, istersen hemen yarın sabah.

Bunu duyunca, beni düşüncemi değiştirmekle suçladı. Daha bir gün önce her şeyi yoluna koymak için öteki ödemeyi beklemek istemediğimi söylememiş miydim? Öfkesi öyle şiddetle patlak verdi ki, sonunda bitkin düşüp divanın üzerine yığıldı. Nilini'yi de, kendisini kumara sürükleyen öteki Borsa simsarlarını da bürodan kapı dışarı edecekmiş. Ah! O oyunlara girerken günün birinde mahvolabileceği de aklına gelmemiş değilmiş, aklına gelmeyen, işten hiçbir şey anlamayan kadınların yüzünden mahvolacağımız.

Gidip elini tuttum, izin verse boynuna sardırdım. Tek dileğim onun, bu kararı verdiğini görmekti, dedim. Kumara paydos, her gün dosdoğru işe!

Bu bizim geleceğimiz, onun bağımsızlığı olacaktı. Şimdi sorun o kısacık çetin dönemi atlatmaktı, sonra her şey kolaylaşacak, basitleşecekti.

Çok geçmeden yanımdan ayrıldı, bozum olmuştu ama yatışmıştı. O zayıflığı içinde tepeden tırnağa güçlü bir kararla dolmuştu.

— Ada'nın yanına döneyim bari! diye mırıldandı, yüzünde buruk, ama güvenli bir gülümseme vardı.

Kapıya kadar geçirdim, arabası beklemeseydi evine kadar da götürürdüm.

Guido'nun alınyazısı çizilmiş gibiydi. Ayrıldıktan yarım saat sonra aklıma geldi: evine gidip onu desteklesem daha ihtiyatlı bir iş yapmış olurdum. Gerçi bir tehlike ile karşı karşıya olduğunu falan düşünmüş değildim, ama mademki ondan yana ağırlığımı koyacaktım, Ada ile bayan Malfenti'yi inandırmasına katkım olabilirdi. Borsada iflâs düşüncesi hoşuma gitmemişti, hem bütünüyle düşünülürse, dördümüzün paylaşacağımız bir zarar, ağır olsa bile hiç birimizi yıkmazdı.

Derken asıl görevimin Guido'yu doğrudan desteklemek değil, söz verdiğim parayı el altında hazır bulundurmak olduğunu anımsadım. Hemen gidip Olivi'yi aradım ve kendimi yeni bir uğraşa hazırladım. Kendi şirketime bu büyük tutarı birkaç yılda ödeyecektim, ama bu arada annemin

mirasından arta kalanı ilk aylardan başlayarak yatırmayı tasarlıyordum. Olivi'nin güçlük çıkarmayacağını umuyordum, o zamana değin, hiçbir zaman bana verdiği kârdan ve faizden fazlasını istemiş değildim, ayrıca bir daha bu tür isteklerle kendisini rahatsız etmeyeceğime söz verebilirdim. Guido'dan o tutarın birazını olsun geri alabileceğimi de umuyordum.

Olivi'yi o akşam bulamadım. Gittiğimde yazıhaneden yeni çıkmıştı, herhalde Borsaya gitmiştir diyorlardı. Orada da bulamadım, kalkıp evine gittim: bir onursal üyesi bulunduğu bir ekonomi derneğinin toplantısına gittiğini söylediler. Kendisini orada bulabilirdim ama artık gece bastırmıştı, durmaksızın bardaktan boşanırcasına yağan yağmur sokakları dereye çevirmişti.

Yağış bütün gece sürdü, uzun yıllar unutulmayan bir tufandı. Yağmur hep öyle sakin sakin, iplik iplik, hiç hafiflemeden boşanıyordu. Kenti çevreleyen tepelerden inen çamur, kent yaşantımızın artıklarıyla karışıp, zaten yetersiz olan kanalizasyonumuzu tıkadı. Bir yere sığınıp yağmurun dinmesini boş yere bekledikten sonra havanın düzelmesini ummanın yararsız olduğuna inandım, eve dönerken kaldırımların kenarları bile sular altında kalmıştı. Kemiklerime kadar ıslanmıştım, sövüp sayarak yuvama koştum. Sövmenin neden onca değerli zamanımı Olivi'yi aramakla yitirmiş olmamdandı. Aslında belki zamanımın öyle büyük bir değeri yoktu, ama emeğimin boşa gittiğini gördüğümde pek üzülürüm. Koşa koşa giderken şöyle düşünüyordum: «Her şeyi yarına erteleyelim, hele bir hava düzelsin, güneş açsın, her yan kurusun. Yarın Olivi'ye de giderim, Guido'ya da giderim. Erken kalkarsam daha iyi olur, ama açık, yağmursuz bir gün olacaktır yarın.» Kararımın yerinde olduğuna o denli güvenmiştim ki, Augusta'ya, hepimizin her türlü kararı ertesi güne bıraktığımızı söyledim. Üstümü değiştim, kurulandım, perişan ayaklarıma sıcacık rahat pantuflalarımı geçirdim, ilkin bir karnımı doyurdum, sonra sabaha kadar derin bir uyku çektim, pencerelerimin camlarını halat gibi kalın bir yağmur dövüyordu.

Bu yüzden gece olup bitenlerden ancak geç vakit haberim oldu. İlkin yağmurun kentin birçok yerlerinde su baskınlarına neden olduğunu öğrendik, sonra Guido'nun öldüğünü.

Böyle bir şeyin nasıl olabildiğini ise çok sonra öğrendim. Saat onbir sularında, bayan Malfenti ayrıldığında, Guido karısına haber vermiş. Ada'yı alınyazısının artık çizilmiş, sonunun gelmiş olduğuna inandırmak istemiş.

Ona sarılıp öpmüş, onca acı çektirdiğinden ötürü bağışlamasını dilemiş, onun ömründe sevdiği tek kadın olduğuna yemin etmiş, derken sözleri bir kekelemeye dönüşmüş. Ada, o an için o yemine inanmamış. Kendinden geçtiğine de inanmamış, yine para koparmak için numara yapıyor sanmış.

Derken, aradan bir saat geçmiş, bakmış Guido'nun uykusu giderek ağırlaşıyor, birden içine bir korku düşmüş, evlerine yakın oturan bir doktora birkaç satırlık bir pusula yazmış.

Hizmetçisi o güne değin görevinin önemi konusunda uyaracak hiç bir heyecan yaşanmamışmış, zaten hizmetçi dediğim eve kısa zaman önce gelmiş bir ihtiyar kadınmış.

Kalanı, yağmurun suçu. Hizmetçi yollarda baldırlarına kadar suya gömülmüş, pusulayı yitirmiş. Ancak kendisini doktorun karşısında bulunca farketmiş yitirdiğini. Ama acil bir durum olduğunu anlatabilmiş ve doktoru peşisıra sürükleyebilmiş.

Doktor Mali, elli yaşlarında bir adamdı, dâhi olduğu söylenemezdi, ama oldum olası görevini elinden geldiğince yapan iyi bir hekimdi. Özel müşterileri kum gibi kaynamıyordu, ama yine de işi başından aşkındı, çok sayıda personeli olan ve kendisine doğru dürüst bir ücret bile ödemeyen bir şirkette çalışıyordu. Az önce eve dönmüşmüş, ateşin yanında ancak ısınıp kurulanabilmişmiş. Sıcacık köşesinden kalkıp sokağa çıkmaya ne kadar hevesli olduğunu anlamak güç değil. Zavallı dostumun ölüm nedenlerini derinine araştırmaya başladığımda doktor Mali ile de tanıştım. Kendisinden öğrenebildiğim tek şey şu oldu: evinden çıkıp da yağmurun şemsiyeden geçip kendisini sırılsıklam ettiğini duyduğunda keşke tıp yerine tarım okusaydım demiş, öyle ya, yağmur yağdığında çiftçiler evlerinden çıkmazlarmış.

Guido'nun başucuna vardığında Ada iyice yatışmışmış. Şimdi doktor oradaymış ya, kocasının, birkaç ay önce intihar numarası yapıp da nasıl yutturduğunu daha iyi anımsıyormuş. Artık sorumluluk almak ona değil, doktora düşermiş, ama doktora da her şeyi, hatta böyle bir numarayı düşündürecek tüm nedenleri bildirmek gerekirmiş. Doktor bir yandan sokakları süpüren dalgalara kulak kabartırken, bir yandan bu nedenlerin hepsini bir bir dinlemiş. Bir zehirlenme olayı için çağrıldığını bilmediğinden, tedavi için gereken hiçbir şeyi yanında getirmemişmiş. Ada'nın anlamadığı birtakım sözlerle Guido'ya çatmış. İşin kötüsü mide yıkamaya gereken şeyleri almaya birini gönderemezmiş, kendisinin gidip

alması, yani o yolu iki kez daha geçmesi gerekirmiş. Guido'nun nabzını saymış, eh, aslan gibiymiş. Ada'ya sormuş, hep böyle derin mi uyur, diye. Ada, evet, ama bu kadar da değil, demiş. Doktor, Guido'nun gözlerini muayene etmiş, ışığa duyarlıkları tammış! Arasıra kaşıkla çok koyu kahve içirmelerim öğütleyerek çekmiş, gitmiş.

Sokağa çıkınca da şöyle söylenmiş:

— Böyle havada kendini öldürme numarası yapmayı yasaklamalı!

Onunla tanıştığımda işi hafife aldığından ötürü herhangi bir siteme cesaret edemedim, ama o bunu sezinleyerek kendini savundu: sabahleyin Guido'nun öldüğünü öğrenince şaşırıp kalmışmış. Sonra şöyle ekledi: tıp biliminin yabancısı olanlar, bir doktorun uzun meslek yaşamı boyunca, kendi yaşamlarından başka bir şey düşünmeyen hastalarının elinden canını korumayı nasıl alışkanlık edindiğini bilemezlermiş.

Aradan bir saatten fazla geçmiş, Ada Guido'nun dişlerinin arasına kaşığı sokuşturmaktan bıkmış, gittikçe daha azını içtiğini, kalanının yastığı ıslattığını görünce yeniden korkuya kapılmış, hizmetçiye yalvarmış, gidip doktor Paoli'yi getirsin diye. Hizmetçi bu kez pusulayı yitirmemiş, ama doktorun evine varması bir saatten fazla sürmüş. Yağmur boşanırken insanların arada bir kapı eşiklerine sığınmak gereksinimini duymaları doğaldır. Hem böylesi bir yağmur ıslatmakla kalmaz, kırbaçlar insanı.

Doktor Paoli evde yokmuş. Az önce bir hastaya çağırmışlarmış, çabuk döneceğini umduğunu söyleyerek çıkıp gitmişmiş. Ama sonra hastasının yanında yağmurun dinmesini beklemeyi yeğlemişmiş. Hizmetçisi çok iyi yürekli bir yaşlı kadıncağızmış, Ada'nın hizmetçisini ateşin yanına buyur etmiş, yedirip içirmiş. Doktor hastasının adresini bırakmamışmış, böylece iki kadın birlikte ateşin başında birkaç saat oturmuşlar. Doktor gelmesine gelmiş, ancak yağmur dindikten sonra. Guido'nun üzerinde daha önce denediği tüm aygıtlarını toparlayıp Ada'nın yanına vardığında şafak söküyormuş. Yatağın başına vardığında bakmış, yapacak bir şey kalıyormuş, o da, Guido'nun ölmüş olduğunu eşinden gizlemek, Ada farkına varmadan, haberi aldığı an yanında bulunsun diye bayan Malfenti'yi getirtmek.

İşte bu yüzden haber bize çok geç ve belirsiz ulaştı.

Yataktan kalktığımda, zavallı Guido'ya karşı son kez olarak içimde bir öfke kabardı: güldürüleri ile her felâketi arapsaçına çeviriyordu! Evden Augusta'yı almadan çıktım, oğlanı öyle ayaküstü bırakıp gelememişti.

Dışarda içime bir kuşku düştü: bankaların açılmasını, Olivi'nin bürosuna gelmesini beklesem de Guido'ya söz verdiğim parayı cebime koyup da öyle mi gitseydim acaba? Guido'nun durumu ağır demişlerdi, ama inanmak aklımdan bile geçmemişti!

Gerçeği, merdivenlerde karşılaştığım doktor Paoli'den öğrendim. Öylesine allak bullak oldum ki, az kalsın merdivenlerden aşağı yuvarlanıyordum. Guido, kendisiyle birlikte yaşadığımdan beri benim için çok önemli biri olup çıkmıştı. Yaşadığı sürece onu belli bir ışık altında görüyordum, ömrümün kimi günlerinin ışığıydı bu. Ve ölümüyle o ışık sanki birdenbire bir prizmadan geçmişçesine değişiyordu. Gözlerim kamaşmış, sersemlemiştim. Yanlışlıklar yapmıştı, ama şimdi ölmüştü ya, yanlışlıklardan geriye hiç bir şey kalmamıştı. Soytarının biri övgü dolu mezar taşları ile dolu bir gömütlükten geçerken sormuş, bu ülkede günahkârları nereye gömerler, diye. Aptalca bir düşünceydi bu: ölüler hiçbir zaman günahkâr değildirler. Tertemizdi artık Guido! Ölüm arıtmıştı onu.

Doktor, Ada'nın nasıl üzüldüğünü görünce çok içlenmişti. Kadıncağızın geçirdiği korkunç geceyi biraz anlattı.

Guido'nun çok fazla zehir yuttuğuna, ne yapılsa kurtarılamayacağına inandırmıştı onu. Aman sakın bunun doğru olmadığını bilmesin, diyordu.

— Oysa, diye ekledi üzüntüyle, ben birkaç saatçik önce gelseydim kurtarabilirdim. Boş şişeleri buldum.

Şişeleri inceledim. Aşırı bir dozdu gerçi, ama geçen seferkinden fazla değildi. Üzerlerinde veronal yazılıydı. Sodyumlu veronal değildi yani. Guido'nun aslında ölmek istememiş olduğunu herkesten kesin, ben biliyordum. Ama hiçbir zaman kimseye söylemedim.

Paoli, o sıra Ada'yı görmeye kalkışmamamı söyleyerek ayrıldı. Ağır yatıştırıcı ilaçlar vermişti, çok geçmeden etki yapacaklarına kuşku yoktu.

Koridorda, Ada'nın beni iki kez kabul ettiği küçük odadan hafif hafif ağlaması geliyordu. Anlayamadığım, üzüntüden kesik kesik tek tek sözcüklerdi duyduğum. O, o deyip duruyordu, ne söylediğini sezer gibi oldum: zavallı ölü ile kocası yaşadığı sürece olana hiç benzemeyen ilişkilerini anlatıyordu. Bana kalırsa, Guido yaşıyorken yanlış davranmıştı Ada. Hep birlikte işledikleri bir hatadan ötürü ölmüştü o, çünkü Borsada hepsinin onayı ile oynamıştı. Sıra ödemeye gelince, onu, bir başına bırakmışlardı. İçlerinde bu işe bulaşmamış tek kişi bendim, yine de ona yardım etmek gerektiğini duymuştum.

Yatak odalarında, zavallı Guido üzeri çarşafla örtülü, bir başına yatıyordu. Bedenine ölümün katılığı yerleşmişti bile, istemeden ölmüş olmanın şaşkınlığı içindeydi sanki. Yakışıklı esmer yüzünde bir sitem okunuyordu. Kuşkusuz bana yönelik değildi bu sitem.

Augusta'ya gittim, gelsin ablasına destek olsun, dedim. Yüreğim parçalanıyordu, Augusta da bana sarılıp ağladı:

— Sen onun için gerçek bir kardeş oldun, diye söylendi. Ancak şimdi razı oldum servetimizin bir bölümünden vazgeçmeye, yeter ki anısı temiz kalsın.

Zavallı dostumu onurlandırmak için gereken her şeyi yapmaya çalıştım. İlk iş olarak büronun kapısına sahibinin vefatından ötürü kapalı olduğunu belirten bir ilân astım. Ölüm ilânını da kendi elimle hazırladım. Cenaze töreni için hazırlıklar ise, ancak ertesi gün, Ada'nın onayı ile yapılabildi. O zaman Ada'nın cenazeyi gömütlüğe kadar götürmeyi kararlaştırdığını öğrendim. Elinden gelen tüm sevgi kanıtlarını vermek istiyordu zavallıcık! Bir gömütün başında pişmanlıktan kıvranmak ne demektir, iyi biliyordum. Babamın ölümünde o kadar çok çekmiştim ki.

Öğleden sonrayı Nilini ile birlikte büroya kapanıp geçirdim. Böylelikle Guido'nun durumunun ufak bir bilançosunu çıkarabildik. Ürkütücüydü! Yalnız şirketin anaparası batmakla kalmamıştı, eğer yaptıklarının hesabını verecek durumda olsaydı, Guido bir o kadar da borçlu çıkıyordu.

Çalışmak düşüyordu bana, ölen zavallı dostum hesabına ölesiye çalışmak, ama elimden gelen tek şey düş görmekti, tek düşüncem tüm yaşamımı o büroda geçirmek, Ada ile yavruları için çalışmak oldu. Ama başarılı olacağımı kim garantilerdi ki?

Nilini, her zamanki gibi ileri geri konuşup duruyordu, bense uzaklara bakıyordum, çok uzaklara. Şimdi anlıyormuş her şeyi! Zavallı Guido ona o haksızlığı ettiğinde, kendisini ölüme götürecek olan hastalığa tutulmuşmuş bile. Bu yüzden artık her şeyi unutmuşmuş. İşte efendim, o böyle bir adammış. Guido'yu her zaman sevmişmiş, hâlâ da seviyormuş.

Sonunda, benim düşlere bir de Nilini'ninkiler eklendi, üstüste yığıldılar. Böylesi bir felâkete ağır aksak bir alım satımla çare bulunamazdı, çare yine Borsadaydı. Ve Nilini yatırdığı parayı iki katına çıkararak paçayı son anda kurtaran bir dostunu anlattı.

Saatler saati karşılıklı konuştuk, Nilini'den, Guido'nun yarıda bıraktığı oyunu sürdürme önerisi, en sonunda, öğleye yakın geldi, ben de hemen üstüne atladım. Sanki dostumu yaşama döndürecekmişim gibi bir hevesle benimsedim. Ve zavallı Guido'nun adına bir yığın yeni tahvil aldım, hepsinin de garip adları vardı: Rio Tinto, South French, falan filân.

Böylece, benim için, ömrümün en yoğun çalışmayla geçen elli saatlik bir dönemi başladı. İlkin akşama kadar buyruklarımın yerine getirildiği haberini bekleyerek büroyu geniş adımlarla aşağı yukarı arşınladım. Borsada durum öğrenilmiştir, onun adına yeni işler çevrilmesi, için gereken güven kalmamıştır diye korkuyordum.

Neden sonra, Nilini tüm siparişlerimin karşılandığını bildirince asıl telâşım başladı, makbuzları aldığım sırada tahvillerin tümü üzerinde daha şimdiden oldukça büyük bir kayba uğradığımı da bildirdiklerinden, heyecanım büsbütün artmıştı. O telâşı tam bir iş gibi anımsıyorum. Garip bir izlenim kalmış belleğimde, sanki elli saat kumar masasından hiç kalkmadan iskambil kâğıtlarını gözlemişim gibi. Onca saat böylesi bir yorgunluğa dayanan kimse tanımıyorum. Her fiyat hareketini kaydettim, izledim, (neden gizleyeyim?) benim, daha doğrusu zavallı arkadaşımın işine geldiği gibi bir iteledim, bir geri çektim. Geceleyin bile gözümü kırpmadım.

Ailemden biri çıkar da giriştiğim bu kurtarma operasyonunu engeller korkusu içinde ayın ortasında tasfiye anı geldiğinde kimseye tek söz etmedim. Her şeyi ben ödedim, çünkü ödemeleri yapmayı kimse düşünmedi, herkes gomülmeyi bekleyen cenazenin başındaydı. Öte yandan o tasfiye sırasında da ödenmesi gereken tutar zamanında saptanandan daha düşük çıktı, çünkü talihim hemen yaver gitmeye başlamıştı. Guido'nun ölümünün yüreğimdeki acısı öylesine büyüktü ki, hem imzamı, hem paramı tehlikeye atarak elimden geldiğince tüm varlığımı ortaya koydukça sanki hafifletir gibiydim. Uzun zaman önce onun yanındayken düşlediğim iyilikseverlik beni buralara kadar getirmişti işte. Bu heyecan öylesine dayanılmaz bir şeydi ki bir daha kendi hesabıma Borsada hiç oynamadım.

Gelgelelim, böyle «iskambillere» dalmışken (en önemli çabam buydu) Guido'nun cenazesine yetişemedim. Şöyle oldu: tam o gün satın aldığımız tahviller birden yükseldi. Nilini ile ben kaybımızın ne kadarını karşılamış olduğumuzu hesaplamaya daldık. İhtiyar Speier'in serveti şimdi ancak yarısına inmiş durumdaydı! Koltuklarımı kabartan şahane bir sonuçtu bu. Nilini'nin pek kuşkulu bir tonla önceden söylemiş olduğu şey

gerçekleşmişti, tabii şimdi o sözleri yinelerken o tonu unutuyor, dediğine pek güvenen bir kâhin gibi çıkıyordu ortaya. Bana kalırsa, hesapta bu da vardı, tam tersi de. Ama desteğini yitirmemek için bunu ona söylemedim. Ne olur, ne olmaz, isteği kurları etkileyebilirdi.

Bürodan saat üçte koşa koşa çıktık, cenaze töreninin iki kırkbeşte yapılacağını ancak anımsamıştık.

Chiozza'nın oraya vardığımızda, uzaklarda cenaze alayını gördüm, hatta bir dostumuzun, törene Ada için gönderdiği arabayı da tanır gibi oldum. Nilini ile birlikte, meydandan bir arabaya atladık, arabaya cenaze alayını izle, dedik. Ve o arabada Nilini ile ben iskambil açmayı sürdürdük. Zavallı ölü aklımızdan öylesine çıkmıştı ki, bu araba da niye böyle yavaş gider, diye yakınıyorduk. Kimbilir bizim gözümüzden ırak, Borsada neler olup bitiyordu. Bir an geldi, Nilini bana gözlerini dikti, neden Borsada kendi hesabıma bir şeyler yapmadığımı sordu.

— Şimdilik, dedim —bunu söylerken neden kızardım, bilmem—, zavallı dostumdan başka kimsenin hesabına çalışmam.

Sonra, bir duraladıktan sonra ekledim:

— Kendimi başka zaman düşünürüm. Yakınlığını elden kaçırmayayım diye, beni kumara sürükleme umudunu öldürmek istemiyordum. Ama yüzüne karşı söylemeye cesaret edemediğim sözleri kendi kendime söyledim: «Asla kendimi senin ellerine bırakmayacağım!» O, yeniden vaaza başladı:

— Kimbilir bir daha böyle bir fırsat eline geçer mi!

Borsada fırsatların hiç tükenmediğini öğrettiğini unutuyordu.

Arabaların her zaman durduğu yere gelince Nilini pencereden başını çıkardı ve bir şaşkınlık çığlığı kopardı. Araba Rum gömütlüğüne giden cenazenin ardından ilerliyordu.

— Bay Guido Rum muydu? diye sordu hayretle. Gerçekten de araba katolik gömütlüğünü geride bırakmış, Musevi mi, Rum mu, Protestan mı, Sırp mı bilmem, bir başka gömütlüğe doğru gidiyordu.

— Belki de protestandı! diyecek oldum, ama hemen ardından nikâhının katolik kilisesinde kıyıldığını anımsadım.

— Bir yanlışlık olacak! diye haykırdım, Guido'yu olmayacak bir yere gömüyorlar sanmıştım.

Nilini'yi birden bir gülmedir aldı, kendini tutamıyordu, sonunda o çirkin ağzı kaşık kadar suratında faraş gibi açılmış, arabanın bir köşesine

yığıldı kaldı.

— Cenazeyi şaşırdık! diye bağırdı. Kahkahalarını tutmayı başardığında bana ağzına geleni saymaya başladı. Nereye gittiğimize bakmam gerekirmiş, çünkü saati benim bilmem, gelenleri tanımam gerekirmiş, falan filân. Bak işte, cenazeyi şaşırmışız!

Sinirlenmiştim, onunla birlikte gülmemiştim, şimdi de paylamalarına dişimi sıkmak gücüme gidiyordu. Ya kendi niye doğru dürüst bakmamıştı sanki? Canımın sıkıldığını belli etmemeye çalıştım, bunun da tek nedeni aklımın cenazeden çok Borsada olmasıydı. Nerede olduğumuzu daha iyi anlayabilmek için arabadan indik, katolik gömütlüğünün girişine doğru ilerledik. Araba da bizi izledi. Baktım, öteki ölünün hayatta kalmış yakınları bize şaşkınlıkla bakıyorlardı, o zavallıcığı son dakikaya kadar onurlandırdıktan sonra işin tam civcivli noktasında neden öyle ekiverdiğimizi kavrayamamışlardı.

Nilini sabırsızlanmış, önden gidiyordu. Kısa bir duraksamadan sonra bekçiye sordu:

— Bay Guido Speier'in cenazesi geldi mi?

Benim gülünç bulduğum bu soruya, bekçi pek şaşmış gözükmedi, bilmiyorum, dedi. Yalnız son yarım saatte, gömütlüğün kapısından iki cenaze girmişmiş, onu biliyormuş.

Ne yapacağımızı şaşırarak birbirimize baktık. Cenaze içerde miydi, dışarda mı, bilemezdik, bu kesindi. O zaman ben kendi hesabıma kararımı verdim: zaten tören başlamışsa sonradan katılıp da rahatsız etmem doğru olmazdı, bu yüzden gömütlüğe hiç girmeyecektim. Öte yandan, cenazeye dönüşte rastlamak tehlikesini de göze alamazdım. Törene katılmaktan vazgeçiyordum, Servola'dan dolaşarak kente dönecektim. Arabayı Nilini'ye bıraktım, Ada'yı tanıdığından, ille de törende bulunmak istiyordu.

Kimseyle karşılaşmamak için hızlı adımlarla köye ileten kır yolunu tırmandım. Artık cenazeyi şaşırıp da Guido'yu son yolculuğuna uğurlamadığıma hiç üzülmüyordum. Öyle dinsel törenlerle falan yitirecek zamanım yoktu. Omuzlarımda başka bir görev vardı: dostumun onurunu kurtarmak, dul eşiyle yavruları adına servetini savunmak düşüyordu bana. Kaybın dörtte üçünü karşıladığımı söyleyince Ada'nın o gün cenazede bulunmayışımı bağışlayacağına hiç kuşkum yoktu bunca kez yinelediğim hesaba yeni baştan dönüyordum: Guido babasının servetinin iki katını

yitirmişti, girişimlerim sonunda bu yarıya iniyordu. Bu nedenle hesapta bir yanlışlık yoktu: zararın dörtte üçünü kurtarmış durumdaydım).

Hava yine düzelmişti. Doyum olmaz bir ilkbahar güneşi parlıyordu, kırlar hâlâ ıslaktı, hava tertemiz, sağlıklıydı. Günlerdir yapamadığım bir hareketle soluk aldım, ciğerlerim genişledi. Tepeden tırnağa sağlıklıydım, güçlüydüm. Sağlık, ancak bir karşılaştırma sonunda ortaya çıkar. Kendimi zavallı Guido ile karşılaştırıyor ve tırmanıyordum, yukarılara tırmanıyordum, onun ölüp gittiği mücadelede kazandığım zaferdi beni yücelten. Yalnız sağlık ve güç vardı çevremde, taptaze otlarla kaplı kırlarda. Önceki günkü su baskınının olumlu etkileri görülüyordu şimdi, pırıl pırıl güneş, toprağın dilediği sıcaklığı veriyordu. Kuşkusuz gökyüzünün o güzelim mavisi de zamanında kararmayı bilemezse yeni felâketlere yol açardı. Ama deneyimin verdiği bu öngörüyü ancak bugün, bunları yazarken bulabiliyorum. O anda aklımdan geçmedi bile. O anda, ruhum kendi sağlığıma ve tüm doğanın sağlığına bir türkü söylüyordu. Sonsuz sağlığa.

Adamlarım hızlandı. Kendimi böylesine hafif duymaktan mutluydum. Servola tepesinden koşar adım indim. Düzlüğe, Sant'Andrea'ya vardığımda yine yavaşladım, ama hep öyle büyük bir mutluluk duygusu içindeydim. Yürümüyordum, havada süzülüyordum sanki.

En yakın arkadaşımın cenazesinden geldiğimi iyice unutmuştum. Bir zafer kazanmış gibi adım atıyor, soluk alıyordum. Ama bu zafer sevincim çıkarını korumak uğruna savaşa girdiğim dostumun onurunaydı yine.

Borsanın kapanış kurlarını görmek için büroya uğradım. Birazcık düşüktü kurlar ama güvenim sarsılmadı. Bana kalsa yine «kâğıt açmaya» başlardım, dileğimi elde edeceğimden de hiç kuşkum yoktu.

Neden sonra, Ada'nın evine gitmek zorunda kaldım. Kapıyı Augusta açtı:

— Ailemizin tek erkeğisin, nasıl olur da cenazeye gelmezsin? diye çıkıştı hemen.

Şemsiyemle şapkamı bir yana bıraktım. Biraz tutuktum, Ada'nın önünde açıklayayım da, sonra bir daha yinelemek zorunda kalmamayım, dedim, gelmeyişimin geçerli bir nedeni vardı elbet. Ama o eski güvenim birazcık sarsılmıştı. Yorgunluktan mı, bilmem, böğrümdeki sancı yine kendini duyurmaya başlamıştı. Augusta'nın sözlerini duyunca yokluğumu bağışlatma olanağı üstüne kuşkuya düşmüştüm, galiba bir rezalete yol

açmıştım. Gözümün önüne geliyordu, o hüzünlü törene katılanlar acıyı bir yana bırakıp benim nerede olduğumu birbirlerine sormuş olmalıydılar.

Ada gözükmedi. Daha sonra öğrendim ki kendisini beklediğimi söylememişlerdi bile. Beni bayan Malfenti kabul etti, o zamana değin hiç görmediğim bir suratla konuşmaya başladı. Özür dileyeyim dedim, ama gömütlükten kente kadar uçtuğum sıradaki güven duygusu pek gerilerde kalmıştı. Kekeliyordum. Gerçeği, yani Guido'nun çıkanın korumak için Borsada giriştiğim gözüpek manevrayı anlatırken pek de doğru olmayan bir ayrıntı ekledim: cenaze töreninde az önce Paris'e bir telgraf göndermek zorunda kaldım, yanıtını almadan bürodan uzaklaşamadım, dedim. Nilini ile Paris'e bir telgraf çektiğimiz yalan değildi, ama iki gün önceydi, yanıtı da iki gün önce gelmişti. Kısacası, gerçeğin bağışlanmama yetmediğini anlıyordum, belki de tüm gerçeği söylemeyişimdendi bu, günlerdir kendimi adadığım operasyonu, yani dileğimin gücüyle dünya kambiyolarını yönlendirişimi anlatamazdım ki. Yine de, bayan Malfenti Guido'nun kayıplarının ne kadar azaldığını duyar duymaz beni bağışladı. Gözlerinde yaşlarla teşekkürler etti. Bir kez daha ailenin tek erkeği değil, en iyi erkeği olmuştum gözünde. Akşam, Augusta ile birlikte gelip Ada'yı görmemi istedi, kendisi de kalıp her şeyi açıklayacaktı ona. Sevine sevine karımı alıp gittim. Ayrılmadan önce, Ada ile vedalaşmak gereğini o da duymadı, zavallıcık, kimi umutsuz ağlamalar tutturuyor, kimi zaman dalgınlaşıyor, karşısında konuşanları bile farketmiyormuş.

O zaman bir umut filizlendi içimde:

— Öyleyse, Ada belki benim yokluğumu da farketmemiştir?

Augusta, dedi ki, bu konuda hiç konuşmasam daha iyi edermişim, benim yokluğumdan ötürü Ada'nın kapıldığı öfke o denli şiddetliymiş ki, ona bile aşırı gözükmüş. Ada, kalkmış bir açıklama versin diye onun yakasına sarılmış, Augusta da, beni henüz görmediğini, hiçbir şeyden haberi olmadığını söylemiş. Derken Ada, yine kendini umutsuzluğa kaptırmış, avaz avaz bağırmaya başlamış, diyormuş ki ailede herkes Guido'dan nefret etmişmiş, zavallıcığın sonunun bu olacağı belliymiş zaten.

Doğrusu Augusta beni savunmalıydı, Guido'ya gereken yardımı vermeye yalnız benim hazır olduğumu söylemeliydi diye düşündüm. Keşke bana kulak vermiş olsalardı: Guido'nun kendisini öldürmeye kalkışmasına ya da intihar numarası yapmasına hiçbir neden kalmazdı.

Ama Augusta tek söz etmemiş. Ada’nın umutsuzluğu öylesine yüreğini parçalamış ki, tartışmaya girmek saygısızlık olur diye korkmuş. Zaten şimdi o da bayan Malfenti’nin vereceği açıklamalar Ada’yı haksızlık ettiğine inandırır diye güveniyordu. Doğrusu buna ben de güveniyordum, hatta daha o andan Ada’nın ne kadar şaşıracağını, minnetini nasıl anlatacağını seyredeceğim anın zevkine varmaya başlamıştım, emindim bundan. Zaten o Basedow yok mu, her türlü duygusunu aşırılaştırmıştı.

Büroya döndüm, baktım Borsada hafif bir yükselme belirtisi var, gerçi çok hafif bir farktı, ama ertesi gün açılırken sabahki kurlara yeniden ulaşılacağı umudunu veriyordu.

Akşam yemeğinden sonra kızım biraz rahatsızlanmıştı, Ada’ya yalnız gitmem gerekti, Augusta benimle gelemiyordu. Beni bayan Malfenti içeriye aldı, mutfakta bir işi varmış. Ada ile bizi yalnız bırakacağını bildirdi. Daha sonra açıkladı: Ada, benimle yalnız kalmak istemiş, başkalarının duymasını istemediği bir şeyi konuşacakmış. Daha önce Ada ile iki kez buluştuğum o odadan ayrılmadan bayan Malfenti bana gülümsedi:

— Bak, Guido’nun cenazesine gitmeyişini bağışlamaya henüz razı olmadı ama... yakındır!

O ufacık oda hep yüreğimi çarptırıyordu. Bu kez sevmediğim bir kadının beni sevmesinden korktuğumdan ötürü çarpmıyordu yüreğim. Ancak birkaç dakikadır, o da bayan Malfenti’nin sözlerinden sonra, zavallı Guido’nun anısına büyük bir kusur işlediğimi anlamıştım. Tek beni bağışlasın diye, eteklerine bir servet seriyordum da yine de beni hemen bağışlamıyordu Ada. Oturmuş, Guido’nun annesiyle babasının resimlerini seyrediyordum. İhtiyar Cada’nın yüzü sevinçli gibiydi, sanki marifetimden pek hoşnut kalmıştı; oysa Guido’nun annesi, geniş kollu bir elbise giymiş, şapkasını saçlardan bir dağın tepesine konduruvermiş bir zayıf kadıncağız, pek sert bakıyordu. Öyle ya! Fotoğraf makinesinin karşısında herkes bir başka görünüm alır, ben de o yüzleri öyle enine boyuna incelediğimden sıkılarak bakışlarımı başka yere çevirdim. Annesi oğlunun cenaze törenine katılmayacağımı önceden sezmemişti ya!

Gelgelelim, Ada’nın konuşması acı bir sürpriz oldu. Ne söyleyeceğini uzun uzadıya tasarlamış olmalıydı, verdiğim açıklamaları, yaptığım önerileri, düzeltmelerimi dikkate bile almadı, onları önceden hesaba katmadığından hazırlıklı değildi. Ürkmüş bir at gibi, sonuna dek koşturdu, o kadar.

İçeri girdiğinde, sırtında yalnız bir siyah sabahlık vardı, saçı başı birbirine karışmıştı, sanki ille de bir şeyler yapmak isteyip de yapamayınca saçını başını yolmuş gibi. Koltuğumun yanındaki sehpanın başına dikildi, yüzümü daha iyi görebilmek için ellerini dayadı. Yüzü yine sıskalaşmıştı, o yerini şaşırmış şişlikler halinde büyüyen «sağlık» tan kurtulmuştu. Guido'nun onun gönlünü çeldiği zamanlardaki güzelliği uçup gitmişti, ama yüzüne bakan hastalık falan düşünmezdi. Hastalık değildi yüzündeki, ezici bir kederdi o çizgileri çizen. Onulmaz acısını öylesine iyi anladım ki, tek söz çıkmadı ağzımdan. Ada'ya baktıkça şöyle düşünüyordum: «Ne bulup, ne diyebilirim ki? Kardeşçe bir sevgiyle kollarımın arasına alıp avutmaktan başka, ağlayıp içini döksün diye bırakmaktan başka ne var yapacak?». Sonra baktım saldırıya uğruyorum, bir tepki göstermek istedim, ama pek cılız çıktı sesim, duymadı bile.

Konuştu, konuştu, konuştu, söylediklerini tümünü yineleyemem şimdi. Sanırım başlangıç olarak kendisi ve yavruları için yaptığıma ciddi, ama sıcaklıktan yoksun bir tonla teşekkür etti. Ardından hemen azarladı:

— Yani öyle bir iş çevirdin ki, o hiç değmeyecek bir neden yüzünden ölüp gitmiş oldu!

Bu noktada sesini alçalttı, sır vermek ister gibi, daha bir sıcaklaştı sesi, Guido'ya, aynı zamanda da bana (yoksa yanıldım mı?) olan sevgisinin sıcaklığıydı bu:

— Cenazesine gelmediğin için bağışlıyorum seni. Gelemezdin, yapamazdın bunu, ben de seni bağışlıyorum işte. Ölmemiş olsaydı o da bağışlardı. Cenazesinde ne işin vardı? Sevmiyordun ki onu! O kadar iyi yüreklisin ki benim için, ben ağladığım için ağlayabilirdin, ama onun için ağlayamazdın… nefret ediyordun ondan! Zavallı Zeno! Sevgili kardeşim!

Gerçeği böylesine çarpıtmak, bana böyle şeyler söylemek büyük haksızlıktı doğrusu. İtiraz ettim, ama o, beni duymadı bile. Sanırım bağırdım ya da en azından gırtlağımın zorlandığını duydum:

— Ama doğru değil bu, yalan, iftira! Nasıl olur da böyle bir şeye inanabilirsin?

Hep o alçak sesle konuşmasını sürdürdü:

— Ama ben de bilemedim onu sevmeyi. Onu düşümde bile aldatmadım gerçi, ama sevgimde onu koruyacak gücü bulamadım. Karınla senin ilişkilerinize bakar, imrenirdim. Onun bana verdiğinden daha iyiymiş gibi gelirdi. İyi ki cenazeye törenine katılmadın, minnettarım sana, yoksa

bugün bile hiçbir şey anlamazdım. Oysa şimdi her şeyi görüyor, her şeyi anlıyorum, her şeyi. Benim kendisini sevmediğimi de: eğer sevmiş olsaydım, o yüce ruhunu en derin duygularla dile getirdiği kemanından bile nefret eder miydim hiç?

İşte o zaman başımı koluma dayadım, yüzümü gizledim. Bana yönelttiği suçlamalar o denli haksızdı ki, tartışılır yanları yoktu; mantıksızlıkları sesinin sevecen tonu ile öylesine hafifliyordu ki, şiddetli bir tepki gösteremezdim, oysa, tartışmayı kazanmak için gereken buydu. Öte yandan Augusta iyi bir örnek vermişti: böylesine şiddetli bir acıyı büsbütün ağırlaştırmamak, dayanılmaz hale sokmamak için saygıyla susmuştu. Gelgelelim gözlerimi yumduğumda, karanlıkta, sözlerinin doğru olmayan tüm sözler gibi yepyeni bir dünya yaratmış olduğunu gördüm. Guido'dan her zaman nefret etmiş olduğumu, yanından hiç aynlmaksızın, ona bir darbe indirme fırsatını kollamış bulunduğumu anlar gibi oldum. Sonra bir de kemanı ileriye sürmüştü. Ada'nın kendi acısının, kendi pişmanlığının karanlığında el yordamıyle dolaştığını bilmesem, o kemanı benim yüreğimdeki nefreti kanıtlamak için kutusundan çıkarıp, Guido'nun bir parçasıymış gibi önüme sürdüğüne inanabilirdim.

Sonra, karanlıkta Guido'nun ölüsünü gördüm, yüzünde hep öyle, oracıkta, yaşamdan yoksun bırakılmış yatar olmanın şaşkınlığı. Ürkerek başımı kaldırdım. Karanlığa bakmaktansa Ada'nın haksızlığını bildiğim suçlamalarını göğüslemeyi yeğlerdim.

Ama o, hep benden ve Guido'dan söz ediyordu:

— Ve sen, zavallı Zeno, bilmeden, ondan nefret ede ede yanıbaşında yaşıyordun. Benim aşkıma, iyilik ediyordun ona. Olur şey değil! Bunun böyle bir sona varacağı belliydil Bir kez, ben de bana duyduğun sevgiden yararlandım, kendisini koruyacak bir çevre yaratabilirim sandım. Onu, ancak seven biri koruyabilirdi, oysa içimizden onu seven kimse çıkmadı.

— Onun için başka ne yapabilirdim ki? diye sordum, suçsuzluğumu hem Ada'ya hem kendime duyurmak için sıcak gözyaşları döküyordum. Gözyaşları kimi zaman bir çığlığın yerini tutar. Benim dileğim haykırmak değildi, hatta konuşmam bile gerekir miydi, bilmiyordum. Ama Ada'nın iddialarından baskın çıkmalıydım, bu yüzden ağladım

— Onu kurtarabilirdin, sevgili dostum! Ben ya da sen, bizler kurtarabilirdik onu. Oysa ben, onun dizinin dibinde yaşadım ve gerçek sevgim olmadığından kurtaramadım, sense uzağında kaldın, yanında

yoktun, ölüp de gömüldüğü zaman bile yoktun yanında. Ondan sonra da tüm gayretini kuşanarak, güvenle ortaya çıktın. Ama daha önce kılın bile kıpırdamadı. Oysa öldüğü geceden az önce, akşama değin seninle birlikteydi. Sen eğer onunla biraz ilgilenseydin, kötü bir şeyler olacağını anlardın.

Gözyaşlarım konuşmamı engelliyordu, ama bir önceki geceyi bataklıkta avlanarak, eğlenerek geçirdiğini, bu yüzden ertesi gece ne yapacağını kimsenin bilemeyeceğini anlatmaya çalışan bir şeyler geveledim ağzımda.

— Ava gereksinimi vardı, avlanması gerekiyordu! diye bağırarak azarladı beni Ada. Sonra o bağırmanın çabası fazla gelmiş gibi birden yere yığıldı, kendinden geçerek döşemeye serildi.

Bir an, bayan Malfenti'yi çağırmakla çağırmamak arasında bocaladığımı anımsıyorum, O bayılmasıyla söylediklerini büsbütün açığa vururmuş gibi geliyordu.

Bayan Malfenti ile Alberta koşuştular. Bayan Malfenti Ada'yı kaldırırken sordu:

— O mübarek Borsa işlerinden mi konuştu? Bugün bu ikinci bayılışı!

Bir an uzaklaşmamı rica etti, koridora çıktım, yine içeri mi girmeliydim, yoksa çıkıp gitmeli miydim, söylesinler diye bekledim. Ada'ya daha başka açıklamalarda bulunmaya hazırlanıyordum. Önerdiğim önlemler alınsaydı felâketin mutlaka engelleneceğini unutuyordu. Yaptığı haksızlığın derecesini anlaması için bunu söylemek yeterdi.

Az sonra bayan Malfenti yanıma gelerek Ada'nın ayıldığını, benimle vedalaşmak istediğini bildirdi. Az önceye kadar benim oturduğum divanda dinleniyordu. Beni görünce ağlamaya koyuldu, akşam gözlerini ilk kez yaşlı görüyordum. Terden sırılsıklam olmuş incecik elini uzattı:

— Elveda sevgili Zeno! Rica ederim, unutma! Aklından hiç çıkarma! Hiç unutma!

Bayan Malfenti araya karıştı, neyi unutmamam gerektiğini sordu, ben de Ada'nın hemen Guido'nun Borsadaki işlerinin tasfiye edilmesini istediğini söyledim. Yalanımdan ötürü yüzüm kızardı, Ada yalanlar diye korktum. Öyle yapacağına avaz avaz bağırmaya başladı:

— Evet! Evet! Her şey tasfiye edilsin! O Borsa denen Allahın belâsı şeyin sözünü duymak istemiyorum artık!

Sonra bayan Malfenti beni kapıya kadar geçirdi ve işleri aceleye getirmememi rica etti: Guido'nun çıkarına neyin en uygun olduğunu düşünüyorsam onu yapmalıymışım. Ama ben daha fazla güvenemiyorum, dedim. Borsa oyununa inanmaz olmuştum ya da hiç değilse benim «kâğıt açmamın» işlerin gidişini etkileyebileceğine güvenim kalmamıştı. Bu yüzden hemen tasfiye edecektim, buna çok da seviniyordum.

Ada'nın sözlerini Augusta'ya aktarmadım: onu üzecektim de elime ne geçecekti? Ama o sözler, biraz da kimselere söylemediğimden, yıllar yılı beynime çekiç gibi inerek bana eşlik ettiler. Hâlâ da yankılanırlar ruhumda. Bugün hâlâ, yeni baştan, yeni baştan çözümlerim onları. Doğrusu, Guido'yu sevdim diyemem, ama bunun tek nedeni garip bir adam olmasıydı. Yine de bir kardeş gibi yanından ayrılmadım ve elimden geldiğince yardımcı oldum. Ada, sitemlerinde haksızdı.

Ada ile bir daha başbaşa kalmadım. O bana başka bir şey söylemek gereğini duymadı, ben de bir açıklama istemek cesaretini göstermedim, belki de acısını tazelemek istemiyordum, o kadar.

Borsa işleri, öngördüğüm gibi sonuçlandı, Guido'nun babası da tüm malvarlığını yitirdiğini bildiren ilk telgraftan sonra, paranın yarısını olduğu gibi hazır bulunca sevinmiştir herhalde. Benim marifetimdi bu, ama umduğum gibi süremedim zevkini.

Ada, çocuklarını alıp Buenos Aires'e kocasının ailesinin yanına gidene değin bana hep sevecen davrandı. Benimle ve Augusta ile birlikte bulunmaktan hoşlanıyordu. Kimi kez tüm o söylevinin bir çılgınlık olduğunu, kendisinin de onu belleğinden sildiğini düşünmek istedim. Ne var ki, bir kez yine Guido'dan söz açıldığında bana o gün söylediklerinin tümünü bir çift sözle yineleyip doğruladı;

— Kendini kimselere sevdirememişti, zavallıcık!

Kucağında, birazcık keyifsizlenmiş çocuklarından biri, gemiye binerken beni öptü. Sonra, yanımızda kimse bulunmadığı bir an şöyle dedi:

— Elveda Zeno, kardeşim. Ben onu yeterince sevmemiş olduğumu hep anımsayacağım. Bilmeni istiyorum ki ülkemden seve seve ayrılıyorum! Sanki pişmanlıklarımı da geride bırakıyormuşum gibi geliyor bana!

Kendisini böyle yiyip bitiriyor diye payladım. İyi bir eş olduğunu, benim de bunu bildiğimi, tanıklık edebileceğimi belirttim. İnandırabildim mi, bilmem. Bir şey demedi, hıçkırıklarla sarsılıyordu. Sonra, neden sonra, ayrılırken o sözlerle bana ettiği sitemleri de tazelemek istemiş olduğunu

duydum. Ama beni haksız yargıladığını biliyorum. Kendimi Guido'yu sevmemiş olmakla suçlanamayacağımı biliyorum kesinlikle.

Bulanık, loş bir gündü. Gökyüzünü bir tek bulut karartmış gibiydi, her yanı kaplamıştı ama fırtına çıkacağa benzemiyordu. Bir yelkenli tekne çala kürek limandan çıkmaya çabalıyordu, yelkenleri direklerden kıpırtısız sallanıyordu. Yalnızca iki adam kürek çekiyor, sayısız vuruşla koca tekneyi ancak kımıldatıyorlardı. Açıklarda elverişli bir rüzgâra kavuşabilecekti belki.

Ada geminin kıç güvertesinden mendil salladı bize. Sonra sırtını döndü. Kuşkusuz, Guido'nun son uykusunu uyuduğu Sant'Anna gömütlüğüne bakıyordu. Zarif endamı uzaklaştıkça kusursuzlaşıyordu. Gözlerim yaşlarla bulandı. İşte bizi bırakmış gidiyordu, suçsuzluğumu asla kanıtlayamayacaktı.

VIII
PSİKANALİZ

8 Mayıs 1915

Psikanalizle işim bitti. Tam altı ay kesintisiz uyguladıktan sonra, durumum eskisini aratıyor. Henüz doktoru savmadım ama, kararım artık kesin. Dün kendisine haber gönderdim, işim var gelemeyeceğim dedim. Birkaç gün beklesin. Öfkem tepeme sıçrayacak yerde kendisine gülebileceğime emin olsaydım, bir kez daha karşılaşabilirdim onunla. Ama sonunda kalkar gırtlağına sarılırım diye korkuyorum.

Trieste'de, savaş patlak vereli, sıkıntıdan patlıyor insan; ruhbilimsel çözümlemenin yerine koyabilecek bir şev bulmak umuduyla sevgili defterlerime geri dönüyorum. Bir yıl var ki tek satır yazmamışım, başka her şeyde olduğu gibi bunda da doktorun öğütlerine eyvallah demiştim: tedavi sırasında yalnız onun yanında kafamı toparlamamı söylemişti, çünkü onun gözetiminden uzakta toparlarsam içtenliğime ket vuran, kendimi serbestçe salıvermemi engelleyen frenler büsbütün güçlenebilirmiş. Gelgelelim kendimi her zamankinden dengesiz, her zamankinden de hasta duyuyorum, yazmaya başlarsam tedavinin kötü etkisinden daha kolaylıkla arınacağıma inanıyorum: acısı dinmiş bir geçmişe yeniden önem kazandırmanın ve yüreğime dehşet saçan bugünden kurtulmanın en iyi yolu bu.

Kendimi doktorun ellerine öylesine güvenle bırakmıştım ki iyileştin dediğinde ona yürekten inandım da, yakamı bırakmayan ağrılarıma inanmadım. «Siz değilsinizdir, canım!» diyordum ağrılarıma. Ama artık kuşkum kalmadı, ağrılarım eski ağrılarım, tâ kendisi! Bacaklarımın kemikleri etlerini ve kaslarını parçalayan birer titrek kılçığa dönüştü.

Aslında buna pek aldırdığım yok, yani, tedaviyi bırakmamın nedeni bu değil. Doktorun yanında, kafamı toparlamakla geçirdiğim saatler hep öyle ilginç sürprizler, heyecanlar getirseydi, onlardan vazgeçmezdim ya da başka iş görmemi engelleyen savaşın sonunu beklerdim bunun için. Ama çok şey biliyorum artık, psikanalizinin nemene şey olduğunu iyice öğrendim. İsterik kocakarıları coşturmaya yarayan bir hile, ipe sapa gelmez bir aldanmadan başka bir şey değil psikanaliz! O garip, o gülünç adamın yanında nasıl kalabilirdim, o insanın yüreğinin dibini okumaya kalkışan gözlere, bu dünyanın tüm olaylarını kendi yepyeni, parlak kuramına sığdırma iddiasına nasıl katlanabilirdim? Boş kalan zamanımı yazı

yazmakla geçireceğim. Tedavimin tarihçesini içtenlikle yazacağım. Doktorla aramda hiçbir içtenlik kalmamıştı, şimdi bir soluk alıyorum. Artık hiçbir çaba yüklenmiyor omuzlanma. Kendimi hiçbir inanca zorlamam, hiçbir şeye sanki inanıyormuş gibi yapmam istenmiyor. Doktordan gerçek düşüncelerimi gizleyebilmek için kendisine mutlak bir saygı gösteriyordum, o da her gün yeni bir numara uyduruyordu. Tedavim sona eriyormuş, çünkü hastalığımın ne olduğu ortaya çıkmışmış. Vakti zamanında, toprağı bol olsun, merhum Sofokles'in zavallı Oedipus'a koyduğu tanının aynısını koymuştu: efendim bendeniz anneme aşıkmışım da babamı öldürmek istermişim.

Öfkelenmedim bile! Öyle hayran hayran durup dinledim. Hiç değilse beni soyluluğun en üst düzeyine eriştiren bir hastalıktı. Ataları mitolojik çağlara ulaşan pek önemli bir hastalık! Şimdi burada kalem elimdeyken bile öfkelenmiyorum. Güleyim bari! O hastalığa tutulmamış oluşumun en iyi kanıtı iyileşmeyişim. Böyle bir kanıt doktoru bile inandırabilirdi. İçi rahat etsin! Uydurukluklarıgençliğimin anısını berbat edemedi. Gözlerimi kapar kapamaz olanca temizliği, çocuksuluğu, saflığı ile anneme olan tutkumu görüyorum, babama olan saygımı ve büyük sevgimi de elbette.

Doktor benim o mübarek itiraflarıma biraz fazla güveniyor, gözden geçireyim diye her istediğimde geri veriyor. Hey Tanrım! Kendisi tıptan başka bir şey okumamış ki, lehçeden başka şey konuşamayan ve yazamayan bizler için İtalyanca yazmanın ne demek olduğunu ne bilsin! Bir yazılı itiraf her zaman için yalancı sayılır. Toscana lehçesinde[12] ne dersek yalan söylemiş oluruz! Kalıplaşmış sözlerle söyleyebildiğimiz her şeyi nasıl seve seve anlattığımızı, ille de sözlüğe bakmayı gerektiren konulardan nasıl bucak bucak kaçtığımızı bir bilse! Yaşamımızdan kaydetmek istediğimiz olayları seçişimiz de buna bağlıdır. Eğer kendi lehçemizde anlatsak yaşantımızın nasıl depdeğişik bir görünüm olacağı gün gibi ortada işte.

Doktor bana bir açıklamada bulundu: bütün o uzun meslek yaşamında, kendisinin bende uyandırdığını sandığı görüntülerle karşılaştığımda benim kapıldığım kadar güçlü bir heyecanla hiç karşılaşmamış. İşte bu yüzden iyileşmiş olduğumu hemen bildirmekte acele etti.

Ve ben o heyecanı uydurmuş değildim. Diyebilirim ki, ömrümün en derin heyecanlarından biri oldu. Görüntüleri yaratırken terden, gözlerimin

önüne getirdiğimde gözyaşlarından sırılsıklamdım. Ben zaten bir tek suçsuzluk ve saflık günümü olsun yeniden yaşamak umuduna tepmiştim. O umut beni aylar boyu ayakta tuttu, can verdi bana. Anıların gücüyle kış ortasında Mayıs güllerini yaratmaktı bu. Doktor anıların pırıl pırıl eksiksiz olacağını, ömrüme neredeyse yeni bir gün katacağını garantiliyordu. Güller olanca görkemleriyle belireceklerdi, hatta. Allah bilir, dikenleriyle de.

Ve işte böyle peşlerinde koşa koşa o görüntüleri yakaladım. Şimdi onların benim icadım olduğunu biliyorum.

Ama uydurmak yaratmak demektir, yalan söylemek değil, Benimkiler hummanın yarattıklarına benzer görüntülerdi, hani, dört bir yanından görebilesiniz diye odanızda dolaşır, gelip size dokunurlar, işte öyle. Sahici şeylerin katılığı, renkleri, gevezeliği vardı onlarda. İstem gücüyle, beynimden başka bir yerde varolmayan görüntüleri, gözlerimi diktiğim boşluğa yansıttım, havasını, ışığını, hatta içinden geçtiğim hiçbir boşlukta eksik olmayan sivri köşelerini bile duyduğum bir boşluktu o.

Kendi kendimi aldatmayı kolaylaştırması gereken ve gözüme, her şeyden önce, büyük bir çaba ile büyük bir hareketsizliğin birleşmesi gibi gelen o yarı uyku haline vardığımda, sandım ki o görüntüler gerçekten uzaklarda kalmış günlerin imgeleridir. Oysa bundan hemen kuşkulanmalıydım, çünkü yok olur olmaz onları yeniden anımsıyordum, ama hiçbir tedirginliğe, heyecana kapılmaksızın. Bir olayı, ona kendi de katılmamış birinin ağzından dinledikten sonra nasıl anımsarsak, öyle anımsıyordum. Eğer gerçekten yaşanmış olayların canlanması olsaydı bu, gülmeyi ya da ağlamayı sürdürürdüm. Doktora gelince, o her şeyi kayda geçiriyordu. «Şunu bulduk, bunu bulduk» diyordu. Elimizde, kala kala kâğıt üstünde birtakım işaretler, görüntü iskeletleri kalıyordu.

Çocukluğumu anımsadığıma inandımsa bunun nedeni ilk görüntünün beni yakın diyebileceğim, daha önce de belleğimde soluk bir anısı kalmış bir döneme iletmesiydi, görüntü o anıları doğrular gibiydi. Öyle bir yıl olduydu ki, ben okula gidiyordum, erkek kardeşimse henüz gitmiyordu. Belleğimde canlanan o saat de o yıldan kalmış olmalı. Güneşli bir sabah villadan çıkıp bahçemizden geçtiğimi, aşağıya, kente indiğimizi görüyordum, ihtiyar hizmetçimiz Catina da elimden tutuyordu. Düşlediğim sahnede erkek kardeşim görünmüyordu, ama kahramanı oydu. Ben okula giderken onun evde özgür ve mutlu olduğunu duyuyordum. Okula boğazımda hıçkırıklar düğümlenmiş, ayaklarım geri geri çekerek, yüreğim

hınçla dolu gidiyordum. O okula gidişlerin yalnızca birini gördüm, ama yüreğimdeki hınç kardeşimin her gün evde kaldığını bildiriyordu. Sonsuza dek sürüp gidiyordu bu, oysa sanırım benden ancak bir yaş küçük olan kardeşim de çok geçmeden okula yollanmış olmalı. Ama o zaman düşün gerçekliği tartışma götürmez gibi geldi: ben hep okula gitmeye hüküm giymiştim, kardeşime ise evde kalma iznini vermişlerdi. Catina'nın yanında yürürken işkencenin ne kadar süreceğini hesaplıyordum: öğleye kadar sürecekti! Ama kardeşim evde kalıyordu! Ayrıca daha önceki günlerde okulda beni korkuttuklarını, payladıklarını, tedirgin olduğumu, o zaman da yine şöyle düşündüğümü anımsıyordum: kardeşime dokunamazlar ki! Son derece açık seçik bir görüntüydü bu. Ufak tefek bir kadıncağız olarak tanıdığım Catina koskocaman gözükmüştü gözüme, kuşkusuz ben pek küçük olduğumdan. Ayrıca onu çok ihtiyar görmüştüm, ama gençlerin yaşlıları hep ihtiyar gördükleri bilinen şeydir. Bir de okula gitmek için geçtiğim yolda, o zamanlar kentimizin kaldırımlarını sınırlayan ufacık garip sütunları da gördüm. Doğrusu kentimizin dış mahallerinde o küçük sütunları yetişkinken de görebilecek kadar erken doğmuştum. Ama o gün Catina ile geçtiğimiz yoldakiler daha ben çocukken kaldırılmıştı.

O düşün harekete geçirdiği belleğim, çok geçmeden, o dönemin başka ayrıntılarını da keşfedince, o görüntülerin gerçekliğine olan güvenim sürüp gitti. Başta gelen ayrıntı şuydu: kardeşim de bana imreniyordu, çünkü okula gidiyordum. Bunu farkettiğime eminim, ama bu düşün gerçek olmadığını kanıtlamaya yetmedi. Daha sonra ise her türlü gerçeklik ortadan kalktı: aslında bir kıskançlık olayı vardı, ama düşümde bu yer değiştirmişti.

İkinci görüntü de, ilkinden çok öncelere ait olmakla birlikte beni yine yakın bir zamana gerisin geri götürdü. Villamın odalarından birini gördüm, ama hangisini, bilmiyorum, çünkü gerçekte bulunan odaların hepsinden genişti. İşin garibi ben kendimi o odada kapalı görüyordum ve hemen yalnızca görüntüden anlaşılamayacak bir ayrıntıyı öğrendim: oda, annemle Catina'nın bulundukları yerden uzakmış. Bir başka ayrıntı daha: henüz okula gitmiyormuşum.

Oda bembeyazmış, o kadar beyaz, o kadar güneş dolu bir odayı ömrümde görmedim diyebilirim. O zamanların güneşi duvarlardan mı sızardı ne? Güneş, gökte yükselmişmiş kuşkusuz, ama elimde bir fincanla hâlâ yataktaymışım, sütlü kahvemin hepsini bitirmişim de bir küçük kaşıkla fincanda kalmış şekeri topluyormuşum. Sonunda şeker kaşığa gelmez oldu,

ben de dilimle fincanın dibini yalamaya çalıştım, Beceremedim. Bir elimde fincan, öteki elimde kaşık, kalakaldım, yanımdaki yatakta bulunan kardeşim gecikmişti, hâlâ burnu fincanının içinde kahvesini içtiğini seyretmeye daldım. Neden sonra yüzünü kaldırdığında güneş gözüne girince suratını buruşturdu, benim yüzümse (kimbilir neden) gölgede kalıyordu. Kardeşimin yüzü solgundu, çenesi biraz çıkık olduğundan azıcık çirkinleşmişti.

— Kaşığını birazcık verir misin? dedi.

Catina'nın ona kaşık getirmeyi unuttuğunu ancak o zaman farkettim. Hemen, hiç duraksamadan şöyle yanıtladım:

— Peki! Ama karşılığında bana şekerinden birazını verirsen.

Değerini iyice belirtmek için kaşığı havada tutup gösterdim. Derken, odada Catina'nın sesi çınladı:

— Aman ne ayıp! Seni küçük tefeci seni!

Korku ve utanç beni gerisingeri bugüne döndürdü. Durup Catina ile tartışmak isterdim, ama o, kardeşim ve ben o zamanki küçücük, suçsuz, tefeci halimle, uçuruma yuvarlanıp gözden silindik.

O utancı, onca çaba sonunda elde ettiğim görüntüyü yokedecek kadar şiddetle duyduğuma hayıflandım. Oysa kaşığı uysallıkla, karşılıksız sunsaydım da, herhalde yaptığım ilk kötülük olan o davranışımı tartışmasaydım ne kadar iyi ederdim. Belki Catina beni cezalandırmak için annemi çağırırdı, ben de onu görürdüm sonunda.

Ama onu, birkaç gün sonra gördüm ya da gördüğümü sandım. Kendi kendimi aldattığımı hemen anlayabilirdim, çünkü annemin görüntüsü, belleğimde canlandığı haliyle yatağımın başucunda duran resmine fazla benziyordu. Ama şunu açıklamalıyım ki annemin görüntüsü tıpkı gerçek bir insanmış gibi davrandı.

Güneş, güneş içindeydi her yan, gözler kamaştıran bir ışık her yanı sarmıştı! O gençliğim sandığım şeyden öylesi bir parıltı saçılıyordu ki, sahici olduğundan kuşkulanmak güçtü. İkindi saatlerinde oturma odasındaymışız. Babam eve dönmüş, sedirin üzerinde annemin yanında oturuyormuş, annem de önündeki masanın üzerine saçılmış bir takım çamaşırlara sabit mürekkeple harfler yazıyormuş. Ben elimde bilyalarla masanın altındaymışım. Anneme gittikçe yaklaştım, yaklaştım, herhalde gelip benimle oynasın istiyordum. Birden annemle babamın ortasında ayağa kalkacak oldum, masadan sarkan çamaşırlara tutundum ve kıyamet koptu.

Mürekkep hokkası tepeme indi, suratım, giysilerim, annemin etekliği berbat oldu, babamın pantalonu da hafifçe lekelendi. Babam bana bir tekme indirmek için bacağını kaldırdı...

Ama uzak yolculuğumdan tam zamanında geri döndüm, işte yetişkin, hatta ihtiyarım, güvendeyim. İlkin babamın bana vereceği cezadan korkmuştum, hemen ardından annemin beni —hiç kuşkum yok— savunuşunu göremediğime üzüldüm. Ama her zamankinden çok mekâna benzeyen bir zamanın içinde kaçışmaya başlayan o görüntüleri durdurmanın yolu var mı? En azından o görüntülerin sahiciliğine inandığım sürece böyle düşünüyordum. Şimdiyse (ne yazık ki) bu inancımı yitirdim: görüntüler kaçışmıyordu, gözlerimin önünden bir sis perdesi kalkıyor, bakışlarım yeniden gerçek mekâna, hayaletlerden boşalmış bir boşluğa dalıp gidiyordu.

Bir de başka bir gün gördüğüm hayalleri anlatayım, doktor onları öylesine önemsedi ki, artık iyileşmiş olduğumu bildirdi.

Kendimi koyverdiğim yarı uykuda karabasan kıpırtısızlığında bir düş gördüm. Kendimi görüyordum, yeniden çocuk olmuşum, tek amacım da o çocuğun nasıl gördüğünü görmekmiş. Çocuk, minimini bedenini tatlı tatlı saran bir keyif içinde dilsiz yatıyordu. Öteden beri dilediği şeye şimdi kavuşmuş gibiydi. Oracıkta, öyle, bir başına bırakılmıştı, ama —düşlerde görüldüğü ve algılandığı gibi— uzak şeyleri algılıyordu. Villamızın bir odasında yatıyorken damın üzerinde bir kafes görüyordu, yerine sağlamca oturmuş bir kafesti, ne penceresi vardı ne kapısı, ama tertemiz, mis kokulu bir hava ile doluydu (çocuk bütün bunları nasıl görüyordu, orasını Tanrı bilir!). Hem sonra çocuk, o kafese yalnız kendisinin ulaşabileceğini biliyordu, hatta gitmesi bile gerekmiyordu, belki de kafes kendisine gelecekti. Ve o kafeste bir tek eşya vardı, bir koltuk, koltukta dolgun vücutlu, son derece zarif, siyahlar giymiş, sarışın, kocaman mavi gözlü bir kadın oturuyordu, elleri bembeyazdı, minimini ayaklarında, eteklerinin altından hafif bir mırıltı saçan ufacık rugan ayakkabıları vardı. Kadın siyah giysileri ve rugan ayakkabıları ile tek bir parçaymış gibiydi. Ve çocuk bu kadının, kendisine ait olduğunu düşlüyordu, ama en garip bir biçimde: tepeden tırnağa ufacık parçalarını koparıp yiyebiliyordu.

Şimdi, düşünüyorum da, yazdıklarımı pek dikkatle okuduğunu söyleyen doktorun, Carla'ya ulaşmadan önceki düşümü anımsamayışına

şaşıyorum. Bana kalırsa, bunlardan biri ötekinin daha çocuksu biçiminden başka bir şey değildi.

Gelgelelim doktor hepsini özenle kayda geçirdikten sonra yüzüme bön bön baktı:

— Anneniz sarışın, dolgun vücutlu muydu? diye sordu.

«Evet» dedim, doğrusu bu soruya şaşmıştım «Büyükannem de öyleydi.» Ama doktora bakarsanız iyileşmiştim, hem de hepten iyileşmiştim. Sevincini paylaşmayı bir görev bildim, gelecekteki öğütlerine uymaya hazırlandım. Artık incelemeler, araştırmalar, düşüncelere dalıp gitmeler sona ermişti, sıfırdan başlayarak yeniden eğitilmem gerekiyordu.

O günden sonra seanslar gerçek bir işkence oldu çıktı, vazgeçmedimse tek nedeni, yapım gereği, hareket ederken durmanın, dururken harekete geçmenin bana her zaman güç gelmesidir. Kimi kez, artık pek aykırı kaçan bir şey söylediğinde itiraza yeltendim. Örneğin öyle onun sandığı gibi, her sözümün, her düşünüşümün bir suçlunun sözü ya da davranışı olduğunu sanmıyordum. Bu denli alttan alan bir itirazımı bile duyunca gözlerini faltaşı gibi açıyordu. Ne demek! İyileşmiştim ve farkına varmak istemiyordum demek! İnanılmaz bir körlüktü bu: babamın elinden karısını —annemi, yani!— almayı istemiş olduğumu öğrenmiştim de kendimi iyileşmiş duymuyor muydum yani? Duyulmadık bir inatçılıktı benimki. Ama doktor, aslında, yeni baştan eğitildiğimde iyileşeceğimi kabul ediyordu, çünkü o zaman bütün bu illetleri (babamı öldürmek, annemi öpmek dileğini) hiç de pişmanlık gerektirmeyen, son derece masum, en iyi ailelerde bile görülen şeyler sayacakmışım. Zaten ne zararım varmış ki? Günün birinde, doktorum bana dedi ki, artık ateşi yükselmeden yaşamaya henüz alışmamış, yavaş yavaş iyileşen bir hastaya benziyormuşum. İyi ya: ben de alışayım diye beklerdim.

Yine de henüz tümüyle avucunun içinde olmadığımı farkediyordu, beni bir yandan yeni baştan eğitirken, arasıra da tedaviye gerisin geri dönüyordu. Beni yine düşlere sürüklemeye çabalıyordu: gelgelelim bir tek gerçek düş daha görmedim. Beklemekten sıkılınca da tuttum bir düş uydurdum. Böyle bir numaranın ne güç iş olduğunu bilsem yapmazdım. Öyle yarı uyku halindeymiş gibi kekelemek, terler dökmek, beti benzi attırmak, kendini ele vermemek, hatta kendini sıkmaktan mosmor kesilip, yine de kızarmamak kolay şey değilmiş.

Uydurma düşümde kafesteki kadın yine ortaya çıkmıştı. Kafesin bir deliği varmış da, ben isteyince kadın bana bir ayağını uzatıyormuş, emeyim, yiyeyim diye. «Sol ayağını, sol ayağını!» diye mırıldandım, görüntüye, onu daha önceki düşlere benzetecek bir ayrıntı eklemiş oldum.

Doktorun bana ille de yapıştırmak istediği hastalığı pek güzel anlamış olduğumu kanıtlıyordum böylece. Oedipus da çocukluğunda böyle yaparmış: annesinin sol ayağını emer, sağını babasına bırakırmış. Doktoru aldatayım derken (bunda hiçbir çelişki yok) kendi kendimi de aldattım, işi o ayağın tadını duyana dek vardırdım. Az kalsın kusacaktım.

Yalnız doktor değil, ben de istiyordum gençliğin o sevgili hayaletlerinin ziyaretime gelmelerini: gerçek olup olmamalarını umursanıyordum, benim uydurmam olmasınlar, yeterdi. Baktım doktorun yanında gelmiyorlar, ondan uzakta çağırmaya başladım onları. Gerçi yalnız başımayken gördüklerimi unutma tehlikesi vardı, ama benim amacım iyileşmek değildi artık! Amacım aralık ayındaki Mayıs gülleriydi, madem daha önce bulmuştum onları, neden yeniden bulmayaydım?

Yalnızken de hayli sıkıldım doğrusu, sonra görüntülerin yerine başka bir şey bulup oyalandım: önemli bir bilimsel keşifte bulunduğumu. Fizyolojik renkler kuramını tamamlamanın bana düştüğünü sandım. Benden önce bu yoldan geçmiş bazı kimseler, yani Goethe ile Schopenhauer birbirinin bütünleyicisi olan renkleri kullanarak neler elde edilebileceğini hiç akıllarından geçememişlerdi kuşkusuz.

Daha önce bir şeyi belirtmeliyim: zamanımın çoğunu pencerenin önündeki sedire uzanarak geçiriyordum, pencereden denizin ve ufkun bir parçası görünüyordu. Bir akşam gün batarken, saçak saçak bulutlarla sarılı bir ufukta gökyüzünde berrak bir şerit gördüm, tertemiz, çok tatlı, inanılmaz güzellikte bir yeşil renkteydi. Gökyüzünde bulutların saçaklarında kırmızılar da vardı, ama güneşin beyaz ışınlarını alan, soluk bir kırmızıydı. Bir süre sonra kamaşan gözlerimi kapadım ve o zaman anladım ki tüm dikkatim ve sevgim o yeşil üzerinde toplanmıştı, çünkü retinamın üzerinde onun bütünleyici rengi oluştu, gökyüzündeki ışıklı, ama soluk kırmızı ile hiç ilişkisi olmayan, cayır cayır yanan bir kırmızıydı bu. Kendi ürettiğim o renge baktım, gözlerimle okşadım. Ama asıl, gözlerimi açıp da o alev alev kırmızının tüm gökyüzünü kapladığını, hatta zümrüt yeşilini bile örttüğünü görünce şaşakaldım, eski yeşilimi uzun süre bulamadım. Demek doğayı boyamanın yolunu bulmuştum! Bu deneyimi birkaç kez yineledim. İşin

güzeli o renklendirmemin hareketli bir yanı da vardı. Gözlerimi yeniden açtığımda gökyüzü retinamdaki rengi hemen üstlenmiyordu. Bir anlık bir duraksama oluyordu, o bir an içinde kendisini yokedecek olan o kırmızı doğanın zümrüt yeşilini seçebiliyordum hâlâ. Derken beklenmedik bir biçimde dipten doğuyordu kırmızı, korkunç bir yangın gibi yayılıveriyordu.

Gözlemimizin yerinde olduğuna güven gelince doktora ilettim, o sıkıntılı seanslarımızı canlandırırım diye ummuştum. Doktor retinamın nikotinden ötürü özel bir duyarlık kazanmış olduğunu söyleyerek başından attı. Az kalsın ağzımdan kaçacaktı, diyecektim ki, öyleyse gençliğimdeki olayların yeniden yaşanılmasıdır sandığımız o görüntüler de pekâlâ aynı zehirin etkisinden kaynaklanmış olabilirlerdi. Ama ağzımdan kaçırsaydım iyileşmemiş olduğumu kanıtlardım, doktor da o tedaviye tâ başından başlardı.

Gelgelelim benim gerçekten zehirlenmiş olduğuma da inanmıyordu. Beni, sigara hastalığı dediği illetten kurtarmak için başvurduğu yeniden eğitme yöntemi de bunun bir kanıtı. Tütünün hiçbir zararı yoktur, diyordu, daha doğrusu, zararsızlığına bir inanırsam, zararı kalmazmış. Şimdi, ana-babamla ilişkilerim gün ışığına çıkarılmış, yetişkin olarak yargıma sunulmuş ya, sigara alışkanlığına babamdan aşağı kalmamak için tutulduğumu anlayabilirmişim; bir de gizli ahlaksal içgüdüm varmış, babamla rekabete giriştiğimden ötürü cezalandırılmam gerektiğinden, tütüne bir zehirli etki yakıştırıyormuşum.

O gün doktorun evinden baca gibi sigara tüttürerek çıktım. Bir denemeydi, seve seve girişmiştim. Sabahtan akşama değin sigaranın birini söndürdüm, birini yaktım. Ondan sonra da bütün gece uyku tutmadı. Müzmin bronşitim tazelenmişti, hiç götürür yanı yoktu.

Ertesi gün doktora bol bol sigara içtiğimi ve artık hiç umursamadığımı anlattım. Gülümseyerek baktı, gururdan göğsümün kabardığını görür gibi oldum. Hiç istifini bozmadan, kaldığı noktadan beni «yeniden-eğitmeye» başladı! Ayağını bastığı her toprak parçasından çiçekler fışkıracağını bilmenin güveni ile ilerliyordu.

Yeniden-eğitimden, belleğimde pek az şey kalmış. Boyun eğmekle yetiniyor, doktor odadan çıktığında sudan çıkmış bir köpek gibi silkiniyordum. Köpek gibi, ıslak değil, nemli kalıyordum.

Ama eğitmenimin, doktor Coprosich'in, beni o kadar öfkelendirmiş olan sözlerini onayladığını kızgınlıkla anımsıyorum. Yani babamın ölürken

attığı tokadı da mı hakediyordum? Bunu söyleyecek cesareti de gösterdi mi, bilmem. Ama babamın yerine koyduğum ihtiyar Malfenti'den nefret ettiğime hiç kuşkusu yoktu. Genellikle insan sevgisiz yaşayamaz sanılır; ona kalırsa, ben nefretsiz yaşayamıyormuşum, birinden nefret etmeyince dengem bozuluyormuş. Malfenti'nin kızlarından birini (hangisi olduğu aslında pek umurumda da değilmiş) aldıysam, bunun tek nedeni babasını, nefretimin menzilinde tutmakmış. Sonra da evini rezil etmek için elimden geleni ardıma koymamışım. Karımı aldatmışım, elimden gelse Ada'yı da, Alberta'yı da baştan çıkarırmışım. Bu zevzekliklere güldüm geçtim. Gelgelelim doktor Amerika'yı keşfetmiş Kristof Kolomb edasıyla konuşuyordu. İki enfes kadınla yatmak istediğimi duyunca kendi kendisine «Bakalım bu adam bu hatunlarla yatmayı neden istiyor acaba?» diye soracak ondan başka kimse düşünemiyorum yeryüzünde.

Guido ile ilişkilerim konusunda söyledikleri ise yenir yutulur cinsten değildi. Benim anlattıklarımdan, ilişkimizin başlangıcında ona duyduğum antipatiyi öğrenmişti. Efendim, meğer o çekemezlik öyle sürüp gitmişmiş, Ada onun cenazesine katılmayışımı çekemezliğimin son kanıtı olarak görmekte yerden göğe haklıymış. O sırada Ada'nın servetini kurtarmak gibi sevgi dolu bir uğraşa daldığımı unutmuştu, ben de hatırlatmak zahmetine hiç girmedim.

Galiba doktor Guido hakkında birtakım araştırmalar da yapmıştı. Ada, onu seçtiğine göre, benim anlattığım insan olmaması gerekirmiş. Psikanaliz yaptığımız yere çok yakın, muazzam büyüklükte bir kereste deposunun bir zamanlar Guido Speier ve Ortakları şirketine ait olduğunu keşfetmişmiş. Ben neden söz etmemişim peki ondan?

Canım, eğer söz etseydim, anlatmam büsbütün güçleşirdi, zaten yeterince zahmet çekiyorum. Konuya hiç değinmeyişim bir tek şeyi kanıtlar: İtalyanca olarak yaptığım bir itiraf, ne tamam ne içten olamazdı. Bir kereste deposunda binbir çeşit ağaç vardır, biz, Trieste'de bunları Lehçeden, Hırvatçadan, Almancadan, hatta kimi kez Fransızcadan alınma (örneğin zapin dediğimiz şey sapin'den[13] gelmedir, ama anlamı biraz değişiktir) yabanıl adlar veririz. Şimdi kalkıp da, doğru dürüst bir sözlüğü nereden bulaydım ben? Bu yaşımdan sonra bir Toskana'lı kereste tüccarının yanına memur giremezdim ya! Zaten Guido Speier ve Ortakları şirketinin kereste deposundan zarardan başka bir şey çıkmadı ki. Hiçbir olaya sahne

olmamıştı, yalnız bir kez hırsız girmişti. O zaman kerestelerimiz kalkıp yürüyüverdiler, herhalde ispritizma seansları için masa yapımında kullanılmaya pek elverişliydiler.

Guido'ya olan duygularımı, karımdan, Carmen'den, ya da herkesin tanıdığı büyük bir tüccar olan Luciano'dan soruşturmasını söyledim doktora. Bildiğim kadarıyla, hiçbiriyle konuşmaya yanaşmadı, sanırım suçlamalarıyla oluşturduğu iğreti yapının yeni tanıklıklarla yıkılıp gitmesinden ürküyordu. Kimbilir, yüreğinde bana karşı böylesi bir nefret nasıl uyanmıştı. Tanrı bilir, o isterik herif kendisi de bir zamanlar annesine sahip olmayı istemiş de olamamıştır. İyi de, acısını neden benden çıkarmaya kalkışıyor, o işte benim suçum yok ki! Gün geldi, parasını cebimden ödediğim bir doktorla öyle dalaşmaktan yorulduğumu farkettim. O düşler hiç iyi gelmiyordu, hem sonra, dilediğim anda sigaraya sarılma özgürlüğü beni hepten perişan etti. Derken aklıma parlak bir düşünce geldi: doktor Paoli'ye gittim.

Kendisini uzun yıllardır görmemiştim. Saçları biraz ağarmıştı, ama hâlâ çakı gibiydi. Bakışları, hâlâ her şeye öyle okşar gibi takılıyordu. O halinin nedenini de keşfettim bu kez: güzel olsun, çirkin olsun, bir şeye bakarken başkalarının okşamaktan duyduğu zevki duyuyor olmalı.

Psikanalizi sürdürsem mi daha iyi olur, bıraksam mı, diye sormak niyetiyle gitmiştim. Ama insanı soğuk soğuk süzen o gözlerin karşısında buna cesaret edemedim. Bu yaşımda böylesi bir şarlatanlığa kendimi alet ettirdiğimi anlatsam gülünç olacaktım. Çenemi tutmak zorunda kaldığıma da canım sıkıldı doğrusu, çünkü eğer Paoli, psikanalizi yasaklasaydı durumum çok basitleşecekti, ama o kocaman gözleriyle beni okşadığını uzun süre duymak da büsbütün sıkıcı olacaktı.

Uykusuzluklarımı, müzmin bronşitimi, yanaklarımdan bir türlü geçmeyen sivilceleri, bacaklarımdaki şiddetti ağrıları, garip unutkanlıklarımı anlattım.

Paoli gözümün önünde idrar tahlilimi yaptı. Karışım siyaha boyandı, doktorun yüzü asıldı. İşte sonunda gerçek bir çözümleme, ruhbilimsel çözümleme değil yani. Uzaklarda kalmış kimyagerlik hevesimi, gerçek çözümlemelerle dolu geçmişimi sevinerek, coşkuyla andım: ben, bir deney tüpü, bir de ayıraç! Çözümlenen şey uykudadır, ayıraç gelip onu sarsarak uyandırır. Tüpte hiçbir direnç yoktur, ya da en ufak ısı yükselmesine karşı koyamaz: numara yapmak olanaksızdır. Doktor S.'nin gönlü hoş olsun diye

çocukluğum üstüne Sofokles'in tanısını doğrulayacak ayrıntılar uyduruyordum. Deney tüpünde bu tür işlere yer yoktur. Gerçekten başka şeye yer yoktur. Çözümlenecek şey deney tüpünde kıstırılmış, hep öyle kendi kendine eşit, ayıracı bekler, ayıraç gelince de hep aynı yanıtı verir. Psikanalizde ise aynı imgeler, aynı sözcükler hiç yinelenmiyor. Ruhbilimsel sözcüğü de yerinde değil, başka bir ad gerekli: «ruhbilimsel serüven» demek daha yakışıyor. Bu ad çok yerinde: bir seansın sonuna vardığınız mı, kendinizi bir ormana dalmış gibi duyuyorsunuz, karşınıza bir dost mu çıkacak, yoksa bir haydut mu belli değil. İşin güzeli serüven sona erdiğinde de bilmiyorsunuz bunu. Bu bakımdan psikanaliz ispritizmaya benziyor.

Doktor Paoli idrarda şeker bulunduğunu sanmıyordu. Sıvıyı polarizasyonla çözümledikten sonra beni ertesi gün görmek istedi.

Ben ise şekerimi yüklenip şan ve şerefle çekip gittim. Az kalsın doktor S.'ye gidip o hastalığın nedenlerini ruhumda nasıl çözümleyeceğini, nasıl iyileştireceğini soracaktım. Ama o heriften gına gelmişti, alay etmek için bile görmek istemiyordum yüzünü.

Diyabetin bana pek tatlı geldiğini hemen açıklamalıyım. Augusta'ya söyledim, anında gözlerine yaşlar doldu:

— Ömrün boyunca o kadar çok hastalık lâfı ettin ki, sonunda birine yakalanmasan olmayacaktı! dedi, ardından beni avutmaya çabaladı.

Hastalığımı pek sevmiştim. Zavallı Copler'i anımsadım, hani gerçek hastalığı hastalık kuruntusuna yeğliyordu. Artık ona hak veriyordum. Öylesine yalın bir şeydi gerçek hastalık: kendini onun eline bırakmak yeterdi. Gerçekten de bir tıp kitabında hastalığımın özelliklerini okuyunca, çeşitli aşamalarında bir tür yaşam programı —ölüm değil, yaşam— keşfettim. Elveda kesin kararlar, elveda planlar, izlenceler! Sonunda bana yapacak iş kalmamıştı, ben işe karışmadan da her şey kendi akışını izleyecekti.

Bu arada hastalığımın her zaman, ya da hemen her zaman pek tatlı olduğunu da keşfettim. Hasta bol bol yer içermiş, hıyarcık çıkmasını önleyebilirse öyle büyük acılar da çekmezmiş, en sonunda tadına doyulmaz bir komaya girip ölürmüş.

Çok geçmeden doktor Paoli telefon etti. Şeker izine rastlamadığını bildirdi. Ertesi gün muayenehanesine gittim, verdiği perhize ancak birkaç gün uydum, çetrefil bir elyazısı ile bir reçeteye ne idüğü belirsiz bir şurubun adını karalamıştı, onu tam bir ay kullandım.

— Diyabet korkuttu mu sizi, ha? diye sordu gülümseyerek.

Yoo, dedim, diyabet beni bırakıp gideli kendimi çok yalnız duyduğumu söylemedim. İnanmazdı ki.

O sıralarda elime doktor Beard’ın nevrasteni üzerine ünlü yapıtı geçti. Öğüdüne uydum, reçetelerini okunaklı bir yazı ile kopya edip her sekiz günde bir ilaç değiştirdim. Tedavi birkaç ay iyi gibi geldi. Copler bile ömründe benim o zamanlar aldığım kadar bol ilaç alarak kendini avutmamıştı. Sonra o inancım da geçti, ama ben bu arada psikanalize dönüşümü günden güne ertelemiştim.

Günün birinde doktor S’ye rastladım. Tedaviyi bırakmaya mı karar verdim, diye sordu. Ama çok nazik davrandı, beni avucunun içinde tuttuğu zamanlardakinden çok daha nazik, kuşkusuz beni yeniden eline düşürmeyi diliyordu. İvedi işlerim, beni uğraştıran, kaygılandıran aile sorunlarım var, dedim, biraz toparlanır toparlanmaz dönecektim kendisine. El yazısı ile tuttuğum notları geri vermesini isteyecektim ama cesaret edemedim; bu artık tedavisinden bıktığımı açığa vurmak anlamına gelirdi. Bu tür bir girişimi başka bir zamana, artık tedaviyi aklımdan çıkarmış olduğumu farkedip, boyun eğeceği zamana bıraktım.

Ayrılmadan önce beni yeniden avucunun içine almayı umduğunu belli eden birkaç söz söyledi:

— Kendi ruhunuzu inceleyecek olursanız değiştiğinizi göreceksiniz. Pek uzun sayılmayacak bir zaman süresi içinde sizi nasıl sağlığa yaklaştırdığımı farkedecek olursanız bana dönersiniz.

Ama doğrusu beni incelemek amacıyla giriştiği tüm çabaların tek sonucu ruhuma yeni yeni hastalıklar salması oldu sanıyorum.

Bugün, onun tedavisinden iyileşmeye çabalıyorum. Düşlerden de, anılardan da kaçmıyorum. Onların yüzünden bu zavallı kafam öylesine değişti ki, boynumun üzerinde güvenle duramaz oldu. Korkunç dalgınlıklar yapıyorum. Birisiyle konuşuyorum, bir yandan bir şey söylerken, bir yandan az önce söylediğim ya da yalnızca düşündüğüm ve unuttuğum bir başka şeyi anımsamaya çalışıyorum. Düşündüğüm bir şeyse gözümde pek büyük bir önem alıyor. Biraz zavallı babacığım gibi, hani ölmeden önce o da boş yere düşüncelerini toparlamaya çalışıyordu ya.

Tımarhaneye düşmek istemiyorsam bu oyuncaklardan vazgeçmem gerek.

15 mayıs 1915

Lucinico'daki yazlık evimizde iki gün tatil yaptık. Oğlum Alfio geçirdiği gripten sonra toparlanmak için birkaç hafta burada kalacak. Biz de Pentecoste yortusuna döneceğiz.

Sonunda eski tatlı alışkanlıklarıma kavuşabildim ve sigarayı bırakmayı başardım. O doktor olacak şapşalın bana armağan etmeye kalkıştığı özgürlükten yakayı kurtaralı beri çok daha iyiyim. Şimdi ayın ortasındayız ya, takvimimizin derli toplu, kararlı bir yaşantıya çıkardığı engelleri görünce şaşakaldım. Ayların hiçbiri ötekine eşit değil. İnsan kararlarını daha iyi vurgulayabilmek için sigara alışkanlığını başka bir şeyle, örneğin bir ayla birlikte bitirmek istiyor. Ama Temmuz-Ağustos ile Aralık-Ocak dışında gün sayıları eş olarak birbirini izleyen iki ay yok. Ne düzensizlik bu zaman düzenimizde!

Geldiğimizin ertesi günü, öğleden sonra, kafamı toparlayabilmek için başımı alıp Isonzo nehrinin kıyısına gittim. Kafayı toparlayabilmenin en iyi yolu akar suya bakmaktır. Siz kımıldamadan durursunuz, sular akar gider, her an yenilenen renkleri başlı başına bir yolculukmuş gibi avutur sizi.

Garip bir gündü. Yukarılarda güçlü bir rüzgâr esiyor olmalıydı, çünkü bulutlar durmadan biçim değiştiriyordu, ama aşağılarda hava durgundu, Güneş, arasıra koşa koşa giden bulutların arasından bir delik bulup sıcacık ışınlarını tepelere ya da doruklara boşaltıveriyor, her yanı kaplayan gölgelerin ortasında mayısın tatlı yeşilini canlandırıyordu. Hava ılıktı, bulutların öyle kaçışmalarında ilkbaharı düşündüren bir şeyler vardı. Hiç kuşkum yoktu: hava yeniden sağlığına kavuşmaktaydı!

Gerçekten de kafamı toparlayabildim bir başıma kalınca. Pinti yaşamın kırk yılda bir bağışladığı ender anlardan biriydi: insanın kendi kendisini kurban saymaktan vazgeçtiği o gerçek, o büyük nesnellik anlarından biri. Güneş serpintilerinin pırıldattığı o doyum olmaz yeşilin ortasında yaşamıma gülümseyebildim, hatta hastalığıma da. Kadınlar ömrümde büyük bir önem almışlardı her zaman. Ayacıkları, beli, ağzı, derken günlerim doluvermişti. Yaşantıma ve hastalığıma kuşbakışı bakınca, sevdim, anladım ikisini de! Benim yaşamım şu sağlıklı denilenlerinkinden daha ne kadar güzel geçmişti, şu belli bazı anlar dışında karılarını her gün dövenlerin ya da dövmek isteyenlerinkinden. Benim yaşamım ise sevgi

dolu geçmişti. Karımı düşünmediğim zamanlar, başka kadınları düşündüğümü bağışlatmak için aslında daha da fazla düşünmüştüm onu. Kimileri düşkırıklığına uğrayarak karılarını bırakıyorlar, yaşamdan umutlarını kesiyorlardı. Bense isteksizlik nedir bilmedim, batan her gemimin ardından yeniden doğdu avuntum, daha uyumlu bedenler, daha kusursuz sözler, davranışlar düşledim.

O anda bir şey geldi aklıma: doktor S. olacak o keskin gözlemciye yutturduğum yalanların arasında, bir de, Ada gittikten sonra karımı bir daha aldatmadığım vardı. Bu yalanın üstüne de kendince kuramlar döktürdü. Ama oracıkta, o nehrin kıyısında birdenbire bir korku düştü içime; birkaç gündür, belki de tedaviyi bırakalı beri başka kadınlarla birlikte olmaya çalışmamıştım. Eyvahlar olsun, yoksa doktor S.'nin iddia ettiği gibi iyileşmiş miydim? Artık kocadım ya, kadınlar epeydir yüzüme bakmıyorlar. Şimdi, ben de onlara bakmaktan vazgeçersem, aramızda her türlü ilişki koptu gitti demektir.

Böyle bir kuşku, yüreğime Trieste'de düşseydi, çözümlemenin yolunu bilirdim. Burada ise bayağı sorun yaratıyordu.

Birkaç gün önce elime Da Ponte adında, Casanova'nın çağdaşı bir çapkının anıları geçmişti. Hiç kuşkusuz o da Lucinico'da bulunmuş olmalıydı, anlattığı, o bedenleri kat kat geniş etekler altında gizli, yüzleri pudralı kadınlara rastlamayı düşlüyordum. Aman Tanrım! O kadınlar bütün o kat kat çulların altında korunan bedenlerini nasıl o kadar da kolaylıkla, o kadar sık başkalarına verebilirlermiş acaba?

O kat kat kabarık etekliklerin anısı, tedaviye inat, kanımı kaynatıyormuş gibi geldi. Yine de oldukça zorlama bir istekti, içime su serpmeye yetmedi.

Aradığım deneyim fırsatı biraz sonra ortaya çıktı ve rahat bir soluk almama yetti, ama biraz pahalıya patladı. Yaşamımda elime geçmiş olan en temiz ilişkiyi yozlaştırdım, berbat ettim.

Teresina'ya rastladım, bizim villanın yakınındaki çiftçinin büyük kızıydı. Adam iki yıl önce dul kalmıştı, sürü sepet çocuklarına, Teresina analık ediyordu, sabah kalkar kalkmaz işe koyulan, ancak yeniden işe koyulmadan önce dinlenmek için yattığı zaman çalışmayı bırakan gürbüz bir kızcağızdı. O gün genellikle küçük kardeşlerinden birinin gördüğü bir işi yüklenmişti, eşeği güdüyordu; taze otlarla yüklü ufak bir arabanın yanında

yürüyordu, çünkü hayvancağızın bayır yukarı bir de kızın yükünü taşıyacak hali yoktu.

Daha bir yıl önce, Teresina, küçük bir çocuktu gözümde gülümseyerek babacan bir sevecenlik göstermiştim. Bu yıl biraz büyümüştü, yüzü ciddileşmişti. Daracık omuzları genişlemiş, göğsü tomurcuklanmıştı. Ama körpecik bedeninin böyle serpilmesine karşın, hiçbir çekiciliği olmayan kız çocuğuydu hâlâ benim gözümde, insanüstü didinmesinden, küçük kardeşlerine yöneltti̇ği analık içgüdüsünden başka sevilecek yanı yoktu. Eğer o lanet tedavi olmasaydı, hastalığımın durumunu hemen saptamak gerekmeseydi, Lucinico'dan böyle masum bir yavruyu tedirgin etmeden çekip gidebilirdim.

Teresina, kat kat kabarık etekler giymemişti, tombalak, güleç yüzü pudra nedir bilmiyordu. Ayakları çıplaktı, baldırları da çıplak görünüyordu. Yüzü, kolları, bacakları hep aynı renkti; hiç çekinmeden sakınmadan açık havada kala kala güneşten yanmışlardı. Öylesine kılım kıpırdamadı ki, ürktüm. Ne yani, tedaviden sonra, ille de kat kat kabarık etekler mi gerekecekti yoksa?

İlkin eşeği okşamaya başladım. Sonra Teresina'ya döndüm, eline on kuron sıkıştırdım. İlk tuzağımı kurmuştum! Bir yıl önce ona da, kardeşlerine de, babaca sevgi gösterim birkaç kuruşu geçmemişti. Ama bu babaca sevgi, bildiğiniz gibi, bambaşka bir şeydir. Bu cömert armağanım Teresina'yı pek şaşırttı. Değerli kâğıt parçasını saklamak için etekliğini özenle kaldırdı, bilmem neredeki gizli cebini araştırdı. Böylece bacağının bir parçasını daha gördüm, o da yine öyle güneşten yanmış ve masumdu.

Yine eşeğe döndüm, tepesine bir öpücük kondurdum. Bu sevecenliğimden pek etkilendi. Burnunu uzattı, avaz avaz bir sevgi çığlığı kopardı, saygıyla durup dinledim. Perde perde yükselen, yinelenen, umutsuz bir hıçkırıkla son bulan o çığlık nasıl da uzaklara gider, nasıl da anlamlıdır! Ama bu kadar yalandan duyunca kulak zarımı sızlattı.

Teresina gülüyordu, gülüşünden cesaret buldum. Bir daha yanına yaklaştım, kolundan yakaladım, sonra kendi duyularımı kollayarak elimi yavaş yavaş çelimsiz omuzlarına doğru kaydırdım. Tanrıya şükürler olsun, henüz iyileşmemiştim! Tedaviyi tam zamanında kesmişim demek.

Ama Teresina eşeğe bir sopa indirip yürüttü, kendi de yanımdan ayrılıp peşisıra seğirtti.

Köylü kızı beni istememişti, ama hiç bozulmamıştım, keyifle gülerek sordum:

— Yavuklun var mı? Olsa iyi olur. Yoksa pek yazık! Hep öyle benden uzaklaşırken yanıtladı:

— Yavuklu bulacak olsam sizden gencini bulurum, merak etmeyin!

Bu, keyfimi kaçırmadı. Teresina'ya küçük bir ders vermek isterdim. Boccaccio'da «Bologna'lı Alberto Ustanın, onu kendisine âşık olduğundan ötürü utandırmak isteyen bir kadını nasıl dürüstlükle utandırdığını» anımsamaya çalıştım. Aslında Alberto Ustanın yürüttüğü mantık pek etkili olmamıştı, çünkü Madonna Malgherida de Ghisolieri şöyle yanıtlamıştı: «Aklı başında ve yiğit bir adam olduğunuzdan ötürü, aşkınız benim için değerlidir; işte bu yüzden, *benden yalnız dürüstçe şeyler beklediğinizi* bildiğimden, sizi hoşnut etmeye çalışacağım».

Daha parlak bir lâf edeyim dedim:

— Hey, Teresina, sıra ihtiyarlara ne zaman gelecek? Uzaklardan duyabilsin diye bağırmıştım.

O hiç duraklamadan:

— Kendim de kocadığım zaman! diye yanıtladı gülerek.

— Ama o zaman da ihtiyarlar seni istemezler. Sen bana sor! Ben ihtiyarları iyi tanırım!

Dosdoğru cinsiyetimden kaynaklanan nüktemden pek böbürlenerek haykırıyordum.

O anda, gökyüzünün bir noktasında bulutlar ayrılıp güneş ışınlarına geçit verdiler, ışınlardan biri kırk metre kadar ilerde, on metre kadar yüksekte bulunan Teresina'yı aydınlattı. Esmerdi, ufak tefekti, ama pırıl pırıldı!

Güneş bana kadar gelmedi! İnsan kocadı mı gölgede kalıyor. Nükteler savursa da bir yararı olmuyor.

26 Haziran 1915

Savaş bana kadar ulaştı! Savaş olaylarının öykülerini bir başka yüzyıla aitmişler gibi dinliyordum, insanı eğlendiren, ama aklı başında birini kaygılandırmayacak şeyler gibi. Ve birden savaşın ortalık yerinde buldum kendimi, bu arada içine er geç düşeceğimi daha önce farketmemiş

olduğuma şaşıyordum. Zemin katı cayır cayır yanan bir yapıda istifimi bozmadan oturmuştum, tüm binanın, er geç, içinde benimle birlikte alevlere gömüleceğini düşünmemiştim.

Savaş beni aldı, paçavra gibi silkeledi, bir vuruşta tüm ailemden ve idare müdürümden etti. Bir günden öbürüne yepyeni bir adam olup çıktım, daha doğrusu her saatim yeni bir yaşantının başlangıcı oldu. Dünden beri biraz yatıştım, çünkü bir aylık bir bekleyişten sonra ilk kez ailemden haber aldım. Ben bir daha görüşmek umudunu tümüyle yitirmişken onlar sağ salim Torino'dalarmış.

Bütün günümü büroda geçirmek zorundayım. Yapacak hiçbir işim yok, ama Olivi'ler İtalyan yurttaşı olduklarından çekip gitmek zorunda kaldılar, en iyi memurlarımın hepsi de şurada burada savaştalar, bu yüzden, burada oturup bekçilik etmek düştü bana. Akşam olunca deponun kocaman anahtarlarını yüklenip eve gidiyorum. Bugün kendimi çok daha sakin duyuyorum ya, gün boyunca, uzun bir süreyi daha iyi geçirmemi sağlayacak olan bu el yazması nottan yanımda büroya getirdim. Gerçekten de olağanüstü güzellikte bir çeyrek saat geçirmeme olanak verdiler, bu dünyada bu tür oyuncaklarla oyalanmama izin verecek kadar sakin ve sessiz bir dönem de yaşanmış olduğunu öğrendim.

Biri çıksa da, şimdi beni ciddi ciddi eski yaşantımın bir saatçiğini olsun yaşayabilmek için şöyle yarı bilinçli bir durumda dalıp gitmeye çağırsa, ne hoş olurdu. Yüzüne karşı gülerdim. İnsan nasıl olur da böylesi bir bugünü bırakır da hiç önemi olmayan şeyleri aramaya gider? Bana, sanki ancak sağlığımdan da, hastalığımdan da kopmuşum gibi geliyor. Talihsiz kentimizin sokaklarında dolaşıyorum, savaşa gitmeyen, hatta her gün yiyeceğini bulabilen ayrıcalıklı bir kişi olduğumu farkediyorum. Başkaları ile karşılaştırınca kendimi o denli mutlu buluyorum ki —özellikle bizimkilerden haber aldığımdan beri— bir de hiçbir rahatsızlığım olmasa Tanrı'nın gücüne gider, diye düşünüyorum.

Savaşla ilk karşılaşmam, şiddetti, hatta biraz gülünç oldu.

Augusta ile ben, Lucinico'ya Pentecoste yortusunu çocuklarımızla birlikte geçirmeye gelmiştik. 23 Mayıs sabahı erkenden kalktım. Carlsbad tuzu alacak, kahveden önce şöyle bir yürüyüş yapacaktım. Lucinico'daki o günlerde bir şey farketmiştim: insan, açken yüreği tüm bedenine büyük bir rahatlık yayıyor ve başka onarımlarla daha etkin biçimde uğraşabiliyor.

Tam da o gün bir hayli açlık çektim: kuramımı kanıtlamak için bundan güzel fırsat olamazdı.

Yola çıktığımda Augusta daha yataktaydı, bembeyaz başını yastıktan kaldırdı ve kızıma gül bulacağıma söz verdiğimi anımsattı. Bahçemizin tek gülü solup gitmişti, gülsüz kalmıştık. Antonia, güzel bir kız oldu, Ada'ya benziyor. Bir süredir onun karşısındayken sert eğitmenliğimi birden unutmaya, kadınlığa, kendi kızında bile saygı gösteren bir şövalye olmaya başlamıştım. Kızım da bu gücünü hemen anlamış, beni de, Augusta'yı da çok eğlendiren bir havayla, hemen bundan yararlanmanın yolunu aramıştı. Şimdi de gül istiyordu. Gülleri bulmak gerekirdi.

Şöyle iki saat kadar yürümeye niyetleniyordum. Güzel bir güneş açmıştı, hiç durmadan eve dönünceye değin yürümeyi tasarladığımdan, yanıma kabanımla şapkamı bile almadım. Bereket güllerin parasını ödemem gerektiğini düşündüm de portföyümü de kabanımla birlikte evde bırakmadım.

İlkin, yakındaki çiftliğe, Teresina'nın babasına gittim, gülleri kessin de dönüşte alayım diye rica edecektim. Yıkık dökük bir duvarla çevrili avluya girdim, kimsecikler yoktu. Teresina'ya seslendim. Evden çocukların en büyüğü çıktı, o zamanlar altı yaşlarında olmalıydı. Minimini eline birkaç kuruş sıkıştırdım, bütün ailenin erkenden Isonzo'nun öteki yakasına, günü birliğine çalışmaya gittiğini anlattı, bir patates tarlasını işleyeceklermiş.

Canım sıkılmadı. O tarlayı biliyordum, bir saat yürürsem varırdım. İki saat de yürümeye niyetlendiğime göre gezintime bir hedef saptamak fena olmazdı. Böylece birden tembelliğim tutup geri dönmek tehlikesi kalmıyordu. Tarlaların arasından yürüdüm. Benden biraz yüksekte, yolun kenarlarını, bir de şurada burada çiçeklenmiş ağaçların tepelerini görüyordum. Keyfim pek yerindeydi. Böyle, kollarım sıvalı, şapkasız, kendimi hafif duyuyordum. Tertemiz havayı içime çekiyor, bu arada bir süredir edindiğim bir alışkanlığa uyarak bir Alman dostumun öğrettiği Niemeyer'in akciğer cimnastiğini yapıyordum. Hareketsiz bir yaşantı sürenler için çok yararlı bir şeydir bu.

Sözkonusu tarlaya varınca, tam yolun yakınında, toprağı işleyen Teresina'yı gördüm, az ilerde babası ile iki erkek kardeşi vardı. On-ondört yaşlarında çocuklardı. Bedensel çaba yaşlıları yorar gerçi, ama biraz da coşturur, bu yüzden kendilerini gençleşmiş duyarlar. Gülerek Teresina'ya yaklaştım:

— Hâlâ vaktin var, küçük kız. Ama elini çabuk tut. Kız ne dediğimi anlamadı, ben de durup açıklamadım.

Ne gereği vardı? Madem anımsamıyordu, karşısında eski tavrıma dönebilirdim. «Deneyimi» bir daha yinelemiş, bu kez kesinlikle olumlu sonuç almıştım. Ona o birkaç sözü söylerken yalnız gözlerimle okşamakla kalmamıştım.

Teresina'nın babası ile güller konusunda anlaşmamız güç olmadı. Canım kaç tane isterse kesebilirmişim. Fiyatta nasıl olsa uyuşurmuşuz. Hemen işinin başına dönmeye niyetliydi, ben de dönüş yoluna koyuluyordum ki arkamdan koştu, bana yetişince alçak sesle sordu:

— Siz bir şeyler duymadınız mı? Savaş patlamış diyorlar.

— Patladı ya! Patlayalı bir yıl oldu neredeyse! diye yanıtladım.

— Canım o savaşı demiyorum, dedi sabırsızlıkla. Şu... şeyle savaş... Yakındaki İtalyan sınırını gösterdi: —Sizin bir şeyden haberiniz yok mu? Yanıtımı kaygıyla bekleyerek yüzüme bakıyordu:

— Ben bir şey bilmiyorsam, bilecek bir şey yok demektir, diye güven verdim adama. Trieste'den geliyorum, orada son duyduğuma göre savaş tehlikesini kesinlikle atlatmışız. Roma'da savaş yanlısı kabineyi devirdiler, şimdi başta Giolitti var.

Adam hemen yatıştı:

— Demek şu şimdi gömdüğümüz, pek de bereketli gibi gözüken bu patatesleri yiyebileceğiz, ha! Millet nasıl ileri geri konuşuyor yahu! Alnından akan terleri mintanının yeniyle sildi.

Onu sevinir görünce, daha da sevindireyim dedim. Mutlu insanları severim çünkü. Bu yüzden, kalkıp öyle lâflar ettim ki doğrusu anımsamak hiç hoşuma gitmiyor. Savaş patlayacak bile olsa orada vuruşmazlar dedim. Bir kere çarpışılacak onca deniz vardı, hem sonra, Avrupa'da canı savaş isteyene savaş alanı mı yoktu. Flandres vardı, Fransa'nın birçok bölgeleri vardı. Hem sonra —bilmiyorum kim söylemişti— dünyada artık öyle büyük bir patates açığı varmış ki, artık savaş alanlarında bile patatesleri özenle topluyorlarmış. Aklıma ne geldiyse saydım döktüm, bir yandan da gözüm hep küreği daldırmadan önce yere çömelip toprağı yoklayan çelimsiz, ufacık Teresina'daydı.

Köylünün yüreği iyice rahatlamıştı, işine döndü. Ben ise kendi rahatlığımın bir bölümünü ona devretmiştim, bana pek bir şey kalmamıştı. Lucinico'da sınıra çok yakın olduğumuz açıktı. Augusta ile konuşacaktım.

Belki Trieste' ye dönsek daha iyi ederdik, belki de daha öteye geçmeli ya da beri gelmeliydik. Giolitti'nin iktidara geldiği kesindi ama, oraya çıkınca yine her şeyi orada bir başkası olduğu zamanki gibi mi görecekti, bunu bilmek güçtü.

Yolda Lucinoco'ya doğru ilerleyen bir manga askere rastlayınca daha da pirelendim. Askerler pek genç sayılmazlardı, giyimleri ve donanımları oldukça kötüydü. Bir yanlarından, Trieste'de Durlindana dediğimiz, o uzun süngü sarkıyordu, Avusturya'da 1915 yazında köhne depolardan çıkarmak zorunda kalmışlardı bunları.

Bir süre peşlerisıra yürüdüm, tedirgindim, eve çabucak varsam iyi edecektim. Sonra adamlardan saçılan leşe benzer kokudan rahatsız oldum, adımlarımı yavaşlattım. Tedirginliğim ve telâşım saçmaydı. Bir köylüyü tedirgin gördüm diye, benim de tedirgin olmam saçmaydı. Artık villam uzaktan seçiliyordu, manga da yolun üzerinden çekilmişti. Sonunda sütlükahveme ulaşabilecektim, adımlarımı sıklaştırdım.

İşte serüvenim burada başladı. Yolun dönemecinde bir nöbetçi bağırarak beni durdurdu: — *Zurück*! Ateşe hazır duruma bile geçmişti. Almanca bağırdığına göre Almanca konuşayım, dedim, ama Almanca o sözcükten başkasını bilmiyor, onu da gittikçe daha tehditli bir hava ile yineliyordu.

Zurück, gitmek gerekiyordu, adam dediğini daha iyi anlatabilmek için ateş etmeye kalkar korkusuyla, çabucak geri çekildim, asker gözden silinince bile telâşım geçmedi.

Ama evime ulaşmaktan umudu kesmiş değildim. Sağımdaki tepeyi aşarsam nöbetçinin çevresinden dolaşacağımı düşündüm.

Tırmanmakta güçlük çekmedim, benden önce geçmiş olması gereken bir alay insan yüksek otları ezmişti. Kuşkusuz, yoldan geçiş yasaklandığı için oraya sapmışlardı. Yürürken yeniden güven kazandım, karşılaştığım bu davranıştan ötürü Lucinico'ya vardığımda hemen gidip villanın kâhyasına şikâyet edeceğimi düşündüm. Eğer yazlıkçılara böyle davranılmasına izin verecek olursa Lucinico'ya kimse ayak atmazdı!

Ama tepede kötü bir sürpriz bekliyordu beni: av hayvanı gibi kokan o asker mangası her yanı tutmuştu. Askerlerin birçoğu uzun zamandır bildiğim, şimdi boşaltılmış bir köy evinin gölgesinde dinleniyorlardı; üçü nöbet bekliyordu, ama benim yaklaştığım yamaca bakmıyorlardı, birkaç

asker de elinde harita bir takım buyruklar yağdıran bir subayın karşısında yarım daire biçiminde sıralanmışlardı.

Benim selâm vermeye yarayacak bir şapkam bile yoktu. Birkaç kez iki kat olup, sevimli gülücükler saçarak subaya yaklaştım, beni görünce askerlerine söylev vermeyi kesti, beni süzmeye başladı. Çevresindeki beş tane salak da tüm dikkatlerini bana bağışlamışlardı. O herifler beni öyle süzerken, üstelik de inişli çıkışlı toprakta son derece güçtü.

Subay bağırdı:

— *Was will der dumme Kerl hier*? (Bu sersem de ne istiyor?)

Haketmek için hiçbir şey yapmadığım böyle bir aşağılamaya şaştım, alındığımı erkekçe, ama durumun gereği olan ihtiyatı da elden bırakmadan belli edeyim dedim, yolumu değiştirdim, Lucinico'ya giden yamaca yöneldim. Subay avaz avaz bağırmaya başladı, bir adım daha atacak olursam beni yerime çiviletirmiş. Hemen tüm nezaketimi topladım ve o gün bugündür de hep öyle nazik kaldım. Öyle garip bir herifle konuşmaya zorlanmak olur iş değildi, ama bu arada kendisinin Almancayı rahatça konuşabilmesi gibi bir iyi yanı da yok değildi. Azımsanacak şey değildi bu da, düşündükçe tatlılıkla konuşmak kolaylaşıyordu. Ya bir de o hayvanlığıyla Almanca da bilmeseydi! Mahvolmuştum.

Ne yazık ki o dili ben yeterince bilmiyordum, yoksa o asık suratlı beyefendinin yüzünü güldürmem daha kolay olurdu. Kendisine beni Lucinico'da bekleyen sütlükahvemle aramda askerlerinin bulunduğunu anlattım.

Güldü, vallahi billahi güldü. Hep o sövüp sayarak kahkahalarla güldü ve sözümün sonuna kadar sabretmedi. Lucinico'daki sütlükahvemi başkalarının içeceğini bildirdi, kahveden başka beni bekleyen bir de karım olduğunu duyunca da şöyle bağırdı:

— *Auch Ihre Frau wird von anderen gegessen werden.* (Öyleyse karınızı da başkaları yiyecek.)

Onun keyfi benimkinden âlâydı; o, beş tane salozun kahkahalarıyla vurgulanan sözleri bana bir aşağılama gibi geldi. Derken subay ciddileşti, birkaç gün Lucinico'yu göreceğimi ummamamı söyledi. Hatta dostça bir öğüt olarak daha fazlasını da sormamamı istedi. Bir tek şey daha sorarsam benim için tehlikeli olabilirmiş.

— *Haben Sie verstanden*? (Anladınız mı?)

Anlamasına anlamıştım ya, topu topu yarım kilometre ötede bekleyen sütlükahveden umut kesmek kolay boyun eğilir bir şey değildi. Duraksamamın tek nedeni buydu, çünkü o tepeden bir indim mi, villama o gün varamayacağım kesindi. Zaman kazanmak için uysallıkla sordum:

— İyi de, hiç değilse ceketimle şapkamı almak için Lucinico'ya dönmek zorundayım, kime başvurayım?

Subayın haritası ve adamlarıyla başbaşa kalmakta sabırsızlandığını anlamam gerekirdi aslında, ama o kadar kızacağını beklemiyordum doğrusu.

Bir bağırış bağırdı, kulak zarım patladı sandım, bunu bir daha sormamam gerektiğini daha önce söylemişmiş. Şeytan götürsün (*wo der Teufel Sie tragen will*) dedi. Birinin gelip beni götürmesi düşüncesi fena gelmedi, çünkü çok yorgundum, ama hâlâ kararsızdım. Subay bağırdıkça büsbütün öfkelendi, pek ürkütücü bir havayla çevresindeki beş adamından birini *signor caporale* (onbaşı efendi) diye çağırarak beni tepeden aşağı indirmesini, ben Gorizia'ya giden yolda gözden kayboluncaya dek beklemesini, ağırdan alacak olursam üstüme ateş açmasını buyurdu.

Bütün bunlardan sonra, tepeden aşağıya, seve seve indiğimi söyleyebilirim.

Hatta «*Danke schön*» bile dedim, hem de alay etmeden

Onbaşı İtalyancayı enikonu konuşan bir Slavdı. Subayının önünde hayvanca davranması gerektiğini düşündü, önünden gideyim diye bağırarak komut verdi:

— Marş! Ama biraz uzaklaştığımızda yumuşadı, sıcaklaştı. Savaştan haberim var mı, İtalyanların bugün yarın savaşa girecekleri doğru mu, diye sordu. Yanıtı beklerken kaygıyla bakıyordu yüzüme.

Demek savaş var mı, yok mu, onlar da bilmiyorlarmış! Adamcağızı elimden geldiğince mutlu etmek istedim, Teresina'nın babasına yutturduğum havadisleri ona da verdim. Sonraları vicdanıma yük oldu bunlar. Kopan dehşet fırtınasında belki de güvence verdiğim tüm o insanlar ölüp gitmişlerdir. Ölümün taş gibi katılaştırdığı o yüzlerinde kimbilir nasıl bir şaşkınlık okunmuştur. İflâh kabul etmez bir iyimserlikmiş benimki. Acaba subayın sözlerinde, daha doğrusu o sözlerin çınlayışında savaşı hiç mi duymamıştım?

Onbaşı çok sevindi, karşılık olsun diye, o da bundan böyle Lucinico'ya ayak atmaya kalkışmamamı öğütledi. Verdiğim haberlere

dayanarak, evime dönmemi engelleyen buyrukların ertesi gün geri alınacağını sanıyormuş. Ama bu arada, Trieste'ye, Ptatzfeommando'ya gitsem iyi edermişim, oradan belki bir özel izin alabilirmişim.

— Tâ Trieste'ye kadar gideyim ha? diye sordum korkarak. Trieste'ye kadar böyle ceketsiz, şapkasız ve de sütlükahvesiz?

Onbaşının bildiği kadarıyla, biz konuştuğumuz sırada, bir kalın piyade kordonu İtalya'ya geçişi engelleyerek yeni ve aşılmaz bir sınır yaratıyormuş. Bir üstünlük havasıyla gülümsedi, kendisine kalırsa Lucinico'ya en kısa yol Trieste'den geçermiş.

Bu kadar çok duyduktan sonra boyun eğdim ve Gorizia'ya doğru yöneldim, Trieste'ye giden öğle trenine binmeyi tasarlıyordum. Heyecanlıydım, ama şunu da belirtmem gerekir, kendimi çok iyi duyuyordum. Az sigara içmiştim, hiçbir şey yememiştim. Ne zamandır duymadığım bir hafiflik içindeydim. Biraz bacaklarım ağrıyordu, ama soluğum öylesine özgür ve derindi ki, Gorizia'ya kadar dayanabilirdim. Sıkı bir adımla bacaklarımı ısıttıktan sonra yürümek güç olmadı. Ve bu bedensel rahatlık içinde, tempo tutarak, her zamankinden daha hızlı yürüdüğüme sevinerek, yine eski iyimserliğimi buldum. İki yandan da tehditler yağıyordu, ama işi savaşmaya vardırmazlardı. Böylece Gorizia'ya ulaştığımda yine bir duraksadım, acaba otelde bir oda tutup geceyi orada mı geçirseydim, ertesi gün de Lucinico'ya döner, villanın kâhyasına şikâyetlerimi bildirirdim.

İlk iş olarak, Augusta'ya telefon etmek için postahaneye koştum. Ama villamdan yanıt çıkmadı.

Memur, seyrek sakallı, ufak tefek, kaskatı bir adamdı, gülünç, inatçı bir hali vardı —anımsadığım tek şeyi de bu—, çıtı çıkmayan telefonda çılgınlar gibi sövüp saydığımı işitince yanıma yaklaştı:

Bugün Lucinico'dan bu dördüncü yanıt alamayışımız, dedi.

Dönüp ona baktım, gözlerinde kötü bir sevinç pırıltısı vardı. Şaşkınlığımın ve düşkırıklığımın tadını çıkarmak için dikkatle süzüyordu beni. O anlamlı bakışın ne demek istediğini ancak on dakika sonra kavrayabildim. Ve birden kafama dank dedi: Lucinico ateş hattındaydı ya da olmak üzereydi. Bu gerçeği anlayabildiğimde sabahtan beri hakettiğim o bir fincan kahveyi içmek üzere bir kahvehaneye yönelmiştim. Hemen yolumu değiştirdim ve istasyona gittim. Aileme yakın olmalıydım, —onbaşı ahbabımın öğütlerine uyarak— Trieste'ye gidecektim.

Savaş, benim o kısa yolculuğum sırasında patlak verdi.

Gorizia istasyonunda, nicedir beklediğim o bir fincan kahveyi içecek zamanım vardı, ama Trieste'ye çabucak varacağımı düşünerek içmedim. Vagonuma bindim, yalnız kalınca düşüncelerim öylesine garip bir biçimde ayrıldığım sevdiklerime yöneldi. Monfalcone'den ötelere kadar tren güzel güzel ilerledi.

Savaş henüz oralara kadar varmamışa benziyordu. Ben herhalde durum Lucinico'da da sınırın bu yanında olduğu gibidir, diye düşünerek yüreğimi serinlettim. O saatte Augusta ile çocuklarım İtalya'nın içlerine doğru yola koyulmuşlardı herhalde. Bu rahatlık, açlığın verdiği o büyük, şaşırtıcı rahatlıkla birleşince upuzun bir uykuya dalmamı sağladı.

Beni uyandıran da herhalde yine açlık olmuştur. Trenim Trieste Saksonyası denilen yerde durmuştu. Deniz çok yakınlarda olmalıydı, ama görünmüyordu, hafif bir sis uzakları perdelemişti. Mayıs ayında Carso'nun o tadına doyulmaz, ama o yumuşak güzelliği ancak başka kırların coşkun renkli, yaşam dolu ilkbaharlarında şımarmamış olanlar anlayabilirler. Burada taşlar dört bir yandan yumuşacık bir yeşille çevrilidir, ama cılız, donuk bir yeşil değildir bu, çok geçmeden her yanı sarıp sarmalar.

Başka koşullar içinde olsa, o kadar acıkıp da bir şeyler yiyemediğimden ötürü pek öfkelenirdim. Oysa o gün, tanık olduğum tarihsel olayın büyüklüğü beni boyun eğmeye zorluyordu. Sigara ikram ettiğim kondüktör bana bir dilim ekmek bile bulamadı. Sabahleyin başımdan geçenleri kimseye anlatmadım. Trieste'de birkaç yakınıma anlatacaktım. Sınırdan yana kulak kabartıyordum, ama, çarpışma gürültüsü gelmiyordu. Orada fırtına gibi İtalya'ya doğru inen sekiz-dokuz trene yol vermek için durmuştuk. «Kangrenli yara» (Avusturya'da İtalyan cephesine hemen bu ad verilecekti) açılmıştı bir kere, yangısını beslemek gerekiyordu. Ve zavallı insancıklar, kahkahalar atarak, şarkılar söyleyerek gidiyorlardı. Trenlerin hepsinden aynı neşeli sarhoş sesleri yükseliyordu.

Trieste'ye vardığımda gece bastırmıştı bile.

Her yandan yangınların parıltısı yükseliyordu, sırtımda bir gömlek, evime doğru gittiğimi gören bir arkadaşım arkamdan bağırdı:

— Ne o, yağmadan mı geliyorsun?

Sonunda bir şeyler atıştırabildim ve hemen gidip yattım.

Tam bir bitkinlik yatağa sürükledi beni. İçimde çarpışan umutlarla tedirginlikten kaynaklanmıştı sanırım. Kendimi hâlâ çok iyi duyuyordum,

uykudan önceki o kısa süre içinde günümü, çocuksu, iyimser bir düşünce ile sonuçlandırdığımı anımsıyorum —ruhbilimsel çözümleme o görüntüleri yakalayıp saklamaya alıştırmıştı beni—: henüz cephede kimse ölmemişti, yani hâlâ barışı kurtarabilirlerdi.

Şimdi ailemin sağ salim olduğunu öğrendim ya, yaşantımdan yakınmıyorum. Pek yapacak şeyim yok ama, elim kolum bağlı oturuyor da sayılmam. Ne almak gerekiyor, ne satmak. Barış yapıldığında ticaret de yeniden başlar artık. Olivi İsviçre'den öğütlerini yolladı. A'dan Z'ye değişmiş olan bu ortamda öğütleri nasıl uyarsız kalıyor, bir bilse! Ben şimdilik yalnızca dinlenmeye bakıyorum.

24 mart 1916

Geçen yılın Mayıs ayından beri bu deftere el sürmemiştim. Şimdi doktor S. İsviçre'den bir mektup yollayıp daha sonra aldığım notları göndermemi istedi. Gerçi garip bir istek, ama kendisi ve tedavisi hakkında neler düşündüğümü açıkça öğreneceği bu defteri göndermemek için herhangi bir nedenim yok. Mademki tüm itiraflarım elinde, bu birkaç sayfayı da buyursun alsın, hatta kendisini eğitmiş olmak için birkaç sayfa daha ekleyeyim. Zamanım az, çünkü ticaret faaliyetim bütün günümü alıyor. Ama doktor beyin ağzının payını da vermek istiyorum. O kadar çok kafa yordum ki bu sorunlar üstüne, düşüncelerim iyice berraklaştı.

Şimdi benden yeni yeni hastalık ve zayıflık itirafları alacağını umuyor, oysa demir gibi, ileri yaşımın elverdiğince sağlıklı olduğumu duyacak. İyileştim artık! Psikanaliz yapmayı istemediğim gibi, buna gereksinimim de kalmadı. Hem sağlığım işkence çeken onca insan arasında kendimi ayrıcalıklı duymamdan da kaynaklanmıyor yalnız. Kendimi sağlıklı duyuşum yalnızca bir karşılaştırmanın sonucu değil. Mutlak anlamda sağlıklıyım. Uzun süredir biliyordum, sağlığım benim için sağlıklı olduğum inancından başka bir şey olamazdı, beni inandırmaktansa «tedavi etmeyi» istemek hipnoz altında düş gören birine yaraşır bir saçmalıktı. Gerçi şuramda buramda bazı ağrılar yok değil, önemsiz, ama sağlığımın okyanusunda dağılıp gidiyorlar. Belki bir yerlerime yakılar yapıştırmam gerekir, ama bedenimin öteki parçaları kımıldamak, çarpışmak zorunda,

kangrenliler gibi kıpırdamadan duramazlar. Acı ve aşk, yani yaşam, acı veriyor diye, hastalık yerine konulamaz.

Şunu kabul etmeliyim: sağlığıma inanabilmek için yazgımın değişmesi, organizmamın mücadele ederek, en çok da zaferler kazanarak ısınması gerekti. İyileşmemi ticaret faaliyetime borçluyum, bunu, doktor S.'nin de böylece bilmesini isterim.

Altüst olmuş dünyaya geçen yılın Ağustos ayının başına değin, şaşkın, hareketsiz, bakakaldım. Derken satın almaya başladım. Bu sözcüğün altını çiziyorum, çünkü artık savaştan önceki anlamı taşımıyor. Eskiden, satın almaktan sözeden bir tüccar, belli bir malı almaya hazır olduğunu anlatmak isterdi. Bugünse alıcı olmak demek, ilke olarak, satışa sunulan herhangi bir malı satın almak demek. Bütün güçlü insanlar gibi kafamda bir tek düşünce vardı, onunla yaşadım, talihimi o yarattı. Olivi, Trieste'de değildi, olsaydı böylesi bir rizikoya atılmama rıza göstermeyeceği, o rizikoyu başkalarına bırakacağı kesindi. Benim gözümde ise işin tehlikesi yoktu. Mutlu sonla noktalanacağına yüzde yüz emindim. İlkin savaş zamanlarının eski alışkanlıklarına uyarak tüm servetimi altına çevirmeye koyuldum, ama altın alım satımında bazı güçlükler çıkıyordu. Gerçekten hareketli olan, gerçekten nakit sayılan altın, maldı; ben de piyasadan mal topladım. Ara sıra satış da yapıyorum, ama hep alımımın altında kalıyor. Ve bu satışlar öylesine kârlı oluyor ki, alımlarım için gereken büyük paraları böyle kazanıyorum.

Aklıma geldikçe göğsüm kabarıyor, ilk satın aldığım mal birçoklarına abuk sabuk görünebilirdi, ama yeni düşüncemi uygulamaya koymakta sabırsızlanıyordum, pek büyük olmayan bir parti günlük aldım. Satan adam günlüğün piyasadan çekilmeye başlayan reçinenin yerine kullanılabileceğini ballandıra ballandıra anlatıyordu. Kimyager olarak günlüğün reçinenin tümüyle ayrı türden olduğunu, onun yerini asla tutamayacağını yüzde yüz kesinlikle biliyordum. Ne var ki bu gidişle dünya öylesine yoksul düşecekti ki, reçine yerine günlüğe eyvallah demek zorunda kalacaktı. Ve günlüğü satın aldım! Birkaç gün oluyor, ufak bir bölümünü sattım, bütün partiyi almak için harcadığım parayı çıkardım. O paraları cebime indirdiğim anda kendi gücümü ve sağlığımı duyarak genişledi göğsüm.

Doktor notlarının son bölümünü aldıktan sonra hepsini bana geri göndermeli. Onları gerçeğin ışığında yeni baştan yazmayı isterim, çünkü bu

son bölümü bilmedikçe yaşamımı nasıl anlayabilirdim? Belki de yaşadığım onca yol yalnızca bugünlerin hazırlığıydı!

Safdil sayılmam elbette, yaşamın kendisini bir hastalık belirtisi olarak gördüğünden ötürü doktoru bağışlıyorum. Gerçi yaşam biraz hastalığa benziyor benzemesine, nöbetleri, ayılmaları, kendine göre bir seyri var, bir günlük iyileşmeleri, kötüleşmeleri var. Öteki hastalıklardan ayrı olarak, her zaman ölümcül. Tedavisi yok. Böyle bir şey bedenimizdeki delikleri yara sanıp tıkamaya benzer: tedavi olduk derken boğulup ölürüz.

Günümüzde yaşam kökünden yozlaşmış. İnsanoğlu ağaçların, hayvanların yerini almış, havayı kirletmiş, özgür boşluğa sınırlar koymuş. Yarın daha da beteri olabilir. Bu dur durak bilmeyen uğursuz hayvan başka güçler bulup kendi hizmetine sokabilir. Havada böyle bir tehdidin kokusu dolaşıyor. Büyük bir bolluk doğacak bundan... insan sayısında bolluk. Metrekareye bir kişi düşecek. Ama havasızlık ve yersizlik illetine kim çare bulacak? Yalnız düşüncesi bile boğuyor insanı!

Gelgelelim iş bu kadarla da kalmayacak.

İnsan için sağlıklı olma çabası boştur. Sağlık ancak bir tek gelişme, kendi bedeninin gelişmesini bilen hayvanındır. Kırlangıç göç etmezse yaşayamamayacağını anladığı zaman kanatlarını oynatan kasları güçlendirmiş, o kaslar bedeninin en önemli parçası olmuştur. Köstebek toprağın derinliklerine dalmış, tüm bedeni yeraltı yaşantısına uyarlanmıştır. At büyümüş, ayakları değişmiştir. Kimi hayvanların evrimini, biz bilmeyiz ama, onlar da birtakım değişiklikler geçirmişlerdir ve bu sağlıklarına hiçbir zarar vermemiştir.

Gelgelelim gözlük takmış insanoğlu, kendi bedeninin dışında aygıt yapıp yakıştırır, icadı yapanlar sağlıklı ve soylu bile olsalar kullananlar o niteliklerden hemen her zaman yoksundurlar. Aygıtlar satın alınır, satılır, çalınır, insan ise gün geçtikçe kurnazlaşır, gün geçtikçe zayıflar. Hatta kurnazlığının zayıflığıyla orantılı olarak arttığı anlaşılıyor. Yaptığı ilk aygıtlar kolunun uzantısı gibiydiler, ancak kolunun kuvvetiyle etkili olabiliyorlardı, ama artık aygıtın gücü ile yöneten kolun gücü arasında hiçbir denge kalmadı. Tüm yeryüzünde yaratıcı olan yasayı yürürlükten kaldırmak hastalığı yaratan da aygıtlar. Daha güçlü olanın kazanması yasası silindi gitti, biz de türlerin sağlıklı ayıklanmasından yoksun kaldık. Psikanaliz ne yapsın bize! En çok sayıda aygıtı elinde bulunduran dünyanın efendisi olacak, krallığı da, hastalarla, hastalıklarla dolup taşacak.

Kim bilir, belki de aygıtların yol açacakları işitilmedik çapta bir afet bizi yeniden sağlığımıza kavuşturacaktır. Boğucu gazlar yetersiz kalınca, tıpkı öteki insanlara benzeyen bir insan, odasında gizlice başkalarıyla kıyaslanamaz bir patlayıcı icat edecektir, öyle bir patlayıcı ki, bugün bildiğimiz tüm patlayıcılar yanında zararsız birer çocuk oyuncağı gibi kalacaklardır. Ve yine tıpkı öteki insanlara benzeyen, ama onlardan birazcık daha hasta bir insan o patlayıcıyı çalıp götürecek, yeryüzünün merkezine, etkisinin en fazla olacağı noktaya yerleştirecektir. Hiç kimsenin duymayacağı dev bir patlama olacak, yeniden bulutsuya dönüşen yeryüzü, asalaklardan da, hastalıklardan da kurtulmuş olarak uzayda, öyle, başıboş dolaşacaktır.

Notlar

[←1]

italo: İtalyan, **svevo** (Latince **suevus**'dan): eski Cermen topluluklarına verilen ad.

[←2]

Trieste o çağda varlıklı ve kozmopolit bir liman kentiydi. Karmaşık nüfusunun çoğunluğu İtalyan olmakla birlikte, siyasal bakımdan Avusturya İmparatorluğunun sınırları içindeydi. Kültürde ise İtalyan öğesi kesinlikle ağır basıyordu ve halk arasında ulusçuluk kıvılcımları parlıyordu. Merkezî hükümete bağlı önemli görevlere İtalyanların getirildiği oluyordu. Ancak bu durumda Avusturyalılar barış içinde birlikte yaşadıkları İtalyanları zaman zaman kuşkuyla izlemekten geri durmuyorlardı. (Çevirenin notu)

[←3]

Albion eski çağlarda Büyük Britanya’ya verilen addır, buradaki kullanımı ise İtalya’da İngiltere ile ilişkiler parlak gitmediği zamanlarda yerleşip kalıplaşmış bir deyiştir. (Çevirenin notu.)

[←4]

«Gerçekten iğrenç bir şeydi bu».

[←5]

4) 1870’lerde İtalyan Birliği tamamlanıncaya kadar yarımadanın çeşitli bölgelerinde değişik yönetimlerin bulunması İtalya’nın dil ve kültür geleneklerinde de bölgesel özelliklerin ağır basmasına yol açmıştır. İtalya krallığı kurulduktan sonra birleştirici bir kültür politikası izlenmiş, çeşitli yerel diller arasında en köklü ve geniş kapsamlı yazın geleneklerinin aracı olmuş bulunan Toscana lehçesi resmi dil modeli olarak benimsenerek okullarda öğretilmeye başlanmıştır. Ancak öteki birçok lehçelerden bugünkü neo-Latin dillerin birbirlerinden ayrıldıkları kadar ayrılan bu lehçe uzun yıllar halk tarafından rahatlıkla kullanılamamış, okul öğretiminden ileri geçmeyen yapay ve yabancı bir dil olarak kalmıştır. Toscana lehçesini serbestçe kullanabilmek ise toplum içinde bir ayrıcalık, bir üstünlük sayılmıştır. Resmi ve geleneksel kültür odaklarının uzağında kalan Svevo için dil büyük bir kaygı konusudur, buna birkaç kez çeşitli fırsatlarla değindiğini göreceğiz. Burada kullanılacak dili seçmenin güçlüğü, kız istemek gibi nazik bir toplumsal ilişkinin ciddiyetinin İtalyanca (yani Toscana lehçesi) gerektirmesine karşın, konuşulacak kişinin yazın ve dil sorunlarından habersiz, bir tipik Triesteli tüccar oluşundan kaynaklanıyor. (Çev.)

[←6]

«Hatırlayın!»

[←7]

Hıristiyanların İncil olarak bilinen kutsal kitaplarından biri. «Ahd-ı Cedid'in Kıyamet gününü anlatan son kitabı. (Çevirenin notu.)

[←8]

Eski Breton destanlarındaki bir kahramandan esinlenmiş bir deyim, sevgililer arasında arabuluculuk etmek anlamında kullanılır. Burada, Tanrısal Komedi'sinde anlatılan ve İtalyanlarca çok bilinen bir olaya değinilmiş: birbirlerine yasak bir aşkla gizliden gizliye vurulmuş olan Paolo ile Francesca hiçbir kötü niyetleri olmaksızın, oturmuş başbaşa eski bir aşk öyküsünü okurlarken kitap onlar için «Galeotto» olur, kendilerini tutamayıp birbirlerinin kollarına atılır, beklemedikleri bir anda günaha sürüklenmiş olurlar. (Çeviren.)

[←9]

İtalya’da çok yaygın olan, kötülük etkisini uzaklaştırmaya yönelik bir el hareketi. (Çevirenin notu)

[←10]

«Sen kulübede doğdun Rosina» Trieste dolaylarında söylenen bir halk türküsüdür. (Çevirenin notu.)

[←11]

«60 tonluk siparişiniz karşılandı»

[←12]

Bkz. not 4.

[←13]

1903-1913 yılları arasında İtalya'da başbakanlık etmiş bulunan Giovanni Giolitti kendisine yöneltilen çeşitti eleştirilere karşın halkın güvenini kazanmış dengeli ve deneyimli bir siyaset adamıydı. Savaş arifesinde İtalya'da çelişkili akımlar görülüyordu, bunların arasında Giolitti yansız kalma gereğini, İtalya'da Trento ve Trieste üzerindeki haklarını Avusturya'dan görüşmeler yoluyla alabileceğini savunuyordu, ama artık muhalefete düşmüştü. Bu arada zamanın hükümeti 26 nisan 1915'de yaptığı Londra anlaşması uyarınca Fransa ve İngiltere ile birlik oldu ve Avusturya'ya savaş açmaya niyetlendi, kazanırsa dilediği toprakları elde edebilecekti. Ancak Parlamento çoğunluğu partilerce görüşülmeden üstlenilen bu yükümlüğe karşı çıktı ve başbakan istifa etti; kısa bir süre için yerini yeni bir Giolitti kabinesinin alacağı umuldu. Ancak yansızlığı savunanlar yeterince güçlü olamadılar, kral başbakanın istifasını geri çevirdi, hükümet tam yetki ile donatıldı ve Avusturya'ya savaş açılarak ülke Birinci Dünya Savaşı felâketine sürüklendi. Romanın bu bölümünde bu olayların yansıdığını görüyoruz. (Çevrenin notu)